

Lee Strobel

**Η ΥΠΟΘΕΣΗ
ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ**

ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ

*Η έρευνα ενός κορυφαίου δημοσιογράφου
στα αποδεικτικά στοιχεία για τον Ιησού*

Μετάφραση - Επιμέλεια
Δρ Γιούλικα Κ. Masry

Τι γράφτηκε γι' αυτό το βιβλίο...

«Ο συγγραφέας του βιβλίου Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ: ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ, ένας νομικής παιδείας συντάκτης ημερήσιου τύπου, ερευνά με την επιμονή εκπαιδευμένου στην ανίχνευση σκόλου τα αποδεικτικά στοιχεία για την αλήθεια του Βιβλικού Χριστιανισμού. Πιστοί αλλά και αγνωστικιστές έχουν πολλά να μάθουν απ' αυτό το ταχύπλοο βιβλίο».

**BRUCE M. METZGER, ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ
ΣΤΗ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΤΟΥ PRINCETON**

«Ο LEE STROBEL θέτει τα ερωτήματα που θα έθετε ένας σκληροπυρηνικός σκεπτικιστής και δίνει ικανοποιητικές απαντήσεις σε όλα. Το βιβλίο του είναι τόσο καλό που το διάβαζα δυνατά στη γυναίκα μου τα βράδια μετά το δείπνο. Ο καθένας που ψάχνει για απαντήσεις πρέπει να διαβάσει αυτό το βιβλίο».

**PHILLIP E. JOHNSON, ΜΠΕΣΤ ΣΕΛΛΕΡ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΗΣ ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑΣ ΣΤΟ BERKELEY**

«Ένας εξαιρετικά συναρπαστικός χειρισμός του θέματος. Πρόκειται για ένα πραγματικά μοναδικό βιβλίο που το συνιστώ ανεπιφύλακτα».

RAVI ZACHARIAS

«Κανείς δεν ξέρει να ξεχωρίζει την αλήθεια από τη φαντασία καλύτερα από έναν αστυνομικό συντάκτη ή να επιχειρηματολογεί για μια υπόθεση καλύτερα από κάποιον που σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Yale. Ο Lee Strobel φέρνει και τις δύο αυτές ιδιότητες στο σημαντικό βιβλίο του. Εκτός από τη δική του προσωπική μαρτυρία –άθεου που έγινε πιστός χριστιανός–, ο συγγραφέας επιστρατεύει αδιάψευστες καταθέσεις που κάνουν αναγνωρισμένοι ειδήμονες προκειμένου να διατυπώσει μια πέρα από κάθε αμφισβήτηση επιχειρηματολογία για την υπόθεση Ιησούς Χριστός. Το βιβλίο αυτό θα αποτελέσει σταθμό στη σύγχρονη χριστιανική απολογητική».

**Δρ D. JAMES KENNEDY, ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ ΠΟΙΜΕΝΑΣ
ΤΗΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ CORAL RIDGE**

«Δεν έχω ξανασυναντήσει άνθρωπο ο οποίος να εργάστηκε περισσότερο για να προσφέρει τόσο σε πιστούς όσο και σε αναζητητές του Θεού το ορθολογικό υπόβαθρο της χριστιανικής πίστης. Αυτό το βιβλίο θα συγκαταλεχθεί στα κλασικά του είδους του».

**BILL HYBELS, ΕΠΙ ΚΕΦΑΛΗΣ ΠΟΙΜΕΝΑΣ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ WILLOW CREEK**

«Είμαι εξαιρετικά ευτυχής που είχα την ευκαιρία να συνεργαστώ στο βιβλίο Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ: ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ. Είναι ένα από τα πιο ευκολοδιάβαστα βιβλία για την απόδειξη του χριστιανισμού που υπάρχουν στην αγορά και πιστεύω ότι θα έχει μεγάλη απήχηση. Όλοι όσοι ενδιαφέρονται για την ιστορική θεμελίωση του χριστιανισμού πρέπει να το διαβάσουν».

**J. P. MORELAND, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ TALBOT
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ BIOLA, LAMIRADA, ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑ**

«Ο Lee Strobel έχει σπουδάσει νομικά και δημοσιογραφία. Πήρε συνέντευξη από 13 κορυφαίους επιστήμονες, υποβάλλοντάς τους δύσκολες ερωτήσεις για τον Ιησού το Ναζωραίο και το ιστορικό της ζωής Του σύμφωνα με τις Γραφές. Νομίζω ότι ο Lee Strobel έχει δίκιο. Το βιβλίο Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ: ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ παρουσιάζει πλούσια αποδεικτικά ιστορικά στοιχεία για το ότι ο Ιησούς ήταν όντως Αυτός που ισχυριζόταν ότι είναι».

LUIS PALAU

«Μία πειστική υπόθεση, ένα συναρπαστικό ανάγνωσμα».

**PETER KREEFT, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ,
ΚΟΛΕΓΙΟ ΤΗΣ ΒΟΣΤΩΝΗΣ**

«Η ευφύεστατη και μεστή αντικειμενικών στοιχείων δημοσιογραφική έρευνα του Lee Strobel έντεχνα παρουσιάζει ένα πλούσιο αποδεικτικό υλικό για τους ισχυρισμούς του Χριστού. Το βιβλίο αυτό είναι μία απαραίτητη πηγή για τη βιβλιοθήκη κάθε χριστιανού και θα πρέπει να το συνιστούμε ανεπιφύλακτα».

**Δρ BILL BRIGHT, ΙΔΡΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ CAMPUS CRUSADE FOR CHRIST**

«Ο Lee Strobel αντιλαμβάνεται όσο λίγοι στη γενιά μας τον τρόπο σκέψης των σκεπτικιστών. Το αξιόλογο έργο του δίνει απαντήσεις στα ερωτήματα που απασχολούν όσους εξετάζουν τους ισχυρισμούς του Ιησού Χριστού. Είναι ένα ελκυστικό και πειστικό βιβλίο».

**Δρ ROBERT E. COLEMAN
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΩΝ & ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ
ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ BILLY GRAHAM**

«Ο Lee Strobel έγραψε ένα βιβλίο που θα γίνει σίγουρα ένα από τα πιο πολυδιαβασμένα έργα δημοφιλούς απολογητικής. Χρησιμοποιεί τη νομική και δημοσιογραφική του παιδεία, για να αφηγηθεί τις συζητήσεις που είχε με περισσότερους από δώδεκα κορυφαίους επιστήμονες στο χώρο του ευαγγελίου. Ως τέως άθεος, ξέρει πώς να υποβάλλει τις κατάλληλες ερωτήσεις. Στο βιβλίο Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ: ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ η απόδειξη είναι πραγματικά πειστική».

**Δρ THOM S. RAINER, ΚΟΣΜΗΤΟΡΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ BILLY GRAHAM
ΓΙΑ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΕΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ
SOUTHERN BAPTIST ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
LOUISVILLE, KENTUCKY**

«Τα κείμενα του Lee Strobel είναι πάντα δημιουργικά, συναρπαστικά και πειστικά. Αυτή τη φορά είχα την ευκαιρία να παρακολουθήσω μερικά από τα κομμάτια της δουλειάς του από κοντά, καθώς εργαζόταν πάνω σ' ένα βιβλίο το οποίο πείθει χωρίς να χειραγωγεί, συγκινεί χωρίς να βαραίνει και συναρπάζει χωρίς να εντυπωσιάζει. Ενθαρρύνω με ενθουσιασμό όλους ανεξαιρέτως να διαβάσουν το πρωτοποριακό αυτό βιβλίο».

Δρ GARRY COLLINS, ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ

Lee Strobel

**Η ΥΠΟΘΕΣΗ
ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ**

ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ

*Η έρευνα ενός κορυφαίου δημοσιογράφου
στα αποδεικτικά στοιχεία για τον Ιησού*

Μετάφραση - Επιμέλεια
Δρ Γιούλικα Κ. Masry

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΡΓΑΜΟΣ, Αβέρωφ 23, 104 33 Αθήνα

Τηλέφωνα: (+30) 210 80 23 502 • (+30) 210 82 53 412
Fax: (+30) 210 61 27 628
Email: info@pergamos.com.gr και otenet@pergamos.gr
Website: www.pergamos.com.gr

Ελληνική μετάφραση:
Copyright © 2011 για όλο τον κόσμο: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΡΓΑΜΟΣ

Originally published in the USA under the title: **The Case for Christ**
Copyright ©1998 by **Lee Strobel**
Published by permission of Zondervan, Grand Rapids, Michigan

Το βιβλίο αυτό αρχικά εκδόθηκε στις ΗΠΑ
Τίτλος πρωτοτύπου: **The Case for Christ**
Συγγραφέας: **Lee Strobel**
Copyright ©1998: **Lee Strobel**
Η ελληνική έκδοση είναι κατόπιν αδείας
του Αμερικανικού εκδοτικού οίκου Zondervan
Grand Rapids, Michigan.

Σχέδιο εξωφύλλου για την ελληνική έκδοση: του οίκου Zondervan

ISBN: 978-7241-827

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή: Ξανανοίγοντας την έρευνα μιας ζωής.....15-24

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

1. Η απόδειξη των αυτοπτών μαρτύρων
Είναι αξιόπιστες οι βιογραφίες για τον Ιησού;
με τον Δρα Craig Blomberg..... 27-52
2. Ο έλεγχος της απόδειξης των αυτοπτών μαρτύρων
Αντέχουν στον έλεγχο οι βιογραφίες για τον Ιησού;
με τον Δρα Craig Blomberg..... 53-75
3. Η απόδειξη των εγγράφων
*Έχουν φτάσει στα χέρια μας αναλλοίωτες οι βιογραφίες
για τον Ιησού;*
με τον Δρα Bruce Metzger.....77-102
4. Η επαληθευτική απόδειξη
*Υπάρχουν επαληθευτικές αποδείξεις για τον Ιησού
εκτός από τις βιογραφίες γι' Αυτόν;*
με τον Δρα Edwin Yamauchi..... 103-129
5. Η επιστημονική απόδειξη
*Η αρχαιολογία επιβεβαιώνει ή διαψεύδει τις βιογραφίες
για τον Ιησού;*
με τον Δρα John McRay..... 131-155
6. Η απόδειξη της αντίκρουσης
Είναι ο Ιησούς της ιστορίας ο ίδιος με τον Ιησού της πίστης;
με τον Δρα Gregory Boyd..... 157-184

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

7. Η απόδειξη για την ταυτότητα
*Ήταν πραγματικά πεπεισμένος ο Ιησούς ότι ήταν
ο Υιός του Θεού;*
με τον Δρα Ben Witherington III..... 187-203
8. Η ψυχολογική απόδειξη
*Ήταν ψυχικά διαταραγμένος ο Ιησούς όταν ισχυρίστηκε ότι
είναι ο Υιός του Θεού;*
με τον Δρα Gary Collins..... 205-220
9. Η απόδειξη του προφίλ
Συγκέντρωνε ο Ιησούς τις ιδιότητες του Θεού;
με τον Δρα D. A. Carson..... 221-243
10. Η απόδειξη των δακτυλικών αποτυπωμάτων
*Ήταν ο Ιησούς –και μόνο ο Ιησούς– που ανταποκρινόταν
στην ταυτότητα του Μεσσία;*
με τον Louis Lapides, MA θεολογίας..... 245-269

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: Η ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

11. Η ιατρική απόδειξη
*Ήταν φαινομενικός ο θάνατος του Ιησού και η Ανάστασή Του
απάτη;*
με τον Δρα Alexander Methereil..... 273-291
12. Η απόδειξη του εξαφανισθέντος σώματος
Έλειπε πραγματικά από τον τάφο το σώμα του Ιησού;
με τον Δρα William Lane Craig..... 293-319
13. Η απόδειξη των εμφανίσεων του αναστημένου Ιησού
*Εμφανίστηκε ο Ιησούς ζωντανός μετά το θάνατό Του
στο Σταυρό;*
με τον Δρα Gary Habermas..... 321-347
14. Η έμμεση απόδειξη
*Υπάρχουν πρόσθετα στοιχεία ενισχυτικά της υπόθεσης
της Ανάστασης του Ιησού;*
με τον Δρα J. P. Moreland..... 349-368

Συμπέρασμα: Η ετυμολογία της ιστορίας <i>Τι θεμελιώνουν τα αποδεικτικά στοιχεία; –και τι σημαίνει αυτό σήμερα;</i>	369-388
Βιβλιογραφία:.....	389-398

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Είμαι εξαιρετικά ευγνώμων σε πολλούς ανθρώπους για τις υποδείξεις και συμβολή τους σ' αυτό το βιβλίο. Είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων στον Bill Hybels, ο οποίος μου επέτρεψε να παρουσιάσω μία σειρά απ' αυτά τα θέματα στην εκκλησία Willow Creek στη γυναίκα μου Leslie, η οποία είχε την ιδέα να μετατραπούν αυτές οι ιδέες σε βιβλίο και στον επιμελητή του κειμένου John Sloan, του οποίου οι δημιουργικές απόψεις πλούτισαν εξαιρετικά αυτό το πρότζεκτ.

Είμαι επίσης ευγνώμων στους Mark Mittelberg και Garry Poole για τη διαρκή εμπύχωση και στήριξη που μου πρόσφεραν στους Chad Meister και Bob και Gretchen Pessantino για την έρευνα και τις ιδέες τους στον Russ Robinson για τη νομική συμβουλή του στη βοηθό μου Jodi Walle για την ανεκτίμητη βοήθειά της και στην κόρη μου Alison και το γιο μου Kyle για τη συμβολή τους στα παρασκήνια.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους επιστήμονες που μου επέτρεψαν να τους πάρω συνέντευξη γι' αυτό το βιβλίο. Κατ' επανάληψη εντυπωσιάστηκα όχι μόνο από τη γνώση και σοφία τους, αλλά και από την ταπεινή και ειλικρινή τους πίστη, καθώς κι από την επιθυμία τους να βοηθήσουν όσους έχουν πνευματικές αναζητήσεις να ερευνήσουν τους παράλογους ισχυρισμούς του Ιησού.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ξανανοίγοντας την έρευνα μιας ζωής

Για τους εισαγγελείς η κατηγορία για απόπειρα δολοφονίας που είχε απαγγελθεί κατά του James Dixon ήταν σίγουρο ότι θα οδηγούσε σε καταδίκη. Ξεκάθαρη υπόθεση. Ένα κι ένα κάνουν δύο. Ακόμη και μια βιαστική ματιά στα αποδεικτικά στοιχεία αρκούσε για να θεμελιώσει ότι ο Dixon πυροβόλησε τον αστυνομικό Richard Scanlon στην κοιλιακή χώρα κατά τη διάρκεια μιας συμπλοκής στη νότια πλευρά του Chicago.

Λίγο λίγο –λεπτομέρεια τη λεπτομέρεια, μάρτυρα το μάρτυρα, απόδειξη την απόδειξη– όλα μαζεύονταν κι έσφιγγαν τη θηλειά γύρω απ’ το λαιμό του Dixon. Υπήρχαν δακτυλικά αποτυπώματα και όπλο, αυτόπτες μάρτυρες και ελατήριο, ένας τραυματισμένος αστυνομικός κι ένας κατηγορούμενος με ποινικό μητρώο. Το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης μπορούσε τώρα άνετα να σηκώσει το παράστημά του και να ενεργοποιήσει την παγίδα που θα ’πιανε τον Dixon και θα τον κρατούσε όμηρο της ενοχής του.

Τα γεγονότα ήταν απλά: Ο αστυνόμος Scanlon είχε σπεύσει στην οδό 108 Γουέστ μετά το τηλεφώνημα ενός γείτονα που ανέφερε ότι υπήρχε ένας άντρας ο οποίος οπλοφορούσε. Ο Scanlon έφτασε και βρήκε τον Dixon να τσακώνεται μεγалоφωνα με την κοπέλα του στην εξώπορτα του σπιτιού της. Ο πατέρας της κοπέλας, όταν είδε τον αστυνομικό και υπέθεσε ότι ήταν ασφαλής, βγήκε έξω.

Ξαφνικά, ο πατέρας της κοπέλας και ο Dixon ήρθαν στα χέρια. Ο αστυνομικός παρενέβη γρήγορα σε μια προσπάθεια να τους χωρίσει. Ακούστηκε ένας πυροβολισμός. Ο αστυνομικός παραπάτησε και έγειρε τραυματισμένος στο μέσο του σώματός του. Εκείνη τη στιγμή δύο άλλα περιπολικά κατέφτασαν και σταμάτησαν απότομα,

πράγμα που έκανε τα φρένα τους να στριγγλίσουν. Μια ομάδα αστυνομικών πετάχτηκε έξω κι όλοι έτρεξαν να πιάσουν τον Dixon.

Ένα όπλο που ανήκε στον Dixon και έφερε τα δακτυλικά του αποτυπώματα βρέθηκε εκεί κοντά, όπου προφανώς το είχε πετάξει μετά τον πυροβολισμό. Ο πατέρας δεν οπλοφορούσε. Το ρεβόλβερ του αστυνομικού Scanlon ήταν ακόμη στη θήκη του. Εγκαύματα από πυρίτιδα στο δέρμα του Scanlon έδειχναν ότι είχε πυροβοληθεί σχεδόν εξ επαφής.

Ευτυχώς, το τραύμα του δεν ήταν θανατηφόρο, παρόλο που ήταν αρκετά σοβαρό, ώστε να του εξασφαλίσει ένα μετάλλιο ανδρείας το οποίο περήφανα κάρφωσε στο στήθος του ο ίδιος ο διευθυντής της αστυνομίας. Όσο για τον Dixon, όταν η αστυνομία ερεύνησε το ποινικό του μητρώο, βρήκε ότι είχε και προηγουμένως καταδικαστεί, επειδή είχε πυροβολήσει κάποιον. Προφανώς, είχε τάσεις βίαιης συμπεριφοράς.

Περίπου ένα χρόνο αργότερα, καθισμένος στο σχεδόν έρημο ακροατήριο ενός δικαστηρίου του Chicago, κρατούσα σημειώσεις, ενώ ο Dixon ομολογούσε ότι, ναι, ήταν ένοχος για τον πυροβολισμό του αστυνομικού, ο οποίος είχε 15 χρόνια προϋπηρεσίας. Η ομολογία προστέθηκε στα άλλα αποδεικτικά στοιχεία και ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε. Ο δικαστής του ποινικού δικαστηρίου Frank Machala απάγγειλε την ποινή της φυλάκισης και μετά χτύπησε το έδρανο με το σφυράκι για να δείξει ότι η υπόθεση έκλεισε. Είχε αποδοθεί δικαιοσύνη.

Έβαλα το σημειωματάριό μου στη μέσα τσέπη του σπορ μπουφάν μου και άρχισα να κατεβαίνω προς την αίθουσα τύπου. Σκεφτόμουν με το νου μου ότι ο συντάκτης του Chicago Tribune θα μου έδινε το πολύ τρεις παραγράφους για να πω την ιστορία στην εφημερίδα της επόμενης μέρας. Σίγουρα τόσο άξιζε. Δεν ήταν καμιά σπουδαία ιστορία.

Ή, τουλάχιστον, έτσι νόμισα.

ΤΑ ΨΙΦΥΡΙΣΤΑ ΛΟΓΙΑ ΕΝΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΟΔΟΤΗ

Όταν σήκωσα το τηλέφωνο στο γραφείο, αναγνώρισα αμέσως τη φωνή ενός πληροφοριοδότη, τη γνωριμία του οποίου είχα καλλιεργήσει τη χρονιά που έκανα τα ρεπορτάζ των ποινικών δικαστηρίων. Κατάλαβα ότι είχε κάτι σπουδαίο να μου πει γιατί, όσο

σημαντικότερη ήταν η πληροφορία του, τόσο πιο γρήγορα και σιγανά μιλούσε και αυτή τη φορά ψιθύριζε με ταχύτητα 1,5 χλμ. το λεπτό!

«Lee, ξέρεις αυτή την υπόθεση Dixon;» με ρώτησε.

«Και, βέβαια», απάντησα. Εγώ έκανα το ρεπορτάζ πριν δύο μέρες. Αρκετά συνηθισμένη».

«Μην είσαι και τόσο βέβαιος γι' αυτό. Συζητιέται ότι δύο μέρες πριν το περιστατικό ο αστυνομικός Scanlon ήταν σ' ένα πάρτι και περηφανευόταν για το στιλό-όπλο του».

«Για το ποιο;»

«Για το στιλό-όπλο του. Είναι ένα εικοσιδυάρι που έχει κατασκευαστεί να μοιάζει με στιλό. Βέβαια, είναι παράνομο να το έχει κανείς στην κατοχή του, ακόμη κι οι αστυνομικοί».

Όταν του είπα ότι δεν καταλάβαινα τι σχέση μπορούσε να έχει αυτό, η φωνή του ζωήρεψε. «Κοίτα να σου πω τι συνέβη: ο Dixon δεν πυροβόλησε τον Scanlon. Ο Scanlon τραυματίστηκε όταν το στιλό-όπλο του εκπυρσοκρότησε από μόνο του στην τσέπη του πουκαμίσου του. Ο λόγος που κατηγορήσε τον Dixon είναι για να μην έχει ο ίδιος προβλήματα που είχε στην κατοχή του ένα παράνομο όπλο. Δεν καταλαβαίνεις τι συνέβη; Ο Dixon είναι αθώος!»

«Αποκλείεται», αναφώνησα.

Πήγαινε να ελέγξεις τα αποδεικτικά στοιχεία μόνος σου», απάντησε. «Δες από μόνος σου πού πραγματικά οδηγούν».

Έκλεισα το τηλέφωνο κι έτρεξα με όση δύναμη είχα στο γραφείο του εισαγγελέα, σταματώντας μόνο μια στιγμή έξω απ' την πόρτα να πάρω ανάσα πριν μπω στο γραφείο του. «Ξέρετε την υπόθεση Dixon», είπα κάνοντας τον αδιάφορο για να μην προδώσω εκείνο που ήξερα νωρίτερα απ' ό,τι έπρεπε. «Αν δεν σας πειράζει, θα ήθελα να ξανακοιτάξω το φάκελο για κάποιες λεπτομέρειες».

Καταχλόμισα, λες κι όλο το αίμα έφυγε απ' το πρόσωπό του. «Α, δεν μπορώ να μιλήσω γι' αυτό το θέμα», είπε τραυλίζοντας. «Κανένα σχόλιο».

Ο πληροφοριοδότης μου είχε ήδη ψιθυρίσει τις υποψίες του και στο αυτί του εισαγγελέα. Μια ολομέλεια ενόρκων είχε συγκληθεί στα παρασκήνια για να ξαναεξετάσει τα αποδεικτικά στοιχεία. Κατά τρόπο εκπληκτικό και απροσδόκητο η κάποτε θεωρούμενη 'αεροστεγώς κλεισμένη' υπόθεση για την ενοχή του Dixon αναθεωρούνταν.

ΝΕΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΘΕΩΡΙΑ

Συγχρόνως, άρχιζα κι εγώ τη δική μου έρευνα μελετώντας τον τόπο του εγκλήματος, παίρνοντας συνεντεύξεις από μάρτυρες, μιλώντας στον ίδιο τον Dixon και εξετάζοντας τα υπάρχοντα αποδεικτικά στοιχεία. Καθώς ερευνούσα εξονυχιστικά την υπόθεση, συνέβη το εξής παράξενο: όλα τα πραγματικά περιστατικά που έρχονταν τώρα στο φως, περιλαμβανομένου και του παλιού αποδεικτικού υλικού που είχε τόσο πειστικά οδηγήσει στην καταδίκη, ταίριαζαν απόλυτα με τη θεωρία του στιλού-όπλου.

- Οι μάρτυρες είπαν ότι, πριν φτάσει ο Scanlon στον τόπο του εγκλήματος, ο Dixon χτύπαγε το όπλο του επάνω στην εξώπορτα της κοπέλας. Το όπλο εκκυρσοκρότησε προς τα κάτω και στο δάπεδο της μπροστινής βεράντας υπήρχε ένα κομματάκι τσιμέντου που ήταν συμβατό με τη δύναμη πρόσκρουσης της σφαίρας. Αυτό θα εξηγούσε τη σφαίρα που έλειπε απ' το όπλο του Dixon.
- Ο Dixon είπε ότι δεν ήθελε να τον πιάσουν με πιστόλι επάνω του, οπότε το έκρυψε στο γρασίδι απέναντι απ' το δρόμο πριν φτάσει η αστυνομία. Βρήκα ένα μάρτυρα ο οποίος το βεβαίωσε αυτό. Αυτό εξηγεί γιατί το όπλο βρέθηκε σε κάποια απόσταση από τον τόπο του εγκλήματος, παρόλο που κανείς δεν είχε δει τον Dixon να το πετάει.
- Υπήρχαν εγκαύματα από πυρίτιδα μέσα, αλλά όχι πάνω από την αριστερή τσέπη του πουκάμισου του Scanlon. Η τρύπα από τη σφαίρα βρισκόταν στο κάτω μέρος της τσέπης. Συμπέρασμα: κατά κάποιον τρόπο ένα όπλο είχε εκκυρσοκροτήσει στο εσωτερικό της τσέπης.
- Αντίθετα από κείνο που έλεγε η αναφορά της αστυνομίας, η πορεία της σφαίρας ήταν γωνιακή προς τα κάτω. Κάτω από την τσέπη του πουκάμισου του Scanlon υπήρχε μια ματωμένη σχισμή, απ' όπου η σφαίρα είχε βγει, αφού είχε προηγουμένως συμπαρασύρει και σάρκα.
- Το ποινικό μητρώο του Dixon δεν έλεγε ολόκληρη την ιστορία του πρότερου βίου του. Παρόλο που είχε κάνει τρία χρόνια φυλακή, επειδή είχε προηγουμένως πυροβολήσει κάποιον, το εφετείο τον είχε αφήσει ελεύθερο, αφού

θεμελίωσε ότι είχε κατά λάθος καταδικαστεί. Στο εφετείο προέκυψε ότι η αστυνομία είχε αποκρύψει ένα σημαντικό μάρτυρα της υπεράσπισης κι ότι ένας μάρτυρας της κατηγορίας είχε πει ψέματα. Οπότε, η θεωρία ότι ο Dixon είχε τάσεις βίαιης συμπεριφοράς ανατρεπόταν.

ΕΝΑΣ ΑΘΩΟΣ ΑΦΗΝΕΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ

Τελικά, έθεσα στον Dixon την καίρια ερώτηση: «Αφού ήσουν αθώος, γιατί ομολόγησες;»

Ο Dixon αναστέναξε. «Ήταν ο όρος της συμφωνίας», είπε αναφερόμενος στην ακολουθούμενη πρακτική κατά την οποία οι εισαγγελείς εισηγούνται μικρότερη ποινή, αν ο κατηγορούμενος ομολογήσει την ενοχή του, πράγμα που κάνει όλους να γλιτώνουν και τα έξοδα και τη χρονοβόρα διαδικασία της δίκης.

«Είπαν ότι, αν ομολογούσα ότι ήμουν ένοχος, θα με καταδίκαζαν σε ένα χρόνο φυλάκιση κι εγώ ήμουν ήδη προφυλακισμένος 362 μέρες περιμένοντας την εκδίκαση της υπόθεσής μου. Το μόνο που είχα να κάνω ήταν να ομολογήσω ότι ήμουν ένοχος και θα μ' άφηναν ελεύθερο να γυρίσω σπίτι μου σε λίγες μέρες. Αν όμως επέμενα να εκδικαστεί η υπόθεσή μου, σε περίπτωση που το δικαστήριο με έκρινε ένοχο, θα μου επέβαλαν τη μεγαλύτερη δυνατή ποινή, 20 χρόνια για τον πυροβολισμό αστυνομικού. Δεν άξιζε τον κόπο να το ρισκάρω. Εγώ ήθελα απλά να γυρίσω σπίτι μου...»

«Οπότε», είπα, «παραδέχτηκες ότι έκανες κάτι που δεν έκανες».

Ο Dixon κούνησε το κεφάλι του καταφατικά και είπε: «Σωστά».

Στο τέλος, ο Dixon απαλλάχτηκε και αργότερα κέρδισε και μια πολιτική δίκη κατά της αστυνομίας. Ξήλωσαν το μετάλλιο του Scanlon και τον πέρασαν από ποινική δίκη για παράβαση καθήκοντος. Αυτός ομολόγησε την ενοχή του και απολύθηκε από την αστυνομία¹. Όσο για μένα, το ρεπορτάζ μου έκανε την εμφάνισή του στην πρώτη σελίδα. Και το σπουδαιότερο, είχα μάθει ένα μεγάλο μάθημα ως νεαρός δημοσιογράφος.

Ένα απ' τα πιο οφθαλμοφανή μαθήματα ήταν ότι τα αποδεικτικά στοιχεία μπορούν να οργανωθούν με τέτοιο τρόπο ώστε

να οδηγούν σε περισσότερες από μία κατευθύνσεις. Για παράδειγμα, νωρίτερα είχε θεωρηθεί ότι υπήρχαν αρκετά αποδεικτικά στοιχεία να καταδικάσουν τον Dixon, επειδή πυροβόλησε κατά του αστυνομικού. Τα καίρια ερωτηματικά όμως ήταν τα εξής: *Ήταν εξαντλητική η συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων; Και ποια εξήγηση ταίριαζε καλύτερα στο σύνολο των πραγματικών περιστατικών;* Όταν προτάθηκε η θεωρία στιλό-όπλο, έγινε φανερό ότι αυτό το σενάριο εξηγούσε το σύνολο του συγκεντρωθέντος αποδεικτικού υλικού με τον καλύτερο τρόπο.

Επίσης, υπήρχε κι ένα άλλο μάθημα να μάθω. Ένας από τους λόγους που οι αποδείξεις εμένα κάποτε μου φαίνονταν τόσο πειστικές, είναι επειδή ταίριαζαν με τις προκαταλήψεις που είχα εκείνη την εποχή. Για μένα, ο Dixon ήταν σίγουρα ένας ταραξίας, ένα κοινωνικό απόβρασμα, ο άνεργος γόνος μιας διαλυμένης οικογένειας. Οι αστυνομικοί ήταν οι καλοί. Οι εισαγγελείς δεν έκαναν λάθη.

Κοιτάζοντας μέσ' απ' αυτούς τους φακούς, όλο το αρχικό αποδεικτικό υλικό φαινόταν να ταιριάζει απόλυτα. Όπου τυχόν υπήρχαν ασυμφωνίες ή κενά, αφελώς τα είχα παραβλέψει. Όταν η αστυνομία μου είπε ότι η υπόθεση ήταν 'αεροστεγής', τους πίστεψα και δεν έκανα περαιτέρω έρευνα.

Όταν όμως άλλαξα αυτούς τους φακούς –αντικαθιστώντας τις προκαταλήψεις μου με μια προσπάθεια για αντικειμενικότητα–, είδα την όλη υπόθεση κάτω από εντελώς νέο φως. Επί τέλους, επέτρεψα στα αποδεικτικά στοιχεία να με οδηγήσουν στην αλήθεια, ανεξάρτητα αν εκείνη ήταν συμβατή με τις αρχικές μου υποθέσεις.

Αυτό συνέβη περισσότερο από είκοσι χρόνια πριν. Τα μεγαλύτερα όμως μαθήματα θα τα μάθαινα αργότερα.

ΑΠΟ ΤΟΝ DIXON ΣΤΟΝ ΙΗΣΟΥΣ

Ο λόγος που διηγήθηκα αυτή την ασυνήθιστη ιστορία είναι γιατί, κατά κάποιον τρόπο, το δικό μου πνευματικό οδοιπορικό έμοιαζε πολύ μ' εκείνο που βίωσα με τον James Dixon.

Για πολλά χρόνια στη ζωή μου ήμουν σκεπτικιστής. Μάλιστα, εγώ προσωπικά θεωρούσα τον εαυτό μου άθεο. Για μένα υπήρχαν πολλά αποδεικτικά στοιχεία ότι ο Θεός ήταν απλά κάτι που υπήρχε στο επιθυμητό του ανθρώπου, μια αρχαία μυθολογία, μια πρωτόγονη προκατάληψη. Πώς θα μπορούσε να είναι Θεός αγάπης

τη στιγμή που καταδίκασε τους ανθρώπους στην Κόλαση απλά και μόνο επειδή δεν πίστευαν σ' Εκείνον; Πώς θα μπορούσαν τα θαύματα να ανατρέπουν τους κανόνες της φύσης; Και δεν αρκούσε η εξελικτική θεωρία, για να μας εξηγήσει ικανοποιητικά πώς ξεκίνησε η ζωή; Τι γίνεται με τον ορθολογισμό; Δεν διαλύει την πίστη στο υπερφυσικό;

Όσο για τον Ιησού, δεν ξέρατε ότι ποτέ δεν ισχυρίστηκε ότι είναι Θεός; Ήταν ένας επαναστάτης, ένας σοφός, ένας εικονοκλάστης εβραίος –αλλά Θεός; Όχι. Ποτέ δεν του πέρασε αυτή η ιδέα απ' το μυαλό! Θα μπορούσα να σας είχα αναφέρει τα ονόματα ένα σωρό καθηγητών Πανεπιστημίου που το είπαν αυτό και σίγουρα μπορούσε να τους εμπιστευτεί κανείς, δεν είν' έτσι; Ας το παραδεχτούμε. Ακόμη και η πιο επιπόλαιη εξέταση των αποδείξεων δείχνει πειστικά ότι ο Ιησούς ήταν μόνο άνθρωπος, όπως εσείς κι εγώ, αλλά εξαιρετικά προικισμένος με καλοσύνη και σοφία.

Όμως, αυτό ήταν όλο κι όλο που είχα ποτέ κάνει με την απόδειξη: της είχα ρίξει μια *επιπόλαιη ματιά*. Είχα διαβάσει μόνο όση φιλοσοφία και ιστορία χρειαζόταν για να βρω στήριγμα για το σκεπτικισμό μου –ένα πραγματικό περιστατικό εδώ, μια επιστημονική θεωρία εκεί, ένα σφριγηλό απόσπασμα, ένα έξυπνο επιχείρημα. Ναι μεν μπορούσα να δω κάποια κενά και ασυμφωνίες, αλλά είχα ένα δυνατό ελατήριο να τα αγνοήσω: έναν τρόπο ζωής εγωιστικό και ανήθικο που θα ήμουν υποχρεωμένος να εγκαταλείψω, αν άλλαζα τις απόψεις μου και γινόμουν οπαδός του Ιησού.

Για μένα, το θέμα είχε κλείσει. Υπήρχαν αρκετά αποδεικτικά στοιχεία για το ότι η θεότητα του Ιησού ήταν απλά μια φανταστική εφεύρεση προκατειλημμένων ανθρώπων, ώστε να έχω τη συνείδησή μου ήσυχη.

Ή, τουλάχιστον, έτσι πίστευα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΝΑΝ ΑΘΕΟ

Αυτή τη φορά δεν επρόκειτο για τηλεφώνημα από κάποιον πληροφοριοδότη που μ' έκανε να επανεξετάσω την υπόθεση Ιησούς. Ήταν η γυναίκα μου.

Το φθινόπωρο του 1979 η Leslie με κατέπληξε, όταν μου ανάγγειλε ότι είχε γίνει πιστή χριστιανή. Τα μάτια μου γύρισαν ανάποδα κι ετοιμάστηκα για το χειρότερο, νιώθοντας να έχω πέσει

θύμα εξαπάτησης με δόλωμα το οποίο άλλαξε στην πορεία. Είχα παντρευτεί μια άλλη Leslie –την ανέμελη, διασκεδαστική και ριψοκίνδυνη Leslie– και τώρα φοβόμουν ότι θα γινόταν καμιά σεξουαλικά ψυχρή γυναίκα, η οποία θα αντικαθιστούσε την ανοδική μας κοινωνική πορεία με ολονύκτιες προσευχές και εθελοντισμό σε θλιβερά συσσίτια για τους απόρους.

Αντί όμως γι' αυτό, είχα την ευχάριστη έκπληξη –για να μην πω ενθουσιασμό– να διαπιστώσω θεμελιώδεις αλλαγές στο χαρακτήρα της και να εκτιμήσω την ακεραιότητα και αυτοεκτίμησή της. Με τον καιρό ενδιαφέρθηκα ν' ανακαλύψω τι ήταν εκείνο που οδηγούσε σ' αυτές τις λεπτές αλλά σημαντικές αλλαγές στη στάση της γυναίκας μου, οπότε ξεκίνησα μία σε βάθος έρευνα στα πραγματικά περιστατικά που κρύβονται πίσω από την υπόθεση 'χριστιανισμός'.

Βάζοντας κατά μέρος τον εγωισμό και τις προκαταλήψεις μου όσο καλύτερα μπορούσα, διάβασα βιβλία, πήρα συνεντεύξεις από ειδικούς, ρώτησα ερωτήσεις, ανάλυσα την ιστορία, διερεύνησα την αρχαιολογία, μελέτησα την αρχαία βιβλιογραφία και για πρώτη φορά στη ζωή μου ξεκοκκάλισα την Αγία Γραφή εδάφιο προς εδάφιο.

Ρίχτηκα στο θέμα με περισσότερη ενεργητικότητα απ' ό,τι είχα ποτέ δείξει για οποιοδήποτε άλλο ζήτημα με το οποίο είχα ασχοληθεί. Χρησιμοποίησα ό,τι είχα μάθει στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Yale καθώς και στη δουλειά μου ως νομικός ανταποκριτής της εφημερίδας Chicago Tribune. Και, με τον καιρό, τα αποδεικτικά στοιχεία αυτού του κόσμου –η ιστορία, η επιστήμη, η φιλοσοφία, η ψυχολογία– άρχισαν να οδηγούν προς το απροσδόκητο.

Ήταν σαν να ξανάμπαινα στην υπόθεση Dixon για δεύτερη φορά.

ΚΡΙΝΕΤΕ ΑΠΟ ΜΟΝΟΙ ΣΑΣ

Ίσως κι εσείς να έχετε στηρίξει τη θέση που έχετε πάρει απέναντι στα πνευματικά πράγματα σε ό,τι έχετε παρατηρήσει γύρω σας ή έχετε σταχυολογήσει εδώ και πολύ καιρό από βιβλία, καθηγητές Πανεπιστημίου, οικογένεια ή φίλους. Είναι όμως το συμπέρασμα στο οποίο έχετε καταλήξει η καλύτερη δυνατή εξήγηση για τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν; Αν σκαλίζατε βαθύτερα –

ερχόμενοι αντιμετώπι με τις προκαταλήψεις σας και αναζητώντας συστηματικά την αλήθεια– τι θα ανακαλύπτατε;

Αυτό είναι το αντικείμενο αυτού του βιβλίου. Θα γυρίσω πίσω και θα μιλήσω εκτενώς για το πνευματικό ταξίδι που έκανα επί δύο σχεδόν χρόνια. Θα σας πάρω μαζί μου καθώς παίρνω συνεντεύξεις από δέκα τρεις διακεκριμένους επιστήμονες και άτομα εξαιρετικού κύρους, των οποίων τα ακαδημαϊκά διαπιστευτήρια είναι άψογα.

Διέσχισα τη χώρα –απ’ τη Μινнесότα ως τη Γεωργία κι απ’ τη Βιρτζίνια ως την Καλιφόρνια– αναζητώντας τις ειδικές τους γνώσεις, προβάλλοντάς τους τις αντιρρήσεις που είχα ως σκεπτικιστής, εξαναγκάζοντάς τους να υποστηρίξουν τις θέσεις τους με γερά στοιχεία και σοβαρά επιχειρήματα και τεστάροντάς τους με τις ίδιες ερωτήσεις που μπορεί να τους ρωτούσατε κι εσείς αν είχατε την ευκαιρία.

Σ’ αυτό το κυνήγι της αλήθειας, χρησιμοποίησα τη δημοσιογραφική εμπειρία μου ως νομικού ανταποκριτή, για να ερευνήσω πολλούς τύπους αποδείξεων –αυτόπτες μάρτυρες, γραπτές αποδείξεις, επαληθευτικές αποδείξεις, αποδείξεις της αντίκρουσης, επιστημονικές αποδείξεις, ψυχολογικές αποδείξεις, έμμεσες αποδείξεις ή ενδείξεις και, ναι, ακόμη και την απόδειξη των δακτυλικών αποτυπωμάτων (αυτό κι αν ακούγεται παράξενο!).

Αυτές είναι μερικές από τις κατηγορίες αποδείξεων που θα συναντούσατε στο δικαστήριο. Και ίσως η νομική οπτική να είναι ο καλύτερος τρόπος για να προσεγγίσετε τη διαδικασία –με τον εαυτό σας στο ρόλο του ενόρκου.

Αν ήσασταν ένορκος σε μία πραγματική δίκη, θα σας ρωτούσαν να βεβαιώσετε εξ αρχής ότι δεν έχετε προΐδεαστεί για την υπόθεση. Θα ήσασταν υποχρεωμένος να πάρετε όρκο ότι θα είστε ανοιχτόμυαλος και δίκαιος και θα βγάλετε τα συμπεράσματά σας με βάση τα πραγματικά περιστατικά και όχι τις προσωπικές σας ιδιοσυγκρατικές προτιμήσεις ή προκαταλήψεις. Θα σας γινόταν η σύσταση να ζυγίσετε με πολλή σκέψη την πειστικότητα των μαρτύρων, να κοσκινίσετε προσεκτικά τη μαρτυρία και να υποβάλετε την απόδειξη στον αυστηρό έλεγχο της κοινής λογικής και του ορθολογισμού σας. Σας ζητώ να κάνετε το ίδιο και όταν θα διαβάσετε αυτό το βιβλίο.

Σε τελευταία ανάλυση, εναπόκειται στην υπευθυνότητα των ενόρκων να καταλήξουν σε μια απόφαση. Αυτό δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να είναι εκατό τα εκατό σίγουροι, γιατί στη ζωή δεν υπάρχει τίποτε για το οποίο να μπορούμε να αποφανθούμε με απόλυτη βεβαιότητα. Σε μια δίκη, οι ένορκοι πρέπει να ζυγίσουν την απόδειξη και να καταλήξουν στο καλύτερο δυνατό συμπέρασμα. Με άλλα λόγια, ξαναγυρνώντας στην υπόθεση James Dixon, ποιο σενάριο ταιριάζει καλύτερα στα πραγματικά περιστατικά;

Αυτό το καθήκον σάς ανατίθεται. Ελπίζω να το πάρετε σοβαρά, γιατί μπορεί απ' αυτό να εξαρτώνται πολύ περισσότερα από την απλή ικανοποίηση της περιέργειάς σας. Αν είναι να πιστέψουμε στον Ιησού—και αναγνωρίζω ότι αυτό για σας είναι ένα πολύ μεγάλο ερωτηματικό αυτή τη στιγμή—, τότε δεν υπάρχει τίποτε σημαντικότερο απ' το πώς θα ανταποκριθούμε σ' Αυτόν.

Ποιος, όμως, ήταν ο Ιησούς στην πραγματικότητα; Ποιος ισχυριζόταν ότι είναι; Και υπάρχει καμιά αξιόπιστη απόδειξη η οποία να ενισχύσει τους ισχυρισμούς Του; Αυτό είν' εκείνο που θα προσπαθήσουμε να θεμελιώσουμε, καθώς παίρνουμε το αεροπλάνο για το Denver προκειμένου να πάρουμε την πρώτη μας συνέντευξη.

¹ *Lee Strobel, Four Years in Jail—and Innocent (Τέσσερα χρόνια φυλακή και όμως αθώος), Chicago Tribune, 22 Αυγ. 1976 και Did Justice Close Her Eyes? (Εκλείσε τα μάτια της η δικαιοσύνη;), Chicago Tribune, 21 Αυγ. 1977.*

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

1

Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΑΥΤΟΠΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

Είναι αξιόπιστες οι βιογραφίες για τον Ιησού;

Όταν πρωτοσυνάντησα το δειλό και χαμηλών τόνων Leo Carter, ήταν ένας εβδομηντάχρονος βετεράνος της φτωχότερης γειτονιάς του Chicago. Η μαρτυρία του είχε βάλει στη φυλακή τρεις δολοφόνους. Και ο ίδιος είχε ακόμη σφηνωμένη στο κρανίο του μια σφαίρα σαν θλιβερό αναμνηστικό δώρο της τρομερής περιπέτειας που ξεκίνησε όταν εκείνος είδε με τα μάτια του τον Elijah Baptist να σκοτώνει έναν μπακάλη της γειτονιάς.

Ο Leo Carter και μια φίλη του, η Leslie Scott, παίζανε μπάσκετ όταν είδαν τον Elijah, ο οποίος ήταν τότε ένας δεκαεξάχρονος εγκληματίας με 33 συλλήψεις στο ποινικό του μητρώο, να σκοτώνει τον Sam Blue έξω απ' το μαγαζί του.

Ο Leo ήξερε τον μπακάλη από παιδί. «Όταν δεν είχαμε να φάμε, εκείνος μας έδινε κάτι», μου εξήγησε με ήρεμη φωνή. Και συνέχισε: «Έτσι, όταν πήγα στο νοσοκομείο και μου είπαν ότι ήταν νεκρός, ήξερα ότι έπρεπε να πάω να καταθέσω γι' αυτό που είδα».

Η μαρτυρία των αυτοπτών μαρτύρων είναι πολύ δυνατή. Μια απ' τις πιο δραματικές στιγμές σε μια δίκη είναι όταν ένας αυτόπτης μάρτυρας περιγράφει με λεπτομέρειες το έγκλημα που είδε και μετά δείχνει με αυτοπεποίθηση τον κατηγορούμενο τον οποίο αναγνωρίζει ως το δράστη. Ο Elijah Baptist ήξερε ότι ο μόνος τρόπος να αποφύγει τη φυλακή ήταν να αποτρέψει με οποιοδήποτε τρόπο τον Leo Carter και την Leslie Scott να κάνουν ακριβώς αυτό .

Έτσι, ο Elijah και δύο απ' τους φίλους του βγήκαν στο κυνήγι. Σύντομα βρήκαν τον Leo και την Leslie που περπατούσαν στο δρόμο μαζί με τον αδελφό του Leo, τον Henry, και με την απειλή όπλου τους έσυραν και τους τρεις σε μια σκοτεινή προκυμαία εκεί κοντά όπου φορτώνονταν και ξεφορτώνονταν εμπορεύματα.

«Σε συμπαθώ», είπε στον Leo ο ξάδερφος του Elijah, «αλλά πρέπει να το κάνω αυτό». Και μ' αυτά τα λόγια τού έβαλε ένα όπλο ανάμεσα στα μάτια και πάτησε τη σκανδάλη.

Το όπλο εκτυρσοκρότησε και η σφαίρα, με ελαφρά γωνιώδη απόκλιση, εισχώρησε στο μέτωπο του Leo, τον τύφλωσε απ' το ένα μάτι και σφηνώθηκε στο κεφάλι του. Όταν ο Leo έπεσε στο έδαφος, ακούστηκε κι ένας άλλος πυροβολισμός και αυτή τη φορά η σφαίρα σφηνώθηκε στο σώμα του Leo σε απόσταση πέντε εκατοστών από τη σπονδυλική του στήλη.

Καθώς ο Leo παρακολουθούσε τα συμβαίνοντα απ' τη θέση στην οποία βρισκόταν –ξαπλωμένος στο έδαφος–, είδε τον αδελφό του που έκλαιγε με αναφυλλητά καθώς και τη φίλη του να εκτελούνται ανελέητα σχεδόν εξ επαφής. Όταν ο Elijah και η συμμορία του έφυγαν, ο Leo σύρθηκε σ' ένα ασφαλές μέρος.

Κατά κάποιον τρόπο και τελείως απροσδόκητα ο Leo δεν πέθανε. Η σφαίρα, η οποία ήταν πολύ επικίνδυνο να αφαιρεθεί, παρέμεινε σφηνωμένη στο κεφάλι του. Παρά τους φρικτούς πονοκεφάλους του, που τα δυνατότερα φάρμακα δεν μπορούσαν να ανακουφίσουν, ο Leo κατέληξε να είναι ο μόνος αυτόπτης μάρτυρας στη δίκη του Elijah Baptist για τη δολοφονία του μαγαζάτορα Sam Blue. Οι ένορκοι πίστεψαν τον Leo και ο Elijah καταδικάστηκε σε φυλάκιση ογδόντα χρόνων.

Και πάλι ο Leo ήταν ο μόνος αυτόπτης μάρτυρας στη δίκη κατά του Elijah και των συντρόφων του για τη δολοφονία του αδελφού του Leo και της φίλης του. Για μια ακόμη φορά ο λόγος του Leo ήταν αρκετός να καταδικάσει τους τρεις κακοποιούς σε φυλάκιση εφόρου ζωής.

Ο Leo Carter είναι ένας απ' τους ήρωές μου. Υπηρέτησε τη δικαιοσύνη, παρόλο που το πλήρωσε ακριβά. Όταν σκέπτομαι τη μαρτυρία των αυτοπτών μαρτύρων, ακόμη και σήμερα –δέκα χρόνια αργότερα–, μου έρχεται στο νου η φυσιογνωμία του¹.

ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΚΡΙΝΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Πράγματι, η μαρτυρία των αυτοπτών μαρτύρων μπορεί να είναι αποφασιστική και πειστική. Όταν ένας μάρτυρας είχε κάθε ευκαιρία να παρατηρήσει ένα έγκλημα, όταν δεν υπάρχουν άλλα ελατήρια για τη μαρτυρία του, όταν ο μάρτυρας είναι αξιόπιστος και δίκαιος, η στιγμή κατά την οποία εκείνος δείχνει με το δάχτυλο τον εγκληματία στο δικαστήριο μπορεί να είναι κρίσιμη για την καταδίκη του κατηγορουμένου σε φυλάκιση ή και κάτι χειρότερο.

Και η μαρτυρία των αυτοπτών μαρτύρων είναι εξίσου αποφασιστική για την έρευνα ιστορικών θεμάτων, ακόμη και για το θέμα αν ο Ιησούς είναι ο μοναδικός Υιός του Θεού.

Τι μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων όμως έχουμε για την υπόθεση Ιησούς Χριστός; Έχουμε μαρτυρίες από κανέναν ο οποίος ήρθε σε επικοινωνία απευθείας με τον Ιησού, άκουσε τη διδασκαλία Του, είδε τα θαύματά Του, το θάνατό Του, ίσως και κάποια Του εμφάνισή μετά την υποτιθέμενη Ανάστασή Του; Έχουμε άραγε τίποτε αναφορές από ‘δημοσιογράφους’ του 1^{ου} αιώνα, οι οποίοι να πήραν συνέντευξη από τους αυτόπτες μάρτυρες και να κατέγραψαν πιστά εκείνο που διαπίστωσαν ότι είναι αληθινό; Και ένα εξίσου σπουδαίο ερώτημα: πόσο θ’ άντεχαν αυτές οι μαρτυρίες στις εξονυχιστικές εξετάσεις των σκεπτικιστών;

Ήξερα ότι, όπως η μαρτυρία του Leo Carter εξασφάλισε με οριστικό τρόπο την καταδίκη τριών βάνουσων εγκληματιών, μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων από την ομίχλη του παρελθόντος μπορούσαν να βοηθήσουν να λυθεί το σπουδαιότερο απ’ όλα τα πνευματικά θέματα. Για να πάρω αδιάσειστες απαντήσεις, κανόνισα μία συνέντευξη με το διεθνώς γνωστό επιστήμονα ο οποίος κυριολεκτικά έγραψε ‘το’ βιβλίο επάνω σ’ αυτό το ερώτημα: τον Δρα Craig Blomberg, συγγραφέα του έργου *The Historical Reliability of the Gospels* (*Η ιστορική αξιοπιστία των ευαγγελίων*).

Ήξερα ότι ο Blomberg ήταν ευφύεστατος. Μάλιστα, ακόμη κι η εμφάνισή του ταίριαζε με τη στερεότυπη εικόνα αυτού του χαρακτηρισμού. Ψηλός –ένα κι ενενήντα– και αδύνατος, με κοντά, σπαστά, καστανά μαλλιά, ατημέλητα χτενισμένα προς τα μπρος, φουντωτή γενειάδα και χοντρά γυαλιά χωρίς σκελετό, έδειχνε σαν κάποιος που θα πρέπει να ήταν αριστούχος στο σχολείο (και ήταν), βραβευμένος εθνικός επιστήμονας (και ήταν) και διακεκριμένος

απόφοιτος από μία από τις καλύτερες Θεολογικές Σχολές της χώρας (και ήταν –από τη Θεολογική Σχολή Trinity Evangelical).

Αλλά εγώ ήθελα κάποιον που να είναι κάτι περισσότερο από απλά ευφυής και μορφωμένος. Έψαχνα για έναν ειδικό ο οποίος δεν θα άφηνε τις λεπτές διαφορές να περάσουν απαρατήρητες ή που δεν θα απέκρουε επιφανειακά τις κριτικές κατά των χριστιανικών πηγών. Ήθελα κάποιον με ακεραιότητα, κάποιον ο οποίος να έχει έρθει αντιμέτωπος με τους πιο δυνατούς επικριτές της χριστιανικής πίστης και ο οποίος να μιλά με κύρος, αλλά χωρίς εκείνες τις γενικεύσεις που μάλλον θολώνουν παρά φωτίζουν τα καίρια σημεία.

Είχα ακούσει ότι ο Blomberg ήταν ακριβώς εκείνο που ζητούσα και πήρα το αεροπλάνο για το Denver, διερωτώμενος αν θα ανταποκρινόταν στη φήμη του. Πρέπει να παραδεχτώ ότι είχα ορισμένες επιφυλάξεις, ιδίως όταν η έρευνά μου γύρω απ' το πρόσωπό του έβγαλε στη φόρα το μη κολακευτικό γεγονός που εκείνος μάλλον θα προτιμούσε να είχε παραμείνει μυστικό: ο Blomberg ακόμη πιστεύει ότι η ομάδα των Chicago Cubs, των αγαπημένων του παιδικών ηρώων, θα κερδίσει το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα στα χρόνια του!

Πραγματικά, αυτό αρκούσε να με κάνει ν' αμφιβάλω για την ικανότητά του να κρίνει!

Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο Δρ CRAIG BLOMBERG

Ο Craig Blomberg θεωρείται παγκοσμίως ως μία από τις αυθεντίες στην Αμερική στις βιογραφίες για τον Ιησού, που δεν είναι άλλες από τα τέσσερα ευαγγέλια. Πήρε το διδακτορικό του από το Πανεπιστήμιο Aberdeen της Σκωτίας και αργότερα εργάστηκε σε ανώτερη θέση στο ερευνητικό τμήμα του Tyndale House στο Πανεπιστήμιο του Cambridge στην Αγγλία ως μέλος μιας εκλεκτής ομάδας διεθνών επιστημόνων, η οποία παρήγαγε μια σειρά φημισμένων βιβλίων για τον Ιησού. Για τα τελευταία δέκα και περισσότερα χρόνια είναι καθηγητής της Καινής Διαθήκης στο πολύ γνωστό Denver Seminary.

Τα βιβλία του Blomberg περιλαμβάνουν τα εξής: *Jesus and the Gospels* (*Ο Ιησούς και τα ευαγγέλια*), *Interpreting the Parables* (*H*

· Γνωστή Θεολογική Σχολή στην Αγγλία (Σ.τ.μ.).

ερμηνεία των παραβολών), *How Wide the Divide? (Πόσο μεγάλο είναι το χάρισμα;)* και σχόλια στο ευαγγέλιο του Ματθαίου και την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή. Επίσης, συνέβαλε στην επιμέλεια του 6^{ου} Τόμου του *Gospel Perspectives (Απόψεις των ευαγγελίων)*, ο οποίος πραγματεύεται εκτενώς τα θαύματα του Ιησού, και συνεργάστηκε στη συγγραφή του *Introduction to Biblical Interpretation (Εισαγωγή στη Βιβλική ερμηνεία)*. Έγραψε κεφάλαια σχετικά με την ιστορικότητα των ευαγγελίων στο βιβλίο *Reasonable Faith (Λογική πίστη)* και το βραβευμένο *Jesus under Fire (Ο Ιησούς στο εδώλιο)*. Είναι μέλος επιστημονικών συνδέσμων όπως της *Society for the Study of the New Testament (Εταιρείας Μελέτης της Καινής Διαθήκης)*, της *Society of Biblical Literature (Εταιρείας Βιβλικής Βιβλιογραφίας)* και του *Institute for Biblical Research (Ινστιτούτου Βιβλικής Έρευνας)*.

Όπως το περίμενα, το γραφείο του είχε περισσότερα από τον ανεμενόμενο αριθμό επιστημονικών βιβλίων στα ράφια (ακόμη και η γραβάτα που φορούσε ο ίδιος είχε βιβλία σχεδιασμένα επάνω!)

Ωστόσο, γρήγορα παρατήρησα ότι στους τοίχους του γραφείου του δεν κυριαρχούσαν οι σκονισμένοι τόμοι παλιών ιστορικών βιβλίων, αλλά οι ζωγραφιές των μικρών κοριτσιών του. Τις παράξενες και φανταχτερές απεικονίσεις τους ζώων, σπιτιών και λουλουδιών δεν τις είχε απλά και τυχαία κρεμάσει –λες κι αυτό ήταν κάτι που είχε σκεφτεί να το κάνει εκ των υστέρων–, αλλά προφανώς τις θεωρούσε πολύτιμες, γιατί τις είχε προσεκτικά καδράρει, προσθέτοντας μάλιστα και πασπαρτού. Έφεραν τις υπογραφές της Elizabeth και της Rachel. Σίγουρα, σκέφτηκα, αυτός ο άνθρωπος δεν έχει μόνο μυαλό αλλά και καρδιά.

Ο Blomberg μιλά με την ακρίβεια μαθηματικού (ναι, είχε διδάξει και μαθηματικά τα πρώτα χρόνια της καριέρας του) και ζυγίζει καλά την κάθε του λέξη, προφανώς γιατί δεν θέλει να αγνοήσει ούτε μία ασήμαντη λεπτομέρεια που απαιτείται για την απόδειξη. Ακριβώς αυτό που ήθελα δηλαδή!

Καθώς εγκαταστάθηκε σε μια ψηλή πολυθρόνα γραφείου με το φλιτζάνι του καφέ στο χέρι του, κάθισα κι εγώ με το ζεστό μου καφέ που ήταν ό,τι έπρεπε για το παγερό κλίμα του Colorado. Επειδή διαισθάνθηκα ότι ο Blomberg ήταν απ' τους τύπους που θέλει να

φτάσει γρήγορα στην ουσία, αποφάσισα ν' αρχίσω τη συνέντευξή μου με ερωτήσεις που πήγαιναν κατ' ευθείαν στο ψητό.

ΑΥΤΟΠΤΕΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

«Πείτε μου ένα πράγμα», είπα με μια δόση πρόκλησης στη φωνή μου. «Είναι ποτέ δυνατόν να είναι κανείς ένα ευφρές και ορθολογιστικά σκεπτόμενο άτομο και να πιστεύει ότι τα τέσσερα ευαγγέλια γράφτηκαν από κείνους που τα ονόματά τους αναγράφονται σ' αυτά;»

Ο Blomberg έβαλε το φλιτζάνι του στην άκρη του γραφείου του και με κοίταξε έντονα. «Η απάντηση είναι ναι», είπε με απόλυτη πεποίθηση.

Κάθισε προς τα πίσω και συνέχισε: «Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι, με την αυστηρή έννοια του όρου, τα ευαγγέλια είναι ανώνυμα. Αλλά η ομόφωνη μαρτυρία της πρώτης εκκλησίας ήταν ότι ο Ματθαίος, γνωστός επίσης και ως Λευί, ο τελώνης και μαθητής του Ιησού, ήταν ο συγγραφέας του πρώτου ευαγγελίου της Καινής Διαθήκης· ο Ιωάννης Μάρκος, ένας σύντροφος του Πέτρου, ήταν ο συγγραφέας του ευαγγελίου που το λέμε το κατά Μάρκον· ο Λουκάς, ο αγαπητός γιατρός του Παύλου, έγραψε το κατά Λουκάν ευαγγέλιο και τις Πράξεις των Αποστόλων».

«Πόσο ομόφωνη είναι η γνώμη ότι αυτοί ήταν πράγματι οι συγγραφείς;» ρώτησα.

«Δεν υπάρχουν κάποιοι που να τους συναγωνίζονται γι' αυτό τον τίτλο», είπε. «Προφανώς το θέμα δεν αμφισβητήθηκε».

Παρόλα αυτά, εγώ ήθελα να τεστάρω αυτήν την υπόθεση ακόμη περισσότερο. «Με συγχωρείτε για το σκεπτικισμό μου», είπα, «αλλά υπάρχει κανείς που θα είχε συμφέρον να πει ψέματα και να ισχυριστεί ότι αυτοί οι άνθρωποι πράγματι έγραψαν τα ευαγγέλια, ενώ στην ουσία δεν τα έγραψαν;»

Ο Blomberg κούνησε το κεφάλι του αρνητικά και είπε μ' ένα χαμόγελο που μόλις άρχιζε να διαγράφεται στα χείλη του: «Μάλλον όχι. Μην ξεχνάτε ότι αυτοί οι άνθρωποι δεν ήταν πιθανοί υποψήφιοι γι' αυτό το έργο. Ο Μάρκος και ο Λουκάς δεν ήταν καν μεταξύ των δώδεκα μαθητών. Ο Ματθαίος ήταν αλλά, ως τέως μισητός τελώνης, θα ήταν το πιο αχρείο πρόσωπο μετά τον Ιούδα τον Ισκαριώτη, ο οποίος πρόδωσε τον Ιησού!»

«Τώρα, συγκρίνετε και αντιπαραβάλετε αυτό μ' εκείνο που συνέβη όταν πολύ αργότερα γράφτηκαν τα απόκρυφα ευαγγέλια. Διάλεξαν για συγγραφείς τα ονόματα πολύ γνωστών προσωπικοτήτων –τον Φίλιππο, τον Πέτρο, την Μαρία, τον Ιάκωβο. Τα ονόματα αυτά ήταν πολύ πιο αξιοσέβαστα από του Ματθαίου, του Λουκά και του Ιωάννη. Έτσι, για ν' απαντήσω στο ερώτημά σας, δεν θα υπήρχε κανείς λόγος ν' αποδώσουν τη συγγραφή τους στα τρία αυτά λιγότερο αξιοσέβαστα άτομα, αν αυτό δεν ήταν αληθινό».

Αυτό ακουγόταν λογικό, αλλά επίσης τον βόλευε, γιατί δεν περιλάμβανε σ' αυτούς έναν από τους συγγραφείς των ευαγγελίων. «Και για τον Ιωάννη τι θα λέγατε;», ρώτησα. «Ήταν πολύ γνωστός. Μάλιστα, δεν ήταν απλά ένας από τους δώδεκα μαθητές, αλλά ένας από τους τρεις κοντινότερους του Ιησού –μαζί με τον Ιάκωβο και τον Πέτρο».

«Ναι, ο Ιωάννης είναι η μόνη εξαίρεση», παραδέχτηκε ο Blomberg μ' ένα νεύμα. «Και είναι πολύ ενδιαφέρον ότι το ευαγγέλιο του Ιωάννη είναι το μόνο για το οποίο υπάρχουν αμφισβητήσεις ως προς την πατρότητα».

«Τι ακριβώς αμφισβητείται;» είπα.

«Δεν αμφισβητείται το όνομα του Ιωάννη –ήταν όντως ο Ιωάννης που το έγραψε», απάντησε ο Blomberg. «Το θέμα είναι αν ήταν ο απόστολος Ιωάννης που το έγραψε ή κάποιος άλλος Ιωάννης».

«Γιατί, βλέπετε, η μαρτυρία ενός χριστιανού συγγραφέα που τον έλεγαν Παπία, γύρω στο 125 μ.Χ., αναφέρεται στον απόστολο Ιωάννη και στον πρεσβύτερο Ιωάννη και δεν προκύπτει από το περιεχόμενο του κειμένου αν μιλά για το ίδιο πρόσωπο από δύο διαφορετικές σκοπιές ή για δύο διαφορετικά πρόσωπα. Αλλά, εκτός απ' αυτή την εξαίρεση, η υπόλοιπη μαρτυρία της εκκλησίας των πρώτων χριστιανικών χρόνων είναι ομόφωνη ότι ήταν ο Ιωάννης ο απόστολος, ο γιος του Ζεβεδαίου, που έγραψε το ευαγγέλιο».

«Και εσείς», ρώτησα, σε μια προσπάθεια να τον κάνω να πάρει θέση ακόμη πιο αποφασιστικά, «είστε πεπεισμένος ότι αυτός ήταν που το έγραψε;»

«Ναι, πιστεύω ότι το μεγαλύτερο υλικό του ευαγγελίου – σημαντικά μεγαλύτερο– είναι του μαθητή Ιωάννη», απάντησε. Ωστόσο, αν διαβάσετε το κείμενο προσεκτικά, μπορείτε να βρείτε κάποιες ενδείξεις ότι τα τελευταία του τμήματα μπορεί να έχουν

οριστικοποιηθεί από κάποιον άλλον, ο οποίος έκανε την επιμέλεια. Προσωπικά δεν έχω πρόβλημα μ' αυτό, γιατί κάποιος που ήταν πολύ κοντά με τον Ιωάννη μπορεί να είχε αναλάβει κάτι τέτοιο, φορμάροντας τα τελευταία εδάφια και ενδεχομένως ενοποιώντας και το ύφος σε ολόκληρο το κείμενο».

«Αλλά, όπως και να 'χει το πράγμα», συνέχισε, «το ευαγγέλιο αναμφισβήτητα βασίζεται σε υλικό μαρτυρίας αυτόπτη μάρτυρα, όπως ακριβώς και τα άλλα τρία ευαγγέλια».

ΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΑ ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ

Παρόλο που εκτιμούσα βαθύτατα τα μέχρι στιγμής σχόλια του Blomberg, δεν ήμουν ακόμη έτοιμος ν' αφήσω το θέμα και να προχωρήσω σε άλλα. Το ερώτημα ποιος έγραψε τα ευαγγέλια είναι εξαιρετικά σημαντικό και ήθελα συγκεκριμένες λεπτομέρειες – ονόματα, χρονολογίες, παραπομπές. Τέλειωσα τον καφέ μου και ακούμπησα το φλιτζάνι στο γραφείο του. Κρατώντας το στιλό στο χέρι μου, ετοιμάστηκα να σκάσω πιο βαθιά.

«Ας πάμε πάλι στον Μάρκο, τον Ματθαίο και τον Λουκά», είπα. «Τι συγκεκριμένη απόδειξη έχετε ότι αυτοί έγραψαν τα ευαγγέλια;» ρώτησα.

Ο Blomberg έκλινε το σώμα του λίγο προς τα μπρος και είπε: «Η αρχαιότερη, και ίσως και σημαντικότερη, μαρτυρία προέρχεται από τον Παπία, ο οποίος γύρω στο 125 μ.Χ. βεβαίωσε πολύ συγκεκριμένα ότι ο Μάρκος είχε καταγράψει τις παρατηρήσεις του Πέτρου ως αυτόπτη μάρτυρα με πολλή προσοχή και ακρίβεια. Μάλιστα, είπε ότι ο Μάρκος δεν έκανε κανένα λάθος και δεν περιέλαβε στην αφήγησή του τίποτε που δεν ήταν αληθινό. Επίσης, ο Παπίας είπε ότι και ο Ματθαίος είχε διατηρήσει την αυθεντική διδασκαλία του Ιησού».

«Στη συνέχεια, ο Ειρηναίος, ο οποίος έγραψε γύρω στο 180 μ.Χ., επιβεβαίωσε την κλασική άποψη για την ταυτότητα των συγγραφέων. Μάλιστα, νάτην –», είπε κατεβάζοντας ένα βιβλίο που το άνοιξε και διάβασε τα λόγια του ίδιου του Ειρηναίου:

«Ο μεν Ματθαίος λοιπόν κυκλοφόρησε γραπτό ευαγγέλιο μεταξύ των εβραίων στη δική τους γλώσσα, καθώς ο Πέτρος και ο Παύλος κήρυτταν το ευαγγέλιο στη Ρώμη και

θεμελιώναν *εκεί* την εκκλησία. Μετά το θάνατό τους, ο Μάρκος, ο μαθητής και ερμηνευτής του Πέτρου, μας παρέδωσε κι εκείνος γραπτώς τα όσα κήρυττε ο Πέτρος. Και ο Λουκάς, ο ακόλουθος του Παύλου, κατέγραψε σε βιβλίο το ευαγγέλιο το οποίο κήρυττε εκείνος. Έπειτα ο Ιωάννης, ο μαθητής του Κυρίου, εκείνος ο οποίος είχε γείρει και στο στήθος Του, εξέδωσε και αυτός ευαγγέλιο, ενώ διέμενε στην Έφεσο της Ασίας»².

«ΟΚ, να το διευκρινίσω λίγο αυτό», είπα σηκώνοντας το κεφάλι μου απ' τις σημειώσεις που κρατούσα. «Αν μπορούμε να εμπιστευτούμε την πληροφορία ότι τα ευαγγέλια γράφτηκαν από τους μαθητές Ματθαίο και Ιωάννη, από τον Μάρκο που ήταν ο σύντροφος του Πέτρου και από τον Λουκά τον ιστορικό, το σύντροφο του Παύλου και κάτι σαν 'δημοσιογράφος' του 1^{ου} αιώνα, μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι τα γεγονότα που αναφέρουν βασίζονται σε μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων –άμεσες ή έμμεσες».

Καθώς μιλούσα, ο Blomberg κοσκίνιζε με το νου του τα λόγια μου και όταν τέλειωσα, έγνεψε καταφατικά.

«Ακριβώς», είπε ζωηρά.

ΑΡΧΑΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Υπήρχαν ακόμη κάποιες προβληματικές πλευρές των ευαγγελίων που χρειαζόταν να διευκρινίσω. Συγκεκριμένα, ήθελα να καταλάβω καλύτερα το είδος του φιλολογικού τους ύφους.

² Η απόδοση του κειμένου του Ειρηναίου στη σύγχρονη ελληνική έγινε από τη μεταφράστρια με πρωτοβουλία της προς διευκόλυνση των αναγνωστών. Το πρωτότυπο του κειμένου του Ειρηναίου έχει ως εξής: «Ο μὲν δὴ Ματθαῖος ἐν τοῖς Ἑβραίοις τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, καὶ Γραφὴν ἐξήνεγκεν Ευαγγελίου, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ ευαγγελιζομένων, καὶ θεμελιούντων τὴν Εκκλησίαν. Μετὰ δὲ τὴν τούτων ἐξοδὸν, Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ ἐρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε. Καὶ Λουκάς δὲ ὁ ἀκόλουθος Παύλου, τὸ ὑπ' ἐκείνου κηρυσσόμενον Ευαγγέλιον ἐν βιβλίῳ κατέθετο. Ἐπειτα Ἰωάννης ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου, ὁ καὶ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ ἀναπεσὼν, καὶ αὐτὸς ἐξέδωκε τὸ Ευαγγέλιον, ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας διατρίβων» (*Ειρηναίος, Έλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*, Βιβλίο Γ', Ι, 1, Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Εκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι, 1955, τόμος 5^{ος}, σελ. 143) (Σ.τ.μ.).

«Όταν πηγαίνω στα βιβλιοπωλεία και κοιτάζω το τμήμα με τις βιογραφίες», είπα, «δεν βλέπω το ίδιο είδος γραψίματος που βλέπω στα ευαγγέλια. Όταν κάποιος γράφει μία βιογραφία σήμερα, μπαίνει πλήρως μέσα στην προσωπική ζωή του ανθρώπου. Αλλά, κοιτάζτε τον Μάρκο –δεν μιλάει καθόλου για τη γέννηση του Ιησού ή για τα πρώτα νεανικά Του χρόνια μετά την ενηλικίωσή Του. Εστιάζει την προσοχή του σε μια περίοδο τριών μόνο χρόνων και αφιερώνει το μισό ευαγγέλιο στα γεγονότα που οδήγησαν και κορυφώθηκαν στην τελευταία εβδομάδα της ζωής του Ιησού. Πώς το εξηγείτε αυτό;»

Ο Blomberg σήκωσε τα δύο του δάχτυλα προς τα πάνω και είπε: «Υπάρχουν δύο αιτίες: η μία είναι φιλολογική και η άλλη θεολογική».

«Η φιλολογική αιτία είναι ότι βασικά έτσι έγραφαν τις βιογραφίες την αρχαία εποχή. Δεν είχαν την αίσθηση, όπως την έχουμε εμείς σήμερα, ότι είναι σημαντικό να αφιερώνουν το ίδιο ενδιαφέρον σε όλες τις περιόδους της ζωής του ατόμου ή ότι ήταν απαραίτητο να αφηγηθούν μια ιστορία με την αυστηρά χρονολογική σειρά των γεγονότων ή ακόμη και να παραθέσουν τα λεγόμενα τρίτων κατά λέξη –αρκεί να μην αλλοιωνόταν η ουσία εκείνου που ειπώθηκε. Τα αρχαία ελληνικά και τα εβραϊκά δεν είχαν καν το σημείο στίξης των εισαγωγικών».

«Ο μόνος λόγος που νόμιζαν ότι άξιζε τον κόπο να καταγραφεί η ιστορία ήταν επειδή μπορούσε κανείς να μάθει κάποια μαθήματα από τα αναφερόμενα και περιγραφόμενα πρόσωπα. Γι' αυτό, ο βιογράφος ήθελε ν' ασχοληθεί εκτενώς μ' εκείνα τα τμήματα της ζωής του ατόμου που ήταν παραδειγματικά, επεξηγηματικά, μπορούσαν να βοηθήσουν άλλους ανθρώπους και έδιναν νόημα σε μία περίοδο της ιστορίας».

«Και η θεολογική αιτία;» ρώτησα.

«Η θεολογική αιτία είναι η συνέπεια αυτού που μόλις ανέφερα. Οι χριστιανοί πιστεύουν πως, όσο θαυμάσιες κι αν είναι η ζωή και η διδασκαλία του Ιησού, θα ήταν άνευ σημασίας αν δεν ήταν ιστορικά ακριβές ότι ο Χριστός πέθανε και αναστήθηκε από τους νεκρούς και ότι αυτό ήταν εκείνο που χάρισε τη λύτρωση ή συγχώρηση στον κάθε άνθρωπο για την αμαρτία του».

«Έτσι, ο Μάρκος ιδιαίτερα, ως συγγραφέας κατά πάσαν πιθανότητα του πρώτου ευαγγελίου, αφιερώνει τη μισή περίπου

αφήγηση σε γεγονότα τα οποία οδήγησαν στην τελευταία εβδομάδα της ζωής του Ιησού –περιλαμβάνοντάς την–, όταν δηλαδή κορυφώθηκε η ιστορία Του με το θάνατο και την Ανάστασή Του».

«Λαμβανομένης υπόψη της σπουδαιότητας της Σταύρωσης», συμπέρανε, «αυτό είναι κάτι το απόλυτα θεμιτό στην αρχαία φιλολογία».

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ Q

Πέρα από τα τέσσερα ευαγγέλια, οι επιστήμονες συχνά αναφέρονται σε μια πηγή γνωστή ως Q, το πρώτο γράμμα της γερμανικής λέξης Quelle, που θα πει «πηγή»³. Επειδή υπάρχουν ομοιότητες στη γλώσσα και το περιεχόμενο, γενικά πιστεύεται ότι ο Ματθαίος και ο Λουκάς άντλησαν από το παλαιότερο ευαγγέλιο του Μάρκου, όταν έγραφαν τα δικά τους. Επίσης, έχει υποστηριχτεί από τους επιστήμονες ότι ο Ματθαίος και ο Λουκάς περιέλαβαν και κάποιο υλικό προερχόμενο από τη μυστηριώδη Q, κάτι που δεν υπάρχει στον Μάρκο.

«Τι ακριβώς είναι η Q;» ρώτησα.

«Τίποτε παραπάνω από μία υπόθεση», απάντησε και άρχισε να γέρνει το σώμα του προς τη ράχη της καρέκλας, για να καθίσει αναπαυτικότερα. «Εκτός λίγων εξαιρέσεων, πρόκειται απλά για λόγια ή διδασκαλίες του Ιησού τα οποία μπορεί κάποτε να αποτελούσαν ένα ανεξάρτητο και ξεχωριστό κείμενο».

«Γιατί, βλέπετε, ήταν συνηθισμένο στη φιλολογία να συλλέγουν τα ρητά αξιοσέβαστων δασκάλων, κάτι όπως εμείς σήμερα συλλέγουμε τα καλύτερα τραγούδια κάποιου τραγουδιστή και τα βάζουμε σε άλμπουμ. Κάτι τέτοιο μπορεί να ήταν και η Q. Τουλάχιστον αυτή είναι η θεωρία».

Αλλά αν η Q υπήρχε πριν από τον Ματθαίο και τον Λουκά, θα αποτελούσε αρχαίο ιστορικό υλικό για τον Ιησού. Ίσως, σκέφτηκα, να μπορέσω μέσω αυτής να φωτίσω κάποια πράγματα για την προσωπικότητα του Ιησού.

Οπότε είπα: «Να σας ρωτήσω κάτι. Αν απομονώσουμε το υλικό της Q, τι εικόνα παίρνουμε για τον Ιησού;»

Ο Blomberg χάιδεψε τη γενειάδα του και κοίταξε μια στιγμή προς το ταβάνι, καθώς σκεφτόταν την ερώτηση. «Θα πρέπει να μην ξεχνάμε ότι η Q ήταν μία συλλογή ρητών και συνεπώς δεν έχει

αφηγηματικό περιεχόμενο, το οποίο θα μας έδινε μια πληρέστερη εικόνα για τον Ιησού», απάντησε μιλώντας αργά και διαλέγοντας την κάθε του λέξη με πολλή προσοχή και φροντίδα.

«Παρόλα αυτά, θα βρείτε εκεί τον Ιησού να ισχυρίζεται, για παράδειγμα, ότι είναι η προσωποποίηση της σοφίας, ότι είναι Εκείνος διά του οποίου ο Θεός θα κρίνει όλη την ανθρωπότητα –αν Τον δέχονται και Τον ομολογούν ή αν Τον απορρίπτουν. Ένα σπουδαίο επιστημονικό βιβλίο ανέφερε τελευταία ότι, αν απομονώσεις όλα τα ρητά της Q, σχηματίζεις την ίδια εικόνα για τον Ιησού –σαν κάποιον ο οποίος έκανε τολμηρούς ισχυρισμούς για τον εαυτό Του– μ’ εκείνη που προκύπτει γενικότερα και απ’ τα ευαγγέλια».

Σ’ αυτό το σημείο ήθελα να σπρώξω τον Blomberg να κάνει ένα βήμα παραπέρα και ρώτησα: «Παρουσιάζεται εκεί ως εργαζόμενος θαύματα;»

«Και πάλι», είπε, «θα πρέπει να μην ξεχνάμε ότι δεν θα βρίσκατε εκεί πολλές αφηγήσεις θαυμάτων, γιατί αυτές βρίσκονται συνήθως στα αφηγηματικά κείμενα, ενώ η Q είναι πρωτίστως μία συλλογή ρητών».

Σταμάτησε και άπλωσε το χέρι του στο γραφείο να φτάσει μία δερματόδετη Αγία Γραφή και να ξεφυλλίσει τις παλιωμένες απ’ τη χρήση σελίδες της.

«Αλλά, για παράδειγμα, ο Λουκάς (ζ’ 18-23) και ο Ματθαίος (ια’ 2-6) λένε ότι ο Ιωάννης ο Βαπτιστής έστειλε τους αγγελιοφόρους του να ρωτήσουν τον Ιησού αν Αυτός ήταν πραγματικά ο Χριστός, ο Μεσσίας τον οποίο περίμεναν. Ο Ιησούς βασικά απάντησε και είπε: «Πες του να λάβει υπόψη του τα θαύματά μου. Πες του τι έχετε δει – οι τυφλοί βρίσκουν την όρασή τους, οι κουφοί ακούν, οι κουτσοί περπατούν, οι φτωχοί ακούνε να τους κηρύττονται τα ‘καλά νέα’».

«Έτσι», συμπέρανε ο Blomberg, «ακόμη και στην Q υπάρχει καθαρά η συνειδητοποίηση της διακονίας των θαυμάτων του Ιησού».

Η αναφορά του Blomberg στον Ματθαίο μού έφερε στο νου μια άλλη ερώτηση σχετικά με το πώς γράφτηκαν τα ευαγγέλια. «Γιατί», ρώτησα, «ο Ματθαίος –που υποτίθεται ότι ήταν αυτόπτης μάρτυρας του Ιησού– να συμπεριλάβει στο ευαγγέλιό του ένα τμήμα του ευαγγελίου που είχε γράψει ο Μάρκος, ο οποίος, όπως όλοι συμφωνούν, δεν ήταν αυτόπτης μάρτυρας; Αν το ευαγγέλιο του Ματθαίου γράφτηκε πραγματικά από έναν αυτόπτη μάρτυρα, θα

περίμενε κανείς να είναι βασισμένο αποκλειστικά στις δικές του παρατηρήσεις».

Ο Blomberg χαμογέλασε. «Αυτό θα είχε νόημα μόνο αν ο Μάρκος πράγματι βάσιζε την αφήγησή του στις αναμνήσεις του αυτόπτη μάρτυρα Πέτρου», είπε. «Όπως είπατε και μόνος σας πριν, ο Πέτρος ήταν απ' τους κοντινότερους του Ιησού και είχε το προνόμιο να δει και ν' ακούσει πράγματα που οι άλλοι μαθητές δεν είχαν. Οπότε, θα είχε νόημα για τον Ματθαίο –παρόλο που ήταν κι ο ίδιος αυτόπτης μάρτυρας– να βασιστεί στην απόδοση των γεγονότων από τον Πέτρο, όπως μας αναμεταδόθηκε από τον Μάρκο».

Τότε σκέφτηκα με το νου μου, 'Αυτό πραγματικά είναι σωστό'. Μάλιστα, άρχισε να γεννιέται μέσα μου η σκέψη μιας αναλογίας από την εποχή που ήμουν ανταποκριτής εφημερίδας. Θυμήθηκα μια φορά που ήμουνα μαζί με πολλούς άλλους δημοσιογράφους και είχαμε στριμώξει τον περιβόητο πολιτικό 'πατριάρχη' του Chicago, το δήμαρχο Richard J. Daley, για να τον βομβαρδίσουμε με ερωτήσεις σχετικά μ' ένα σκάνδαλο στους κόλπους της αστυνομίας. Μας έδωσε κάποιες απαντήσεις και μετά έφυγε με τη λιμουζίνα του.

Παρόλο που ήμουν αυτόπτης μάρτυρας του τι είχε συμβεί, πήγα αμέσως σ' ένα δημοσιογράφο της ραδιοφωνίας που βρισκόταν πιο κοντά στο δήμαρχο απ' ό,τι εγώ και του ζήτησα να μου βάλει ν' ακούσω τη δική του κασέτα για το τι είπε ο Daley. Μ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούσα να βεβαιωθώ ότι είχα σημειώσει σωστά τα λεγόμενά του.

Αυτό, συλλογίστηκα, θα έκανε και ο Ματθαίος με τον Μάρκο, παρόλο που ο Ματθαίος είχε τις δικές του αναμνήσεις ως μαθητής του Ιησού που ήταν. Η επιθυμία του να είναι ακριβής τον έκανε να βασιστεί σε κάποιο υλικό που ερχόταν απευθείας από το στενό περιβάλλον του Ιησού.

Η ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ

Όντας ικανοποιημένος από τις πρώτες απαντήσεις του Blomberg αναφορικά με τα τρία πρώτα ευαγγέλια, τα λεγόμενα συνοπτικά –που σημαίνει ότι συμπίπτουν στην επισκόπηση των γεγονότων–, επειδή το διάγραμμα και οι συσχετίσεις τους είναι παρεμφερείς⁴, στράφηκα στη συνέχεια στο ευαγγέλιο του Ιωάννη.

Όποιος διαβάσει και τα τέσσερα ευαγγέλια, θα αναγνωρίσει αμέσως ότι υπάρχουν προφανείς διαφορές μεταξύ των συνοπτικών ευαγγελίων και του ευαγγελίου του Ιωάννη. Ήθελα λοιπόν να ξέρω αν αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν μεταξύ τους αντιφάσεις, οι οποίες δεν είναι δυνατόν να συμβιβαστούν.

«Θα μπορούσατε να μου εξηγήσετε τις διαφορές μεταξύ των συνοπτικών ευαγγελίων και του ευαγγελίου του Ιωάννη;» ρώτησα τον Blomberg.

Ανασήκωσε τα φρύδια του και αναφώνησε: «*Τεράστιο ζήτημα! Ελπίζω να γράψω ένα βιβλίο πάνω σ' αυτό το θέμα*».

Αφού τον διαβεβαίωσα ότι ενδιαφερόμουν μόνο για τα βασικά σημεία του θέματος και όχι για μια διεξοδική ανάλυση, κάθισε αναπαυτικότερα στην καρέκλα του.

«Είναι πραγματικά αλήθεια ότι ο Ιωάννης έχει περισσότερες διαφορές παρά ομοιότητες με τα συνοπτικά ευαγγέλια», άρχισε. «Μόνο ένας μικρός αριθμός των κύριων ιστοριών, οι οποίες εμφανίζονται στα άλλα τρία ευαγγέλια, ξανακάνουν την εμφάνισή τους στον Ιωάννη, παρόλο που αυτό αλλάζει σημαντικά όταν ερχόμαστε στην τελευταία εβδομάδα της ζωής του Ιησού. Απ' αυτό το σημείο κι έπειτα οι παραλληλισμοί είναι πολύ περισσότεροι».

«Επίσης, φαίνεται να υπάρχει και μεγάλη διαφορά στο ύφος των κειμένων. Στον Ιωάννη ο Ιησούς εμφανίζεται να χρησιμοποιεί μια διαφορετική ορολογία, να μιλάει με μακρόπνοα κηρύγματα και να αναπτύσσει μια υψηλότερη Χριστολογία –δηλαδή, μια Χριστολογία με περισσότερο άμεσους και τολμηρούς ισχυρισμούς ότι Εκείνος και ο Πατέρας είναι ένα, ότι είναι Θεός, ότι είναι η Οδός, η Αλήθεια, η Ζωή και η Ανάσταση, η Ζωή».

«Πού οφείλονται οι διαφορές;» ρώτησα.

«Για πολλά χρόνια κυριαρχούσε η πεποίθηση ότι ο Ιωάννης ήξερε όλα όσα είχαν γράψει ο Ματθαίος, ο Μάρκος και ο Λουκάς και δεν έβλεπε το λόγο να τα επαναλάβει γι' αυτό και αποφάσισε συνειδητά μόνο να τα συμπληρώσει. Τώρα τελευταία όμως υποστηρίζεται ότι ο Ιωάννης είναι εν πολλοίς ανεξάρτητος από τους ευαγγελιστές των τριών άλλων ευαγγελίων, πράγμα που θα εξηγούσε όχι μόνο τη διαφορετική επιλογή υλικού, που θα συμπεριλαμβανόταν στα ευαγγέλια, αλλά και τη διαφορετική οπτική γωνία από την οποία είδαν τον Ιησού».

ΟΙ ΤΟΛΜΗΡΟΤΕΡΟΙ ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

«Στον Ιωάννη υπάρχουν ορισμένα ιδιαίζοντα θεολογικά χαρακτηριστικά», παρατήρησα.

«Καμιά αμφιβολία γι' αυτό», είπε. «Αλλά πρέπει αυτά να τα λέμε αντιφάσεις; Νομίζω πως όχι· κι αυτό για τον εξής λόγο: σχεδόν για κάθε κύριο ή ιδιαίτερο θέμα στον Ιωάννη μπορούμε να βρούμε παραλληλισμούς στον Ματθαίο, Μάρκο και Λουκά, έστω κι αν δεν είναι πολλοί».

Αυτό ήταν ένας τολμηρός ισχυρισμός εκ μέρους του Blomberg και αμέσως αποφάσισα να τον τεστάρω με το να θέσω τη σημαντικότερη ίσως απ' όλες τις ερωτήσεις αναφορικά με τις διαφορές μεταξύ των συνοπτικών ευαγγελίων και του ευαγγελίου του Ιωάννη.

«Ο Ιωάννης κάνει ορισμένους πολύ ευθείς ισχυρισμούς για το ότι ο Ιησούς είναι Θεός που μερικοί τους αποδίδουν στο γεγονός ότι έγραψε αργότερα απ' τους άλλους και άρχισε να ωραιοποιεί τα πράγματα», είπα. «Μπορείτε να βρείτε αυτό το θέμα της θεότητας του Ιησού στα συνοπτικά ευαγγέλια;»

«Ναι, μπορώ», είπε. «Είναι λιγότερο εμφανές αλλά υπάρχει. Θυμηθείτε την εξιστόρηση για τον Ιησού, ο οποίος περπατά πάνω στο νερό, όπως αναφέρεται στον Ματθαίο (ιδ' 22-33) και στον Μάρκο (στ' 45-52). Στο σημείο που οι μαθητές Τον βλέπουν και φοβούνται ότι πρόκειται για φάντασμα, το ελληνικό κείμενο λέει ότι ο Ιησούς τους απαντά με τα λόγια: «Θαρσείτε, εγώ είμαι». Οι δύο τελευταίες αυτές λέξεις είναι ολόιδιες μ' εκείνο που λέει ο Ιησούς στον Ιωάννη (η' 58), όταν θεμελιώνει τη θεϊκή Του ιδιότητα. «Αληθώς, αληθώς σας λέγω, πριν γείνη ο Αβραάμ εγώ είμαι». Στην Έξοδο (γ' 14) ήταν με τα ίδια αυτά λόγια που ο Θεός φανερώθηκε στον Μωυσή στη φλεγόμενη αλλά μη καίόμενη βάτο. «Εγώ ειμί ο Ων»·. Ο Ιησούς λοιπόν αποκαλύπτεται ως Εκείνος ο οποίος έχει την ίδια θεϊκή δύναμη επάνω στις δυνάμεις της φύσης όπως και ο Θεός της Παλαιάς Διαθήκης, ο Γιαχβέ».

· Όλες οι παραπομπές στην Αγία Γραφή είναι από τη μετάφραση του Νεόφωτου Βάμβα (Βιβλική Εταιρεία) (Σ.τ.μ.).

· Στο εβραϊκό πρωτότυπο της Παλαιάς Διαθήκης η φράση αυτή αποδίδεται ως 'εχίε ασέρ εχίε' που θα πει κυριολεκτικά 'είμαι αυτός ο οποίος είμαι' (Σ.τ.μ.).

Έγνεψα καταφατικά το κεφάλι μου και είπα, «Αυτό είναι ένα παράδειγμα. Έχετε και κανένα άλλο;»

«Ναι, θα μπορούσα να συνεχίσω κατά τον ίδιο τρόπο», απάντησε ο Blomberg. «Για παράδειγμα, ο πιο συνηθισμένος τρόπος με τον οποίο ο Ιησούς αποκαλεί τον εαυτό Του στα τρία πρώτα ευαγγέλια είναι ‘ο Υιός του Ανθρώπου’ και—».

Σήκωσα το χέρι μου να τον σταματήσω. «Σταθείτε», του είπα. Βάζοντας το χέρι μου στην τσάντα μου έβγαλα ένα βιβλίο και το ξεφύλλισα μέχρι που έφτασα στην παραπομπή που ήθελα. «Η Karen Armstrong, η τέως καλόγρια που έγραψε το μπεστσέλερ *A History of God (Μία ιστορία του Θεού)*, λέει ότι φαίνεται πως ο τίτλος *ο Υιός του Ανθρώπου* ‘απλά τόνιζε την αδυναμία και θνητότητα της ανθρώπινης φύσης’ οπότε, με το να τον χρησιμοποιεί ο Ιησούς, το μόνο που κάνει είναι να τονίζει ότι ‘Εκείνος ήταν ένα εύθραυστο ανθρώπινο ον που μια μέρα θα υπέφερε και θα πέθαινε’⁵. Αν αυτό είναι αλήθεια, δεν μοιάζει και πολύ για ισχυρισμός θεότητας εκ μέρους του Ιησού», είπα.

Η έκφραση του προσώπου του Blomberg έγινε στριφνή και είπε: «Κοιτάξτε, αντίθετα προς τη λαϊκή εντύπωση, η έκφραση ‘ο Υιός του Ανθρώπου’ δεν αναφέρεται πρωτίστως στην ανθρώπινη φύση του Ιησού. Είναι μια απευθείας αναφορά στον Δανιήλ (ζ΄ 13-14)».

Με αυτά τα λόγια άνοιξε την Παλαιά Διαθήκη και διάβασε τα εξής από την προφητεία του Δανιήλ:

Είδον εν οράμασι νυκτός, και ιδού, ως Υιός ανθρώπου ήρχετο μετά των νεφελών του ουρανού, και έφθασεν έως του Παλαιού των ημερών, και εισήγαγον αυτόν ενώπιον αυτού. Και εις αυτόν εδόθη η εξουσία, και η δόξα, και η βασιλεία, δια να λατρεύωσιν αυτόν πάντες οι λαοί, τα έθνη, και αι γλώσσαι· η εξουσία αυτού είναι εξουσία αιώνιος, ήτις δεν θέλει παρέλθει, και η βασιλεία αυτού, ήτις δεν θέλει φθαρή.

Ο Blomberg έκλεισε τη Γραφή και συνέχισε: «Δείτε λοιπόν τι κάνει ο Ιησούς με το να χρησιμοποιεί τον όρο ‘ο Υιός του ανθρώπου’ χαρακτηρίζοντας τον εαυτό Του. Αυτός είναι κάποιος ο οποίος πλησιάζει τον Ίδιο το Θεό στην αίθουσα του Θρόνου και στον οποίο δίνεται παγκόσμια εξουσία και κυριαρχία. Αυτό κάνει τον τίτλο ‘ο

Υιός του Ανθρώπου' έναν τίτλο μεγάλης ανάτασης και όχι απλής ανθρώπινης ύπαρξης».

Αργότερα, βρήκα ένα σχόλιο από έναν άλλο επιστήμονα, από τον οποίο θα έπαιρνα επίσης συνέντευξη γι' αυτό το βιβλίο, τον William Lane Craig, που έκανε κι αυτός μια παρόμοια παρατήρηση:

Το 'ο Υιός του Ανθρώπου' συχνά θεωρείται ότι δηλώνει την ανθρώπινη φύση του Ιησού, όπως ακριβώς και το 'ο Υιός του Θεού' δηλώνει τη θεϊκή. Το αντίθετο όμως αληθεύει. Ο 'Υιός του Ανθρώπου' ήταν μία θεϊκή φυσιογνωμία στο Βιβλίο του προφήτη Δανιήλ στην Παλαιά Διαθήκη. Θα ερχόταν στο τέλος του κόσμου να κρίνει την ανθρωπότητα και θα βασιλεύε για πάντα. Έτσι, το να αυτοχαρακτηρίζεται ο Ιησούς 'ο Υιός του Ανθρώπου', ήταν στην πραγματικότητα ένας ισχυρισμός για τη θεότητά Του⁶.

Και ο Blomberg συνέχισε: «Επίσης, στα συνοπτικά ευαγγέλια ο Ιησούς ισχυρίζεται ότι συγχωρεί αμαρτίες και αυτό είναι κάτι που μόνο ο Θεός μπορεί να κάνει. Λέει ότι, όποιος Τον ομολογεί εμπρός στους ανθρώπους, θα τον ομολογήσει κι Εκείνος ενώπιον του ουράνιου Πατέρα. Η τελική κρίση λοιπόν εξαρτάται από την απάντηση που θα δώσει κανείς σε— ποιον; Στον Ιησού ως απλό ανθρώπινο ον; Όχι, αυτό θα ήταν ένας πολύ αλαζονικός ισχυρισμός. Η τελική κρίση εξαρτάται από την απάντηση που θα δώσει ο άνθρωπος στον Ιησού ως Θεό.

«Όπως βλέπετε, υπάρχει ένα σωρό υλικό στα συνοπτικά ευαγγέλια για το θέμα της θεότητας του Ιησού. Στο ευαγγέλιο του Ιωάννη αυτό γίνεται απλά πιο εμφανές».

Ο ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

Γράφοντας το τελευταίο ευαγγέλιο, ο Ιωάννης είχε το πλεονέκτημα να έχει περισσότερο χρόνο να σκεφτεί τα θεολογικά θέματα. Οπότε, ρώτησα τον Blomberg: «Το γεγονός ότι ο Ιωάννης έγραφε με μια περισσότερο θεολογική προδιάθεση δεν σημαίνει ότι το ιστορικό υλικό του μπορεί να έχει 'μολυνθεί' και συνεπώς να μην είναι αξιόπιστο;»

⁶ Ματθ. ι' 32, Μάρκ. η' 38, Λουκ. θ' 26 (Σ.τ.μ.).

«Δεν πιστεύω ότι ο Ιωάννης είναι πιο ‘θεολογικός’», αντέταξε ο Blomberg. «Απλά υπογραμμίζει ένα διαφορετικό πυρήνα θεολογικών επιχειρημάτων. Ο Ματθαίος, ο Μάρκος και ο Λουκάς έχουν όλοι πολύ συγκεκριμένες θεολογικές οπτικές γωνίες, τις οποίες θέλουν να φέρουν στο φως: ο Λουκάς είναι ο θεολόγος των κοινωνικών προβληματισμών και των φτωχών· ο Ματθαίος ο θεολόγος ο οποίος προσπαθεί να καταλάβει τη σχέση χριστιανισμού και ιουδαϊσμού· ο Μάρκος ο θεολόγος που παρουσιάζει τον Ιησού ως τον ‘Δούλο του Θεού’, ο οποίος υποφέρει. Μπορούμε να κάνουμε ένα μακρύ κατάλογο με τις διαφορετικές θεολογικές αποκλίσεις των ευαγγελιστών των συνοπτικών ευαγγελίων Ματθαίου, Μάρκου και Λουκά».

Διέκοπα γιατί νόμισα ότι ο Blomberg δεν καταλάβαινε το ευρύτερο θέμα του ερωτήματός μου. «ΟΚ, αλλά αυτά τα ‘θεολογικά’ κίνητρα δεν αμφισβητούν την ικανότητα και προθυμία των ευαγγελιστών να αναφέρουν τι συνέβη με ιστορική ακρίβεια;» ρώτησα. «Δεν είναι πιθανό η θεολογική τους σκοπιμότητα να τους ωθεί να χρωματίζουν και να διαστρεβλώνουν την ιστορία την οποία καταγράφουν;»

«Πραγματικά, αυτό σίγουρα σημαίνει ότι, όπως και με κάθε ιδεολογικό κείμενο, πρέπει να θεωρήσουμε ότι κάτι τέτοιο είναι πιθανό», παραδέχτηκε. «Υπάρχουν άνθρωποι που έχουν προσωπικό συμφέρον να διαστρεβλώσουν την ιστορία, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τους δικούς τους ιδεολογικούς σκοπούς. Το δυστύχημα είναι ότι οι άνθρωποι πιστεύουν πως αυτό είναι κάτι που συμβαίνει πάντοτε, πράγμα που είναι λάθος».

«Στον αρχαίο κόσμο η ιδέα να γράφει κανείς την ιστορία αντικειμενικά και χωρίς πάθος, απλά και μόνο για να εξιστορήσει γεγονότα, αλλά χωρίς να έχει κανένα ιδεολογικό σκοπό, ήταν κάτι το άγνωστο. Κανείς δεν έγραφε ιστορία, αν δεν υπήρχε κάποιο μάθημα που η ιστορία μπορούσε να διδάξει».

Χαμογέλασα. «Υποθέτω ότι θα μπορούσε κανείς να πει πως αυτό κάνει τα πάντα ύποπτα», παρατήρησα.

«Ναι, κατά κάποιον τρόπο τα κάνει», απάντησε. «Αλλά, αν μπορούμε να αναπλάσουμε ακριβή ιστορία από όλων των ειδών τις άλλες αρχαίες πηγές, θα πρέπει να μπορούμε να το κάνουμε και για τα ευαγγέλια, παρόλο που και αυτά είναι ιδεολογικά κείμενα».

Ο Blomberg σκέφτηκε για λίγο ψάχνοντας με το νου του να βρει κάποιον κατάλληλο παραλληλισμό προκειμένου να με κάνει να καταλάβω καλύτερα. Τέλος είπε: «Να ένα σύγχρονο παράδειγμα από την εμπειρία της ιουδαϊκής κοινότητας, που θα μπορούσε να ρίξει φως σ' εκείνο που εννοώ».

«Μερικοί άνθρωποι, συνήθως για αντισημιτικούς λόγους, αρνούνται ή υποτιμούν τη φρίκη του Ολοκαυτώματος. Εβραίοι επιστήμονες όμως ήταν εκείνοι που ίδρυσαν μουσεία, έγραψαν βιβλία, διατήρησαν κειμήλια και κατέγραψαν τη μαρτυρία αυτοπτών μαρτύρων σχετικά με το Ολοκαύτωμα».

«Προβαίνοντας σ' αυτές τις ενέργειες, εκείνοι βέβαια είχαν έναν πολύ ιδεολογικό σκοπό –δηλαδή, να εξασφαλίσουν ότι δεν θα ξαναγίνουν ποτέ τέτοιες φρικαλεότητες–, αλλά ήταν συγχρόνως και εξαιρετικά αξιόπιστοι και αντικειμενικοί στην καταγραφή τους της ιστορικής αλήθειας».

«Παρόμοια, και ο χριστιανισμός βασιζόταν σε ορισμένους ιστορικούς ισχυρισμούς ότι ο Θεός μπήκε με μοναδικό τρόπο στο χώρο και στην ιστορία στο Πρόσωπο του Ιησού του Ναζαρηνού, οπότε η ίδια αυτή ιδεολογία, που οι χριστιανοί προσπαθούσαν να προωθήσουν, απαιτούσε όσο το δυνατόν προσεκτικότερη ιστορική έρευνα».

Άφησε τον παραλληλισμό του να αιωρείται για λίγο στο κενό μέχρι να τον χωνέσω. Έπειτα, γυρνώντας και κοιτάζοντάς με κατά πρόσωπο, ρώτησε: «Καταλαβαίνετε τι εννοώ;»

Κούνησα το κεφάλι μου καταφατικά.

ΚΑΥΤΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Άλλο είναι να λέμε ότι τα ευαγγέλια βασίζονται σε άμεσες και έμμεσες μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων και άλλο ότι αυτές οι πληροφορίες διατηρήθηκαν αναλλοίωτες μέχρι να καταγραφούν κάποια χρόνια αργότερα. Ήξερα ότι αυτό είναι ένα πολύ αμφισβητούμενο ζήτημα και ήθελα να φέρω αυτή την πρόκληση στον Blomberg όσο πιο ευθέως γινόταν.

Πήρα και πάλι στα χέρια μου το δημοφιλές βιβλίο της Armstrong, *A History of God (Μία ιστορία του Θεού)* και είπα: «Ακούστε και κάτι άλλο που έγραψε».

Ξέρουμε πολύ λίγα πράγματα για τον Ιησού. Η πρώτη πλήρης αναφορά για τη ζωή Του ήταν το κατά Μάρκον ευαγγέλιο, το οποίο όμως δεν γράφτηκε νωρίτερα από το 70 μ.Χ., δηλαδή κάπου σαράντα χρόνια μετά το θάνατό Του. Μέχρι τότε, όμως, τα ιστορικά γεγονότα είχαν επικαλυφθεί με μυθικά στοιχεία τα οποία καθρέφτιζαν τη σημασία που είχε ο Ιησούς για τους οπαδούς Του. Αυτό είναι εκείνο που κυρίως μάς μεταφέρει το ευαγγέλιο του Μάρκου. Όχι ένα αξιόπιστο πορτρέτο⁷.

Πέταξα το βιβλίο μες στην τσάντα μου, που ήταν ακόμη ανοιχτή, γύρισα προς το μέρος του Blomberg και συνέχισα: «Μερικοί επιστήμονες λένε ότι τα ευαγγέλια γράφτηκαν τόσο πολύ αργότερα από τα γεγονότα που στο μεταξύ είχαν δημιουργηθεί μύθοι, οι οποίοι αλλοίωσαν αυτό που τελικά καταγράφηκε, έτσι ώστε ο Ιησούς να μετατραπεί από σοφός δάσκαλος, που ήταν στην πραγματικότητα, σε Υιό του Θεού. Είναι αυτό μία λογική θεωρία ή υπάρχουν ικανά αποδεικτικά στοιχεία για ότι τα ευαγγέλια γράφτηκαν νωρίτερα, πριν οι μύθοι αλλοιώσουν εκείνο το οποίο τελικά γράφτηκε;»

Τα μάτια του Blomberg στένεψαν στις κόχες τους και η φωνή του πήρε έναν τόνο σκληράδας σαν το διαμάντι. «Εδώ υπάρχουν δύο διαφορετικά θέματα», είπε, «και πρέπει να προσέξουμε να τα κρατήσουμε χωριστά. Ναι, πιστεύω ότι υπάρχουν ικανά αποδεικτικά στοιχεία για το ότι τα ευαγγέλια γράφτηκαν σύντομα μετά τα γεγονότα. Αλλά, και αν δεν υπήρχαν, το επιχείρημα της Armstrong δεν ισχύει έτσι κι αλλιώς».

«Γιατί αυτό;» ρώτησα.

«Η κλασική επιστημονικά δεκτή χρονολογία, ακόμη και στους κύκλους των φιλελεύθερων διανοούμενων, είναι ότι το ευαγγέλιο του Μάρκου γράφτηκε το 70 μ.Χ., του Ματθαίου και του Λουκά τη δεκαετία του 80 και του Ιωάννη τη δεκαετία του 90. Αλλά, προσέξτε, αυτές οι χρονολογίες είναι μέσα στα πλαίσια που οι αυτόπτες μάρτυρες της ζωής του Ιησού ήταν ακόμη εν ζωή, περιλαμβανομένων και των αυτοπτών μαρτύρων που μαρτυρούν περί του αντιθέτου, οι οποίοι θα μπορούσαν να δράσουν διορθωτικά, αν προωθούνταν ψευδείς διδασκαλίες για τον Ιησού».

«Συνεπώς, αυτές οι όχι και τόσο κοντά στα γεγονότα χρονολογίες των ευαγγελίων, σε τελευταία ανάλυση δεν είναι και

τόσο μακρινές. Μπορούμε μάλιστα να κάνουμε έναν πολύ ενδιαφέροντα παραλληλισμό».

«Οι δύο αρχαιότερες βιογραφίες για τον Μέγα Αλέξανδρο γράφτηκαν από τον Αρριανό και τον Πλούταρχο περισσότερο από 400 χρόνια μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, το 323 π.Χ. Ωστόσο, οι ιστορικοί τις θεωρούν ως γενικά αξιόπιστες. Και, ναι, μυθικό υλικό πράγματι έκανε την εμφάνισή του με τον καιρό, αλλά αυτό συνέβη κατά τους αιώνες μετά απ' αυτούς τους δύο συγγραφείς».

«Με άλλα λόγια, τα πρώτα 500 χρόνια διατήρησαν την ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου εν πολλοίς αναλλοίωτη. Μυθικό υλικό άρχισε να συγκεντρώνεται κατά τη διάρκεια των επόμενων 500 ετών. Έτσι, αν τα ευαγγέλια γράφτηκαν 60 ή 30 χρόνια μετά το θάνατο του Ιησού, σε σύγκριση με αυτό που συνέβη με τον Μέγα Αλέξανδρο, ο αριθμός των ετών είναι αμελητέος. Είναι σχεδόν αδιάφορος».

Μπορούσα να καταλάβω αυτό που έλεγε ο Blomberg. Συγχρόνως όμως είχα και κάποιες επιφυλάξεις. Εμένα ενστικτωδώς μου φαινόταν ολοφάνερο ότι, όσο μικρότερο το χρονικό διάστημα μεταξύ ενός γεγονότος και της καταγραφής του, τόσο λιγότερες οι πιθανότητες να επηρεαστεί από μύθους ή λαθεμένες αναμνήσεις.

«Επιτρέψτε μου να παραδεχτώ το επιχείρημά σας για τώρα, αλλά ας ξαναγυρίσουμε στις χρονολογίες των ευαγγελίων», είπα. «Είπατε πως πιστεύετε ότι γράφτηκαν νωρίτερα από τις χρονολογίες στις οποίες αναφερθήκατε».

«Ναι, νωρίτερα», επιβεβαίωσε. Και αυτό ενισχύεται αν κοιτάξουμε τις Πράξεις των Αποστόλων που γράφτηκαν από τον Λουκά. Οι Πράξεις τελειώνουν προφανώς χωρίς να έχουν ολοκληρωθεί –ο Παύλος είναι η κεντρική προσωπικότητα του Βιβλίου και βρίσκεται υπό κατ' οίκον κράτηση στη Ρώμη. Με αυτό τελειώνει το Βιβλίο κάπως απότομα. Τι συμβαίνει στον Παύλο; Δεν μας το λένε οι Πράξεις, προφανώς επειδή το Βιβλίο γράφτηκε πριν θανατωθεί ο Παύλος».

Καθώς συνέχιζε, η ένταση του Blomberg αυξανόταν. «Αυτό σημαίνει ότι οι Πράξεις δεν μπορεί να χρονολογηθούν αργότερα από το 62 μ.Χ. Έχοντας θεμελιώσει αυτό, μπορούμε να πάμε πίσω στο χρόνο αρχίζοντας από κείνη τη χρονολογία. Αφού οι Πράξεις είναι το

δεύτερο τμήμα ενός έργου που αποτελείται από δύο μέρη, ξέρουμε ότι το πρώτο τμήμα –το ευαγγέλιο του Λουκά– πρέπει να είχε γραφτεί νωρίτερα. Και αφού ο Λουκάς περιλαμβάνει και τμήματα των ευαγγελίων του Μάρκου, αυτό σημαίνει ότι το ευαγγέλιο του Μάρκου πρέπει να έχει γραφτεί ακόμη πιο νωρίς».

«Αν δώσουμε πες ένα χρόνο μεταξύ αυτών, θα πρέπει να καταλήξουμε ότι το ευαγγέλιο του Μάρκου γράφτηκε γύρω στο 60 μ.Χ. ή στο τέλος της δεκαετίας του 50. Αν ο Ιησούς θανατώθηκε το 30 ή το 33 μ.Χ., μιλάμε για ένα μεσοδιάστημα το πολύ 30 χρόνων».

Κάθισε βαθιά στην καρέκλα του μ' ένα ύφος θριάμβου. «Μιλώντας ιστορικά», είπε, «και ιδιαίτερα σε σύγκριση με τον Μέγα Αλέξανδρο, αυτό είναι κάτι σαν ειδήσεις-αστραπή!»

Πραγματικά, αυτό ήταν εντυπωσιακό και μίκραινε το κενό μεταξύ των γεγονότων στη ζωή του Ιησού και της συγγραφής των ευαγγελίων σε σημείο που ήταν πια αμελητέο, σύμφωνα με τα ιστορικά κριτήρια. Ωστόσο, ένιωθα ότι ήθελα να τον πιέσω λίγο επάνω σ' αυτό. Ο στόχος μου ήταν να γυρίσω το ρολόι πίσω, όσο περισσότερο γίνεται, για να εντοπίσω τις πιο πρώιμες πληροφορίες σχετικά με τον Ιησού.

ΓΥΡΝΩΝΤΑΣ ΤΟ ΡΟΛΟΪ ΠΙΣΩ ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ

Σηκώθηκα επάνω και έκανα μια βόλτα προς τη βιβλιοθήκη. «Για να δούμε αν μπορούμε να γυρίσουμε το ρολόι ακόμη πιο πίσω», είπα στρεφόμενος προς τον Blomberg. Ποια είναι η νωρίτερη χρονολογία που μπορούμε να προσδιορίσουμε για τα θεμελιώδη πιστεύω στο λυτρωτικό έργο και την Ανάσταση του Ιησού, καθώς και στη μοναδική σχέση Του με τον Θεό;» ρώτησα.

«Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι τα Βιβλία της Καινής Διαθήκης δεν είναι με χρονολογική σειρά», άρχισε. Τα ευαγγέλια γράφτηκαν μετά από όλες σχεδόν τις επιστολές του Παύλου, η διακονία της καταγραφής των οποίων έγινε στα τέλη της δεκαετίας του 40. Οι περισσότερες από τις κυριότερες επιστολές του Παύλου κυκλοφόρησαν τη δεκαετία του 50. Για να βρει κανείς τις πιο πρώιμες πληροφορίες, πάει στις επιστολές του Παύλου και μετά ρωτάει, 'Μήπως υπάρχουν και πρωιμότερες πηγές, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν στα ευαγγέλια;»

«Και», τον παρακίνησα, «υπάρχουν;»

«Βρίσκουμε ότι ο Παύλος ενσωμάτωσε μερικά πιστεύω, ομολογίες πίστης και ύμνους από την πρώτη χριστιανική εκκλησία. Αυτά ανατρέχουν πολύ παλιά, στην πρώτη εμφάνιση της εκκλησίας λίγο μετά την Ανάσταση».

«Τα πιο γνωστά πιστεύω περιλαμβάνονται στην προς Φιλιππησίους επιστολή (β' 6-11), η οποία αναφέρει ότι ο Ιησούς είναι 'ίσα με τον Θεόν', και στην προς Κολασσαείς επιστολή (α' 15-20), η οποία αναφέρεται στον Ιησού ως 'εικόν[α] του Θεού του αοράτου' διά του οποίου 'εκτίσθησαν τα πάντα' και δια του οποίου ο Θεός ευδόκησε να 'συνδιαλλάξει τα πάντα προς εαυτόν', 'ειρηνοποιήσας διά του αίματος του σταυρού αυτού'».

«Αυτά είναι σίγουρα σημαντικά για να μας εξηγήσουν τι πίστευαν ακράδαντα οι πρώτοι χριστιανοί για τον Ιησού. Αλλά ίσως το πιο σπουδαίο πιστεύω αναφορικά με τον ιστορικό Ιησού βρίσκεται στην Α' προς Κορινθίους επιστολή (ιε' 3-8), όπου ο Παύλος χρησιμοποιεί μια τεχνική γλώσσα, για να δείξει ότι περνούσε αυτή την προφορική παράδοση σε μια σχετικά τυποποιημένη μορφή».

Ο Blomberg βρήκε το σημείο αυτό στη Γραφή του και μου το διάβασε:

Διότι παρέδωκα εις εσάς εν πρώτοις εκείνο, το οποίον και παρέλαβον, ότι ο Χριστός απέθανε δια τας αμαρτίας ημών κατά τας γραφάς· και ότι ετάφη, και ότι ανέστη την τρίτην ημέραν, κατά τας γραφάς· και ότι εφάνη εις τον Κηφάν, έπειτα εις τους δώδεκα· μετά ταύτα εφάνη εις πεντακοσίους και επέκεινα αδελφούς δια μιάς, εκ των οποίων οι πλειότεροι μένουσιν έως τώρα, τινές δε και εκοιμήθησαν· έπειτα εφάνη εις τον Ιάκωβον, έπειτα εις πάντας τους αποστόλους⁸.

«Και εδώ είναι το θέμα», είπε ο Blomberg. «Αν η Σταύρωση έγινε το 30 μ.Χ., η μεταστροφή του Παύλου έγινε περίπου το 32. Αμέσως μετά, ο Παύλος οδηγήθηκε στη Δαμασκό, όπου συναντήθηκε με ένα χριστιανό ονομαζόμενο Ανανία και με μερικούς άλλους οπαδούς. Η πρώτη του συνάντηση με τους αποστόλους στην Ιερουσαλήμ θα έγινε γύρω στο 35 μ.Χ. Κάποια στιγμή εκείνη την εποχή δόθηκε στον Παύλο αυτό το πιστεύω, το οποίο είχε ήδη σχηματιστεί και χρησιμοποιείτο από την πρώτη χριστιανική εκκλησία».

«Τώρα, σ' αυτό το πιστεύω έχετε όλα τα γεγονότα-κλειδιά αναφορικά με το θάνατο του Ιησού για τις αμαρτίες μας, συν έναν αναλυτικό κατάλογο εκείνων στους οποίους εμφανίστηκε στην αναστημένη μορφή Του –και όλα αυτά ανάγονται στα πρώτα δύο με πέντε χρόνια από τα γεγονότα αυτά καθεαυτά!»

«Δεν πρόκειται λοιπόν για μεταγενέστερη μυθολογία που δημιουργήθηκε σαράντα ή και περισσότερα χρόνια αργότερα, όπως ισχυρίζεται η Armstrong. Ένα πολύ καλό επιχείρημα μπορεί να θεμελιωθεί στον ισχυρισμό ότι η χριστιανική πίστη στην Ανάσταση, παρόλο που δεν είχε ακόμη καταγραφεί, ανάγεται στο διάστημα μιας διετίας από το γεγονός της Ανάστασης».

«Αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό», είπε με φωνή κάπως υψωμένη για έμφαση. «Οπότε, δεν συγκρίνετε πια τα 30 ή 60 χρόνια με τα 500, τα οποία θεωρούνται γενικώς αποδεκτά για άλλα γεγονότα –συγκρίνετε μόνο δύο χρόνια!»

Δεν μπορούσα να αρνηθώ τη σπουδαιότητα αυτής της απόδειξης. Σίγουρα, ήταν μια απόδειξη που αποδυνάμωνε την κριτική ότι η Ανάσταση (την οποία οι χριστιανοί επικαλούνται ως την κορωνίδα της επιβεβαίωσης της θεότητας του Ιησού) ήταν απλά μια μυθολογική έννοια, που δημιουργήθηκε με την πάροδο πολλών χρόνων, κατά τη διάρκεια των οποίων οι θρύλοι αλλοίωσαν τις μαρτυρίες των αυτοπτών μαρτύρων για τη ζωή του Ιησού. Για μένα, αυτό ήταν πολύ σημαντικό, διότι, την εποχή που συγκαταλεγόμουν στους σκεπτικιστές, αυτή ήταν η μεγαλύτερη αντίρρησή μου κατά του χριστιανισμού.

Στηρίχτηκα στη βιβλιοθήκη. Είχαμε καλύψει πολλή ύλη και η διακήρυξη αυτή του Blomberg, η οποία συνιστούσε το αποκορύφωμα των απαντήσεών του, μού φάνηκε καλό σημείο να σταματήσω.

ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

Ήταν αργά το απόγευμα. Μιλούσαμε για ώρα χωρίς ούτε ένα διάλειμμα. Ωστόσο, δεν ήθελα να σταματήσω τη συνέντευξή μας χωρίς να υποβάλω τις μαρτυρίες των αυτοπτών μαρτύρων στον ίδιο τύπο τεστ στον οποίο θα τις υπέβαλλε κι ένας δικηγόρος ή δημοσιογράφος. Ήθελα να ξέρω: θα άντεχαν σ' αυτή την εξέταση ή

θα έβγαιναν στην καλύτερη περίπτωση αμφίβολες και στη χειρότερη αναξιόπιστες;

Αφού, λοιπόν, ήδη υπήρχε το βασικό υλικό, είπα στον Blomberg να κάνουμε ένα διάλειμμα και να σηκωθεί να περπατήσει λίγο, για να ξεμουδιάσει, πριν ξανακαθίσουμε και οι δύο και ξαναρχίσουμε τη συζήτηση.

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Πώς έχει επηρεαστεί η γνώμη σας από τη μαρτυρία ενός αυτόπτη μάρτυρα σε κάποιο γεγονός; Ποιοι είναι μερικοί από τους παράγοντες που συνήθως χρησιμοποιείτε για να αξιολογήσετε αν η ιστορία κάποιου είναι ειλικρινής και ακριβής; Πώς νομίζετε ότι θα άντεχαν τα ευαγγέλια αν τα υποβάλατε σε τέτοια εξέταση;
2. Πιστεύετε ότι τα ευαγγέλια μπορούν να έχουν ένα θεολογικό στόχο και συγχρόνως να είναι αξιόπιστα σχετικά με ό,τι αναφέρουν; Γιατί ναι ή γιατί όχι; Βρίσκετε ότι ο παραλληλισμός που κάνει ο Blomberg με το Ολοκαύτωμα βοηθάει να σκεφτεί κανείς καλά αυτό το ζήτημα;
3. Πώς και γιατί η περιγραφή που δίνει ο Blomberg για τις πρώιμες πληροφορίες που υπάρχουν αναφορικά με τον Ιησού επηρεάζουν τη γνώμη σας για την αξιοπιστία των ευαγγελίων;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Barnett, Paul*, *Is the New Testament History? (Αποτελεί η Καινή Διαθήκη ιστορία;)*, Ann Arbor, Mich.: Vine, 1986.
- *Barnett, Paul*, *Jesus and the Logic of History (Ο Ιησούς και η λογική της ιστορίας)*, Grand Rapids: Eerdmans, 1997.
- *Blomberg, Craig*, *The Historical Reliability of the Gospels (Η ιστορική αξιοπιστία των ευαγγελίων)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1987.

- *Bruce, F. F., The New Testament Documents: Are They Reliable? (Τα κείμενα της Καινής Διαθήκης: Είναι άραγε αξιόπιστα;)*, Grand Rapids, Eerdmans, 1960. {Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από την Γωγώ Καρκανίδου και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ, 1^η έκδ. 1987, 3^η έκδ. 2000}.
- *France, R. T., The Evidence for Jesus (Η απόδειξη για τον Ιησού)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1986.

¹ *Lee Strobel, Youth's Testimony Convicts Killers, but Death Stays Near (Η μαρτυρία νέου καταδικάζει τους δολοφόνους, αλλά ο θάνατος δεν απομακρύνεται)*, Chicago Tribune, 25 Οκτ. 1976.

² *Irenaeus (Ειρηναίος), Adversus haereses (Ελεγχος και ανατροπή της ψευδωνόμου γνώσεως)*, Γ', 1, 1.

³ *Arthur G. Patzia, The Making of the New Testament (Πώς σχηματίστηκε η Καινή Διαθήκη)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1995, σελ. 164. {Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Γιώργο Λυχνό και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 1999}.

⁴ Ο.π., σελ. 49.

⁵ *Karen Armstrong, A History of God (Μία ιστορία του Θεού)*, New York: Ballantine/Epiphany, 1993, σελ. 82.

⁶ *William Lane Craig, The Son Rises: Historical Evidence for the Resurrection of Jesus (Ο Υιός ανασταίνεται: Ιστορική απόδειξη για την Ανάσταση του Ιησού)*, Chicago: Moody Press, 1981, σελ. 140.

⁷ *Armstrong, A History of God (Μία ιστορία του Θεού)*, ό.π., σελ. 79.

⁸ Α' Κοριν. ιε' 3-7.

Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΔΕΙΞΗΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟΠΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

Αντέχουν στον έλεγχο οι βιογραφίες για τον Ιησού;

Τα λόγια του δεκαεξάχρονου Michael McCullough ήταν τόσο σβησμένα που οι ένορκοι δεν μπορούσαν να τ' ακούσουν, γιατί πνίγονταν στον απαλό θόρυβο που έκανε το μηχάνημα τεχνητής αναπνοής το οποίο τον κρατούσε ζωντανό. Ένας ειδικός της χειλεανάγνωσης είχε σκύψει πάνω απ' το κρεβάτι του Michael, για να καταλάβει τι έλεγε και μετά να το επαναλάβει ως μαρτυρία στην πρόχειρη αίθουσα δικαστηρίου που είχε στηθεί στο νοσοκομείο.

Παράλυτος από το λαιμό και κάτω από μία σφαίρα που του έσπασε τη σπονδυλική στήλη, ο Michael ήταν πολύ αδύναμος να μεταφερθεί στο δικαστήριο για τη δίκη των δύο νέων, οι οποίοι κατηγορούνταν ότι του επιτέθηκαν. Αντί γι' αυτό, ο δικαστής, οι ένορκοι, οι κατηγορούμενοι, οι δικηγόροι, οι δημοσιογράφοι και μερικοί θεατές είχαν στριμωχτεί στο δωμάτιο του νοσοκομείου που νοσηλευόταν ο Michael και το οποίο είχε προσωρινά ανακηρυχτεί Τμήμα του Δικαστηρίου της Κομητείας Cook.

Σε απάντηση των ερωτήσεων του εισαγγελέα, ο Michael περιέγραψε πώς έφυγε από το διαμέρισμά του σε μια από τις εργατικές συνοικίες του Chicago με δύο δολάρια στην τσέπη. Είπε ότι στη σκάλα τον πλησίασαν οι δύο κατηγορούμενοι, οι οποίοι εκ προθέσεως τον πυροβόλησαν στο πρόσωπο την ώρα που προσπαθούσαν να τον ληστέψουν. Η ιστορία του επιβεβαιώθηκε από

δύο άλλους νέους που έτυχε να είναι οι τρομοκρατημένοι αυτόπτες μάρτυρες της εγκληματικής αυτής επίθεσης.

Οι κατηγορούμενοι ουδέποτε αρνήθηκαν ότι πυροβόλησαν. Ισχυρίστηκαν όμως ότι το όπλο εκπυροσκορότησε από μόνο του, καθώς το κουνούσαν δεξιά κι αριστερά. Οι συνήγοροι των κατηγορουμένων ήξεραν ότι η μόνη πιθανότητα που είχαν να επιτύχουν μειωμένη ποινή για τους πελάτες τους ήταν να καταφέρουν να ανατρέψουν τη μαρτυρία ότι ο πυροβολισμός ήταν μια κακόβουλη και εσκεμμένη πράξη βίας.

Έκαναν ό,τι μπορούσαν, προκειμένου να θέσουν σε αμφισβήτηση τις μαρτυρίες των αυτοπτών μαρτύρων. Αμφισβήτησαν την ικανότητα των μαρτύρων να δουν τι συνέβη, αλλά οι προσπάθειές τους δεν κατόρθωσαν να υπερισχύσουν. Προσπάθησαν να επωφεληθούν από τις αντιφάσεις που υπήρχαν στην ιστορία τους, αλλά οι μαρτυρίες συμπίπτανε στα καίρια σημεία. Ζήτησαν περισσότερες επιβεβαιώσεις, αλλά ήταν προφανές ότι δεν χρειάζονταν.

Αμφισβήτησαν το χαρακτήρα τους, αλλά τόσο το θύμα όσο κι οι αυτόπτες μάρτυρες ήταν νομοταγείς πολίτες και είχαν καθαρό ποινικό μητρώο. Έλπιζαν να αποδείξουν ότι είχαν λόγο να μισούν τους κατηγορουμένους, αλλά δεν μπορούσαν να βρουν κανένα. Αμφισβήτησαν αν ένας μάρτυρας, ένα εννιάχρονο παιδί που το έλεγαν Keith, ήταν σε θέση να καταλάβει τι σημαίνει να καταθέτεις ενόρκως σε μια δίκη, αλλά ήταν προφανές ότι ήταν.

Δεδομένου ότι οι συνήγοροι της υπεράσπισης δεν κατάφεραν να μειώσουν την αξιοπιστία του θύματος και των αυτοπτών μαρτύρων, οι δύο κατηγορούμενοι κρίθηκαν ένοχοι για απόπειρα δολοφονίας και καταδικάστηκαν σε πενήντα χρόνια φυλάκιση. Μετά από δέκα οκτώ μέρες, ο Michael πέθανε¹.

Οι συνήγοροι της υπεράσπισης έχουν ένα πολύ δύσκολο έργο: να εγείρουν ερωτηματικά, να δημιουργήσουν μια ατμόσφαιρα αμφιβολίας, να ελέγξουν τα ευάλωτα σημεία της ιστορίας των μαρτύρων. Αυτό το επιτυγχάνουν με το να υποβάλουν τη μαρτυρία σε πολλά τεστ. Και αυτό γιατί, κατά κανόνα, η ειλικρινής και ακριβής μαρτυρία θα αντέξει στον έλεγχο, ενώ η ψευδής, μεγαλοποιημένη ή παραπλανητική μαρτυρία θα αποκαλυφθεί.

Στην περίπτωση του Michael αποδόθηκε δικαιοσύνη, επειδή οι ένορκοι μπορούσαν να διακρίνουν ότι οι μάρτυρες και το θύμα αφηγούνταν ειλικρινά και με ακρίβεια εκείνο που είχαν βιώσει.

Τώρα, ας στρέψουμε την έρευνά μας στην ιστορική απόδειξη αναφορικά με τον Ιησού. Είχε πια φτάσει η ώρα να υποβάλουμε σε έλεγχο τη μαρτυρία του Δρα Blomberg, πράγμα που ή θα φανέρωνε τις αδυναμίες της ή θα ενίσχυε τη δύναμή της. Πολλές απ' αυτές τις μεθόδους ελέγχου θα ήταν οι ίδιες μ' εκείνες που χρησιμοποίησαν οι συνήγοροι της υπεράσπισης στην υπόθεση του Michael.

«Υπάρχουν οκτώ διαφορετικοί έλεγχοι σχετικά με τους οποίους θα ήθελα να σας υποβάλω μερικές ερωτήσεις», είπα στον Blomberg όταν ξανακαθίσαμε μετά από δέκα πέντε λεπτών διάλειμμα.

Ο Blomberg πήρε ένα δεύτερο φλιτζάνι αχνιστού σκέτου καφέ, κάθισε στην πολυθρόνα του και ξάπλωσε προς τα πίσω. Δεν ήμουν σίγουρος γι' αυτό, αλλά φαινόταν να περιμένει την πρόκληση με ανυπομονησία.

«Αρχίστε τις ερωτήσεις σας», είπε.

1. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΗΣ

Αυτός ο έλεγχος αποσκοπεί να προσδιορίσει αν οι συγγραφείς είχαν την πρόθεση –είτε ευθέως είτε πλαγίως– να διατηρήσουν την αφήγηση αυθεντική. Ρώτησα λοιπόν: «Οι συγγραφείς αυτοί του 1^{ου} αιώνα ενδιαφέρονταν να καταγράψουν ό,τι πραγματικά συνέβη;»

Ο Blomberg έγνεψε το κεφάλι του καταφατικά. «Ναι, ενδιαφέρονταν», είπε. «Μπορείτε να δείτε ότι το ευαγγέλιο του Λουκά αρχίζει με μια εισαγωγή που είναι σαν τις εισαγωγές οποιουδήποτε άλλου γενικά αξιόπιστου ιστορικού και βιογραφικού έργου της αρχαιότητας».

Και παίρνοντας στα χέρια του τη Γραφή του, διάβασε τα εξής από το ευαγγέλιο του Λουκά:

Επειδή πολλοί επιχειρήσαν να συντάξωσι διήγησιν περί των μετά πληροφορίας βεβαιωμένων εις ημάς πραγμάτων, καθώς παρέδosan εις ημάς οι απ' αρχής γενόμενοι αυτόπται και υπηρέται του λόγου, εφάνη και εις εμέ εύλογον, όστις

διηρέυνησα πάντα εξ αρχής ακριβώς, να σοι γράψω κατά σειράν περί τούτων, κράτιστε Θεόφιλε· δια να γνωρίσης την βεβαιότητα των πραγμάτων, περί των οποίων κατηχήθης².

«Καθώς βλέπετε», συνέχισε ο Blomberg, «ο Λουκάς λέει ξεκάθαρα ότι είχε σκοπό να γράψει με ακρίβεια για κείνα τα οποία ερευνούσε και για τα οποία είχε βρει ότι βασίζονται σε καλές μαρτυρίες».

«Τι συμβαίνει όμως με τα άλλα ευαγγέλια;» ρώτησα. «Εκείνα δεν αρχίζουν με παρόμοιες διακηρύξεις. Σημαίνει άραγε αυτό ότι οι συγγραφείς τους δεν είχαν τις ίδιες προθέσεις;»

«Η αλήθεια είναι ότι ο Μάρκος και ο Ματθαίος δεν έχουν αυτού του είδους την ευθεία διακήρυξη», απάντησε σπαθάτα ο Blomberg. «Ωστόσο, από πλευράς περιεχομένου, τα ευαγγέλια αυτά είναι πολύ κοντά σ' εκείνο του Λουκά και φαίνεται λογικό να πούμε ότι η ιστορική πρόθεση του Λουκά καθρεφτίζεται και στους άλλους ευαγγελιστές».

«Και με τον Ιωάννη τι γίνεται;» ρώτησα.

«Η μόνη άλλη διακήρυξη πρόθεσης βρίσκεται στο κατά Ιωάννην ευαγγέλιο, 'Ταύτα δε εγράφησαν, δια να πιστεύσητε ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός ο Υιός του Θεού, και πιστεύοντες να έχητε ζωήν εν τω ονόματι αυτού' (κ' 31).

«Αυτό όμως», παρατήρησα, «ακούγεται περισσότερο σαν θεολογική παρά σαν ιστορική διακήρυξη».

«Το παραδέχομαι», απάντησε ο Blomberg. «Αν όμως έχεις πειστεί αρκετά ώστε να πιστέψεις, η θεολογία σου αναγκαστικά έχει την πηγή της σε ακριβή ιστορική αλήθεια. Σκεφτείτε το ύφος των ευαγγελίων –σοβαρό και υπεύθυνο, γεμάτο ακριβείς δευτερεύουσες λεπτομέρειες και μ' ένα γράψιμο που δείχνει προφανή φροντίδα και ακρίβεια. Στα ευαγγέλια δεν βρίσκεις να επικρατεί το εξωφρενικό ή το απροκάλυπτα μυθολογικό στοιχείο που συναντάς σε πολλά άλλα αρχαία γραπτά».

«Πού τελικά οδηγούν όλα αυτά;» αναφώνησε ο Blomberg. Έπειτα έδωσε ο ίδιος την απάντηση στο ερώτημά του: «Φαίνεται ότι είναι αρκετά προφανές πως ο σκοπός των ευαγγελίων ήταν να προσπαθήσουν να καταγράψουν εκείνο που πραγματικά συνέβη».

Απάντηση σε αντιρρήσεις

Αυτό όμως που έχει καταγραφεί είναι άραγε κι εκείνο που στ' αλήθεια συνέβη και στην πραγματικότητα; Μερικοί επικριτές του χριστιανισμού προωθούν ένα διαφορετικό σενάριο το οποίο είναι εκ διαμέτρου αντίθετο με το παραπάνω.

Υποστηρίζουν ότι οι πρώτοι χριστιανοί ήταν βέβαιοι πως ο Ιησούς θα επέστρεφε κατά τη διάρκεια της ζωής τους, για να ολοκληρώσει τον κύκλο της ιστορίας, οπότε δεν το θεωρούσαν απαραίτητο να κρατούν ακριβείς ιστορικές σημειώσεις για τη ζωή και διδασκαλία Του. Στο κάτω κάτω, γιατί να έμπαιναν σ' αυτό τον κόπο, αφού ανά πάσα στιγμή θα ερχόταν το τέλος του κόσμου;

«Συνεπώς», είπα, «κάποια χρόνια αργότερα, όταν έγινε προφανές πως ο Ιησούς δεν θα επέστρεφε αμέσως, ανακάλυψαν πως δεν είχαν ακριβές ιστορικό υλικό από το οποίο να αντλήσουν για να γράψουν τα ευαγγέλια. Τίποτε δεν είχε διατηρηθεί με σκοπό την ιστορία. Αυτό δεν είναι που πραγματικά συνέβη;»

«Στην ιστορία υπάρχουν αναμφισβήτητα άνθρωποι και σχισματικές ομάδες, περιλαμβανομένων και των θρησκευτικών, για τις οποίες το επιχείρημα αυτό ισχύει, αλλά αυτό δεν ισχύει και με τους πρώτους χριστιανούς», απάντησε ο Blomberg.

«Και γιατί όχι;», τον προκάλεσα. «Τι διαφορετικό είχαν οι πρώτοι χριστιανοί;»

«Πρώτα πρώτα, νομίζω ότι το επιχείρημα είναι βασισμένο στην υπερβολή. Στην πραγματικότητα η διδασκαλία του Ιησού προϋπέθετε ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα μεταξύ εκείνης και της συντέλειας του κόσμου», είπε. «Κατά δεύτερο λόγο, ακόμη κι αν μερικοί από τους οπαδούς του Ιησού πίστευαν ότι Εκείνος θα επέστρεφε σύντομα, μην ξεχνάτε ότι ο χριστιανισμός γεννήθηκε απ' τον ιουδαϊσμό».

«Επί οκτώ αιώνες οι Ιουδαίοι ζούσαν με την προφανή αντίθεση μεταξύ των επανειλημμένων διακηρύξεων των προφητών ότι η Ημέρα του Κυρίου πλησιάζει και της ιστορίας του Ισραήλ η οποία συνεχιζόταν στο χρόνο. Και όμως οι οπαδοί αυτών των προφητών κατέγραφαν, είχαν σε υπόληψη και διατηρούσαν τα λόγια των προφητών. Δεδομένου ότι οι οπαδοί του Ιησού Τον θεωρούσαν σαν κάτι μεγαλύτερο και από προφήτη, φαίνεται πολύ λογικό ότι θα είχαν κάνει το ίδιο και με τα δικά Του λόγια και πράξεις».

Παρόλο που αυτό ακουγόταν λογικό, μερικοί επιστήμονες έχουν εκφράσει και μια δεύτερη αντίρρηση που ήθελα επίσης να αναφέρω στον Blomberg. «Λένε ότι οι πρώτοι χριστιανοί συχνά πίστευαν ότι ο Ιησούς, μετά τη σωματική Του αναχώρηση, μιλούσε μέσ' απ' αυτούς με μηνύματα ή 'προφητείες' για την εκκλησία», είπα. «Δεδομένου ότι αυτές οι 'προφητείες' θεωρούνταν εξίσου αυθεντικές με τα λόγια του Ίδιου του Ιησού όταν ήταν επάνω στη γη, οι πρώτοι χριστιανοί δεν έκαναν τη διάκριση ανάμεσα στα αρχικά λόγια του ιστορικού Ιησού και στις νεότερες αυτές 'προφητείες'. Κατά συνέπεια, τα ευαγγέλια αναμειγνύουν αυτά τα δύο είδη υλικού, οπότε εμείς δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τι ανάγεται στον ιστορικό Ιησού και τι όχι. Αυτό, όπως είναι εύλογο, προβληματίζει πολλούς. Τι έχετε ν' απαντήσετε σ' αυτό;»

«Αυτό το επιχείρημα είναι πολύ πιο αδύνατα στηριγμένο στην ιστορία απ' το προηγούμενο», είπε χαμογελώντας. «Μάλιστα, μέσα στην ίδια την Καινή Διαθήκη υπάρχουν αποδείξεις που καταρρίπτουν αυτή την υπόθεση».

«Υπάρχουν περιπτώσεις που γίνεται αναφορά σε 'προφητεία' των πρώτων χριστιανών, αλλά αυτή πάντα διακρίνεται από κείνο που είπε ο Κύριος. Για παράδειγμα, στην Α' προς Κορινθίους Επιστολή, στο ζ' κεφάλαιο, ο Παύλος ξεκάθαρα διαφοροποιεί τότε έχει εκείνος λάβει κάτι από τον Κύριο και τότε το έχει πει ο Ίδιος ο Χριστός. Επίσης, στην Αποκάλυψη μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει τις μετρημένες φορές που ο Ιησούς μιλά απευθείας στον προφήτη –που γενικά θεωρείται ότι είναι ο απόστολος Ιωάννης– και τις φορές που ο Ιωάννης αφηγείται τα δικά του εμπνευσμένα οράματα».

«Και στην Α' προς Κορινθίους Επιστολή, κεφάλαιο ιδ', όταν ο Παύλος μιλάει για τα κριτήρια της αυθεντικής προφητείας, αναφέρει ότι την ευθύνη για να ελέγξουν τη γνησιότητα των προφητών την έχουν οι τοπικές εκκλησίες. Αντλώντας από την ιουδαϊκή παιδεία του Παύλου, βλέπουμε ότι τα κριτήρια της γνήσιας προφητείας θα περιλάμβαναν το εάν και κατά πόσον η προφητεία

· «Εις δε τους νενυμφευμένους παραγγέλλω, ουχί εγώ, αλλ' ο Κύριος, να μη χωρισθή η γυνή από του ανδρός αυτής. Αλλ' εάν και χωρισθή, ας μένη άγαμος, ή ας συνδιαλλαγί με τον άνδρα' και ο ανήρ να μη αφήνη την εαυτού γυναίκα. Προς δε τους λοιπούς εγώ λέγω, ουχί ο Κύριος...» (ζ' 10-13) (Σ.τ.μ.).

επαληθεύεται και εάν και κατά πόσον τα νέα αυτά λεγόμενα θα εναρμονίζονταν με τα ήδη αποκαλυφθέντα λόγια του Κυρίου».

«Αλλά, το μεγαλύτερο επιχείρημα απ' όλα είναι εκείνο που δεν βρίσκουμε ποτέ μέσα στα ευαγγέλια. Μετά την Ανάληψη του Ιησού, υπήρχαν πολλές διχογνωμίες, οι οποίες απείλησαν την πρώτη εκκλησία –αν οι πιστοί θα πρέπει να κάνουν την περιτομή, πώς να ρυθμίζεται η γλωσσολαλιά, πώς να διατηρείται η ενότητα μεταξύ Ιουδαίων και μη Ιουδαίων, ποιους ρόλους μπορούν να έχουν στη διακονία οι γυναίκες και αν οι πιστοί μπορούσαν να χωρίζουν τους άπιστους συζύγους τους».

«Αυτά τα θέματα θα μπορούσαν να έχουν ικανοποιητικά λυθεί, αν οι χριστιανοί είχαν απλά ξαναδιαβάσει στα ευαγγέλια τι τους είχε πει ο Ιησούς από τον Ουρανό. Αυτό όμως είναι κάτι που δεν συνέβη ποτέ. Το ότι αυτές οι διχογνωμίες εξακολούθησαν να υπάρχουν δείχνει ότι οι χριστιανοί ενδιαφέρονταν να διακρίνουν μεταξύ του τι συνέβη στα χρόνια του Ιησού και τι συζητούσαν αργότερα οι εκκλησίες».

2. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Ακόμη και αν οι συγγραφείς των ευαγγελίων είχαν την πρόθεση να καταγράψουν επακριβώς την ιστορική αλήθεια, το θέμα είναι αν είχαν και την ικανότητα να το κάνουν. Πώς μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι το υλικό για τη ζωή και διδασκαλία του Ιησού διατηρήθηκε αναλλοίωτο επί τριάντα χρόνια, πριν καταγραφεί στα ευαγγέλια;

Ρώτησα λοιπόν τον Blomberg: «Δεν παραδέχεστε ότι τα κενά μνήμης και η επιθυμία να δούμε τα πράγματα όπως θα θέλαμε να ήταν, καθώς και η δημιουργία θρύλων, μπορεί να έχουν ανεπανόρθωτα αλλοιώσει την παράδοση για τον Ιησού, πριν καταγραφεί στα ευαγγέλια;»

Ξεκίνησε την απάντησή του σκιαγραφώντας το περιβάλλον. «Θα πρέπει να θυμόμαστε ότι βρισκόμαστε σε μια ξένη χώρα και σ' ένα μακρινό παρελθόν, σ' ένα χρόνο και μια κουλτούρα όπου δεν υπάρχουν ηλεκτρονικοί υπολογιστές –ούτε καν τυπογραφία», απάντησε. «Τα βιβλία –ή μάλλον οι πάπυροι– ήταν σπάνια. Συνεπώς, η παιδεία, η μόρφωση, η λατρεία και η διδασκαλία στις θρησκευτικές κοινότητες γίνονταν μόνο προφορικά».

«Οι ραβίνοι γίνονταν διάσημοι με το να απομνημονεύουν ολόκληρη την Παλαιά Διαθήκη. Άρα, θα ήταν αναμενόμενο οι οπαδοί του Ιησού να έχουν αποθηκεύσει στη μνήμη τους περισσότερα απ' όσα έχουν καταγραφεί και στα τέσσερα ευαγγέλια – και να έχουν περάσει αυτές τις πληροφορίες με ακρίβεια».

«Μια στιγμή», διέκοψα. «Ειλικρινά, αυτό το είδος της απομνημόνευσης φαίνεται απίθανο. Πώς είναι δυνατόν;»

«Ναι, είναι δύσκολο για μας στην εποχή μας να το φανταστούμε», παραδέχτηκε, «αλλά εκείνη η κουλτούρα ήταν προφορική, ήταν μια κουλτούρα όπου δινόταν μεγάλη σημασία στην απομνημόνευση. Και μην ξεχνάτε ότι τα 80% με 90% των λόγων του Ιησού ήταν αρχικά σε ποιητικό στιλ. Αυτό δεν σημαίνει ότι είχαν ομοιοκαταληξία. Είχαν όμως μέτρο, ισορροπία στις σειρές, παραλληλισμούς, κτλ., πράγμα που θα βοηθούσε πολύ στην απομνημόνευση».

«Το άλλο που πρέπει να ειπωθεί είναι ότι ο ορισμός της απομνημόνευσης ήταν πολύ πιο χαλαρός εκείνη την εποχή. Η μελέτη πολιτισμών με προφορική παράδοση έχει καταδείξει ότι υπήρχε η ελευθερία να ποικίλλει το ποσοστό μιας ιστορίας που θα αναφερόταν σε κάθε αφήγηση, το τι θα περιλαμβανόταν εκεί, το τι δεν θα περιλαμβανόταν, το τι θα παραφραζόταν, το τι θα εξηγούνταν, κτλ.».

«Μια μελέτη έκανε την εισήγηση ότι στη Μέση Ανατολή της αρχαιότητας ένα 10% με 40% της αφήγησης μιας ιερής παράδοσης μπορούσε να διαφέρει από τη μία αφήγηση στην άλλη. Υπήρχαν ωστόσο σταθερά σημεία τα οποία παρέμεναν αναλλοίωτα και η κοινότητα είχε το δικαίωμα να παρέμβει και να διορθώσει τον αφηγητή της ιστορίας, αν έκανε λάθος σε κάποιο απ' αυτά τα καίρια σημεία».

«Είναι μια ενδιαφέρουσα—», σταμάτησε ψάχνοντας με το νου του για την κατάλληλη λέξη, «*σύμπτωση* που ένα 10% με 40% είναι μονίμως το ποσοστό της διαφοράς που υπάρχει μεταξύ των συνοπτικών ευαγγελίων σε κάθε συγκεκριμένο χωρίο».

Κάποιον υπαινιγμό έκανε εδώ ο Blomberg κι εγώ ήθελα να γίνει πιο ευθύς. «Για πείτε το αυτό πιο αναλυτικά για μένα», είπα. «Τι ακριβώς εννοείτε;»

«Εννοώ ότι πολλές από τις ομοιότητες και διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των συνοπτικών ευαγγελίων μπορούν να εξηγηθούν

απ' το ότι οι οπαδοί και οι άλλοι πρώτοι χριστιανοί είχαν απομνημονεύσει πολλά απ' αυτά που είπε και έκανε ο Ιησούς, αλλά ότι δεν είχαν πρόβλημα να αφηγηθούν αυτές τις πληροφορίες σε διάφορες μορφές, πάντοτε βέβαια διατηρώντας τη σημασία των αυθεντικών διδασκαλιών Του και πράξεων».

Εξακολουθούσα όμως να έχω κάποιες αμφιβολίες για την ικανότητα των πρώτων χριστιανών να διατηρήσουν με ακρίβεια την προφορική παράδοση. Γιατί είχα πολλές αναμνήσεις από κάποια ομαδικά παιδικά παιχνίδια όπου οι διαβιβαζόμενες λέξεις υφίσταντο τεράστια παραμόρφωση μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα.

Παίζοντας το 'σπασμένο τηλέφωνο'

Ίσως έχετε κι εσείς παίξει το παιχνίδι 'το σπασμένο τηλέφωνο': το ένα παιδί ψιθυρίζει κάτι στο αυτί του άλλου –για παράδειγμα, 'είσαι ο καλύτερός μου φίλος'– και αυτό στη συνέχεια το ψιθυρίζει ο ένας στο αυτί του άλλου σ' ένα μεγάλο κύκλο, μέχρι που στο τέλος εκείνο που βγαίνει είναι τελείως διαφορετικό από κείνο που αρχικά ειπώθηκε–, ίσως κάτι τόσο διαφορετικό που να ισοδυναμεί με το 'είσαι ο χειρότερός μου φίλος'!

«Ας είμαστε ειλικρινείς με τον εαυτό μας», είπα στον Blomberg. «Αυτό δεν είναι κάτι σαν εκείνο που προφανώς συνέβη με την προφορική παράδοση για τον Ιησού;»

Ο Blomberg δεν ήταν διατεθειμένος να δεχτεί αυτή την εξήγηση. «Όχι, επ' ουδενί λόγω», είπε. «Και η αιτία είναι η εξής: όταν απομνημονεύετε κάτι προσεκτικά και φροντίζετε να μην το μεταδώσετε πριν είστε σίγουροι ότι έχετε τη σωστή έννοια, κάνετε κάτι το πολύ διαφορετικό από το να παίζετε το παιχνίδι του 'σπασμένου τηλεφώνου'».

«Στο παιχνίδι 'το σπασμένο τηλέφωνο' το φαιδρό της όλης υπόθεσης είναι ότι το άτομο μπορεί να μην άκουσε κάτι σωστά, ούτε καν την πρώτη φορά, και δεν επιτρέπεται να ζητήσει να του επαναληφθεί. Έπειτα, είναι υποχρεωμένο να επαναλάβει αυτό που άκουσε αμέσως, και μάλιστα ψιθυριστά, πράγμα που κάνει τη διαστρέβλωση από τον επόμενο ακόμη πιο πιθανή. Οπότε, ναι, μέχρι να περάσει το μήνυμα από τριάντα ας πούμε στόματα, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι εξαιρετικά διασκεδαστικό».

«Και γιατί τότε», ρώτησα, «δεν είναι αυτό ένας καλός παραλληλισμός με τη μετάδοση της προφορικής παράδοσης;»

Ο Blomberg ρούφηξε μια γουλιά από τον καφέ του πριν μου απαντήσει. «Αν πραγματικά θέλετε να διατηρήσετε αυτόν τον παραλληλισμό, θα πρέπει, στο φως των πολιτιστικών ισορροπιών της κοινότητας του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα, να υποχρεώσετε κάθε τρίτο πρόσωπο να ρωτάει με δυνατή φωνή το πρώτο, 'το λέω σωστά;' και αναλόγως να συνεχίζει, αλλάζοντας το μήνυμα αν έχει υποστεί αλλοίωση».

«Η κοινότητα θα τσεκάρει διαρκώς τι ειπώθηκε και θα παρεμβαίνει να κάνει διορθώσεις στο ενδιάμεσο. Αυτό θα αποτελούσε εγγύηση για το αναλλοίωτο του μηνύματος», είπε. «Έτσι, το αποτέλεσμα θα ήταν πολύ διαφορετικό από το παιδικό παιχνίδι του 'σπασμένου τηλεφώνου'».

3. Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Αυτός ο έλεγχος εξετάζει αν ο χαρακτήρας αυτών των συγγραφέων ήταν ευθύς. Υπήρχε άραγε καμία ένδειξη ανειλικρίνειας ή ανηθικότητας στο χαρακτήρα τους, η οποία θα μπορούσε να επηρεάσει την ικανότητα ή επιθυμία τους να καταγράψουν την ιστορία με ακρίβεια; Αυτό είναι το ερώτημα.

Ο Blomberg κούνησε το κεφάλι του αρνητικά. «Απλά δεν έχουμε καμία εύλογη απόδειξη, η οποία να οδηγεί στην υπόθεση ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν ήταν εξαιρετικά ακεραίοι χαρακτήρες», είπε.

«Τους βλέπουμε να καταγράφουν τα λόγια και τις πράξεις ενός ανθρώπου, ο οποίος τους κάλεσε στον ψηλότερο βαθμό ακεραιότητας χαρακτήρα που έχει ποτέ να επιδείξει οποιαδήποτε θρησκεία. Όσο για κείνους, ήταν διατεθειμένοι να ζήσουν την πίστη τους με τέτοιο τρόπο που δέκα από τους εναπομείναντες αποστόλους να υποστούν φρικτό θάνατο. Αυτό δείχνει εξαιρετικό χαρακτήρα».

«Απο πλευράς εντιμότητας, ειλικρίνειας, αρετής και ηθικής, αυτοί οι άνθρωποι είχαν να επιδείξουν μια αξιοζήλευτη διαγωγή».

4. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΠΕΙΑΣ

Αυτός είναι ένας έλεγχος στον οποίο οι σκεπτικιστές υποστηρίζουν ότι τα ευαγγέλια μονίμως αποτυγχάνουν. Στο κάτω

κάτω δεν είναι τα ευαγγέλια φοβερά αντιφατικά μεταξύ τους; Δεν υπάρχουν άπειρες αγεφύρωτες διαφορές μεταξύ των αφηγήσεων των διαφόρων ευαγγελίων; Και αν αυτό αληθεύει, πώς να εμπιστευτεί κανείς το περιεχόμενό τους;

Ο Blomberg συμφώνησε πως υπάρχουν πολλά σημεία στα οποία τα ευαγγέλια φαίνεται ότι διαφωνούν. «Οι διαφωνίες αυτές αναφέρονται τόσο σε μικρές λεπτομέρειες που έχουν σχέση με τη διατύπωση, όσο και στις πολύ γνωστές προφανείς διαφωνίες», είπε.

«Η δική μου γνώμη είναι ότι τα ευαγγέλια –αφού λάβετε υπόψη τα στοιχεία για τα οποία μίλησα νωρίτερα (παραφράσεις, συντομεύσεις, επεξηγητικές προσθήκες, επιλογές και παραλείψεις)– παρουσιάζουν εξαιρετική συνέπεια περιεχομένου μεταξύ τους, σύμφωνα με τα αρχαία κριτήρια γι' αυτό το θέμα, τα οποία είναι και τα μόνα με τα οποία είναι δίκαιο να τα κρίνουμε».

«Υπάρχει μια ειρωνεία πάνω σ' αυτό το ζήτημα», παρατήρησα, «γιατί, αν τα ευαγγέλια ήταν κατά λέξη όμοια το ένα με το άλλο, αυτό θα είχε κινήσει την υποψία ότι οι συγγραφείς τους, κατά κάποιον τρόπο, είχαν εκ των προτέρων συμφωνήσει μεταξύ τους να εναρμονίσουν τα κείμενά τους, πράγμα το οποίο θα αμφισβητούσε την αντικειμενικότητά τους».

«Πολύ σωστά», συμφώνησε ο Blomberg. «Αν τα ευαγγέλια παραήταν όμοια, αυτό και μόνο θα αμφισβητούσε την ιδιότητά τους ως ανεξάρτητες μαρτυρίες. Οι άνθρωποι θα έλεγαν τότε ότι στην ουσία έχουμε μία μόνο μαρτυρία, την οποία παπαγαλίζουν όλοι οι άλλοι».

Ο νους μου πήγε αμέσως στα λόγια του Simon Greenleaf της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Harvard, ένα από τα μεγαλύτερα νομικά αναστήματα της ιστορίας και συγγραφέα της μονογραφίας για την απόδειξη του Ιησού, η οποία είχε πολύ μεγάλη απήχηση. Αφού μελέτησε το θέμα της συνέπειας των τεσσάρων ευαγγελιστών μεταξύ τους, κατέληξε σ' αυτή την εκτίμηση: «Υπάρχει αρκετή δυσαρμονία μεταξύ των κειμένων, που να δείχνει ότι δεν υπήρχε προσυμφωνία των συγγραφέων, και συγχρόνως τόση συμφωνία στα ουσιώδη, που να δείχνει ότι όλοι οι συγγραφείς ήταν ανεξάρτητοι αφηγητές των ίδιων γεγονότων».³

Από την πλευρά του κλασικού ιστορικού, ο Γερμανός επιστήμονας Hans Stier έχει ενισχύσει το επιχείρημα ότι η συμφωνία

των αφηγήσεων στα βασικά και η διαφοροποίησή τους στις λεπτομέρειες δείχνει αντικειμενικότητα, διότι οι αφηγήσεις που είναι προκατασκευασμένες τείνουν να εναρμονίζονται πλήρως και να είναι απόλυτα συνεπείς. «Κάθε ιστορικός», γράφει, «είναι ιδιαίτερα φιλόποτος, όταν ένα εξαιρετικό συμβάν που λαμβάνει χώρα καταγράφεται σε αφηγήσεις, οι οποίες δεν παρουσιάζουν καμία αντίφαση μεταξύ τους».⁴

Παρόλο που αυτό είναι σωστό, δεν ήθελα να αγνοήσω τις δυσκολίες που προκύπτουν από τις αντιφάσεις των ευαγγελίων. Αποφάσισα λοιπόν να επιμείνω περισσότερο σ' αυτό το σημείο πιέζοντας τον Blomberg να μου απαντήσει αναφορικά με μερικές από τις πιο ξεκάθαρες αντιθέσεις στις οποίες αναφέρονται οι επικριτές, προκειμένου να καταδείξουν ότι τα ευαγγέλια δεν είναι αξιόπιστα.

Αντιμέτωποι με τις αντιφάσεις

Αρχισα με την πολύ γνωστή ιστορία μιας θεραπείας. «Στο Ματθαίο (η' 5) διαβάζουμε ότι ένας εκατόνταρχος ήρθε να ζητήσει από τον Ιησού να θεραπεύσει το δούλο του», παρατήρησα. «Ωστόσο, ο Λουκάς (ζ' 3) λέει ότι ο εκατόνταρχος έστειλε τους πρεσβύτερους των Ιουδαίων να το κάνουν αυτό. Αυτό τώρα είναι μία προφανής αντίθεση, δεν είν' έτσι;»

«Όχι, δεν νομίζω ότι είναι», απάντησε ο Blomberg. «Σκεφτείτε το θέμα ως εξής: σήμερα μπορεί ν' ακούσουμε έναν εκφωνητή να λέει στις ειδήσεις ότι ο Πρόεδρος των ΗΠΑ ανήγγειλε το και το..., ενώ στην πραγματικότητα ο λόγος γράφτηκε από τον ειδικό που συντάσσει τους προεδρικούς λόγους και εκφωνήθηκε από τον Υπουργό Τύπου –και με λίγη καλή τύχη ο Πρόεδρος μπορεί να του είχε ρίξει καμιά ματιά ενδιαμέσως. Ωστόσο, κανείς δεν θα κατηγορήσει τον εκφωνητή των ειδήσεων ότι δεν είπε την αλήθεια».

«Παρόμοια, στον αρχαίο κόσμο ήταν αυτονόητο και πλήρως αποδεκτό ότι πράξεις, οι οποίες συχνά αποδίδονταν σε κάποια άτομα, στην ουσία είχαν εκτελεστεί από τους βοηθούς ή τους απεσταλμένους τους –στην προκειμένη περίπτωση από τους πρεσβύτερους του ιουδαϊκού λαού».

«Λέτε, δηλαδή, ότι ο Ματθαίος και ο Λουκάς μπορεί συγχρόνως να έχουν και οι δύο δίκιο;» ρώτησα.

«Αυτό ακριβώς λέω», απάντησε.

Αυτό φαινόταν πιθανό, αλλά εγώ του έθεσα κι ένα άλλο ερώτημα. «Τι συμβαίνει όμως με τον Μάρκο και τον Λουκά που λένε ότι ο Ιησούς έστειλε τα δαιμόνια στα γουρούνια και αυτό συνέβη στη χώρα των *Γαδαρηνών*, ενώ ο Ματθαίος αναφέρει ότι αυτό συνέβη στη χώρα των *Γεργεσηνών*; Οι άνθρωποι βλέπουν αυτό και λένε ότι είναι μία πραγματική αντίφαση, η οποία δεν μπορεί να εξηγηθεί, γιατί πρόκειται για δύο διαφορετικά μέρη. Τελεία και παύλα».

«Μη βιάζεστε να βάλετε τελεία και παύλα», είπε ο Blomberg διασκεδάζοντάς το γελαστά. Ιδού μία πιθανή εξήγηση: το ένα ήταν πόλη και το άλλο επαρχία».

Αυτό εμένα μου φάνηκε κάπως επιτόλαιο. Ο Blomberg έδειχνε σαν να θέλει να παραβλέψει τις πραγματικές δυσκολίες που έθετε αυτό το ζήτημα.

«Είναι πολύ πιο μπερδεμένο απ' αυτό», είπα. «Η πόλη των Γαδαρηνών δεν βρίσκεται καν κοντά στη Λίμνη της Γαλιλαίας στην οποία ρίχτηκαν τα γουρούνια, μόλις τα δαιμόνια μπήκαν μέσα τους και υποτίθεται ότι ώθησαν τα ζώα να γκρεμιστούν από τους βράχους στο νερό».

«ΟΚ. Αυτό είναι ένα καλό επιχείρημα», είπε. «Υπάρχουν όμως τα ερείπια μιας πόλης η οποία ανακαλύφθηκε ακριβώς εκεί που έπρεπε να είναι, στην ανατολική πλευρά της Λίμνης της Γαλιλαίας. Στην αγγλική ονομασία της η πόλη ακούγεται κάτι σαν 'Κερέσα', αλλά στην εβραϊκή της ονομασία, μεταγλωττισμένη μάλιστα στα ελληνικά, μπορεί να ακουγόταν σαν κάτι που έμοιαζε πολύ με την ονομασία 'πόλη των Γαδαρηνών'. Μπορεί λοιπόν να ήταν στην 'πόλη Κερέσα', που στα ελληνικά να γραφόταν ως 'πόλη των Γαδαρηνών', στην επαρχία των 'Γεργεσηνών'».

«Καλώς», χαμογέλασα συμβιβαστικά. «Θα υποχωρήσω σ' αυτό. Αλλά υπάρχει ένα πρόβλημα το οποίο δεν είναι και τόσο εύκολο: τι θα λέγατε για τις αντιφάσεις που υπάρχουν μεταξύ των γενεαλογιών του Ιησού στον Ματθαίο και στον Λουκά; Οι επικριτές του χριστιανισμού αναφέρονται σ' αυτές ως απελπιστικά αγεφύρωτες».

«Αυτό είναι μια άλλη περίπτωση με πολλαπλές εναλλακτικές απαντήσεις», είπε.

«Δηλαδή;»

«Οι δύο πιο γνωστές είναι ότι η γενεαλογία του Ματθαίου παρουσιάζει τη γενεαλογία του Ιωσήφ, διότι το μεγαλύτερο μέρος του πρώτου κεφαλαίου είναι η αφήγηση της γενεαλογίας του Ιησού από την πλευρά του Ιωσήφ, ο οποίος, ως θετός πατέρας, θα ήταν κατά το νόμο ο πρόγονος δια μέσου του οποίου η βασιλική καταγωγή του Ιησού θα θεμελιωνόταν. Αυτά τα θέματα έχουν μεγάλη σημασία για τον Ματθαίο».

«Οπότε ο Λουκάς παρουσιάζει τη γενεαλογία του Ιησού από την πλευρά της Μαρίας. Και δεδομένου ότι και οι δύο ανάγονται στο Δαβίδ, όταν πάτε αρκετά μακριά οι δύο γραμμές συμπίπτουν».

«Μία δεύτερη ερμηνεία είναι ότι και οι δύο γενεαλογίες παρουσιάζονται από την πλευρά του Ιωσήφ προκειμένου να θεμελιώσουν την απαραίτητη νομιμότητα. Αλλά η μία αναφέρεται στη φυσική γενεαλογία του Ιωσήφ (το ευαγγέλιο του Λουκά), ενώ η άλλη στη νομική, με τις δυο τους να διαφέρουν στα σημεία που κάποιος στη γραμμή δεν είχε έναν απευθείας απόγονο, οπότε ήταν υποχρεωμένοι να αναδείξουν απογόνους διά μέσου διαφόρων πρακτικών της Παλαιάς Διαθήκης.

«Το πρόβλημα γίνεται ακόμη μεγαλύτερο επειδή μερικά ονόματα παραλείπονται, πράγμα που ήταν απόλυτα αποδεκτό κατά τα κριτήρια του αρχαίου κόσμου. Και υπάρχουν επίσης και παρεκκλίσεις στο κείμενο αυτό καθεαυτό –ονόματα, μεταφρασμένα από τη μία γλώσσα στην άλλη, συχνά άλλαζαν ορθογραφία, οπότε εύκολα συγχέονταν με το όνομα ενός διαφορετικού ατόμου».

Ο Blomberg είχε επιτύχει στην επιχειρηματολογία του. Υπάρχουν έστω και κάποιες λογικές εξηγήσεις. Ακόμη κι αν δεν είναι απόλυτα πειστικές, τουλάχιστον παρέχουν κάποια λογική εναρμόνιση των αφηγήσεων των ευαγγελίων.

Μη θέλοντας η συζήτησή μας να καταλήξει σε παιχνίδι του τύπου 'ρίχτου-του-επιστήμονα', αποφάσισα να προχωρήσω παρακάτω. Στο μεταξύ ο Blomberg κι εγώ είχαμε συμφωνήσει ότι η καλύτερη προσέγγιση θα ήταν να μελετήσουμε το κάθε θέμα χωριστά, για να δούμε αν υπήρχε κάποιος λογικός τρόπος να επιλύσουμε την παρουσιαζόμενη αντίφαση μεταξύ των ευαγγελίων. Σίγουρα, υπάρχουν πολλά έγκυρα βιβλία τα οποία αναλύουν με

μεγάλη –συχνά υπερβολική– λεπτομέρεια πώς είναι δυνατό να εναρμονιστούν αυτές οι αντιφάσεις.⁵

«Και», πρόσθεσε ο Blomberg, «υπάρχουν περιπτώσεις που είναι απαραίτητο να επιφυλαχτούμε στην κρίση μας δεχόμενοι απλά ότι, αφού έχουμε συμφωνήσει ως προς το νόημα και την αξιοπιστία των περισσοτέρων κειμένων, μπορούμε, κι όταν ακόμη δεν είμαστε σίγουροι για κάποιες άλλες λεπτομέρειές τους, να θεωρήσουμε ότι και ως προς αυτές τα ίδια αυτά κείμενα δεν θα ήταν αναξιόπιστα».

5. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗΣ

Αυτός ο έλεγχος εξετάζει μήπως οι συγγραφείς των ευαγγελίων είχαν ορισμένες προκαταλήψεις, οι οποίες θα μπορούσαν να χρωματίσουν ολόκληρο το έργο τους προς κάποια κατεύθυνση. Ή μήπως είχαν κανένα συμφέρον να προσεγγίσουν το υλικό επάνω στο οποίο εργάζονταν κατά έναν ορισμένο τρόπο.

«Δεν μπορούμε να μη λάβουμε υπόψη μας ότι αυτοί οι άνθρωποι λάτρευαν τον Ιησού», παρατήρησα. «Δεν ήταν ουδέτεροι παρατηρητές. Ήταν οι αφοσιωμένοι οπαδοί Του. Δεν θα ήταν αυτό, λοιπόν, μια πιθανή αιτία για να τροποποιήσουν τα αντικειμενικά γεγονότα, έτσι ώστε να Τον κάνουν να φανεί καλός;»

«Θα παραδεχτώ το εξής», απάντησε ο Blomberg: «Ότι αυτό δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να συμβεί κάτι τέτοιο. Από την άλλη πλευρά όμως, οι άνθρωποι μπορεί τόσο πολύ να τιμούν και να σέβονται κάποιον, που αυτό να αποτελεί για κείνους κίνητρο να καταγράψουν τη ζωή του με ιδιαίτερη ακεραιότητα. Αυτός θα ήταν για κείνους ο τρόπος να δείξουν την αγάπη τους γι' αυτόν. Και νομίζω ότι αυτό ακριβώς συνέβη στη περίπτωση των ευαγγελίων».

«Εξάλλου, αυτοί οι οπαδοί δεν θα είχαν τίποτε να κερδίσουν εκτός από την επίκριση, το διωγμό, τον εξοστρακισμό και τα μαρτύρια. Ούτε κανένα οικονομικό κίνητρο είχαν. Μάλλον το αντίθετο θα έπρεπε να είχαν κάνει, αν τα κίνητρά τους ήταν οικονομικά: να μη μιλούν, να αρνηθούν τον Ιησού, να Τον υποβιβάζουν, ακόμη και να ξεχάσουν ότι Τον είχαν ποτέ συναντήσει. Ωστόσο, εξαιτίας ακριβώς της ακεραιότητάς τους, διακήρυξαν ό,τι είδαν, ακόμη κι αν αυτό συνεπαγόταν μαρτύρια και θάνατο γι' αυτούς».

6. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΓΙΑ ΤΥΧΟΝ ΕΠΙΚΑΛΥΨΗ

Όταν οι άνθρωποι δίνουν μαρτυρία για γεγονότα που είδαν, συχνά θα προσπαθήσουν να αυτοπροστατευτούν ή να προστατέψουν άλλους, φροντίζοντας καταλλήλως να ξεχάσουν να αναφέρουν λεπτομέρειες οι οποίες δεν κολακεύουν ή είναι δυσεξήγητες. Αυτό έχει ως συνέπεια να τίθεται υπό αμφισβήτηση ολόκληρη η μαρτυρία.

Έτσι, ρώτησα τον Blomberg: «Περιέλαβαν οι συγγραφείς των ευαγγελίων στις αφηγήσεις τους υλικό το οποίο να μην είναι κολακευτικό ή έκαναν κάποιες επικαλύψεις, έτσι ώστε να φαίνονται καλοί οι ίδιοι; Κατέγραψαν τίποτε το οποίο θα ήταν δύσκολο γι' αυτούς –αντικειμενικά ή υποκειμενικά– να εξηγήσουν;»

«Υπάρχει αρκετό υλικό σχετικά μ' αυτό σας το ερώτημα», είπε. «Υπάρχουν πολλές διδασκαλίες του Ιησού, οι οποίες είναι γνωστές με το όνομα 'οι σκληρές διδασκαλίες'. Μερικές απ' αυτές είναι εξαιρετικά απαιτητικές από πλευράς ηθικής τελειότητας. Εγώ, αν επινοούσα μια θρησκεία για να κάνω το κέφι μου, μάλλον δεν θα 'λεγα, 'Να είστε τέλειοι όπως ο Ουράνιος Πατέρας σας είναι τέλειος' και δεν θα περιλάμβανα στον ορισμό της μοιχείας και την επιθυμία της καρδιάς».

«Μα», αντέταξα, «υπάρχουν απαιτητικές διδασκαλίες σε πολλές άλλες θρησκείες».

«Ναι, αυτό είναι αλήθεια», είπε. «Γι' αυτό και οι πιο πειστικές από τις 'δύσκολες ρήσεις' του Ιησού είναι εκείνες που θα μπορούσαν να φέρουν την εκκλησία σε δύσκολη θέση αναφορικά μ' αυτό που ήθελε να κηρύξει για τον Ιησού».

Αυτή η απάντηση μού φαινόταν πολύ αόριστη. «Δώστε μου μερικά παραδείγματα», ζήτησα.

Ο Blomberg σκέφτηκε μια στιγμή και μετά είπε: «Για παράδειγμα, ο Μάρκος (στ' 5-6) λέει ότι, σχετικά με τη Ναζαρέτ, ο Ιησούς 'δεν ηδύνατο εκεί ουδέν θαύμα να κάμη, ειμή ότι επί ολίγους αρρώστους επιθέσας τας χείρας, εθεράπευσεν αυτούς. Και εθαύμαζε δια την απιστίαν αυτών'. Η απιστία λοιπόν των ανθρώπων φαίνεται ότι περιόριζε τη δύναμη του Ιησού. Επίσης, στον Μάρκο (ιγ' 32) ο Ιησούς φέρεται να λέει, αναφορικά με την επιστροφή Του κατά την ημέρα της Δεύτερης Παρουσίας, 'Περί δε της ημέρας εκείνης και της ώρας ουδείς γινώσκει, ουδέ οι άγγελοι οι εν ουρανών ουδέ ο Υιός,

ειμή ο Πατήρ', πράγμα που φαίνεται να περιορίζει την παντογνωσία Του».

«Τώρα, βέβαια, σε τελευταία ανάλυση η θεολογία δεν είχε ποτέ πρόβλημα με αυτά τα επιχειρήματα, διότι ο ίδιος ο απόστολος Παύλος, στην προς Φιλιππησίους Επιστολή (β' 5-8), μιλά για τον Θεό εν τω Χριστώ, ο οποίος θεληματικά και ενσυνείδητα περιορίζει την ανεξάρτητη εξάσκηση των θεϊκών Του ιδιοτήτων».

«Αν όμως είχα νιώσει ελεύθερος να χειριστώ όπως ήθελα το ιστορικό υλικό των ευαγγελίων, θα ήταν πολύ πιο εύκολο απλά να παραλείψω τελείως αυτό το υλικό, οπότε δεν θα ήμουν υποχρεωμένος να μπω στον κόπο να το εξηγήσω».

«Το Βάπτισμα του Ιησού είναι ένα ακόμη παράδειγμα. Μπορεί κανείς να εξηγήσει για ποιο λόγο ο Ιησούς, ο οποίος ήταν πέρα για πέρα αναμάρτητος, επέτρεψε να βαπτιστεί, αλλά γιατί να μην απλουστεύσει κανείς τα πράγματα για τον εαυτό του παραλείποντας τελείως αυτή την πληροφορία του Βαπτίσματος; Στο Σταυρό ο Ιησούς αναφώνησε, 'Θεέ μου, Θεέ μου, δια τι με εγκατέλιπες;' Θα ήταν προς το συμφέρον των συγγραφέων των ευαγγελίων να παραλείψουν τελείως αυτή τη φράση, η οποία θέτει τόσα ερωτηματικά».

«Σωστά», πρόσθεσα. «Υπάρχει πολύ μη κολακευτικό υλικό για τους οπαδούς».

«Απολύτως», συμφώνησε ο Blomberg. «Η οπτική του Μάρκου για τον Πέτρο δεν είναι καθόλου κολακευτική. Και ο Πέτρος είναι ο αρχηγός! Οι μαθητές διαρκώς καταλαβαίνουν λάθος τα λεγόμενα του Ιησού. Ο Ιάκωβος και ο Ιωάννης θέλουν να πάρουν τις προνομιούχες θέσεις δεξιά και αριστερά του Ιησού κι Εκείνος είναι υποχρεωμένος να τους διδάξει το δύσκολο μάθημα του τι σημαίνει ηγεσία, η οποία είναι προϊόν διακονίας προς τους άλλους. Πολλές φορές οι μαθητές μοιάζουν με μια ομάδα συμφεροντολόγων, εγωιστών και κουτών ατόμων».

· «Το αυτό δε φρόνημα έστω εν υμίν το οποίον ήτο και εν τω Χριστώ Ιησού· όστις εν μορφή Θεού υπάρχων, δεν ενόμισεν αρπαγήν το να ήναι ίσα με τον Θεόν· αλλ' εαυτόν εκένωσε, λαβών δούλου μορφήν, γενόμενος όμοιος με τους ανθρώπους· και ευρεθείς κατά το σχήμα ως άνθρωπος εταπεινώσεν εαυτόν, γενόμενος υπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δε σταυρού» (Σ.τ.μ.).

«Τώρα, βέβαια, γνωρίζουμε ήδη ότι οι συγγραφείς των ευαγγελίων ήταν επιλεκτικοί. Το ευαγγέλιο του Ιωάννη, για παράδειγμα, τελειώνει με τη φράση –κάπως υπερβολική– ότι ολόκληρος ο κόσμος δεν θα χώραγε τα βιβλία που θα γράφονταν, αν επρόκειτο να εξιστορηθούν όλα, ένα προς ένα, τα όσα πολλά άλλα έκανε ο Ιησούς. Έτσι, αν άφηναν έξω κάτι απ’ όλα αυτά, αυτό καθαυτό δεν θα σήμαινε ότι παραποιούσαν τα γεγονότα.

«Το θέμα όμως είναι το εξής: αν δεν παρέλειψαν υλικό που θα τους βόλευε και βοηθούσε να το παραλείψουν, είναι άραγε λογικό να πιστεύουμε ότι πρόσθεσαν και κατασκεύασαν υλικό που δεν στηριζόταν σε καμία ιστορική βάση;»

Ο Blomberg άφησε την ερώτηση να αιωρείται για λίγο στο κενό πριν καταλήξει με αυτοπεποίθηση στο συμπέρασμα: «Όχι, θα έλεγα πως όχι».

7. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗΣ

Μπήκα στο τμήμα της συνέντευξης αναφορικά με το νέο αυτό είδος ελέγχου υποβάλλοντας στον Blomberg την εξής ερώτηση: «Όταν τα ευαγγέλια αναφέρουν ανθρώπους, τοποθεσίες και γεγονότα, επιβεβαιώνονται αυτά ως αληθινά από ανεξάρτητες πηγές; Συχνά μια τέτοια επιβεβαίωση είναι πολύτιμη για να θεμελιώσει αν ένας συγγραφέας είναι αφιερωμένος στην υπηρεσία της ιστορικής ακρίβειας».

«Ναι, επιβεβαιώνονται. Και όσο περισσότερο οι άνθρωποι ερευνούν αυτό το θέμα, τόσο καλύτερα επιβεβαιώνονται οι λεπτομέρειες», απάντησε ο Blomberg. «Τα τελευταία εκατό χρόνια η αρχαιολογία έχει επανειλημμένα φέρει στο φως ανακαλύψεις, οι οποίες έχουν επιβεβαιώσει συγκεκριμένες αναφορές που υπάρχουν στα ευαγγέλια, ιδίως στο ευαγγέλιο του Ιωάννη –παραδόξως εκείνο που θεωρείται τόσο ύποπτο!»

«Τώρα, βέβαια, ναι, υπάρχουν ακόμη μερικά ανεπίλυτα ερωτήματα και υπάρχουν και περιπτώσεις που η αρχαιολογία έχει δημιουργήσει πρόσθετα προβλήματα. Αυτά όμως αποτελούν μια μικρή μειονότητα σε σύγκριση με το μεγάλο αριθμό παραδειγμάτων όπου έχει υπάρξει επιβεβαίωση».

«Επίσης, μπορούμε να μάθουμε από μη χριστιανικές πηγές πολλά γεγονότα για τον Ιησού, τα οποία επιβεβαιώνουν διδασκαλίες-

κλειδιά και γεγονότα της ζωής Του. Και όταν σκεφτεί κανείς ότι οι αρχαίοι ιστορικοί ασχολούνταν ως επί το πλείστον με πολιτικούς αρχηγούς, αυτοκράτορες, στρατιωτικές μάχες, επίσημους θρησκευτικούς ηγέτες και μεγάλα φιλοσοφικά κινήματα, είναι αξιοπρόσεκτο πόσα πράγματα μπορούμε να μάθουμε για τον Ιησού και τους οπαδούς Του, παρόλο που δεν ανήκαν σε καμία απ' αυτές τις κατηγορίες την εποχή που έγραφαν αυτοί οι συγγραφείς».

Αυτή η απάντηση ήταν σύντομη και ικανοποιητική. Ωστόσο, παρόλο που δεν είχα λόγο να αμφισβητώ την αξιολόγηση του Blomberg, αποφάσισα ότι θα άξιζε τον κόπο να κάνω και μια περαιτέρω έρευνα πάνω σ' αυτό το θέμα. Πήρα το στίλο μου και έγραψα μια σημείωση για τον εαυτό μου, *Να πάρω και τη γνώμη αρχαιολόγων και ιστορικών*.

8. Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΩΝ 'ΑΝΤΙΑΔΙΚΩΝ'

Αυτός ο έλεγχος θέτει το ερώτημα: υπήρχαν και άλλοι παρόντες, οι οποίοι θα μπορούσαν να αντικρούσουν ή να διορθώσουν τα ευαγγέλια, αν αυτά ήταν ψευδή ή ανακριβή; Με άλλα λόγια, υπάρχουν παραδείγματα των σύγχρονων του Ιησού που αντιτάσσουν ότι οι αφηγήσεις των ευαγγελίων ήταν απλά εσφαλμένες και ψευδείς;

«Πολλοί άνθρωποι», είπε ο Blomberg, «είχαν λόγους να θέλουν να μειώσουν το κίνημα και θα το έκαναν απλά και μόνο αν μπορούσαν να προτείνουν μια καλύτερη αφήγηση των γεγονότων».

«Ωστόσο, δείτε τι είπαν οι αντιφρονούντες. Στα μετέπειτα εβραϊκά κείμενα ο Ιησούς αποκαλείται ο 'μάγος' που παραπλάνησε το λαό Ισραήλ –πράγμα που σημαίνει ότι παραδέχονται ότι έκανε θαυμαστά έργα, παρόλο που εκείνοι οι συγγραφείς αμφισβητούν την πηγή της δύναμής Του».

«Αυτή θα ήταν η τέλεια ευκαιρία γι' αυτούς να πουν κάτι όπως, 'Οι χριστιανοί θα σας πουν ότι έκανε θαύματα, αλλά εμείς είμαστε παρόντες και σας λέμε ότι δεν έκανε'. Ωστόσο, αυτό είναι ένας ισχυρισμός που δεν βλέπουμε ποτέ να προβάλλεται από τους αντιφρονούντες. Αντίθετα, τους βλέπουμε να επιβεβαιώνουν εμμέσως ότι εκείνο που κατέγραψαν τα ευαγγέλια –ότι ο Ιησούς έκανε θαύματα– πράγματι αληθεύει».

Ρώτησα λοιπόν το συνομιλητή μου: «Θα μπορούσε αυτό το χριστιανικό κίνημα να είχε ριζώσει εκεί, στην Ιερουσαλήμ –στην ίδια

περιοχή που ο Ιησούς είχε κάνει ένα μεγάλο μέρος της διακονία Του, είχε σταυρωθεί, ταφεί και αναστηθεί— αν οι άνθρωποι, οι οποίοι Τον γνώριζαν, ήξεραν ότι οι μαθητές υπερβάλλουν ή διαστρέφουν τις πράξεις τις οποίες Εκείνος έκανε;»

«Δεν νομίζω», απάντησε ο Blomberg. «Έχουμε την εικόνα ενός κινήματος, αρχικά ευάλωτου και εύθραυστου, το οποίο υπόκειται σε διωγμό. Αν οι επικριτές μπορούσαν να το κατηγορήσουν για ψέματα και διαστροφές της αλήθειας, θα το είχαν κάνει».

«Αλλά», είπε συμπερασματικά με έμφαση, «αυτό ακριβώς είναι κάτι που δεν το βλέπουμε».

ΠΙΣΤΗ ΕΝΙΣΧΥΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Πρέπει να παραδεχτώ ότι ο Blomberg με είχε εντυπωσιάσει. Καλά πληροφορημένος και ευκρινής στο λόγο του, επιστημονικός και πειστικός, είχε κατασκευάσει μια πολύ καλή υπεράσπιση για την αξιοπιστία των ευαγγελίων. Οι αποδείξεις του για την κλασική άποψη αναφορικά με την πατρότητα των κειμένων, η ανάλυσή του για τις πολύ αρχαίες βασικές πεποιθήσεις για τον Ιησού, η καλοστηριγμένη στη λογική υπεράσπισή του της προφορικής παράδοσης, η προσεκτική του εξέταση των επιφανειακών αντιφάσεων στα ευαγγέλια —και γενικά η όλη του μαρτυρία— είχε θεμελιώσει ένα πολύ στέρεο υπόβαθρο πάνω στο οποίο να μπορώ εγώ μετά να χτίσω.

Ωστόσο, ήμασταν ακόμη μακριά από το να είμαστε σε θέση να προσδιορίσουμε αν ο Ιησούς είναι ο μοναδικός Υιός του Θεού. Μάλιστα, μετά που πήρα συνέντευξη από τον Blomberg, ήταν φανερό ποια θα ήταν η επόμενη συνέντευξή μου: να ερευνήσω αν αυτά τα ευαγγέλια, τα οποία ο Blomberg κατέδειξε ότι είναι τόσο αξιόπιστα, έφτασαν σ' εμάς ανόθευτα διά μέσου των αιώνων. Πώς να είμαστε σίγουροι ότι τα κείμενα που διαβάζουμε εμείς σήμερα έχουν καμία ομοιότητα μ' εκείνα που γράφτηκαν τον 1^ο μ.Χ. αιώνα; Και κάτι ακόμη: πώς να ξέρουμε αν τα ευαγγέλια μάς λένε ολόκληρη την ιστορία για τον Ιησού;

Κοίταξα το ρολόι μου. Αν δεν είχε πολύ κίνηση θα πρόφταινα το αεροπλάνο της επιστροφής στο Chicago. Καθώς μάζευα τις σημειώσεις μου και έβγαζα το μαγνητόφωνο απ' την πρίζα, έτυχε να ξανακοιτάξω τις ζωγραφιές των παιδιών του

Blomberg στον τοίχο –και ξαφνικά, για ένα λεπτό, τον είδα όχι σαν επιστήμονα, σαν συγγραφέα ή σαν καθηγητή, αλλά σαν τον πατέρα, ο οποίος κάθεται στην άκρη των κρεβατιών των κοριτσιών του το βράδυ και τους μιλάει τρυφερά για το τι είναι εκείνο που πραγματικά αξίζει στη ζωή.

Διερωτήθηκα τι τάχα να τους λέει για την Αγία Γραφή, για τον Θεό, για τον Ιησού, ο οποίος ισχυρίζεται τόσο παράλογα πράγματα για τον εαυτό Του;

Δεν μπόρεσα, λοιπόν, ν' αντισταθώ σ' ένα τελευταίο είδος ερωτήματος. «Τι έχετε να πείτε για τη δική σας πίστη;» ρώτησα. «Πώς έχει επηρεάσει την πίστη σας η έρευνα;»

Δεν πρόλαβα να προφέρω αυτές τις λέξεις, όταν ήρθε η απάντηση: «Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η έρευνα έχει δυναμώσει την πίστη μου. Τώρα, ξέρω από την προσωπική μου έρευνα ότι υπάρχουν πολύ δυνατά αποδεικτικά στοιχεία υπέρ της αξιοπιστίας των αφηγήσεων των ευαγγελίων».

Έμεινε σιωπηλός για λίγο και μετά συνέχισε: «Ξέρετε, είναι αστείο: η Αγία Γραφή το θεωρεί αξιόπαινο να έχουμε πίστη χωρίς να απαιτούμε αποδείξεις. Θυμηθείτε τι απάντηση έδωσε ο Ιησούς στον Θωμά ο οποίος αμφέβαλλε, 'Επειδή με είδες, Θωμά, επίστευσας' μακάριοι όσοι δεν είδον, και επίστευσαν'. Και γνωρίζω ότι οι αποδείξεις δεν μπορούν ποτέ να μας επιβάλουν ή να μας εξαναγκάσουν να έχουμε πίστη. Δεν μπορούμε εμείς να υποκατασταθούμε στο ρόλο του Αγίου Πνεύματος, κάτι το οποίο συχνά απασχολεί τους χριστιανούς, όταν ακούνε συζητήσεις αυτού του είδους».

«Θα σας πω όμως τούτο: υπάρχουν πολλές ιστορίες επιστημόνων και ερευνητών της Καινής Διαθήκης οι οποίοι δεν ήταν πιστοί αλλά, με την έρευνά τους πάνω σ' αυτά τα θέματα, έχουν πιστέψει στον Χριστό. Και υπάρχει ένας ακόμη μεγαλύτερος αριθμός επιστημόνων, ήδη πιστών, των οποίων η πίστη ενδυναμώθηκε, στερεώθηκε, ρίζωσε, εξαιτίας των αποδείξεων –και αυτή η τελευταία είναι η κατηγορία στην οποία ανήκω κι εγώ».

Όσο για μένα, εγώ στην αρχή ήμουν στην πρώτη κατηγορία, όχι βέβαια με την έννοια του ερευνητή, αλλά του σκεπτικιστή, του

πολέμιου των παραδόσεων, του σοβαρού και αυστηρού δημοσιογράφου, ταγμένου στην αναζήτηση της αλήθειας για τον Ιησού, ο οποίος είπε, 'Εγώ είμαι η οδός, και η αλήθεια, και η ζωή'.

Έκλεισα το χαρτοφύλακά μου μ' ένα κλικ και σηκώθηκα να ευχαριστήσω τον Blomberg. Θα έπαιρνα το αεροπλάνο για το Chicago ικανοποιημένος που, για μια ακόμη φορά, η πνευματική μου αναζήτηση είχε αρχίσει καλά.

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση και συμμελέτη

1. Γενικά, τι επίδραση είχαν επάνω σας οι απαντήσεις του Blomberg σε αυτούς τους οκτώ ελέγχους των αποδεικτικών στοιχείων ως προς την αξιοπιστία των ευαγγελίων; Και γιατί;
2. Ποιον από τους οκτώ αυτούς ελέγχους θεωρείτε τον πιο πειστικό και γιατί;
3. Όταν άνθρωποι τους οποίους εμπιστεύεστε δίνουν σχετικά διαφέρουσες λεπτομέρειες του ίδιου γεγονότος, αμφισβητείτε αυτομάτως την αξιοπιστία τους ή ψάχνετε να βρείτε αν υπάρχει κάποιος λογικός τρόπος να συμφιλιώσετε τις αποκλίνουσες αφηγήσεις; Πόσο πειστική βρίσκετε την ανάλυση του Blomberg ως προς τις επιφανειακές αντιφάσεις μεταξύ των ευαγγελίων;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Archer, Gleason L.*, The Encyclopedia of Bible Difficulties (*Η εγκυκλοπαίδεια των δυσκολιών της Βίβλου*), Grand Rapids: Zondervan, 1982.
- *Blomberg, Craig*, The Historical Reliability of the New Testament (*Η ιστορική αξιοπιστία των ευαγγελίων*), στο έργο Reasonable Faith (*Λογική πίστη*) του *William Lane Craig*, σελ. 193-231, Westchester, Ill.: Crossway, 1994.

- *Blomberg, Craig*, Where Do We Start Studying Jesus? (Από πού αρχίζουμε τη μελέτη μας για τον Ιησού;), στο έργο *Jesus Under Fire (Ο Ιησούς στο εδώλιο)*, *Michael J. Wilkins* και *J. P. Moreland* (επιμέλ.), σελ. 17-50, Grand Rapids: Zondervan, 1995.
- *Dunn, James*, The Living Word (Ο Ζωντανός Λόγος), Philadelphia: Fortress, 1988.
- *Marshall, I. Howard*, I Believe in the Historical Jesus (Πιστεύω στον ιστορικό Ιησού), Grand Rapids: Eerdmans, 1977.

¹ *Lee Strobel*, Jury in Makeshift Courtroom Hears Dying Boy Tell of Attack (Ένορκoi σε έκτακτο δικαστήριο ακούν τη μαρτυρία ετοιμαθάνατου αγοριού για την επίθεση), *Chicago Tribune*, 24 Φεβρ. 1976.

² Λουκ. α' 1-4.

³ *Simon Greenleaf*, The Testimony of the Evangelists (Η μαρτυρία των ευαγγελιστών), Grand Rapids: Baker, 1984, σελ. vii.

⁴ Παρατίθεται στο έργο του *Craig Blomberg*, Where Do We Start Studying Jesus? (Από πού αρχίζουμε τη μελέτη μας για τον Ιησού;), στο έργο *Jesus under Fire (Ο Ιησούς στο εδώλιο)*, *Michael J. Wilkins* και *J. P. Moreland* (επιμέλ.), Grand Rapids: Zondervan, 1995, σελ. 34.

⁵ Βλ. *Gleason L. Archer*, The Encyclopedia of Bible Difficulties (Η εγκυκλοπαίδεια των δυσκολιών της Βίβλου), Grand Rapids: Zondervan, 1982, καθώς και *Norman Geisler* και *Thomas Howe*, When Critics Ask (Όταν οι επικριτές ρωτούν), Wheaton, Ill.: Victor, 1992.

Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

*Έχουν φτάσει στα χέρια μας αναλλοίωτες
οι βιογραφίες για τον Ιησού;*

Όταν εργαζόμουν ως ανταποκριτής του Chicago Tribune ήμουνα γνωστός ως εγγραφοφάγος! Περνούσα αναρίθμητες ώρες ξεφυλλίζοντας δικαστικούς φακέλους και μυρίζοντας τα νύχια μου για να βρω και τις πιο λεπτομερειακές πληροφορίες. Ήταν πολύ κουραστικό και μερικές φορές εξαντλητικό, αλλά τα αποτελέσματα έδειχναν ότι άξιζε τον κόπο. Τα άρθρα μου, πρωτοσέλιδα επί κανονικής βάσης, κατάφερναν πλήγματα στον ανταγωνισμό.

Για παράδειγμα, μια φορά έπεσα επάνω σε κάτι top-secret έγγραφα μιας ολομέλειας ενόρκων, τα οποία κατά λάθος είχαν τοποθετηθεί σε κοινό δημόσιο αρχείο. Τα ρεπορτάζ μου τα οποία ακολούθησαν αποκάλυψαν ότι, στην κατασκευή των δημόσιων έργων μερικών από τα μεγαλύτερα πρότζεκτς του Chicago, περιλαμβανομένης και της κατασκευής σημαντικών εθνικών οδών, οι προσφορές ήταν στημένες.

Αλλά, η πιο εντυπωσιακή κρύπτη εγγράφων που ανακάλυψα ποτέ έγινε υπόθεση-σταθμός. Ήταν η υπόθεση κατά την οποία η εταιρεία κατασκευής αυτοκινήτων Ford κατηγορήθηκε για ανθρωποκτονία εξ αμελείας στην περίπτωση των θανάτων από φωτιά τριών εφήβων στο μικρού μεγέθους αυτοκίνητο Pinto. Αυτή ήταν η πρώτη φορά που κατηγορία του κοινού ποινικού δικαίου απαγγέλθηκε κατά Αμερικανού κατασκευαστή αυτοκινήτων, επειδή υποτίθεται ότι έβγαλε στο εμπόριο ένα επικίνδυνο προϊόν.

Όταν έλεγξα το δικαστικό φάκελλο στη μικρή πόλη Winamac της Πολιτείας της Indiana, βρήκα ένα σωρό εμπιστευτικά υπομνήματα της Ford, τα οποία φανέρωναν ότι η εταιρεία ήξερε από την αρχή ότι το Pinto μπορούσε να εκραγεί, αν χτυπιόταν από πίσω με ταχύτητα 30 χιλιομέτρων περίπου την ώρα. Τα έγγραφα αυτά έδειχναν ότι η εταιρεία είχε αποφασίσει να μη βελτιώσει την ασφάλεια του αυτοκινήτου, για να μην ξοδέψει λίγο περισσότερα χρήματα κατά αυτοκίνητο και για να αυξήσει το χώρο του πορτ μπαγκάζ του αυτοκινήτου.

Ένας δικηγόρος της εταιρείας, ο οποίος έτυχε να βρίσκεται στο δικαστικό κτίριο, με είδε που έκανα φωτοτυπίες εγγράφων. Έξαλλος, έτρεξε στην αίθουσα των συνεδριάσεων, για να πάρει δικαστική εντολή να σφραγιστεί ο φάκελλος και να αποσυρθεί από τη δημόσια χρήση. Ήταν όμως πολύ αργά. Το ρεπορτάζ μου με τον τίτλο 'Μυστικά υπομνήματα δείχνουν ότι η Ford αγνόησε τον κίνδυνο της φωτιάς σχετικά με το Pinto' παρήλασε από την εφημερίδα Chicago Tribune και μετά διαδόθηκε σε όλη τη χώρα¹.

Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΝΗΣΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΩΝ

Το να βρει κανείς εμπιστευτικά υπομνήματα ενός οργανισμού, είναι εύκολο. Το να επαληθεύσει τη γνησιότητά τους, είναι μια άλλη ιστορία. Πριν ένας δημοσιογράφος έχει το δικαίωμα να δημοσιεύσει τα έγγραφα ή ένας εισαγγελέας να τα εισαγάγει σε μια δίκη σαν αποδεικτικό υλικό, χρειάζεται να γίνουν ορισμένα πράγματα, για να πιστοποιηθεί η γνησιότητα των εγγράφων.

Για παράδειγμα, στα λεγόμενα Pinto έγγραφα, θα μπορούσε το λογότυπο στο επιστολόχαρτο της εταιρείας, πάνω στο οποίο τα υπομνήματα ήταν γραμμένα, να είναι πλαστό; Θα μπορούσαν οι υπογραφές να είναι πλαστές; Πώς θα μπορούσα να σιγουρευτώ γι' αυτό; Και αφού τα έγγραφα είχαν φωτοτυπηθεί πολλές φορές, πώς θα μπορούσα να βεβαιωθώ ότι δεν είχε αλλοιωθεί το περιεχόμενό τους; Με άλλα λόγια, πώς θα μπορούσα να βεβαιωθώ ότι το κάθε φωτοτυπημένο αντίγραφο ήταν απaráλλαχτο με το πρωτότυπο, το οποίο δεν είχα στη διάθεσή μου;

Και κάτι ακόμη. Πώς θα μπορούσα να είμαι βέβαιος ότι αυτά τα έγγραφα έλεγαν *όλη* την αλήθεια; Στο κάτω κάτω δεν αποτελούσαν παρά ένα μικρό τμήμα της αλληλογραφίας στους

κόλπους της εταιρείας Ford. Ίσως να υπήρχαν και άλλα υπομνήματα, άγνωστα ακόμη στο κοινό, τα οποία θα μπορούσαν να ρίξουν ένα τελείως διαφορετικό φως στην όλη ιστορία, αν αποκαλύπτονταν.

Αυτά είναι σοβαρά ερωτήματα και είναι εξίσου σοβαρά και για τον έλεγχο της Καινής Διαθήκης. Όταν πιάνω τη Γραφή στα χέρια μου, βασικά εκείνο που κρατώ είναι αντίγραφο αρχαίων ιστορικών εγγράφων. Τα πρωτότυπα κείμενα της βιογραφίας για τον Ιησού –τα ευαγγέλια του Ματθαίου, Μάρκου, Λουκά και Ιωάννη–, καθώς και όλα τα άλλα Βιβλία της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, έχουν προ πολλού υποκύψει στη φθορά. Πώς λοιπόν μπορώ να είμαι σίγουρος ότι αυτές οι σύγχρονες εκδόσεις –το αποτέλεσμα αναριθμητών αντιγραφών δια μέσου των αιώνων– έχουν κάποια ομοιότητα μ' εκείνο που έγραψαν αρχικά οι συγγραφείς;

Επιπλέον, πώς να ξέρω αν αυτές οι τέσσερις βιογραφίες περιέχουν *ολόκληρη* την ιστορία; Και αν υπάρχουν κι άλλες βιογραφίες για τον Ιησού, οι οποίες όμως έχουν λογοκριθεί από την πρώτη χριστιανική εκκλησία, επειδή δεν της άρεσε η εικόνα του Ιησού την οποία παρουσίαζαν; Πώς να είμαι σίγουρος ότι η πολιτική της εκκλησίας δεν αποσιώπησε *άλλες βιογραφίες* για τον Ιησού, οι οποίες ήταν το ίδιο ακριβείς όσο και οι τέσσερις που τελικά περιλήφθηκαν στην Καινή Διαθήκη και οι οποίες θα έριχναν φως στα λόγια και τις πράξεις αυτού του τόσο αμφισβητούμενου ξυλουργού από τη Ναζαρέτ;

Τα δύο αυτά ερωτήματα –αν οι βιογραφίες για τον Ιησού έχουν περιέλθει σ' εμάς αναλλοίωτες και αν άλλες βιογραφίες, εξίσου αυθεντικές, έχουν παραγκωνιστεί από την εκκλησία– απαιτούσαν προσεκτική εξέταση. Ήξερα ότι υπήρχε ένας διεθνώς αναγνωρισμένος επιστήμονας, ο οποίος ήταν αυθεντία επί του θέματος. Πήρα λοιπόν το αεροπλάνο για το Newark και μετά νοίκιασα ένα αυτοκίνητο, για να πάω να τον συναντήσω στο Πανεπιστήμιο του Princeton, χωρίς να τον έχω ειδοποιήσει από πολύ πιο πριν.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο Δρ BRUCE M. METZGER

Βρήκα τον ογδονταεπτάχρονο Bruce Metzger ένα Σάββατο απόγευμα στο συνηθισμένο του στέκι: τη βιβλιοθήκη της Θεολογικής

Σχολής του Πανεπιστημίου του Princeton, όπου εκείνος μου είπε χαμογελαστά: «Μ' αρέσει να ξεσκονίζω τα βιβλία».

Μάλιστα έχει γράψει μερικά από τα καλύτερα απ' αυτά, ιδίως στο θέμα του κειμένου της Καινής Διαθήκης. Συνολικά έχει συγγράψει ή επιμεληθεί της έκδοσης πενήντα βιβλίων περιλαμβανομένων και των εξής: *The New Testament: Its Background, Growth and Content (Η Καινή Διαθήκη: Το υπόβαθρο, η εξέλιξη και το περιεχόμενό της)*, *The Text of the New Testament (Το κείμενο της Καινής Διαθήκης)*, *The Canon of the New Testament (Ο Κανόνας της Καινής Διαθήκης)*, *Manuscripts of the Greek Bible (Χειρόγραφα της ελληνικής Αγίας Γραφής)*, *Textual Commentary on the Greek New Testament (Σχόλια στο ελληνικό κείμενο της Καινής Διαθήκης)*, *Introduction to the Apocrypha (Εισαγωγή στα Απόκρυφα)* και *The Oxford Companion of the Bible (Συνοδευτικό βοήθημα για τη Βίβλο της Οξφόρδης)*. Αρκετά απ' αυτά έχουν μεταφραστεί στα γερμανικά, κινέζικα, γιαπωνέζικα, κορεάτικα, μαλαισιακά, και άλλες γλώσσες. Είναι επίσης συνεργάτης στην επιμέλεια του έργου *The New Oxford Annotated Bible with the Apocrypha (Η νέα Αγία Γραφή της Οξφόρδης με σχόλια και τα Απόκρυφα)* και ο κύριος επιμελητής περισσότερων από 25 τόμους στη σειρά *New Testament Tools and Studies (Βοηθήματα και μελέτες στην Καινή Διαθήκη)*.

Η παιδεία του Metzger περιλαμβάνει ένα Master από τη Θεολογική Σχολή του Princeton, καθώς και ένα Master συν ένα διδακτορικό από το Πανεπιστήμιο του Princeton. Του έχουν επίσης απονεμηθεί τιμητικά διδακτορικά πτυχία από 5 Κολλέγια και Πανεπιστήμια περιλαμβανομένων και των Πανεπιστημίων St. Andrews στη Σκωτία, Münster στη Γερμανία και Potchefstroom στη Νότια Αφρική.

Το 1969 ήταν resident scholar (τακτικός επιστήμων) του Tyndale House στο Cambridge της Αγγλίας, το 1974 visiting fellow (επισκεπτόμενο μέλος) στο Clare Hall του Πανεπιστημίου του Cambridge και το 1979 στο Wolfson College του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Σήμερα είναι επίτιμος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Princeton μετά από καριέρα 46 χρόνων διδασκαλίας σ' αυτήν της Καινής Διαθήκης.

· Γνωστή Θεολογική Σχολή στην Αγγλία (Σ.τ.μ.).

Ο Metzger είναι ο πρόεδρος της Επιτροπής της New Revised Standard Version (*Νέας Αναθεωρημένης Στάνταρ Έκδοσης*) της Αγίας Γραφής, αντεπιστέλλον μέλος της Βρετανικής Ακαδημίας και ανήκει και στο Kuratorium του Ινστιτούτου Vetus Latina στο Μοναστήρι του Beuron της Γερμανίας. Είναι τέως Πρόεδρος των εξής επιστημονικών συνδέσμων: της Society of Biblical Literature (*Εταιρείας Βιβλικής Βιβλιογραφίας*), της International Society for New Testament Studies (*Διεθνούς Εταιρείας Μελετών στην Καινή Διαθήκη*) και της North American Patristic Society (*Εταιρείας Πατερικών Κειμένων της Βόρειας Αμερικής*).

Αν παρατρέξετε τις υποσημειώσεις οποιουδήποτε έγκυρου βιβλίου επάνω στο κείμενο της Αγίας Γραφής, το πιθανότερο είναι να βρείτε παραπομπές στον Metzger τη μία μετά την άλλη. Τα βιβλία του διδάσκονται υποχρεωτικά σε Πανεπιστήμια και Θεολογικές Σχολές ανά τον κόσμο. Απολαμβάνει μεγάλου σεβασμού από τους επιστήμονες διεθνώς, και μάλιστα ανεξαρτήτως δογματικών προτιμήσεων.

Από πολλές πλευρές, ο Metzger, ο οποίος έχει γεννηθεί το 1914, είναι μια προέκταση στην εποχή μας κάποιας γενιάς του παρελθόντος. Αναδύεται από τη γκριζα Buick του –την οποία αποκαλεί ‘το βενζινοκίνητο αμαξάκι μου’– φορώντας ένα σκούρο γκρι κουστούμι και μια γαλάζια γραβάτα με λαχούρια και αυτό είναι το μέτρο του σπορ του ντυσίματος όταν πηγαίνει στη βιβλιοθήκη, ακόμη και τα Σαββατοκύριακα. Τα άσπρα του μαλλιά είναι καλοχτενισμένα. Τα μάτια του, φωτεινά και ζωντανά, πλαισιώνονται από γυαλιά χωρίς σκελετό. Περπατάει πιο αργά απ’ ό,τι παλιότερα, αλλά δεν έχει πρόβλημα ν’ ανέβει μεθοδικά τις σκάλες ως το δεύτερο όροφο όπου κάνει την έρευνά του σ’ ένα σκοτεινό και ασκητικό γραφείο.

Δεν έχει καθόλου χάσει την αίσθηση του χιούμορ του. Μου έδειξε ένα τσίγκινο κουτί που κληρονόμησε ως πρόεδρος της Επιτροπής της Αναθεωρημένης Στάνταρ Βίβλου. Άνοιξε το καπάκι και μου αποκάλυψε τις στάχτες μιας καμένης Αναθεωρημένης Στάνταρ Βίβλου, η οποία το 1952, κατά τη διάρκεια μιας διαμαρτυρίας, είχε πυρποληθεί από ένα φονταμεταλιστή κήρυκα.

«Φαίνεται ότι δεν του άρεσε που στην Επιστολή προς Εβραίους (α΄ 9) η Επιτροπή άλλαξε την αγγλική λέξη *fellows* (η

οποία είχε χρησιμοποιηθεί στη Βίβλο του King James για την απόδοση του ελληνικού όρου 'μέτοχοι') σε *comrades*», εξήγησε ο Metzger γελώντας. «Τους κατηγόρησε ότι είναι κομμουνιστές!»

Παρόλο που στην εκφορά του λόγου ο Metzger είναι συχνά διστακτικός και τείνει να απαντά με ασυνήθιστες φράσεις, όπως το 'ακριβώς έτσι', εξακολουθεί να παραμένει στην πρώτη γραμμή των επιστημόνων της Καινής Διαθήκης. Όταν τον ρώτησα για κάτι στατιστικά στοιχεία, δεν αρκέστηκε στους αριθμούς του βιβλίου του που είχε βγει το 1992. Είχε στο μεταξύ κάνει νέα έρευνα, για να ενημερώσει τα στατιστικά εκείνα στοιχεία. Το γρήγορο μυαλό του δεν έχει πρόβλημα να θυμηθεί λεπτομέρειες σχετικά με ανθρώπους και πρόσωπα και είναι πλήρως ενημερωμένος για όλα τα σύγχρονα debates μεταξύ των ειδικών της Καινής Διαθήκης. Μάλιστα, αυτοί εξακολουθούν να αναζητούν στο δικό του πρόσωπο την ενόραση και τη σοφία.

Το γραφείο του, περίπου στο μέγεθος κελιού φυλακής, δεν έχει παράθυρα και το χρώμα στους τοίχους είναι ένα ιδρυματικό γκρι. Έχει δύο ξύλινες καρέκλες κι εκείνος επέμενε να καθίσω εγώ στην πιο αναπαυτική. Μέρος της χαρισματικής του προσωπικότητας ήταν και το ότι ήταν ένα εξαιρετικά ευγενικό, μοναδικά ταπεινό και αλτρουιστικό άτομο μ' ένα ήπιο πνεύμα που μ' έκανε να θέλω, όταν γεράσω, να έχω κι εγώ την ίδια τρυφερή χάρη.

Πέρασαν λίγα λεπτά ώσπου να γνωριστούμε μεταξύ μας κι έπειτα έφερα επί τάπητος το πρώτο θέμα που ήθελα να συζητήσω. Πώς μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι οι βιογραφίες για τον Ιησού έφτασαν ως εμάς αναλλοίωτες;

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ ΑΛΛΩΝ ΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ

«Θέλω να είμαι ειλικρινής απέναντί σας», είπα στον Metzger. «Όταν πρωτοανακάλυψα ότι δεν υπάρχουν πρωτότυπα της Καινής Διαθήκης, τα οποία να έχουν φτάσει ως την εποχή μας, ήμουν πραγματικά πολύ φιλόποτος. Αν όλο κι όλο που έχουμε είναι αντίγραφα αντιγράφων άλλων αντιγράφων, πώς μπορώ να έχω εμπιστοσύνη ότι η Καινή Διαθήκη που έχουμε σήμερα έχει οποιαδήποτε ομοιότητα με το κείμενο που γράφτηκε αρχικά; Τι θα είχατε ν' απαντήσετε σ' αυτό;»

«Αυτό δεν είναι κάτι που αφορά μόνο την Αγία Γραφή, αλλά είναι ένα ερώτημα που μπορούμε να θέσουμε και αναφορικά με άλλα κείμενα, τα οποία έχουν φτάσει στα χέρια μας από τη μακρινή αρχαιότητα», απάντησε. «Εκείνο που η Καινή Διαθήκη έχει υπέρ της, ιδίως όταν τη συγκρίνουμε με άλλα αρχαία γραπτά, είναι ο εξαιρετικά μεγάλος αριθμός αντιγράφων τα οποία έχουν διασωθεί».

«Γιατί είναι σπουδαίο αυτό;» ρώτησα.

«Διότι, όσο συχνότερα έχετε αντίγραφα τα οποία συμφωνούν μεταξύ τους, ιδίως όταν προέρχονται από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, τόσο καλύτερα μπορείτε να κάνετε συγκριτική έρευνα για να δείτε πώς ήταν το πρωτότυπο. Ο μόνος τρόπος που θα συμφωνούσαν μεταξύ τους είναι αν ανάγονταν όλα σε μία κοινή ρίζα από την οποία θα πήγαζαν όλα τα χειρόγραφα».

«ΟΚ», είπα, «καταλαβαίνω ότι το να έχει κανείς πολλά χειρόγραφα από διαφορετικά μέρη μπορεί να βοηθά. Αλλά τι συμβαίνει με την ηλικία των χειρογράφων; Σίγουρα αυτό είναι εξίσου σημαντικό, δεν είν' έτσι;»

«Ακριβώς έτσι», απάντησε. «Και αυτό είναι κάτι ακόμη που η Καινή Διαθήκη έχει υπέρ της. Έχουμε αντίγραφα τα οποία αρχίζουν μερικές γενιές μετά τη σύνταξη των πρωτοτύπων, ενώ στην περίπτωση άλλων αρχαίων εγγράφων ενδέχεται να έχουν μεσολαβήσει πέντε, οκτώ ή και δέκα αιώνες μεταξύ του πρωτοτύπου και του πρώτου αντιγράφου που έχει φτάσει ως τις μέρες μας».

«Εκτός από τα ελληνικά αντίγραφα, έχουμε και μεταφράσεις των ευαγγελίων σε άλλες γλώσσες σχετικά νωρίς –στα λατινικά, συριακά και κοπτικά. Και πέρα απ' αυτό έχουμε και τις λεγόμενες δευτερογενείς μεταφράσεις που έγιναν λίγο αργότερα –όπως στα αρμένικα και στα γοθτικά. Συν πολλές άλλες –στα γεωργιανά, αιθιοπικά, κτλ.»

«Πώς βοηθά αυτό;» ρώτησα.

«Διότι, ακόμη κι αν δεν είχαμε καθόλου ελληνικά κείμενα σήμερα, συγκεντρώνοντας τις πληροφορίες απ' αυτές τις μεταφράσεις, που έγιναν σχετικά νωρίς, θα μπορούσαμε στην ουσία να είχαμε αναπαραγάγει το περιεχόμενο της Καινής Διαθήκης. Επίσης, ακόμη κι αν είχαμε χάσει όλα τα ελληνικά χειρόγραφα και όλες τις πρώτες μεταφράσεις, θα μπορούσαμε και πάλι να

αναπαραγάγουμε την Καινή Διαθήκη από την πληθώρα των σχολίων, κηρυγμάτων, επιστολών, κτλ. των πρώτων Πατέρων της Εκκλησίας».

Παρόλο που αυτό ακουγόταν εντυπωσιακό, για μένα ήταν δύσκολο να αξιολογήσω αυτό το αποδεικτικό στοιχείο μεμονωμένα. Χρειαζόμουν κάποιο υπόβαθρο, για να εκτιμήσω καλύτερα τη μοναδικότητα της Καινής Διαθήκης. Διερωτόμουν λοιπόν πώς άραγε να συγκρινόταν η Καινή Διαθήκη με άλλα γνωστά έργα της αρχαιότητας;

ΕΝΑ ΒΟΥΝΟ ΑΠΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

«Όταν μιλάτε για εξαιρετικά μεγάλο αριθμό χειρογράφων», ρώτησα, «πώς συγκρίνεται αυτό με άλλα αρχαία βιβλία, τα οποία οι επιστήμονες δεν έχουν πρόβλημα να δεχτούν ως αξιόπιστα; Για παράδειγμα, πείτε μου για τα κείμενα συγγραφέων από την εποχή περίπου του Ιησού».

Έχοντας προβλέψει την ερώτηση, ο Metzger αναφέρθηκε σε μερικές χειρόγραφες σημειώσεις του που είχε φέρει μαζί του.

«Πάρτε τον Τάκιτο, το Ρωμαίο ιστορικό, ο οποίος έγραψε τα 'Χρονικά της Αυτοκρατορικής Ρώμης' γύρω στο 160 μ.Χ.», άρχισε. «Τα πρώτα έξι βιβλία του υπάρχουν σήμερα σε ένα μόνο χειρόγραφο, το οποίο αντιγράφηκε περίπου το 850 μ.Χ. Τα βιβλία έντεκα με δέκα έξι βρίσκονται σ' ένα άλλο χειρόγραφο, το οποίο ανάγεται στον ενδέκατο αιώνα. Τα βιβλία επτά με δέκα έχουν χαθεί. Υπάρχει λοιπόν μεγάλο κενό μεταξύ της εποχής κατά την οποία ο Τάκιτος αναζήτησε τις πληροφορίες του και τις κατέγραψε και των μόνων αντιγράφων τα οποία έχουν επιζήσει».

«Σχετικά με τον Ιώσηπο, τον ιστορικό του πρώτου αιώνα, έχουμε εννέα ελληνικά αντίγραφα του έργου του 'Ιουδαϊκός Πόλεμος' και τα αντίγραφα αυτά ανάγονται στο δέκατο, ενδέκατο και δωδέκατο αιώνα. Υπάρχει μία λατινική μετάφραση από τον τέταρτο αιώνα και μεσαιωνικό ρωσικό υλικό από τον ενδέκατο και δωδέκατο αιώνα».

Αυτά τα νούμερα ήταν εντυπωσιακά. Σ' αυτά τα αρχαία έργα υπάρχει μόνο μία εξαιρετικά λεπτή κλωστή που τα συνδέει με τη σύγχρονη εποχή. Και ρώτησα: «Συγκριτικά, πόσα χειρόγραφα της Καινής Διαθήκης υπάρχουν σήμερα;»

Τα μάτια του Metzger άνοιξαν διάπλατα. «Περισσότερα από πέντε χιλιάδες είναι καταλογοποιημένα», είπε με ενθουσιασμό κι η φωνή του ανέβηκε μια οκτάβα.

Αυτό ήταν ένα ολόκληρο βουνό από χειρόγραφα σε σύγκριση με τον όγκο των χειρογράφων του Τάκιτου και του Ιώσηπου που φάνταζε σαν μυρμηγκοφωλιά! «Είναι ασυνήθιστο αυτό για τον αρχαίο κόσμο; Ποίων χειρογράφων ο αριθμός έρχεται δεύτερος σε όγκο;» ρώτησα.

«Ο όγκος του υλικού της Καινής Διαθήκης, σε σύγκριση μ' εκείνο άλλων έργων της αρχαιότητας, σχεδόν δημιουργεί αμηχανία», είπε. «Μετά από την Καινή Διαθήκη τη μεγαλύτερη απόδειξη από πλευράς όγκου χειρογράφων έχει η Ιλιάδα του Ομήρου, η οποία ήταν η 'βίβλος' των αρχαίων Ελλήνων. Υπάρχουν κάτι λιγότερο από 650 ελληνικά χειρόγραφα της Ιλιάδας σήμερα. Μερικά είναι πολύ αποσπασματικά. Ανάγονται στο δεύτερο και τρίτο μ.Χ. αιώνα και εφεξής. Όταν σκεφτεί κανείς ότι ο Όμηρος έγραψε την Ιλιάδα γύρω στο 800 π.Χ., βλέπει ότι το κενό είναι πάρα πολύ μεγάλο».

«Πολύ μεγάλο;» Ο χαρακτηρισμός αυτός είναι πολύ επιεικής, γιατί το μεσοδιάστημα ήταν χίλια χρόνια! Δεν υπήρχε λοιπόν καμία σύγκριση: η απόδειξη των κειμένων της Καινής Διαθήκης είναι πληθωρική, όταν την αντιπαραθέσεις με την απόδειξη άλλων αξιοσέβαστων κειμένων της αρχαιότητας –έργων που οι σύγχρονοι επιστήμονες δεν διστάζουν να χαρακτηρίζουν ως αυθεντικά.

Η περιέργειά μου για τα χειρόγραφα της Καινής Διαθήκης είχε ανάψει και ρώτησα τον Metzger να μου περιγράψει μερικά απ' αυτά.

«Τα αρχαιότερα είναι αποσπάσματα σε πάπυρο, ο οποίος ήταν μια γραφική ύλη φτιαγμένη από το φυτό του πάπυρου που έβγαине στα έλη του δέλτα του Νείλου στην Αίγυπτο», είπε. «Υπάρχουν σήμερα ενενήντα εννιά τέτοια κομμάτια πάπυρου τα οποία περιλαμβάνουν ένα ή περισσότερα χωρία ή Βιβλία της Καινής Διαθήκης».

Οι σημαντικότεροι πάπυροι που ήρθαν στο φως ήταν οι Chester Beatty Βιβλικοί Πάπυροι που ανακαλύφθηκαν γύρω στο 1930. Απ' αυτούς ο υπ' αριθμόν 1 Beatty Βιβλικός Πάπυρος περιλαμβάνει τμήματα από τα τέσσερα ευαγγέλια και τις Πράξεις των Αποστόλων και ανάγεται στον τρίτον αιώνα. Ο υπ' αριθμόν 2

Πάπυρος περιλαμβάνει μεγάλα τμήματα οκτώ επιστολών του Παύλου, συν τμήματα της προς Εβραίους Επιστολής και ανάγεται στο 200 περίπου μ.Χ. Ο υπ' αριθμόν 3 Πάπυρος περιλαμβάνει ένα μεγάλο τμήμα του Βιβλίου της Αποκάλυψης και ανάγεται στον τρίτο αιώνα.

«Μία άλλη ομάδα σημαντικών χειρογράφων επάνω σε πάπυρο αγοράστηκε από έναν Ελβετό βιβλιόφιλο με το όνομα M. Martin Bodmer. Ο αρχαιότερος απ' αυτούς τους παπύρους, που ανάγεται στο 200 περίπου μ.Χ., περιλαμβάνει περίπου τα 2/3 του ευαγγελίου του Ιωάννη. Ένας άλλος πάπυρος περιλαμβάνει τμήματα των ευαγγελίων του Λουκά και του Ιωάννη και ανάγεται στον τρίτο αιώνα».

Στο σημείο αυτό, το κενό μεταξύ του πρωτότυπου κειμένου των βιογραφιών για τον Ιησού και των αρχαιότερων χειρογράφων ήταν εξαιρετικά μικρό. Αλλά ποιο είναι το αρχαιότερο χειρόγραφο που έχουμε; Επίσης, αναρωτήθηκα, πόσο μπορούν τα χειρόγραφα να πλησιάσουν τα πρωτότυπα κείμενα, εκείνα που οι ειδικοί ονομάζουν *αυτόγραφα*;

ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΚΟΜΜΑΤΑΚΙ ΠΟΥ ΑΛΛΑΞΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

«Από όλη την Καινή Διαθήκη, ποιο είναι το αρχαιότερο κομμάτι που έχουμε στη διάθεσή μας σήμερα;» ρώτησα.

Ο Metzger δεν χρειάστηκε να σκεφτεί, για ν' απαντήσει. «Είναι ένα τμήμα του ευαγγελίου του Ιωάννη, το οποίο περιλαμβάνει υλικό από το ιη' κεφάλαιο. Έχει πέντε εδάφια –τρία από τη μία πλευρά και δύο απ' την άλλη– και το μέγεθός του είναι 6 x 9 εκατοστά», είπε.

«Πώς ανακαλύφτηκε;»

«Αγοράστηκε στην Αίγυπτο το 1920, αλλά για χρόνια πέρασε απαρατήρητο ανάμεσα σε άλλα αποσπάσματα τέτοιων παπύρων. Στη συνέχεια όμως, το 1934, ο C. H. Roberts του Κολεγίου του Saint John της Οξφόρδης ταξινομούσε τους παπύρους στη βιβλιοθήκη John Rylands στο Πανεπιστήμιο του Manchester της Αγγλίας. Το αναγνώρισε αμέσως ότι περιείχε ένα τμήμα του ευαγγελίου του Ιωάννη και μπόρεσε να προσδιορίσει τη χρονολογία του από το στιλ της γραφής».

«Και τι συμπέρανε;» ρώτησα. «Πόσο παλιό είναι;»

«Το τοποθέτησε στο 100 με 150 μ.Χ. Πολλοί άλλοι διακεκριμένοι παλαιογράφοι όπως ο Sir Frederic Kenyon, ο Sir Harold Bell, ο Adolf Deissmann, ο W. H. P. Hatch, ο Ulrich Wilcken κ.ά. είναι σύμφωνοι μ' αυτή την εκτίμηση. Ο Deissmann ήταν πεπεισμένος ότι ανατρέχει τουλάχιστον στην εποχή του Αυτοκράτορα Αδριανού, ο οποίος ήταν στην εξουσία από το 117 ως το 138 μ.Χ., ή ακόμη και του Τραϊανού, ο οποίος ήταν στην εξουσία από το 98 ως το 117 μ.Χ.».

Αυτή η ανακάλυψη ήταν εκπληκτική. Κι αυτό γιατί τον τελευταίο αιώνα σκεπτικιστές Γερμανοί θεολόγοι υποστήριξαν με πάθος ότι το τέταρτο ευαγγέλιο δεν είχε καν γραφτεί νωρίτερα απ' το έτος 160 μ.Χ, μια χρονολογία πολύ απομακρυσμένη από τα γεγονότα στη ζωή του Ιησού, ώστε να έχει μεγάλη ιστορική αξία. Οι θεολόγοι αυτοί κατόρθωσαν να επηρεάσουν ολόκληρες γενιές επιστημόνων, οι οποίοι στη συνέχεια περιφρόνησαν την αξιοπιστία του ευαγγελίου του Ιωάννη.

«Αυτό σίγουρα πετάει τη γνώμη αυτή έξω απ' τα παράθυρο», σχολίασα.

«Ναι, την πετάει», είπε ο Metzger. «Γιατί εδώ έχουμε, σε μία πολύ παλιά χρονολογία, ένα απόσπασμα του ευαγγελίου του Ιωάννη στην περιοχή μιας κοινότητας στο Νείλο ποταμό της Αιγύπτου, δηλαδή πολύ μακριά από την Έφεσο της Μικράς Ασίας, όπου το ευαγγέλιο κατά πάσα πιθανότητα συντάχτηκε».

Αυτό το εύρημα έχει κυριολεκτικά αναθεωρήσει πολλές προσφιλείς απόψεις στην ιστορία, τοποθετώντας το ευαγγέλιο του Ιωάννη πολύ κοντύτερα προς την εποχή που ο Ιησούς περπάτησε πάνω στη γη. Έκανα μια σημείωση στο νου μου να τσεκάρω μ' έναν αρχαιολόγο αν κάποια άλλα αρχαιολογικά ευρήματα έχουν επιβεβαιώσει την εμπιστοσύνη που έχουμε στο τέταρτο ευαγγέλιο.

ΕΝΑΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΝ

Τα χειρόγραφα σε παπύρους αποτελούν βέβαια τα παλαιότερα αντίγραφα της Καινής Διαθήκης, αλλά υπάρχουν και αρχαία αντίγραφα γραμμένα σε περγαμηνές, οι οποίες κατασκευάζονταν από το δέρμα αγελάδας, πρόβατου, γίδας και αντιλόπης.

«Έχουμε χειρόγραφα που είναι όλα γραμμένα με κεφαλαία ελληνικά γράμματα», εξήγησε ο Metzger. «Σήμερα έχουμε 306 απ' αυτά τα χειρόγραφα, μερικά απ' τα οποία ανάγονται στον τρίτο αιώνα. Το σπουδαιότερο είναι ο Codex Sinaiticus (Σιναϊτικός Κώδικας), ο οποίος είναι το μόνο κείμενο γραμμένο εξολοκλήρου με κεφαλαία γράμματα, και ο Codex Vaticanus (Κώδικας του Βατικανού), ο οποίος δεν είναι τόσο πλήρης. Και οι δύο ανάγονται στο 350 περίπου μ.Χ.»

«Ένας νέος τύπος γραφής εφευρέθηκε γύρω στο 800 μ.Χ., ο λεγόμενος μικρογράμματος, και έχουμε περίπου 2.856 τέτοια χειρόγραφα μικρογράμματος κωδίκων. Επίσης, υπάρχουν και τα λεξιονάρια ή αναγνωστάρια τα οποία περιέχουν κείμενα της Καινής Διαθήκης με τη σειρά που έπρεπε να διαβάζονται στις πρώτες χριστιανικές εκκλησίες στον καθορισμένο κατά τη διάρκεια του έτους χρόνο. Απ' αυτά έχουν καταλογοποιηθεί τα 2.403, πράγμα που ανεβάζει το σύνολο των ελληνικών χειρογράφων σε 5.664».

«Εκτός από τα ελληνικά κείμενα», είπε, «υπάρχουν και χιλιάδες άλλα αρχαία χειρόγραφα της Καινής Διαθήκης σε άλλες γλώσσες. Οκτώ με δέκα χιλιάδες στα λατινικά, συν οκτώ χιλιάδες στα αιθιοπικά, σλαβικά και αρμένικα. Συνολικά υπάρχουν περίπου 24.000 χειρόγραφα».

«Ποια είναι λοιπόν η γνώμη σας;» ρώτησα, θέλοντας να βεβαιωθώ ξεκάθαρα γι' αυτό που νόμιζα ότι τον άκουγα να μου λέει. «Από πλευράς αριθμού χειρογράφων και του χρονικού διαστήματος που παρεμβάλλεται μεταξύ των πρωτοτύπων και των πρώτων αντιγράφων, πώς συγκρίνεται η Καινή Διαθήκη με άλλα πολύ γνωστά έργα της αρχαιότητας;»

«Υπερέχει κατά πολύ», απάντησε. «Μπορούμε να έχουμε μεγάλη εμπιστοσύνη στην πιστότητα με την οποία αυτό το υλικό έφτασε στα χέρια μας, ιδίως σε σύγκριση με άλλα αρχαία φιλολογικά έργα».

Αυτό το συμπέρασμα του Metzger το συμμερίζονται και άλλοι διακεκριμένοι επιστήμονες ανά τον κόσμο. Για παράδειγμα, ο F. F. Bruce, ο διακεκριμένος καθηγητής του Πανεπιστημίου του Manchester στην Αγγλία και συγγραφέας του έργου *The New Testament Documents: Are They Reliable? (Τα κείμενα της Καινής Διαθήκης: Είναι άραγε αξιόπιστα;)*, είπε: «Δεν υπάρχει πουθενά στον

κόσμο άλλο κομμάτι της αρχαίας φιλολογίας, το οποίο να διαθέτει τέτοιο πλούτο καλού αποδεικτικού υλικού κειμένων όσο η Καινή Διαθήκη»².

Ο Metzger είχε ήδη αναφέρει το όνομα του Sir Frederic Kenyon, τέως διευθυντή του Βρετανικού Μουσείου και συγγραφέα του έργου *The Paleography of Greek Papyri (Η παλαιογραφία των ελληνικών παπύρων)*. Αυτός ο Kenyon έχει πει ότι «σε καμία άλλη περίπτωση δεν είναι το χρονικό διάστημα μεταξύ της σύνταξης του πρωτότυπου βιβλίου και της χρονολογίας των αρχαιοτέρων χειρογράφων τόσο μικρός όσο στην Καινή Διαθήκη»³.

Το τελικό συμπέρασμα του Metzger ήταν το εξής: «Το τελευταίο στήριγμα για οποιαδήποτε αμφιβολία σχετικά με το αν οι Γραφές έχουν ουσιαστικά περιέλθει σ' εμάς όπως γράφτηκαν έχει τώρα πια καταρριφθεί»⁴.

Ωστόσο, τι γίνεται με τις ασυμφωνίες μεταξύ των διαφόρων χειρογράφων; Την εποχή πριν εφευρεθούν τα φωτοτυπικά μηχανήματα, τα οποία φωτοτυπούν με ταχύτητα αστραπής, η αντιγραφή των χειρογράφων γινόταν με πολύ κόπο –γράμμα προς γράμμα, λέξη προς λέξη, σειρά προς σειρά– από ειδικούς αντιγραφείς και η διαδικασία αυτή άνοιγε διάπλατα την πόρτα σε λάθη. Τώρα ήθελα να επικεντρωθώ στο ερώτημα αν αυτά τα εξ αντιγραφής λάθη έχουν απελπιστικά και αδιόρθωτα γεμίσει τις σύγχρονες Γραφές μας με ανακρίβειες.

Η ΕΞΕΤΑΣΗ ΛΑΘΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ

«Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου μοιάζουν πολύ μεταξύ τους και ότι οι συνθήκες κάτω απ' τις οποίες δούλευαν οι αντιγραφείς ήταν πρωτόγονες, φαίνεται σχεδόν αναπόφευκτο ότι στο κείμενο θα είχαν παρεισφρήσει λάθη στην αντιγραφή», είπα.

«Ακριβώς έτσι είναι», παραδέχτηκε ο Metzger.

«Δεν ανέρχεται μάλιστα ο αριθμός των παραλλαγών μεταξύ των αρχαίων χειρογράφων που έχουμε σε δεκάδες χιλιάδων;»

«Ακριβώς έτσι είναι».

«Δεν σημαίνει λοιπόν αυτό ότι δεν μπορούμε να βασιζόμαστε στα χειρόγραφα;» ρώτησα με φωνή που έμοιαζε περισσότερο με

φωνή κατηγορου παρά με ανθρώπου ο οποίος έπαιρνε συνέντευξη και ρωτούσε ερωτήσεις.

«Όχι, κύριε, δεν σημαίνει κάτι τέτοιο», απάντησε ο Metzger σταθερά. «Πρώτα πρώτα, θέλω να πω το εξής: τα γυαλιά ανακαλύφθηκαν το 1373 στη Βιέννη και είμαι βέβαιος ότι ο αστιγματισμός δεν ήταν άγνωστος στον κύκλο των αντιγραφών. Αυτό επιδειωνόταν απ' το γεγονός ότι ήταν γενικά δύσκολο να διαβάσει κανείς ξεθωριασμένα χειρόγραφα, στα οποία κάποιο μελάνι είχε ξεβάψει. Και υπήρχαν και άλλοι κίνδυνοι –για παράδειγμα, η έλλειψη συγκέντρωσης των αντιγραφών. Οπότε, ναι, παρόλο που οι αντιγραφείς ήταν κατά κανόνα εξαιρετικά προσεκτικοί, τα λάθη δεν αποφεύχτηκαν».

«Αλλά», βιάστηκε να προσθέσει, «υπάρχουν και παράγοντες που ενεργούν αντισταθμιστικά ως προς αυτό. Για παράδειγμα, μερικές φορές η μνήμη του αντιγραφέα τον εξαπατούσε. Μεταξύ του χρόνου που διάβασε το κείμενο και του χρόνου που το αντέγραψε η σειρά των λέξεων μπορεί να άλλαξε. Μπορεί να κατέγραψε τις σωστές λέξεις αλλά σε λάθος σειρά. Αυτό όμως δεν είναι κάτι το τραγικό για την ελληνική γλώσσα η οποία, αντίθετα απ' την αγγλική, είναι μια γλώσσα που έχει πτώσεις».

«Που σημαίνει...», τον προκάλεσα.

«Που σημαίνει ότι, ενώ στα αγγλικά υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ του, 'man bites dog' και 'dog bites man', ('άνθρωπος δαγκώνει σκύλο' και 'σκύλος δαγκώνει άνθρωπο'), στα ελληνικά η σειρά των λέξεων δεν δημιουργεί πρόβλημα. Μία λέξη είναι το υποκείμενο της πρότασης –και αυτό φαίνεται από την πτώση– και δεν έχει καμία σημασία σε ποια θέση βρίσκεται. Συνεπώς, η έννοια της πρότασης δεν αλλοιώνεται αν οι λέξεις δεν είναι στη σωστή σειρά. Οπότε, ναι, υπάρχουν μερικές παραλλαγές στα κείμενα των αντιγράφων, αλλά γενικά πρόκειται για παραλλαγές αυτού του τύπου, οι οποίες είναι άνευ σημασίας. Οι διαφορές στην ορθογραφία είναι ένα άλλο παράδειγμα».

Και πάλι όμως ο υψηλός αριθμός στις παραλλαγές ή διαφορές των αντιγράφων μεταξύ τους ήταν ανησυχητικές ενδείξεις. Είχα δει σε κάποιες εκτιμήσεις ότι ανέρχονταν σε διακόσιες χιλιάδες⁵. Ο Metzger ωστόσο υποβάθμισε τη σημασία αυτού του αριθμού.

«Ο αριθμός φαίνεται μεγάλος, αλλά αυτό είναι παραπλανητικό εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο μετρίωνται οι παραλλαγές», είπε. Και μετά εξήγησε ότι, αν μια λέξη ήταν γραμμένη ανορθόγραφα σε δύο χιλιάδες χειρόγραφα, αυτό μέτραγε σαν δύο χιλιάδες λάθη.

Εστίασα την προσοχή μου στο πιο σπουδαίο ζήτημα. Πόσα δόγματα της εκκλησίας κινδυνεύουν από τις παραλλαγές στα χειρόγραφα;»

«Δεν ξέρω κανένα δόγμα που να είναι σε κίνδυνο», απάντησε με αυτοπεποίθηση.

«Κανένα;»

«Κανένα», επανέλαβε. «Τώρα, βέβαια, οι Μάρτυρες του Ιεχωβά έρχονται στην πόρτα μας και λένε, ‘Η Γραφή σας έχει λάθος στην αγγλική μετάφραση του King James που λέει ότι ο Πατέρας, ο Λόγος και το Άγιο Πνεύμα είναι ένα (Α΄ Επιστ. Ιωάν. ε΄ 7-8), γιατί αυτό δεν υπάρχει στα αρχαιότερα χειρόγραφα).

«Και αυτό είναι αρκετά σωστό. Νομίζω ότι αυτά τα λόγια υπάρχουν σε μόνο επτά ή οκτώ αντίγραφα, όλα από το δέκατο πέμπτο και δέκατο έκτο αιώνα. Αναγνωρίζω ότι αυτό δεν είναι από κείνα τα πράγματα που ο συγγραφέας της Α΄ Επιστολής του Ιωάννη είχε υπόψη του να γράψει».

«Αυτό όμως δεν εκθρονίζει τη μαρτυρία στην Αγία Γραφή για την Τριαδικότητα του Θεού, η οποία είναι θεμελιωμένη σε πολύ ισχυρές μαρτυρίες. Κατά τη Βάπτισή του Ιησού, ο Πατέρας μιλάει, ο αγαπητός Υιός βαπτίζεται και το Άγιο Πνεύμα κατεβαίνει επάνω στον Υιό. Και στο τέλος της Β΄ Επιστολής προς Κορινθίους ο Παύλος λέει, ‘Η χάρις του Κυρίου Ιησού Χριστού, και η αγάπη του Θεού, και η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος εἰη μετά πάντων υμῶν’. Υπάρχουν πολλά σημεία στα οποία εμφανίζεται ο Τριαδικός Θεός».

«Δηλαδή, λέτε ότι οι παραλλαγές, όταν υπάρχουν, τείνουν να είναι μικρές μάλλον παρά ουσιαστικές;» ρώτησα.

«Ναι, ναι. Αυτό είναι σωστό. Και οι επιστήμονες εργάζονται πολύ προσεκτικά για να τις εξομαλύνουν, ανατρέχοντας στην αρχική σημασία. Ακόμη και οι πιο ουσιαστικές παραλλαγές δεν ανατρέπουν κανένα δόγμα της εκκλησίας. Κάθε καλή Αγία Γραφή θα έχει

· Ματθ. γ΄ 16-18, Μάρκ. α΄ 10 και Λουκ. γ΄ 22 (Σ.τ.μ.).

υποσημειώσεις, οι οποίες θα ειδοποιούν τον αναγνώστη για το ότι υπάρχουν εναλλακτικά κείμενα με συνέπειες στο νόημα. Αλλά και πάλι αυτό είναι σπάνιο».

Τόσο σπάνιο που οι επιστήμονες Norman Geisler και William Nix συμπεραίνουν τα εξής: «Η Καινή Διαθήκη, λοιπόν, όχι μόνο έχει διασωθεί σε πολύ περισσότερα αντίγραφα απ' ό,τι οποιοδήποτε άλλο βιβλίο από την αρχαιότητα, αλλά έχει διασωθεί και σε πιο αυθεντική μορφή απ' ό,τι οποιοδήποτε άλλο μεγάλο βιβλίο – μια μορφή η οποία είναι κατά 99,5% αδιάφθορη»⁶.

Ωστόσο, ακόμη κι αν αληθεύει ότι στο πέρασμά της από την ιστορία η Καινή Διαθήκη έχει παραμείνει μοναδικά αξιόπιστη, πώς ξέρουμε ότι έχουμε την όλη εικόνα;

Τι γίνεται με τις κατηγορίες ότι οι εκκλησιαστικές σύνοδοι αποσιώπησαν κείμενα εξίσου αξιόπιστα, επειδή δεν τους άρεσε η εικόνα του Ιησού την οποία παρουσίαζαν; Πώς ξέρουμε ότι τα 27 Βιβλία που περιέχονται στην Καινή Διαθήκη έχουν τις καλύτερες και πιο αξιόπιστες πληροφορίες που υπάρχουν; Γιατί οι Γραφές μας έχουν τον Ματθαίο, τον Μάρκο, τον Λουκά και τον Ιωάννη, αλλά όχι και άλλα αρχαία ευαγγέλια –το ευαγγέλιο του Φιλίππου, το ευαγγέλιο των Αιγυπτίων, το ευαγγέλιο της Αλήθειας και το ευαγγέλιο της Μαριάμ– τα οποία έχουν αποκλειστεί;

Είχε έρθει η ώρα να στραφούμε στο ερώτημα του 'Κανόνα' της Καινής Διαθήκης και, ως γνωστό, η ελληνική αυτή λέξη, η οποία έχει περάσει αυτούσια και στην αγγλική γλώσσα (*Canon*), σημαίνει *χάρακας, πρότυπο, στάθμη*. Περιγράφει εκείνα τα Βιβλία τα οποία έχουν γίνει αποδεκτά ως επίσημα κείμενα στην εκκλησία και περιλαμβάνονται στην Καινή Διαθήκη⁷. Ο Metzger θεωρείται ηγετική αυθεντία σ' αυτό τον τομέα.

‘ΥΨΗΛΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΟΜΟΦΩΝΙΑΣ’

«Πώς αποφάσισαν οι ηγέτες της εκκλησίας ποια Βιβλία να θεωρήσουν αυθεντικά και ποια όχι;», ρώτησα. «Τι κριτήρια χρησιμοποίησαν για να προσδιορίσουν ποια Βιβλία θα περιληφθούν στην Καινή Διαθήκη;»

«Βασικά, η πρώτη εκκλησία είχε τρία κριτήρια», απάντησε. «*Πρώτον*, τα Βιβλία πρέπει να έχουν την αποστολική σφραγίδα – δηλαδή, πρέπει ή να είναι γραμμένα από τους ίδιους τους

αποστόλους, που ήταν αυτόπτες μάρτυρες των όσων έγραφαν, ή από οπαδούς των αποστόλων. Έτσι, στην περίπτωση του Μάρκου και του Λουκά, παρόλο που αυτοί δεν ήταν μεταξύ των Δώδεκα, η πρώτη χριστιανική παράδοση μάς πληροφορεί ότι ο Μάρκος ήταν βοηθός του Πέτρου και ο Λουκάς συνεργάτης του Παύλου».

«*Δεύτερον*, υπήρχε το κριτήριο της συμμόρφωσης με το λεγόμενο κανόνα της πίστης. Αυτό σημαίνει: 'ήταν το έγγραφο σύμφωνο με τη βασική χριστιανική παράδοση, την οποία η εκκλησία αναγνώριζε ως στάθμη'; *Τρίτον*, υπήρχε το κριτήριο εάν και κατά πόσο το συγκεκριμένο κείμενο ήταν δεκτό επί μόνιμης βάσης και χρησιμοποιείτο από την ευρύτερη χριστιανική εκκλησία».

«Εφάρμοζαν δηλαδή αυτά τα κριτήρια και μετά ό,τι επακολουθήσει;» ρώτησα.

«Δεν θα ήταν σωστό, βέβαια, να πούμε ότι αυτά τα κριτήρια εφαρμόζονταν μόνο μηχανικά», απάντησε. «Εννοείται ότι υπήρχαν πολλές διαφορετικές γνώμες για το ποιο κριτήριο θα έπρεπε να θεωρηθεί ως το αποφασιστικό σε κάθε περίπτωση».

«Εκείνο όμως που είναι αξιόλογο είναι ότι, παρόλο που τα όρια του Κανόνα παρέμεναν ρευστά για ένα διάστημα, στην ουσία υπήρχε μεγάλη ομοφωνία αναφορικά με το μεγαλύτερο μέρος της Καινής Διαθήκης τους δύο πρώτους αιώνες. Και αυτό ίσχυε για πολλές εκκλησίες, οι οποίες μάλιστα ήταν διασκορπισμένες σε περιοχές που απείχαν πολύ μεταξύ τους».

«Οπότε», ρώτησα, «θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα τέσσερα ευαγγέλια που έχουμε στην Καινή Διαθήκη σήμερα συγκέντρωναν όλα αυτά τα κριτήρια τα οποία άλλα 'ευαγγέλια' δεν συγκέντρωναν;»

«Ναι», απάντησε. «Το όλο ζήτημα, θα μπορούσε να πει κανείς, ήταν ένα παράδειγμα του 'δίκαιου του ισχυροτέρου' – αν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτή τη φράση. Μιλώντας για τον Κανόνα της Καινής Διαθήκης, ο Arthur Darby Nock συνήθιζε να λέει στους φοιτητές του στο Πανεπιστήμιο του Harvard, 'Οι πιο πολυταξιδεμένοι δρόμοι στην Ευρώπη είναι οι δρόμοι οι οποίοι είναι οι καλύτεροι. Και επειδή είναι οι καλύτεροι, γι' αυτό είναι και οι πιο πολυταξιδεμένοι'. Αυτή η αναλογία είναι πολύ καλή. Ο Βρετανός σχολιαστής William Barclay το είπε ως εξής, 'Η απλή αλήθεια είναι ότι τα Βιβλία της Καινής Διαθήκης χαρακτηρίστηκαν ως κανονικά

επειδή κανείς δεν μπορούσε να τα εμποδίσει να πάρουν αυτό το χαρακτηρισμό'».

«Μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι κανένα άλλο αρχαίο βιβλίο δεν μπορεί να συγκριθεί με την Καινή Διαθήκη από πλευράς σπουδαιότητας για τη χριστιανική ιστορία και το χριστιανικό δόγμα. Όταν μελετά κανείς την πρώιμη ιστορία του Κανόνα, πείθεται ότι η Καινή Διαθήκη περιέχει τις καλύτερες πηγές για την ιστορία του Ιησού. Εκείνοι που διέκριναν τα όρια του Κανόνα είχαν μια ξεκάθαρη και πολύ ισορροπημένη θεώρηση του ευαγγελίου του Χριστού».

«Απλά διαβάστε αυτά τα άλλα κείμενα, για να δείτε και μόνοι σας. Έχουν γραφτεί αργότερα απ' τα τέσσερα ευαγγέλια –το δεύτερο, τρίτο, τέταρτο, πέμπτο, ακόμη και έκτο αιώνα μ.Χ.–, δηλαδή πολλά χρόνια μετά την εποχή του Ιησού και γενικά είναι πολύ κοινότυπα. Έχουν ονόματα όπως 'το ευαγγέλιο του Πέτρου' και το 'ευαγγέλιο της Μαριάμ', τα οποία δεν έχουν καμία σχέση με τα ονόματα των πραγματικών συγγραφέων τους. Αντίθετα, τα τέσσερα ευαγγέλια στην Καινή Διαθήκη έγιναν αμέσως αποδεκτά με σημαντική ομοφωνία ως αυθεντικά για την ιστορία που αφηγούνταν».

Ωστόσο, ήξερα ότι μερικοί φιλελεύθεροι επιστήμονες, μέλη κυρίως του πολυδιαφημισμένου Jesus Seminar (*Σεμιναρίου για τον Ιησού*), πιστεύουν ότι το ευαγγέλιο του Θωμά θα έπρεπε να αρθεί στο ίδιο ανάστημα με τα τέσσερα κλασικά ευαγγέλια. Μήπως αυτό το μυστήριο ευαγγέλιο έπεσε θύμα πολιτικής διαμάχης στους κόλπους της εκκλησίας και κατέληξε να παραλειφθεί λόγω των μη δημοφιλών δογματικών του θέσεων; Αποφάσισα να ρωτήσω ευθέως τον Metzger πάνω σ' αυτό το θέμα.

· Για μια συνοπτική χριστιανική κριτική αυτού του *sui generis* επιστημονικού συνδέσμου, γνωστού και ως συνδέσμου των εβδομήντα τεσσάρων επιστημόνων, ο οποίος απορρίπτει το 80% των ευαγγελίων, βλ. *Craig L. Blomberg, The Seventy Four Scholars: What Does the Jesus Seminar Really Speak For? (Οι εβδομήντα τέσσερις επιστήμονες: Ποια είναι τα πραγματικά πιστεύω του 'Jesus Seminar')*; στο περιοδικό *Christian Research Journal*, 1994, σελ. 32 επ. ή στο Διαδίκτυο, όπου το άρθρο αυτό έχει αναπαραχθεί από το *Christian Research Institute*). Επίσης, βλ. την εκτενή ανάπτυξη του θέματος που περιέχεται στο 6^ο κεφάλαιο αυτού του βιβλίου (Σ.τ.μ.).

ΤΑ ‘ΜΥΣΤΙΚΑ ΛΟΓΙΑ’ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

«Δρ Metzger, το ευαγγέλιο του Θωμά, το οποίο ήταν μεταξύ των Nag Hammadi εγγράφων που βρέθηκαν στην Αίγυπτο το 1945, ισχυρίζεται ότι περιέχει τα ‘μυστικά λόγια τα οποία είτε ο ζωντανός Ιησούς και κατέγραψε ο Ιούδας Θωμάς’. Γιατί η εκκλησία απέκλεισε αυτό το ευαγγέλιο;»

Ο Metzger ήταν πλήρως ενημερωμένος για το έργο. «Το ‘ευαγγέλιο του Θωμά’ ήρθε στο φως μέσ’ από ένα κοπτικό έγγραφο του 5^{ου} αιώνα, το οποίο μετέφρασα στα αγγλικά», είπε. «Περιέχει 114 ρητά, που αποδίδονται στον Ιησού, αλλά καμία αφήγηση για το τι έκανε ο Ιησούς και φαίνεται ότι έχει γραφτεί στην ελληνική γλώσσα στη Συρία το 140 περίπου μ.Χ. Σε μερικές περιπτώσεις νομίζω ότι το ευαγγέλιο αυτό παραθέτει σωστά τα λόγια του Ιησού με κάποιες ελαφρές αποκλίσεις».

Αυτό σίγουρα ήταν μια παράξενη δήλωση. «Σας παρακαλώ, αναπτύξτε περισσότερο αυτό το σημείο», είπα.

«Για παράδειγμα, στο ευαγγέλιο του Θωμά ο Ιησούς λέει, ‘Μια πόλη που είναι κτισμένη επάνω σε ψηλό βουνό, δεν μπορεί να κρυφτεί’. Εδώ το επίθετο *ψηλό* έχει προστεθεί, αλλά το υπόλοιπο είναι το ίδιο με το εδάφιο 14 στο ε’ κεφάλαιο του ευαγγελίου του Ματθαίου που λέει, ‘[π]όλις κρυμμένη επάνω όρους δεν δύναται να κρυφθή’. Ή, ο Ιησούς λέει, ‘Δώστε στον αυτοκράτορα ό,τι ανήκει στον αυτοκράτορα, δώστε στο Θεό ό,τι ανήκει στο Θεό, και ό,τι ανήκει σ’ εμένα δώστε σ’ εμένα’. Σ’ αυτή την περίπτωση η τελευταία φράση έχει προστεθεί και δεν υπάρχει στο εδάφιο 21 του κβ’ κεφαλαίου του ευαγγελίου του Ματθαίου το οποίο λέει, ‘Απόδοτε λοιπόν τα του Καίσαρος εις τον Καίσαρα, και τα του Θεού εις τον Θεόν’».

«Υπάρχουν, ωστόσο, και μερικά πράγματα στον Θωμά τα οποία είναι εντελώς ξένα προς τα κανονικά ευαγγέλια. Για παράδειγμα, ο Ιησούς φέρεται να λέει, ‘Σκίστε ένα ξύλο, εκεί είμαι’ σηκώστε μια πέτρα, εκεί θα με βρείτε’. Αυτό είναι πανθεϊσμός, η ιδέα

· Σε όλα τα αποσπάσματα από το ευαγγέλιο του Θωμά, η απόδοση στα ελληνικά δίνεται από την ελληνική μετάφραση της 3^{ης} έκδ. του έργου του *E. J. Brill* Χριστιανικός Γνωστικισμός: Τα κοπτικά κείμενα του Nag Hammadi στην Αίγυπτο, επιμέλ. καθ. *Σάββα Αγουρίδη*, Κέντρο Βιβλικών Μελετών «Άρτος Ζωής», 1^η έκδ., Αθήνα 1989, σελ. 96 (Σ.τ.μ.).

δηλαδή ότι ο Ιησούς είναι συνώνυμος με την ύλη αυτού του κόσμου. Κάτι τέτοιο είναι αντίθετο με ο,τιδήποτε έχει γραφτεί στα κανονικά ευαγγέλια».

«Το ευαγγέλιο του Θωμά τελειώνει με μια φράση που λέει, ‘Ας φύγει από μας η Μαριάμ, γιατί οι γυναίκες δεν είναι άξιες της ζωής. Ο Ιησούς είπε ‘Να, θα την ελκύσω, ώστε να την κάνω άνδρα, για να γίνει και αυτή πνεύμα ζωντανό όμοιο με εσάς τους άνδρες’ γιατί κάθε γυναίκα που θα γίνει άνδρας θα εισέλθει στη βασιλεία των ουρανών’».

Τα φρούδια του Metzger ανασηκώθηκαν λες και εξεπλάγη με τα ίδια του τα λόγια. Είπε λοιπόν με έμφαση, ‘Αυτός τώρα δεν είναι ο Ιησούς τον οποίο γνωρίζουμε από τα ευαγγέλια του Κανόνα της Καινής Διαθήκης!’»

Τότε, τον ρώτησα: «Τι έχετε να πείτε για την κατηγορία ότι ο Θωμάς, κατά κάποιο συνωμοτικό τρόπο, αποκλείστηκε επίτηδες από τις συνόδους της εκκλησίας προκειμένου να αποσιωπηθεί η φωνή του;».

«Αυτό απλά δεν είναι ιστορικά ακριβές», ήταν η απάντηση του Metzger. «Εκείνο που έκαναν οι σύνοδοι και τα συμβούλια τον 5^ο αιώνα και εφεξής ήταν να επικυρώσουν αυτό που είχε ήδη γίνει αποδεκτό από τους χριστιανούς –υψηλά και μη υψηλά ιστάμενους. Δεν είναι σωστό να λέμε ότι το ευαγγέλιο του Θωμά αποκλείστηκε από κάποια αυθαίρετη πράξη προερχόμενη από μία σύνοδο. Ο σωστός τρόπος να αναφερθούμε στο γεγονός του αποκλεισμού είναι ότι το ευαγγέλιο του Θωμά αποκλείστηκε από μόνο του! Δεν εναρμονιζόταν με την υπόλοιπη μαρτυρία για τον Ιησού, την οποία οι πρώτοι χριστιανοί είχαν δεχτεί ως αξιόπιστη».

«Οπότε, θα διαφωνούσατε με οποιονδήποτε προσπαθούσε να εξυψώσει το ευαγγέλιο του Θωμά στο ίδιο επίπεδο με τα άλλα τέσσερα ευαγγέλια;» ρώτησα.

«Ναι, θα διαφωνούσα και πολύ μάλιστα. Νομίζω ότι η πρώτη χριστιανική εκκλησία έκανε πολύ καλά να μην το περιλάβει. Το να το υιοθετήσουμε τώρα, μου φαίνεται ότι θα ήταν σαν να δεχόμαστε κάτι το οποίο είναι λιγότερο αξιόπιστο από τα άλλα ευαγγέλια», απάντησε. «Μην παρεξηγήσετε αυτό που σας λέω όμως. Πιστεύω ότι το ευαγγέλιο του Θωμά είναι ένα πολύ ενδιαφέρον κείμενο, αλλά έχει

αναμείξει πανθειστικές και αντιφεμινιστικές δηλώσεις, στις οποίες σίγουρα δεν πρέπει να δοθεί το προβάδισμα».

«Πρέπει να καταλάβετε ότι ο Κανόνας της Καινής Διαθήκης δεν ήταν το προϊόν μιας σειράς συναγωνισμών σχετικά με την εκκλησιαστική πολιτική. Ο Κανόνας μάλλον καθρεφτίζει το διαχωρισμό ο οποίος προέκυψε με βάση το πηγαίο θρησκευτικό ένστικτο των πιστών. Στο ευαγγέλιο του Ιωάννη μπορούσαν ν' ακούσουν τη φωνή του Καλού Ποιμένα, ενώ στο ευαγγέλιο του Θωμά την άκουγαν μόνο πνιχτή και παραμορφωμένη, ανακατεμένη μ' ένα σωρό άλλα πράγματα».

«Όταν επισημοποιήθηκε και ανακοινώθηκε ο Κανόνας, απλά επικύρωσε εκείνο που η γενική ευαισθησία της εκκλησίας είχε προσδιορίσει. Γιατί, βλέπετε, ο Κανόνας είναι περισσότερο ένας κατάλογος επίσημων Βιβλίων παρά ένας επίσημος κατάλογος Βιβλίων. Αυτά τα κείμενα δεν άντλησαν το κύρος τους από το γεγονός ότι επιλέχθηκαν για να περιληφθούν στον Κανόνα. Το καθένα απ' αυτά ήταν αυθεντικό πριν επιλεγεί, για να περιληφθεί στον Κανόνα. Η πρώτη χριστιανική εκκλησία απλά αφουγκράστηκε και διέγνωσε διαισθητικά ότι αυτές ήταν αυθεντικές αφηγήσεις».

«Το να έρχεται τώρα κάποιος και να λέει ότι ο Κανόνας προήλθε από τις αποφάσεις των Συνόδων και των Συμβουλίων θα ήταν σαν να έλεγε, 'Ας βάλουμε διάφορες μουσικές ακαδημίες να κάνουν μια κοινή δήλωση ότι η μουσική του Μπαχ και του Μπετόβεν είναι εξαιρετική', στο οποίο θα απαντούσα ειρωνικά, 'Ευχαριστώ πάρα πολύ! Αυτό το ξέραμε και πριν γίνει η δήλωση'. Και ο λόγος που το ξέραμε είναι ότι είμαστε ευαισθητοποιημένοι στο τι είναι καλή μουσική και τι όχι. Το ίδιο ισχύει και για τον Κανόνα».

Παρόλα αυτά, επισήμανα στον Metzger ότι μερικά από τα Βιβλία της Καινής Διαθήκης, ιδίως η Επιστολή του Ιακώβου, η Επιστολή προς Εβραίους και η Αποκάλυψη, άργησαν περισσότερο από τ' άλλα να περιληφθούν στον Κανόνα. «Θα έπρεπε μήπως να τα βλέπουμε με καχυποψία;» ρώτησα.

«Κατά τη γνώμη μου αυτή η καθυστέρηση απλά δείχνει πόσο προσεκτική ήταν η πρώτη εκκλησία», απάντησε. «Δεν έπαιρναν αδιάκριτα το κάθε κείμενο που έβγαινε στην επιφάνεια και τύχαινε να έχει μέσα κάτι για τον Ιησού. Αυτή τους η τακτική δείχνει περίσκεψη και προσεκτική ανάλυση».

«Βέβαια», είπα, «ακόμη και σήμερα τμήματα της συριακής εκκλησίας αρνούνται να δεχτούν το Βιβλίο της Αποκάλυψης, παρόλο που οι ανήκοντες σ' αυτήν την εκκλησία είναι πιστοί χριστιανοί. Καθόσον αφορά εμένα, δέχομαι το Βιβλίο της Αποκάλυψης ως ένα θαυμάσιο κομμάτι των Γραφών».

Κούνησε το κεφάλι του και συμφώνησε μαζί μου με την παρατήρηση: «Νομίζω ότι χάνουν που δεν το δέχονται».

Η ΑΣΥΝΑΓΩΝΙΣΤΗ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

Ο Metzger με είχε πείσει. Δεν απέμεναν πια σοβαρές αμφιβολίες μέσα μου για το αν το κείμενο της Καινής Διαθήκης είχε περιέλθει σ' εμάς ανόθευτο διά μέσου των αιώνων. Ένας από τους διακεκριμένους προκάτοχους του Metzger στη Θεολογική Σχολή του Princeton, ο Benjamin Warfield, ο οποίος είχε 4 διδακτορικά πτυχία και δίδασκε συστηματική θεολογία μέχρι που πέθανε το 1921, είχε πει το εξής:

Αν συγκρίνουμε το σημερινό status του κειμένου της Καινής Διαθήκης με οποιοδήποτε άλλο αρχαίο κείμενο, πρέπει... να το διακηρύξουμε μοναδικά σωστό. Τόση ήταν η επιμέλεια με την οποία η Καινή Διαθήκη αντιγράφηκε – μια επιμέλεια η οποία αναμφισβήτητα προήλθε από πραγματικό σεβασμό για τα λόγια της... Μεταξύ όλων των αρχαίων κειμένων, η Καινή Διαθήκη είναι εκτός συναγωνισμού σε γνησιότητα κειμένου, όπως αυτό μεταβιβάστηκε διά μέσου των αιώνων και διατηρήθηκε σε χρήση⁸.

Αναφορικά με τα Βιβλία τα οποία έγιναν αποδεκτά στον Κανόνα της Καινής Διαθήκης, είκοσι από τα είκοσι επτά αυτά Βιβλία δεν υπήρξαν γενικά ποτέ αντικείμενο σοβαρών διαφωνιών ως προς την αυθεντικότητά τους – από τον Ματθαίο μέχρι την Επιστολή προς Φιλήμονα, σύν την Α' Επιστολή του Πέτρου και την Α' Επιστολή του Ιωάννη. Αυτό βέβαια περιλαμβάνει τα τέσσερα ευαγγέλια τα οποία συνιστούν τις βιογραφίες για τον Ιησού⁹. Τα υπόλοιπα επτά Βιβλία, παρόλο που αμφισβητήθηκαν για ένα διάστημα από μερικούς ηγέτες της πρώτης χριστιανικής εκκλησίας, τελικά, σύμφωνα με τους Geisler και Nix, «αναγνωρίστηκαν πλήρως και έγιναν αποδεκτά από την εκκλησία»¹⁰.

Όσο για τα ‘ψευδεπίγραφα’, ο πολλαπλασιασμός των ευαγγελίων, επιστολών και αποκαλύψεων τους πρώτους αιώνες μετά τον Ιησού –περιλαμβανομένων των ευαγγελίων του Νικοδήμου, Βαρνάβα, Βαρθολομαίου, Ανδρέα, της Επιστολής του Παύλου προς τους Λαοδικείς, της Αποκάλυψης του Στεφάνου κ.ά.– είναι «φαντασιόπληκτα και αιρετικά... χωρίς να είναι αυθεντικά ή χρήσιμα στο σύνολό τους» και «σχεδόν κανένας ορθόφρονας Πατέρας της Εκκλησίας, Κανόνας ή Σύνοδος» δεν τα θεώρησε αυθεντικά ή αντάξια να περιληφθούν στην Καινή Διαθήκη¹¹.

Μάλιστα, δέχτηκα την πρόκληση του Metzger και διάβασα πολλά απ’ αυτά μόνος μου. Σε σύγκριση με την επιμελημένη, νηφάλια, ακριβή μαρτυρία αυτοπτών μαρτύρων όπως ο Ματθαίος, ο Μάρκος, ο Λουκάς και ο Ιωάννης, αυτά τα έργα πραγματικά αξίζουν το χαρακτηρισμό που τους έκανε ο Ευσέβιος, ο ιστορικός της πρώτης χριστιανικής εκκλησίας: «Τελείως παράλογα και ασεβή»¹². Ήταν πολύ μεταγενέστερα της διακονίας του Ιησού για να μπορούν να προσθέσουν κάτι σημαντικό στην έρευνά μου, επειδή είχαν γραφτεί τον 5^ο και 6^ο αιώνα και οι συχνά μυστικιστικές τους ιδιότητες τα αποκλείουν από το να θεωρούνται ιστορικά αξιόπιστα.

Έχοντας θεμελιώσει όλα αυτά, ήταν καιρός να δώσω τέλος σ’ αυτή μου την έρευνα προκειμένου να προχωρήσω στην επόμενη φάση. Αναρωτιόμουν πόσα αποδεικτικά στοιχεία άραγε υπήρχαν εκτός των ευαγγελίων γι’ αυτό τον Ξυλουργό του 1^{ου} αιώνα, ο οποίος έκανε θαύματα; Οι αρχαίοι ιστορικοί άραγε επιβεβαιώνουν ή διαψεύδουν τους ισχυρισμούς της Καινής Διαθήκης για τη ζωή, τη διδασκαλία και τα θαύματά Του; Ήξερα ότι αυτό απαιτούσε ένα ταξίδι στο Ohio και μια επίσκεψη στον υπ’ αριθμόν ένα επιστήμονα στη χώρα σ’ αυτό τον τομέα.

Καθώς σηκωθήκαμε, ευχαρίστησα τον Δρα Metzger για το χρόνο και τη γνώση του. Χαμογέλασε ζεστά και προσφέρθηκε να με συνοδεύσει μέχρι έξω. Δεν ήθελα να τον απασχολήσω περισσότερο εκείνο το απόγευμα του Σαββάτου, αλλά η περιέργειά μου δεν με άφηγε να φύγω απ’ το Princeton χωρίς να ικανοποιήσω την απορία μου και σ’ ένα τελευταίο ζήτημα.

«Πώς έχουν επηρεάσει την προσωπική σας πίστη όλες αυτές οι δεκαετίες επιστημονικής έρευνας, μελέτης, συγγραφής βιβλίων,

αυτής της σε βάθος ενασχόλησης με τις λεπτομέρειες της Καινής Διαθήκης;» ρώτησα.

«Α», απάντησε και ακουγόταν ευτυχής που η ερώτησή μου έφερνε στη συζήτηση αυτό το θέμα. «Έχει ενισχύσει τα θεμέλια της προσωπικής μου πίστης το να βλέπω τη σταθερότητα με την οποία αυτό το υλικό έχει φτάσει ως εμάς σε πολλαπλά αντίγραφα, μερικά απ' τα οποία είναι πάρα, πάρα πολύ παλιά».

«Οπότε», άρχισα να λέω, «η επιστημονικότητα δεν εξασθένησε την πίστη σας—».

Με διέκοψε πριν τελειώσω τη φράση μου. «Αντίθετα», είπε με έμφαση, «την έχει ενισχύσει. Όλη μου τη ζωή είχα ερωτήματα, εμβάθυνα στο κείμενο, το μελέτησα εξαντλητικά και σήμερα γνωρίζω με μεγάλη βεβαιότητα ότι η εμπιστοσύνη μου στον Ιησού είναι ορθά τοποθετημένη».

Σταμάτησε λίγο και τα μάτια του ερεύνησαν το πρόσωπό μου. Έπειτα πρόσθεσε για έμφαση: «Πολύ ορθά τοποθετημένη».

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Έχοντας διαβάσει τη συνέντευξη με τον Δρα Metzger πώς θα αξιολογούσατε την αξιοπιστία της διαδικασίας με την οποία η Καινή Διαθήκη έφτασε ως τα χέρια μας; Ποιοι είναι μερικοί από τους λόγους για τους οποίους θεωρείτε ότι η διαδικασία αυτή ήταν ή δεν ήταν αξιόπιστη;
2. Εξετάστε το κείμενο μιας Καινής Διαθήκης και δείτε μερικές από τις σημειώσεις στα περιθώρια, οι οποίες μιλούν για υπάρχουσες παραλλαγές σε εναλλακτικά κείμενα. Τι παραδείγματα βρίσκετε; Πώς επηρεάζουν αυτές οι σημειώσεις την κατανόηση των συγκεκριμένων χωρίων εκ μέρους σας;
3. Σας φαίνονται λογικά τα κριτήρια που υιοθετήθηκαν για να συμπεριληφθεί ένα κείμενο στην Καινή Διαθήκη; Γιατί ναι ή γιατί όχι; Υπάρχουν άλλα κριτήρια που νομίζετε ότι θα έπρεπε να είχαν προστεθεί; Τι μειονεκτήματα έχουν οι σύγχρονοι επιστήμονες στην προσπάθειά τους να αξιολογήσουν τις αποφάσεις της πρώτης εκκλησίας,

αναφορικά με το εάν ένα έγγραφο θα έπρεπε να συμπεριληφθεί στη Γραφή;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Bruce, F. F.*, The Canon of Scripture (*Ο Κανόνας της Αγίας Γραφής*), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1988.
- *Geisler, Norman L.* και *William E. Nix*, A General Introduction to the Bible (*Γενική εισαγωγή στην Αγία Γραφή*), 1968, ανατύπ., Chicago: Moody Press, 1980.
- *Metzger, Bruce M.*, The Canon of the New Testament (*Ο Κανόνας της Καινής Διαθήκης*), Oxford: Clarendon Press, 1987.
- *Metzger, Bruce M.*, The Text of the New Testament (*Το κείμενο της Καινής Διαθήκης*), New York: Oxford Univ. Press, 1992.
- *Patzia, Arthur G.*, The Making of the New Testament (*Πώς σχηματίστηκε η Καινή Διαθήκη*), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1995 {*Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Γιώργο Λυχνό και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 1999*}.

¹ Βλ. *Lee Patrick Strobel*, *Reckless Homicide: Ford's Pinto Trial (Ανθρωποκτονία εξ αμελείας: Η δίκη της εταιρείας Ford για το αυτοκίνητο 'Pinto')*, South Bend, Ind.: And Books, 1980, σελ. 75-92 και *Lee Strobel*, *God's Outrageous Claims (Οι παράλογοι ισχυρισμοί του Θεού)*, Grand Rapids: Zondervan, 1997, σελ. 43-58. Η εταιρεία Ford τελικά απαλλάχτηκε στο ποινικό δικαστήριο, αφού ο δικαστής δεν επέτρεψε να λάβουν γνώση οι ένορκοι σημαντικών για την υπόθεση εγγράφων, αλλά έχασε στα πολιτικά δικαστήρια ενώπιον των οποίων της έγιναν αγωγές σχετικώς. Οι πρώτοι ισχυρισμοί για το 'Pinto' είχαν εμφανιστεί σε ρεπορτάζ του περιοδικού Mother Jones.

² *F. F. Bruce*, *The Books and the Parchments (Τα Βιβλία και οι περγαμινές)*, Old Tappan, N.J.: Revell, 1963, σελ. 178, όπως παρατίθεται στο έργο του *Josh McDowell*, *Evidence that Demands a Verdict (Αποδεικτικά στοιχεία που ζητούν την ετυμηγορία μας)*, 1972, ανατύπ., San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1986, σελ. 42.

³ *Frederic Kenyon*, *Handbook to the Textual Criticism of the New Testament (Εγχειρίδιο κριτικής του κειμένου της Καινής Διαθήκης)*, New York: McMillan, 1912, σελ. 5, όπως παρατίθεται στο έργο του *Ross Clifford*, *The Case for the Empty Tomb (Η υπόθεση του άδειου τάφου: Τα επιχειρήματα υπέρ)*, Claremont, Calif.: Albatross, 1991, σελ. 33.

⁴ *Frederic Kenyon*, *The Bible and Archeology (Αγία Γραφή και αρχαιολογία)*, New York: Harper, 1940, σελ. 288.

⁵ *Norman L. Geisler* και *William E. Nix*, *A General Introduction to the Bible (Γενική εισαγωγή στην Αγία Γραφή)*, 1968, ανατύπ., Chicago: Moody Press, 1980, σελ. 361.

⁶ Ο.π., σελ. 367 (η έμφαση έχει προστεθεί).

⁷ *Patzia*, *The Making of the New Testament (Πώς σχηματίστηκε η Καινή Διαθήκη)*, σελ. 158. {Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Γιώργο Λυχνό και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 1999}.

⁸ *Benjamin B. Warfield*, *Introduction to Textual Criticism of the New Testament (Εισαγωγή στην κριτική του κειμένου της Καινής Διαθήκης)*, London: Hodder & Stoughton, 1907, σελ. 12-13.

⁹ *Geisler* και *Nix*, ό.π., σελ. 195. Οι συγγραφείς αναφέρουν ότι μερικοί περιλαμβάνουν και τον Φιλήμονα, την Α΄ Επιστολή του Πέτρου, καθώς και την Α΄ Επιστολή του Ιωάννη στα αμφισβητούμενα Βιβλία, αλλά 'είναι προτιμότερο να αναφερόμαστε σ' αυτά ως τα παραλειπόμενα μάλλον παρά τα αμφισβητούμενα Βιβλία'.

¹⁰ Ο.π., σελ. 207.

¹¹ Ο.π., σελ. 199. Εδώ δεν περιλαμβάνονται τα Απόκρυφα, τα οποία έγιναν δεκτά από συγκεκριμένες εκκλησίες για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και σήμερα θεωρούνται αξιόλογα, καίτοι όχι μέρος του Κανόνα. Παραδείγματα: Ο Ποιμήν του Ερμά, (Επιστολή) Κλήμεντος προς Κορινθίους Α΄, Βαρνάβα Επιστολή, Διδαχή, Αποκάλυψη του Πέτρου, Αι Πράξεις Παύλου και Θέκλας και (Επιστολή) Κλήμεντος προς Κορινθίους Β΄.

¹² Ο.π.

Η ΕΠΑΛΗΘΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΗ

*Υπάρχουν αξιόπιστες αποδείξεις για τον Ιησού
εκτός από τις βιογραφίες γι' Αυτόν;*

Ο Harry Aleman γύρισε και κάρφωσε το δάχτυλό του επάνω μου. «Εσύ», τσίριξε, κυριολεκτικά 'φτύνοντας' τη λέξη απ' το στόμα του με περιφρόνηση. «Γιατί επιμένεις να γράφεις αυτά τα πράγματα για μένα;» Έπειτα στριφογύρισε και εξαφανίστηκε απ' την πίσω σκάλα στην προσπάθεια να ξεφύγει απ' τους δημοσιογράφους που τον κυνηγούσαν σε όλο το δικαστικό μέγαρο.

Ήταν σχεδόν αδύνατον να είσαι δημοσιογράφος στο Chicago τη δεκαετία του '70 και να *μη* γράφεις για τον Harry Aleman. Στο κάτω κάτω ήταν ο υπ' αριθμόν ένα πληρωμένος δολοφόνος των συνδικάτων του εγκλήματος. Κατά ένα διεστραμμένο τρόπο, οι κάτοικοι της πόλης του Chicago τρελαίνονται να διαβάζουν για τον υπόκοσμο.

Οι εισαγγελείς ήθελαν με κάθε τρόπο να κλείσουν τον Aleman στη φυλακή για έναν απ' τους πιο στυγερούς φόνους που υποπτευόνταν ότι είχε διαπράξει για λογαριασμό των 'νονών' των συνδικάτων. Το πρόβλημα, φυσικά, ήταν να βρουν κάποιον που θα δεχόταν να καταθέσει ως μάρτυρας κατηγορίας εναντίον μιας προσωπικότητας του υποκόσμου με την τρομερή φήμη που είχε ο Aleman.

Και μετά τους έπεσε το λαχείο! Ένας απ' τους παλιούς φιλαράκους του Aleman, ο Louis Almeida, συνελήφθη, ενώ πήγαινε να δολοφονήσει έναν αντιπρόσωπο των Συνδικαλιστικών

Οργανώσεων στην Πεννσυλβανία. Έχοντας καταδικαστεί σε δέκα χρόνια φυλάκιση για κατηγορίες σχετικά με την κατοχή όπλων, ο Almeida δέχτηκε να καταθέσει εναντίον του Aleman στο αξεδιάλυτο έγκλημα φόνου ενός μανάτζερ καταστήματος στο Chicago, ο οποίος ήταν συνδικαλιστής, αν οι εισαγγελείς δέχονταν να δείξουν επιείκεια για τον Almeida.

Αυτό σήμαινε ότι ο Almeida είχε ένα κίνητρο να συνεργαστεί με την αστυνομία, πράγμα που αναμφισβήτητα θα επηρέαζε τη μαρτυρία του μέχρι ενός σημείου. Οι εισαγγελείς συνειδητοποίησαν ότι θα έπρεπε να ενισχύσουν τη μαρτυρία του, προκειμένου να επιτύχουν την καταδίκη του κατηγορούμενου, οπότε άρχισαν να ψάχνουν για κάποιον, ο οποίος θα επιβεβαίωνε επαληθευτικά την ιστορία του Almeida.

Στον ορισμό της αγγλικής λέξης ‘ενισχύω’ –που είναι corroborate– το λεξικό του Webster λέει ‘να κάνω περισσότερο βέβαιο, να επιβεβαιώσω’¹. Για παράδειγμα, ‘επιβεβαίωσε ή επαλήθευσε την ιστορία μου για το ατύχημα’. Παρόμοια και στα ελληνικά το ρήμα ‘ενισχύω’ σημαίνει ότι κάτι το οποίο έχει από μόνο του ισχύ, γίνεται ισχυρότερο όταν επαληθεύεται. Η ενισχυτική απόδειξη λοιπόν στηρίζει μια άλλη μαρτυρία. Επιβεβαιώνει ή στηρίζει ένα ουσιαστικό στοιχείο της μαρτυρίας ενός αυτόπτη μάρτυρα. Μπορεί να είναι ένα δημόσιο έγγραφο, μια φωτογραφία, μια πρόσθετη μαρτυρική κατάθεση από ένα δεύτερο ή και τρίτο πρόσωπο. Μπορεί να επαληθεύει είτε ολόκληρη τη μαρτυρία ενός μάρτυρα είτε απλά μερικά ουσιώδη μέρη της.

Στην πραγματικότητα η ενισχυτική απόδειξη ενεργεί σαν τα συρμάτινα στηρίγματα που κρατούν μια ψηλή αντένα ίσια και αλύγιστη. Όσο πιο πλούσια τα ενισχυτικά αποδεικτικά στοιχεία, τόσο πιο δυνατή και σίγουρη είναι η υπόθεση.

Αλλά, πού θα έβρισκαν οι εισαγγελείς ενισχυτικές αποδείξεις για τη μαρτυρία του Almeida; Η απάντηση ήρθε από μία πηγή-έκπληξη: ένας ήσυχος, νομοταγής πολίτης, που λεγόταν Bobby Lowe, είπε στους ανακριτές ότι πήγαινε βόλτα το σκύλο του, όταν είδε τον Aleman να σκοτώνει το συνδικαλιστή. Παρά την ανατριχιαστική

¹ Βλ., για παράδειγμα, τον ορισμό της αντίστοιχης ελληνικής λέξης ‘ενισχύω’ στο λεξικό του Μπαμπινιώτη (Σ.τ.μ.).

διασημότητα του Aleman, ο Lowe συμφώνησε να ενισχύσει τη μαρτυρία του Almeida και να καταθέσει εναντίον του υποκόσμου.

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΠΑΛΗΘΕΥΤΙΚΗΣ ΑΠΟΔΕΙΞΗΣ

Στη δίκη του Aleman ο Lowe και ο Almeida γοήτεψαν τους ενόρκους με τις ιστορίες τους. Η ιστορία του Almeida για το αυτοκίνητο διαφυγής συμβάδιζε με την απεριφραστη δήλωση του Lowe ότι είδε τον Aleman να σκοτώνει το θύμα του σ' ένα πεζοδρόμιο το βράδυ της 27 Σεπτεμβρίου του 1972.

Οι εισαγγελείς νόμισαν ότι είχαν υφάνει μια 'αεροστεγή' κατηγορία εναντίον του φοβερού αυτού πληρωμένου δολοφόνου, αλλά κατά τη διάρκεια της δίκης ένιωσαν ότι κάτι δεν πήγαινε καλά. Οι υποψίες τους ήρθαν για πρώτη φορά στην επιφάνεια όταν ο Aleman αρνήθηκε να δικαστεί από δικαστήριο ενόρκων και προτίμησε η υπόθεσή του να εκδικαστεί από έναν τακτικό δικαστή.

Στο τέλος της δίκης οι χειρότερες υποψίες των εισαγγελέων επαληθεύτηκαν: παρά τις μαρτυρίες-καταπέλτης των Lowe και Almeida, ο δικαστής τελικά αθώωσε τον κατηγορούμενο και τον άφησε ελεύθερο.

Τι είχε συμβεί; Ας μην ξεχνάμε ότι αυτό έγινε στην Κομητεία Cook του Illinois. όπου το φαινόμενο της δωροδοκίας απαντάται συχνά. Μετά από πολλά χρόνια αποκαλύφτηκε ότι ο δικαστής είχε πάρει δέκα χιλιάδες δολάρια γι' αυτή την αθώωση. Όταν ένας πληροφοριοδότης της FBI αποκάλυψε το σκάνδαλο της δωροδοκίας, ο δικαστής, ο οποίος ήταν τότε συνταξιούχος, αυτοκτόνησε και οι εισαγγελείς απήγγειλαν και πάλι την κατηγορία του φόνου κατά του Aleman.

Όταν η υπόθεση εκδικάστηκε για δεύτερη φορά, ο νόμος είχε αλλάξει και οι εισαγγελείς μπορούσαν να απαιτήσουν να εκδικαστεί από δικαστήριο ενόρκων. Αυτό και έκαναν και, τελικά, είκοσι πέντε ολόκληρα χρόνια μετά το φόνο, ο Aleman κρίθηκε ένοχος και καταδικάστηκε σε εκατό με τριακόσια χρόνια φυλάκιση².

Παρά τις καθυστερήσεις, το έπος του Aleman δείχνει πόσο σημαντική είναι η επαληθευτική απόδειξη. Το ίδιο ισχύει κι όταν έχουμε να κάνουμε με ιστορικά θέματα. Έχουμε ήδη ακούσει από το στόμα του Δρα Craig Blomberg ότι στα ευαγγέλια υπάρχει εξαιρετική μαρτυρία αυτοπτών μαρτύρων αναφορικά με τη ζωή, τη διδασκαλία,

το θάνατο και την Ανάσταση του Ιησού. Το θέμα είναι, υπάρχουν κι άλλα αποδεικτικά στοιχεία που να το ενισχύουν αυτό; Υπάρχουν κείμενα έξω από τα ευαγγέλια, τα οποία να επιβεβαιώνουν ή επαληθεύουν μερικά από τα ουσιώδη πράγματα για τον Ιησού ή το χριστιανισμό των πρώτων χρόνων;

Με άλλα λόγια, υπάρχουν κάποια πρόσθετα έγγραφα, τα οποία θα μπορούσαν να κλείσουν μια για πάντα την υπόθεση Ιησούς, όπως η μαρτυρία του Bobby Lowe σφράγισε την υπόθεση Harry Aleman; Η απάντηση, σύμφωνα με τον επόμενο μάρτυρά μας, είναι 'ναι' και ο αριθμός καθώς και η ποιότητα των αποδεικτικών στοιχείων μπορεί να σας καταπλήξουν.

Η ΤΡΙΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο Δρ EDWIN M. YAMAUCHI

Καθώς έμπαινα στο επιβλητικό τουβλόχτιστο κτίριο, όπου βρίσκεται το γραφείο του Edwin Yamauchi στο Πανεπιστήμιο Miami της γραφικής πόλης Oxford στο Ohio, πέρασα κάτω από μια πέτρινη αψίδα με την επιγραφή, 'Θα γνωρίσετε την αλήθεια και η αλήθεια θα σας ελευθερώσει'. Ο Yamauchi, ένας από τους πιο διακεκριμένους ειδικούς της αρχαίας ιστορίας στη χώρα, έχει περάσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του αναζητώντας την αλήθεια.

Γεννήθηκε στη Χαβάη το 1937, παιδί μιας οικογένειας μεταναστών από την Okinawa. Η καταγωγή του ήταν ταπεινή. Ο πατέρας του πέθανε λίγο πριν την επίθεση των Γιαπωνέζων στο Pearl Harbor, αφήνοντας τη μητέρα του να τα βγάλει πέρα με το πενιχρό εισόδημα που της εξασφάλιζε η εργασία της ως παραδουλεύτρας σε σπίτια πλουσίων οικογενειών. Παρόλο που η ίδια δεν είχε καμία μόρφωση, ενθάρρυνε το γιο της να διαβάσει και να μελετά χαρίζοντάς του όμορφα εικονογραφημένα βιβλία, τα οποία έβαλαν μέσα του εφόρου ζωής την αγάπη για το διάβασμα και τη μόρφωση.

Αναμφισβήτητα, τα ακαδημαϊκά του επιτεύγματα υπήρξαν εντυπωσιακά. Το πρώτο του πτυχίο ήταν στις εβραϊκές και ελληνιστικές σπουδές. Στη συνέχεια, πήρε Master και διδακτορικό στις μεσογειακές σπουδές από το Πανεπιστήμιο Brandeis.

Του έχουν απονεμηθεί οκτώ υποτροφίες: από το Rutgers Research Council (*Κέντρο Ερευνών του Rutgers*), το National Endowment for the Humanities (*Εθνικό Κληροδότημα για τις Θεωρητικές Επιστήμες*), την American Philosophical Society

(Αμερικανική Εταιρεία Φιλοσοφίας), κ.ά. Έχει σπουδάσει είκοσι δύο ξένες γλώσσες, περιλαμβανομένων των αραβικών, κινέζικων, αιγυπτιακών, ρωσικών, συριακών, κ.ά.

Έχει παρουσιάσει εβδομήντα δύο άρθρα σε συνέδρια επιστημονικών συνδέσμων. Έχει διδάξει σε περισσότερα από εκατό Σεμινάρια, Πανεπιστήμια και Κολέγια, περιλαμβανομένων των Yale, Princeton και Cornell. Έχει χρηματίσει επί κεφαλής, και στη συνέχεια Πρόεδρος, του Institute for Biblical Research (*Ινστιτούτου Βιβλικής Έρευνας*) και Πρόεδρος της Conference on Faith and History (*Συνεδρίου Πίστης και Ιστορίας*). Έχει δημοσιεύσει ογδόντα άρθρα σε τριάντα επτά επιστημονικά περιοδικά.

Το 1968 έλαβε μέρος στις πρώτες εκσκαφές του Ναού του Ηρώδη στην Ιερουσαλήμ, η οποία έφερε σε φως αποδείξεις της καταστροφής του Ναού το 70 μ.Χ. Η αρχαιολογία ήταν επίσης το αντικείμενο πολλών από τα βιβλία του, τα οποία περιλαμβάνουν και τα εξής: *The Stones and the Scriptures (Οι πέτρες και οι Γραφές)*, *The Scriptures and Archeology (Οι Γραφές και η αρχαιολογία)* και *The World of the First Christians (Ο κόσμος των πρώτων χριστιανών)*.

Παρόλο που γεννήθηκε βουδιστής, ο Yamauchi ακολουθεί τον Ιησού από το 1952, το έτος που γεννήθηκα εγώ. Είχα μεγάλη περιέργεια να δω αν η μακροχρόνια αφοσίωσή του στον Χριστό θα επηρέαζε την εκτίμησή του ως προς την ιστορική απόδειξη. Με άλλα λόγια, θα έμενε αυστηρά προσηλωμένος στα πραγματικά περιστατικά ή θα έπεφτε στον πειρασμό να βγάξει συμπεράσματα τα οποία ήταν πέρα από ό,τι επέτρεπε το αποδεικτικό υλικό;

Παρατήρησα ότι ο Yamauchi ήταν λεπτός και μετριόφρονος. Παρόλο που η ομιλία του είναι γενικά χαμηλών τόνων, είναι εξαιρετικά επικεντρωμένος στο αντικείμενο. Δίνει πλήρεις και λεπτομερείς απαντήσεις στα ερωτήματα, συχνά σταματώντας για λίγο προκειμένου να συνοδέψει τις φραστικές απαντήσεις του με φωτοτυπίες επιστημονικών άρθρων, τα οποία έχει γράψει ο ίδιος πάνω στο θέμα. Ο καλός επιστήμονας ξέρει ότι δεν βλέπτε ποτέ να έχει κανείς πολλά δεδομένα.

Στο φορτωμένο βιβλία γραφείο του, μες στην καρδιά της δασώδους πανεπιστημιούπολης που κλύμπαγε στα φθινοπωρινά χρώματα, καθίσαμε να μιλήσουμε για το θέμα το οποίο κάνει τα

μάτια του να λάμπουν ακόμη και μετά από τόσων χρόνων έρευνα και διδασκαλία.

ΕΠΑΛΗΘΕΥΟΝΤΑΣ ΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

Μετά τη συνέντευξή μου με τον Blomberg, δεν ήθελα να εισηγηθώ ότι είναι απαραίτητο να πάμε έξω απ' τα ευαγγέλια, για να βρούμε αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία για τον Ιησού. Οπότε, άρχισα τη συνέντευξή μου με τον Yamauchi με την ερώτηση: «Ως ιστορικός, πώς αξιολογείτε την ιστορική αξιοπιστία των ευαγγελίων αυτών καθεαυτών;»

«Στο σύνολό τους τα ευαγγέλια είναι μία εξαιρετική πηγή», απάντησε. «Μάλιστα, είναι η πιο αξιόπιστη, πλήρης και αξιοσέβαστη πηγή για τον Ιησού. Οι άλλες δευτερεύουσες πηγές στην πραγματικότητα δεν προσθέτουν και πολύ περισσότερες λεπτομέρειες, αλλά είναι χρήσιμες ως ενισχυτικές αποδείξεις».

«ΟΚ. Αυτό θέλω κι εγώ να συζητήσω μαζί σας, την επαληθευτική απόδειξη», είπα. «Ας είμαστε ειλικρινείς με τον εαυτό μας. Μερικοί άνθρωποι αμφισβητούν έντονα κατά πόσον όλα αυτά είναι αληθινά. Για παράδειγμα, το 1970 ο Charles Templeton έγραψε ένα μυθιστόρημα με τον τίτλο Act of God (*Πράξη του Θεού*), στο οποίο ένας υποθετικός αρχαιολόγος είπε κάτι το οποίο εκφράζει τις αντιλήψεις πολλών ανθρώπων».

Έβγαλα το βιβλίο και διάβασα τη σχετική παράγραφο:

Η [χριστιανική] εκκλησία εν πολλοίς βασίζει τους ισχυρισμούς της στη διδασκαλία ενός άσημου νεαρού εβραίου με μεσσιανικές βλέψεις ο οποίος, ας το παραδεχτούμε, δεν έκανε και μεγάλο θόρυβο στην εποχή του. Δεν υπάρχει ούτε λέξη γι' αυτόν στη μη θρησκευτική ιστορία. Ούτε μία λέξη. Δεν τον αναφέρουν οι Ρωμαίοι. Ούτε καν μία αναφορά από τον Ιώσηπο³.

«Τώρα», είπα λίγο δηκτικά, «αυτό δεν φαίνεται να λέει ότι υπάρχουν πολλά επαληθευτικά αποδεικτικά στοιχεία έξω από τη Βίβλο».

Ο Yamauchi χαμογέλασε και κούνησε το κεφάλι του. «Ο αρχαιολόγος του Templeton απλά κάνει λάθος», απάντησε με

απορριπτικό τόνο. «Διότι έχουμε πολλά και πολύ σημαντικά αποδεικτικά στοιχεία για τον Ιώσηπο και στον Τάκιτο».

«Τα ίδια τα ευαγγέλια λένε ότι πολλοί απ' όσους Τον άκουσαν –ακόμη και μέλη της οικογένειάς Του– δεν πίστευαν στον Ιησού κατά τη διάρκεια της ζωής Του πάνω στη γη, αλλά ότι τέτοια ήταν η επίδρασή Του επάνω τους που σήμερα παντού θυμούνται τον Ιησού, ενώ ο Ηρώδης ο Μέγας, ο Πόντιος Πιλάτος και άλλες πολιτικές προσωπικότητες της αρχαιότητας δεν είναι τόσο ευρέως γνωστές. Οπότε, σίγουρα επηρέασε εκείνους οι οποίοι πίστεψαν σ' Αυτόν».

Σταμάτησε μια στιγμή κι έπειτα πρόσθεσε: «Εννοείται ότι δεν επηρέασε εκείνους που δεν πίστεψαν σ' Αυτόν».

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΕΝΟΣ ΠΡΟΔΟΤΗ

Τόσο ο Templeton όσο και ο Yamauchi είχαν αναφέρει το όνομα του Ιώσηπου, ενός ιστορικού του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα, ο οποίος είναι πολύ γνωστός στους επιστημονικούς κύκλους, αλλά άγνωστος στους περισσότερους ανθρώπους σήμερα. «Δώστε μου λίγα στοιχεία, γι' αυτόν», είπα, «και πείτε μου με ποιον τρόπο η μαρτυρία του ενισχύει την απόδειξη για τον Ιησού».

«Ναι, βέβαια», είπε ο Yamauchi σταυρώνοντας τα πόδια του και παίρνοντας μια πιο αναπαυτική θέση στην καρέκλα του. «Ο Ιώσηπος ήταν ένας πολύ σπουδαίος εβραίος ιστορικός του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα. Γεννήθηκε το 37 μ.Χ. και έγραψε τα περισσότερα απ' τα έργα του προς το τέλος του 1^{ου} αιώνα».

«Στην αυτοβιογραφία του υπερασπίστηκε τον εαυτό του για τη θέση που πήρε στον εβραϊκο-ρωμαϊκό πόλεμο, ο οποίος διήρκεσε από το 66 μέχρι το 74 μ.Χ. Γιατί, βλέπετε, ο Ιώσηπος είχε παραδοθεί στο Ρωμαίο στρατηγό Βεσπασιανό κατά την πολιορκία της Ιωτάπατας, παρόλο που πολλοί από τους ομοθρήσκους του αυτοκτόνησαν, αντί να παραδοθούν».

Ο καθηγητής Yamauchi γέλασε και είπε: «Ο Ιώσηπος αποφάσισε ότι δεν ήταν θέλημα Θεού ν' αυτοκτονήσει. Στη συνέχεια, έγινε υπερασπιστής των Ρωμαίων».

Ο Ιώσηπος φαινόταν να είναι ένας πολύ ενδιαφέρων τύπος. Ήθελα περισσότερες λεπτομέρειες γι' αυτόν, ώστε να μπορέσω να

καταλάβω καλύτερα τα κίνητρα και τις προκαταλήψεις του. «Ζωγραφίστε μου το πορτρέτο του», είπα.

«Ήταν ιερέας, Φαρισαίος και κάπως εγωιστικό άτομο. Το πιο φιλόδοξο έργο του, ‘Οι Αρχαιότητες’, ήταν η ιστορία του εβραϊκού λαού από τη Γένεση μέχρι την εποχή του. Κατά πάσα πιθανότητα το ολοκλήρωσε γύρω στο 93 μ.Χ.».

Όπως μπορείτε να φανταστείτε από τη συνεργασία του με τους μισητούς Ρωμαίους, τον Ιώσηπο τον μισούσαν αφάνταστα οι υπόλοιποι εβραίοι. Αλλά ήταν πολύ δημοφιλής μεταξύ των χριστιανών, διότι στα γραπτά του αναφέρεται στον Ιάκωβο, τον αδελφό του Ιησού, και στον ίδιο τον Ιησού».

Αυτό ήταν το πρώτο μας παράδειγμα επαληθευτικής απόδειξης για τον Ιησού από πηγές εκτός των ευαγγελίων. «Πείτε μου, σας παρακαλώ, γι’ αυτές τις αναφορές», είπα.

Και ο Yamauchi απάντησε ως εξής: «Στο βιβλίο του ‘Οι Αρχαιότητες’ περιγράφει πώς ένας υψηλά ιστάμενος ιερέας, ονομαζόμενος Ανανίας, χρησιμοποίησε το θάνατο του Ρωμαίου Κυβερνήτη Φήστου –ο οποίος επίσης αναφέρεται στην Αγία Γραφή– για να σκοτώσει τον Ιάκωβο».

Έσκυψε στη βιβλιοθήκη του, έβγαλε ένα χοντρό τόμο και γύρισε σε μια σελίδα, που φαίνεται να την ήξερε απ’ έξω. «Νάτο», είπε και διάβασε: «Συγκάλεσε το Συνέδριο κι έφερε ενώπιόν τους έναν άνθρωπο ονόματι Ιάκωβο, τον αδελφό του Ιησού του λεγόμενου Χριστού, και μερικούς άλλους. Τους κατηγορήσε ότι είχαν παραβεί το νόμο και τους παρέδωσε να λιθοβοληθούν»⁴.

«Δεν ξέρω κανέναν επιστήμονα», είπε με αυτοπεποίθηση ο Yamauchi, «που να έχει αμφισβητήσει επιτυχώς την αυθεντικότητα αυτού του κειμένου. Ο L. H. Feldman παρατήρησε ότι, αν αυτό ήταν μια μεταγενέστερη προσθήκη, μάλλον θα ήταν πιο επαινετική για τον Ιάκωβο. Εδώ, λοιπόν, έχετε μια αναφορά στον αδελφό του Ιησού –ο οποίος προφανώς πίστεψε αφού πρώτα εμφανίστηκε σ’ αυτόν ο αναστημένος Ιησούς (Ιωάν. ζ’ 5 και Α’ Κορινθ. ιε’ 7)– και την επιβεβαίωση του γεγονότος ότι μερικοί άνθρωποι θεωρούσαν ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός, δηλαδή ο Χρισμένος του Θεού, ο Μεσσίας».

‘ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΟΥΤΟ ΕΖΗΣΕ Ο ΙΗΣΟΥΣ...’

Ήξερα ότι ο Ιώσηπος είχε γράψει ένα ακόμη εκτενέστερο κομμάτι σχετικά με τον Ιησού με τον τίτλο *Testimonium Flavianum*. Ήξερα επίσης ότι το κείμενο αυτό ήταν από τα πιο αμφισβητούμενα στην αρχαία βιβλιογραφία διότι, εκ πρώτης όψεως, φαίνεται να δίνει μια μοναδική επαληθευτική απόδειξη για τη ζωή του Ιησού, τα θαύματα, το θάνατο και την Ανάστασή Του. Είναι όμως αυθεντικό; Ή μήπως το έχουν αλλοιώσει οι προσκεείμενοι στον Ιησού;

Ρώτησα τον Yamauchi για τη γνώμη του και φάνηκε αμέσως ότι είχα αγγίξει κάτι που για κείνον είχε εξαιρετικό ενδιαφέρον. Ξεσταύρωσε τα πόδια του και κάθισε πιο σπητός στην καρέκλα του. «Αυτό το κομμάτι είναι εντυπωσιακό», είπε μ’ ενθουσιασμό, καθώς έγερνε προς τα μπρος με το βιβλίο στα χέρια. «Αλλά, όντως, είναι αμφισβητούμενο». Και μ’ αυτή τη φράση άρχισε να μου διαβάζει:

Κατά τον καιρό τούτο (επί ηγεμόνος Ποντίου Πιλάτου, 27–33 μ.Χ.) έζησε ο Ιησούς, άνθρωπος σοφός, (εάν επιτρέπεται να τον ονομάσει κανείς άνθρωπο). Επειδή ήταν θαυμαστών έργων ποιητής (διδάσκαλος των ανθρώπων που δέχονται με ευχαρίστηση την αλήθεια) και μάζεψε γύρω του πολλούς από τους Ιουδαίους, ακόμα δε και από τους Εθνικούς, (αυτός ήταν ο Χριστός) και αυτόν, καταδικασθέντα σε σταυρικό θάνατο από τον Πιλάτο με καταγγελία των αρχόντων μας, δεν έπαυσαν να τον αγαπούν οι πρότερον αυτόν αγαπήσαντες, (γιατί φάνηκε σ’ αυτούς μετά τρεις μέρες πάλι ζωντανός σύμφωνα με τα λεχθέντα από τους θείους προφήτες, αυτά και μύρια άλλα θαυμάσια) και μέχρι σήμερα ακόμα δεν εξαφανίστηκε η τάξη των Χριστιανών που πήραν αυτό το όνομα από αυτόν⁵.

⁵ Η απόδοση αυτή στην απλοποιημένη ελληνική γλώσσα είναι του *Δρα Κώστα Μεταλληνού*, Οι Αρνητές του Υπερφυσικού, Εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ, Αθήνα, 2^η έκδ. 1987. Το πρωτότυπο κείμενο του Ιώσηπου έχει ως εξής: «Γίνεται δε κατά τούτον τον χρόνον Ιησούς σοφός ανήρ, είχε άνδρα λέγειν χρηΐ ην γαρ παραδόξων έργων ποιητής, διδάσκαλος ανθρώπων των ηδονή ταληθή δεχομένων, και πολλούς μεν Ιουδαίους, πολλούς δε και του Ελληνικού επηγάγετο· ο Χριστός ούτος ην. και αυτόν ενδείξει των πρώτων ανδρών παρ’ ημίν, σταυρώ επιτετιμηκότος Πιλάτου ουκ επαύσαντο οι το πρώτον αγαπήσαντες· εφάνη γαρ αυτοίς τρίτην έχων ημέραν πάλιν ζων των θείων προφητών ταύτα τε και άλλα μυρία περί αυτού θαυμάσια ειρηκότων. εις έτι τε νυν των Χριστιανών από τούδε ωνομασμένον ουκ επέλιπε το φύλον

Το ότι υπήρχε πλούτος επαληθευτικών αποδεικτικών στοιχείων για τον Ιησού ήταν ολοφάνερο. Ωστόσο ρώτησα: «Αλλά, συμφωνείτε ότι αυτό το κείμενο αμφισβητείται. Σε τι συμπέρασμα έχουν καταλήξει οι επιστήμονες γι' αυτό;»

«Στην επιστήμη υπάρχουν τρία ρεύματα σχετικώς, απάντησε. «Για προφανείς λόγους οι πρώτοι χριστιανοί πίστευαν ότι αυτό αποτελούσε μια θαυμάσια και πέρα για πέρα αυθεντική μαρτυρία για τον Ιησού και την Ανάστασή Του. Το λάτρευαν! Στη συνέχεια, ολόκληρο το κείμενο αμφισβητήθηκε από μερικούς επιστήμονες την εποχή του Διαφωτισμού».

«Σήμερα όμως υπάρχει μια εξαιρετική συμφωνία, τόσο μεταξύ εβραίων όσο και μεταξύ χριστιανών επιστημόνων, ότι στο σύνολό του το κείμενο είναι αυθεντικό, παρόλο που μπορεί να υπάρχουν μερικές παρεμβολές».

«Παρεμβολές;» ρώτησα ανασηκώνοντας το ένα μου φρύδι. «Μπορείτε να μου εξηγήσετε τι εννοείτε μ' αυτό;»

«Παρεμβολές σημαίνει ότι οι πρώτοι χριστιανοί αντιγραφείς παρεμβάλανε κάποιες φράσεις, που ένας εβραίος συγγραφέας σαν τον Ιώσηπο δεν θα είχε γράψει», απάντησε ο Yamauchi.

Έδειξε με το δάχτυλό του μία φράση στο βιβλίο. «Για παράδειγμα, η πρώτη σειρά λέει: 'Κατά τον καιρό τούτο έζησε ο Ιησούς, άνθρωπος σοφός'. Αυτή η φράση φαίνεται να είναι όντως του Ιώσηπου γιατί, κανονικά, δεν χρησιμοποιείται από τους χριστιανούς αναφορικά με τον Ιησού. Η επόμενη όμως φράση λέει: 'εάν επιτρέπεται να τον ονομάσει κανείς άνθρωπο'. Αυτό σημαίνει ότι εδώ υπονοείται πως ο Ιησούς ήταν κάτι παραπάνω από άνθρωπος, πράγμα που φαίνεται να οφείλεται σε μία παρεμβολή».

Έγνεψα καταφατικά με το κεφάλι μου για να του δείξω ότι μέχρι τώρα παρακολουθούσα τη σκέψη του.

«Και το κείμενο συνεχίζει ως εξής», πρόσθεσε ο Yamauchi: «'Επειδή ήταν θαυμαστών έργων ποιητής (διδάσκαλος των ανθρώπων που δέχονται με ευχαρίστηση την αλήθεια)' και μάζεψε γύρω του πολλούς από τους Ιουδαίους, ακόμα δε και από τους Εθνικούς'. Αυτό φαίνεται να συμφωνεί αρκετά με το λεξιλόγιο που ο

(*Ιώσηπος*, *Jewish Antiquities [Ιουδαϊκές Αρχαιότητες]*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, XVIII, 63-64, σελ. 48-50) (Σ.τ.μ.).

Ιώσηπος χρησιμοποιεί αλλού, και σε γενικές γραμμές θεωρείται αυθεντικό».

«Αλλά, ακολουθεί ο αναμφισβήτητος ισχυρισμός: '[Α]υτός ήταν ο Χριστός', που φαίνεται να είναι παρεμβολή-».

«Παρεμβολή επειδή ο Ιώσηπος λέει, όταν γράφει αναφερόμενος στον Ιάκωβο, ότι 'ο Ιησούς ονομαζόταν ο Χριστός;'» ρώτησα διακόπτοντας.

«Πολύ σωστά», είπε ο Yamauchi. «Είναι απίθανο να είχε πει εδώ τόσο απερίφραστα ο Ιώσηπος ότι ο Ιησούς ήταν ο Μεσσίας, όταν αλλού είπε ότι θεωρείτο από τους οπαδούς του ότι ήταν ο Μεσσίας».

«Το επόμενο τμήμα αυτού του χωρίου –το οποίο μιλάει για τη δίκη και τη σταύρωση του Ιησού, καθώς και για το ότι οι οπαδοί Του εξακολουθούσαν να Τον αγαπούν– δεν ξενίζει για Ιώσηπο και θεωρείται αυθεντικό. Έπειτα έρχεται η φράση: 'φάνηκε σ' αυτούς μετά τρεις μέρες πάλι ζωντανός'».

«Και πάλι αυτό είναι μια αναμφισβήτητη διακήρυξη της Ανάστασης και συνεπώς είναι απίθανο να την έγραψε ο Ιώσηπος. Τα τρία αυτά σημεία λοιπόν φαίνεται να είναι παρεμβολές».

«Και το τελικό συμπέρασμα;» ρώτησα.

«Το τελικό συμπέρασμα είναι ότι το κομμάτι αυτό προφανώς γράφτηκε αρχικά για τον Ιησού, καίτοι ίσως χωρίς τα τρία αυτά σημεία τα οποία σας ανέφερα. Αλλά, και πάλι, ο Ιώσηπος επαληθεύει σπουδαίες πληροφορίες αναφορικά με τον Ιησού: ότι ήταν ο αρχηγός της εκκλησίας της Ιερουσαλήμ, ο οποίος πέθανε με μαρτυρικό θάνατο και ότι ήταν ένας σοφός ραβίνος με ευρύ και πιστό σ' Εκείνον κύκλο ακολούθων, παρά το γεγονός ότι είχε σταυρωθεί από τον Πιλάτο με την παρακίνηση ορισμένων αρχηγών των Ιουδαίων».

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΙΩΣΗΠΟΥ

Παρόλο που αυτές οι πληροφορίες πρόσφεραν κάποια ανεξάρτητη επαλήθευση για τον Ιησού, εξακολουθούσα να απορώ που ένας ιστορικός σαν τον Ιώσηπο δεν είχε πει περισσότερα για μια τόσο σπουδαία φυσιογνωμία του 1^{ου} αιώνα. Ήξερα ότι μερικοί σκεπτικιστές, όπως ο φιλόσοφος Michael Martin του Πανεπιστημίου της Βοστώνης, είχαν κάνει ανάλογη κριτική.

Οπότε, ρώτησα τον Yamauchi ποια ήταν η αντίδρασή του στο σχόλιο του Martin ότι ο Ιησούς ούτε καν έζησε ποτέ. '... Αν ο

Ιησούς είχε ποτέ ζήσει, θα περίμενε κανείς τον Ιώσηπο να έχει γράψει περισσότερα γι' Αυτόν... Ξενίζει βέβαια που ο Ιώσηπος... τον ανέφερε... παρεμπιπτόντως, όταν άλλες μεσσιανικές φυσιογνωμίες, όπως τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, τις ανέφερε περισσότερο λεπτομερειακά»⁶.

Η απάντηση του Yamauchi ήταν ασυνήθιστα έντονη. «Κατά καιρούς, μερικοί άνθρωποι προσπαθούν να αρνηθούν την ύπαρξη του Ιησού, αλλά αυτό είναι καταδικασμένο από την αρχή», είπε μ' έναν τόνο απόγνωσης στη φωνή του. «Υπάρχει πλήθος αποδείξεων ότι ο Ιησούς ήταν υπαρκτό πρόσωπο και αυτές οι υποθετικές ερωτήσεις είναι στην ουσία κενές και λανθασμένες».

«Αλλά, θα απαντούσα ως εξής: Ο Ιώσηπος ενδιαφερόταν για την πολιτική και για τον αγώνα κατά της Ρώμης, οπότε γι' αυτόν ο Ιωάννης ο Βαπτιστής ήταν πιο σημαντικός, διότι φαινόταν να αποτελεί μεγαλύτερη πολιτική απειλή απ' ό,τι ο Ιησούς».

Βρήκα την ευκαιρία και διέκοψα: «Μια στιγμή, όμως. Δεν υπάρχουν και μερικοί επιστήμονες οι οποίοι περιέγραψαν τον Ιησού ως Ζηλωτή, ή τουλάχιστον ως συμφωνούντα με το κίνημα των Ζηλωτών;» τον ρώτησα αναφερόμενος σε μια επαναστατική ομάδα του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα η οποία ήταν αντίθετη με την πολιτική της Ρώμης.

Ο Yamauchi κατέρριψε την αντίρρησή μου με μια κίνηση του χεριού του. «Αυτό είναι μία τοποθέτηση που τα ίδια τα ευαγγέλια δεν υποστηρίζουν», απάντησε. «Διότι, μην ξεχνάτε, ο Ιησούς δεν αντιτίθετο καν στο να πληρώνονται φόροι στους Ρωμαίους. Συνεπώς, επειδή ο Ιησούς και οι οπαδοί Του δεν αποτελούσαν κάποια άμεση πολιτική απειλή, είναι εύκολο να εξηγήσει κανείς γιατί ο Ιώσηπος δεν ενδιαφέρθηκε περισσότερο γι' αυτή τη θρησκευτική ομάδα –παρόλο που, όπως εκ των υστέρων αποδείχτηκε, ήταν πραγματικά πολύ σημαντική».

«Οπότε, στη δική σας εκτίμηση, πόσο σπουδαίες είναι οι δύο αυτές αναφορές στον Ιώσηπο;», ρώτησα.

«Εξαιρετικά σπουδαίες», απάντησε ο Yamauchi, «ιδίως επειδή η αφήγησή του των ιουδαϊκών πολέμων έχει αποδειχτεί ότι είναι ιδιαίτερα ακριβής. Για παράδειγμα, έχει ενισχυθεί από αρχαιολογικές ανασκαφές στη Μασάντα και από ιστορικούς όπως ο Τάκιτος. Ο Ιώσηπος θεωρείται γενικά ένας πολύ αξιόπιστος

ιστορικός και το ότι αναφέρει τον Ιησού θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό».

‘Η ΟΛΕΘΡΙΑ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑ’

Ο Yamauchi είχε μόλις αναφέρει το μεγαλύτερο Ρωμαίο ιστορικό του 1^{ου} αιώνα και ήθελα να συζητήσω μαζί του τι είχε να μας πει ο Τάκιτος για τον Ιησού και το χριστιανισμό. «Θα μπορούσατε να μου διατυπώσετε τι επαληθευτικές αποδείξεις έχει να μας δώσει αυτός;» ρώτησα.

Ο Yamauchi έγνεψε καταφατικά. «Ο Τάκιτος κατέγραψε την απόδειξη για τον Ιησού, η οποία κατά πάσα πιθανότητα είναι η πιο σημαντική που έχουμε μετά τα ευαγγέλια», είπε. «Το 115 μ.Χ. ο Τάκιτος γράφει ξεκάθαρα ότι ο Νέρωνας καταδίωκε τους χριστιανούς ως αποδιοπομπαίους τράγους, για να απομακρύνει τις υποψίες από το άτομό του σχετικά με τη μεγάλη πυρκαγιά που κατέστρεψε τη Ρώμη το 64 μ.Χ.».

Ο Yamauchi σηκώθηκε πάνω και πήγε προς ένα ράφι της βιβλιοθήκης ψάχνοντας για ένα συγκεκριμένο βιβλίο. «Α, νάτο», είπε, βγάζοντας ένα χοντρό τόμο και γυρνώντας τις σελίδες μέχρι που βρήκε το χωρίο που ζητούσε από το οποίο στη συνέχεια μου διάβασε:

Έτσι λοιπόν, για να καταπνίξει τη φήμη, ο Νέρωνας κατηγορήσε και τιμώρησε με τον πιο σκληρό τρόπο, μία τάξη ανθρώπων, οι οποίοι ήταν μισητοί για τα βίτσια τους (*flagitia*) και τους οποίους το πλήθος ονόμαζε χριστιανούς. Ο Χριστός, από τον οποίο πήραν το όνομά τους, είχε εκτελεστεί με εντολή του ανθύπατου Πόντιου Πιλάτου, όταν αυτοκράτορας ήταν ο Τιβέριος και η ολέθρια αυτή δεισιδαιμονία (*exitiabilis superstitio*) προς στιγμήν ελέγχθηκε, αλλά ξέσπασε και πάλι – όχι στην Ιουδαία, την πατρίδα της συγκεκριμένης δεισιδαιμονίας, αλλά στην ίδια τη Ρώμη, όπου όλα τα τρομερά και αισχρά πράγματα του κόσμου μαζεύονται και τελούνται. Πρώτα λοιπόν συλλαμβάνονταν όσοι ομολογούσαν ότι είναι μέλη και έπειτα, με τις δικές τους πληροφορίες, καταδικαζόταν ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων, όχι τόσο για το ότι έκαψαν

την πόλη, όσο για το μίσος τους κατά του ανθρώπινου γένους (*odio humani generis*)⁷.

Γνώριζα ήδη γι' αυτό το χωρίο και διερωτώμουν πώς θα απαντούσε ο Yamauchi σε μια παρατήρηση του γνωστού επιστήμονα J. N. D. Anderson, ο οποίος κάνει την υπόθεση πως, όταν ο Τάκιτος λέει ότι η ολέθρια αυτή δεισιδαιμονία, η οποία στην αρχή ελεγχόταν, αργότερα ξαναήρθε στην επιφάνεια, υποσυνείδητα δίνει μαρτυρία για την πεποίθηση των πρώτων χριστιανών ότι ο Ιησούς σταυρώθηκε, αλλά στη συνέχεια αναστήθηκε από τους νεκρούς. «Συμφωνείτε μαζί του;» ρώτησα το Yamauchi.

Εκείνος σκέφτηκε μια στιγμή και μετά απάντησε με τρόπο που έδειχνε ότι πάει ν' αποφύγει την ερώτησή μου: «Αυτή είναι πράγματι η ερμηνεία που έχουν δώσει ορισμένοι επιστήμονες». Ύστερα όμως έθιξε ένα καίριο σημείο: «Ανεξάρτητα αν αυτό το χωρίο του Τάκιτου είχε αυτό ακριβώς υπόψη του», είπε, «μας δίνει τα εξής αξιοσημείωτα στοιχεία: ότι η σταύρωση ήταν η πιο φρικτή μοίρα που μπορούσε να έχει κανείς και ότι το γεγονός πως υπήρχε ένα κίνημα βασισμένο σ' έναν άνθρωπο ο οποίος σταυρώθηκε πρέπει να εξηγηθεί».

«Πώς μπορείτε να εξηγήσετε τη διάδοση μιας θρησκείας που βασίζεται στη λατρεία ενός ανθρώπου, ο οποίος υπέφερε τον πιο αιμωτικό θάνατο που υπάρχει; Φυσικά, η χριστιανική απάντηση είναι ότι αναστήθηκε. Όσοι δεν το πιστεύουν αυτό, πρέπει να επινοήσουν μια εναλλακτική θεωρία. Αλλά, κατά τη γνώμη μου», συνέχισε ο Yamauchi, «καμιά από τις εναλλακτικές απόψεις που έχουν διατυπωθεί δεν είναι αρκετά πειστική».

Τον ρώτησα να χαρακτηρίσει τη βαρύτητα των γραπτών του Τάκιτου αναφορικά με τον Ιησού κι εκείνος απάντησε:

«Πρόκειται για μια σπουδαία μαρτυρία προερχόμενη από ένα μάρτυρα που δεν διέκειτο ευμενώς προς την επιτυχία και εξάπλωση του χριστιανισμού, ο οποίος βασιζόταν σ' έναν ιστορικό Ιησού, που σταυρώθηκε από τον Πόντιο Πιλάτο. Και είναι σημαντικό πως ο Τάκιτος αναφέρει ότι 'ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων' έμεναν τόσο

⁷ Η ελληνική απόδοση αυτού του χωρίου από το λατινικό πρωτότυπο των Χρονικών του Τάκιτου (XV 44) είναι της μεταφράστριας (Σ.τ.μ.).

πιστοί στις πεποιθήσεις τους που ήταν πρόθυμοι να πεθάνουν παρά να αναιρέσουν».

ΨΑΛΛΟΝΤΑΣ ‘ΠΡΟΣ ΔΟΞΑΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΩΣ ΘΕΟΥ’

Ήξερα κι έναν άλλο Ρωμαίο, λεγόμενο Πλίνιο τον Νεότερο, ο οποίος στα κείμενά του είχε επίσης αναφερθεί στο χριστιανισμό. «Κι αυτός έδωσε ενισχυτικές αποδείξεις ως προς ορισμένα θέματα, δεν είν’ έτσι;» ρώτησα.

«Πολύ σωστά. Ήταν ο ανηψιός του Πλίνιου του Πρεσβύτερου, του γνωστού εγκυκλοπαιδιστή, ο οποίος πέθανε στην έκρηξη του Βεζούβιου το 79 μ.Χ. Ο Πλίνιος ο Νεότερος έγινε κυβερνήτης της Βιθυνίας στη βορειοδυτική Τουρκία. Ένα μεγάλο μέρος της αλληλογραφίας του με τον αυτοκράτορα Τραϊανό διασώζεται μέχρι σήμερα», απάντησε.

Ο Yamauchi έβγαλε τη φωτοτυπία μιας σελίδας βιβλίου και είπε: «Στο 10^ο βιβλίο αυτών των επιστολών, ο Πλίνιος ο Νεότερος αναφέρεται συγκεκριμένα στους χριστιανούς τους οποίους ο ίδιος είχε συλλάβει και λέει:

Τους ρωτούσα αν είναι Χριστιανοί και σε κείνους που το βεβαίωναν έκανα την ίδια ερώτηση δεύτερη και τρίτη φορά, απειλώντας αυτούς με τιμωρία. Παρέπεμψα δε όσους επέμεναν, γιατί όποια κι αν ήταν η ομολογία τους, δεν αμφέβαλα πως πρέπει να τιμωρηθεί τουλάχιστον η πεισμοσύνη τους, κι η αλύγιστη επιμονή τους...

Εξάλλου, βεβαίωσαν ότι το πταίσμα τους ή η πλάνη τους ήταν μονάχα τούτη: Ότι συναθροίζονταν μια ορισμένη μέρα πριν την ανατολή του ήλιου, ότι έψελναν εκ περιτροπής ύμνο προς δόξαν του Χριστού ως Θεού (*Cristo quasi deo*), ότι έδιναν υπόσχεση με όρκο, όχι για να κάνουν κανένα έγκλημα, αλλά ότι δεν θα διαπράξουν κλοπή ούτε ληστεία ούτε μοιχεία...

Για να βρω την αλήθεια, νόμισα πολύ πιο αναγκαίο να ανακρίνω δύο γυναίκες δούλες, που τις ονόμαζαν διακόνισσες,

αλλά δεν βρήκα τίποτε άλλο από μια κακή και υπερβολική δεισιδαιμονία (*superstitionem gravam et immodicam*)⁸».

«Πόσο σημαντική είναι αυτή η αναφορά;» ρώτησα.

«Πολύ σημαντική. Γράφτηκε προφανώς γύρω στο 111 μ.Χ. και δίνει μαρτυρία για την ταχεία εξάπλωση του χριστιανισμού, τόσο στην πόλη όσο και στις αγροτικές περιοχές, σε κάθε τάξη ανθρώπων –δούλες γυναίκες, αλλά και Ρωμαίους πολίτες– αφού λέει επίσης ότι στέλνει τους χριστιανούς, οι οποίοι ήταν Ρωμαίοι πολίτες, στη Ρώμη για να δικαστούν».

«Και μιλάει και για τη λατρεία του Ιησού ως Θεού, για το ότι οι χριστιανοί είχαν βάλει πολύ ψηλά τον πήχυ σε θέματα ηθικής συμπεριφοράς, καθώς και για το ότι δεν μεταπειθόνταν εύκολα από τις πεποιθήσεις τους».

ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΠΟΥ ΣΚΟΤΕΙΝΙΑΣΕ Η ΓΗ

Για μένα, μία απ' τις πιο προβληματικές αναφορές στην Καινή Διαθήκη είναι εκεί που οι συγγραφείς των ευαγγελίων ισχυρίζονται ότι η γη σκοτεινίασε για το χρονικό διάστημα που ο Ιησούς έμεινε κρεμασμένος στο Σταυρό. Δεν είναι αυτό μάλλον μία απλή τεχνική γραψίματος, που αποβλέπει να τονίσει τη σημασία της Σταύρωσης, παρά μία πραγματική ιστορική περιγραφή του τι συνέβη; Στο κάτω κάτω, αν είχε σκοτεινιάσει η γη, δεν θα υπήρχε κάποια τουλάχιστον αναφορά αυτού του εξαιρετικού γεγονότος και έξω από τη Γραφή;

Ωστόσο, ο Δρ Gary Habermas έχει γράψει για έναν ιστορικό ονόματι Θάλλο (*Thallus*), ο οποίος το 52 μ.Χ. έγραψε την ιστορία του κόσμου της ανατολικής Μεσογείου από τον Τρωικό πόλεμο και μετά. Παρόλο που το έργο του Θάλλου έχει χαθεί, το αναφέρει ο Ιούλιος ο Αφρικανός το 221 περίπου μ.Χ. κι εκείνο κάνει μνεία για το σκοτάδι που σκέπασε τη γη, στο οποίο αναφέρονται τα ευαγγέλια!⁹

Ρώτησα λοιπόν το Yamauchi: «Θα μπορούσε αυτό να αποτελεί μια ανεξάρτητη επαλήθευση αυτού του Βιβλικού ισχυρισμού;»

⁸ Η απόδοση στα ελληνικά του κειμένου του Πλίνιου του Νεότερου παρατίθεται εδώ από τη μετάφραση του *Δρα Κώστα Μεταλληνού*, Οι Αρνητές του Υπερφυσικού, ό.π., σελ. 27 (Σ.τ.μ.).

Ο Yamauchi μού εξήγησε και μου είπε «Σ’ αυτό το εδάφιο ο Ιούλιος ο Αφρικανός λέει ότι ο Θάλλος, στο 3^ο βιβλίο των Ιστοριών του, εξηγεί εκείνη την περίοδο απουσίας του φωτός ως έκλειψη ηλίου –που κατά τη γνώμη μου είναι παράλογο».

«Δηλαδή, ο Θάλλος φαίνεται να λέει κάτι σαν, ‘ναι, υπήρξε μία χρονική περίοδος που η γη σκοτεινίασε κατά τη Σταύρωση’, αλλά στη συνέχεια κάνει την υπόθεση ότι αυτό οφειλόταν σε έκλειψη ηλίου. Ο Αφρικανός τότε ισχυρίζεται ότι, λαμβανομένου υπόψη του χρόνου κατά τον οποίο έγινε η Σταύρωση, δεν θα μπορούσε να είχε γίνει έκλειψη ηλίου».

Ο Yamauchi άπλωσε το χέρι του στο γραφείο του για να πιάσει ένα χαρτί και είπε: «Επιτρέψτε μου να σας διαβάσω κάτι που είπε για κείνο το σκοτάδι ο επιστήμονας Paul Maier σε μια υπομείωση του βιβλίου του Pontius Pilate (*Πόντιος Πιλάτος*) το 1968». Και άρχισε να διαβάζει:

Αυτό το φαινόμενο, προφανώς, έγινε αντιληπτό στη Ρώμη, στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις της Μεσογείου. Σύμφωνα με τον Τερτυλλιανό... ήταν ένα συμπαντικό ή παγκόσμιο φαινόμενο. Ο Φλέγων, Έλληνας συγγραφέας από την Καρία, ο οποίος γράφει λίγο μετά το 137 μ.Χ., ανέφερε ότι το 4^ο έτος της 202^{ης} Ολυμπιάδας (δηλ. το 33 μ.Χ.) έλαβε χώρα η μεγαλύτερη έκλειψη ηλίου και ότι τόσο πολύ σκοτεινίασε την 6^η ώρα της ημέρας (δηλ. στις 12 το μεσημέρι), που ακόμη και αστέρια βγήκαν στον ουρανό. Έγινε ένας μεγάλος σεισμός στη Βιθυνία και πολλά πράγματα έπεσαν στη Νίκαια¹⁰.

«Οπότε», συμπέρανε ο Yamauchi, «όπως τονίζει και ο Paul Maier, έχουμε εδώ μια εξωβιβλική μαρτυρία για το σκοτάδι που έπεσε στη γη την ώρα της Σταύρωσης του Χριστού. Προφανώς, μερικοί ένιωσαν την ανάγκη να προσπαθήσουν να δώσουν μια νατουραλιστική εξήγηση σ’ αυτό το φαινόμενο ισχυριζόμενοι ότι επρόκειτο για έκλειψη ηλίου».

ΕΝΑ ΠΟΡΤΡΕΤΟ ΤΟΥ ΠΙΛΑΤΟΥ

Το γεγονός ότι ο Yamauchi ανέφερε τον Πιλάτο, μού έφερε στο νου τα επιχειρήματα μερικών επικριτών, οι οποίοι αμφισβητούν την αντικειμενικότητα των ευαγγελίων εξαιτίας του τρόπου με τον

οποίο παρουσιάζουν αυτό το Ρωμαίο ηγέτη. Ενώ η Καινή Διαθήκη σκιαγραφεί την προσωπικότητά του ως ανασφαλή και ταλαντευόμενη, πρόθυμη να υποκύψει στις πιέσεις του ιουδαϊκού όχλου και να εκτελέσει τον Ιησού, άλλες ιστορικές πηγές τον περιγράφουν ως ισχυρογνώμονα και αδιάλλακτο.

«Δεν αποτελεί αυτό ένα σημείο στο οποίο η Βίβλος αντιφάσκει με τους ιστορικούς;» ρώτησα.

«Όχι, πραγματικά όχι», είπε ο Yamauchi. «Η μελέτη του Maier για τον Πιλάτο δείχνει ότι προστάτης του Πιλάτου ήταν ο Σηιάνος (*Sejanus*) και ότι αυτός έχασε την εξουσία το 31 μ.Χ., επειδή συνωμοτούσε εναντίον του αυτοκράτορα».

Δεν καταλάβαινα. «Και τι σχέση μπορεί να έχει αυτό με το θέμα μας;» ρώτησα.

«Αυτή η απομάκρυνση του Σηιάνου από την εξουσία θα είχε εξασθενήσει τη δύναμη του Πιλάτου το 33 μ.Χ., δηλαδή την εποχή που κατά πάσα πιθανότητα σταυρώθηκε ο Χριστός», απάντησε ο Yamauchi. «Οπότε, είναι αυτονόητο γιατί ο Πιλάτος δίσταζε να δυσανεμίσει τους ιουδαίους εκείνη την εποχή και να μπλέξει χειρότερα με τον αυτοκράτορα, πράγμα που σημαίνει ότι η Βιβλική περιγραφή του Πιλάτου κατά πάσα πιθανότητα είναι ακριβής»¹¹.

ΑΛΛΕΣ ΕΒΡΑΪΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Έχοντας ως τώρα συζητήσει τη ρωμαϊκή πλευρά των ενισχυτικών αποδείξεων για τον Ιησού, ήθελα στο σημείο αυτό να κάνω στροφή και να ρωτήσω αν καμιά άλλη εβραϊκή πηγή, εκτός από τον Ιώσηπο, επαλήθευε κάτι για τον Ιησού. Ρώτησα λοιπόν τον Yamauchi για αναφορές του Ιησού στο Ταλμούδ, ένα σημαντικό εβραϊκό έργο που ολοκληρώθηκε το 500 περίπου μ.Χ. και ενσωματώνει τη Μισνά, η συλλογή της οποίας έγινε το 200 περίπου μ.Χ.

¹¹ Μισνά είναι η συλλογή της προφορικής παράδοσης, βασισμένης κυρίως σε ραβινικές αποφάσεις προ του 200 μ.Χ., που συγκέντρωσε ο ραβίνος Γιούντα Χα ΉΝασί και ενσωματώθηκε στο Ταλμούδ. Από τις δύο εκδόσεις του Ταλμούδ, την Παλαιστινιακή τον 4^ο αιώνα μ.Χ. και τη Βαβυλωνιακή τον 5^ο αιώνα μ.Χ., ως πληρέστερη και εγκυρότερη θεωρείται η Βαβυλωνιακή. Για περισσότερα σχετικά με το Ταλμούδ, βλ. και τη Σ.τ.μ. στο 10^ο κεφάλαιο αυτού του βιβλίου, υπότιτλος 'Πρέπει να πληρωθώσι πάντα τα γεγραμμένα περί εμού' (Σ.τ.μ.).

«Οι εβραίοι, κατά κανόνα, δεν ασχολούνται εκτενώς με τους ‘αιρετικούς’», απάντησε. «Υπάρχουν λίγα χωρία στο Ταλμούδ τα οποία αναφέρονται στον Ιησού, αποκαλώντας Τον ψευδομεσσία, ο οποίος έκανε μάγια και δικαίως καταδικάστηκε σε θάνατο. Επίσης, επαναλαμβάνουν τη φήμη ότι ο Ιησούς ήταν γόνος ενός Ρωμαίου στρατιώτη και της Μυριάμ, εισηγούμενοι μ’ αυτό τον τρόπο ότι υπήρχε κάτι το ασυνήθιστο γύρω απ’ τη γέννησή Του».

«Οπότε», είπα, «κατά έναν αρνητικό τρόπο οι εβραϊκές αυτές αναφορές παρέχουν κάποια επαληθευτική απόδειξη για τον Ιησού».

«Ναι, σωστά», απάντησε ο Yamauchi. «Ο καθηγητής M. Wilcox το έθεσε ως εξής σ’ ένα άρθρο του που δημοσιεύτηκε σ’ ένα επιστημονικό έργο-πηγή»:

Η παραδοσιακή εβραϊκή βιβλιογραφία, παρόλο που αναφέρεται στον Ιησού μόνο φειδωλά (και που εν πάση περιπτώσει πρέπει να χρησιμοποιείται προσεκτικά), ενισχύει τους ισχυρισμούς των ευαγγελίων ότι ο Χριστός θεράπευε και έκανε θαύματα, αλλά αυτά τα αποδίδει σε σατανικές δυνάμεις. Επίσης, διασώζει την πληροφορία ότι ήταν Δάσκαλος και είχε οπαδούς (πέντε) και ότι κατά την πρώτη τουλάχιστον ραβινική περίοδο δεν υπήρχε γενική συμφωνία ότι επρόκειτο για ‘αιρετικό’ και ‘απατεώνα’¹².

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗ ΓΡΑΦΗ

Παρόλο που βρήκαμε αρκετά αποδεικτικά στοιχεία για τον Ιησού έξω από τη Γραφή, διερωτώμουν γιατί να μην υπάρχουν περισσότερα. Ήξερα βέβαια ότι είχαν διασωθεί πολύ λίγες ιστορικές πηγές από τον 1^ο μ.Χ. αιώνα, αλλά ρώτησα τον Yamauchi: «Γενικά, δεν θα έπρεπε να είχαμε βρει περισσότερα στοιχεία για τον Ιησού σε αρχαία κείμενα έξω από τη Βίβλο;»

«Όταν οι άνθρωποι ξεκινούν θρησκευτικά κινήματα, συχνά περνούν πολλές γενιές πριν καταγραφούν ορισμένα πράγματα γι’ αυτούς», απάντησε. «Εκείνο που είναι ενδιαφέρον, ωστόσο, είναι ότι έχουμε περισσότερα για τον Ιησού παρά για οποιοδήποτε άλλο ιδρυτή αρχαίας θρησκείας.»

Αυτό με κατέλαβε εξ’ απροόπτου. «Αλήθεια;» ρώτησα έκπληκτος. «Μπορείτε να μου πείτε περισσότερα γι’ αυτό;»

«Για παράδειγμα, παρόλο που οι Γάθα του Ζωροάστρη, γύρω στο 1000 π.Χ., θεωρούνται αυθεντικές, τα περισσότερα από τα Ζωροαστρικά κείμενα δεν γράφτηκαν παρά μετά τον 3^ο αιώνα μ.Χ. Η πιο γνωστή βιογραφία του Ζωροάστρη είναι η παρσική, η οποία γράφτηκε το 1278 μ.Χ.».

«Οι γραφές του Βούδα, ο οποίος έζησε τον 6^ο αιώνα π.Χ., δεν καταγράφηκαν παρά μετά τη χριστιανική περίοδο και η πρώτη βιογραφία του Βούδα γράφτηκε τον 1^ο αιώνα μ.Χ. Παρόλο που στο Κοράνι έχουμε τα λόγια του Μωάμεθ, ο οποίος έζησε από το 570 ως το 632, η βιογραφία του δεν γράφτηκε πριν από το 767, δηλαδή περισσότερο από έναν αιώνα μετά το θάνατό του».

«Οπότε, η περίπτωση με τα κείμενα για τον Ιησού είναι μοναδική και εξαιρετικά εντυπωσιακή, με την έννοια του πόσα μπορούμε να μάθουμε γι' Αυτόν από πηγές άλλες από την Καινή Διαθήκη».

Ήθελα να πιαστώ απ' αυτό το θέμα προκειμένου να συνοψίσω ό,τι είχαμε συγκεντρώσει ως τώρα για τον Ιησού από εξωβιβλικές πηγές και είπα: «Ας υποθέσουμε προς στιγμή ότι δεν είχαμε την Καινή Διαθήκη ή άλλα χριστιανικά κείμενα. Ακόμη και χωρίς αυτά, τι θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε για τον Ιησού από αρχαίες μη χριστιανικές πηγές, όπως τον Ιώσηπο, το Ταλμούδ, τον Τάκιτο, τον Πλίνιο τον Νεότερο και άλλους;»

Ο Yamauchi χαμογέλασε και απάντησε: «Θα είχαμε και πάλι ένα σημαντικό αριθμό σπουδαίων ιστορικών αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία μάλιστα θα μπορούσαν να μας προσφέρουν ένα είδος διαγράμματος για τη ζωή του Ιησού», είπε.

Και έπειτα συνέχισε υψώνοντας από ένα δάχτυλο τη φορά για να δώσει έμφαση στο κάθε στοιχείο. *Πρώτον*, θα γνωρίζαμε ότι ο Ιησούς ήταν ένας εβραίος δάσκαλος. *Δεύτερον*, ότι πολλοί άνθρωποι πίστευαν ότι έκανε θεραπείες και εξορκισμούς. *Τρίτον*, ότι μερικοί άνθρωποι πίστευαν πως ήταν ο Μεσσίας. *Τέταρτον*, ότι τον απέρριψαν οι εβραίοι ηγέτες. *Πέμπτον*, ότι σταυρώθηκε επί Ποντίου Πιλάτου, όταν αυτοκράτορας στη Ρώμη ήταν ο Τιβέριος. *Έκτον*, ότι

· Η μικρή αυτή μειονότητα, που ακολούθησε τη διδασκαλία του Ζωροάστρη και η οποία γι' αυτό το λόγο εκδιώχτηκε από την Περσία τον 7^ο αιώνα μ.Χ., εγκαταστάθηκε κυρίως στη Βομβάη της Ινδίας. Η θρησκεία τους ονομάζεται παρσισμός (Σ.τ.μ.).

παρά τον εξευτελιστικό Του θάνατο, οι οπαδοί Του, οι οποίοι πίστευαν ότι ήταν ακόμη ζωντανός, εξαπλώθηκαν και πέρα από την Παλαιστίνη, έτσι ώστε να υπάρχουν πλήθη τέτοιων πιστών στη Ρώμη και στις αγροτικές περιοχές το 64 μ.Χ. *Εβδομον*, κάθε είδους άνθρωποι –άντρες και γυναίκες, ελεύθεροι και δούλοι– Τον λάτρευαν ως Θεό».

Αυτό συνιστούσε πραγματικά ένα εντυπωσιακό αποδεικτικό υλικό για την επαλήθευση των αποδείξεων από ανεξάρτητες πηγές. Και όχι μόνο το διάγραμμα της ζωής του Ιησού μπορούμε να σκιαγραφήσουμε χωρίς τη Γραφή, αλλά και πολλές άλλες πληροφορίες γι' Αυτόν μπορούμε να συλλέξουμε από υλικό που είναι τόσο παλιό που στην ουσία προηγείται και αυτών των ευαγγελίων.

ΑΡΧΑΙΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΩΣ ΕΠΑΛΗΘΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΗ

Ο απόστολος Παύλος δεν συνάντησε ποτέ του τον Ιησού πριν απ' το θάνατό Του, αλλά μας λέει ότι συνάντησε τον Αναστημένο Ιησού και αργότερα συμβουλευτήκε και κάποιους άλλους αυτόπτες μάρτυρες, για να βεβαιωθεί ότι δίδασκε το ίδιο μήνυμα μ' εκείνους. Επειδή ο Παύλος άρχισε να γράφει τις επιστολές του, οι οποίες περιέχονται στην Καινή Διαθήκη, χρόνια πριν γραφτούν τα ευαγγέλια, οι επιστολές αυτές περιέχουν εξαιρετικά αρχαία ιστορικά ντοκουμέντα σχετικά με τον Ιησού –τόσο αρχαία που κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι είχαν σημαντικά αλλοιωθεί από την ανάπτυξη μύθων.

«Ο Luke Timothy Johnson, ο επιστήμονας από το Πανεπιστήμιο του Emory, ισχυρίζεται ότι τα κείμενα του Παύλου αποτελούν 'αξιόλογη ανεξάρτητη επαλήθευση' της 'πανταχού παρουσίας και της αρχαιότητας' της παράδοσης για τον Ιησού»¹³, είπα στον Yamauchi. «Συμφωνείτε μαζί του;»

Μιλούσαμε ήδη αρκετή ώρα. Ο Yamauchi σηκώθηκε λίγο για να τεντώσει τα μέλη του κι έπειτα ξανακάθισε. «Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι επιστολές του Παύλου είναι τα αρχαιότερα κείμενα στην Καινή Διαθήκη», είπε, «και ότι κάνουν ορισμένες σημαντικές αναφορές στη ζωή του Ιησού».

«Μπορείτε να το συγκεκριμενοποιήσετε αυτό;» ρώτησα.

«Για παράδειγμα, ο Παύλος αναφέρει ότι ο Ιησούς καταγόταν από τον Δαβίδ, ότι ήταν ο Μεσσίας, ότι προδόθηκε, ότι δικάστηκε, ότι σταυρώθηκε για τις αμαρτίες μας, ότι τοποθετήθηκε στον τάφο και ότι αναστήθηκε την τρίτη ημέρα από τους νεκρούς και πολλοί άνθρωποι Τον είδαν ζωντανό –περιλαμβανομένου και του Ιακώβου, του αδελφού του Ιησού, ο οποίος δεν πίστευε σ’ Αυτόν πριν τη Σταύρωση», απάντησε ο Yamauchi.

«Είναι επίσης ενδιαφέρον ότι ο Παύλος αναφέρει μερικά από τα πράγματα τα οποία είναι εξαιρετικά σημαντικά στα ευαγγέλια – όπως, για παράδειγμα, τις παραβολές και τα θαύματα του Ιησού–, αλλά εστιάζει το ενδιαφέρον του στον εξιλαστήριο θάνατο και την Ανάστασή Του. Αυτά ήταν για τον Παύλο τα πιο σπουδαία πράγματα για τον Ιησού και πραγματικά αυτά είν’ εκείνα τα οποία μεταμόρφωσαν τον Παύλο από διώκτη των χριστιανών στον υπ’ αριθμόν ένα ιεραπόστολο της ιστορίας, ο οποίος ήταν πρόθυμος να περάσει από ένα σωρό δυσκολίες και στερήσεις εξαιτίας της πίστης του».

«Ο Παύλος επίσης ενισχύει την απόδειξη σχετικά με μερικά πολύ σπουδαία χαρακτηριστικά του Ιησού, όπως την ταπεινοφροσύνη, την υπακοή Του, την αγάπη Του για τους αμαρτωλούς κτλ. Στο δεύτερο κεφάλαιο της προς Φιλιππησίους επιστολής, ο Παύλος καλεί τους χριστιανούς να έχουν το ίδιο φρόνημα που είχε κι ο Χριστός. Πρόκειται για ένα πολύ διάσημο χωρίο, στο οποίο ο Παύλος προφανώς παραθέτει κάποιον αρχαίο χριστιανικό ύμνο για την κένωση του Ιησού, ο οποίος ήταν ίσος με τον Θεό, αλλά πήρε μορφή ανθρώπου, μορφή δούλου, και υπέφερε την αυστηρότερη ποινή, τη Σταύρωση. Οι επιστολές του Παύλου λοιπόν αποτελούν μια σπουδαία μαρτυρία για τη θεότητα του Ιησού – ο Παύλος Τον αποκαλεί ‘Υιό του Θεού’ και ‘εικόνα του Θεού’».

Διέκοψα τον Yamauchi λέγοντας: «Το γεγονός ότι ο Παύλος, ο οποίος προερχόταν από μονοθεϊστική, εβραϊκή θρησκεία, λάτρευε τον Ιησού ως Θεό είναι εξαιρετικά σημαντικό, δεν είν’ έτσι;»

«Ναι», είπε, «και καταρρίπτει τη λαϊκή θεωρία ότι η θεότητα του Ιησού μπήκε μεταγενέστερα στο χριστιανισμό από μη εβραϊκές

· ‘...ουδέ οι αδελφοί αυτού επίστευον εις αυτόν’ (Ιωάν. ζ’ 5) (Σ.τ.μ.).

πηγές. Απλά δεν έχει έτσι το θέμα. Ακόμη και ο Παύλος σε μια τόσο πρόωμη εποχή λάτρευε τον Ιησού ως Θεό».

«Θα πρέπει να πω ότι όλα αυτά τα ενισχυτικά αποδεικτικά στοιχεία στα γραπτά του Παύλου είναι εξαιρετικής σημασίας. Και έχουμε και άλλες πολύ παλιές επιστολές από τους αυτόπτες μάρτυρες Ιάκωβο και Πέτρο. Ο Ιάκωβος, για παράδειγμα, έχει αναμνήσεις από την Ομιλία του Ιησού στο Όρος των Ελαιών».

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΑΝΑΣΤΗΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ

Επίσης έχουμε τόμους ολόκληρους κειμένων των Πατέρων της Εκκλησίας, οι οποίοι ήταν οι αρχαιότεροι χριστιανοί συγγραφείς μετά την Καινή Διαθήκη. Έγραψαν την επιστολή του Κλήμεντα της Ρώμης, τις επιστολές του Ιγνατίου, την επιστολή του Πολυκάρπου, την επιστολή του Βαρνάβα κτλ. Σε πολλά σημεία οι επιστολές αυτές δίνουν μαρτυρία για τα βασικά δεδομένα αναφορικά με τον Ιησού, ιδίως για τη διδασκαλία Του, τη Σταύρωσή Του, την Ανάστασή Του και τη θεία φύση Του.

«Ποια απ' αυτά τα κείμενα θεωρείτε ως πιο σημαντικά;»
ρώτησα.

Ο Yamauchi σταμάτησε να σκεφτεί την ερώτηση. Παρόλο που δεν ονόμασε το κείμενο εκείνο το οποίο εκείνος θεωρούσε ως το πιο σημαντικό, αναφέρθηκε σε επτά επιστολές του Ιγνατίου ως μεταξύ των σπουδαιότερων από τα κείμενα των Πατέρων της Εκκλησίας. Ο Ιγνάτιος, επίσκοπος Αντιοχείας στη Συρία, πέθανε με μαρτυρικό θάνατο επί αυτοκρατορίας Τραϊανού προ του 117 μ.Χ.

«Εκείνο το οποίο είναι σημαντικό για τον Ιγνάτιο», είπε ο Yamauchi, «είναι ότι τόνιζε τόσο τη θεότητα του Ιησού όσο και την ανθρώπινη υπόστασή Του, κατ' αντίθεση με την αίρεση των δοκητών· η οποία αρνιόταν ότι ο Ιησούς ήταν πραγματικά άνθρωπος.

· Στο χριστιανισμό δοκητισμός (από το ρήμα 'δοκέω-ώ', με την έννοια ότι κάτι απλά εμφανίζεται ή φαίνεται έτσι) είναι η πεποίθηση ότι το φυσικό σώμα του Ιησού ήταν μια παραίσθηση, όπως και η σταύρωσή Του, δηλαδή ότι ο Ιησούς μόνο 'φαινόταν' πως είχε σώμα και πέθανε φυσικό θάνατο, ενώ στην πραγματικότητα ήταν άυλος, ένα αμιγές πνεύμα, που συνεπώς δεν μπορούσε να πεθάνει. Η άποψη αυτή, η οποία συνήθως θεωρείται ότι είναι συνυφασμένη με το γνωστικισμό, έχει ιστορικά κριθεί ως αιρετική από τους περισσότερους χριστιανούς θεολόγους. Για περισσότερα, βλ., για παράδειγμα, τη συνοπτική ανάλυση του δοκητισμού στον

Επίσης, τόνισε τα ιστορικά ντοκουμέντα του χριστιανισμού. Έγραψε σε μία επιστολή, ενώ ο ίδιος πήγαινε προς την εκτέλεσή του, ότι ο Ιησούς πράγματι διώχτηκε επί Πιλάτου, πράγματι σταυρώθηκε, πράγματι αναστήθηκε από τους νεκρούς και ότι εκείνοι που πιστεύουν σ' Αυτόν θα αναστηθούν επίσης¹⁴.

Συγκεντρώνοντας όλα αυτά –τον Ιώσηπο, τους Ρωμαίους ιστορικούς και ηγέτες, τα εβραϊκά ντοκουμέντα, τις επιστολές του Παύλου και τους Πατέρες της Εκκλησίας–, αποκτούμε μια πειστική απόδειξη η οποία επαληθεύει όλα τα ουσιώδη που συναντούμε στις βιογραφίες του Ιησού. Ακόμη κι αν πετάγαμε όλα τα αντίγραφα των ευαγγελίων, και πάλι θα είχαμε μια εικόνα του Ιησού, η οποία είναι εξαιρετικά επιβλητική –στην ουσία είναι ένα πορτρέτο του μονογενούς Υιού του Θεού.

Σηκώθηκα επάνω και ευχαρίστησα τον Yamauchi για το χρόνο και τις γνώσεις του. «Ξέρω ότι θα μπορούσαμε να μιλήσουμε και για πολλά άλλα, δεδομένου ότι έχουν γραφτεί τόσα βιβλία για το θέμα», είπα. «Αλλά, πριν τελειώσουμε, θα ήθελα να σας απευθύνω μια τελευταία ερώτηση, μια προσωπική ερώτηση, αν επιτρέψετε».

Ο καθηγητής σηκώθηκε κι εκείνος από την καρέκλα του και απάντησε: «Ευχαρίστως να με ρωτήσετε».

Περιέφερα το βλέμα μου στο λιτό του γραφείο, το οποίο ξεχειλίζε από βιβλία, χειρόγραφα, καταλόγους, περιοδικά, δισκέτες του κομπιούτερ και χαρτιά, όλα προϊόντα μιας ολόκληρης ζωής επιστημονικής έρευνας σ' ένα παρελθόν τόσο μακρινό.

«Έχετε δαπανήσει σαράντα χρόνια μελετώντας αρχαία ιστορία και αρχαιολογία», άρχισα. «Τι αποτέλεσμα είχε αυτό στην προσωπική σας πνευματική ζωή; Οι έρευνες και οι μελέτες σας δυνάμωσαν ή εξασθένησαν την πίστη σας στον Ιησού Χριστό;»

Για μια στιγμή χαμήλωσε το βλέμμα του προς τα κάτω, προς το πάτωμα, και μετά σήκωσε τα μάτια του ψηλά και με κοίταξε κατάματα. Με μια σταθερή και ειλικρινή φωνή είπε: «Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι οι μελέτες μου έχουν εξαιρετικά δυναμώσει και πλουτίσει την πνευματική μου ζωή. Μου έδωσαν να καταλάβω καλύτερα την κουλτούρα και το ιστορικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ξετυλίχτηκαν τα γεγονότα».

«Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν αναγνωρίζω πως υπάρχουν ακόμη κάποια αξεδιάλυτα θέματα. Δεν θα μπορέσουμε να έχουμε πλήρη γνώση σ' αυτή τη ζωή. Αλλά τα θέματα αυτά ούτε κατά διάνοια υπονομεύουν την πίστη μου στη βασική αξιοπιστία των ευαγγελίων και της υπόλοιπης Καινής Διαθήκης».

«Νομίζω ότι οι εναλλακτικές λύσεις, οι οποίες προσπαθούν να εξηγήσουν την εξάπλωση του χριστιανισμού με κοινωνιολογικούς ή ψυχολογικούς παράγοντες είναι πολύ ασθενείς». Κούνησε το κεφάλι του και επανέλαβε: «πολύ ασθενείς».

Και μετά πρόσθεσε: «Για μένα, η ιστορική απόδειξη έχει ενδυναμώσει τη δέσμευσή μου στον Ιησού Χριστό ως τον Υιό του Θεού, ο οποίος μας αγαπά και πέθανε για μας κι έπειτα αναστήθηκε. Είναι πολύ απλό».

Η ΑΛΗΘΕΙΑ Η ΟΠΟΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝΕΙ

Καθώς βγήκα από κτίριο του Yamauchi και αντίκρισα μια θάλασσα φοιτητών να τρέχουν από αίθουσα σε αίθουσα, για να προφτάσουν το μάθημά τους της επόμενης ώρας, συλλογίστηκα πόσο ικανοποιητικό υπήρξε το ταξίδι μου στη μικρή πόλη Oxford του Ohio. Είχα έρθει αναζητώντας επαληθευτικά αποδεικτικά στοιχεία για τον Ιησού και έφευγα με ένα πλούσιο ρεζερβουάρ υλικού, το οποίο επιβεβαίωνε κάθε πλευρά της ζωής Του, των θαυμάτων, της θεότητας και της νίκης Του κατά του θανάτου.

Ήξερα βέβαια ότι η σύντομη συζήτησή μας δεν είχε αγγίξει παρά την επιφάνεια των πραγμάτων. Κάτω απ' τη μασχάλη μου κρατούσα το βιβλίο *The Verdict of History* (*Η ετυμολογία της ιστορίας*), το οποίο είχα ξαναδιαβάσει ενόψει της συνέντευξης που θα έπαιρνα. Σ' αυτό ο ιστορικός Gary Habermas παραθέτει λεπτομερώς 39 αρχαίες πηγές, οι οποίες δίνουν ντοκουμέντα για τη ζωή του Ιησού από τα οποία απαριθμεί περισσότερα από 100 σχετικά με τη ζωή του Ιησού, τη διδασκαλία, τη Σταύρωση και την Ανάστασή Του¹⁵.

Και το σπουδαιότερο, οι 24 από τις πηγές τις οποίες παραθέτει ο Habermas, περιλαμβανομένων και 7 μη θρησκευτικών, καθώς και αρκετών από τα παλαιότερα 'πιστεύω' της εκκλησίας, αφορούν συγκεκριμένα τη θεϊκή φύση του Ιησού. «Αυτά τα 'πιστεύω'», γράφει ο Habermas, «φανερώνουν ότι η εκκλησία δεν δίδαξε τη θεότητα του Ιησού μία γενιά αργότερα, όπως συχνά

επαναλαμβάνει η σύγχρονη θεολογία, διότι είναι αναμφισβήτητο ότι το δόγμα αυτό υπάρχει ήδη στην πρώτη χριστιανική εκκλησία»¹⁶.

Αυτό αποτελεί εκπληκτική επαληθευτική απόδειξη του πιο σημαντικού πράγματος που είπε ποτέ ο πιο σπουδαίος άνθρωπος που έζησε στον κόσμο.

Έκλεισα το φερμουάρ του μπουφάν μου και κατευθύνθηκα προς το αυτοκίνητό μου. Ρίχνοντας μια τελευταία ματιά προς τα πίσω, είδα το φθινοπωρινό ήλιο του Οκτώβρη να φωτίζει την επιγραφή στην πέτρα που είχα παρατηρήσει μπαίνοντας στην πανεπιστημιούπολη αυτού του *μη* θρησκευτικού ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος: «Θα γνωρίσετε την αλήθεια και η αλήθεια θα σας ελευθερώσει».

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Έχει συμβεί ποτέ στη ζωή σας να αμφιβάλλετε για τη μαρτυρία κάποιου μέχρι που να σας δώσει επαληθευτικές αποδείξεις; Πώς συγκρίνεται αυτή η εμπειρία σας με τα όσα μάθατε από τις επαληθευτικές αποδείξεις για τον Ιησού που παρουσίασε ο Yamauchi;
2. Ποια από τις επαληθευτικές αποδείξεις για τον Ιησού που έδωσε ο Yamauchi θεωρείτε ότι ήταν η πιο πειστική; Γιατί;
3. Οι αρχαίες πηγές λένε ότι οι χριστιανοί έμεναν πιστοί στις πεποιθήσεις τους και δεν αρνούσαν την πίστη τους ούτε κάτω από την απειλή βασανιστηρίων. Γιατί νομίζετε ότι είχαν τόσο βαθιά ριζωμένες πεποιθήσεις;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Bruce, F. F.*, Jesus and Christian Origins outside the New Testament (*Ο Ιησούς και οι απαρχές του χριστιανισμού εκτός της Καινής Διαθήκης*), Grand Rapids: Eerdmans, 1974.
- *Habermas, Gary*, The Historical Jesus (*Ο ιστορικός Ιησούς*), Joplin, Mo.: College Press, 1996.

- *McDowell, Josh και Bill Wilson, He Walked Among Us (Περπάτησε ανάμεσά μας)*, Nashville: Nelson, 1994.

¹ Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language (*Το μεγάλο εγκυκλοπαιδικό λεξικό της αγγλικής γλώσσας του Webster*), New York: Gramercy, 1989, σελ. 328.

² *Maurice Possley, Mob Hit Man Aleman Gets One Hundred to Three Hundred Years (Ο πληρωμένος δολοφόνος του υποκόσμου Aleman καταδικάζεται σε εκατό με τριακόσια χρόνια)*, Chicago Tribune, 26 Νοεμ. 1997.

³ *Charles Templeton, Act of God (Πράξη του Θεού)*, New York: Bantam, 1979, σελ. 152.

⁴ *Josephus, The Antiquities (Οι αρχαιότητες)*, XX 200. Βλ. επίσης *Edwin Yamauchi, Josephus and the Scriptures (Ο Ιώσηπος και οι Γραφές)*, Fides et Historia 13 (1980), σελ. 42-63.

⁵ *Josephus, The Antiquities*, ό.π., XVIII 63-64.

⁶ *Michael Martin, The Case against Christianity (Τα επιχειρήματα εναντίον του χριστιανισμού)*, Philadelphia: Temple Univ. Press, 1991, σελ. 49.

⁷ *Tacitus, Annals (Χρονικά)*, 15.44.

⁸ *Pliny the Younger, Letters (Επιστολές)*, 10.96.

⁹ *Gary Habermas, The Historical Jesus (Ο ιστορικός Ιησούς)*, Joplin, Mo.: College Press, 1996, σελ. 196-197.

¹⁰ *Paul L. Maier, Pontius Pilate (Πόντιος Πιλάτος)*, Wheaton, Ill.: Tyndale House, 1968, σελ. 366, όπου παραθέτει ένα απόσπασμα του Φλέγοντος, *Olympiades kai Chronika*, 13, *Otto Keller (επιμέλ.)*, *Regum Naturalium Scriptores Graeci Minores*, 1, Leipzig: Tuerber, 1877, 101, μετάφρ. στα αγγλικά *Maier*.

¹¹ Βλ. *P. Maier, Sejanus, Pilate, and the Date of the Crucifixion (Σημάνος, Πιλάτος και η χρονολογία της Σταύρωσης)*, *Church History* 37 (1968), 1-11.

¹² *M. Wilcox, Jesus in the Light of His Jewish Environment (Ο Ιησούς στο φως του εβραϊκού του περιβάλλοντος)*, *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, 2, no. 25.1 (1982), σελ. 133.

¹³ *Luke Timothy Johnson, The Real Jesus (Ο πραγματικός Ιησούς)*, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1996, σελ. 120.

¹⁴ *Ignatius, Trallians (Προς Τραλλιανούς) IX*.

¹⁵ Βλ. *Gary Habermas, The Verdict of History (Η ετομνηγορία της ιστορίας)*, Nashville: Nelson, 1988.

¹⁶ Ό.π., σελ. 169.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΗ

Η αρχαιολογία επιβεβαιώνει ή διαψεύδει τις βιογραφίες για τον Ιησού;

Υπήρχε κάτι το σουρεαλιστικό στο γεύμα μου με το γιατρό Jeffrey MacDonald. Καθόταν ανέμελα στην αίθουσα συνεδριάσεων ενός δικαστηρίου της Βόρειας Καρολίνας κι έτρωγε το σάντουιτς του με τον τόνο και τα πατατάκια, κάνοντας αισιόδοξα σχόλια και γενικά διασκεδάζοντας. Σε μια γειτονική αίθουσα δώδεκα ένορκοι ήταν σε διάλειμμα μετά που είχαν ακούσει τη μακάβρια μαρτυρία για το ότι ο MacDonald είχε κτηνωδώς δολοφονήσει τη γυναίκα και τις δύο κόρες του.

Καθώς τελειώναμε το γεύμα μας, δεν μπορούσα να μην του υποβάλω τις εύλογες ερωτήσεις. «Πώς μπορείτε να φέρεστε σαν να μη συμβαίνει τίποτε;» ρώτησα κι ο τόνος της φωνής μου ήταν ένα μείγμα από έκπληξη και αγανάκτηση. «Δεν σας νοιάζει καθόλου που αυτοί οι ένορκοι θα αποφανθούν ότι είστε ένοχος;»

«Ο MacDonald κούνησε σαν σημαία το μισοτελειωμένο του σάντουιτς προς την κατεύθυνση της αίθουσας των ενόρκων και θριαμβολόγησε: «Αυτοί;». «Δεν πρόκειται να με καταδικάσουν ποτέ!»

Έπειτα, προφανώς συνειδητοποιώντας πόσο ξιπασμένα ακούγονταν τα λόγια του, πρόσθεσε γρήγορα. «Ξέρετε, είμαι αθώος».

Αυτή ήταν η τελευταία φορά που τον άκουσα να γελάει. Μέσα σε λίγες μέρες αυτός ο τέως λοκατζής και γιατρός μονάδας επειγόντων περιστατικών κρίθηκε ένοχος για τη δολοφονία με

μαχαίρι της γυναίκας του Colette και των δύο κοριτσιών του, της Kimberly, ετών 5 και της Kristen, ετών 2. Καταδικάστηκε σε ισόβια και τον πήραν απ' το δικαστήριο με χειροπέδες.

Ο MacDonald, την ιστορία του οποίου διηγήθηκε επιτυχημένα η Joe McGinniss στο μπεστσέλερ της –βιβλίο και έργο για την τηλεόραση– Fatal Vision (*Το μοιραίο όραμα*), ήταν τόσο ξιπασμένος που πίστευε ότι το άλλοθι του θα μπορούσε να τον απαλλάξει από την κατηγορία του φόνου.

Είχε πει στους ανακριτές ότι κοιμόταν στον καναπέ όταν οι ναρκομανείς χίτυδες τον ξύπνησαν μες στη νύχτα. Είπε ακόμη ότι πάλαιψε μαζί τους, αλλά ότι εκείνοι τον μαχαίρωσαν και τον χτύπησαν μέχρι που έπεσε λιπόθυμος στο πάτωμα. Όταν ξύπνησε, είπε, βρήκε την οικογένειά του δολοφονημένη.

Οι αστυνομικοί τον υποψιάζονταν από την αρχή. Το καθιστικό δεν έδειχνε αρκετά σημάδια πάλης ζωής-και-θανάτου. Τα τραύματα του MacDonald ήταν επιφανειακά. Παρόλο που δεν έβλεπε καλά, είχε κατορθώσει κατά κάποιον τρόπο να δώσει λεπτομερή περιγραφή εκείνων που υποτίθεται ότι του επιτέθηκαν, αν και δεν φορούσε τα γυαλιά του.

Ωστόσο, οι υποψίες τους και μόνο δεν ήταν εκείνες που εξασφάλισαν την καταδίκη. Στην περίπτωση του MacDonald οι αστυνομικοί βασίστηκαν σε επιστημονικά αποδεικτικά στοιχεία προκειμένου να ξεδιαλύνουν τον ιστό των ψεμάτων του MacDonald και να τον καταδικάσουν για τις δολοφονίες.

Υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία επιστημονικού αποδεικτικού υλικού, που συνήθως χρησιμοποιείται στις δίκες, από τον τύπο του DNA μέχρι την ιατροδικαστική ανθρωπολογία και την τοξικολογία. Στην περίπτωση του MacDonald ήταν η αιματολογική απόδειξη και η απόδειξη των αποτυπωμάτων της που τον έστειλε φυλακή.

Κατά μία εξαιρετική –και για τους εισαγγελείς ευτυχής– σύμπτωση, το καθένα απ' τα μέλη της οικογένειας του MacDonald είχε και διαφορετικό τύπο αίματος. Με το να αναλύσουν το αίμα εκεί όπου υπήρχαν κηλίδες, οι αστυνομικοί κατάφεραν να αναπαραστήσουν τα γεγονότα με τη σειρά που συνέβησαν εκείνη τη μοιραία βραδιά, κάτι το οποίο απόλυτα διέψευδε τους ισχυρισμούς του MacDonald ως προς το τι είχε συμβεί.

Επίσης, όταν έγινε επιστημονική έρευνα στις ίνες από τις γαλάζιες πιτζάμες, οι οποίες βρέθηκαν σκορπισμένες σε διάφορα μέρη, και αυτή κατέρριπτε το άλλοθι του. Η μικροσκοπική ανάλυση τέλος έδειξε ότι οι τρύπες στις πιτζάμες του δεν μπορούσαν να είχαν γίνει, όπως ισχυριζόταν εκείνος, από αξίνα πάγου που κρατούσαν οι εισβολείς όταν μπήκαν στο σπίτι. Με δυο λόγια, πίσω από την καταδίκη του MacDonald βρίσκονταν οι τεχνικοί της FBI με τις άσπρες εργαστηριακές μπλούζες¹.

Η επιστημονική έρευνα μπορεί επίσης να συμβάλει εξαιρετικά στη διαλεύκανση του ερωτήματος εάν τα όσα αναφέρονται στην Καινή Διαθήκη για τον Ιησού είναι ακριβή. Παρόλο που εκεί η αιματολογική και τοξικολογική έρευνα δεν θα μπορούσε να φωτίσει την υπόθεση, ένας άλλος τύπος επιστημονικής έρευνας, η αρχαιολογία, έχει πολλά να πει για την αξιοπιστία των ευαγγελίων.

Η αρχαιολογία, που καμιά φορά λέγεται και μελέτη των ‘αιωνόβιων σκουπιδιών’, περιλαμβάνει την ανακάλυψη χειροτεχνημάτων, αρχιτεκτονικής, τέχνης, νομισμάτων, μνημείων, γραπτών κειμένων, και άλλων λειψάνων αρχαίων πολιτισμών. Οι ειδικοί μελετούν αυτά τα υπολείμματα, για να πληροφορηθούν πώς ήταν η ζωή την εποχή που ο Ιησούς περπατούσε στους σκονισμένους δρόμους της αρχαίας Παλαιστίνης.

Εκατοντάδες αρχαιολογικά ευρήματα από τον 1^ο μ.Χ. αιώνα έχουν ανασκαφτεί και η περιέργεια την οποία εγώ είχα ήταν η εξής: τα ευρήματα αυτά υπονόμευαν ή ενίσχυαν τις μαρτυρίες των αυτοπτών μαρτύρων για τον Ιησού; Την περιέργειά μου όμως την εξισορροπούσε ο σκεπτικισμός. Έχω ακούσει πολλούς χριστιανούς να κάνουν εξωφρενικούς ισχυρισμούς για το ότι η αρχαιολογία μπορεί να αποδείξει πολύ περισσότερα απ’ όσα στην πραγματικότητα είναι δυνατόν. Δεν ενδιαφερόμουν, βέβαια, για τέτοιου είδους πρόσθετες αποδείξεις.

Έτσι, άρχισα να ψάχνω για κάποιον, ο οποίος να είναι γνωστού κύρους αυθεντία, να έχει ο ίδιος κάνει αρχαιολογικές έρευνες στη Μέση Ανατολή, να έχει εγκυκλοπαιδική γνώση των αρχαίων ευρημάτων και να έχει αρκετή επιστημονική αντικειμενικότητα, ώστε να παραδέχεται τα όρια των αρχαιολογικών

αποδείξεων, ενώ συγχρόνως να μπορεί να καταδείξει πώς μπορούν αυτές να ρίξουν φως στη ζωή του 1^{ου} αιώνα μ.Χ.

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο Δρ JOHN McRAY

Όταν επιστήμονες και σπουδαστές μελετούν αρχαιολογία, πολλοί στρέφονται στο εκτενές (432 σελίδες) και αντικειμενικό βιβλίο του McRay, *Archeology and the New Testament (Η αρχαιολογία και η Καινή Διαθήκη)*. Όταν το τηλεοπτικό κανάλι Arts & Entertainment (*Τέχνες και Ψυχαγωγία*) ήθελε να εξασφαλίσει την ακρίβεια του προγράμματος *The Mysteries of the Bible (Τα μυστήρια της Βίβλου)*, πάλι στον McRay απευθύνθηκε. Τέλος, όταν το National Geographic χρειαζόταν έναν επιστήμονα, ο οποίος να εξηγήσει το διαιδαλώδη κόσμο της Αγίας Γραφής, το τηλέφωνο χτύπησε στο γραφείο του McRay στο αξιοσέβαστο Κολέγιο του Wheaton στα προάστια του Chicago.

Έχοντας σπουδάσει στο Hebrew University (*Εβραϊκό Πανεπιστήμιο*), στην École Biblique et Archéologique Française (*Γαλλική Βιβλική και Αρχαιολογική Σχολή*) της Ιερουσαλήμ, στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Vanderbilt και στο Πανεπιστήμιο του Chicago –απ’ όπου πήρε και το διδακτορικό του το 1967–, ο McRay διατέλεσε καθηγητής της Καινής Διαθήκης και αρχαιολογίας στο Wheaton για περισσότερο από 15 χρόνια. Τα άρθρα του έχουν δημοσιευτεί σε 17 εγκυκλοπαίδειες και περιοδικά, η επιστημονική του έρευνα έχει παρουσιαστεί από το Bulletin of the Near East Archaeology Society (*Δελτίο της Αρχαιολογικής Εταιρείας της Μέσης Ανατολής*) και άλλα επιστημονικά περιοδικά και ο ίδιος έχει παρουσιάσει 29 επιστημονικές του ομιλίες σε επαγγελματικούς συνδέσμους.

Ο McRay είναι επίσης τέως συνεργάτης και έφορος του W. F. Albright Institute of Archeological Research (*W. F. Albright Ινστιτούτο Αρχαιολογικής Έρευνας*) στην Ιερουσαλήμ, τέως συνεργάτης και έφορος των American Schools of Oriental Research (*Αμερικανικές Σχολές Επιστημονικής Έρευνας στην Ανατολή*), συνεργάτης εν ενεργεία της Near East Archeological Society (*Αρχαιολογική Εταιρεία της Μέσης Ανατολής*) και μέλος των συντακτικών επιτροπών για την έκδοση των *Archeology in the Biblical World (Η Αρχαιολογία στο Βιβλικό Κόσμο)* και *Bulletin for*

Biblical Research (*Δελτίο Βιβλικής Έρευνας*), το οποίο εκδίδεται από το Institute for Biblical Research (*Ινστιτούτο Βιβλικής Έρευνας*).

Παρόλο που στον McRay αρέσει πολύ να γράφει και να διδάσκει για τον αρχαίο κόσμο, λατρεύει και τις ευκαιρίες να εξερευνά ο ίδιος αρχαιολογικούς τόπους. Έχει προσωπικά επιβλέψει, κατά τη διάρκεια μιας οκταετίας, ομάδες οι οποίες έκαναν αρχαιολογικές ανασκαφές στην Καισάρεια, Σεπφώριδα και στο Ηρώδειο –τοποθεσίες που βρίσκονται στο Ισραήλ. Έχει επίσης μελετήσει ρωμαϊκούς αρχαιολογικούς τόπους στην Αγγλία και στην Ουαλία, έχει αναλύσει αρχαιολογικά ευρήματα στην Ελλάδα και έχει βαδίσει στ' αχνάρια του αποστόλου Παύλου σε πολλά από τα ταξίδια του.

Στα εξήντα έξι του τα μαλλιά του έχουν γκριζάρει και τα γυαλιά του έχουν χοντρότερους φακούς, αλλά αναδίδει ακόμη έναν αέρα περιπέτειας. Πάνω απ' το γραφείο του στο Πανεπιστήμιο –και μάλιστα και πάνω απ' το κρεβάτι του στο σπίτι– υπάρχει ένα οριζόντιο κάδρο με μια φωτογραφία της Ιερουσαλήμ. «Ζω στη σκιά αυτής της πόλης», είπε μ' έναν τόνο νοσταλγίας στη φωνή του, καθώς έδειχνε διάφορες τοποθεσίες όπου έχουν γίνει αρχαιολογικές ανασκαφές και έχουν βρεθεί σημαντικά ευρήματα.

Στο γραφείο του υπάρχει ο άνετος καναπές του τύπου που βρίσκει κανείς στη μπροστινή βεράντα των αγροτικών σπιτιών. Εκεί κάθισα εγώ, ενώ ο McRay, ντυμένος σπορ μ' ένα πουκάμισο που ήταν ανοιχτό στο λαιμό κι από πάνω ένα μπουφάν που φαινόταν πολυφορεμένο, έγερνε προς τα πίσω στην καρέκλα του γραφείου του.

Στην προσπάθειά μου να ελέγξω αν θα υπερέβαλε την αξία της αρχαιολογίας, αποφάσισα ν' αρχίσω τη συνέντευξη ρωτώντας τον τι δεν θα μπορούσε να μας πει αυτός ο τομέας για την αξιοπιστία της Καινής Διαθήκης. Στο κάτω κάτω ο McRay έχει γράψει στο βιβλίο του ότι, έστω κι αν η αρχαιολογία μπορεί να βεβαιώσει ότι η Μέκκα κι η Μεδίνα υπήρχαν στη δυτική Αραβία τον 6^ο και 7^ο αιώνα, αυτό δεν αποδεικνύει ότι ο Μωάμεθ ζούσε εκεί ή ότι το Κοράνι είναι αληθινό.

Άρχισε ως εξής: «Η αρχαιολογία έχει συμβάλει σημαντικά σε ορισμένα θέματα», είπε, μιλώντας μ' ένα μακρόσυρτο τόνο φωνής που τον είχε αποκτήσει ως παιδί στη νοτιοδυτική Οκλαχόμα, «αλλά, σίγουρα, δεν μπορεί να αποδείξει ότι η Καινή Διαθήκη είναι ο Λόγος

του Θεού. Αν κάνουμε ανασκαφές στο Ισραήλ και βρούμε αρχαίες τοποθεσίες που συμπίπτουν με το κομμάτι που η Γραφή αναφέρει ότι υπήρχαν, αυτό δείχνει ότι η ιστορία και η γεωγραφία της Αγίας Γραφής είναι σωστές. Ωστόσο, δεν επιβεβαιώνει πως ό,τι είτε ο Ιησούς Χριστός είναι σωστά. Οι πνευματικές αλήθειες δεν μπορούν ούτε να επιβεβαιωθούν ούτε να καταρριφθούν με τα αρχαιολογικά ευρήματα».

Αναφέρθηκε, υπό μορφή αναλογίας, στην ιστορία του Heinrich Schliemann, ο οποίος έψαχνε για την Τροία, προκειμένου να αποδείξει την ιστορική βάση της Ιλιάδας του Ομήρου. «Τη βρήκε την Τροία», παρατήρησε μ' ένα ελαφρό χαμόγελο ο McRay, «αλλά αυτό δεν αποδείκνυε ότι η Ιλιάδα ήταν αληθινή. Ήταν απλά μια ακριβής ιστορία ως προς μία συγκεκριμένη γεωγραφική αναφορά».

Αφού βάλουμε ορισμένα όρια ως προς το τι *μπορεί* και τι *δεν μπορεί* να θεμελιώσει η αρχαιολογία, ανυπομονούσα ν' αρχίσω να ερευνώ τι μπορεί να μας πει για την Καινή Διαθήκη. Αποφάσισα να μπω στο θέμα κάνοντας μια παρατήρηση η οποία ήταν προϊόν της εμπειρίας μου ως δημοσιογράφος-ερευνητής με νομικό υπόβαθρο.

ΞΕΧΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

Στην προσπάθειά τους να θεμελιώσουν αν οι μάρτυρες είναι ή όχι ειλικρινείς, οι δικηγόροι και οι δημοσιογράφοι θα ελέγξουν όλα τα σημεία της κατάθεσής τους που είναι επιδεκτικά ελέγχου. Αν η έρευνα αποκαλύψει ότι το πρόσωπο έχει κάνει λάθος ως προς τις συγκεκριμένες λεπτομέρειες, αυτό δημιουργεί σημαντικές υποψίες για την αλήθεια της όλης του κατάθεσης. Ωστόσο, αν οι λεπτομέρειες αποδειχτούν αληθινές, αυτό αποτελεί μία ένδειξη –καίτοι όχι απόδειξη, απλά ένδειξη– ότι ίσως ο μάρτυρας να λέει την αλήθεια και ως προς την όλη ιστορία.

Για παράδειγμα, αν κάποιος διηγείτο για ένα ταξίδι του από το St. Louis στο Chicago και έλεγε ότι σταμάτησε στην πόλη Springfield του Illinois, για να δει το έργο Titanic, το οποίο παιζόταν στον κινηματογράφο Odeon, και αγόρασε απ' το κυλικείο ένα μεγάλο μεγέθους γλύκισμα Clark, οι ανακριτές μπορούν να εξακριβώσουν αν υπάρχει αυτός ο κινηματογράφος στο Springfield, αν έπαιζε το συγκεκριμένο έργο εκείνη την ημερομηνία και αν πουλούσαν στο κυλικείο του αυτό το είδος και μέγεθος γλυκίσματος

την ημέρα που ο μάρτυρας καταθέτει ότι ήταν εκεί. Αν τα ευρήματά τους είναι αντίθετα με τα όσα ισχυρίστηκε ο μάρτυρας, αυτό βλάπτει σοβαρά την αξιοπιστία του. Αν οι λεπτομέρειες αποδειχτούν σωστές, αυτό δεν αποδεικνύει ότι και όλη η ιστορία του μάρτυρα είναι αληθινή, αλλά πάντως ενισχύει τη φήμη του μάρτυρα ως ανθρώπου ο οποίος ακριβολογεί.

Κατά κάποιον τρόπο, αυτό επιτυγχάνει και η αρχαιολογία. Ο συλλογισμός είναι ότι, αν οι λεπτομέρειες ενός αρχαίου ιστορικού επαληθεύονται κατ' επανάληψη, αυτό ενισχύει την πεποίθησή μας για την αξιοπιστία και του άλλου υλικού που μας δίνει αυτός ο ιστορικός, αλλά το οποίο δεν μπορεί να ελεγχθεί με επαλήθευση.

Οπότε, ζήτησα από τον McRay την επαγγελματική του γνώμη ως προς το εξής: «Η αρχαιολογία επιβεβαιώνει ή υπονομεύει την Καινή Διαθήκη όταν εξετάζει τις λεπτομέρειες των αφηγήσεών της;»

Ο McRay απάντησε σε χρόνο μηδέν και είπε: «Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι με την αρχαιολογία ενισχύεται η αξιοπιστία της Γραφής, το ίδιο όπως ενισχύεται η αξιοπιστία κάθε αρχαίου κειμένου, όταν γίνονται ανασκαφές και βρίσκεται ότι ο συγγραφέας είχε δίκιο όταν έλεγε για κάποια συγκεκριμένη τοποθεσία ή γεγονός».

Σαν παράδειγμα ανέφερε τις δικές του ανασκαφές στην Καισάρεια, στην παραλιακή ακτή του Ισραήλ, όπου εκείνος και άλλοι ανακάλυψαν το λιμάνι του Ηρώδη του Μεγάλου.

«Για πολλά χρόνια οι άνθρωποι αμφισβητούσαν την αξιοπιστία μιας δήλωσης του Ιώσηπου, του ιστορικού του 1^{ου} αιώνα μ. Χ., ο οποίος έλεγε ότι αυτό το λιμάνι ήταν τόσο μεγάλο όσο και ο Πειραιάς, το μεγάλο λιμάνι της Αθήνας. Οι άνθρωποι νόμιζαν πως ο Ιώσηπος είχε κάνει λάθος, γιατί όταν βλέπει κανείς τις πέτρες που εξέχουν απ' την επιφάνεια του νερού στο σύγχρονο λιμάνι, δεν είναι μεγάλου μεγέθους».

«Όταν όμως αρχίσαμε να κάνουμε εκσκαφές κάτω απ' την επιφάνεια της θάλασσας, βρήκαμε ότι, στο υπέδαφος, το λιμάνι εκτεινόταν πολύ, ότι είχε γκρεμιστεί και ότι οι συνολικές διαστάσεις του ήταν πραγματικά παρόμοιες μ' εκείνες του λιμανιού του Πειραιά. Το συμπέρασμα, λοιπόν, είναι ότι, τελικά, ο Ιώσηπος δεν είχε κάνει λάθος. Αυτό ήταν μία ακόμη απόδειξη ότι ο Ιώσηπος γνώριζε το αντικείμενό του».

Και τι γίνεται με τους συγγραφείς της Καινής Διαθήκης; Ήξεραν άραγε κι εκείνοι το αντικείμενό τους; Στις επόμενες ερωτήσεις μου, αυτό είναι το θέμα που ήθελα να ελέγξω.

Η ΑΚΡΙΒΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο γιατρός και ιστορικός Λουκάς έγραψε και το ευαγγέλιο που φέρει το όνομά του και τις Πράξεις των Αποστόλων, που μαζί αποτελούν το ¼ περίπου της όλης Καινής Διαθήκης. Συνεπώς, είναι καίριο το ερώτημα εάν ο Λουκάς ήταν ένας αξιόπιστος ιστορικός. «Όταν οι αρχαιολόγοι πήγαν να επαληθεύσουν αυτά που έγραψε», ρώτησα, «βρήκαν ότι είχαν γραφτεί προσεκτικά και με ακρίβεια ή όχι;»

«Η γενική άποψη τόσο των φιλελεύθερων όσο και των συντηρητικών επιστημόνων είναι ότι ο Λουκάς είναι ένας πολύ ακριβής ιστορικός», απάντησε ο McRay. «Είναι πολυμαθής, έχει ευγλωττία, τα ελληνικά του προσεγγίζουν σε ποιότητα τα αρχαία ελληνικά, γράφει σαν ένας μορφωμένος άνθρωπος και τα αρχαιολογικά ευρήματα διαρκώς αποδεικνύουν ότι ο Λουκάς ακριβολογεί σε ό,τι λέει».

Μάλιστα, πρόσθεσε ότι υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου η ιστορία με το λιμάνι και το μέγεθός του επαναλαμβάνεται, δηλαδή περιπτώσεις που οι επιστήμονες αρχικά νόμιζαν ότι ο Λουκάς είχε κάνει λάθος σε κάποια αναφορά του, αλλά που οι μεταγενέστερες ανακαλύψεις απέδειξαν ότι ακριβολογούσε σε ό,τι έλεγε.

Για παράδειγμα, στο γ' κεφάλαιο, εδάφιο 1, του ευαγγελίου του Λουκά αναφέρεται ότι ο Λυσανίας ήταν τετράρχης της Αβιληνής γύρω στο 27 μ.Χ. Για χρόνια οι επιστήμονες μιλούσαν γι' αυτό το θέμα υποστηρίζοντας ότι ο Λουκάς δεν ήξερε τι έλεγε, δεδομένου ότι είναι κοινώς γνωστό πως ο Λυσανίας δεν ήταν τετράρχης αλλά διοικητής της Χαλκίδας μισό αιώνα νωρίτερα. Αν λοιπόν ο Λουκάς δεν μπορεί να αποδώσει σωστά τα απλά γεγονότα, έλεγαν, τίποτε από τα γραφόμενά του δεν μπορεί να είναι αξιόπιστο.

Τότε είναι που η αρχαιολογία ήρθε να βοηθήσει. «Μια επιγραφή που βρέθηκε αργότερα ήταν της εποχής του Τιβερίου, ο οποίος ήταν αυτοκράτορας από το 14 ως το 37 μ.Χ., και αυτή ονομάζει τον Λυσανία ως τετράρχη στα Άβιλα που είναι κοντά στη Δαμασκό –όπως ακριβώς είχε γράψει ο Λουκάς», εξήγησε ο McRay.

«Τελικά, λοιπόν», κατέληξε, «υπήρχαν δύο αξιωματούχοι της Κυβέρνησης με το όνομα Λυσανίας! Για μια ακόμη φορά είχε αποδειχτεί ότι ο Λουκάς είχε απόλυτο δίκιο».

Ένα άλλο παράδειγμα είναι η αναφορά του Λουκά στις Πράξεις (ιζ' 6) στο αξίωμα των 'πολιταρχών' στη Θεσσαλονίκη. «Για πολλά χρόνια οι άνθρωποι νόμιζαν ότι ο Λουκάς είχε κάνει λάθος επειδή σε κανένα αρχαίο ρωμαϊκό έγγραφο δεν είχε βρεθεί ο όρος 'πολιτάρχης'», είπε ο McRay.

«Ωστόσο, αργότερα βρέθηκε σκαλισμένη σε μια αψίδα μια επιγραφή του 1^{ου} αιώνα μ.Χ., η οποία αρχίζει με τη φράση, 'Την εποχή των πολιταρχών...' Μπορείτε να πάτε στο Βρετανικό Μουσείο να τη δείτε και μόνος σας. Στη συνέχεια –άκουσον! άκουσον!– οι αρχαιολόγοι βρήκαν περισσότερες από 35 επιγραφές που αναφέρονται στους πολιτάρχες, μερικές απ' αυτές στη Θεσσαλονίκη, από την ίδια εποχή στην οποία αναφέρεται και ο Λουκάς. Αυτή τη φορά ήταν οι επικριτές που έσφαλαν και όχι ο Λουκάς».

Μια αντίρρηση μού ήρθε ξαφνικά στο μυαλό. «Ναι, αλλά στο ευαγγέλιό του ο Λουκάς λέει ότι ο Ιησούς πλησίαζε στην Ιεριχώ ('επλησίαζεν εις την Ιεριχώ'), όταν γιάτρεψε τον τυφλό Βαριτίμαιο, ενώ ο Μάρκος λέει πως αυτό συνέβη όταν ο Ιησούς έβγαινε από την Ιεριχώ ('εξήρχετο από της Ιεριχώ')². Δεν έχουμε εδώ μια ξεκάθαρη αντίφαση, η οποία μας κάνει να αμφιβάλουμε για την Καινή Διαθήκη;»

Ο McRay δεν προσβλήθηκε από το απερίφραστο της ερώτησής μου. «Καθόλου», απάντησε. «Η αντίφαση είναι μόνο φαινομενική, γιατί σκέφτεστε με το σύγχρονο χρόνο σκέψης και λογικής που οι πόλεις χτίζονται και παραμένουν εκεί που χτίζονται. Αυτό όμως δεν ήταν κι εκείνο που συνέβαινε στην αρχαιότητα».

«Την αρχαία εποχή η Ιεριχώ υπήρχε σε τουλάχιστον τέσσερις διαφορετικές τοποθεσίες, οι οποίες απείχαν μεταξύ τους μέχρι και ¼ μίλι. Η πόλη καταστράφηκε και ξαναχτίστηκε δίπλα σε μια άλλη πηγή νερού ή σ' έναν καινούργιο δρόμο ή κοντύτερα σ' ένα βουνό κτλ. Το θέμα είναι ότι μπορεί να 'βγαίνετε' από ένα σημείο όπου υπήρχε η Ιεριχώ και να 'μπαίνετε' σε άλλο, κάτι σαν να μετακινείστε από τη μία περιοχή του προαστιακού Chicago στην άλλη».

«Δηλαδή, λέτε ότι και ο Λουκάς και ο Μάρκος μπορεί να είχαν δίκιο;» ρώτησα.

«Ναι. Ο Ιησούς μπορεί συγχρόνως να *έβγαινε* από μία περιοχή της Ιεριχώ και να *έμπαινε* σε μία άλλη».

Η αρχαιολογία είχε απαντήσει σε μία ακόμη πρόκληση για τον Λουκά. Λαμβανομένου μάλιστα υπόψη ότι ο Λουκάς έχει γράψει ένα μεγάλο τμήμα της Καινής Διαθήκης, είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι θεμελιώθηκε το γεγονός πως ο Λουκάς είναι ένας επιμελής και ακριβής ιστορικός, ακόμη και στις απειροελάχιστες λεπτομέρειες. Ένας διακεκριμένος αρχαιολόγος εξέτασε προσεκτικά τις αναφορές του Λουκά σε 32 χώρες, 54 πόλεις και 9 νησιά και δεν βρήκε ούτε το παραμικρό λάθος³.

Το συμπέρασμα, όπως αναφέρει κι ένα βιβλίο πάνω σ' αυτό το θέμα, είναι το εξής: «Εάν ο Λουκάς ήταν τόσο υπερβολικά ακριβής στις ιστορικές του αναφορές, σε ποια λογική βάση στηρίζεται η υπόθεση ότι ήταν ευκολόπιστος και ανακριβής όταν αναφερόταν σε θέματα που είναι πολύ σπουδαιότερα όχι μόνο για τον ίδιον αλλά και για τους άλλους;»⁴

Για παράδειγμα, σε θέματα όπως είναι η Ανάσταση του Ιησού, η πιο σημαντική απόδειξη της θεότητάς Του, ο Λουκάς λέει (Πράξεις α' 3) ότι θεμελιώθηκε με πολλά αποδεικτικά στοιχεία ('διά πολλών τεκμηρίων').

Η ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

Η αρχαιολογία μπορεί να ενισχύει την αξιοπιστία του Λουκά, αλλά ο Λουκάς δεν είναι ο μόνος συγγραφέας της Καινής Διαθήκης. Αναρωτιόμουν τι θα είχαν να πουν οι επιστήμονες για τον Ιωάννη, το ευαγγέλιο του οποίου έχει συχνά κατηγορηθεί ως ύποπτο, επειδή μιλάει για τοποθεσίες, οι οποίες δεν μπορούσαν να επαληθευθούν. Μερικοί επιστήμονες ισχυρίστηκαν ότι, αφού ο Ιωάννης δεν κατάφερε να ακριβολογήσει πάνω σ' αυτές τις βασικές λεπτομέρειες, δεν θα πρέπει να ήταν κοντά στα γεγονότα της ζωής του Ιησού.

Αυτό το συμπέρασμα, ωστόσο, έχει αντιστραφεί τα τελευταία χρόνια. «Έχουν γίνει διάφορες ανακαλύψεις οι οποίες έχουν δείξει ότι ο Ιωάννης ήταν πολύ ακριβής», είπε ο McRay. «Για παράδειγμα, στο κεφάλαιο ε' του ευαγγελίου του (1-15) ο Ιωάννης αναφέρει με ποιον τρόπο ο Ιησούς γιάτρευσε έναν ασθενή στη Βηθεσδά που ήταν μια «κολυμπήθρα», δηλαδή κάτι σαν τις πισίνες της σύγχρονης εποχής. Ο Ιωάννης δίνει τη λεπτομέρεια ότι η Βηθεσδά είχε πέντε στοές. Για

χρόνια οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν τη Βηθσεδά ως παράδειγμα για το ότι υπήρχαν ανακρίβειες στον Ιωάννη, επειδή κανένα τέτοιο μέρος δεν είχε βρεθεί».

«Αλλά, τελευταία, έγιναν ανασκαφές στη Βηθσεδά και εκεί, χίλια διακόσια τόσα μέτρα κάτω από το έδαφος, βρίσκεται αυτή η «κολυμπήθρα» ή πισίνα, η οποία έχει πέντε στοές, δηλαδή πέντε κολωνάτες στεγασμένες πύλες ή προσβάσεις, ακριβώς όπως την περιέγραψε ο Ιωάννης. Και υπάρχουν και άλλες ανακαλύψεις –η «κολυμπήθρα» ή πισίνα του Σιλώαμ (Ιωαν. ζ' 7), το πηγάδι του Ιακώβ (Ιωαν. δ' 12), η πιθανή τοποθεσία του Λιθόστρωτου κοντά στην πύλη της Γιάφο, όπου ο Ιησούς εμφανίστηκε ενώπιον του Πιλάτου (Ιωαν. ιθ' 13), ακόμη και η ταυτότητα του ίδιου του Πιλάτου– που όλα ενισχύουν την ιστορική αξιοπιστία του ευαγγελίου του Ιωάννη».

«Τότε, λοιπόν, αυτά διαψεύδουν τον ισχυρισμό ότι το ευαγγέλιο του Ιωάννη γράφτηκε τόσο πολύ αργότερα από τις ημέρες του Ιησού που δεν είναι δυνατόν να είναι ακριβές», είπα.

«Απόλυτα», απάντησε.

Μάλιστα ο McRay επανέλαβε αυτό που μου είχε πει και ο Dr Bruce Metzger σχετικά με το αρχαιολογικό εύρημα ενός μικρού κομματιού από ένα αντίγραφο του ιη' κεφαλαίου του ευαγγελίου του Ιωάννη, που οι διάσημοι παπυρολόγοι τοποθετούν γύρω στο 125 μ.Χ. Αποδεικνύοντας ότι αντίγραφα του ευαγγελίου υπήρχαν τόσο νωρίς και σε τόσο μακρινή απόσταση (Αίγυπτος) από την περιοχή που γράφτηκαν, οι αρχαιολόγοι έχουν αποφασιστικά καταρρίψει την υπόθεση ότι το ευαγγέλιο του Ιωάννη συντάχτηκε αργά το δεύτερο αιώνα, δηλαδή πολύ αργότερα από την εποχή του Ιησού, ώστε να μην μπορεί να είναι ακριβές.

Άλλοι επιστήμονες έχουν επιτεθεί κατά του ευαγγελίου του Μάρκου, το οποίο γενικά θεωρείται η πρώτη αφήγηση της ζωής του Ιησού που γράφτηκε. Ο αθεϊστής Michael Martin κατηγορεί τον Μάρκο ότι είναι ανίδεος της γεωγραφίας της Παλαιστίνης, πράγμα το οποίο, ισχυρίζεται, δείχνει ότι δεν θα μπορούσε να έχει ζήσει στην περιοχή τις ημέρες του Χριστού. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στο ζ' κεφάλαιο του Μάρκου, εδάφιο 31, που λέει: «Και πάλιν εξελθών εκ

· Στα εβραϊκά &5* –η μία από τις πύλες της παλιάς πόλης στην Ιερουσαλήμ (Σ.τ.μ.).

των ορίων Τύρου και Σιδώνας, ήλθε προς την θάλασσαν της Γαλιλαίας, ανά μέσον των ορίων της Δεκαπόλεως».

Το επιχείρημα του Martin είναι το εξής: «Ενόψει των τριών αυτών κατεθύνσεων που μας δίνει ο ευαγγελιστής, ο Ιησούς δεν θα έπρεπε να *πηγαίνει προς* τη λίμνη της Γαλιλαίας, αλλά να *φεύγει απ' αυτήν*»⁵.

Όταν εξέθεσα στον McRay την κριτική του Martin, σούφρωσε τα φρύδια του και μετά επιδόθηκε σε μια έντονη δραστηριότητα ανασύροντας ένα ελληνικό κείμενο του Μάρκου από τα ράφια της βιβλιοθήκης του, βάζοντας κάτω απ' τη μασχάλη του βιβλία-πηγές και ξεδιπλώνοντας μεγάλους χάρτες της αρχαίας Παλαιστίνης.

«Εκείνο που οι κριτικοί αυτοί φαίνεται να υποθέτουν είναι ότι ο Ιησούς μπαίνει στο αυτοκίνητό του και ορμάει με ταχύτητα σε μια εθνική οδό, πράγμα που προφανώς δεν συνέβαινε», είπε.

Διαβάζοντας το κείμενο απευθείας στα ελληνικά, συνειδητοποιώντας την ορεινή σύσταση του εδάφους και τους πιθανούς δρόμους στην περιοχή, λαμβάνοντας υπόψη τη χαλαρή έννοια με την οποία χρησιμοποιείτο η λέξη 'Δεκάπολη' – αναφερόμενη στην ένωση δέκα πόλεων, οι οποίες άλλαζαν από καιρού εις καιρόν– ο McRay σχεδίασε ένα λογικό δρόμο στο χάρτη που αντιστοιχούσε απόλυτα με την περιγραφή του Μάρκου.

«Όταν όλα μπουν στο κατάλληλο πλαίσιο», είπε, «δεν υπάρχει πρόβλημα με την αφήγηση του Μάρκου».

Και πάλι, οι αρχαιολογικές οπτικές είχαν βοηθήσει να εξηγηθεί κάτι που εκ πρώτης όψεως φαινόταν να έρχεται σε αντίφαση με την Καινή Διαθήκη. Ρώτησα λοιπόν τον McRay μια ευρύτερη ερώτηση πάνω σ' αυτό: είχε ποτέ του συναντήσει ένα αρχαιολογικό εύρημα το οποίο να ερχόταν σε κατάφωρη αντίθεση με μια αναφορά της Καινής Διαθήκης;

Κούνησε το κεφάλι του αρνητικά. «Η αρχαιολογία δεν έχει να παρουσιάσει τίποτε το οποίο αποκάλυπτα αντιφάσκει με την Αγία Γραφή», απάντησε με εμπιστοσύνη. «Αντίθετα, όπως έχουμε δει, έχουν υπάρξει πολλές γνώμες των σκεπτικιστών από τους επιστημονικούς κύκλους, οι οποίες με τα χρόνια έχουν κωδικοποιηθεί σε 'γεγονότα', αλλά που η αρχαιολογία τις έχει καταρρίψει ως αναληθείς».

Και πάλι όμως υπήρχαν ορισμένα θέματα τα οποία ήθελα να λύσω. Έβγαλα λοιπόν τις σημειώσεις μου και ετοιμάστηκα να προκαλέσω τον McRay με τρία παλιά ερωτήματα-παζλ τα οποία, σκέφτηκα, η αρχαιολογία μπορεί να δυσκολευόταν να απαντήσει.

ΠΡΩΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ-ΠΑΖΛ: Η ΑΠΟΓΡΑΦΗ

Οι αφηγήσεις της γέννησης του Ιησού ισχυρίζονται ότι η Μαρία και ο Ιωσήφ ήταν υποχρεωμένοι από ένα διάταγμα περί απογραφής να επιστρέψουν στην πατρίδα του Ιωσήφ, τη Βηθλεέμ, προκειμένου να απογραφούν. «Επιτρέψτε μου να εκφραστή χωρίς περιστροφές: αυτό εκ πρώτης όψεως φαίνεται παράλογο», είπα. «Πώς θα ήταν ποτέ δυνατό η κυβέρνηση να υποχρεώσει τους πολίτες της να επιστρέψουν στον τόπο που γεννήθηκαν; Υπάρχει καμιά – οποιαδήποτε– αρχαιολογική έρευνα που να επιβεβαιώνει ότι αυτό έγινε ποτέ;»

Ο McRay ήρεμα ανέσυρε ένα αντίτυπο του βιβλίου του. «Η ανακάλυψη αρχαίων εντύπων για την απογραφή έχει ρίξει πολύ φως σ' αυτή την πρακτική», είπε, καθώς ξεφύλλιζε τις σελίδες του. Αφού βρήκε την αναφορά που ζητούσε, άρχισε να απαγγέλλει από ένα επίσημο κυβερνητικό διάταγμα που έφερε τη χρονολογία 104 μ.Χ.:

Ο Gaius Vibius Maximus, έπαρχος της Αιγύπτου [λέει]:
Βλέποντας ότι έφτασε ο χρόνος για την από σπίτι σε σπίτι απογραφή, είναι απαραίτητο να επιβάλουμε σε όλους, οι οποίοι για οποιοδήποτε λόγο διαμένουν έξω από τις επαρχίες, να επιστρέψουν στα σπίτια τους, για να μπορέσουν να διεκπεραιώσουν την τακτική εντολή της απογραφής και επίσης για να επιβλέψουν επιμελώς την καλλιέργεια των κλήρων τους⁶.

«Καθώς βλέπετε», είπε κλείνοντας το βιβλίο, «η πρακτική αυτή επιβεβαιώνεται με αυτό το έγγραφο, παρόλο που αυτός ο συγκεκριμένος τρόπος απογραφής του πληθυσμού μπορεί εσάς να

⁶Λουκ. β' 1: «Εν εκείναις δε ταις ημέραις εξήλθε διάταγμα παρά του Καίσαρος Αυγούστου να απογραφθῆ πάσα ἡ οἰκουμένη. Αὕτη ἡ απογραφή ἐγένετο πρώτη ὅτε ἠγεμόνευε τῆς Συρίας ὁ Κυρήνιος. Καὶ ἤρχοντο πάντες να απογράφωνται ἕκαστος εἰς τὴν εαυτοῦ πόλιν» (Σ.τ.μ.).

σας ξενίζει. Μάλιστα ένας άλλος πάπυρος, αυτός του 48 μ.Χ., δείχνει ότι ολόκληρη η οικογένεια είχε ανάμειξη στην απογραφή».

Ωστόσο, αυτό δεν έλυνε τελείως το πρόβλημα. Ο Λουκάς αναφέρει ότι η απογραφή που έφερε τον Ιωσήφ και την Μαρία στη Βηθλεέμ έγινε όταν ηγεμόνας της Συρίας ήταν ο Κυρήνιος κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Ηρώδη του Μεγάλου.

«Αυτό δημιουργεί ένα σημαντικότατο πρόβλημα», είπα «διότι ο Ηρώδης πέθανε το 4 π.Χ. και ο Κυρήνιος δεν άρχισε την ηγεμονία του στη Συρία πριν το 6 μ.Χ., προβαίνοντας στην απογραφή λίγο μετά που ανέλαβε την εξουσία. Υπάρχει εδώ ένα μεγάλο κενό. Πώς μπορείτε να συμβιβάσετε μια τόσο μεγάλη διαφορά στις χρονολογίες;»

Ο McRay ήξερε ότι το ερώτημα που έθετα ήταν ένα θέμα το οποίο είχε απασχολήσει τους αρχαιολόγους επί χρόνια. Απάντησε ως εξής: «Ένας διακεκριμένος αρχαιολόγος, ο Jerry Vardaman, έχει πολύ δουλέψει πάνω σ' αυτό. Έχει βρει ένα νόμισμα με το όνομα Κυρήνιος σε 'μικρογραφική' γραφή. Αυτό τοποθετεί τον Κυρήνιο ως ανθύπατο της Συρίας και της Κιλικίας από το 11 π.Χ. μέχρι μετά το θάνατο του Ηρώδη».

Δεν καταλάβαινα τι σχέση είχε αυτό και τον ρώτησα: «Τι εννοείτε μ' αυτό;»

«Έννοώ πως αυτό σημαίνει ότι υπήρχαν προφανώς δύο Κυρήνιοι», απάντησε. «Δεν είναι ασυνήθιστο να υπάρχουν πολλοί άνθρωποι με το ίδιο ρωμαϊκό όνομα, οπότε δεν υπάρχει λόγος να αμφισβητούμε ότι υπήρχαν δύο άνθρωποι με το όνομα Κυρήνιος. Η απογραφή θα είχε γίνει την εποχή του παλιότερου Κυρήνιου. Ενόψει του γεγονότος ότι ο κύκλος των απογραφών ήταν κάθε 14 χρόνια, αυτό θα ταίριαζε».

Εμένα αυτό μου φαινόταν λιγάκι υποθετικό, αλλ' αντί ν' αφήσω τη συνέντευξη να κολλήσει σ' αυτό το σημείο, αποφάσισα να αναβάλω για την ώρα αυτό το ερώτημα, κρατώντας μια σημείωση στο νου μου να καταπιαστώ με την ανάλυσή του κάποια άλλη στιγμή.

Όταν έψαξα λίγο περισσότερο, βρήκα ότι ο Sir William Ramsay, αρχαιολόγος και καθηγητής των Πανεπιστημίων Cambridge και Oxford στην Αγγλία, είχε μια παρόμοια θεωρία. Από διάφορες επιγραφές είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι υπήρχε ένας μόνο Κυρήνιος, ο οποίος ήταν ηγεμόνας της Συρίας σε δύο διαφορετικά

χρονικά σημεία, πράγμα το οποίο θα κάλυπτε την περίοδο της παλιότερης απογραφής⁷.

Άλλοι επιστήμονες πάλι έχουν ισχυριστεί ότι το κείμενο του Λουκά θα μπορούσε να μεταφραστεί ως εξής: «Αυτή η απογραφή έγινε πριν ο Κυρήνιος γίνει κυβερνήτης της Συρίας», πράγμα που επίσης θα έλυne το πρόβλημα⁸.

Το θέμα δεν είχε διευκρινιστεί όπως θα ήθελα. Ωστόσο, έπρεπε να παραδεχτώ ότι ο McRay και άλλοι είχαν δώσει κάποιες δυνατές εξηγήσεις. Μπορώ να κλείσω αυτό το κομμάτι με την πεποίθηση ότι απογραφές σίγουρα γίνονταν την εποχή της γέννησης του Ιησού και ότι υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία ότι οι άνθρωποι όντως έπρεπε να επιστρέφουν στη πόλη που γεννήθηκαν –πράγμα που ακόμη θεωρώ πολύ παράξενο!

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΡΩΤΗΜΑ-ΠΑΖΛ: Η ΥΠΑΡΞΗ ΤΗΣ ΝΑΖΑΡΕΤ

Πολλοί άνθρωποι αγνοούν ότι οι σκεπτικιστές ισχυρίζονται επί χρόνια πως η Ναζαρέτ δεν υπήρχε κατά το χρόνο που η Καινή Διαθήκη λέει ότι ο Ιησούς πέρασε εκεί τα παιδικά Του χρόνια.

Σ' ένα άρθρο του με τίτλο «Εκεί που ο Ιησούς δεν περπάτησε ποτέ» ο αθεϊστής Frank Zindler έγραψε ότι η Ναζαρέτ δεν αναφέρεται στην Παλαιά Διαθήκη, ούτε στον απόστολο Παύλο, ούτε στο Ταλμούδ (παρόλο που 63 άλλες πόλεις αναφέρονται) ούτε στον Ιώσηπο (ο οποίος όμως αναφέρει 45 άλλα χωριά και πόλεις της Γαλιλαίας, περιλαμβανομένης και της Γιάφας, η οποία βρισκόταν κάτι λίγο παραπάνω από ένα μίλι από τη σημερινή πόλη της Ναζαρέτ). Κανείς αρχαίος ιστορικός ή γεωγράφος δεν αναφέρει τη Ναζαρέτ πριν από τον 4^ο αιώνα⁹. Το όνομα της Ναζαρέτ εμφανίζεται για πρώτη φορά στην εβραϊκή βιβλιογραφία σ' ένα ποίημα γραμμένο τον 7^ο αιώνα μ.Χ.¹⁰

Αυτή η έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων δημιουργεί μια πολύ κακή εικόνα. Οπότε, έθεσα το θέμα απερίφραστα στον McRay: «Υπάρχει καμιά αρχαιολογική επιβεβαίωση ότι η Ναζαρέτ υπήρχε τον 1^ο αιώνα μ.Χ.;»

⁷ Λουκ. β' 1: «Αυτή η απογραφή έγινε πρώτη ότε ηγεμόνευε της Συρίας ο Κυρήνιος...» (η έμφαση έχει προστεθεί) (Σ.τ.μ.).

Αυτό το ερώτημα δεν ήταν καινούργιο για τον McRay. «Ο Δρ James Strange του Πανεπιστημίου της South Florida είναι ειδικός σ' αυτό τον τομέα και περιγράφει τη Ναζαρέτ των αρχών του 1^{ου} αιώνα ως μία πολύ μικρή πόλη, γύρω στα 24 εκτάρια, και με πληθυσμό το πολύ 500 κατοίκους», απάντησε.

Αυτό όμως ήταν το συμπέρασμα. Εγώ ήθελα την απόδειξη. «Πώς το ξέρει αυτό;» ρώτησα.

«Ο Strange γράφει ότι, όταν έπεσε η Ιερουσαλήμ το 70 μ.Χ., οι ιερείς του Ναού δεν χρειάζονταν πια, γιατί ο Ναός είχε καταστραφεί. Οπότε, τους έστειλαν σε διάφορα άλλα μέρη, ακόμη και μέχρι τη Γαλιλαία. Οι αρχαιολόγοι έχουν ανακαλύψει έναν κατάλογο στην αραμαϊκή, ο οποίος περιγράφει 24 οικογένειες ιερέων που μετακόμισαν, και είναι γραμμένο ότι μία απ' αυτές θα πήγαινε στη Ναζαρέτ. Αυτό δείχνει ότι το μικρό αυτό χωριό πρέπει να υπήρχε εκείνη την εποχή».

«Ο ίδιος είπε επίσης ότι αρχαιολογικές ανασκαφές έχουν βρει τάφους του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα στην περιοχή της Ναζαρέτ, πράγμα που καθορίζει τα όρια της πόλης, γιατί οι εβραϊκοί νόμοι περί ταφής όριζαν ότι η ταφή έπρεπε να γίνει έξω από την καθαυτό πόλη. Δύο τάφοι περιείχαν αντικείμενα όπως πήλινες λάμπες, γυάλινα δοχεία και βάζα από τον 1^ο, 3^ο και 4^ο αιώνα».

Ο McRay πήρε στα χέρια του ένα αντίτυπο του βιβλίου του διάσημου αρχαιολόγου Jack Finegan, που δημοσιεύτηκε από το Princeton University Press, και το ξεφύλλισε. Μετά, διάβασε την ανάλυση που έκανε ο συγγραφέας: «Από τους τάφους... μπορεί να βγει το συμπέρασμα ότι, κατά τη ρωμαϊκή εποχή, η Ναζαρέτ ήταν μια έντονα εβραϊκή αποικία»¹¹.

Ο McRay σήκωσε τα μάτια του απ' το βιβλίο και με κοίταξε. «Το θέμα είναι υπό συζήτηση σχετικά με ορισμένες τοποθεσίες του 1^{ου} αιώνα, όπως, για παράδειγμα, πού ακριβώς ήταν ο τάφος του Ιησού, αλλά μεταξύ των αρχαιολόγων δεν υπήρξε ποτέ μεγάλη αμφιβολία για την τοποθεσία της Ναζαρέτ. Το βάρος της απόδειξης λοιπόν θα πρέπει να το φέρουν εκείνοι που αμφισβητούν την ύπαρξή της».

Αυτό ακουγόταν λογικό. Ακόμη και ο συνήθως σκεπτικιστής Ian Wilson, όταν αναφέρεται σε προχριστιανικά ευρήματα, τα οποία ανακαλύφθηκαν το 1955 κάτω από την εκκλησία του Ευαγγελισμού

(Annunciation) στη σημερινή πόλη της Ναζαρέτ, παραδέχεται τελικά το εξής: «Τέτοιου είδους ευρήματα αποδεικνύουν ότι η Ναζαρέτ υπήρχε την εποχή του Ιησού, αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πόλη ήταν μικρή και ασήμαντη»¹².

Τόσο ασήμαντη που τώρα αποκτούν νόημα τα γεμάτα έκπληξη λόγια του Ναθαναήλ στο ευαγγέλιο του Ιωάννη (α' 47), όταν ακούει ότι βρέθηκε στη Ναζαρέτ εκείνος για τον οποίο έγραψε ο Μωυσής και οι προφήτες: «Εκ Ναζαρέτ δύναται να προέλθῃ τι αγαθόν;»

ΤΡΙΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ-ΠΑΖΛ: Η ΣΦΑΓΗ ΣΤΗ ΒΗΘΛΕΕΜ

Το ευαγγέλιο του Ματθαίου περιγράφει μία ζοφερή σκηνή: ο Ηρώδης ο Μέγας, ο βασιλιάς της Ιουδαίας, επειδή ένιωθε ότι απειλείτο από τη γέννηση ενός βρέφους, το οποίο φοβόταν ότι κάποια στιγμή θα του άρπαζε το θρόνο, έστειλε στρατό να σκοτώσει όλα τα βρέφη από δύο ετών και κάτω στη Βηθλεέμ. Ωστόσο ο Ιωσήφ, ειδοποιηθείς από έναν άγγελο, διέφυγε στην Αίγυπτο με την Μαρία και τον Ιησού. Μόνο μετά το θάνατο του Ηρώδη εγκαθίστανται στη Ναζαρέτ. Το όλο συμβάν επαληθεύει τρεις αρχαίες προφητείες για τον Μεσσία (βλ. Ματθ. β' 13-23).

· «Αφού δε αυτοί ανεχώρησαν, ιδού, άγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' όναρ εις τον Ιωσήφ, λέγων, Εγερθείς παράλαβε το παιδίον και την μητέρα αυτού, και φεύγε εις Αίγυπτον· και έσο εκεί εωσού είπω σοι· διότι μέλλει ο Ηρώδης να ζητήσει το παιδίον, διά να απολέση αυτό. Ο δε εγερθείς παρέλαβε το παιδίον και την μητέρα αυτού διά νυκτός, και ανεχώρησεν εις Αίγυπτον· και ήτο εκεί έως της τελευτής του Ηρώδου· διά να πληρωθή το ρηθέν υπό του Κυρίου διά του προφήτου, λέγοντος, 'Εξ Αιγύπτου εκάλεσα τον υιόν μου' [Ωσηέ ια' 1]. Τότε ο Ηρώδης, ιδών ότι ενεπαίχθη υπό των μάγων, εθυμώθη σφόδρα, και αποστείλας εφόνευσε πάντας τους παίδας τους εν Βηθλεέμ, και εν πάσι τοις ορίοις αυτής, από δύο ετών και κατωτέρω, κατά τον καιρόν τον οποίον εξηκρίβωσε παρά των μάγων. Τότε επληρώθη το ρηθέν υπό Ιερεμίου του προφήτου, λέγοντος, 'Φωνή ηκούσθη εν Ραμά, θρήνος και κλαυθμός και οδυρμός πολύς· η Ραχήλ έκλαιγε τα τέκνα αυτής, και δεν ήθελε να παρηγορηθή, διότι δεν υπάρχουνσι' [Ιερ. λα' 15]. Τελευτήσαντος δε του Ηρώδου, ιδού, άγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' όναρ εις τον Ιωσήφ εν Αιγύπτω, λέγων, 'Εγερθείς παράλαβε το παιδίον και την μητέρα αυτού, και ύπαγε εις γην Ισραήλ· διότι απέθανον οι ζητούντες την ψυχήν του παιδίου'. Ο δε εγερθείς παρέλαβε το παιδίον και την μητέρα αυτού, και ήλθεν εις γην Ισραήλ. Ακούσας δε ότι Αρχέλαος βασιλεύει επί της Ιουδαίας αντί Ηρώδου του πατρός αυτού, εφοβήθη να υπάγη εκεί· αποκαλυφθείς δε θεόθεν κατ' όναρ, ανεχώρησεν εις τα μέρη της Γαλιλαίας. Και ελθών κατώκησεν εις

Το πρόβλημα είναι ότι δεν υπάρχει ανεξάρτητη επιβεβαίωση ότι αυτή η ομαδική παιδοκτονία έλαβε ποτέ χώρα. Δεν υπάρχει τίποτε γι' αυτό στα γραπτά του Ιώσηπου ή άλλων ιστορικών. Δεν υπάρχει αρχαιολογική απόδειξη. Δεν υπάρχουν πρακτικά ή έγγραφα.

«Σίγουρα, ένα γεγονός αυτών των διαστάσεων θα είχε υποπέσει στην προσοχή και κάποιου άλλου εκτός του Ματθαίου», επέμεινα. «Με την παντελή απουσία κάθε ιστορικής ή αρχαιολογικής επιβεβαίωσης, δεν είναι λογικό να συμπεράνουμε ότι αυτή η σφαγή θα πρέπει να μην έλαβε ποτέ χώρα;»

«Καταλαβαίνω γιατί το λέτε αυτό, αφού σήμερα ένα τέτοιο γεγονός θα χάλαγε τον κόσμο στο CNN και τα άλλα ειδησεογραφικά κανάλια», παρατήρησε.

Συμφώνησα με τον McRay. Μάλιστα το 1997 και το 1998 υπήρχε ένα μεγάλο ρεύμα ειδήσεων για τους Μουσουλμάνους εξτρεμιστές, οι οποίοι κατ' επανάληψη έκαναν επιδρομές και σκότωναν σχεδόν ολόκληρα χωριά –περιλαμβανομένων και των γυναικόπαιδων– στην Αλγερία. Όλος ο κόσμος ενημερωνόταν γι' αυτό.

«Αλλά», πρόσθεσε ο McRay, «πρέπει να πάτε τον εαυτό σας πίσω στον 1^ο αιώνα και να έχετε ορισμένα πράγματα υπόψη σας. *Πρώτον*, η Βηθλεέμ πιθανότατα δεν ήταν μεγαλύτερη από τη Ναζαρέτ. Οπότε, πόσα παιδιά θα υπήρχαν σ' ένα χωριό πεντακοσίων ή εξακοσίων κατοίκων; Όχι χιλιάδες, ούτε καν εκατοντάδες, αλλά σίγουρα μερικά».

«*Δεύτερον*, ο Ηρώδης ο Μέγας ήταν ένας βασιλιάς που διψούσε για αίμα: σκότωσε μέλη της δικής του οικογένειας και σκότωσε πολλούς ανθρώπους, που νόμιζε ότι θα τον έβλαπταν. Οπότε, το γεγονός ότι σκότωσε και μερικά βρέφη στη Βηθλεέμ δεν θα τραβούσε την προσοχή του ρωμαϊκού κόσμου».

«*Τρίτον*, δεν υπήρχε τότε ούτε τηλεόραση ούτε ραδιόφωνο ούτε εφημερίδες. Θα χρειαζόταν πολύς καιρός για να μαθευτούν αυτά τα νέα, ιδίως από ένα τόσο μηδαμινό χωριό που βρισκόταν στους μακρινούς λόφους του πουθενά και οι ιστορικοί είχαν ν' ασχοληθούν με πολύ σπουδαιότερα θέματα».

πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ· δια να πληρωθή το ρηθέν διά των προφητών [Ησα. μ' 3], ότι Ναζωραίος θέλει ονομασθή» (Σ.τ.μ.).

Ως δημοσιογράφος, εγώ είχα ιδιαίτερη δυσκολία να το καταλάβω αυτό. «Δηλαδή, θέλετε να πείτε ότι αυτό δεν ήταν και καμιά σπουδαία ιστορία;» ρώτησα λίγο δύσπιστος.

«Δεν νομίζω ότι ήταν, τουλάχιστον όχι εκείνη την εποχή», είπε. Ένας τρελός, ο οποίος σκοτώνει τους πάντες που του φαίνεται ότι συνιστούν απειλή γι' αυτόν –αυτό ήταν κάτι συνηθισμένο για τον Ηρώδη. Αργότερα, φυσικά, με την ανάπτυξη του χριστιανισμού, αυτό το περιστατικό έγινε πιο σημαντικό, αλλά θα με εξέπληττε αν εκείνη την εποχή είχε κάνει μεγάλο ντόρο».

Ίσως ο McRay είχε δίκιο. Πάντως αυτό ήταν πολύ δύσκολο να το διανοηθεί ένας δημοσιογράφος, ο οποίος έχει εκπαιδευθεί να μυρίζει τα νύχια του για ειδήσεις σε μια τεχνολογικά και επικοινωνιακά παγκοσμιοποιημένη εποχή. Συγχρόνως όμως έπρεπε να παραδεχτώ ότι, από ό,τι ήξερα για το κλίμα βίας στην αρχαία Παλιστίνη, η εξήγηση του McRay είχε κάποια λογική.

Αυτό άφηνε μόνο μία άλλη περιοχή την οποία ήθελα να διερευνήσω και για μένα αυτή η περιοχή ήταν η πιο ενδιαφέρουσα απ' όλες.

ΤΟ ΑΙΝΙΓΜΑ ΤΩΝ ΠΑΠΥΡΩΝ ΤΗΣ ΝΕΚΡΑΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Παραδέχομαι ότι με τραβάει η αρχαιολογία. Αρχαίοι τάφοι, δυσνόητες επιγραφές, χαραγμένες στην πέτρα ή σκαλισμένες σε πάπυρο, κομματάκια σπασμένων κεραμικών, φθαρμένα νομίσματα – όλα αυτά είναι πολύ ελκυστικά ευρήματα για ένα μανιώδη ερευνητή. Λίγα όμως υπολείμματα του παρελθόντος έχουν τόσο διεγείρει την περιέργεια όσο οι Πάπυροι της Νεκράς Θάλασσας, εκατοντάδες χειρόγραφα από το 250 π.Χ. μέχρι το 68 μ.Χ. τα οποία το 1947 βρέθηκαν σε σπηλιές 20 μίλια ανατολικά της Ιερουσαλήμ. Προφανώς τα είχε κρύψει εκεί μία σχισματική ομάδα των εβραίων που ονομάζονταν Εσσαίοι, πριν οι Ρωμαίοι καταστρέψουν τον καταυλισμό τους.

Για τα χειρόγραφα αυτά έχουν λεχθεί κάποια περίεργα πράγματα, περιλαμβανομένων και εκείνων που ανέφερε στο παράλογο βιβλίο του ο John Marco Allegro, στο οποίο πρότεινε τη θεωρία ότι ο χριστιανισμός προήλθε από μια αίρεση γονιμότητας, στην οποία οι οπαδοί μεταφέρονταν σε άλλα επίπεδα συνείδησης με τη βοήθεια παραισθησιογόνων μανιταριών!¹³ Σε μια πιο λογική –

αλλά επίσης πολύ αμφίβολης αξίας– εκδοχή, ο ειδικός παπυρολόγος Jose O’Callaghan είπε ότι ένα κομμάτι των Παπύρων της Νεκράς Θάλασσας αποτελεί τμήμα του παλαιότερου χειρόγραφου που έχει ποτέ βρεθεί για το ευαγγέλιο του Μάρκου, αναγόμενου σε μια χρονολογία 17 ή 20 χρόνων μετά τη σταύρωση του Ιησού. Ωστόσο, πολλοί επιστήμονες εξακολουθούν να αμφισβητούν αυτήν την ερμηνεία¹⁴.

Εντούτοις, καμία έρευνα στην αρχαιολογία του 1^{ου} αιώνα δεν θα ήταν πλήρης χωρίς το ερώτημα για τους Παπύρους. «Μας λένε άραγε κάτι απευθείας για τον Ιησού;» ρώτησα τον McRay.

«Όχι, ο Ιησούς δεν αναφέρεται σε κανέναν από τους Παπύρους», απάντησε. «Αυτά τα χειρόγραφα κυρίως μας δίνουν μια ιδέα για την εβραϊκή ζωή και τα έθιμά της». Έπειτα, έβγαλε κάτι χαρτιά και μου έδειξε ένα άρθρο που είχε δημοσιευτεί το 1997 προσθέτοντας ότι υπάρχει εντούτοις μια πολύ ενδιαφέρουσα εξέλιξη σχετικά με ένα χειρόγραφο, ονομαζόμενο 4Q521, το οποίο θα μπορούσε να μας πει κάτι για το ποιος ισχυριζόταν ότι είναι ο Ιησούς.

Αυτό μου κίνησε την περιέργεια. «Πείτε μου γι’ αυτό», είπα με κάποια ανυπομονησία στη φωνή μου.

Ο McRay άρχισε να ξετυλίγει το μυστήριο. Το ευαγγέλιο του Ματθαίου (ια΄ 3) περιγράφει πώς ο Ιωάννης ο Βαπτιστής, όντας στη φυλακή και παλεύοντας με τις επίμονες αμφιβολίες του για την ταυτότητα του Ιησού, έστειλε τους οπαδούς του να Τον ρωτήσουν τη μνημειώδη ερώτηση: «Συ είσαι ο ερχόμενος ή άλλον προσδοκώμεν;» Ζητούσε δηλαδή μια ευθεία απάντηση για το εάν ο Ιησούς ήταν πραγματικά ο Μεσσίας που περίμεναν τόσο καιρό.

Διαμέσου των αιώνων, οι χριστιανοί απορούν με την κάπως αινιγματική απάντηση του Ιησού. Αντί να τους πει ξεκάθαρα ναι ή όχι, τους απάντησε «Υπάγετε και απαγγείλατε προς τον Ιωάννην, όσα ακούετε και βλέπετε· τυφλοί αναβλέπουσι και χωλοί περιπατούσι· λεπροί καθαρίζονται, και κωφοί ακούουσι· νεκροί εγείρονται, και πτωχοί ευαγγελίζονται. Και μακάριος είναι όστις δεν σκανδαλισθή εν εμοί» (Ματθ. ια΄ 4-5).

Η απάντηση του Ιησού ήταν ένας υπαινιγμός για το λε΄ κεφάλαιο του Ησαΐα. Αλλά, για κάποιο λόγο, ο Ιησούς περιέλαβε και τη φράση ‘νεκροί εγείρονται’, η οποία δεν περιλαμβάνεται στο κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης.

Και εδώ είναι που έρχεται το 4Q521. Αυτό το εξωβιβλικό χειρόγραφο από τη Συλλογή των Παπύρων της Νεκράς Θάλασσας, γραμμένο στα εβραϊκά, ανάγεται σε μια εποχή 30 χρόνια πριν από τη γέννηση του Ιησού και περιέχει μια εκδοχή του κειμένου του Ησαΐα η οποία περιλαμβάνει τη φράση ‘οι νεκροί εγείρονται’.

«Ο [ειδικός παπυρολόγος Craig] Evans έχει πει ότι δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πως αυτή η φράση έχει περιληφθεί ενόψει του μεσσιανικού χαρακτήρα του κειμένου», είπε ο McRay. «Αναφέρεται στα θαυμάσια τα οποία θα κάνει ο Μεσσίας, όταν έρθει και όταν η γη Τον υπακούσει. Οπότε, όταν ο Ιησούς έδωσε την απάντηση που έδωσε στον Ιωάννη τον Βαπτιστή, δεν ήταν καθόλου μια αμφίβολη απάντηση. Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής θα αναγνώριζε αμέσως αυτά τα λόγια ως λόγια αναφερόμενα σε έναν καθαρά μεσσιανικό ισχυρισμό, τον οποίο πρόβαλε ο Ιησούς».

Ο McRay μου έδωσε το άρθρο που παρέπεμπε στον Evans ο οποίος έλεγε: «Το 4Q521 λέει ξεκάθαρα ότι η αναφορά του Ιησού στον Ησαΐα είναι πράγματι μεσσιανική. Στην πραγματικότητα, ο Ιησούς λέει στον Ιωάννη τον Βαπτιστή, με το στόμα των προφητών, ότι συμβαίνουν μεσσιανικά πράγματα. Οπότε, είναι σαν να του απαντά και να του λέει, ‘ναι, αυτός είναι εκείνος ο οποίος επρόκειτο να ‘ρθεί’¹⁵.

Κάθισα βαθιά στην καρέκλα μου. Για μένα η ανακάλυψη του Evans ήταν μια σημαντική επιβεβαίωση της ταυτότητας του Ιησού. Μου φαινόταν καταπληκτικό πώς η σύγχρονη αρχαιολογία μπορούσε τελικά να αποκαλύψει τη σημασία μιας φράσης που είχε πει ο Ιησούς σχεδόν 2000 χρόνια πριν ότι Εκείνος ήταν πράγματι ο Χρισμένος του Θεού.

¹⁵ Ησαΐας λε΄ 5 επ. : «Τότε οι οφθαλμοί των τυφλών θέλουσιν ανοιχθή, και τα ότα των κωφών θέλουσιν ακούσει. Τότε ο χωλός θέλει πηδά ως έλαφος και η γλώσσα του μογιλάου θέλει ψάλλει...» (Σ.τ.μ.).

ΕΝΑ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑ ΑΚΡΙΒΕΣ ΒΙΒΛΙΟ-ΠΗΓΗ

Η επαναλαμβανόμενη επιβεβαίωση της ακρίβειας της Καινής Διαθήκης από την αρχαιολογία ενισχύει σημαντικά την αξιοπιστία της. Αυτό έρχεται σε οξεία αντίθεση μ' εκείνο που έχει αποδειχτεί ως καταστρεπτικό για το Βιβλίο του Μόρμον (The Book of Mormon).

Παρόλο που ο Joseph Smith ο νεότερος, ο ιδρυτής της εκκλησίας των μορμόνων, ισχυρίστηκε πως το έργο του, 'Το Βιβλίο του Μόρμον', είναι 'το ακριβέστερο βιβλίο πάνω στη γη'¹⁶, η αρχαιολογία έχει κατ' επανάληψη δείξει ότι δεν επιβεβαιώνονται τα επιχειρήματά του αναφορικά με γεγονότα τα οποία υποτίθεται ότι συνέβησαν στην Αμερικανική ήπειρο πριν από πολλά χρόνια.

Θυμάμαι ότι έγραψα στο Smithsonian Ινστιτούτο να ρωτήσω αν υπήρχε καμιά απόδειξη για τους ισχυρισμούς των μορμόνων. Μου απάντησαν ξεκάθαρα ότι οι αρχαιολόγοι του Ινστιτούτου 'δεν βρίσκουν να υπάρχει καμία σχέση μεταξύ της αρχαιολογίας του Νέου Κόσμου και του θέματος αυτού του βιβλίου'.

Όπως συμπέραναν και οι συγγραφείς John Ankerberg και John Weldon σ' ένα βιβλίο τους επί του θέματος, 'Δεν έχει ποτέ βρεθεί καμία πόλη, άτομο, τοποθεσία, έθνος ή όνομα από τα αναφερόμενα στο Βιβλίο του Μόρμον' κανένα χειροτέχνημα, γραφή, επιγραφή, τίποτε το οποίο να καταδεικνύει ότι το Βιβλίο του Μόρμον είναι κάτι περισσότερο από μύθος ή επινόηση¹⁷.

Το θέμα όμως έχει αλλιώως με την Καινή Διαθήκη. Τα συμπεράσματα του McRay είναι και τα συμπεράσματα πολλών άλλων επιστημόνων, περιλαμβανομένου και του διάσημου Αυστραλού αρχαιολόγου Clifford Wilson, ο οποίος έγραψε: «Όσοι

¹⁶ 'Το βιβλίο του Μόρμον' (The Book of Mormon) έχει πάρει το όνομά του από τον ομώνυμο κατά φαντασία προφήτη και γραφτεί-'μεταφραστεί' το 1830 στην Αμερική από τον Joseph Smith Jr., ιδρυτή του θρησκευτικού κινήματος των μορμόνων και της 'εκκλησίας του Ιησού Χριστού των αγίων των τελευταίων ημερών'. Το βιβλίο αυτό θεωρείται από τους μορμόνους ότι περιέχει το Λόγο του Θεού και τοποθετείται σε ισότιμη –αν όχι ουσιαστικά ανώτερη– βαθμίδα με την Αγία Γραφή. Μάλιστα δε οι μορμόνοι τού έχουν δώσει και την ονομασία 'Another Testament of Jesus Christ' (*Μία Άλλη Διαθήκη του Ιησού Χριστού*). Για μία συνοπτική περιγραφή αυτού του κειμένου, καθώς και του κινήματος των μορμόνων γενικότερα, βλ. τους ιστότοπους http://en.wikipedia.org/wiki/Book_of_Mormon και <http://www.contenderministries.org/mormonism/bomproblems.php>. (Σ.τ.μ.).

γνωρίζουν τα γεγονότα, αναγνωρίζουν τώρα ότι η Καινή Διαθήκη πρέπει να γίνει δεκτή ως ένα εξαιρετικά ακριβές βιβλίο-πηγή»¹⁸.

Με τον Craig Blomberg να έχει θεμελιώσει την ουσιαστική αξιοπιστία της Καινής Διαθήκης, τον Bruce Metzger να έχει επιβεβαιώσει την αναλλοίωτη μετάβαση των κειμένων διαμέσου της ιστορίας, τον Edwin Yamauchi να έχει προσφέρει εκτενή ενίσχυση μέσω αρχαίων ιστορικών συγγραφέων και άλλων και τώρα και τον John McRay να έχει καταδείξει με ποιον τρόπο η αρχαιολογία περαιτέρω ενισχύει την αξιοπιστία τους, ήμουν υποχρεωμένος να συμφωνήσω με τον Clifford Wilson. Στην 'υπόθεση Ιησούς Χριστός', τα επιχειρήματα υπέρ, παρόλο που δεν είχαν ολοκληρωθεί, είχαν χτιστεί πάνω σε σταθερό βράχο.

Συγχρόνως όμως ήξερα ότι υπήρχαν και μερικοί πολύ διακεκριμένοι καθηγητές, οι οποίοι θα διαφωνούσαν με αυτό το συμπέρασμα. Τους έχετε δει να τους αναφέρουν στο *Newsweek* και να τους παίρνουν συνέντευξη στο βραδινό δελτίο ειδήσεων, όπου μιλούν για μία ριζική επανεκτίμηση του Ιησού. Είχε πια φτάσει η ώρα για μένα να έρθω αντιμέτωπος με τους επικριτές πρόσωπο-προς-πρόσωπο, πριν συνεχίσω περαιτέρω την έρευνά μου. Αυτό σήμαινε ένα ταξίδι στη Μιννεσότα, για να πάρω συνέντευξη από ένα μαχητικό επιστήμονα ονόματι Δρ Gregory Boyd, ο οποίος είχε σπουδάσει στο Yale.

Σκέψεις

Ερωτήματα για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Ποια είναι μερικά από τα μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα που βλέπετε στη χρήση της αρχαιολογίας προς επιβεβαίωση της Καινής Διαθήκης;
2. Εάν αποδεικνύεται ότι ο Λουκάς και άλλοι συγγραφείς της Καινής Διαθήκης είναι ακριβείς στο να καταγράφουν δευτερεύουσες λεπτομέρειες, αυτό ενισχύει την πίστη σας ότι θα ήταν εξίσου προσεκτικοί με την καταγραφή σημαντικότερων γεγονότων; Γιατί ναι ή γιατί όχι;
3. Γιατί θεωρείτε ότι η ανάλυση που κάνει ο Δρ McRay των ερωτημάτων-παζλ αναφορικά με την απογραφή, την ύπαρξη

- της Ναζαρέτ και τη βρεφοκτονία της Βηθλεέμ είναι γενικά εύλογη ή απίθανη;
4. Έχοντας ως τώρα εξετάσει την απόδειξη των αυτοπτών μαρτύρων, των ντοκουμέντων, την επαληθευτική και την επιστημονική απόδειξη στα επιχειρήματα υπέρ του Χριστού, σταματήστε και εκτιμήστε τα συμπεράσματα που έχετε βγάλει. Σε μια κλίμακα απ' το 1 μέχρι το 10 –με το 0 να δείχνει 'καμία εμπιστοσύνη' στην αξιοπιστία των ευαγγελίων και το 10 'πλήρη εμπιστοσύνη'– πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας σ' αυτό το σημείο; Ποιοι είναι μερικοί από τους λόγους που διαλέξατε αυτό τον αριθμό;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Finegan, Jack*, The Archeology of the New Testament (*Η αρχαιολογία της Καινής Διαθήκης*), Princeton: Princeton Univ. Press, 1992.
- *McRay, John*, Archeology and the New Testament (*Η αρχαιολογία και η Καινή Διαθήκη*), Grand Rapids: Baker, 1991.
- *Thompson, J. A.*, The Bible and Archeology (*Η Βίβλος και η αρχαιολογία*), Grand Rapids: Eerdmans, 1975.
- *Yamauchi, Edwin*, The Stones and the Scriptures (*Οι πέτρες και οι Γραφές*), New York: J. B. Lippencott, 1972.

¹ Για την πλήρη ιστορία, βλ. *Joe McGinnis*, Fatal Vision (*Το μοιραίο όραμα*), New York: New York American Library, 1989. Για μια περιγραφή της επιστημονικής έρευνας, βλ. *Colin Evans*, The Casebook of Forensic Evidence (*Ιστορικά ιατροδικαστικών ανακαλύψεων*), New York: John Willey & Sons, 1996, σελ. 277-280.

² Λουκ. ιη' 35 και Μάρκ. ι' 46.

³ *Norman Geisler* και *Thomas Howe*, When Critics Ask (*Όταν οι επικριτές ρωτούν*), Wheaton, Ill.: Victor, 1992, σελ. 385.

⁴ John Ankerberg και John Weldon, Ready with an Answer (*Με την απάντηση έτοιμη*), Eugene, Ore.: Harvest House, 1997, σελ. 272.

⁵ Michael Martin, The Case Against Christianity (*Τα επιχειρήματα εναντίον του χριστιανισμού*), Philadelphia: Temple Univ. Press, 1991, σελ. 69 (η έμφαση έχει προστεθεί).

⁶ John McRay, Archeology and the New Testament (*Η αρχαιολογία και η Καινή Διαθήκη*), Grand Rapids: Baker, 1991, σελ. 155 (η έμφαση έχει προστεθεί).

⁷ Robert Boyd, Tells, Tombs, and Treasure (*Ιστορίες, τάφοι και θησαυρός*), Grand Rapids: Baker, 1969, σελ. 175, όπως παρατίθεται από τον Habermas στο έργο του The Historical Jesus (*Ο ιστορικός Ιησούς*), σελ. 172.

⁸ Geisler και Howe, When Critics Ask, ό.π. σελ. 185.

⁹ Frank Zindler, Where Jesus Never Walked (*Εκεί που ο Ιησούς δεν περπάτησε ποτέ*), American Atheist, Χειμώνας 1996-1997, σελ. 34.

¹⁰ Ian Wilson, Jesus: The Evidence (*Ιησούς: Η απόδειξη*), 1984 ανατύπ., San Francisco: HarperSanFrancisco, 1988, σελ. 67.

¹¹ Jack Finegan, The Archeology of the New Testament (*Η αρχαιολογία της Καινής Διαθήκης*), Princeton: Princeton Univ. Press, 1992, σελ. 46.

¹² Wilson, Jesus: The Evidence, ό.π., σελ. 67.

¹³ Wilkins και Moreland, Jesus Under Fire, σελ. 209.

¹⁴ Ό.π., σελ. 211.

¹⁵ Kevin D. Miller, The War of the Scrolls (*Ο πόλεμος των Παπύρων*), Christianity Today, 6 Οκτ. 1997, σελ. 44 (η έμφαση έχει προστεθεί).

¹⁶ Joseph Smith, History of the Church (*Η ιστορία της εκκλησίας*), 8 τόμοι, Salt Lake City: Deseret, 1978, 4: 461, όπως παρατίθεται στο έργο του Donald S. Tingle, Mormonism (*Μορμονισμός*), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1981, σελ. 17.

¹⁷ John Ankerberg και John Weldon, The Facts on the Mormon Church (*Τα πραγματικά δεδομένα της εκκλησίας των Μορμόνων*), Eugene, Ore.: Harvest House, 1991, σελ. 30 (η έμφαση υπάρχει στο πρωτότυπο).

¹⁸ Clifford Wilson, Rocks, Relics and Biblical Reliability (*Πέτρες, λείψανα του παρελθόντος και Βιβλική αξιοπιστία*), Grand Rapids: Zondervan καθώς επίσης και Richardson, Tex.: Probe, 1977, σελ. 120, όπως παρατίθεται στο έργο των Ankerberg και Weldon, Ready With an Answer, σελ. 272.

Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΡΟΥΣΗΣ

*Είναι ο Ιησούς της ιστορίας
ο ίδιος με τον Ιησού της πίστης;*

Συμβαίνει πολύ συχνά στα επεισόδια του αστυνομικού σήριαλ Perry Mason, τα οποία προβάλλονται σε επαναλήψεις, καθώς και στα αστυνομικά μυθιστορήματα τσέπης, αλλά είναι πολύ σπάνιο στις πραγματικές ιστορίες ζωής που εκτυλίσσονται στα δικαστήρια. Γιαντό, όταν κάποτε ένας αυτόπτης μάρτυρας σε μια δίκη για φόνο αρνήθηκε να υποδείξει τον κατηγορούμενο ως το δολοφόνο και είπε, αντίθετα, ότι ήταν εκείνος που ήταν ο δράστης του εγκλήματος, όλη η αίθουσα του δικαστηρίου εξεπλάγη και εγώ είχα εξασφαλίσει μια φανταστική ιστορία για την εφημερίδα Chicago Tribune.

Ο Richard Moss κατηγορείτο ότι πυροβόλησε και σκότωσε ένα δεκαεννιάχρονο νεαρό από το Chicago έξω από μια ταβέρνα στη βορειοδυτική πλευρά της πόλης. Ο Ed Passeri ήταν φίλος του Moss μια ζωή. Τον κάλεσαν λοιπόν να δώσει τη μαρτυρία του και να περιγράψει τη διαμάχη που οδήγησε στο φόνο.

Ο Passeri περιέγραψε τη σκηνή που έγινε έξω από το κέντρο Rusty Nail Pub και στη συνέχεια ο δικηγόρος της υπεράσπισης τον ρώτησε τι συνέβη με το θύμα.

Σε χρόνο μικρότερο απ' το ν' ανοιγοκλείσεις τα μάτια σου, ο Passeri απάντησε ότι, μετά που το θύμα τού επιτέθηκε μπήγοντας ένα ψαλίδι στο σώμα του, εκείνος, ο Passeri, τον σκότωσε!

Ο δικαστικός υπάλληλος που κρατούσε τα πρακτικά έμεινε με το στόμα ανοιχτό. Οι εισαγγελείς σήκωσαν ψηλά τα χέρια. Ο

δικαστής αμέσως σταμάτησε τη δίκη για να ενημερώσει τον Passeri για τα συνταγματικά του δικαιώματα σε περίπτωση μαρτυρικής κατάθεσης που εμπλέκει ποινικά τον ίδιο. Και στη συνέχεια ο κατηγορούμενος κατέθεσε ότι, ναι, πολύ σωστά τα είπε ο μάρτυρας: το φόνο τον διέπραξε ο Passeri.

«Αυτό που έκανε ο Passeri με την ομολογία του ήταν μια πολύ γενναία πράξη», κραύγασε ο συνήγορος της υπεράσπισης.

Αλλά οι εισαγγελείς δεν πείθονταν. «Ποια γενναιότητα;» αναφώνησε ένας απ' αυτούς. «Ο Passeri ξέρει ότι δεν κινδυνεύει να του απαγγελθεί κατηγορία, γιατί όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που έχει η Πολιτεία του Illinois ενοχοποιούν τον Richard Moss.

Παρόλο που οι εισαγγελείς είχαν απόλυτα πειστεί για την ενοχή του Moss, ήξεραν ότι ήταν υποχρεωμένοι να φέρουν τρανταχτά αποδεικτικά στοιχεία προκειμένου να αντικρούσουν τον ισχυρισμό του Passeri. Στη νομική ορολογία εκείνο που χρειαζόταν λέγεται 'το αποδεικτικό στοιχείο της αντίκρουσης' και ο ορισμός του είναι κάθε δυνατή απόδειξη που μπορεί 'να εξηγήσει, αντικρούσει ή καταρρίψει την αποδεικτική ισχύ' της μαρτυρίας ενός μάρτυρα¹.

Την επομένη οι εισαγγελείς ανέκριναν άλλους τρεις αυτόπτες μάρτυρες, οι οποίοι είπαν ότι δεν χωρούσε αμφιβολία ότι το φόνο τον διέπραξε ο Moss. Με βάση αυτά και άλλα αποδεικτικά στοιχεία, οι ένορκοι βρήκαν τον κατηγορούμενο ένοχο².

Οι εισαγγελείς έκαναν το σωστό. Τη στιγμή που η συντριπτική δύναμη των αποδεικτικών στοιχείων έδειχνε ότι ο κατηγορούμενος ήταν ένοχος, έκαναν πολύ σοφά να αμφιβάλουν για το βασικά αστήρικτο ισχυρισμό κάποιου ο οποίος είχε συμφέρον να βοηθήσει το φίλο του.

ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΑΝΤΙΚΡΟΥΣΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΟΠΑΔΟΥΣ ΤΟΥ JESUS SEMINAR (ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥΣ);

Πώς μπορεί η νομική έννοια της αντίκρουσης να με βοηθήσει στην έρευνα για τον Ιησού;

Τώρα που είχα ακούσει τα εξαιρετικά πειστικά και λογικά δομημένα επιχειρήματα των επιστημόνων από τους οποίους πήρα συνέντευξη γι' αυτό το βιβλίο, ήταν απαραίτητο να στρέψω την προσοχή μου στις εκ διαμέτρου αντίθετες γνώμες μιας μικρής ομάδας

επιστημόνων η οποία έχει γίνει το επίκεντρο ενός ειδησεογραφικού τσουνάμι.

Είμαι βέβαιος ότι θα έχετε δει την αρθρογραφία. Τα τελευταία χρόνια τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μάς βομβαρδίζουν με άκριτα ρεπορτάζ για το Jesus Seminar (*Σεμινάριο για τον Ιησού*), μια αυτοδιόριστη ομάδα που αντιπροσωπεύει ένα απειροελάχιστο ποσοστό των επιστημόνων της Καινής Διαθήκης, αλλά που τραβά τη δημοσιογραφική προσοχή σε βαθμό αντιστρόφως ανάλογο με την επιρροή την οποία πραγματικά έχει αυτή η ομάδα.

Με το ταλέντο που διαθέτουν για δημόσιες σχέσεις, τα μέλη του Jesus Seminar κατάφεραν να προσελκύσουν την προσοχή των δημοσιογράφων, χρησιμοποιώντας χρωματιστές χάντρες για την ψηφοφορία τους σχετικά με το θέμα εάν θεωρούν ότι αυτά που είπε ο Ιησούς είναι εκείνα που Του αποδίδουν οι Γραφές ότι είπε. Η κόκκινη χάντρα σήμαινε ότι ο Ιησούς *αναμφισβήτητα* *είπε* το τάδε ή το δείνα – ή κάτι παρεμφερές. Η ροζ χάντρα ότι *πιθανώς* *το* *είπε*. Η γκρι χάντρα ότι *δεν* *το* *είπε*, *αλλά* *οι* *ιδέες* *μοιάζουν* *με* *τις* *δικές* *Του*. Η μαύρη χάντρα ότι *επουδενί* *λόγω* *είπε* κάτι τέτοιο.

Στο τέλος κατέληξαν ότι ο Ιησούς δεν είπε το 82% από κείνα που Του αποδίδουν οι Γραφές. Το μεγαλύτερο μέρος από το υπόλοιπο 18% θεωρήθηκε κάπως αμφισβητούμενο και μόνο ένα 2% απ' τα όσα είπε ο Ιησούς χαρακτηρίστηκε ως αυθεντικά δικό Του³. Οι δημοσιογράφοι, οι οποίοι διψούσαν για αντιπαραθέσεις και δεν διέθεταν την πείρα να ελέγξουν τη μεθοδολογία του Σεμιναρίου, αφιέρωσαν τόνους μελάνι στην υπόθεση.

Έπειτα, το Σεμινάριο δημοσίευσε 'Τα Πέντε Ευαγγέλια', που περιλάμβαναν τα κλασικά τέσσερα συν το αμφιβόλου κύρους ευαγγέλιο του Θωμά· με τα λόγια του Ιησού σε διάφορα χρώματα, τα οποία αντιστοιχούσαν στις απόψεις του Σεμιναρίου. Αν ξεφυλλίσετε το βιβλίο αυτό, θα βρείτε αχανείς εκτάσεις με μαύρα στοιχεία, αλλά απειροελάχιστες με κόκκινα. Για παράδειγμα, τα μόνα λόγια στο 'Πάτερ ημών' που το Σεμινάριο αναγνωρίζει ως αυθεντικά του Ιησού είναι το 'Πάτερ ημών'.

³ Για το παράδοξο του αθροίσματος 102% (82 + 18 + 2) θα μπορούσε ίσως να υποθεθεί ότι το 2% λαμβάνεται από το 18%. Ή, απλούστερα, ότι πρόκειται για τυπογραφικό λάθος (Σ.τ.μ.).

- Για το κείμενο αυτό βλ. παραπάνω, κεφ. 3 (Σ.τ.μ.).

Ήθελα, ωστόσο, να προχωρήσω πέρα απ' τις επικεφαλίδες και –όπως λέει και ο σχολιαστής Paul Harvey– ‘να ανασύρω το υπόλοιπο της ιστορίας’. Ήθελα να ξέρω αν υπάρχουν κάποια πιστευτά αποδεικτικά στοιχεία αντίκρουσης που να ανασκευάζουν αυτές τις ανησυχητικές και ευρέως δημοσιοποιημένες γνώμες. Ήταν άραγε τα ευρήματα του Σεμιναρίου στηριγμένα σε επιστημονική έρευνα απαλλαγμένη από προκαταλήψεις ή ήταν σαν τη μαρτυρία του Passerī, η οποία όμως δεν είχε καλό τέλος –δηλαδή, καλοπροαίρετα, αλλά σε τελευταία ανάλυση αβάσιμα;

Για να βρω την απάντηση, οδήγησα 6 ώρες με το αυτοκίνητο και πήγα στο St. Paul της Μιννεσότα, προκειμένου να συζητήσω με τον Δρα Gregory Boyd. Ο Boyd είναι ένας θεολόγος και καθηγητής Πανεπιστημίου –σπουδασμένος σε πολύ elite Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα–, του οποίου τα άρθρα και βιβλία έχουν κάνει κατά μέτωπο επίθεση στις απόψεις του Jesus Seminar.

Η ΠΕΜΠΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο Δρ GREGORY BOYD

Την πρώτη φορά που ο Boyd ήρθε σε αντιπαράθεση με το Jesus Seminar ήταν το 1996, όταν έγραψε μια κατατροπωτική κριτική εναντίον των φιλελεύθερων απόψεων για τον Ιησού με τον τίτλο *Cynic Sage or Son of God? Recovering the Real Jesus in an Age of Revisionist Replies* (*Κυνικός φιλόσοφος ή Υιός του Θεού; Αποκαθιστώντας τον πραγματικό Ιησού σε μια εποχή ρεβιζιονιστικών απαντήσεων*). Ο τόμος αυτός των πολυφορτωμένων με υποσημειώσεις 416 σελίδων, τιμήθηκε από το αναγνωστικό κοινό του περιοδικού *Christianity Today* ως ένα από τα πιο αγαπημένα βιβλία της χρονιάς. Όσο για το δημοφιλές βιβλίο του *Jesus under Siege* (*Ο Ιησούς πολιορκείται*), αυτό συνεχίζει με τα ίδια θέματα, αλλά σε απλούστερο επίπεδο.

Τα άλλα βιβλία του Boyd περιλαμβάνουν το βραβευμένο *Letters from a Skeptic* (*Γράμματα από ένα σκεπτικιστή*), στο οποίο εκείνος και ο την-εποχή-εκείνη άπιστος πατέρας του παλεύουν με τα δύσκολα θέματα γύρω από το χριστιανισμό (ένα βιβλίο που κατέληξε στη μεταστροφή του πατέρα του σε πιστό), και το *God at War: Bible and Spiritual Conflict* (*Ο Θεός σε εμπόλεμο κατάσταση: Αγία Γραφή και πνευματικός πόλεμος*). Επίσης ήταν ενεργός επιστημονικός συνεργάτης στο *The Quest Study Bible* (*Η Βιβλική μελέτη που*

αναζητεί), η οποία απευθυνόταν σε ανθρώπους που έχουν διανοητικής φύσης ερωτήματα για τη χριστιανική πίστη.

Ο Boyd, αφού πήρε το πτυχίο του στη φιλοσοφία από το Πανεπιστήμιο της Μιννεσότα, συνέχισε μ' ένα πτυχίο θεολογίας (*cum laude*) από τη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Yale και ένα διδακτορικό (*magna cum laude*) από τη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Princeton.

Ωστόσο, δεν είναι ο κλασικός διανοούμενος, κλεισμένος στο φιλντισένιο πύργο του. Με μαύρα κυματιστά μαλλιά, εξαιρετικά λεπτό σκελετό κι ένα ειρωνικό χαμόγελο, ο Boyd μοιάζει με το αντίστοιχο –σε ακαδημαϊκή κλίμακα– του κωμικού Howie Mandell. Και, όπως ακριβώς και ο Mandell, είναι όλος ενέργεια και κίνηση.

Τα λόγια ξεπηδούν από το στόμα του σαν νερό από σπασμένο σωλήνα. Με ταχύτητα που ζαλίζει, διατυπώνει παρατεταμένα πολύπλοκες ιδέες και θεολογικές έννοιες. Κινείται συνέχεια, κάνει χειρονομίες και στριφογυρίζει στην καρέκλα του. Δεν έχει χρόνο να βάλει μέσα όλο το πουκάμισό του, να ταξινομήσει τη ριπή των χαρτιών που βρίσκονται σκορπισμένα στο γραφείο του ή να βάλει στα ράφια τα βιβλία που κείτονται στο πάτωμα σε ακατάστατες στίβες. Είναι πολύ απασχολημένος με το να σκέπτεται, να ετοιμάζει debates, να θέτει ερωτήματα, να απορεί, να οραματίζεται και να συλλογίζεται –επινοώντας και επιχειρώντας το ένα πρότζεκτ μετά το άλλο.

Μάλιστα, μία μόνο καριέρα δεν τον χωράει. Εκτός από τη θέση του ως καθηγητή θεολογίας στο Κολέγιο Μπεθέλ, είναι και πάστορας στην εκκλησία Woodland Hills, όπου τα γεμάτα ζήλο κηρύγματά του βοήθησαν να αυξηθεί το εκκλησίασμα από 42 μέλη, που ήταν το 1992, σε 500 μέλη, που είναι σήμερα. Αυτό το αληθινό και ρεαλιστικό περιβάλλον τον βοηθάει να παραμένει αγκυροβολημένος στην πραγματικότητα της καθημερινής ζωής.

Κάνει debates με αθεϊστές, επειδή αυτό τον ευχαριστεί. Αρπάχτηκε με το Gordon Stein επάνω στο θέμα 'Υπάρχει Θεός;' Λογομάχησε με τον τέως-πάστορα-νυν-σκεπτικιστή Dan Baker για το ερώτημα, 'Αναστήθηκε ο Ιησούς από τους νεκρούς;' Σε ένα πρόγραμμα, του οποίου χορηγός ήταν το Ισλαμικό Κέντρο της Μιννεσότα, είχε έντονη αντιπαράθεση με ένα μουσουλμάνο για το ζήτημα 'Είναι Τριαδικός ο Θεός;' Το ευέλικτο μυαλό του Boyd, το

γρήγορο πνεύμα του, η ταύτιση που νιώθει με τους ανθρώπους και το πλούσιο οπλοστάσιο των Βιβλικών και φιλοσοφικών του γνώσεων τον κάνουν τρομερό αντίπαλο.

Και το σπουδαιότερο, συνδυάζει όσο κανείς άλλος τη λαϊκή κουλτούρα με την υψηλή επιστημοσύνη. Ξέρει για το ποδόσφαιρο το ίδιο όπως ξέρει και για τις υποσημειώσεις. Μπορεί ν' αρχίσει μια πρόταση με μια απλή παρατήρηση για ένα καινούργιο κινηματογραφικό έργο και να την τελειώσει με μια στρατοσφαιρική αναφορά σ' ένα βαθύ φιλοσοφικό αίνιγμα. Νιώθει το ίδιο άνετα διαβάζοντας Dilbert ή βλέποντας το τηλεοπτικό σόου του κωμικού Seinfeld, όσο και γράφοντας το εντυπωσιακό βιβλίο του Trinity and Process: A Critical Evaluation and Reconstruction of Hartshorne's Di-Polar Theism towards a Trinitarian Metaphysics (*Τριαδικότητα και διαδικασία: Κριτική εκτίμηση και αναδόμηση του διπολικού θεισμού του Hartshorne προς μία Τριαδική μεταφυσική*).

Το απλό στιλ ομιλίας του και η καθομιλουμένη, την οποία χρησιμοποιεί (ποιος άλλος θα χρησιμοποιούσε ατιμωρητί λέξεις της αργκό όπως το *φάνκι* και το *γουνάκο*;⁻), μ' έκαναν να νιώσω άνετα μαζί του, καθώς γλιστρούσαμε στο γραφείο του στο δεύτερο όροφο. Σύντομα αποδείχτηκε ότι ο Boyd ήταν 'κουρδισμένος' και έτοιμος για τη συνέντευξη.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΚΡΑΙΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Αποφάσισα ν' αρχίσω από την οπτική του μέσου καταναλωτή ειδήσεων. «Οι άνθρωποι παίρνουν ένα περιοδικό ή μία εφημερίδα, διαβάζουν τα συμπεράσματα του Jesus Seminar και υποθέτουν ότι αυτά εκπροσωπούν την κύρια γραμμή των επιστημόνων, οι οποίοι ασχολούνται με την Καινή Διαθήκη», είπα. «Είναι, όμως, αλήθεια αυτό;»

«Όχι», είπε και το πρόσωπό του έμοιαζε σαν να 'χε φάει κάτι ξινό. «Όχι, δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Έχετε όμως δίκιο να λέτε ότι αυτή την εντύπωση έχουν οι άνθρωποι».

⁻ Προκειμένου για τέχνη, μόδα ή το χαρακτηρισμό της προσωπικότητας, η αγγλική λέξη 'funky' σημαίνει κάτι μεταξύ ενδιαφέροντος, διασκεδαστικού, εκκεντρικού, 'fun' και 'cool' (Σ.τ.μ.).

⁻ Στη σημερινή αργκό η αγγλική λέξη 'wacko' σημαίνει κάτι σαν 'τρελός για τα σίδερα' (Σ.τ.μ.).

Γύρισε περιστροφικά στην καρέκλα του μέχρι που βρήκε μια αναπαυτική θέση για να πει μια ιστορία. «Όταν βγήκε το περιοδικό Time με το πρώτο σημαντικό άρθρο του για το Jesus Seminar», είπε, «έτυχε να συζητώ για το χριστιανισμό μ' έναν άνθρωπο με τον οποίο είχα αρχίσει να επικοινωνώ και να χτίζω μια σχέση μαζί του. Ήταν πολύ σκεπτικιστής από φυσικού του και εξαιρετικά επηρεασμένος από τις ιδέες της 'Νέας Εποχής'».

«Είχαμε έναν κοινό φίλο ο οποίος ήταν στο νοσοκομείο και, όταν πήγα να επισκεφτώ τον άρρωστο, αυτός ο άλλος ήταν ήδη εκεί και διάβαζε το περιοδικό Time. Καθώς μπήκα στο δωμάτιο του νοσοκομείου, μου είπε, 'Φαίνεται, Greg, ότι οι επιστήμονες διαφωνούν μαζί σου' και μου πέταξε το περιοδικό στα μούτρα!»

Ο Boyd κούνησε το κεφάλι του τόσο με λύπη όσο και με δυσπιστία. «Βλέπετε, αυτό το άρθρο έγινε η αφορμή να πάψει να με παίρνει στα σοβαρά. Παρόλο που ήξερε ότι ήμουν επιστήμονας, ερμήνευσε αυτό το άρθρο σαν να έλεγε ότι η πλειονότητα των επιστημόνων –ή τουλάχιστον εκείνων που δεν είναι 'τρελοί για τα σίδερα' φονταμενταλιστές– έχουν αυτές τις απόψεις».

Μπορούσα να ταυτιστώ μ' εκείνο που εννοούσε ο Boyd έχοντας ακούσει πολλούς ανθρώπους να σκέφτονται για το Jesus Seminar όπως ακριβώς και ο φίλος του, δηλ. ότι η συγκεκριμένη αυτή ομάδα αντιπροσώπευε όλους τους επιστήμονες. «Νομίζετε ότι αυτή η εντύπωση που δίνεται είναι κάτι το τυχαίο;» ρώτησα.

«Το Jesus Seminar οπωσδήποτε συνιστά τον εαυτό του μ' αυτόν τον τρόπο», απάντησε ο Boyd. «Μάλιστα, αυτό είναι και το πιο ενοχλητικό από τα προσωπεία του, όχι μόνο στους ευαγγελικούς αλλά και σε άλλους επιστήμονες».

Αν κοιτάξετε το βιβλίο τους 'Τα Πέντε Ευαγγέλια', θα δείτε ότι δίνουν εκεί επτά στύλους επιστημονικής σοφίας, λες και πρέπει κανείς ν' ακολουθήσει οπωσδήποτε τη δική τους μεθοδολογία, αν

· Όπως είναι γνωστό, ο όρος 'ευαγγελικοί χριστιανοί' υποδηλώνει τους χριστιανούς οι οποίοι στέκουν στην αλήθεια και επάρκεια του ευαγγελίου του Ιησού Χριστού και την κατά Χάρη σωτηρία του ανθρώπου. Στην Αμερική και τις προτεσταντικές χώρες της Ευρώπης, όπου υπάρχουν πολλές αποχρώσεις μεταξύ των προτεσταντών, ο όρος 'ευαγγελικοί' αναφέρεται ιδιαίτερα σ' εκείνους τους προτεστάντες χριστιανούς οι οποίοι διακρίνονται για την αφιέρωση της ζωής και της πίστης τους σ' ένα ανόθευτο από μοντερνιστικούς εκσυγχρονισμούς ευαγγέλιο, το οποίο με ζήλο μοιράζονται με άλλους (Σ.τ.μ.).

πρόκειται να είναι πραγματικός επιστήμονας. Ωστόσο, πολλοί επιστήμονες, προερχόμενοι από ένα ευρύ φάσμα δοξασιών, θα είχαν σοβαρούς ενδοιασμούς για έναν ή περισσότερους απ' αυτούς τους 'στύλους'. Επίσης, το Jesus Seminar ονομάζει τη μετάφρασή του της Καινής Διαθήκης 'Η μετάφραση των επιστημόνων', το οποίο υπονοεί –τι άλλο;– ότι όλες οι άλλες μεταφράσεις δεν είναι επιστημονικές».

Σταμάτησε μια στιγμή και μετά μίληκε στον πυρήνα του θέματος. «Η αλήθεια είναι η εξής», είπε. «Το Jesus Seminar αντιπροσωπεύει έναν εξαιρετικά μικρό αριθμό περιθωριακών και ακραίων επιστημόνων, οι οποίοι τοποθετούνται στην άκρα αριστερά των στοχαστών της Καινής Διαθήκης. Δεν εκπροσωπεί την πλειοψηφία των επιστημόνων.

«Και αυτό που είναι η μεγαλύτερη ειρωνεία, είναι ότι έχουν κατασκευάσει το δικό τους είδος φονταμεταλισμού. Ισχυρίζονται ότι αυτοί και μόνο έχουν τη σωστή προσέγγιση στα πράγματα. Τελεία και παύλα». Χαμογέλασε. «Στο όνομα της διαφοροποίησης», πρόσθεσε μ' ένα κρυφόγελο, «μπορούν να γίνουν εξαιρετικά στενόμυαλοι».

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΟΝ 'ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ' ΙΗΣΟΥΣ

«Τουλάχιστον», είπα, «τα μέλη του Jesus Seminar είναι πολύ ειλικρινή για τους στόχους τους, δεν είν' έτσι;»

«Ναι, αυτό είναι σωστό. Λένε αποκάλυπτα ότι θέλουν να γλιτώσουν τη Γραφή από τους φονταμενταλιστές και να ελευθερώσουν τους Αμερικάνους από την 'αφελή' πίστη ότι ο Ιησούς της Αγίας Γραφής είναι ο 'πραγματικός' Ιησούς. Λένε ότι θέλουν έναν Ιησού ο οποίος να είναι κατάλληλος για τη σύγχρονη εποχή. Ένας απ' αυτούς είπε ότι ο παραδοσιακός Ιησούς δεν λάμβανε υπόψη Του τις ανάγκες της κρίσης του περιβάλλοντος, της πυρηνικής κρίσης, της φεμινιστικής κρίσης. Οπότε, χρειαζόμαστε μια καινούργια εικόνα του Ιησού. Όπως παρατήρησε κι ένα άλλο μέλος, χρειαζόμαστε ένα καινούργιο 'δημιούργημα φαντασίας'».

«Ένα από τα τεχνάσματά τους είναι ότι πηγαίνουν απευθείας στις μάζες, αντί να πηγαίνουν στους επιστήμονες. Θέλουν να παρουσιάσουν τα ευρήματά τους εκτός του προστατευμένου φιλντισένιου πύργου της ακαδημίας και να τα βγάλουν στην αγορά,

για να επηρεάσουν τη λαϊκή κοινή γνώμη. Και εκείνο που έχουν υπόψη τους είναι ένας εντελώς διαφορετικός τύπος χριστιανισμού».

Η ιδέα ενός νέου Ιησού και μιας νέας χριστιανικής πίστης μού διήγειρε την περιέργεια. «Πείτε μου γι αυτόν τον Ιησού που τα μέλη του Jesus Seminar έχουν ανακαλύψει», είπα. «Σαν τι μοιάζει;» ρώτησα.

«Βασικά ανακάλυψαν ό,τι έβαλαν στόχο ν' ανακαλύψουν. Μερικοί νομίζουν ότι ήταν ένας πολιτικός επαναστάτης, άλλοι ένας φανατικός θρησκευόμενος, άλλοι ένας υπερασπιστής της ισότητας, άλλοι ένας αναρχικός –υπάρχει μεγάλη ποικιλία γνώμων», είπε.

Έπειτα, εστίασε την προσοχή του στο ζήτημα-κλειδί. «Αλλά, υπάρχει και κάτι στο οποίο όλοι συμφωνούν: ο Ιησούς πρέπει πάνω απ' όλα να είναι ένας *νατουραλιστικός* Ιησούς».

«Με άλλα λόγια, οτιδήποτε άλλο και αν λέγεται γι' Αυτόν, ο Ιησούς ήταν ένας άνθρωπος σαν εσάς ή σαν κι εμένα. Ίσως ήταν ένας εξαιρετικός άνθρωπος, ίσως άντλησε από το έμφυτο στους ανθρώπους δυναμικό όσο ποτέ κανείς άλλος, αλλά δεν ήταν *υπερφυσικός*».

«Οπότε, λένε ότι ο Ιησούς και οι αρχικοί οπαδοί του δεν τον έβλεπαν ως Θεό ή ως τον Μεσσία και δεν θεώρησαν ότι ο θάνατός του έχει κάποια ιδιαίτερη σημασία. Η σταύρωσή του ήταν ένα ατυχές και άκαιρο περιστατικό και οι ιστορίες για την ανάστασή Του προέκυψαν αργότερα, σαν ένας τρόπος για ν' αντιμετωπιστεί η θλιβερή πραγματικότητα».

ΑΣ ΑΦΗΣΟΥΜΕ ΤΙΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΝΑ ΜΙΛΗΣΟΥΝ

Σηκώθηκα επάνω κι έκανα μια βόλτα προς τη βιβλιοθήκη του, καθώς διατύπωνα την επόμενη ερώτησή μου. «ΟΚ, αλλά εσείς προσωπικά πιστεύετε ότι ο Ιησούς αναστήθηκε και ίσως η πίστη σας να επηρεάζει υπερβολικά την άποψή σας», είπα. «Το Jesus Seminar παρουσιάζει το έργο του ως μία χωρίς προκαταλήψεις έρευνα για την αλήθεια, σε σύγκριση με θρησκευτικά δεσμευμένους ανθρώπους – σαν κι εσάς– οι οποίοι έχουν μια θεολογική ατζέντα».

Ο Boyd γύρισε την καρέκλα του έτσι ώστε να με κοιτάζει κατάματα. «Α, μα αυτό όμως δεν είναι εκείνο που συμβαίνει στην πραγματικότητα», επέμεινε. «Τα μέλη του Jesus Seminar είναι τουλάχιστον τόσο προκατειλημμένα όσο και οι ευαγγελικοί –και θα

έλεγα και περισσότερο. Φέρνουν στην επιστήμη τους ένα σύνολο υποθέσεων, το οποίο φυσικά, μέχρις ορισμένου σημείου, κάνουμε όλου».

«Η κύρια υπόθεσή τους –η οποία παρεμπιπτόντως δεν είναι το προϊόν μιας χωρίς προκαταλήψεις έρευνας– είναι ότι τα ευαγγέλια δεν είναι γενικά αξιόπιστα. Αυτό το συμπεραίνουν από την αρχή, διότι τα ευαγγέλια περιλαμβάνουν πράγματα που τους φαίνονται ως μη ιστορικά –όπως τα θαύματα, το περπάτημα επάνω στο νερό, την ανάσταση των νεκρών. Αυτά τα πράγματα, ισχυρίζονται, δεν συμβαίνουν. Πίσω απ’ αυτόν τον ισχυρισμό κρύβεται ο νατουραλισμός, ο οποίος λέει ότι πίσω από κάθε αποτέλεσμα στο φυσικό κόσμο υπάρχει μία φυσική αιτία».

«Ναι, αλλά μήπως έτσι δεν είναι που οι άνθρωποι συνήθως ζουν τη ζωή τους;» ρώτησα. «Εσείς νομίζετε ότι για κάθε συμβάν πρέπει ν’ αναζητούμε υπερφυσικές εξηγήσεις;»

«Όλοι συμφωνούμε ότι δεν επικαλούμαστε τα υπερφυσικά αίτια, αν δεν υπάρχει λόγος», είπε ο Boyd. «Αλλά, αυτοί οι επιστήμονες πάνε ένα βήμα πιο πέρα και λένε ότι δεν τα επικαλούμαστε ποτέ. Λειτουργούν με την υπόθεση ότι τα πάντα έχουν συμβεί στην ιστορία σύμφωνα με τις δικές τους εμπειρίες και, αφού εκείνοι δεν έχουν ποτέ τους βιώσει το υπερφυσικό, υποθέτουν ότι και ποτέ δεν έχουν γίνει θαύματα στην ιστορία».

«Να, τι κάνουν. Αποκλείουν από την αρχή την πιθανότητα του υπερφυσικού κι έπειτα λένε, ‘Τώρα φέρτε μας τις αποδείξεις για τον Ιησού’. Δεν είναι λοιπόν απορίας άξιο ότι εισπράττουν τα αποτελέσματα τα οποία εισπράττουν!»

Ήθελα να αντιστρέψω λίγο τους όρους. «ΟΚ, και τότε εσείς τι θα κάνατε;» ρώτησα.

«Θα παραδεχόμουν ότι δεν πρέπει να επικαλείσαι το υπερφυσικό παρά μόνο όταν υπάρχει ανάγκη. Ναι, ψάξε για φυσικές αποδείξεις πρώτα. Αυτό κάνω κι εγώ στην καθημερινή μου ζωή. Ένα δέντρο πέφτει. ΟΚ, ίσως το είχαν φάει οι τερμίτες. Τώρα, θα μπορούσε να το είχε σπρώξει ένας άγγελος; Δεν θα κατέληγα σ’ αυτό το συμπέρασμα, αν δεν υπήρχαν πειστικά αποδεικτικά στοιχεία γι’ αυτό».

«Αυτό το παραδέχομαι. Αλλά εκείνο που δεν μπορώ να παραδεχτώ είναι το να υπάρχει αυτή η υπερβολική άποψη ότι

ξέρουμε αρκετά για το σύμπαν, ώστε να πούμε ότι ο Θεός –αν υπάρχει Θεός– δεν μπορεί ποτέ να μπει στον κόσμο μας μ’ έναν υπερφυσικό τρόπο. Αυτή είναι μια πολύ εγωκεντρική υπόθεση. Αυτή η υπόθεση δεν βασίζεται στην ιστορία, αλλά στη μεταφυσική».

«Νομίζω ότι θα πρέπει να υπάρχει ένα μέτρο ταπεινοφροσύνης στην ιστορική έρευνα, ώστε να μπορεί κανείς να πει, ‘Ξέρετε κάτι; Είναι πιθανό να αναστήθηκε από τους νεκρούς ο Ιησούς. Είναι πιθανό οι μαθητές Του να είδαν αυτό που τα ευαγγέλια λένε ότι είδαν’. Και αν δεν υπάρχει άλλος τρόπος να εξηγήσουν τα αποδεικτικά στοιχεία όπως πρέπει, ας ερευνήσουν την πιθανότητα».

ΚΡΙΤΙΚΑΡΟΝΤΑΣ ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

Το να συμπεράνουν, όπως το έκαναν, ότι ο Ιησούς ουδέποτε είπε τα περισσότερα λόγια απ’ αυτά που αναφέρονται στα ευαγγέλια, τα μέλη του Jesus Seminar χρησιμοποίησαν τις δικές τους υποθέσεις και κριτήρια. Ήταν όμως αυτά λογικά και κατάλληλα; Ή ήταν νοθευμένα από την αρχή, όπως τα ζάρια που είναι ‘βαραιμένα’ από πριν για να φέρνουν το επιθυμητό αποτέλεσμα;

«Υπάρχουν πολλά προβλήματα με τις υποθέσεις και τα κριτήρια του Jesus Seminar», άρχισε ν’ αναλύει ο Boyd. «Για παράδειγμα, υποθέτουν ότι η εκκλησία έβαλε αργότερα στο στόμα του Ιησού αυτά τα λόγια, εκτός εάν έχουν απόδειξη για το αντίθετο. Η υπόθεση αυτή είναι ριζωμένη στην υποψία τους για τα ευαγγέλια και η υποψία αυτή προέρχεται από την υπόθεσή τους ότι το υπερφυσικό δεν μπορεί να συμβαίνει».

«Οι ιστορικοί συνήθως ενεργούν με το βάρος της απόδειξης να πέφτει στους ιστορικούς για το εάν υπάρχει λάθος ή αναξιπιστία, δεδομένου ότι οι άνθρωποι δεν θεωρούνται κατά γενικό κανόνα κατ’ επάγγελμα ψεύτες. Χωρίς αυτή την υπόθεση θα ξέραμε πολύ λίγα για την αρχαία ιστορία».

«Το Jesus Seminar αναποδογυρίζει αυτή την αρχή και λέει ότι πρέπει ο άλλος να αποδείξει ότι κάποια πράγματα όντως τα είπε ο Ιησούς. Στη συνέχεια, για να θεμελιώσουν αυτό, βάζουν αμφίβολης αξίας κριτήρια. Είναι βέβαια OK για τους επιστήμονες να βάζουν τα κατάλληλα κριτήρια για το εάν και κατά πόσον είπε κάτι ο Ιησούς.

· Ο όρος σημαίνει ότι έχει γίνει παρέμβαση στο βάρος τους, νοθεία (Σ.τ.μ.).

Αλλά, αντιτίθεμαι στην ιδέα ότι, αν ο Ιησούς δεν συγκεντρώνει αυτά τα κριτήρια, δεν θα πρέπει να το είπε. Αυτού του είδους το αρνητικό συμπέρασμα μπορεί να αποτελεί πρόβλημα».

Το να συζητάμε σ' αυτό το θεωρητικό επίπεδο εμένα με μπέρδευε περισσότερο απ' το να με διευκολύνει να ξεκαθαρίσω τα πράγματα. Χρειαζόμουν συγκεκριμένα παραδείγματα, για να μπορέσω να παρακολουθήσω τη σκέψη του Boyd. «Πείτε μου μερικά από τα συγκεκριμένα κριτήρια τα οποία χρησιμοποίησαν», είπα.

«Το ένα είναι γνωστό ως το κριτήριο της *διπλής διαφοράς*», απάντησε. «Αυτό σημαίνει ότι μπορούν να πιστέψουν ότι ο Ιησούς είπε κάτι, μόνο εάν δεν μοιάζει με κάτι το οποίο θα έλεγε ένας ραβίνος ή η μεταγενέστερη χριστιανική εκκλησία. Αλλιώς, υποτίθεται ότι συμπεριλήφθηκε στα ευαγγέλια από μία εβραϊκή ή χριστιανική πηγή».

«Το προφανές πρόβλημα μ' αυτό είναι ότι ο Ιησούς ήταν εβραίος και ήταν και ο θεμελιωτής της χριστιανικής εκκλησίας, οπότε δεν θα έπρεπε να ξενίζει ότι αυτά που λέει ακούγονται σαν 'εβραϊκά' και σαν 'χριστιανικά'! Ωστόσο, αυτό το αρνητικό κριτήριο έχουν εφαρμόσει, για να φτάσουν στο αρνητικό συμπέρασμα ότι ο Ιησούς δεν είπε και πολλά πράγματα».

«Το άλλο κριτήριο είναι το κριτήριο της *πολλαπλής μαρτυρίας* που σημαίνει ότι μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι ο Ιησούς είπε κάτι, μόνον εάν εμφανίζεται σε περισσότερες από μία πηγές. Αυτό, βέβαια, μπορεί να είναι ένα χρήσιμο κριτήριο όταν πρόκειται να επιβεβαιωθεί μια παροιμία. Γιατί όμως να επιχειρηματολογήσουμε αντιστρόφως –'εάν εμφανίζεται μόνο σε μία πηγή, δεν είναι αληθινό'; Στην πραγματικότητα η περισσότερη αρχαία ιστορία βασίζεται σε μία μόνο πηγή. Γενικά, εάν η πηγή είναι αξιόπιστη –και θα έλεγα ότι υπάρχουν πάρα πολλοί λόγοι να πιστεύουμε ότι τα ευαγγέλια είναι αξιόπιστα– θα έπρεπε να θεωρείται πιστευτή ακόμη κι αν δεν επαληθεύεται από άλλες πηγές».

«Ακόμη και αν τα λόγια του Ιησού βρίσκονται σε δύο ή τρία ευαγγέλια, αυτό δεν θεωρείται αρκετό για να περάσουν το τεστ της 'πολλαπλής μαρτυρίας'. Εάν κάτι βρίσκεται στον Ματθαίο, τον Μάρκο και τον Λουκά, το θεωρούν ότι βρίσκεται σε *μία* μόνο πηγή, διότι υποθέτουν ότι ο Ματθαίος και ο Λουκάς χρησιμοποίησαν τον Μάρκο ως πηγή τους, όταν έγραψαν τα δικά τους ευαγγέλια. Δεν

αναγνωρίζουν λοιπόν ότι ένας διαρκώς αυξανόμενος αριθμός επιστημόνων εκφράζει σοβαρές επιφυλάξεις για τη θεωρία ότι ο Ματθαίος και ο Λουκάς χρησιμοποίησαν τον Μάρκο ως πηγή. Με αυτό το σκεπτικό καταλαβαίνετε γιατί είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποδείξουν ‘πολλαπλή μαρτυρία’».

Ο Boyd άρχισε να αναπτύσσει περισσότερο το θέμα, αλλά του είπα ότι με είχε ήδη πείσει. Τα κριτήρια του Jesus Seminar ήταν νοθευμένα σαν τα ζάρια, τα οποία αναπόφευκτα έφερναν το αποτέλεσμα που ήθελαν από την αρχή να φέρουν εκείνοι οι οποίοι τα νόθεψαν.

ΟΤΑΝ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ ΘΑΥΜΑΤΑ

Μία από τις θέσεις που παίρνουν οι νατουραλιστές επιστήμονες είναι ν’ αναζητούν ομοιότητες μεταξύ του Ιησού και άλλων προσώπων από την αρχαία ιστορία προκειμένου να αποδείξουν ότι οι ισχυρισμοί Του και τα έργα Του δεν ήταν πέρα για πέρα μοναδικά. Σκοπός τους είναι να καταρρίψουν το επιχειρήμα ότι ο Ιησούς ήταν μοναδικός στο είδος Του.

«Τι έχετε ν’ απαντήσετε πάνω σ’ αυτό;» ρώτησα τον Boyd. «Για παράδειγμα, υπήρχαν αρχαίοι ραβίνοι οι οποίοι έκαναν εξορκισμούς ή προσεύχονταν για βροχή –και έβρεχε. Μερικοί επιστήμονες λοιπόν είπαν ότι ο Ιησούς ήταν απλά ένα άλλο παράδειγμα εβραίου, ο οποίος εργαζόταν θαύματα. Είναι σωστοί αυτοί οι παραλληλισμοί;»

Αυτή μου η ερώτηση επρόκειτο να φέρει στο προσκήνιο τον Boyd των debates! Άρχισε ν’ απαντά σ’ αυτό το πολύπλοκο θέμα το ένα επιχειρήμα μετά το άλλο και μάλιστα χωρίς καν να συμβουλευεται σημειώσεις. Από πλευράς μου ήμουν ευτυχής που μαγνητοφώνουσα τη συνέντευξη, γιατί η ικανότητά μου να κρατώ σημειώσεις δεν θα επαρκούσε με τίποτε, αφού η ταχύτητα με την οποία εκτόξευε τις απαντήσεις του ήταν σαν του αυτόματου πολυβόλου σε δράση.

«Όταν κοιτάζει κανείς προσεκτικότερα, ο παραλληλισμός γρήγορα καταρρέει», άρχισε ο Boyd επιταχύνοντας το ρυθμό της ομιλίας του καθώς συνέχιζε. «Αν μη τι άλλο, η κεντρική θέση που το υπερφυσικό στοιχείο κατέχει στη ζωή του Ιησού είναι κάτι που δεν επαναλαμβάνεται πουθενά στην ιστορία των εβραίων».

«*Δεύτερον*, εκείνο που διακρίνει τον Ιησού είναι η φύση των θαυμάτων Του –ριζικά ανατρεπτική. Δεν είναι ότι απλά έβρεξε μετά την προσευχή για βροχή. Εδώ πρόκειται για τύφλωση, κώφωση, λέπρα και σκολίωση που θεραπεύτηκαν. Θύελλες σταμάτησαν. Ψάρια και ψωμιά πολλαπλασιάστηκαν. Γιои και θυγατέρες αναστήθηκαν από τους νεκρούς. Αυτό δεν έχει ταίρι πουθενά».

«*Τρίτον*, εκείνο επίσης που διακρίνει τον Ιησού είναι ότι έκανε τα θαύματα με τη δική Του εξουσία. Ο Ιησούς είναι Εκείνος ο οποίος είπε, '[E]άν διά του δακτύλου του Θεού εκβάλλω τα δαιμόνια, άρα έφθασεν εις εσάς η βασιλεία του Θεού' (Λουκ. ια' 20). Αναφέρεται δηλαδή στον εαυτό Του. 'Η, λέει, '[O Θεός με έχρισε] να κηρύξω προς τους αιχμαλώτους ελευθερίαν' (Λουκ. δ' 18). Δίνει μεν τη δόξα στον Θεό για ό,τι κάνει, αλλά δεν Τον ακούτε ποτέ να ζητάει από τον Θεό να το κάνει ο Ίδιος –το κάνει ο Ιησούς με τη δύναμη του Ουράνιου Πατέρα. Σ' αυτό δεν υπάρχει κανείς παραλληλισμός».

«Αυτό συμβαδίζει απόλυτα με τον τρόπο με τον οποίο ο Ιησούς μίλησε για τον εαυτό Του όταν είπε, 'Εδόθη εις εμέ πάσα εξουσία' (Ματθ. κη' 18), '[Na] τιμώσι πάντες τον Υιόν, καθώς τιμώσι τον Πατέρα' (Ιωάν. ε' 22), 'Ο ουρανός και η γη θέλουσι παρέλθει' οι δε λόγοι μου δεν θέλουσι παρέλθει' (Μάρκ. ιγ' 31). Δεν υπάρχουν πουθενά ραβίνοι οι οποίοι να μιλούν με αυτό τον τρόπο».

Αφού επί τόση ώρα ήμουν ο δέκτης αυτής της ταχείας ριπής επιχειρημάτων, σκέφτηκα ότι δικαιούμαι να πω κι εγώ κάτι. Έτσι, ρώτησα μισογελώντας, «Τι θέλετε δηλαδή να πείτε μ' αυτό;»

Ο Boyd γέλασε πλατιά και διακήρυξε απερίφραστα: «Θέλω να πω ότι η αναζήτηση οποιωνδήποτε ομοιοτήτων με ραβίνους που ενεργούν θαύματα θα ήταν κάτι το πολύ, μα πολύ τραβηγμένο».

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΚΑΙ Ο ΕΚΠΑΗΚΤΙΚΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

Δεν θα άφηνα τις ρητορικές ικανότητες του Boyd να μου δημιουργήσουν κόμπλεξ. Αποφάσισα να φέρω στο προσκήνιο ένα δυσκολότερο ερώτημα: την επιφανειακά μεγαλύτερη ομοιότητα μεταξύ του Ιησού και μιας ιστορικής προσωπικότητας γνωστής με το όνομα Απολλώνιος ο Τυανεύς, δηλαδή από τα Τύανα της Καπαδοκίας.

«Ξέρετε την απόδειξη το ίδιο όπως κι εγώ», είπα στον Boyd. «Εδώ υπάρχει κάποιος από τον 1^ο αιώνα που λέγεται ότι θεράπευε

αρρώστους, εξόρκιζε δαιμόνια, ενδέχεται να είχε αναστήσει μια νεαρή κοπέλα από τους νεκρούς και για τον οποίο λέγεται ότι εμφανίστηκε σε μερικούς απ' τους οπαδούς του μετά που πέθανε. Οι άνθρωποι βλέπουν αυτά και λένε, 'Μια στιγμή, αν δεχτείτε ότι η ιστορία του Απολλώνιου ήταν μύθευμα, γιατί να μην πούμε το ίδιο και για την ιστορία του Ιησού;»

Ο Boyd έκανε νεύμα με το κεφάλι του ότι με παρακολουθούσε. «Παραδέχομαι ότι αυτό για τον Απολλώνιο στην αρχή φαίνεται εντυπωσιακό», είπε. «Όταν ως φοιτητής πρωτάκουσα για τον Απολλώνιο, πραγματικά συγκλονίστηκα. Αν όμως κάνετε τη δουλειά του ιστορικού ήρεμα και αντικειμενικά, θα βρείτε ότι οι δήθεν ομοιότητες στην πραγματικότητα δεν στέκουν».

Εγώ, όμως, χρειάζομουν συγκεκριμένα στοιχεία και όχι γενικότητες. «Συνεχίστε», του είπα λοιπόν. «Βάλτε τα δυνατά σας να καταρρίψετε το επιχείρημα».

«ΟΚ. Πρώτα πρώτα ο βιογράφος του Απολλώνιου, ο Φιλόστρατος, έγραψε ενάμιση αιώνα μετά το θάνατό του, ενώ τα ευαγγέλια γράφτηκαν εντός μίας γενιάς από το θάνατο του Ιησού. Όσο κοντύτερα στα γεγονότα η καταγραφή τους, τόσο μικρότερη η πιθανότητα για τη δημιουργία μύθων ή την ύπαρξη λαθών και συγκεχυμένων αναμνήσεων.

«Ένα άλλο επίσης είναι ότι έχουμε τέσσερα ευαγγέλια, επιβεβαιωμένα και από τον Παύλο, τα οποία μπορούν, μέχρι ενός σημείου, να ελεγχθούν με αναφορές σε εξωβιβλικούς συγγραφείς, όπως ο Ιώσηπος κ.ά. Στην περίπτωση του Απολλώνιου η πηγή είναι μία. Εκτός αυτού, τα ευαγγέλια περνούν άνετα τις εξετάσεις που συνήθως χρησιμοποιούνται για να θεμελιωθεί η ιστορική αξιοπιστία μιας ιστορίας, ενώ δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο για το κείμενο σχετικά με τον Απολλώνιο».

«Πέρα απ' αυτό, ο Φιλόστρατος είχε λάβει εντολή από μία αυτοκράτειρα να γράψει αυτή τη βιογραφία, προκειμένου εκείνη να αφιερώσει ένα ναό στον Απολλώνιο του οποίου ήταν οπαδός. Οπότε, ο Φιλόστρατος είχε και το οικονομικό κίνητρο να ωραιοποιήσει την ιστορία και να δώσει στην αυτοκράτειρα εκείνο που ζητούσε. Αντίθετα, οι συγγραφείς των ευαγγελίων δεν είχαν τίποτε να κερδίσουν –και πολλά να χάσουν– γράφοντας την ιστορία του Ιησού και δεν είχαν κανένα άλλο ελατήριο, όπως π.χ. οικονομικό όφελος».

«Ένα άλλο ακόμη ζήτημα είναι ότι αυτό για το οποίο γράφει ο Φιλόστρατος είναι πολύ διαφορετικό από τα ευαγγέλια. Τα ευαγγέλια έχουν την πολύ πειστική προσέγγιση των αυτοπτών μαρτύρων, λες και υπήρχε εκεί μία φωτογραφική μηχανή. Ο Φιλόστρατος όμως περιλαμβάνει πολλές δυνητικές δηλώσεις όπως το, ‘Αναφέρεται ότι...’ ή το, ‘Μερικοί ισχυρίζονται ότι αυτή η νεαρή κοπέλα είχε πεθάνει, ενώ άλλοι ότι ήταν απλά άρρωστη’. Εκείνο που είναι υπέρ του Φιλόστρατου είναι ότι δεν βάζει χέρι στην *ιστορία*, αλλά διηγείται τα πράγματα σαν *ιστορίες*».

«Και τέλος κάτι σημαντικό. Ο Φιλόστρατος γράφει στις αρχές του 3^{ου} αιώνα στην Καππαδοκία, όπου ο χριστιανισμός ήταν ήδη γνωστός για κάποιο χρονικό διάστημα. Οπότε, αν υπήρξε ‘δανεισμός’, οι οπαδοί του Απολλώνιου θα πήραν από το χριστιανισμό και όχι οι χριστιανοί απ’ αυτούς. Μπορείτε μάλιστα να φανταστείτε τους οπαδούς του Απολλώνιου να θεωρούν το χριστιανισμό ανταγωνιστικά και να λένε, ‘Αλήθεια; Και ο Απολλώνιος έκανε το ίδιο που έκανε κι ο Ιησούς!’, δηλαδή κάτι σαν ‘Ο μπαμπάς μου είναι δυνατότερος απ’ το μπαμπά σου!’».

«Τέλος, δέχομαι ότι ο Απολλώνιος μπορεί να είχε κάνει κάποια εκπληκτικά πράγματα ή τουλάχιστον να είχε δημιουργήσει στους ανθρώπου την εντύπωση ότι τα έκανε, αλλά επ’ ουδενί λόγω θέτει σε κίνδυνο την απόδειξη για τον Ιησού. Ακόμη κι αν δεχτείτε τα αποδεικτικά στοιχεία για τον Απολλώνιο, πρέπει να αποφανθείτε και για τα αποδεικτικά στοιχεία για τον Χριστό».

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΚΑΙ ΟΙ ‘ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ’

ΟΚ, σκέφτηκα μέσα μου. Ας προσπαθήσουμε λίγο περισσότερο με κάτι άλλο. Πολλοί φοιτητές διδάσκονται ότι τα θέματα που απαντώνται στις περιγραφές των ευαγγελίων για τη ζωή του Ιησού είναι απλά απόηχοι αρχαίων ‘μυστηριακών θρησκειών’, οι οποίες έχουν ιστορίες για θεούς που πεθαίνουν και ανασταίνονται και τελετουργίες βάπτισης και κοινωνίας’. «Τι έχετε να πείτε γι’ αυτούς τους παραλληλισμούς;» ρώτησα.

«Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα υπήρχε ένα δημοφιλέστατο επιχείρημα, το οποίο όμως βασικά εγκαταλείφθηκε, γιατί έχασε πάρα πολύ σε αξιοπιστία. Γενικά, ενόψει του χρονικού διαστήματος που παρεμβάλλεται, αν πρόκειται να χρησιμοποιήσετε το επιχείρημα του

‘δανεισμού’, θα πρέπει να είναι δανεισμός στον οποίο προβαίνουν οι μυστηριακές θρησκείες από το χριστιανισμό και όχι ο χριστιανισμός από τις μυστηριακές θρησκείες».

«Επίσης, οι μυστηριακές θρησκείες ήταν πολύ ελαστικές στο περιεχόμενό τους (κάτι σαν τη σημερινή φιλοσοφία των ‘κάντο-μόνος-σου’ πρότζεκτς) και εύκολα δανείζονταν από πολλές πηγές. Οι εβραίοι όμως προστάτευαν προσεκτικά τη θρησκεία τους από εξωτερικές επιδράσεις. Έβλεπαν τον εαυτό τους ως έναν ξεχωριστό λαό και έντονα αντιστέκονταν στις παγανιστικές ιδέες και τελετουργίες».

«Για μένα, οι πιο ενδιαφέροντες δυνατοί παραλληλισμοί ήταν με τους μύθους του θάνατου και της ανάστασης. «Δεν είναι οι ιστορίες αυτές παρεμφερείς με τις πεποιθήσεις των χριστιανών;» ρώτησα.

«Παρόλο που είναι σωστό ότι μερικές από τις μυστηριακές θρησκείες είχαν ιστορίες για θεούς οι οποίοι πέθαιναν και ανασταίνονταν, οι ιστορίες αυτές πάντα αφορούσαν τη φυσική ζωή και τον κύκλο του θάνατου και της αναζωογόνησης», είπε ο Boyd. «Οι σοδειές πεθαίνουν το φθινόπωρο και ξαναζωντανεύουν την άνοιξη. Το θαυμασμό τους γι’ αυτό το συνεχές φυσικό φαινόμενο οι άνθρωποι τον εκφράζουν με μυθολογικές ιστορίες για το θάνατο και την αναζωογόνηση. Οι ιστορίες αυτές έπαιρναν πάντα τη μορφή μύθου. Περιγράφανε περιστατικά τα οποία συνέβησαν ‘μια φορά κι έναν καιρό’».

«Τώρα, αντιπαραθέστε αυτά με την περιγραφή του Ιησού Χριστού στα ευαγγέλια. Γίνεται λόγος για κάποιον ο οποίος έζησε στην πραγματικότητα, μόλις λίγες δεκαετίες πριν, και αναφέρονται και ονόματα –για παράδειγμα, σταυρώθηκε από τον Πόντιο Πιλάτο, όταν αρχιερέας ήταν ο Καϊάφας και το Σταυρό Του τον μετέφερε ο πατέρας του Αλέξανδρου και του Ρούφου. Αυτό είναι συγκεκριμένο ιστορικό υλικό. Δεν έχει καμία σχέση με κάτι που συνέβη ‘μια φορά κι έναν καιρό’».

«Ο χριστιανισμός», συνέχισε ο Boyd, «δεν έχει να κάνει με τον κύκλο της ζωής ή των καρπών της γης. Έχει να κάνει μ’ ένα πολύ εβραϊκό πιστεύω –το οποίο απουσιάζει από τις μυστηριακές θρησκείες– για την ανάσταση των νεκρών και για την Αιώνια Ζωή και τη συμφιλίωση με τον Θεό».

«Όσο για τις εισηγήσεις ότι το βάπτισμα και η κοινωνία στην Καινή Διαθήκη είναι παρμένα από τις μυστηριακές θυσίες, αυτό είναι ανοησία. Πρώτα πρώτα, η απόδειξη γι' αυτούς τους υποτιθέμενους παραλληλισμούς ανάγεται σε εποχή μεταγενέστερη του 2^{ου} αιώνα, οπότε κάθε 'δανεισμός' θα έπρεπε να έχει γίνει από τους χριστιανούς προς τις μυστηριακές θρησκείες και όχι αντιστρόφως».

«Εκτός αυτού, όταν κοιτάζει κανείς προσεκτικότερα, οι ομοιότητες εξαφανίζονται. Για παράδειγμα, στη λατρεία του Μίθρα, προκειμένου ν' ανέβουν σε ανώτερο επίπεδο, οι οπαδοί έπρεπε να στέκουν κάτω από τον ταύρο την ώρα που τον σκότωναν, έτσι ώστε να βαπτιστούν με το αίμα και τα εντόσθιά του. Έπειτα, πήγαιναν μαζί με τους άλλους κι έτρωγαν από το κρέας του ταύρου».

«Το να εισηγείται κανείς ότι οι εβραίοι θα έβρισκαν κάτι το ελκυστικό σ' αυτή τη διαδικασία και θα ήθελαν να μιμηθούν την τελετουργία του στο βάπτισμα και την κοινωνία είναι εξαιρετικά απίθανο, λόγος για τον οποίο οι επιστήμονες απορρίπτουν αυτό το επιχείρημα».

ΑΠΟΚΡΥΦΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΙ ΠΟΥ ΜΙΛΟΥΝ

Όσο ακατάστατο και ανοργάνωτο ήταν το γραφείο του Boyd, τόσο το μυαλό του ήταν οξύ και συστηματικά οργανωμένο. Η ανάλυση αυτών των πολυδιαφημισμένων παραλληλισμών δεν άφησε μεγάλα περιθώρια για αμφιβολία. Οπότε, αποφάσισα να προχωρήσω σ' έναν άλλο τομέα με τον οποίο συχνά ασχολείται ο τύπος: τις νέες ανακαλύψεις, οι οποίες συχνά αποτελούν το αντικείμενο βιβλίων που γράφουν τα μέλη του Jesus Seminar.

«Έχουν γραφτεί πολλά στον τύπο για το ευαγγέλιο του Θωμά, το απόκρυφο ευαγγέλιο του Μάρκου, το ευαγγέλιο του Σταυρού και την 'Q'» είπα. «Έχουν υπάρξει τίποτε νέες ανακαλύψεις, οι οποίες να αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να σκεπτόμαστε για τον Ιησού;» ρώτησα.

Ο Boyd αναστέναξε με απόγνωση. «Όχι», είπε, «δεν υπάρχουν νέες ανακαλύψεις, οι οποίες να μας λένε κάτι καινούργιο για τον Ιησού. Το ευαγγέλιο του Θωμά ανακαλύφτηκε πριν πολλά χρόνια, αλλά μόλις τώρα το χρησιμοποιούν, για να δημιουργήσουν έναν εναλλακτικό Ιησού. Μερικές θεωρίες για το ευαγγέλιο του

Θωμά μπορεί να είναι καινούργιες, αλλά όχι το ευαγγέλιο αυτό καθαυτό».

«Όσο για την ‘Q’, δεν πρόκειται για μια καινούργια ανακάλυψη, αλλά για μια θεωρία, η οποία υπάρχει εδώ και ενάμιση αιώνα και προσπαθεί να εξηγήσει τα χωρία τα οποία είναι ίδια στον Λουκά και στον Ματθαίο. Εκείνο το οποίο είναι καινούργιο εδώ είναι ο ανορθόδοξος τρόπος με τον οποίο οι αριστερίζοντες επιστήμονες χρησιμοποιούν τις υποθέσεις τους για να κόψουν την πίτα αυτής της υποθετικής ‘Q’ σε διάφορα κομμάτια μυθολογικής εξελικτικής πορείας, προκειμένου να υποστηρίξουν τις προϋδρασμένες θεωρίες τους».

Ήξερα ότι ο John Dominican Crossan, ίσως ο πιο σημαντικός επιστήμονας του Jesus Seminar, έχει παρουσιάσει κάποια δυνατά επιχειρήματα για το απόκρυφο ευαγγέλιο του Μάρκου. Μάλιστα υποστηρίζει ότι το απόκρυφο ευαγγέλιο του Μάρκου μπορεί στην πραγματικότητα να είναι αυτό το ίδιο το ευαγγέλιο του Μάρκου *πριν τη λογοκρισία*, περιέχοντας εμπιστευτικά θέματα για πνευματικούς ηγέτες⁴. Μερικοί το έχουν χρησιμοποιήσει για να ισχυριστούν ότι ο Ιησούς ήταν στην πραγματικότητα ένας μάγος ή ότι πολλοί από τους πρώτους χριστιανούς επιδίδονταν σε πράξεις ομοφυλοφιλίας. Αυτό το συνωμοτικό σενάριο απέσπασε την προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

«Τι απόδειξη υπάρχει γι’ αυτό;» ρώτησα το Boyd.

Η απάντησή του ήρθε πολύ γρήγορα. «Καμία», είπε.

Παρόλο που εκείνος δεν έβλεπε την ανάγκη να εξηγήσει περισσότερο, τον ρώτησα νο μου πει αναλυτικά τι εννοούσε.

«Βλέπετε, δεν υπάρχει απόκρυφο ευαγγέλιο του Μάρκου», είπε. Εκείνο που υπάρχει είναι ένας επιστήμονας που βρήκε μία αναφορά στον Κλήμη της Αλεξάνδρειας (από την εποχή του 2^{ου} αιώνα –προχωρημένος 2^{ος} αιώνας), η οποία υποτίθεται ότι προέρχεται απ’ αυτό το ευαγγέλιο. Και τώρα, μυστηριωδώς, ακόμη κι αυτή η αναφορά έχει εξαφανιστεί».

«Δεν έχουμε το ευαγγέλιο. Δεν έχουμε κάποια αναφορά σ’ αυτό, αλλά και να την είχαμε, δεν θα είχαμε λόγο να πιστεύουμε ότι μας δίνει κάποια αξιόπιστη πληροφορία για τον ιστορικό Ιησού ή για το τι πίστευαν γι’ Αυτόν οι πρώτοι χριστιανοί. Επιπλέον, γνωρίζουμε

ήδη ότι ο Κλήμης ήταν γνωστός για την αφέλειά του να δέχεται πλαστά κείμενα».

«Οπότε, απόκρυφο ευαγγέλιο του Μάρκου δεν υπάρχει. Το παραθέτει ένα μη υπαρκτό κείμενο του προχωρημένου 2^{ου} αιώνα από ένα συγγραφέα γνωστό για την αφέλειά του πάνω σε τέτοια θέματα. Η μεγάλη πλειοψηφία των επιστημόνων δεν δίνει καμία αξιοπιστία σ' αυτό το κείμενο. Δυστυχώς, εκείνοι οι οποίοι το δέχονται, τραβούν την προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης, τα οποία έλκονται προς ό,τι είναι αισθησιακό».

Ο Crossan δέχεται επίσης αυτό που αποκαλεί 'Το ευαγγέλιο του Σταυρού'. «Έχει καλύτερα διαπιστευτήρια αυτό;» ρώτησα.

«Όχι, οι περισσότεροι επιστήμονες δεν το θεωρούν καθόλου αξιόπιστο, επειδή περιλαμβάνει εξωφρενικά μυθολογικό υλικό. Για παράδειγμα, ο Ιησούς βγαίνει από τον τάφο και είναι πελωρίων διαστάσεων –φτάνει μέχρι τον ουρανό και τον ξεπερνά– και ο Σταυρός βγαίνει κι αυτός από τον τάφο και μάλιστα μιλά! Φυσικά, τα πολύ συντηρητικότερα ευαγγέλια είναι πιο αξιόπιστα από οτιδήποτε περιέχεται σ' αυτή την αφήγηση. Η αφήγηση όμως αυτή ταιριάζει με τα μεταγενέστερα απόκρυφα κείμενα. Μάλιστα, επειδή εξαρτάται από Βιβλικό υλικό, θα πρέπει αναντίρρητα ν' ανήκει σε μεταγενέστερο χρόνο».

Αντίθετα από την πρακτική της μεγάλης πλειονότητας των εμπειρογνομόνων της Γραφής, το Jesus Seminar αποδίδει μεγάλη σπουδαιότητα στο ευαγγέλιο του Θωμά, υψώνοντάς το σε θέση ισοδύναμη με τα άλλα τέσσερα κανονικά ευαγγέλια. Στο 3^ο κεφάλαιο ο Δρ Bruce Metzger εξαπέλυσε σκληρή κριτική εναντίον αυτής της τοποθέτησης, η οποία δεν νομομοποιείται.

Ρώτησα τον Boyd να μου πει τη γνώμη του πάνω σ' αυτό. «Γιατί να μην αποδοθεί στον Θωμά αυτή η τιμή;» ρώτησα.

«Όλοι παραδέχονται ότι αυτό το ευαγγέλιο έχει σημαντικά επηρεαστεί από το Γνωστικισμό, ένα θρησκευτικό κίνημα του 2^{ου}, 3^{ου} και 4^{ου} αιώνα μ.Χ., το οποίο υποτίθεται ότι είχε μυστική ενόραση, γνώση ή αποκάλυψη, που θα επέτρεπε στους ανθρώπους να γνωρίσουν το κλειδί του σύμπαντος. Η σωτηρία αποκτιόταν με τη γνώση (από το ελληνικό ρήμα 'γνωρίζω')», είπε.

«Οι περισσότεροι λοιπόν επιστήμονες τοποθετούν το ευαγγέλιο του Θωμά στα μέσα του 2^{ου} αιώνα, πράγμα που ταιριάζει

με το πολιτιστικό κλίμα της εποχής. Να σας δώσω ένα παράδειγμα. Ο Ιησούς φέρεται να λέει, 'Κάθε γυναίκα που θα γίνει άνδρας, θα εισέλθει στη βασιλεία των ουρανών' (χωρίο 114). Αυτό όμως είναι τελείως αντίθετο προς τη στάση που ξέρουμε ότι είχε ο Ιησούς απέναντι στις γυναίκες, αλλά ταιριάζει απόλυτα με τον τρόπο που σκέφτονταν οι Γνωστικοί».

«Ωστόσο, το Jesus Seminar έχει αυθαίρετα γαντζωθεί από μερικά χωρία του ευαγγελίου του Θωμά και ισχυρίζεται ότι αυτά τα χωρία αποτελούν την πρώτη παράδοση για τον Ιησού, προγενέστερη ακόμη και της παράδοσης των κανονικών ευαγγελίων».

«Επειδή κανένα απ' αυτά τα χωρία δεν εμφανίζει τον Ιησού να λέει υψηλόφρονα πράγματα για τον εαυτό Του ή να κάνει υπερφυσικά έργα, ισχυρίζονται ότι η παλαιότερη θεώρηση του Ιησού ήταν πως ήταν απλά ένας μεγάλος δάσκαλος. Η όλη λογική του επιχειρήματος όμως είναι κυκλική. Κατά πρώτο λόγο, η μόνη αιτία που αυτά τα χωρία στο Θωμά εκλαμβάνονται ως 'πρώιμα' είναι διότι επιβεβαιώνουν την υπόθεση για τον Ιησού που είχαν κάνει αυτοί οι επιστήμονες από την αρχή. Η αλήθεια όμως είναι ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος να προτιμάμε το ευαγγέλιο του Θωμά του 2^{ου} αιώνα από τα ευαγγέλια της Καινής Διαθήκης του 1^{ου} αιώνα».

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΙΣΤΗ

Ο Ιησούς της ιστορίας και ο Ιησούς της πίστης: Το Jesus Seminar πιστεύει ότι υπάρχει τεράστιο χάσμα μεταξύ των δύο. Κατά την άποψη του Jesus Seminar, ο ιστορικός Ιησούς ήταν ένας ευφυής, ετοιμόλογος αντικονφορμιστής, ο οποίος ουδέποτε ισχυρίστηκε ότι είναι ο Υιός του Θεού, ενώ ο Ιησούς της πίστης είναι ένα σύμπλεγμα ιδεών του 'νιώσε-καλά' μοτίβου που βοηθούν τους ανθρώπους να ζήσουν σωστά, αλλά οι οποίες, σε τελευταία ανάλυση, βασίζονται αποκλειστικά στις επιθυμίες των ίδιων των ανθρώπων.

«Δεν είναι μόνο ότι υπάρχει ένα μεγάλο χάσμα μεταξύ του Ιησού της ιστορίας και του Ιησού της πίστης», είπε ο Boyd, όταν έφερα αυτό το θέμα στο προσκήνιο. «Αν απορρίψετε ότι το καθετί που λέει ο Ιησούς είναι θεϊκό και ότι ο Χριστός συμφιλιώνει τους ανθρώπους με τον Θεό, υπάρχει μια φοβερά έντονη αντίθεση μεταξύ των δύο».

«Γενικά, ορίζουν τον Ιησού της πίστης ως εξής: υπάρχουν θρησκευτικά σύμβολα τα οποία είναι πολύ χρήσιμα στους ανθρώπους –το σύμβολο της θεότητας του Ιησού, του Σταυρού, της αγάπης με αυτοθυσία, της Ανάστασης. Παρόλο που οι άνθρωποι δεν πιστεύουν ότι αυτά τα πράγματα όντως συνέβησαν, μπορούν ωστόσο να εμπνεύσουν τους ανθρώπους να ζήσουν μια καλή ζωή, να υπερνικήσουν το υπαρξιακό άγχος, να υλοποιήσουν καινούργιες δυνατότητες, να αναβιώσουν την ελπίδα στο μέσο της απόγνωσης – μπλα, μπλα, μπλα».

Σήκωσε τους ώμους του και είπε: «Με συγχωρείτε, αλλά έχω ακούσει αυτές τις ιστορίες τόσες φορές που δεν αντέχω άλλο!»

«Οι φιλελεύθεροι λοιπόν αυτοί επιστήμονες λένε ότι η ιστορική έρευνα δεν μπορεί ν' ανακαλύψει τον Ιησού της πίστης, γιατί ο Ιησούς της πίστης δεν έχει ρίζες στην ιστορία. Είναι απλά και μόνο ένα σύμβολο», συνέχισε ο Boyd. «Αλλά, κοιτάζτε να δείτε, ο Ιησούς δεν μπορεί να είναι σύμβολο κανενός, αν δεν έχει ρίζες στην ιστορία. Το Σύμβολο της Πίστης της Συνόδου της Νικαίας δεν λέει ότι *θα επιθυμούσαμε* αυτά τα πράγματα να είναι αληθινά. Λέει ότι ο Ιησούς Χριστός σταυρώθηκε επί Ποντίου Πιλάτου, πέθανε, τάφηκε και την τρίτη ημέρα αναστήθηκε (...‘σταυρωθέντα τε υπέρ ημών επί Ποντίου Πιλάτου, και παθόντα και ταφέντα, και αναστάντα τη τρίτη ημέρα κατά τας γραφάς...’)».

«Η θεολογική αλήθεια βασίζεται στην ιστορική αλήθεια. Μ' αυτό τον τρόπο μιλάει η Καινή Διαθήκη. Δείτε το κήρυγμα του Πέτρου στο δεύτερο κεφάλαιο των Πράξεων των Αποστόλων. Σηκώνεται πάνω και λέει κάτι σαν κι αυτό, ‘Εσείς, άνθρωποι μου, είστε μάρτυρες αυτών των πραγμάτων. Δεν έγιναν μυστικά. Ο τάφος του Δαβίδ είναι ακόμη ανάμεσά μας, αλλά τον Ιησού ο Θεός Τον ανάστησε από τους νεκρούς. Συνεπώς, διακηρύττουμε ότι Αυτός είναι ο Υιός του Θεού».

· Πράξεις β' 22-37: «Ἄνδρες Ἰσραηλίται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους· τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον εἰς ἐσὰς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δια θαυμάτων καὶ τεραστῶν καὶ σημείων, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς ἔκαμε δι' αὐτοῦ ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ ἐσεῖς ἐξεύρετε, τούτον λαβόντες παραδεδομένον κατὰ τὴν ὀρισμένην βουλὴν καὶ πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, διὰ χειρῶν ἀνόμων σταυρώσαντες ἐθανατώσατε τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, διότι δὲν ἦτο δυνατόν να κρατήται ὑπ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὁ Δαβὶδ λέγει περὶ αὐτοῦ, ‘Ἐβλεπον τὸν Κύριόν μου ἐνώπιόν μου διαπαντός διότι εἶναι ἐκ δεξιῶν μου, διὰ να μὴ σαλευθῶ.

«Βγάλε τα θαύματα και βγάζεις την Ανάσταση, οπότε δεν έχεις τίποτε πια να διακηρύξεις. Ο Παύλος είπε ότι, εάν ο Ιησούς δεν αναστήθηκε από τους νεκρούς, η πίστη μας είναι μάταιη, άχρηστη και αδειανή.

Ο Boyd σταμάτησε μια στιγμή. Η φωνή του κατέβηκε λίγο απ' το κηρυγματικό επίπεδο στο επίπεδο μιας έντονης προσωπικής πεποίθησης.

«Δεν θέλω να βασίσω τη ζωή μου σ' ένα σύμβολο», είπε αποφασιστικά. «Θέλω πραγματικότητα και η χριστιανική πίστη πάντα είχε τις ρίζες της στην πραγματικότητα. Εκείνοι που δεν έχουν ρίζες στην πραγματικότητα, είναι οι φιλελεύθεροι επιστήμονες. Εκείνοι είναι που ακολουθούν μια χίμαιρα. Αλλά ο χριστιανισμός δεν είναι χίμαιρα».

ΣΥΝΔΥΑΖΟΝΤΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΗ

Περάσαμε πολύ χρόνο συζητώντας για τον Ιησού του Jesus Seminar –ένα συμβολικό Ιησού, αλλά έναν Ιησού ο οποίος είναι ανίκανος να προσφέρει στον κόσμο τίποτε άλλο από την αυταπάτη της ελπίδας. Πριν φύγω, ήθελα ν' ακούσω για τον Ιησού του Gregory

Δια τούτο ευφράνθη η καρδιά μου, και ηγαλλίασεν η γλώσσα μου· έτι δε και η σαρξ μου θέλει αναπαυθή επ' ελπίδι. Διότι δεν θέλεις εγκαταλείπει την ψυχήν μου εν τω άδη, ουδέ θέλεις αφήσει τον όσιόν σου να ίδη διαφθοράν. Εφανέρωσας εις εμέ οδούς ζωής· θέλεις με χορτάσει από ευφροσύνης διά του προσώπου σου'. Άνδρες αδελφοί, δύναμαι να σας είπω μετά παρρησίας περί του πατριάρχου Δαβίδ, ότι και ετελεύτησε και ετάφη, και το μνήμα αυτού είναι παρ' ημίν μέχρι της ημέρας ταύτης. Επειδή λοιπόν ήτο προφήτης, και ήξευρεν ότι μεθ' όρκου ώμοσε προς αυτόν ο Θεός, ότι εκ του καρπού της οσφύος αυτού θέλει αναστήσει κατά σάρκα τον Χριστόν, διά να καθίσει αυτόν επί του θρόνου αυτού, προϊδών ελάλησε περί της αναστάσεως του Χριστού, ότι δεν εγκατελείφθη η ψυχή αυτού εν τω άδη, ουδέ η σαρξ αυτού είδε διαφθοράν. Τούτον τον Ιησούν ανέστησεν ο Θεός, του οποίου πάντες ημείς είμεθα μάρτυρες. Αφού λοιπόν υψώθη διά της δεξιάς του Θεού, και έλαβε παρά του Πατρός την επαγγελίαν του Αγίου Πνεύματος, εξέχεε τούτο το οποίον τώρα σεις βλέπετε και ακούετε. Διότι ο Δαβίδ δεν ανέβη εις τους ουρανούς· λέγει όμως αυτός, 'Είπεν ο Κύριος προς τον Κύριόν μου, Κάθου εκ δεξιών μου, εωσού θέσω τους εχθρούς σου υποπόδιον των ποδών σου'. Βεβαίως λοιπόν ας εξεύρη πας ο οίκος του Ισραήλ, ότι ο Θεός Κύριον και Χριστόν έκαμε τούτον τον Ιησούν, τον οποίον εσείς εσταυρώσατε» (Σ.τ.μ.).

· Α' Κοριν. ιε' 17: «...εάν ο Χριστός δεν ανέστη, ματαία η πίστις σας· έτι είσθε εν ταις αμαρτίαις υμών...» (Σ.τ.μ.).

Boyd. Ήθελα να μάθω αν ο Ιησούς, τον οποίο ερευνά και για τον οποίο γράφει επιστημονικά βιβλία ως καθηγητής της θεολογίας, είναι ο ίδιος με τον Ιησού τον οποίο κηρύττει στην εκκλησία του τις Κυριακές.

«Μια στιγμή, να το καταλάβω καλά αυτό», είπα. «Ο Ιησούς σας –ο Ιησούς με τον οποίο σχετίζεστε– είναι και ο Ιησούς της ιστορίας και ο Ιησούς της πίστης;»

Ο Boyd έσφιξε τις γροθιές του για να δώσει έμφαση στη σύμφωνη γνώμη του –λες και μόλις είχα βάλει γκολ. «Ναι, ακριβώς αυτό συμβαίνει, Lee!» ξεφώνισε. Μετακινούμενος στην άκρη της καρέκλας του, μοιράστηκε μαζί μου ακριβώς σε τι είχε οδηγηθεί να πιστέψει από την επιστήμη του και την πίστη του –κι από την καρδιά του.

«Είναι ως εξής: αν αγαπάς ένα πρόσωπο, η αγάπη σου πηγαίνει πέρα απ' τα δεδομένα γι' αυτό το πρόσωπο. Για παράδειγμα, αγαπάς τη γυναίκα σου, επειδή είναι όμορφη, καλοπροαίρετη, γλυκιά και ευγενής. Όλα αυτά είναι πραγματικά για τη γυναίκα σου και εσύ την αγαπάς γι' αυτά».

«Αλλά, την αγαπάς και πέρα απ' αυτά. Μπορεί να ξέρεις όλα αυτά για τη γυναίκα σου και όμως να μην την αγαπάς, να μην την εμπιστεύεσαι. Αλλά την αγαπάς και την εμπιστεύεσαι. Η απόφασή σου, λοιπόν, πάει πέρα απ' τα αποδεικτικά στοιχεία. Ωστόσο, υπάρχει και εξαιτίας των αποδεικτικών στοιχείων».

«Έτσι γίνεται και με την αγάπη για τον Ιησού. Το να έχει κανείς μια σχέση με τον Ιησού Χριστό πάει πέρα απ' το να γνωρίζει τα ιστορικά γεγονότα γι' Αυτόν. Πιστεύω στον Ιησού Χριστό βάσει των ιστορικών αποδεικτικών στοιχείων, αλλά η σχέση μου μαζί Του πάει πέρα απ' την απόδειξη. Πρέπει να Τον εμπιστευθώ και να βαδίζω μαζί Του σε καθημερινή βάση».

Τον σταμάτησα για να πω: «Ναι, αλλά θα αναγνωρίσετε ότι ο χριστιανισμός ισχυρίζεται ορισμένα πράγματα για τον Ιησού, τα οποία είναι απλά πολύ δύσκολο να πιστέψει κανείς».

«Και βέβαια το παραδέχομαι», απάντησε. «Γι' αυτό και είμαι τόσο χαρούμενος που έχουμε τέτοια εξαιρετικά δυνατά αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία μας δείχνουν ότι είναι αληθινά».

«Για μένα», πρόσθεσε, «το συμπέρασμα είναι το εξής: Δεν υπάρχει ανταγωνισμός. Η απόδειξη για το ότι ο Ιησούς είναι

πράγματι Αυτός που οι μαθητές είπαν ότι είναι –ότι έκανε τα θαύματα που έκανε, ότι αναστήθηκε από τους νεκρούς κι ότι έκανε τους ισχυρισμούς που έκανε– απέχει έτη φωτός από τους λόγους που έχω να πιστέψω ότι οι αριστερίζοντες οπαδοί του Jesus Seminar έχουν δίκιο».

«Τι αποδεικτικά στοιχεία έχουν αυτοί οι επιστήμονες; Έχουν τη σύντομη αναφορά ενός χαμένου ‘απόκρυφου’ ευαγγελίου σ’ ένα γράμμα στα τέλη του 2^{ου} αιώνα το οποίο, δυστυχώς, έχει δει ένα μόνο πρόσωπο. Επίσης, το γράμμα αυτό έχει τώρα πια χαθεί. Επιπλέον, έχουν μια αφήγηση του 3^{ου} αιώνα για τη Σταύρωση και την Ανάσταση, στην οποία πρωταγωνιστεί ένας Σταυρός που μιλάει και ελάχιστοι μόνο επιστήμονες δέχονται ότι η αφήγηση αυτή προηγείται χρονικά των ευαγγελίων. Έχουν κι ένα Γνωστικό κείμενο του 2^{ου} αιώνα, τμήματα του οποίου μερικοί επιστήμονες τώρα θέλουν να χρονολογήσουν σαν πολύ παλιό, προκειμένου να στηρίξει τις δικές τους προϋποθέσμενες θεωρίες. Και έχουν, τέλος, κι ένα υποθετικό ντοκουμέντο βασισμένο σε πολύ αμφίβολες υποθέσεις, το οποίο εξασθενεί όλο και περισσότερο σαν αποδεικτικό στοιχείο λόγω της χρήσης κυκλικής λογικής».

Ο Boyd ξανακάθισε κανονικά στην καρέκλα του. «Όχι, λυπάμαι», είπε κουνώντας το κεφάλι του. «Δεν με πείθουν αυτά. Είναι πολύ λογικότερο να εμπιστευτώ τα ευαγγέλια –τα οποία περνούν με άριστα τις εξετάσεις του ιστορικού ελέγχου– παρά να εμπιστευτώ αυτά τα οποία λέει για τον Ιησού το Jesus Seminar».

ΜΙΑ ΣΥΝΑΥΛΙΑ ΕΠΙΚΡΙΣΕΩΝ

Όταν γύρισα στο ξενοδοχείο μου, ξανάπαιξα με το νου μου την κασέτα της συνέντευξης με τον Boyd. Ένιωθα κι εγώ το ίδιο όπως ένιωθε κι εκείνος. Αν ο Ιησούς της Πίστης δεν είναι ο ίδιος με τον Ιησού της Ιστορίας, είναι αδύναμος και άνευ σημασίας. Αν δεν είναι ριζωμένος στην πραγματικότητα, αν δεν θεμελίωσε τη θεότητα Του με το να αναστηθεί από τους νεκρούς, είναι απλά ένα σύμβολο για να νιώθουμε καλά, το οποίο είναι τόσο αμελητέο όσο και ο Αι-Βασίλης.

Αλλά, υπάρχουν δυνατά αποδεικτικά στοιχεία ότι ο Ιησούς είναι κάτι περισσότερο απ’ αυτό. Είχα ήδη ακούσει τις καλοστηριγμένες μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων, την απόδειξη των

εγγράφων, την επαληθευτική απόδειξη και την επιστημονική απόδειξη, που όλες τους στηρίζουν το επιχείρημα της Καινής Διαθήκης ότι ο Ιησούς είναι ο Θεός ο οποίος ενσαρκώθηκε και ετοιμαζόμενος να ξαναπάρω το δρόμο για ν' ανακαλύψω κι άλλο ιστορικό υλικό για το χαρακτήρα και την Ανάσταση του Ιησού.

Στο μεταξύ, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο Gregory Boyd δεν αποτελεί μια μοναχική φωνή η οποία διαμαρτύρεται εναντίον του Jesus Seminar. Είναι τμήμα ενός διαρκώς αυξανόμενου κρεσέντο κριτικών προερχόμενων όχι μόνο από διακεκριμένους ευαγγελικούς, αλλά και από άλλους αξιοσέβαστους επιστήμονες, οι οποίοι εκπροσωπούν μία μεγάλη ποικιλία θεολογικών αποχρώσεων.

Ένα παράδειγμα αυτού υπήρχε στο κομοδίνο του ξενοδοχείου μου και άπλωσα το χέρι μου να το φτάσω. Ήταν ένα βιβλίο που είχα πρόσφατα αγοράσει με τον τίτλο *The Real Jesus (Ο πραγματικός Ιησούς)*. Συγγραφέας του είναι ο Δρ Luke Timothy Johnson, ο μεγάλου κύρους καθηγητής της Καινής Διαθήκης και απαρχών του χριστιανισμού στη Θεολογική Σχολή Candler του Πανεπιστημίου του Emory. Ο Johnson είναι καθολικός και ήταν μοναχός του τάγματος των Βενεδικτίνων, πριν γίνει Βιβλικός επιστήμονας και συγγραφέας πολλών βιβλίων τα οποία άσκησαν μεγάλη επιρροή.

Συστηματικά καταγγέλλει τους οπαδούς του Jesus Seminar λέγοντας ότι επ' ουδενί λόγω εκπροσωπούν την επιστημονική élite των επιστημόνων της Καινής Διαθήκης, ότι η διαδικασία που εφαρμόζουν διακρίνεται από την προκατάληψη εναντίον της αυθεντικότητας των παραδόσεων των ευαγγελίων και ότι τα αποτελέσματα της έρευνας του Σεμιναρίου ήταν προδιαγεγραμμένα⁵. Τέλος, συμπεραίνει ότι κάτι τέτοιο δεν αποτελεί υπεύθυνη ή έστω κριτική επιστημονική έρευνα, αλλά απλά ένα αυτάρεσκο κοινωνικό παιχνίδι⁶.

Συνεχίζει με το να αναφέρεται σε άλλους διακεκριμένους επιστήμονες με παρεμφερείς απόψεις, που περιλαμβάνουν τον Δρα Howard Clark Kee, ο οποίος αποκάλεσε το Σεμινάριο μια 'ακαδημαϊκή αισχύνη', καθώς και τον Δρα Richard Hayes του Πανεπιστημίου του Duke, του οποίου η βιβλιοκρισία του έργου *The Five Gospels (Τα πέντε ευαγγέλια)* δήλωνε ότι η υπόθεση που

συζητούσε αυτό το βιβλίο δεν θα ευσταθούσε ενώπιον κανενός δικαστηρίου⁷.

Έκλεισα το βιβλίο και έσβησα το φως. Αύριο θα ξανάρχιζα το κνήγι μου για αποδεικτικά στοιχεία τα οποία *θα ευσταθούσαν*.

Σκέψεις

Ερωτήματα για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Έχετε ακούσει στις ειδήσεις για τις θέσεις του Jesus Seminar; Πώς αντιδράσατε στο ρεπορτάζ; Σας δόθηκε η εντύπωση ότι τα ευρήματα του Jesus Seminar εκπροσωπούν την πλειονότητα των επιστημόνων; Τι κινδύνους βλέπετε στο να βασίζεται κανείς στα μέσα μαζικής ενημέρωσης για ρεπορτάζ σε θέματα αυτού του είδους;
2. Καθώς κάνετε την προσωπική σας έρευνα για τον Ιησού, θα αποκλείατε εκ των προτέρων κάθε δυνατότητα ύπαρξης του μεταφυσικού ή θα επιτρέπατε στον εαυτό σας να λάβει υπόψη του όλα τα αποδεικτικά στοιχεία της ιστορίας, έστω κι αν αυτά οδηγούν προς την κατεύθυνση του μεταφυσικού; Γιατί;
3. Ο Boyd είπε, ‘Δεν θέλω να βασίσω τη ζωή μου σ’ ένα σύμβολο. Θέλω πραγματικότητα...’ Γιατί συμφωνείτε ή διαφωνείτε μ’ αυτό; Είναι αρκετό να είναι ο Ιησούς απλά και μόνο ένα σύμβολο ελπίδας, ή είναι απαραίτητο για σας να είστε βέβαιοι ότι η ζωή, η διδασκαλία κι η Ανάστασή Του έχουν τις ρίζες τους στην ιστορία; Γιατί;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Boyd, Gregory A., Cynic Sage or Son of God? Recovering the Real Jesus in an Age of Revisionist Replies (Κυνικός φιλόσοφος ή Υιός του Θεού: Αποκαθιστώντας τον πραγματικό Ιησού σε μια εποχή ρεβιζιονιστικών απαντήσεων)*, Wheaton, Ill.: BridgePoint, 1995.

- *Boyd, Gregory A.*, *Jesus under Siege (Ο Ιησούς πολιορκείται)*, Wheaton, Ill.: Victor, 1995.
- *Johnson, Luke Timothy*, *The Real Jesus (Ο πραγματικός Ιησούς)*, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1996.
- *Wilkins, Michael J.* και *J. P. Moreland (επιμέλ.)*, *Jesus under Fire (Ο Ιησούς στο εδώλιο)*, Grand Rapids: Zondervan, 1995.

¹ *Henry Campbell Black*, *Black's Law Dictionary* (Το νομικό λεξικό του Black), 5^η έκδ., St. Paul, Minn.: West, 1979, σελ. 1139.

² *Lee Strobel*, *His 'I Shot Him' Stuns Courtroom (Η φράση του 'τον πυροβόλησα' καταπλήσσει το δικαστήριο)*, *Chicago Tribune*, 20 Ιουνίου 1975 και *Pal's Confession Fails; Defendant Ruled Guilty (Η ομολογία του φίλου αποτυγχάνει: Ο κατηγορούμενος κρίνεται ένοχος)*, *Chicago Tribune*, 21 Ιουνίου 1975.

³ *Gregory A. Boyd*, *Jesus under Siege (Ο Ιησούς πολιορκείται)*, Wheaton, Ill.: Victor, 1995, σελ. 88.

⁴ *John Dominican Crossan*, *The Historical Jesus (Ο ιστορικός Ιησούς)*, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1991, σελ. 329.

⁵ *Johnson*, *The Real Jesus (Ο πραγματικός Ιησούς)*, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1996, σελ. 3, 5, 8.

⁶ Ο.π., σελ. 26.

⁷ Ο.π.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

*Ήταν πραγματικά πεπεισμένος ο Ιησούς
ότι ήταν ο Υιός του Θεού;*

Ο John Douglas έχει μια μυστηριώδη ικανότητα να διαβάσει το μυαλό ανθρώπων που δεν έχει συναντήσει ποτέ.

Ως ο πρώτος ειδικός «ψυχολογικών προφίλ» της FBI, ο Douglas συγκέντρωνε πληροφορίες στον τόπο του εγκλήματος και μετά χρησιμοποιούσε τις διαισθητικές του ικανότητες, για να διεισδύσει στην προσωπικότητα του εγκληματία ο οποίος δεν είχε ακόμη συλληφθεί.

Για παράδειγμα, ο Douglas πρόβλεψε ότι ο ‘Δολοφόνος των Μονοπατιών’, ένας μανιακός δολοφόνος ο οποίος από το 1979 ως το 1981 παραφύλαγε στις δασώδεις περιοχές του San Francisco, θα ήταν κάποιος ο οποίος θα είχε πρόβλημα με την ομιλία, καθώς και τάσεις βάνανυσης συμπεριφοράς προς τα ζώα, νυκτερινής ενούρησης και πυρομανίας. Και, πραγματικά, το άτομο που συνελήφθη και καταδικάστηκε στην προκειμένη περίπτωση ταίριαζε απόλυτα μ’ αυτή την περιγραφή¹.

Έχοντας ένα διδακτορικό στην ψυχολογία, χρόνια πείρας κι ένα φυσικό ταλέντο να καταλαβαίνει την ανθρώπινη συμπεριφορά, ο Douglas έγινε διάσημος για την ικανότητά του να κάνει το ψυχολογικό προφίλ των ανθρώπων. Σε συνεργασία με άλλους έχει

γράψει διάφορα μπεστσέλερ βιβλία επάνω σ' αυτό το θέμα κι όταν η ηθοποιός Jody Foster κέρδισε το Όσκαρ για την ερμηνεία του ρόλου της στο έργο *The Silence of the Lambs* (*Η Σιωπή των Αμνών*), ευχαρίστησε δημόσια τον Douglas που υπήρξε ο πραγματικός 'δάσκαλος' του μέντορά της –πράκτορα της FBI– στο έργο.

Πώς γίνεται και ο Douglas καταλαβαίνει τη σκέψη ατόμων με τα οποία δεν έχει έρθει ποτέ του σ' επαφή; «Η προσωπικότητα καθρεφτίζεται στη συμπεριφορά», εξήγησε ο Douglas στο περιοδικό *Biography*².

Με άλλα λόγια ο Douglas εξετάζει προσεκτικά τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν στον τόπο του εγκλήματος και, όπου αυτό είναι δυνατό, παίρνει συνέντευξη από τα θύματα για ν' ανακαλύψει τι ακριβώς είπε ή έκανε ο εγκληματίας. Από αυτά τα στοιχεία –τα ίχνη δηλαδή που άφησε η συμπεριφορά αυτού του ατόμου– συνάγει την ψυχολογία του.

Τώρα, αναφορικά με τον Ιησού, αφού δεν έχουμε μιλήσει ποτέ μαζί Του, πώς μπορούμε να μπούμε μέσα στο μυαλό Του, έτσι ώστε να προσδιορίσουμε ποια ήταν τα κίνητρα, οι προθέσεις και η συνείδηση που είχε ο Ίδιος για τον εαυτό Του; Πώς ξέρουμε τι νόμιζε Εκείνος για τον εαυτό Του και για την αποστολή Του στον κόσμο;

Ο Douglas θα έλεγε να κοιτάξουμε τη συμπεριφορά Του. Αν θέλουμε να δούμε αν ο Ιησούς νόμιζε ότι ήταν ο Μεσσίας ή ο Υιός του Θεού –ή αν απλά θεωρούσε τον εαυτό Του σαν ένα ραβίνο ή προφήτη–, πρέπει να κοιτάξουμε τι έκανε, τι είπε και πώς συμπεριφερόταν απέναντι στους άλλους.

Το ερώτημα τι πίστευε ο Ίδιος ο Ιησούς για τον εαυτό Του είναι καίριο. Μερικοί καθηγητές υποστηρίζουν ότι ο μύθος της θεότητας του Ιησού είναι κάτι που προστέθηκε στην παράδοση από ζηλωτές πολλά χρόνια μετά το θάνατό Του. Ο πραγματικός Ιησούς, υποστηρίζουν αυτοί οι καθηγητές, θα αναδεδυόταν στο μνήμα Του αν ήξερε ότι οι άνθρωποι Τον λάτρευαν. Λένε λοιπόν ότι, αν ξεγυμνώσεις τους μύθους και επιστρέψεις στα αρχικά δεδομένα για τον Ιησού, θα βρεις ότι δεν φιλοδοξούσε να είναι τίποτε παραπάνω από έναν περιοδεύοντα δάσκαλο και κάπου κάπου και υποκινητή των μαζών.

Υποστηρίζεται όμως και από τα ιστορικά δεδομένα μια τέτοια ερμηνεία; Για να εξετάσω αυτό το ζήτημα πήρα το αεροπλάνο

για το Lexington της Πολιτείας του Kentucky, και μετά οδήγησα με αυτοκίνητο μέσ' από πολλούς ελικοειδείς δρόμους που πέρασαν προς από ειδυλλιακά ράντζα, όπου εκτρέφουν άλογα, προκειμένου να πετύχω τον ειδικό επιστήμονα, το βραβευμένο βιβλίο του οποίου, *The Christology of Jesus (Η Χριστολογία του Ιησού)*, θίγει αυτό ακριβώς το ερώτημα.

Η ΤΡΙΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο Δρ BEN WITHERINGTON III

Αν εξαιρέσει κανείς τη Θεολογική Σχολή, δεν υπάρχουν και πολλά αξιοθέατα στο μικροσκοπικό Wilmore της Πολιτείας του Kentucky. Σ' αυτή τη Θεολογική Σχολή βρισκόταν το γραφείο του Ben Witherington, στον τέταρτο όροφο ενός αποικιακού στιλ κτιρίου, χτισμένου ξέμακρα απ' το κέντρο της αγροτικής αυτής κοινότητας. Με την αβροφροσύνη και ευγένεια ενός πραγματικού τζέντλεμαν του Νότου αυτός ο γόνος της Βόρειας Καρολίνας μου πρόσφερε μια αναπαυτική πολυθρόνα και καφέ καθώς καθίσαμε να συζητήσουμε το θέμα ποιος νόμιζε ο Ιησούς ο Ναζωραίος ότι ήταν.

Το θέμα αυτό ανήκει στην κατηγορία πολύ γνωστών θεμάτων στον Witherington, τα βιβλία του οποίου περιλαμβάνουν τους εξής τίτλους: *Jesus the Sage (Ιησούς ο σοφός)*, *The Many Faces of Christ (Τα πολλά πρόσωπα του Χριστού)*, *The Jesus Quest (Σε αναζήτηση του Ιησού)*, *Jesus, Paul, and the End of the World (Ο Ιησούς, ο Παύλος και το τέλος του κόσμου)* και *Women in the Ministry of Jesus (Οι γυναίκες στο έργο του Ιησού)*. Επίσης, τα άρθρα του για τον Ιησού έχουν δημοσιευτεί σε ειδικά λεξικά και ακαδημαϊκά περιοδικά.

Έχοντας σπουδάσει στη Gordon-Conwell Θεολογική Σχολή (Master θεολογίας με διάκριση *summa cum laude*) και στο Πανεπιστήμιο του Durham στην Αγγλία (διδακτορικό θεολογίας με επίκεντρο την Καινή Διαθήκη), ο Witherington έχει διδάξει στο Ashbury, στην Ashland Θεολογική Σχολή, στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Duke και στο Gordon-Conwell. Είναι επίσης μέλος της Society for the Study of the New Testament (*Εταιρείας για τη Μελέτη της Καινής Διαθήκης*), της Society of Biblical Literature (*Εταιρείας Βιβλικής Βιβλιογραφίας*) και του Institute for Biblical Research (*Ινστιτούτου Βιβλικής Έρευνας*).

Μιλώντας καθαρά και σκόπιμα ζυγίζοντας προσεκτικά τα λόγια του, ο Witherington ακουγόταν μεν σαν επιστήμονας, αλλά η

φωνή του πρόδινε ότι ήταν καταγοητευμένος με το θέμα –σχεδόν του προξενούσε δέος. Αυτό έγινε ακόμη εντονότερο όταν με πήγε να μου δείξει ένα υψηλής τεχνολογίας στούντιο όπου έκανε μείξη εικόνων του Ιησού με ύμνους που τα λόγια τους μιλούσαν για τη συμπόνια, τη θυσία, την προσέγγιση του ανθρώπου και το μεγαλειώδες της ζωής και του έργου Του.

Για έναν επιστήμονα, ο οποίος γράφει προσεκτικά διατυπωμένα, ακαδημαϊκώς ακριβή και πλούσια σε υποσημειώσεις συγγράμματα για τεχνικά θέματα αναφορικά με τον Ιησού, αυτό το καλλιτεχνικό πάντρεμα μουσικής και εικόνων αποτελεί μια ποιητική εκδήλωση της επιθυμίας να διερευνήσει μια πλευρά του Ιησού που μόνο η τέχνη μπορεί κατά κάποιον τρόπο να προσεγγίσει.

Όταν γυρίσαμε στο γραφείο του, αποφάσισα ν' αρχίσω την έρευνα για το 'ποιος νόμιζε ο Ιησούς ότι είναι' με μια ερώτηση που διατυπώνεται συχνά απ' όσους διαβάζουν τα ευαγγέλια για πρώτη φορά.

«Η αλήθεια είναι ότι ο Ιησούς δημιουργούσε λίγο μυστήριο σχετικά με την ταυτότητά Του, δεν είν' έτσι;» ρώτησα το Witherington, καθώς εκείνος τράβαγε μια καρέκλα για να καθίσει απέναντί μου. «Κάπως απέφευγε να δηλώσει απροκάλυπτα ότι ήταν ο Μεσσίας ή ο Υιός του Θεού. Οφειλόταν άραγε αυτό στο ότι ο Ίδιος δεν πίστευε ότι αυτοί οι χαρακτηρισμοί Του ταίριαζαν ή μήπως είχε άλλους λόγους;»

«Όχι, δεν είναι επειδή ο Ίδιος δεν θεωρούσε ότι αυτοί οι όροι Τον εκπροσωπούσαν», είπε ο Witherington καθώς τακτοποιείτο στην καρέκλα του και σταύρωνε τα πόδια του. «Αν είχε απλά πει, 'Χαίρετε, είμαι ο Θεός', αυτό θα ακουγόταν σαν 'Είμαι ο Γιαχβέ', διότι οι Ιουδαίοι της εποχής Του δεν είχαν ιδέα για τον Τριαδικό Θεό. Ήξεραν μόνο τον Πατέρα-Θεό –τον οποίο αποκαλούσαν Γιαχβέ –και δεν γνώριζαν τον Θεό ως Υιό και ως Άγιο Πνεύμα».

«Έτσι, αν κάποιος τους έλεγε ότι είναι Θεός, αυτό δεν θα σήμαινε απολύτως τίποτε γι' αυτούς και θα θεωρείτο καθαρή βλασφημία. Δεν θα διευκόλυνε το έργο του Ιησού να τραβήξει την προσοχή τους στο μήνυμά Του».

«Εκτός αυτού, υπήρχαν ήδη ένα σωρό προσδοκίες για το πώς θα ήταν ο Μεσσίας και ο Ιησούς δεν ήθελε να παγιδευτεί σε κάποιου άλλου τα χαρακτηριστικά. Συνεπώς, ήταν πολύ προσεκτικός για το τι

έλεγε δημόσια. Ιδιαίτερος όμως με τους μαθητές Του το θέμα είχε αλλιώς, αλλά τα ευαγγέλια κυρίως μάς λένε τι έκανε δημόσια».

ΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Εκείνο που ξεκίνησε τα πυρά της διαμάχης ήταν ένα βιβλίο του Βρετανού θεολόγου John Hick το 1977, στο οποίο εκείνος και μια μικρή ομάδα ομοϊδεατών του υποστήριζαν ότι ο Ιησούς δεν θεώρησε ποτέ τον εαυτό Του ως τον ενσαρκωμένο Θεό ή τον Μεσσία. Αυτές οι έννοιες, υποστήριζαν, δημιουργήθηκαν αργότερα και ενσωματώθηκαν στα ευαγγέλια, έτσι ώστε να εμφανίζεται ότι ο Ιησούς τα έλεγε αυτά για τον εαυτό Του.

Για να εξετάσει αυτόν τον ισχυρισμό, ο Witherington ερευνήσε τις αρχαιότερες παραδόσεις για τον Ιησού –το αρχαιότερο δυνατό υλικό, αναμφισβήτητα ανόθευτο από μεταγενέστερες προσθήκες μύθων και θρύλων– και ανακάλυψε πειστικά στοιχεία ως προς το τι πίστευε για την ταυτότητά Του ο Ιησούς.

Ήθελα να ερευνήσω αυτό το ζήτημα ξεκινώντας από το ερώτημα: «Τι ενδείξεις έχουμε για το ποιος νόμιζε ο Ιησούς ότι είναι από τον τρόπο με τον οποίο φερόταν στους άλλους;»

Ο Witherington σκέφτηκε για λίγο και μετά απάντησε: «Ας δούμε πρώτα πρώτα τη σχέση Του με τους μαθητές. Ο Ιησούς είχε δώδεκα μαθητές, αλλά ο Ίδιος δεν είναι ένας από τους Δώδεκα».

Παρόλο που αυτό φαίνεται σαν μία άνευ σημασίας λεπτομέρεια, ο Witherington είπε ότι ήταν πολύ σημαντικό.

«Αν οι Δώδεκα αποτελούν το Νέο Ισραήλ, ποια θέση έχει ο Ιησούς σ' αυτό το σχήμα;» ρώτησε. Δεν είναι απλά και μόνο ένα κομμάτι του Ισραήλ, δεν είναι απλά και μόνο ένα κομμάτι του λυτρωμένου συνόλου. Είναι Εκείνος που σχηματίζει αυτό το σύνολο –το ίδιο όπως και ο Πατέρας-Θεός στην Παλαιά Διαθήκη σχημάτισε το λαό Του και μόρφωσε τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ. Αυτό αποτελεί μια ένδειξη για το τι πίστευε ο Ιησούς για τον εαυτό Του».

Ο Witherington συνέχισε με την περιγραφή μιας ένδειξης η οποία απαντάται στη σχέση που είχε ο Ιησούς με τον Ιωάννη τον Βαπτιστή. «Ο Ιησούς είπε ότι 'μεταξύ των γεννηθέντων υπό γυναικών δεν ηγέρθη μεγαλύτερος Ιωάννου του Βαπτιστού' (Μαθ. ια΄ 11). Μετά όμως που είπε αυτό, ο Ιησούς συνεχίζει κάνοντας περισσότερα πράγματα απ' ό,τι έκανε ο Ιωάννης ο Βαπτιστής –για

παράδειγμα κάνοντας θαύματα. Τι μας λέει αυτό για το τι πίστευε ο Ίδιος για τον εαυτό Του;»

«Όσο για τη σχέση Του με τους θρησκευτικούς ηγέτες, αυτή είναι ίσως η αποκαλυπτικότερη απ' όλες. Ο Ιησούς κάνει την πραγματικά ρηζικέλευθη διαπίστωση ότι αυτά που μολύνουν τον άνθρωπο δεν είναι εκείνα που μπαίνουν από το στόμα, αλλά εκείνα που βγαίνουν από την καρδιά (Ματθ. ιε' 17-18). Πραγματικά, αυτό βάζει στην άκρη μεγάλα τμήματα του Λευιτικού με τους αυστηρούς κανόνες του περί καθαρότητας.»

«Στους Φαρισαίους, βέβαια, δεν άρεσε αυτό το μήνυμα. Εκείνοι ήθελαν να διατηρήσουν τα πράγματα όπως είχαν, αλλά ο Ιησούς είπε: 'Όχι, ο Θεός έχει άλλα σχέδια. Θα κάνει ένα καινούργιο πράγμα'. Θα πρέπει να αναρωτηθούμε τι είδους πρόσωπο νομίζει ότι έχει την εξουσία να παραγκωνίσει τις θεόπνευστες Γραφές των Ιουδαίων και να τις αντικαταστήσει με τη δική Του διδασκαλία.»

«Και τι να πει κανείς για τη σχέση Του –αν μπορεί κανείς να την ονομάσει έτσι– με τις ρωμαϊκές αρχές; Πρέπει να αναρωτηθούμε γιατί Τον σταύρωσαν. Αν Εκείνος ήταν ένας άκακος σοφός που έλεγε ωραίες παραβολές, πώς κατέληξε πάνω στο Σταυρό, και μάλιστα τις ημέρες του εβραϊκού Πάσχα που κανείς Ιουδαίος δεν θα ήθελε να δει άλλον Ιουδαίο να εκτελείται; Θα πρέπει να υπήρχε κάποιος λόγος που η επιγραφή πάνω από το κεφάλι Του έλεγε 'Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ'».

Ο Witherington άφησε το τελευταίο αυτό σχόλιο να αιωρείται στον αέρα, πριν δώσει ο ίδιος την εξήγηση. «Ή ο Ίδιος ο Ιησούς είπε κάτι τέτοιο ή κάποιος σίγουρα νόμιζε ότι το είπε».

ΜΕ ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΟ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Φυσικά, οι σχέσεις που είχε ο Ιησούς με τους ανθρώπους μάς δίνουν μια ιδέα για το πώς έβλεπε ο Ίδιος τον εαυτό Του. Αλλά ο Witherington είπε ότι είναι τα έργα Του –και ιδίως τα θαύματά Του–

· Βλ., για παράδειγμα, Ματθ. κστ' 28: «[Τ]ούτο είναι το αίμα μου το της καινής διαθήκης, το υπέρ πολλών εκχυνόμενον εις άφεςιν αμαρτιών...» σε συνδυασμό π.χ. με Ιερεμ. λα' 31: «Ιδού, έρχονται ημέραι, λέγει Κύριος, και θέλω κάμει προς τον οίκον Ισραήλ, και προς τον οίκον Ιούδα, διαθήκην νέαν» (Σ.τ.μ.).

που ρίχνουν ακόμη περισσότερο φως στην υπόθεση. Εδώ όμως σήκωσα το χέρι μου σε διαμαρτυρία και τον σταμάτησα.

«Δεν θα μπορούσατε όμως να ισχυριστείτε ότι τα θαύματα του Ιησού αποδεικνύουν ότι ο Ίδιος νόμιζε πως ήταν Θεός, αφού και οι μαθητές Του αργότερα έκαναν θαύματα χωρίς να προβάλλουν τον ίδιο ισχυρισμό περί θεότητας».

«Όχι, δεν είναι το γεγονός ότι ο Ιησούς έκανε θαύματα εκείνο που ρίχνει φως στο πώς θεωρούσε ο Ίδιος τον εαυτό Του», απάντησε ο Witherington. «Εκείνο που είναι σημαντικό είναι πώς ο Ίδιος *ερμήνευε* τα θαύματα τα οποία έκανε».

«Τι εννοείτε;» τον ρώτησα.

«Ο Ιησούς είπε, '[E]άν διά του δακτύλου του Θεού εκβάλλω τα δαιμόνια, άρα έφθασεν εις εσάς η βασιλεία του Θεού' (Λουκ. ια' 20). Δεν είναι δηλαδή σαν τους άλλους θαυματοποιούς που κάνουν εκπληκτικά πράγματα και μετά η ζωή συνεχίζεται όπως πριν. Όχι – για τον Ιησού τα θαύματά Του είναι σημάδι ότι έφτασε η Βασιλεία του Θεού. Είναι μια πρόγευση για το πώς θα είναι η Βασιλεία του Θεού. Και αυτό είναι που διαφοροποιεί τον Ιησού από τους άλλους θαυματοποιούς».

«Ο Ιησούς βλέπει ότι τα θαύματά Του φέρνουν κάτι που δεν έχει προηγούμενο: τον ερχομό της Βασιλείας του Θεού», είπε ο Witherington. «Δεν βλέπει τον εαυτό Του σαν απλό θαυματοποιό. Βλέπει τον εαυτό Του σαν Εκείνο στον οποίο και δια μέσου του οποίου πραγματοποιούνται οι υποσχέσεις του Θεού. Και αυτό είναι αναμφισβήτητα ένας ισχυρισμός υπερβατικότητας».

Συμφώνησα. Τώρα καταλάβαινα τι εννοούσε. Έπειτα στράφηκα στα λόγια του Ίδιου του Ιησού αναζητώντας περισσότερες ενδείξεις σχετικά με το Ποιος νόμιζε ο Ίδιος ότι ήταν.

«Οι οπαδοί Του Τον αποκαλούσαν 'ραβουνί' ή 'ραβί'», είπα. «Αυτό δεν σημαίνει ότι απλά και μόνο δίδασκε όπως όλοι οι άλλοι ραβίνοι της εποχής;»

Ο Witherington χαμογέλασε. «Στην πραγματικότητα», είπε, «ο Ιησούς δίδασκε μ' έναν εντελώς καινούργιο τρόπο. Άρχισε τη διδασκαλία Του με τη φράση 'Αληθώς σας λέγω', πράγμα που σημαίνει, 'Ορκίζομαι σε σας εκ των προτέρων για την αλήθεια αυτών που πρόκειται να σας πω'. Αυτό ήταν κάτι το τελείως επαναστατικό».

«Γιατί;» ρώτησα.

«Στην ιουδαϊκή θρησκεία», είπε, «χρειαζόσουν τη μαρτυρία δύο μαρτύρων, έτσι ώστε ο μάρτυρας A να μπορεί να επαληθεύσει τη μαρτυρία του B και αντιστρόφως. Αλλά ο Ιησούς δίνει ο Ίδιος μαρτυρία για τα λόγια Του. Αντί να στηρίζει τη διδασκαλία Του στην αυθεντία τρίτων προσώπων, μιλάει από τη θέση της δικής Του αυθεντίας».

«Να λοιπόν κάποιος που θεωρούσε τον εαυτό Του ως έχοντα εξουσία μεγαλύτερη εκείνης που είχαν οι προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης. Πίστευε, δηλαδή, ότι όχι μόνο είχε θεία έμπνευση, όπως για παράδειγμα ο βασιλιάς Δαβίδ, αλλά επίσης και θεϊκή εξουσία, καθώς και τη δύναμη να μεταφέρει απευθείας το Λόγο του Θεού».

Εκτός που χρησιμοποιούσε τη λέξη ‘αληθώς’ στη διδασκαλία Του, ο Ιησούς χρησιμοποιούσε και τη λέξη ‘Αββά’, δηλαδή Πατέρα, όταν αναφερόταν στον Θεό. «Τι μας λέει αυτό για το Ποιος νόμιζε ο Ίδιος ότι ήταν;» ρώτησα.

«Η λέξη ‘Αββά’ δείχνει την οικειότητα που υπάρχει μεταξύ πατέρα και παιδιού», εξήγησε ο Witherington. «Είναι ενδιαφέρον ότι στα πρώτα χρόνια του ιουδαϊσμού ο όρος σήμαινε επίσης ‘αγαπημένο δάσκαλε’. Αλλά ο Ιησούς χρησιμοποίησε αυτό τον όρο για τον Θεό και, καθόσον γνωρίζω, Εκείνος και οι μαθητές Του ήταν οι μόνοι που προσεύχονταν στον Θεό με αυτήν την προσφώνηση.

Όταν ζήτησα από το Witherington να αναπτύξει περισσότερο τη σπουδαιότητα που είχε αυτό το γεγονός, είπε: «Την εποχή που έζησε ο Ιησούς συνηθιζόταν να γίνεται κάθε προσπάθεια από τους Ιουδαίους, προκειμένου να αποφύγουν να προφέρουν το όνομα του Θεού. Το όνομα του Θεού ήταν η πιο άγια λέξη που μπορούσε να προφέρει κανείς και φοβόνταν ακόμη και μήπως το προφέρουν λανθασμένα. Όταν επρόκειτο να αναφερθούν στον Θεό, μπορεί να έλεγαν κάτι σαν ‘Ο Άγιος, ευλογημένο τ’ όνομά Του’, αλλά δεν θα χρησιμοποιούσαν ποτέ το προσωπικό Του όνομα».

«Και το ‘Αββά’ είναι ένας προσωπικός όρος», είπα.

«Πολύ προσωπικός», απάντησε. «Είναι ένας όρος που δείχνει την αγάπη με την οποία ένα παιδί απευθύνεται στο γονιό του. ‘Αγαπημένε μου πατέρα, τι θέλεις από μένα να κάνω;’»

· Πραγματικά, ο όρος ‘Αββά’ (στα εβραϊκά אבא!, που ελληνικά προφέρεται ‘Άμπα’) είναι και η λέξη της σύγχρονης εβραϊκής γλώσσας με την οποία στο σημερινό Ισραήλ ένα παιδάκι φωνάζει τον πατέρα του (Σ.τ.μ.).

Ωστόσο, εδώ διέκρινα μια επιφανειακή ασυνέπεια και είπα: «Μια στιγμή. Το να απευθύνει ο Ιησούς στην προσευχή Του τον Θεό ως Πατέρα δεν σημαίνει ότι νομίζει πως και ο Ίδιος είναι Θεός, γιατί έμαθε και τους μαθητές Του να λένε το ίδιο στην προσευχή τους και εκείνοι δεν είναι Θεός».

Σ' αυτό ο Witherington απάντησε ως εξής: «Στη χρήση του όρου 'Αββά' το σημαντικό είναι ότι ο Ιησούς είναι ο πρώτος που εκφράζει μια στενή προσωπική σχέση με τον Θεό, η οποία δεν υπήρχε πριν. Το ερώτημα είναι τι είδους πρόσωπο είναι εκείνο που έχει τη δυνατότητα να αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουμε τον Θεό; Τι είδους πρόσωπο μπορεί να ξεκινήσει μια σχέση νέας διαθήκης με τον Θεό;»

Αυτή η διάκριση είχε νόημα για μένα. «Πόσο σημαντική λοιπόν νομίζετε ότι είναι η χρήση της λέξης 'Αββά' από τον Ιησού;» ρώτησα.

«Αρκετά σημαντική», απάντησε. «Υπονοεί ότι ο Ιησούς είχε ένα βαθμό οικειότητας με τον Θεό που δεν υπήρχε ομοιά της στον ιουδαϊσμό της εποχής εκείνης. Και το ωραιότερο: ο Ιησούς λέει ότι μόνο έχοντας μια τέτοια σχέση με τον Θεό είναι δυνατό να χρησιμοποιούμε στην προσευχή μια γλώσσα σαν εκείνη που Τον αποκαλεί 'Αββά'. Αυτό λέει πολλά για το Ποιος νόμιζε ο Ιησούς ότι είναι».

Στη συνέχεια, ο Witherington άρχισε να ξεδιπλώνει και μια άλλη σπουδαία ένδειξη, ότι ο Ιησούς κατ' επανάληψη αναφερόταν στον εαυτό Του ως ο 'Υιός του Ανθρώπου' –αλλά εγώ του είπα ότι νωρίτερα ένας άλλος ειδικός, ο Craig Blomberg, είχε ήδη εξηγήσει ότι αυτό αποτελούσε μια αναφορά στο ζ' κεφάλαιο του Δανιήλ. Ο Witherington συμφώνησε ότι αυτός ο όρος είναι εξαιρετικά σημαντικός στην αποκάλυψη της μεσσιανικής ή υπερβατικής θεώρησης της ταυτότητας του Ιησού από τον Ίδιο.

Στο σημείο αυτό σταμάτησα, για να αξιολογήσω την όλη συμβολή του Witherington. Όταν συγκέντρωσα όλες τις ενδείξεις – από τις σχέσεις που είχε ο Ιησούς με άλλους, τα θαύματά Του και τα λόγια Του–, το τι νόμιζε ο Ίδιος για την ταυτότητά Του ήταν κάτι που πρόβαλε ανάγλυφο.

Δεν υπήρχε πια σοβαρή αμφιβολία, με βάση τις προηγούμενες ενδείξεις, ότι ο Ιησούς θεωρούσε τον εαυτό Του ως

κάτι παραπάνω από εκτελεστή σπουδαίων έργων, παραπάνω από δάσκαλο και παραπάνω από προφήτη στη μακριά σειρά τέτοιων Βιβλικών προσωπικοτήτων. Υπήρχε πλούσιο αποδεικτικό υλικό για να συμπεράνει κανείς ότι Εκείνος θεωρούσε τον εαυτό Του μοναδικό και ανώτερο –αλλά ως πού ακριβώς έφτανε αυτή Του η θεώρηση;

ΤΟ ΠΟΡΤΡΕΤΟ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΩΑΝΝΗ

Ο Ιωάννης αρχίζει το ευαγγέλιό του χρησιμοποιώντας μεγαλοπρεπή και ανεπίδεκτη αμφισβήτησης γλώσσα, προκειμένου να εδραιώσει τη θεότητα του Ιησού.

«Εν αρχή ήτο ο Λόγος, και ο Λόγος ήτο παρά τω Θεώ, και Θεός ήτο ο Λόγος. Ούτος ήτο εν αρχή παρά τω Θεώ. Πάντα δι' αυτού έγιναν· και χωρίς αυτού δεν έγινεν ουδέ εν το οποίον έγινεν... Και ο Λόγος έγινε σαρξ, και κατώκησε μεταξύ ημών, (και είδομεν την δόξαν αυτού, δόξαν ως μονογενούς παρά του Πατρός,) πλήρης χάριτος και αληθείας».

(Ιωαν. α' 1-3, 14)

Θυμήθηκα την εποχή που διάβαζα αυτή τη βασιλικής μεγαλοπρέπειας εισαγωγή, τότε που διάβασα το ευαγγέλιο του Ιωάννη για πρώτη φορά. Και θυμήθηκα που αναρωτιόμουν πώς θα αντιδρούσε ο Ιησούς αν διάβαζε αυτά που έγραψε γι' Αυτόν ο Ιωάννης. Μήπως θα έκανε πίσω και θα έλεγε, «Πω, πώ! ο Ιωάννης με περιγράφει λάθος! Με έχει ωραιοποιήσει και μυθοποιήσει τόσο που δεν αναγνωρίζω ούτε εγώ ο Ίδιος τον εαυτό μου»; Ή μήπως θα έγενεφε επιδοκίμαστικά και θα έλεγε, «Ναι, είμαι όλα αυτά –και παραπάνω»;

Αργότερα διάβασα τα λόγια του επιστήμονα Raymond Brown οποίος είχε βγάλει τα δικά του συμπεράσματα επί του θέματος: «Δεν έχω καμιά δυσκολία με τη θέση ότι, αν ο Ιησούς είχε διαβάσει τα λόγια του Ιωάννη, θα είχε βρει σ' αυτό το ευαγγέλιο μια πολύ σωστή έκφραση της δικής Του ταυτότητας»³.

Τώρα ήταν η κατάλληλη στιγμή ν' ακούσω κατευθείαν από τον Witherington, ο οποίος είχε ασχοληθεί μια ζωή με την ανάλυση επιστημονικών λεπτομερειών αναφορικά με το πώς ο Ιησούς έβλεπε τον εαυτό Του, αν συμφωνούσε με το συμπέρασμα του Brown.

Δεν υπήρξε ούτε δισταγμός ούτε ασάφεια. «Ναι, συμφωνώ», είπε. «Δεν έχω κανένα πρόβλημα μ' αυτό. Όταν εξετάζουμε το ευαγγέλιο του Ιωάννη, έχουμε να κάνουμε με μια κατά κάποιον τρόπο ερμηνεία της εικόνας του Ιησού, αλλά είμαι επίσης της γνώμης ότι η ερμηνεία αυτή βασίζεται σε μια λογική απόρροια στοιχείων που υπήρχαν ήδη στον ιστορικό Ιησού».

«Και θα προσθέσω και το εξής: ακόμη και αν αφαιρούσαμε τελείως το ευαγγέλιο του Ιωάννη, και πάλι δεν προκύπτει ένας *μη-Μεσσιανικός* Ιησούς από το υλικό των άλλων τριών ευαγγελίων. Απλούστατα κάτι τέτοιο δεν υπάρχει».

Αμέσως μου ήρθε στο νου ο γνωστός διάλογος που αναφέρεται στον Ματθαίο, όπου ο Ιησούς ρώτησε τους μαθητές κατά τη διάρκεια μιας ιδιωτικής συγκέντρωσης, 'Αλλά σεις τίνα με λέγετε ότι είμαι;' Ο Πέτρος είχε τότε απαντήσει χωρίς δισταγμό, 'Συ είσαι ο Χριστός, ο Υιός του Θεού του ζώντος.' Ο Ιησούς, αντί ν' αφήσει να περάσει το θέμα απαρατήρητο, ενίσχυσε την απάντηση του Πέτρου λέγοντάς του, 'Μακάριος είσαι, Σίμων υιέ του Ιωνά, διότι σαρξ και αίμα δεν σοι απεκάλυψε τούτο, αλλ' ο Πατήρ μου ο εν τοις ουρανοίς.» (Ματθ. ιστ' 15-17).

Παρόλα αυτά, μερικές δημοφιλείς απεικονίσεις του Ιησού, όπως εκείνη στο έργο *Ο τελευταίος πειρασμός του Χριστού*, Τον παρουσιάζουν σαν να ήταν αβέβαιος για την ταυτότητά και αποστολή Του, Τον δείχνουν γεμάτο αμφιβολίες και άγχος.

«Υπάρχει καμιά ένδειξη», ρώτησα το Witherington, «ότι ο Ιησούς δοκίμασε ποτέ κρίση ταυτότητας;»

«Κρίση ταυτότητας όχι, αν και νομίζω ότι υπήρξαν στιγμές επιβεβαίωσης της ταυτότητάς Του», απάντησε ο καθηγητής. «Στη Βάπτισή Του, την ώρα του πειρασμού Του, στη Μεταμόρφωση και στον κήπο της Γεθσημανή –αυτές είναι στιγμές δοκιμασίας κατά τις οποίες ο Θεός Τού επιβεβαίωσε Ποιος ήταν και ποια ήταν η αποστολή Του».

«Για παράδειγμα, δεν νομίζω ότι είναι τυχαίο πως το έργο Του αρχίζει μόνο μετά τη Βάπτισή Του, όταν ακούει τη φωνή η οποία βεβαιώνει, 'Ούτος είναι ο Υιός μου ο αγαπητός, εις τον οποίον ευηρεστήθην' (Ματθ. γ' 17).

«Ποια νόμιζε ο Ιησούς ότι ήταν η αποστολή Του;»

«Την αποστολή Του την είδε ως εξής: ότι είχε έρθει να ελευθερώσει το λαό του Θεού. Άρα η αποστολή αυτή κατευθυνόταν προς τον Ισραήλ».

«Ειδικά τον Ισραήλ», τόνισα.

«Ναι, αυτό είναι σωστό», είπε ο Witherington. «Είναι ελάχιστες οι αποδείξεις ότι επιδίωξε να προσεγγίσει και τους μη Ιουδαίους –αυτή ήταν η αποστολή της μετά τον Ιησού εκκλησίας. Γιατί, βλέπετε, οι υποσχέσεις των προφητών απευθύνονταν στο λαό Ισραήλ και σ' αυτόν έπρεπε να πάει».

ΕΓΩ ΚΑΙ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΝΑ

Στο βιβλίο του Reasonable Faith (*Λογική πίστη*) ο William Lane Craig δίνει ένα σημαντικό αριθμό αποδείξεων για το ότι εντός μιας εικοσαετίας από τη Σταύρωση είχε σχηματιστεί μια πλήρης Χριστολογία η οποία ανακήρυττε τον Ιησού ως τον ενσαρκωμένο Θεό.

Ο εκκλησιαστικός ιστορικός Jaroslav Pelikan κατέδειξε ότι το αρχαιότερο χριστιανικό κήρυγμα, τα αρχαιότερα στοιχεία χριστιανού μάρτυρα και η αρχαιότερη τελετουργική προσευχή (Α΄ Κοριν. 1στ' 22) όλα αναφέρονται στον Ιησού ως Κύριο και Θεό. «Καθαρά αυτό ήταν το μήνυμα που η εκκλησία πίστευε και κήρυττε, ότι το 'Θεός' ήταν μία πρόπουσα ονομασία για τον Ιησού Χριστό»⁴.

Ενόψει αυτού, ρώτησα το Witherington: «Βλέπετε κανέναν άλλο τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε αυτό να έχει προκύψει –ιδίως τόσο νωρίς– αν ο Ιησούς ουδέποτε είχε κάνει υπερβατικούς και μεσσιανικούς ισχυρισμούς για τον εαυτό Του;»

Ο Witherington ήταν κάθετος. «Όχι, εκτός αν είστε προετοιμασμένος να υποστηρίξετε ότι οι μαθητές ξέχασαν τελείως πώς ήταν ο ιστορικός Ιησούς και δεν είχαν καμιά σχέση με τις παραδόσεις που εμφανίζονται είκοσι χρόνια μετά το θάνατό Του», είπε. «Πράγματι, ως ιστορικός, βρίσκω ότι κάτι τέτοιο θα ήταν εντελώς παράλογο».

«Όταν έχουμε να κάνουμε με την ιστορία», πρόσθεσε, «τα πάντα είναι δυνατά, αλλά όλα τα δυνατά δεν είναι και εξίσου πιθανά».

«Είναι δυνατόν», ρώτησε, «να κατασκευάστηκαν όλα αυτά από το τίποτε μέσα σε είκοσι χρόνια από το θάνατο του Ιησού, ενώ

ζούσαν ακόμα τα άτομα που μπορούσαν να δώσουν μαρτυρία για το ποιος ήταν ο ιστορικός Ιησούς; Αυτό μου φαίνεται η πιο απίθανη ιστορική υπόθεση που θα μπορούσε ποτέ να γίνει».

«Το μεγάλο ερώτημα είναι τι συνέβη μετά τη Σταύρωση του Ιησού που άλλαξε τη γνώμη των μαθητών Του, οι οποίοι Τον είχαν προδώσει και εγκαταλείψει; Πολύ απλά, κάτι τους συνέβη το οποίο ήταν παρόμοιο μ' εκείνο που δοκίμασε ο Ιησούς μετά τη Βάπτισή Του –τους βεβαιώθηκε πως ό,τι είχαν πιστέψει για το ποιος είναι ο Ιησούς, ήταν πραγματικότητα».

Και ποιος ακριβώς ήταν ο Ιησούς; Καθώς η συνέντευξή μου με τον Witherington έφτανε στο τέλος της, ήθελα να βγάλει εκείνος το συμπέρασμα. Λαμβανομένης υπόψη όλης της ερευνητικής του δουλειάς πάνω στο θέμα, ποιο ήταν το προσωπικό του συμπέρασμα για το Ποιος νόμιζε ο Ιησούς ότι ήταν; Έθεσα το ερώτημα στον Witherington και μετά κάθισα αναπαυτικά στην καρέκλα μου και περίμενα να μου απαντήσει, κάτι που έκανε με ευφράδεια και πειστικότητα.

«Ο Ιησούς νόμιζε ότι ήταν το πρόσωπο το οποίο ο Θεός είχε ορίσει στο σχέδιό Του για να ενεργήσει την τελική πράξη της σωτηρίας της ανθρωπότητας. Πίστευε ότι ήταν ο εντεταλμένος του Θεού, για να εκτελέσει αυτό το έργο –ότι ο Θεός Του είχε αναθέσει αυτή την εντολή, ότι Τον είχε ικανώσει να τη φέρει σε πέρας, ότι μιλούσε για λογαριασμό του Θεού και οδηγείτο από τον Θεό σ' αυτό Του το έργο. Έτσι, ό,τι έλεγε ο Ιησούς, ήταν ο Θεός που το έλεγε. Ό,τι έκανε ο Ιησούς, ήταν ο Θεός που το έκανε.

Σύμφωνα με την ιουδαϊκή αντίληψη περί εντολής, 'ο εντολοδόχος κάποιου είναι σαν να είναι ο ίδιος ο εντολέας'. Ας θυμηθούμε για παράδειγμα πώς ο Ιησούς έστειλε τους μαθητές Του και τους είπε: «Όστις δέχεται εσάς, εμέ δέχεται» (Ματθ. ι' 40). Υπήρχε μεγάλη συνάφεια μεταξύ του ανθρώπου, ο οποίος αναθέτει στον άλλο να διεκπεραιώσει μια αποστολή (εντολέα), και του ανθρώπου, ο οποίος αναλαμβάνει την εκπλήρωση αυτής της αποστολής (εντολοδόχου)».

«Ο Ιησούς πίστευε ότι Του είχε ανατεθεί η εκτέλεση μιας θεϊκής εντολής: να λυτρώσει το λαό του Θεού. Υπονοείται ότι ο λαός του Θεού ήταν στο δρόμο της απώλειας και ο Θεός έπρεπε να κάνει κάτι γι' αυτό –όπως είχε πάντοτε κάνει–, δηλαδή να παρέμβει και να

τον επαναφέρει στο σωστό δρόμο. Αλλά τώρα υπήρχε μία διαφορά: αυτή θα ήταν η *τελευταία* φορά, η *τελευταία* ευκαιρία».

«Πίστευε ο Ιησούς ότι Εκείνος ήταν ο Υιός του Θεού, ο χρισμένος από τον Θεό; Η απάντηση είναι 'ναι'. Θεωρούσε τον εαυτό Του ως τον 'Υιό του Ανθρώπου'; Και εδώ η απάντηση είναι 'ναι'. Νόμιζε πως ήταν ο τελικός Μεσσίας; Ναι, έτσι έβλεπε τον εαυτό Του. Πίστευε ότι κάποιος μικρότερος από τον Ίδιο τον Θεό μπορούσε να σώσει τον κόσμο; Όχι, δεν νομίζω πως πίστευε κάτι τέτοιο».

«Και εδώ είναι που το παράδοξο γίνεται ακόμη πιο παράδοξο: ο τρόπος με τον οποίο ο Θεός θα έσωζε τον κόσμο ήταν με το να πεθάνει ο Ίδιος ο Υιός Του, δηλαδή με τον πιο ανθρώπινο δυνατό τρόπο –το θάνατο».

«Βέβαια, ο Θεός, στη θεϊκή Του φύση, δεν πεθαίνει. Πώς λοιπόν θα γινόταν αυτό; Πώς ο Θεός θα γινόταν ο Σωτήρας της ανθρώπινης φύσης; Έπρεπε να έρθει ως άνθρωπος, προκειμένου να εκτελέσει αυτό το έργο. Και ο Ιησούς πίστευε ότι Εκείνος ήταν αυτός που θα το έκανε».

«Ο Ιησούς είπε, '[Ο] Υιός του ανθρώπου δεν ήλθε διά να υπηρετηθή, αλλά διά να υπηρετήση και να δώση την ζωήν αυτού λύτρον αντί πολλών' (Μαρκ. ι' 45). Ή αυτό είναι η μεγαλύτερη δυνατή μορφή μεγαλομανίας ή το παράδειγμα ενός που πραγματικά πιστεύει –όπως το είπε ο Ιησούς– ότι 'Εγώ και ο Πατήρ εν είμεθα' (Ιωαν. ι' 30). Με άλλα λόγια, 'Εγώ έχω την εξουσία να μιλώ για λογαριασμό του Πατέρα και έχω επίσης την εξουσία να ενεργώ για λογαριασμό του Πατέρα. Αν απορρίψετε εμένα, απορρίπτετε τον Πατέρα».

«Ακόμη και αν καταργήσετε το τέταρτο ευαγγέλιο (του Ιωάννη) και απλά διαβάσετε τα άλλα τρία, τα λεγόμενα συνοπτικά, αυτό θα ήταν και πάλι το συμπέρασμα στο οποίο θα καταλήγατε. Και αυτό είναι και το συμπέρασμα στο οποίο ο Ιησούς θα μας οδηγούσε αν ήμασταν σε μια Βιβλική συμμαλέτη και Του υποβάλαμε αυτή την ερώτηση».

«Θα πρέπει να αναρωτηθούμε, 'Γιατί δεν υπάρχει κανείς άλλος Ιουδαίος του 1^{ου} αιώνα που να έχει εκατομμύρια οπαδούς σήμερα; Γιατί από όλα τα ιστορικά πρόσωπα του 1^{ου} αιώνα, περιλαμβανομένων και των Ρωμαίων Αυτοκρατόρων, μόνον ο Ιησούς

εξακολουθεί να λατρεύεται σήμερα, ενώ οι υπόλοιποι έχουν ταφεί κάτω απ' τη σκόνη της λήθης της ιστορίας;»

«Επειδή ο Ιησούς –ο ιστορικός Ιησούς– είναι ο ζωντανός Κύριος. Γι' αυτό. Επειδή ο Ιησούς είναι και τώρα ζωντανός, ενώ οι άλλοι έχουν πεθάνει προ πολλού».

ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Όπως και ο Witherington, πολλοί άλλοι επιστήμονες έχουν λεπτομερώς εξετάσει τις αρχαιότερες αποδείξεις για τον Ιησού και καταλήξει στα ίδια συμπεράσματα.

Ο Craig έγραψε επί του προκειμένου: «Πρόκειται εδώ για έναν άνθρωπο ο οποίος θεωρούσε τον εαυτό Του ως Υιό του Θεού με ένα μοναδικό τρόπο, ισχυριζόταν ότι μιλούσε και ενεργούσε με θεϊκή εξουσία, έκανε θαύματα και πίστευε ότι το αιώνιο μέλλον των ανθρώπων εξαρτιόταν από τον εάν πίστευαν σ' Αυτόν»⁵.

Έπειτα, πρόσθεσε κάτι που είναι κατ' εξοχήν εντυπωσιακό: «Οι ενδείξεις που αρκούν για να θεμελιωθεί ότι ο Ιησούς είχε μία εξαιρετικά χριστολογική θεώρηση του εαυτού Του υπάρχουν ακόμη και στο μικρό ποσοστό (20%) των λόγων του Ιησού που τα μέλη της οργάνωσης *Jesus Seminar* αναγνωρίζουν ως αυθεντικά»⁶.

Οι αποδείξεις που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο Ιησούς είχε πραγματικά την πρόθεση να σταθεί στη θέση του Ίδιου του Θεού, είναι «απόλυτα πειστικές», συμπέρανε και ο θεολόγος Royce Gordon Gruenler⁷.

Ο ισχυρισμός αυτός του Ιησού είναι τόσο εκπληκτικός, είπε ο Craig, που δεν μπορεί παρά να οδηγήσει στο ερώτημα για την ψυχική Του υγεία. Και σημειώνει ότι, μετά που ο James Dunn ολοκλήρωσε το δικό του επικών διαστάσεων έργο επί του θέματος, ο Dunn αναγκάστηκε να κάνει το εξής σχόλιο: «Δεν μπορούμε να αγνοήσουμε μια τελευταία ερώτηση: *Ήταν ψυχικά διαταραγμένος ο Ιησούς;*»⁸

Στο αεροδρόμιο του Lexington, ενώ περίμενα την πτήση μου για το Chicago, πήγα σ' έναν τηλεφωνικό θάλαμο, έριξα μερικά κέρματα στον κερματοδέκτη και πήρα τηλέφωνο έναν από τους κορυφαίους ειδικούς σε θέματα ψυχολογίας να του ζητήσω ραντεβού για συνέντευξη.

Ήταν καιρός να ερευνήσω και αυτή την πτυχή.

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Ποιοι νομίζετε ότι είναι μερικοί από τους λόγους που ο Ιησούς απέφυγε να φανερώσει δημοσία την ταυτότητά Του; Μπορείτε να σκεφτείτε πώς η αποκάλυψη της ιδιότητάς Του νωρίτερα απ' ό,τι έπρεπε θα μπορούσε να βλάψει το έργο Του;
2. Ποιες είναι μερικές από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε όταν επιχειρούμε να προσδιορίσουμε τι πίστευαν για τον εαυτό τους τα ιστορικά πρόσωπα; Τι ενδείξεις νομίζετε ότι θα βοηθούσαν σ' αυτή την προσπάθεια; Γιατί οι ενδείξεις που πρόσφερε ο Witherington σας βοήθησαν ή δεν σας βοήθησαν να πειστείτε ότι ο Ιησούς πίστευε για τον εαυτό Του ότι πραγματικά ήταν Θεός, ότι ήταν ο Μεσσίας;
3. Ο Ιησούς δίδαξε τους μαθητές Του να χρησιμοποιούν τον όρο 'Αββά' ή 'Αγαπημένε Πατέρα', όταν απευθύνονταν στον Θεό. Τι σας λέει αυτό για τη σχέση που είχε ο Ιησούς με τον Ουράνιο Πατέρα; Βρίσκετε αυτού του είδους τη σχέση ελκυστική; Γιατί ναι ή γιατί όχι;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Craig, William Lane*, The Self-Understanding of Jesus (*Η γνώμη του Ιησού για τον εαυτό Του*), στο έργο του ίδιου Reasonable Faith (*Λογική πίστη*), σ. 233-254, Westchester, Ill.: Crossway, 1994.
- *Marshall, I. Howard*, The Origins of New Testament Christology (*Οι απαρχές της Χριστολογίας της Καινής Διαθήκης*), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1976.
- *Moule, C. F. D.*, The Origins of Christology (*Οι απαρχές της Χριστολογίας*), Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1977.

- *Witherington, Ben, III, The Christology of Jesus (Η Χριστολογία του Ιησού)*, Minneapolis: Fortress, 1990.

¹ *Marjorie Rosen, Getting Inside the Mind of a Serial Killer, (Διεισδύοντας στο μυαλό ενός μανιακού δολοφόνου)*, Biography (Οκτ. 1997), σελ. 62-65.

² Ο.π., σελ. 64.

³ *R. E. Brown, Did Jesus Know He Was God? (Γνώριζε ο Ιησούς ότι ήταν Θεός?)*, Biblical Theology Bulletin, 15 (1985), σελ. 78, όπως το παραθέτει ο *Ben Witherington III* στο έργο του *The Christology of Jesus (Η Χριστολογία του Ιησού)*, Minneapolis: Fortress, 1990, σελ. 277.

⁴ *Jaroslav Pelikan, The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine (Η χριστιανική παράδοση: Μία ιστορική ανασκόπηση της διαμόρφωσης του δόγματος)*, Τομ. 1, The Emergence of the Catholic Tradition [100-600] (*Η εμφάνιση της καθολικής παράδοσης [100-600]*), Chicago: Univ. of Chicago Press, 1971, σελ. 173, όπως παρατίθεται από τον *William Lane Craig* στο έργο του *Reasonable Faith (Λογική πίστη)*, Westchester, Ill.: Crossway, 1994, σελ. 243.

⁵ *Craig, Reasonable Faith*, σελ. 252.

⁶ Ο.π., σελ. 244.

⁷ *Royce Gordon Gruenler, New Approaches to Jesus and the Gospels (Νέα προσέγγιση στο θέμα Ιησούς και στα ευαγγέλια)*, Grand Rapids: Baker, 1982, σελ. 74.

⁸ *James D. G. Dunn, Jesus and the Spirit (Ο Ιησούς και το Άγιο Πνεύμα)*, London: SCM Press, 1975, σελ. 60, όπως παρατίθεται από τον *Craig* στο έργο του *Reasonable Faith*, σελ. 252 (η έμφαση έχει προστεθεί).

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΗ

*Ήταν ψυχικά διαταραγμένος ο Ιησούς
όταν ισχυρίστηκε ότι είναι ο Υιός του Θεού;*

«Όταν ένας ψυχολόγος ή ψυχίατρος καταθέτει στο δικαστήριο, θα πρέπει να φοράει καπέλο σε σχήμα κώνου ύψους τουλάχιστον 60 εκατοστών. Η επιφάνεια του καπέλου θα πρέπει να είναι διακοσμημένη με αστέρια και λαμπάκια. Επίσης, θα πρέπει να έχει λευκή γενειάδα μήκους τουλάχιστον μισού μέτρου και να υπογραμμίζει τα καίρια σημεία της μαρτυρίας του χτυπώντας τον αέρα μ' ένα μαγικό ραβδί. Όποτε ένας ψυχολόγος ή ψυχίατρος δίνει κατάθεση, ο κλητήρας υποχρωτικά θα χαμηλώνει τα φώτα στην αίθουσα του δικαστηρίου και θα χτυπάει δύο φορές ένα κινέζικο καμπανάκι».

Με την εισήγηση αυτής της τροποίησης στην πολιτειακή νομοθεσία του Νέου Μεξικού το 1997 ο γερουσιαστής Duncan Scott δήλωνε με απόλυτη σαφήνεια ποια είναι η θέση του απέναντι στους ειδικούς που καταθέτουν ότι οι κατηγορούμενοι είναι ψυχικά διαταραγμένοι και συνεπώς δεν ευθύνονται για τις εγκληματικές τους πράξεις. Προφανώς, η πλειοψηφία των συναδέλφων του έτρεφε τον ίδιο κυνισμό μ' εκείνον γιατί υπερψήφισαν τη φαιδρή αυτή πρόταση!

Το ανέκδοτο έφτασε μέχρι τη Βουλή των Αντιπροσώπων, η οποία δεν επέτρεψε να γίνει νόμος αυτή η εισήγηση¹.

Είναι γεγονός ότι τα δικαστήρια διατηρούν μια πολύ επιφυλακτική στάση απέναντι στους ψυχιάτρους και ψυχολόγους που καταθέτουν αναφορικά με την κατάσταση της ψυχικής υγείας των κατηγορουμένων, την ικανότητά τους να συνεργαστούν με τους δικηγόρους τους στην προετοιμασία της υπεράσπισής τους και για το αν και κατά πόσον ήταν ικανοί προς καταλογοισμό κατά το χρόνο της διάπραξης του εγκλήματος. Εντούτοις, οι περισσότεροι νομικοί αναγνωρίζουν ότι οι εκπρόσωποι των επαγγελματιών ψυχικής υγείας προσφέρουν σημαντικές υπηρεσίες στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης.

Θυμάμαι μια υπόθεση στην οποία μία χαμηλών τόνων νοικοκυρά βρισκόταν στο εδώλιο του κατηγορουμένου για τη δολοφονία του συζύγου της. Εκ πρώτης όψεως δεν φαινόταν να διαφέρει σε τίποτε από τη μέση μητέρα –καλοντυμένη, ευχάριστη, ευγενική, λες και μόλις είχε τελειώσει μια φουρνιά κουλουράκια με σοκολάτα για τα παιδιά της γειτονιάς. Όταν ένας ψυχίατρος κατέθεσε ότι δεν ήταν ικανή προς καταλογοισμό, γέλασα κοροϊδευτικά.

Έπειτα, ο συνήγορός της άρχισε να την υποβάλει σε ανάκριση. Στην αρχή η μαρτυρία της ήταν ευκρινής, λογική και ξεκάθαρη. Όσο περνούσε η ώρα όμως άρχισε να γίνεται όλο και πιο περιέργη καθώς περιέγραφε με ηρεμία και μεγάλη σοβαρότητα πώς της είχαν επιτεθεί ένα σωρό άτομα, περιλαμβανομένου και του Προέδρου Αϊζενχάουερ, καθώς και του φαντάσματος του Ναπολέοντα. Όταν τελείωσε την κατάθεσή της, κανένας μέσα στο δικαστήριο δεν αμφέβαλε ότι δεν είχε καμία επαφή με την πραγματικότητα. Ο δικαστής την έκλεισε σ' ένα ψυχιατρικό άσυλο μέχρι να βελτιωθεί αρκετά η ψυχική της υγεία, ώστε να μπορεί να απαντήσει στις κατηγορίες που είχαν απαγγελθεί εναντίον της.

Τα φαινόμενα εξαπατούν. Είναι δουλειά του ψυχολόγου να κοιτάξει τι κρύβεται κάτω απ' την επιφάνεια και να βγάλει τα συμπεράσματά του αναφορικά με την κατάσταση της ψυχικής υγείας κάθε συγκεκριμένου ατόμου. Δεν πρόκειται βέβαια για 'θετική επιστήμη', πράγμα που σημαίνει ότι μπορεί να γίνουν και λάθη, ακόμη και καταχρήσεις. Γενικά όμως η γνώμη των ψυχολόγων μπορεί να προσφέρει στους κατηγορούμενους σημαντικές εγγυήσεις.

Τι σχέση έχουν όλα αυτά με τον Ιησού; Στο προηγούμενο κεφάλαιο ο Δρ Ben Witherington III μάς έδωσε ικανοποιητικές αποδείξεις για το ότι ακόμη και το αρχαιότερο ιστορικό υλικό για τον Ιησού βεβαιώνει ότι ισχυριζόταν πως είναι ο Θεός ο οποίος ενσαρκώθηκε. Αυτό φυσικά θέτει το ερώτημα αν ο Ιησούς ήταν ψυχικά διαταραγμένος όταν έλεγε αυτά τα πράγματα.

Αναζητώντας κάποιον αρμόδιο προκειμένου να αποφανθεί για την κατάσταση της ψυχικής υγείας του Ιησού, πήγα σ' ένα κτίριο στα προάστια του Chicago, στο οποίο στεγάζονται διάφορα γραφεία, για να ζητήσω τη γνώμη ενός από τους κορυφαίους επιστήμονες της Αμερικής σε θέματα ψυχολογίας.

Η ΕΒΔΟΜΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο Δρ GARY R. COLLINS

Κάτοχος Master στην ψυχολογία από το Πανεπιστήμιο του Toronto και διδακτορικού στην κλινική ψυχολογία από το Πανεπιστήμιο του Purdue, ο Collins έχει αφιερώσει 35 χρόνια της ζωής του στη μελέτη, διδασκαλία και συγγραφή έργων για την ανθρώπινη συμπεριφορά. Διατέλεσε επί είκοσι χρόνια καθηγητής ψυχολογίας στη Θεολογική Σχολή Trinity Evangelical, τα περισσότερα από τα οποία ήταν και Πρύτανης του Τμήματος Ψυχολογίας.

Γεμάτος αστείρευτη ενέργεια και ενθουσιασμό μοιάζει με ηλεκτρικό καλώδιο και γράφει ασταμάτητα. Η συμβολή του περιλαμβάνει 150 άρθρα σε επιστημονικά και άλλα περιοδικά και είναι ο αρχισυντάκτης του περιοδικού Christian Counseling Today (*Σύγχρονη χριστιανική συμβουλευτική*) και συνεργαζόμενος συντάκτης στο Journal of Psychology and Theology (*Περιοδικό ψυχολογίας και θεολογίας*).

Έχει δημοσιεύσει 45 εντυπωσιακά βιβλία πάνω σε ψυχολογικά θέματα, στα οποία περιλαμβάνονται τα έργα: *The Magnificent Mind (Το υπέροχο μυαλό)*, *Family Shock (Σοκ στην οικογένεια)*, *Can You Trust Psychology? (Μπορείς να εμπιστευτείς την ψυχολογία;)*, καθώς και το κλασικό εγχειρίδιο *Christian Counseling: A Comprehensive Guide (Χριστιανική συμβουλευτική: Ένας περιεκτικός οδηγός)*. Επίσης, είχε κάνει την επιμέλεια του τριαντάτομου έργου *Resources for Christian Counseling (Πηγές*

χριστιανικής συμβουλευτικής), το οποίο αποτελείται από μία σειρά βιβλίων για τους εργαζόμενους στο χώρο της ψυχικής υγείας.

Βρήκα τον Collins στο φωτεινό και ευάερο γραφείο του στην Αμερικανική Ένωση Χριστιανών Ψυχοθεραπευτών, έναν οργανισμό αποτελούμενο από δέκα πέντε χιλιάδες μέλη, του οποίου ο ίδιος είναι Πρόεδρος. Με γκρίζα μαλλιά και γυαλιά με ασημί σκελετό έδειχνε κομπός με το καφετί ζιβάνγκο πουλόβερ του, σπορ ψαροκόκαλο σακάκι και γκρι παντελόνι (αλλά, λυπάμαι, δεν είχε ούτε κωνικό καπέλο ούτε κυματιστή άσπρη γενειάδα!).

Αρχισα τη συνέντευξη δείχνοντας έξω από το παράθυρο που οι νιφάδες του χιονιού έπεφταν πάνω στα αειθαλή δέντρα. «Σε μικρή απόσταση από 'δω υπάρχει ένα ψυχιατρικό άσυλο», είπα. «Αν πηγαίναμε εκεί, είμαι βέβαιος ότι θα βρίσκαμε μερικά άτομα που ισχυρίζονται ότι είναι ο Θεός. Θα λέγαμε ότι τα άτομα αυτά είναι ψυχικά διαταραγμένα. Και ο Ιησούς είπε ότι είναι Θεός. Ήταν κι Εκείνος ψυχικά διαταραγμένος;»

«Αν θέλετε τη σύντομη απάντηση», είπε ο Collins γελώντας αθόρυβα, «όχι».

«Αλλά», επέμεινα, «αυτό είναι ένα θεμιτό ερώτημα που αξίζει να το αναλύσουμε περισσότερο. Οι ειδικοί λένε πως τα άτομα που υποφέρουν από ψυχωτική παράνοια μπορεί να εμφανίζονται λογικά τις περισσότερες φορές, αλλά είναι δυνατό να έχουν μεγαλομανείς ιδέες ότι οι ίδιοι είναι κάποια εξαιρετικά άτομα. Μερικοί μάλιστα μπορεί να τραβούν γύρω τους και πλήθη, τα οποία τους πιστεύουν για ιδιοφυΐες. Ίσως αυτό να συνέβη και με τον Ιησού», είπα.

«Είναι πραγματικά σωστό ότι άτομα με ψυχικές διαταρχές συχνά ισχυρίζονται ότι είναι κάποιοι που δεν είναι στην πραγματικότητα», απάντησε ο Collins συμπλέκοντας τα χέρια του πίσω απ' το κεφάλι του. «Συχνά ισχυρίζονται ότι είναι ο Ιησούς ή ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών ή κάποια άλλη διάσημη προσωπικότητα σαν το Lee Strobel», είπε ευφρολογώντας.

«Ωστόσο», συνέχισε, «οι ψυχολόγοι δεν κοιτάζουν απλά τι λέει το άτομο. Πηγαίνουν πολύ βαθύτερα απ' αυτό. Κοιτάζουν τα συναισθήματα των ατόμων' διότι οι διαταραγμένες προσωπικότητες συχνά κατέχονται από αδικαιολόγητη κατάθλιψη ή μπορεί να εξοργίζονται υπέρμετρα ή να υποφέρουν από παθολογικό άγχος. Ας

δούμε όμως τον Ιησού. Ουδέποτε έδειξε μια συναισθηματικά ανεξήγητη συμπεριφορά. Για παράδειγμα, έκλαψε όταν πέθανε ο φίλος του ο Λάζαρος, πράγμα που είναι φυσικό για ένα ψυχολογικά υγιές άτομο».

«Σίγουρα, οργίστηκε μερικές φορές», παρατήρησα.

«Ναι, οργίστηκε, αλλά ήταν μια υγιής αντίδραση οργής εναντίον εκείνων που εκμεταλλεύονταν τους κοινωνικά αδύνατους στο Ναό, για να γεμίσουν τη δική τους τσέπη. Δεν ξέσπασε σε οργή απλά και μόνο επειδή κάποιος Τον ενοχλούσε. Αντέδρασε στην αδικία και την προφανή εκμετάλλευση των αδυνάτων».

Και πρόσθεσε: «Άλλα διαταραγμένα άτομα πάλι μπορεί να έχουν άλλου είδους εσφαλμένες αντιλήψεις (π.χ. ότι οι άνθρωποι τούς κοιτάζουν επίμονα ή ότι προσπαθούν να τους κάνουν κακό) χωρίς αυτό να είναι αλήθεια. Δηλαδή, έχουν χάσει την επαφή τους με την πραγματικότητα. Παρερμηνεύουν τις πράξεις των άλλων και τους κατηγορούν ότι κάνουν πράγματα τα οποία δεν είχαν την παραμικρή πρόθεση να κάνουν. Και πάλι αυτό δεν είναι κάτι που παρατηρείται στον Ιησού. Είχε επαφή με την πραγματικότητα. Δεν ήταν παρανοϊκός, παρόλο που αντιλαμβανόταν –και πολύ σωστά– ότι υπήρχαν ορισμένοι πολύ πραγματικοί κίνδυνοι γύρω του».

«Επίσης, τα άτομα με ψυχολογικά προβλήματα μπορεί να έχουν διαταραχές στη σκέψη. Δεν μπορούν να διεξάγουν μία λογική συζήτηση, σπείδουν να βγάλουν εσφαλμένα συμπεράσματα, είναι παράλογοι. Αυτό δεν το βλέπουμε στον Ιησού. Μιλούσε ξεκάθαρα, δυναμικά και ευπροσήγορα. Ήταν ευφύεστατος και είχε μια εκπληκτική διαίσθηση ως προς τη φύση του ανθρώπου».

«Μια άλλη ένδειξη ψυχικής διαταραχής είναι η ανάρμοστη συμπεριφορά, όπως το να ντύνεται κανείς παράξενα ή το να μη μπορεί να συγχρωτίζεται κοινωνικά με τους άλλους. Η συμπεριφορά του Ιησού ήταν ό,τι ακριβώς αναμενόταν απ' Αυτόν και είχε στενές σχέσεις με πολλών ειδών ανθρώπους προερχόμενους από διάφορα κοινωνικά στρώματα».

Σταμάτησε να μιλάει, αλλά εγώ ήξερα ότι δεν είχε ακόμα ολοκληρώσει τη σκέψη του. Τον πρότρεψα λοιπόν να συνεχίσει ρωτώντας τον, «Τι άλλο έχετε να παρατηρήσετε για τον Ιησού;»

Ο Collins έστρεψε τη ματιά του προς το παράθυρο και κοίταξε έξω τη φύση που την είχε καλύψει το χιόνι –πανέμορφα και

ειρηνικά. Όταν ξανάρχισε να μιλάει, ήταν σαν να του έρχονταν αναμνήσεις από έναν παλιό καλό φίλο.

«Αγαπούσε πολύ, αλλά δεν άφηνε το ελεητικό Του συναίσθημα να τον ακινητοποιήσει. Δεν είχε υπερτροφικό 'εγώ', παρόλο που Τον περικύκλωναν πλήθη, τα οποία Τον θαύμαζαν. Διατηρούσε τις ισορροπίες, μολονότι έκανε μια πολύ απαιτητική ζωή. Ήξερε πάντα τι έκανε και πού πήγαινε. Νοιαζόταν πολύ για ανθρώπους, όπως τα παιδιά και τις γυναίκες, που δεν θεωρούνταν σπουδαίοι εκείνη την εποχή. Μπορούσε να δέχεται τους ανθρώπους και όταν δεν επικροτούσε την αμαρτία τους. Απαντούσε στους ανθρώπους ανάλογα με το πού βρίσκονταν εκείνοι και ποιες ήταν οι δικές τους ανάγκες».

«Η διάγνωσή σας, λοιπόν, γιατρέ;» ρώτησα.

«Γενικά δεν βρίσκω ένδειξη ότι ο Ιησούς υπέφερε από καμία από τις γνωστές ψυχικές ασθένειες», συμπέρανε και πρόσθεσε με χαμόγελο: «Ήταν υγιέστερος από κάθε άνθρωπο που έχω ποτέ γνωρίσει περιλαμβανομένου και του εαυτού μου!»

«ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΔΑΙΜΟΝΙΣΜΕΝΟΣ»

Όντως, καθώς κοιτάμε αναδρομικά την ιστορία, δεν βλέπουμε προφανή σημεία ψυχικής διαταραχής στον Ιησού. Τι γνώμη όμως είχαν οι άνθρωποι που έρχονταν σε απευθείας επαφή μαζί του; Τι έβλεπαν εκείνοι από τη σκοπιά τους της πολύ κοντινότερης επαφής;

«Κάποιοι άνθρωποι, οι οποίοι ζούσαν τον πρώτο αιώνα, θα διαφωνούσαν έντονα μαζί σας», είπα στον Collins. «Αυτοί αποφάνθησαν ότι ο Ιησούς ήταν πραγματικά τρελός. Ο Ιωάννης μάς λέει στο ευαγγέλιό του ότι πολλοί Ιουδαίοι ισχυρίζονταν ότι είναι 'μαινόμενος' και 'δαιμονισμένος' (ι' 20-21). Αυτά είναι βαριές κουβέντες!»

«Ναι, αλλά αυτή δεν είναι διάγνωση ειδικού για θέματα ψυχικής υγείας», αντέκρουσε ο Collins. «Ας δούμε τι προκάλεσε αυτή την αντίδραση: η συγκινητική και βαθιά τομή στη διδασκαλία του Ιησού ότι αυτός είναι ο Καλός Ποιμένας. Αντιδρούσαν επειδή οι ισχυρισμοί του ήταν έξω από τις γνωστές τους προδιαγραφές και όχι επειδή ο Ιησούς ήταν πραγματικά ψυχικά διαταραγμένος».

«Και ας προσέξουμε ότι αυτά τους τα σχόλια αμέσως αντικρούστηκαν από άλλους οι οποίοι είπαν: «Ούτοι οι λόγοι δεν είναι δαιμονιζομένου· μήπως δύναται δαιμόνιον να ανοίγη οφθαλμούς τυφλών;» (Ιωαν. ι' 21).

«Γιατί είναι σημαντικό αυτό;» ρώτησα.

«Διότι ο Ιησούς δεν έκανε απλά εξωφρενικές δηλώσεις για τον εαυτό Του. Τις συνόδευε με τα θαύματα της αγάπης Του, όπως εκείνο της θεραπείας του τυφλού».

«Γιατί, προσέξτε κάτι, αν εγώ έλεγα ότι είμαι ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, αυτό θα ήταν τρελό. Με μια ματιά που θα μου ρίχνατε θα βλέπατε ότι δεν έχω τίποτε από κείνα τα οποία χαρακτηρίζουν έναν Πρόεδρο. Δεν μοιάζω για Πρόεδρος. Οι άνθρωποι δεν θα δέχονταν την εξουσία μου σαν εξουσία που πηγάζει από τον Πρόεδρο. Δεν θα υπήρχαν γύρω μου άντρες της ασφαλείας να με φρουρούν. Αλλά, αν ο πραγματικός Πρόεδρος έλεγε ότι είναι ο Πρόεδρος, αυτό δεν θα ήταν τρελό, γιατί εκείνος είναι ο Πρόεδρος και θα υπήρχαν πολλά πράγματα που θα το επιβεβαίωναν».

«Παρόμοια και ο Ιησούς δεν πρόβαλε τον απλό ισχυρισμό ότι είναι Θεός. Το στήριξε και με πολλές πράξεις θεραπειών, επιδείξεις της δύναμής του πάνω στα φαινόμενα της φύσης, υπερβατικές και πρωτόφαντες διδασκαλίες, θεϊκά εμπνευσμένες διαπιστώσεις για τον εσωτερικό κόσμο των ανθρώπων και τέλος με τη δική Του Ανάσταση από τους νεκρούς, την οποία κανείς απολύτως δεν έχει ποτέ μπορέσει να μιμηθεί. Έτσι, όταν ο Ιησούς ισχυρίστηκε ότι ήταν Θεός, δεν ήταν τρελό αυτό, επειδή ήταν η αλήθεια».

Ωστόσο, η αναφορά του Collins στα θαύματα του Ιησού άνοιγε την πόρτα για άλλες αντιρρήσεις. «Μερικοί, ξέρετε, έχουν προσπαθήσει να καταρρίψουν το επιχείρημα των θαυμάτων, τα οποία υποτίθεται ότι βοηθούν να προσδώσουν αυθεντικότητα στον ισχυρισμό του Ιησού ότι είναι ο Υιός του Θεού», είπα βγάζοντας απ' το χαρτοφύλακά μου ένα βιβλίο απ' όπου του διάβασα τα λόγια του σκεπτικιστή Charles Templeton:

«Πολλές αρρώστιες εκείνη την εποχή, αλλά και σήμερα, ήταν ψυχοσωματικές και μπορούσαν να 'θεραπευτούν', όταν άλλαζε η θεώρηση του πάσχοντος. Το ίδιο όπως και ένα placebo σήμερα, που δίνεται από ένα γιατρό στον οποίο ο άρρωστος έχει απόλυτη εμπιστοσύνη, μπορεί να φέρει μια επιφανειακή

θεραπεία, έτσι και τον παλιό καιρό η πίστη στο θεραπευτή μπορούσε να εξαλείψει τα παθολογικά συμπτώματα. Με την κάθε επιτυχία η φήμη του θεραπευτή θα αυξανόταν και, συνεπώς, η δύναμή του θα δρούσε ολοένα και αποτελεσματικότερα»².

Και τον ρώτησα, «Αυτό δεν εξηγεί τα θαύματα τα οποία υποτίθεται ότι στηρίζουν τον ισχυρισμό του Ιησού ότι είναι ο Υιός του Θεού;»

Η απάντηση του Collins με ξάφνιασε. «Δεν θα είχα και μεγάλη διαφωνία με τον Templeton», απάντησε.

«Δεν θα είχατε;»

«Όχι. Το ότι μπορεί καμιά φορά ο Ιησούς να είχε θεραπεύσει με υποβολή αυτό δεν με σοκάρει. Μερικές φορές οι άνθρωποι μπορεί να έχουν μια ψυχοσωματική ασθένεια κι αν βρουν ένα σκοπό στη ζωή τους, ένα νέο στόχο, δεν χρειάζονται πια την αρρώστια».

«Δηλαδή ο μηχανισμός του placebo –αν νομίζεις ότι θα γίνεις καλά, τις περισσότερες φορές γίνεσαι; Αυτό είναι κάτι που γενικά το παραδέχεται η ιατρική επιστήμη. Οπότε, αφού όταν οι άνθρωποι ερχόμενοι στον Ιησού πίστευαν ότι θα τους θεράπευε, τους θεράπευε. Το γεγονός βέβαια παραμένει ότι, ανεξαρτήτως του πώς το έκανε, ο Ιησούς όντως τους θεράπευε».

«Φυσικά», βιάστηκε να προσθέσει, «αυτό δεν εξηγεί όλες τις θεραπείες του Ιησού. Συχνά η θεραπεία μιας ψυχοσωματικής ασθένειας παίρνει χρόνο. Οι θεραπείες του Ιησού ήταν άμεσες. Πολλές φορές, οι άνθρωποι που θεραπεύονται ψυχολογικά ξαναπαρουσιάζουν συμπτώματα μετά από λίγες μέρες, αλλά δεν έχουμε ενδείξεις ότι κάτι τέτοιο συνέβη στην περίπτωση του Ιησού. Επίσης, ο Ιησούς θεράπευσε αρρώστιες όπως την τύφλωση, που ο άρρωστος είχε όλη του τη ζωή, και τη λέπρα, για τις οποίες οι πιθανότητες να είναι ψυχοσωματικής φύσης δεν είναι πολύ μεγάλες».

«Πέρα απ' αυτό, ανέστησε ανθρώπους από το θάνατο και ο θάνατος δεν είναι κάτι που μπορεί να αποδοθεί σε ψυχοσωματικά αίτια! Τέλος, έχουμε και όλα Του τα θαύματα επάνω στις δυνάμεις της φύσης –το καταλάγιασμα της τρικυμίας, τη μεταλλαγή του νερού σε κρασί. Αυτά δεν επιδέχονται τέτοιες εξηγήσεις».

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΥΠΝΩΤΙΣΤΗΣ

Έχετε ποτέ σας δει σόου με υπνωτιστή, ο οποίος δίνει νερό σε κάποιον που τον έχει υπνωτίσει και του υποβάλλει ότι πίνει κρασί; Οι άνθρωποι αυτοί σκάνε τα χείλη τους, ζαλίζονται και αρχίζουν να αισθάνονται τα αποτελέσματα του αλκοόλ στον οργανισμό τους σαν να είχαν πει ένα ποτήρι φτηνό Bordeaux.

Ο βρετανός συγγραφέας Ian Wilson έθεσε το ερώτημα μήπως με τέτοιο τρόπο ο Ιησούς είχε πείσει τους καλεσμένους στο γάμο της Κανά ότι είχε μετατρέψει τις κανάτες με το νερό σε αρίστης ποιότητας κρασί.

Μάλιστα, ο Wilson συζητεί ευρέως την υπόθεση να ήταν ο Ιησούς ένας εξαιρετικά καλός υπνωτιστής, πράγμα που θα εξηγούσε τις υποτιθέμενες υπερφυσικές πλευρές της ζωής του. Για παράδειγμα, η ύπωση θα μπορούσε να εξηγήσει τους εξορκισμούς, τη Μεταμόρφωση, κατά την οποία τρεις από τους οπαδούς Του είδαν το πρόσωπό Του να λάμπει σαν κατάλευκο φως, ακόμη και τις θεραπείες Του. Σαν επιχείρημα υπέρ αυτής της άποψης ο Wilson φέρνει το παράδειγμα ενός δεκαεξάχρονου αγοριού, του οποίου η βαριά δερματοπάθεια θεραπεύτηκε ανεξήγητα με τη μέθοδο της ύπωσης.

Ίσως τον Λάζαρο να μην τον επανέφερε ακριβώς από τους νεκρούς. Μπορεί ο Λάζαρος να ήταν σε μια κατάσταση ύπωσης, στην οποία τον είχε υποβάλει ο ίδιος. Όσο για τη δική Του Ανάσταση, ο Ιησούς «μπορεί να είχε υποβάλει επιτυχώς [τους μαθητές] να έχουν την παραίσθηση ότι τον είδαν να εμφανίζεται σε απάντηση σε προκαθορισμένα ερεθίσματα (το κόψιμο του άρτου;) και για ένα προκαθορισμένο χρονικό διάστημα μετά το θάνατό του», πιθανολόγησε ο Wilson³.

Κάτι τέτοιο θα εξηγούσε ακόμα και την αναφερόμενη στα ευαγγέλια μυστηριώδη αποτυχία του Ιησού να κάνει πολλά θαύματα στην ιδιαίτερη πατρίδα Του, τη Ναζαρέτ, κάτι για το οποίο ο Wilson γράφει:

«Ο Ιησούς απέτυχε εκεί ακριβώς που θα περίμενε κανείς να αποτύχει ένας υπνωτιστής: μεταξύ εκείνων που Τον γνώριζαν καλύτερα, εκείνων που Τον είχαν δει να μεγαλώνει σαν ένα συνηθισμένο παιδί. Οι παράγοντες που είναι κατ' εξοχήν

απαραίτητοι για την επιτυχία των υπνωτιστών είναι ο φόβος και το μυστήριο το οποίο τους περιβάλλει και τα απαραίτητα αυτά στοιχεία είναι εκείνα ακριβώς που θα απουσίαζαν εντελώς στην ιδιαίτερη πατρίδα του Ιησού»⁴.

«Πρέπει να το παραδεχτείτε», είπα στον Collins, «ότι αυτός είναι ένας εξαιρετικά ενδιαφέρων τρόπος για να εξηγήσει κανείς τα θαύματα του Ιησού».

Μια σκιά δυσπιστίας ζωγραφίστηκε στο πρόσωπό του. «Αυτός ο άνθρωπος έχει πολύ περισσότερη εμπιστοσύνη στην ύπνωση από μένα!» αναφώνησε. «Παρόλο που το επιχείρημα είναι ευφύες, δεν ευσταθεί, όταν το υποβάλουμε σε ανάλυση. Είναι γεμάτο τρύπες».

Ο Collins άρχισε να απαριθμεί τις αδυναμίες του επιχειρήματος μία προς μία. «*Πρώτα απ' όλα*, υπάρχει η δυσκολία να δεχτεί κανείς ότι ένα σωρό άνθρωποι υπέκυψαν στην ύπνωση. Δεν είναι εξίσου ευепηρέαστοι όλοι οι άνθρωποι».

Στα διάφορα σόου οι υπνωτιστές μιλούν με έναν απαλό τόνο φωνής και προσέχουν να δουν ποιοι άνθρωποι δείχνουν να επηρεάζονται. Αυτούς επιλέγουν για εθελοντές, διότι είναι ευепηρέαστοι. Σ' ένα μεγάλο γκρουπ, πολλοί άνθρωποι αντιστέκονται. Όταν ο Ιησούς πολλαπλασίασε τα ψωμιά και τα ψάρια, υπήρχαν πέντε χιλιάδες άνθρωποι. Πώς θα μπορούσε να τους έχει υπνωτίσει *όλους*»;

«*Δεύτερον*, η ύπνωση γενικά δεν έχει επιτυχία με τα άτομα που έχουν αμφιβολίες και σκεπτικισμό. Πώς λοιπόν ο Ιησούς υπνώτισε τον αδελφό Του, τον Ιάκωβο, ο οποίος Τον αμφισβητούσε αλλά αργότερα είδε τον αναστημένο Χριστό; Ή πώς θα υπνώτιζε το Σαούλ από την Ταρσό, τον εχθρό του χριστιανισμού, ο οποίος ουδέποτε αντίκρισε τον Ιησού, όταν ζούσε, παρά μόνο μετά την Ανάστασή Του, όταν του παρουσιάστηκε; Και πώς υπνώτισε τον τόσο άπιστο Θωμά, ο οποίος αμφέβαλε σε τέτοιο βαθμό, ώστε δεν πίστευε στην Ανάσταση αν δεν ακουμπούσε τα δάχτυλά του στα σημάδια των καρφιών στις παλάμες του Ιησού»;

«*Τρίτον*, αναφορικά με την Ανάσταση, η θεωρία της ύπνωσης δεν θα μπορούσε να εξηγήσει τον άδειο τάφο».

Αρπαξα την ευκαιρία και πρότεινα: «Υποθέτω πως θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι οι μαθητές είχαν υπνωτιστεί να φαντάζονται ότι ο τάφος ήταν άδειος».

«Έστω κι αν αυτό ήταν δυνατόν», απάντησε ο Collins, «ο Ιησούς σίγουρα δεν θα μπορούσε να είχε υπνωτίσει τους Φαρισαίους και τις ρωμαϊκές αρχές οι οποίοι ευχαρίστως θα εμφάνιζαν το σώμα αν είχε μείνει στον τάφο. Το γεγονός ότι δεν το έκαναν μας επιβεβαιώνει ότι ο τάφος ήταν πραγματικά άδειος».

«*Τέταρτον*, ας δούμε προσεκτικά το θαύμα της μετατροπής του νερού σε κρασί. Ο Ιησούς ουδέποτε απευθύνθηκε στους καλεσμένους. Ούτε καν εισηγήθηκε στους υπηρέτες ότι το νερό είχε μετατραπεί σε κρασί. Απλά τους είπε να πάνε αυτό το νερό στον επικεφαλής της γιορτής. Εκείνος είναι που το δοκίμασε και είπε ότι είναι κρασί, χωρίς να έχει προηγηθεί κάποια εισήγηση».

«*Πέμπτον*, η δερματική θεραπεία στην οποία αναφέρεται ο Wilson δεν ήταν άμεση, δεν είν' έτσι;»

«Πραγματικά», είπα, «στο βρετανικό ιατρικό περιοδικό *British Medical Journal* αναφέρεται ότι μετά την υποβολή του ασθενούς με το πρόβλημα ιχθυάσεως σε ύπνωση, μεσολάβησαν 5 μέρες ώσπου να πέσουν τα λέπια από το αριστερό του χέρι και πολύ περισσότερες ώσπου να αποκατασταθεί πλήρως το δέρμα του. Γενικά, η επιτυχία της μεθόδου της ύπνωσης για την αποκατάσταση του δέρματος του ασθενούς σε άλλα μέρη του σώματός του συντελέστηκε σε διάστημα μερικών εβδομάδων και με ποσοστό επιτυχίας μεταξύ 50% και 95%»⁵.

«Συγκρίνετε τώρα αυτό», είπε ο Collins, «με τη θεραπεία που έκανε ο Ιησούς σε 10 λεπτούς, όπως αναφέρεται στο κατά Λουκάν ευαγγέλιο (κεφ. ιζ'). Γιατρεύτηκαν αμέσως και 100%. Αυτό δεν εξηγείται απλά και μόνο με την ύπνωση. Το ίδιο ισχύει και για τη θεραπεία του ανθρώπου με το παράλυτο χέρι στο κατά Μάρκον ευαγγέλιο (κεφ. γ'). Ακόμη κι αν οι παρευρισκόμενοι ήταν υπό την επήρεια ύπνωσης και απλά νόμιζαν ότι είχε θεραπευτεί το χέρι του, αργότερα θα ανακάλυπταν την αλήθεια. Η ύπνωση δεν διαρκεί και πολύ».

«Τέλος, τα ευαγγέλια αναφέρουν ένα σωρό λεπτομέρειες για το τι έκανε και είπε ο Ιησούς, αλλά ποτέ δεν Τον παρουσιάζουν να

λέει ή να κάνει κάτι που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι υπνώτιζε τους ανθρώπους. Θα μπορούσα να πω και άλλα πολλά πάνω σ' αυτό».

Γέλασα. «Εγώ είπα ότι αυτό θα ήταν μια ενδιαφέρουσα εξήγηση. Δεν είπα ότι θα ήταν και πειστική!» πρόσθεσα. «Ωστόσο, γράφονται βιβλία πάνω σ' αυτό για να προωθήσουν τέτοιου είδους ιδέες».

«Μου κάνει κατάπληξη από τι μπορεί να πιαστούν οι άνθρωποι, προκειμένου να αποδείξουν ότι τα θαύματα του Ιησού δεν ήταν αληθινά», απάντησε ο Collins.

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΕΞΟΡΚΙΣΤΗΣ

Πριν τελειώσουμε με τη συνέντευξη, ήθελα να επωφεληθώ από την πείρα του Collins στην ψυχολογία και για ένα ακόμα θέμα που οι σκεπτικιστές θεωρούν πολύ σημαντικό.

«Ο Ιησούς ήταν εξορκιστής», παρατήρησα. «Μιλούσε με τα δαιμόνια και τα έδιωχνε από τα άτομα, τα οποία υποτίθεται ότι κατέχονταν απ' αυτά. Είναι όμως λογικό να πιστεύει κανείς ότι τα δαιμόνια είναι υπεύθυνα για ορισμένες ασθένειες και για παράξενη συμπεριφορά;»

Ο Collins δεν ενοχλήθηκε από την ερώτηση. «Από τις θεολογικές πεποιθήσεις τις οποίες έχω, δεν αμφισβητώ ότι υπάρχουν δαιμόνια», απάντησε. «Ζούμε σε μια κοινωνία που πολλοί πιστεύουν στους αγγέλους. Οι άνθρωποι γνωρίζουν ότι υπάρχουν πνευματικά όντα στον ορίζοντα και δεν είναι δύσκολο να δεχτεί κανείς ότι μερικά απ' αυτά μπορεί να είναι κακά. Όπου γίνεται έργο Θεού, εκεί καμιά φορά βλέπεις αυτές τις δυνάμεις να είναι ακόμη πιο δραστηριοποιημένες. Αυτό πιθανώς συνέβαινε και την εποχή του Ιησού».

Πρόσεξα ότι ο Collins αναφέρθηκε στις θεολογικές του πεποιθήσεις και όχι στην κλινική του εμπειρία. «Ως ψυχολόγος, έχετε εσείς ποτέ συναντήσει μια αδιάψευστη απόδειξη της ύπαρξης του δαιμονικού στοιχείου;» τον ρώτησα.

«Εγώ προσωπικά όχι, αλλά βέβαια δεν έχω αφιερώσει και πολλά χρόνια της καριέρας μου στον κλινικό τομέα», είπε. «Οι φίλοι μου στην κλινική ψυχολογία έχουν πει ότι ορισμένες φορές το έχουν συναντήσει και δεν πρόκειται για ανθρώπους που έχουν την τάση να βλέπουν δαιμόνια πίσω από κάθε πρόβλημα. Ο ψυχίατρος M. Scott

Peck έγραψε λίγο γι' αυτού του είδους τα θέματα στο βιβλίο του *People of the Lie (Οι άνθρωποι του ψεύδους)*⁶.

Του επέστησα την προσοχή στο ότι ο Ian Wilson, όταν εισηγήθηκε ότι ο Ιησούς μπορεί να είχε χρησιμοποιήσει τη μέθοδο της ύπνωσης, για να θεραπεύσει άτομα που απλά πίστευαν ότι τα κατείχε δαιμόνιο, είχε πει απαξιωτικά ότι «κανένας ορθολογιστής» δεν θα απέδιδε μια κατάσταση ψυχολογικής κατοχής «σε έργο πραγματικών δαιμονίων»⁷.

«Μέχρις ενός σημείου, βρίσκει κανείς εκείνο το οποίο ξεκίνησε να βρει με την έρευνα», είπε ο Collins σε απάντηση. «Όσο αρνούνται την ύπαρξη του υπερφυσικού, θα βρουν κάποιον τρόπο, όσο τραβηγμένος κι αν είναι, να εξηγήσουν το φαινόμενο αποκλείοντας την ύπαρξη του δαιμονικού. Θα δίνουν φάρμακα και ηρεμιστικά στον ασθενή, ο οποίος όμως δεν θα καλυτερεύει. Υπάρχουν περιπτώσεις που η συνήθης ιατροφαρμακευτική ψυχιατρική αγωγή δεν φέρνει αποτελέσματα.

«Θα ήταν δυνατό οι εξορκισμοί του Ιησού να συνιστούσαν ψυχοσωματικές θεραπείες;» ρώτησα.

«Σε ορισμένες περιπτώσεις, ναι. Αλλά και πάλι θα πρέπει να λαμβάνει κανείς υπόψη του την όλη εικόνα. Γιατί, πώς θα εξηγείτο η περίπτωση του δαιμονισμένου, όπου ο Ιησούς έστειλε τα δαιμόνια στους χοίρους και στη συνέχεια τα ζώα γκρεμίστηκαν από το βράχο και πνίγηκαν στη θάλασσα; Νομίζω ότι ο Ιησούς όντως έβγαζε δαιμόνια και νομίζω ότι μερικοί άνθρωποι το κάνουν αυτό και σήμερα».

«Απ' την άλλη πλευρά όμως δεν θα πρέπει να βιαζόμαστε να βγάλουμε το συμπέρασμα ότι πρόκειται για δαιμόνια κάθε φορά που ερχόμαστε αντιμέτωποι μ' ένα δύσκολο πρόβλημα. Όπως είπε και ο C. S. Lewis, υπάρχουν δύο εξίσου λανθασμένοι δρόμοι τους οποίους μπορεί να ακολουθήσει κανείς αναφορικά με τα δαιμόνια: «Ο ένας είναι να μην πιστεύουμε στην ύπαρξή τους. Ο άλλος είναι να πιστεύουμε και να νιώθουμε μια υπερβολική και νοσηρή έλξη για το θέμα. Τα δαιμόνια χαίρονται εξίσου και με τις δύο αυτές λανθασμένες προσεγγίσεις»⁸.

«Ξέρετε, κ. Collins, αυτή η ιδέα μπορεί να περνάει άνετα στην Αμερικανική Ένωση Χριστιανών Ψυχοθεραπευτών, αλλά θα το

θεωρούσαν ποτέ λογικό οι κοσμικοί ψυχολόγοι να πιστεύει κανείς στα δαιμόνια;» ρώτησα.

Νόμισα ότι ο Collins θα προσβαλόταν με την ερώτηση, η οποία ακούστηκε περισσότερο απαξιωτική από ό,τι την εννοούσα. Αλλά δεν προσβλήθηκε.

«Είναι ενδιαφέρον πώς αλλάζουν τα πράγματα», μονολόγησε συλλογισμένος. «Η κοινωνία μας σήμερα ενδιαφέρεται πολύ για τον παράγοντα του ‘σπιρίτσουαλ’. Ο όρος αυτός μπορεί να σημαίνει ένα σωρό διαφορετικά πράγματα, αλλά πάντως αναγνωρίζει την ύπαρξη του υπερφυσικού. Είναι σημαντικό να δούμε τι πιστεύουν οι ψυχολόγοι στον καιρό μας. Μερικοί ασπάζονται το μυστικισμό των ανατολικών θρησκειών. Άλλοι μιλούν για τη δύναμη των σαμανιστών να επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων».

«Μολονότι πριν από 25 χρόνια η υπόθεση της ύπαρξης δαιμονικών δυνάμεων θα απορρίπτονταν ασυζητητί, πολλοί ψυχολόγοι σήμερα αρχίζουν να αναγνωρίζουν ότι ίσως υπάρχουν περισσότερα πράγματα στη γη και στον ουρανό απ’ όσα οι ανθρώπινες φιλοσοφίες μπορούν να εξηγήσουν».

«ΤΕΡΑΤΩΔΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑ!»

Ο Collins κι εγώ είχαμε βέβαια ξεφύγει λίγο απ’ το αρχικό θέμα της συνέντευξης. Όπως όμως σκεφτόμουν τα όσα είχαμε συζητήσει, καθώς οδηγούσα προς το σπίτι, γύρισα στο αρχικό ερώτημα που με είχε φέρει σ’ αυτόν. Ο Ιησούς ισχυριζόταν πως είναι Θεός. Κανείς δεν λέει ότι εξαπατούσε από πρόθεση. Και ο Collins είχε καταλήξει στο συμπέρασμα –μετά από 35 χρόνων πείρα στην ψυχολογία– ότι δεν ήταν ψυχικά διαταραγμένος.

Αυτό εμένα μου δημιουργούσε ένα νέο ερώτημα: Είχε ο Ιησούς τις ιδιότητες του Θεού; Γιατί, στο κάτω κάτω, άλλο είναι να λες ότι είσαι Θεός κι άλλο να έχεις τα χαρακτηριστικά που κάνουν τον Θεό, Θεό.

Σ’ ένα φανάρι έβγαλα απ’ το χαρτοφύλακά μου ένα μπλοκ και έγραψα μια υπενθύμιση για τον εαυτό μου: *Να ψάξω να βρω τον D. A. Carson*. Ήξερα ότι ήθελα να μιλήσω με το μεγαλύτερο θεολόγο της χώρας πάνω σ’ αυτό το ζήτημα που έβγαινε τώρα στην επιφάνεια.

Στο μεταξύ, η συζήτησή μου με τον Gary Collins μ’ έκανε να πάω να διαβάσω προσεκτικά τα λόγια του Ιησού στην Αγία Γραφή.

Πραγματικά, δεν μπορούσα να δω σ' αυτά ενδείξεις παραφροσύνης, παραισθήσεων ή παράνοιας. Αντίθετα, για μια ακόμη φορά, με συγκίνησε η βαθιά Του σοφία, οι μοναδικές Του διαπιστώσεις, η ποιητική Του ευφράδεια, η ανεξάντλητη συμπόνια Του. Ο ιστορικός Philip Schaff το εξέφρασε αυτό πολύ καλύτερα από μένα:

«Ένα τέτοιο μυαλό, καθάριο σαν τον ξάστερο ουρανό, τονωτικό σαν τον αέρα του βουνού, οξύ και διαπεραστικό σαν ξιφολόγη, πέρα για πέρα υγιές και εύρωστο, πάντα με ετοιμότητα και πάντα με αυτοκυριαρχία να θεωρείται ότι κατεχόταν από μία τόσο μεγάλη και εξαιρετικά σοβαρή πλάνη για την ταυτότητα και το έργο Του; *Τερατώδης φαντασία!*»⁹

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Ποιες είναι μερικές από τις διαφορές μεταξύ ενός ασθενούς σε ψυχιατρικό άσυλο, ο οποίος ισχυρίζεται ότι είναι Θεός, και του Ιησού, ο οποίος ισχυρίζεται το ίδιο για τον εαυτό Του;
2. Διαβάστε τα λόγια του Ιησού στην επί του Όρους Ομιλία (Ματθ. ε' 1-12). Τι παρατηρείτε για το μυαλό, την ευφράδεια, τη συμπόνια Του, τις διαπιστώσεις Του για την ανθρώπινη φύση, την ικανότητά Του να διδάσκει μεγάλες αλήθειες και την εν γένει ψυχική Του υγεία;
3. Έχοντας διαβάσει την απάντηση του Collins στη θεωρία ότι τα θαύματα του Ιησού οφείλονται σε ύπωση, νομίζετε ότι αυτή η υπόθεση είναι βάσιμη και γιατί; Αν όχι, γιατί όχι;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- Collins, Gary R., Can You Trust Psychology? (*Μπορείτε να εμπιστευτείτε την ψυχολογία;*), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1988.

- *Collins, Gary R., Christian Counseling: A Comprehensive Guide (Χριστιανική συμβουλευτική: ένας περιεκτικός οδηγός)*, Waco, Tex.: Word, 1988.
- *Collins, Gary R., The Soul Search (Ερευνώντας την ψυχή)*, Nashville, Nelson, 1998.
- *Lewis, C. S., The Screwtape Letters (Οι μεθοδείες του διαβόλου)*, London: Collins-Fontana, 1942.

¹ *Leland H. Gregory III, Top Ten Government Bloopers (Οι δέκα μεγαλύτερες κυβερνητικές γκάφες)*, George, Νοέμβρ. 1997, σελ. 78.

² *Charles Templeton, Farewell to God (Αποχαιρετισμός στον Θεό)*, Toronto: McClelland & Stewart, 1996, σελ. 112.

³ *Wilson, Jesus: The Evidence (Ιησούς: Η απόδειξη)*, σελ. 141.

⁴ Ο.π., σελ. 109 (η υπογράμμιση υπάρχει στο πρωτότυπο).

⁵ *A Case of Congenital Ichthyosiform Erythrodermia of Brocq Treated by Hypnosis (Μία περίπτωση αντιμετώπισης εκ γενετής ερυθρηματώδους ιχθυομορφίας Brocq με θεραπευτική αγωγή υπνώσεως)*, *British Medical Journal* 2 (1952), σελ. 996, όπως παραπέμπεται από τον *Wilson* στο έργο του *Jesus: The Evidence*, σελ. 103.

⁶ *M. Scott Peck, People of the Lie (Οι άνθρωποι του ψεύδους)*, New York: Touchstone, 1997.

⁷ *Wilson, Jesus: The Evidence*, σελ. 107.

⁸ *C. S. Lewis, The Screwtape Letters (Οι μεθοδείες του διαβόλου)*, London: Collins-Fontana, 1942, σελ. 19.

⁹ *Philip Schaff, The Person of Christ (Το πρόσωπο του Χριστού)*, New York: American Tract Society, 1918, σελ. 97, όπως παραπέμπεται από τον *McDowell* στο έργο του *Evidence That Demands a Verdict (Αποδεικτικά στοιχεία που ζητούν την ετυμηγορία μας)*, σελ. 107 (η υπογράμμιση έχει προστεθεί).

Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΦΙΛ

Συγκέντρωνε ο Ιησούς τις ιδιότητες του Θεού;

Λίγο μετά τη δολοφονία οκτώ φοιτητριών της νοσηλευτικής σ' ένα διαμέρισμα στο Chicago, η μόνη που γλίτωσε συνεργάστηκε στενά μ' ένα σκιτσογράφο της αστυνομίας, στον οποίο περιέγραψε λεπτομερώς το δολοφόνο, όπως τον έβλεπε τρομοκρατημένη από τη μυστική της κρυψώνα κάτω από ένα κρεβάτι.

Σε λίγο, το σκίτσο αυτό στάλθηκε σε κάθε γωνιά της πόλης – αστυνομικά τμήματα, νοσοκομεία, σταθμούς μεταφορικών μέσων, αεροδρόμια– και σύντομα ένας γιατρός σε μονάδα επειγόντων περιστατικών νοσοκομείου τηλεφώνησε στους αστυνομικούς λέγοντας πως είχε έναν ασθενή, ο οποίος έμοιαζε πολύ με το φυγάδα με τα σκληρά μάτια που απεικόνιζε το σκίτσο.

Έτσι, η αστυνομία κατάφερε να συλλάβει έναν πλανόβιο με το όνομα Richard Speck, ο οποίος σύντομα καταδικάστηκε για τους τρομερούς αυτούς φόνους και τριάντα χρόνια αργότερα πέθανε στη φυλακή.¹

Από τότε που η Σκότλαντ Γιαντ το 1889 για πρώτη φορά κατέφυγε στη μετατροπή των αναμνήσεων αυτοπτών μαρτύρων σε σκίτσο υπόπτων για φόνο, οι καλλιτέχνες που συνεργάζονται με τις ιατροδικαστικές υπηρεσίες έχουν παίξει πολύ σημαντικό ρόλο στο έργο της αστυνομίας. Στην Αμερική σήμερα περισσότεροι από 300

καλλιτέχνες συνεργάζονται με τις διάφορες υπηρεσίες της αστυνομίας και ολοένα και περισσότερα τμήματα βασίζονται σ' ένα σύστημα –προϊόν ηλεκτρονικών υπολογιστών– το οποίο λέγεται EFIT, δηλαδή Electronic Facial Identification Technique (*Τεχνική Ηλεκτρονικής Ταυτοποίησης Προσώπου*).

Το 1997 αυτή η πρόσφατα αναπτυχθείσα τεχνολογία χρησιμοποιήθηκε επιτυχώς, για να λύσει το μυστήριο μιας απαγωγής που έγινε σ' ένα εμπορικό κέντρο μόλις λίγα μίλια από μία κατοικία στα προάστια του Chicago. Το θύμα έδωσε λεπτομέρειες σχετικά με την εμφάνιση του απαγωγέα σ' έναν τεχνικό, ο οποίος χρησιμοποίησε ηλεκτρονικό υπολογιστή, για να δημιουργήσει ένα σκίτσο του κακοποιού επιλέγοντας μεταξύ διαφόρων τύπων μερών του προσώπου –όπως μύτη, μάτια, στόμα, φύτρωση μαλλιών, κλπ.

Λίγα μόλις λεπτά μετά την αποστολή του σκίτσου με φαξ στα διάφορα αστυνομικά τμήματα της περιοχής, ένας αστυνομικός από ένα άλλο προάστιο αναγνώρισε σ' αυτό με απόλυτη βεβαιότητα την εικόνα ενός κακοποιού, τον οποίο είχε συναντήσει νωρίτερα, και ευτυχώς αυτό μετά οδήγησε στην ταχύτατη σύλληψη του υπόπτου για την απαγωγή².

Κατά έναν περίεργο τρόπο, η έννοια αυτή του σκιτσογράφου-καλλιτέχνη μπορεί, σε αδρές γραμμές, να μας δώσει μια ιδέα η οποία να μας οδηγήσει αναλογικά να βρούμε την αλήθεια για τον Ιησού. Και να πώς. Η Παλαιά Διαθήκη μάς δίνει πολλές λεπτομέρειες για τον Θεό, οι οποίες συνθέτουν ένα προφίλ που μας πληροφορεί για το πώς είναι ο Θεός. Για παράδειγμα, περιγράφεται ως Πανταχού Παρών ή ως Υπάρχων παντού μέσα στο Σύμπαν, ως Παντογνώστης, Παντοδύναμος, Αιώνιος ή ως Υπάρχων τόσο πέρα από το Χρόνο όσο και πέρα από την Πηγή του Χρόνου, ως Πάντοτε ο Ίδιος ή Αναλλοίωτος στις ιδιότητές Του, ως Θεός που αγαπά και είναι Άγιος, Δίκαιος και Πάνσοφος.

Ο Ιησούς τώρα ισχυρίζεται ότι είναι Θεός. Έχει όμως όλα αυτά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της θεότητας; Με άλλα λόγια, αν εξετάσουμε προσεκτικά τον Ιησού, μοιάζει το προφίλ Του μ' εκείνο του Θεού, το οποίο βρίσκουμε σε άλλα σημεία της Γραφής; Γιατί, αν δεν μοιάζει, τότε θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι ο ισχυρισμός Του ότι είναι Θεός είναι λανθασμένος.

Αυτό είναι ένα πολύ σύνθετο θέμα και μια εξαιρετικά δύσκολη διανοητική άσκηση. Για παράδειγμα, όταν ο Ιησούς έδινε την επί του Όρους Ομιλία στη λοφοπλαγιά έξω απ' την Καπερναούμ, δεν βρισκόταν συγχρόνως και στον κύριο δρόμο της πόλης της Ιεριχώ. Υπό ποία έννοια, δηλαδή, ήταν Πανταχού Παρών; Και πώς μπορεί να λέγεται Παντογνώστης, όταν ο Ίδιος παραδέχεται ότι δεν ξέρει τα πάντα αναφορικά με το μέλλον; ('Περί δε της ημέρας εκείνης και της ώρας ουδείς γινώσκει, ουδέ οι άγγελοι οι εν ουρανών ουδέ ο Υιός, ειμή ο Πατήρ', Μάρκ. ιγ' 32). Και αν είναι Αιώνιος, γιατί η επιστολή προς Κολοσσαείς (α' 15) Τον αποκαλεί 'πρωτότοκ[ο] πάσης κτίσεως';

Εκ πρώτης όψεως, αυτά τα ερωτηματικά φαίνονται να εισηγούνται ότι ο Ιησούς δεν μοιάζει με το προφίλ του Θεού. Παρόλα αυτά, στη ζωή έχω μάθει ότι οι πρώτες εντυπώσεις μπορεί να είναι απατηλές. Γι' αυτό ήμουν εξαιρετικά χαρούμενος που θα είχα την ευκαιρία να συζητήσω αυτά τα θέματα με τον Δρα D. A. Carson, το θεολόγο ο οποίος τα τελευταία χρόνια έχει αναδειχτεί ο πιο διακεκριμένος επιστήμονας της χριστιανισμής.

Η ΟΓΔΟΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο Δρ DONALD A. CARSON

Ο D. A. Carson, ο οποίος είναι καθηγητής της Καινής Διαθήκης στο ερευνητικό τμήμα της Ευαγγελικής Θεολογικής Σχολής Trinity, έχει συγγράψει ή κάνει την επιμέλεια σε περισσότερα από 40 βιβλία, τα οποία περιλαμβάνουν τίτλους όπως οι παρακάτω: *The Sermon on the Mount (Η επί του Όρους Ομιλία)*, *Exegetical Fallacies (Ερμηνευτικά σφάλματα)*, *The Gospel According to John (Το κατά Ιωάννην ευαγγέλιο)* και το βραβευμένο του *The Gaggling of God (Όταν φιμώνουμε το Θεό)*.

Ξέρει περισσότερες από δέκα γλώσσες (με τη γνώση της γαλλικής να ξεκινάει από την παιδική του ηλικία, που την πέρασε στο Quebec,) και είναι μέλος Επιστημονικών Συνδέσμων, Εταιρειών και Ινστιτούτων όπως οι Tyndale Fellowship for Biblical Research (*Tyndale Σύνδεσμος Βιβλικής Έρευνας*), Society for Biblical Literature (*Εταιρεία Βιβλικής Βιβλιογραφίας*) και Institute for Biblical Research (*Ινστιτούτο Βιβλικής Έρευνας*). Έχει ειδικευτεί στα θέματα του ιστορικού Ιησού, του μεταμοντερνισμού, της ελληνικής γραμματικής και της θεολογίας των αποστόλων Παύλου και Ιωάννη.

Ενώ αρχικά σπούδασε χημεία (παίρνοντας ένα πτυχίο θετικών επιστημών από το Πανεπιστήμιο του McGill), ο Carson συνέχισε μ' ένα Master θεολογίας και μετά πήγε στην Αγγλία, όπου έκανε διδακτορικό στην Καινή Διαθήκη στο διακεκριμένο Πανεπιστήμιο του Cambridge. Πριν γίνει καθηγητής στο Trinity, το 1978, είχε διδάξει σε άλλα τρία Κολέγια και Θεολογικές Σχολές.

Η πρώτη φορά που συνάντησα τον Carson ήταν όταν πήγα στο Deerfield του Illinois, όπου βρισκόταν η Πανεπιστημιούπολη του Trinity, για να του πάρω συνέντευξη. Για να είμαι ειλικρινής, περίμενα έναν άκαμπτο ακαδημαϊκό! Αλλά, παρόλο που ο Carson ήταν κατά πάντα επιστημονικότατος, όπως το περίμενα, με εξέπληξε με το ζεστό, ειλικρινές και ποιμαντικό του ύφος, ιδίως όταν απαντούσε σε κάποιες απ' τις ερωτήσεις που τελικά ήταν μάλλον καυστικές.

Η συνομιλία μας, η οποία συνέπεσε με τις διακοπές των Χριστουγέννων, έγινε σε μια αίθουσα καθηγητών που έμοιαζε ερημωμένη. Ο Carson φορούσε ένα άσπρο μπουφάν πάνω από ένα πουκάμισο με γιακά που οι μύτες του κούμπωναν προς τα κάτω, μπλου τζιν και αθλητικά παπούτσια Adidas. Μετά από μια φλύαρη εισαγωγή για το ότι και οι δύο αγαπούσαμε την Αγγλία (ο Carson είχε ζήσει εκεί κατά διαστήματα και η γυναίκα του, η Joy, ήταν Αγγλίδα), έβγαλα το σημειωματάριό μου, έβαλα μπρος το μαγνητοφωνάκι μου και του έκανα τη βασική ερώτηση αν ο Ιησούς είχε όσα απαιτούνταν για να είναι Θεός.

ΖΟΥΣΕ ΚΑΙ ΣΥΓΧΩΡΟΥΣΕ ΣΑΝ ΘΕΟΣ

Η αρχική μου ερώτηση επικεντρώθηκε στο γιατί ο Carson πιστεύει ότι ο Ιησούς είναι Θεός. «Τι είναι εκείνο που είπε ή έκανε», τον ρώτησα, «το οποίο σας πείθει ότι είναι Θεός;» Δεν ήμουν σίγουρος για το πώς θα απαντούσε, αν και περίμενα ότι θα βασιζόταν κυρίως στα υπερφυσικά έργα του Ιησού. Έκανα όμως λάθος.

«Θα μπορούσε κανείς να επικεντρώσει την προσοχή του στα θαύματά του», είπε ο Carson, καθώς ξαπλωνόταν αναπαυτικά στη ράχη της υφασμάτινης πολυθρόνας, «αλλά και άλλοι έχουν κάνει θαύματα οπότε, παρόλο που αυτό θα ήταν ενδεικτικό, δεν είναι και αποφασιστικό. Φυσικά, η Ανάσταση είναι η απόλυτη δικαίωση της

ταυτότητάς Του. Αλλά, απ' όλα όσα έκανε, για μένα το πιο εντυπωσιακό είναι ότι συγχωρούσε τις αμαρτίες».

«Αλήθεια;» είπα, καθώς στριφογύρισα στην καρέκλα μου, η οποία ήταν τοποθετημένη ακριβώς απέναντι από τη δική του, έτσι ώστε να τον βλέπω κατά πρόσωπο. «Πώς κι έτσι;»

«Το θέμα είναι ότι, αν κάνεις κάτι εναντίον μου, εγώ έχω το δικαίωμα να σε συγχωρήσω. Αλλά, αν κάνεις κάτι εναντίον μου και κάποιος άλλος έρχεται και λέει 'σε συγχωρώ', τι είδους πρόσωπο είναι αυτό; Το μόνο πρόσωπο που μπορεί να πει κάτι τέτοιο –και να το πει με εγκυρότητα– είναι ο Ίδιος ο Θεός, διότι η αμαρτία, ακόμη κι αν συνίσταται σε πράξη εναντίον ανθρώπου, είναι σε τελευταία ανάλυση προσβολή εναντίον του Θεού και των εντολών Του».

«Όταν ο Δαβίδ αμάρτησε, κάνοντας μοιχεία και στέλνοντας τον άντρα της γυναίκας σε αποστολή βέβαιου θάνατου, λέει στον Θεό (στον Ψαλμό να'), 'Εις σε, εις σε μόνον ήμαρτον, και το πονηρόν ενώπιόν σου έπραξα'. Αναγνώρισε δηλαδή ότι, αν και είχε βλάψει ανθρώπους, σε τελευταία ανάλυση είχε αμαρτήθει μόνο εναντίον του Θεού, ο οποίος τον έπλασε σύμφωνα με την εικόνα Του, και ο Θεός ήταν Εκείνος που έπρεπε να τον συγχωρήσει».

«Έρχεται λοιπόν ο Ιησούς και λέει στους αμαρτωλούς, 'Σε συγχωρώ'. Οι Ιουδαίοι αναγνώρισαν αμέσως τη βλασφημία που περιέχεται σ' αυτά τα λόγια και αντέδρασαν λέγοντας, '[Τ]ις δύναται να συγχωρή αμαρτίας ειμή εις, ο Θεός;» (Μαρκ. β' 7). Κατά τη γνώμη μου, αυτό είναι το πιο εντυπωσιακό πράγμα που έκανε ο Ιησούς».

«Και όχι μόνο συγχώρησε αμαρτίες ο Ιησούς», παρατήρησα, «αλλά και ισχυρίστηκε ότι ο Ίδιος ήταν αναμάρτητος. Και, φυσικά, το αναμάρτητο είναι μία ιδιότητα του Θεού».

«Βέβαια», απάντησε. «Ιστορικά, στη Δύση, οι άνθρωποι που θεωρούνται ως οι πιο άγιοι είναι εκείνοι οι οποίοι έχουν τη βαθύτερη συνειδητοποίηση των λαθών και αμαρτιών τους. Αυτοί είναι άνθρωποι οι οποίοι έχουν συνειδητοποιήσει τις αποτυχίες, τα πάθη και τη μνησικακία τους και τα καταπολεμούν ειλικρινά με τη χάρη που τους δίνει ο Θεός. Μάλιστα, τα πολεμούν τόσο αποτελεσματικά, που το διακρίνουν αυτό και οι άλλοι και λένε, 'Να ένας άγιος άντρας ή γυναίκα'».

«Έρχεται όμως ο Ιησούς και λέει στα ίσια, 'Τις από σας με ελέγχει περί αμαρτίας;» (Ιωάν. η' 46). Αν εγώ έλεγα κάτι τέτοιο, η

γυναίκα μου, τα παιδιά μου και όλοι όσοι με γνωρίζουν ευχαρίστως θα σηκώνονταν και θα έδιναν τη μαρτυρία τους, ενώ κανείς δεν μπορούσε να το κάνει αυτό για τον Χριστό».

Μολονότι η ηθική τελειότητα και η συγχώρηση είναι αναντίρρητα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της θεότητας, υπάρχουν και μερικά πρόσθετα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ο Ιησούς, αν είναι να πούμε ότι έχει το προφίλ του Θεού. Ήταν ώρα να προχωρήσω σ' αυτά. Αφού λοιπόν άρχισα με τα εύκολα στη συνέντευξή μου με τον Carson, ήταν καιρός να τον ρίξω και στα δύσκολα.

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΝΣΑΡΚΩΣΗΣ

Χρησιμοποιώντας κάτι σημειώσεις που είχα φέρι μαζί μου, εξαπέλυσα κατά του Carson σε αλλεπάλληλες ριπές το βαρύ πυροβολικό μερικών από τις σημαντικότερες αντιρρήσεις κατά του ισχυρισμού ότι ο Ιησούς είναι Θεός.

«Κε Carson, πώς θα ήταν ποτέ δυνατόν ο Ιησούς να είναι Πανταχού Παρών, αν δεν μπορούσε την ίδια χρονική στιγμή να είναι σε δύο διαφορετικά μέρη;» τον ρώτησα. «Πώς θα μπορούσε να είναι Παντογνώστης όταν λέει (Μάρκ. ιγ' 32), 'Περί δε της ημέρας εκείνης και της ώρας ουδείς γινώσκει, ουδέ οι άγγελοι οι εν ουρανών ουδέ ο Υιός, ειμή ο Πατήρ'; Και πώς θα μπορούσε να είναι Παντοδύναμος, όταν τα ευαγγέλια λένε ξεκάθαρα ότι δεν μπορούσε να κάνει πολλά θαύματα στην ιδιαίτερη πατρίδα Του (Ματθ. ιγ' 58);»

Και κουνώντας το στίλο μου προς το μέρος του, για μεγαλύτερη έμφαση, κατέληξα στο συμπέρασμα, «Ας το παραδεχτούμε λοιπόν. Η ίδια η Αγία Γραφή συνηγορεί εναντίον της άποψης ότι ο Ιησούς είναι Θεός».

Ο Carson δεν πτοήθηκε, αλλά συμφώνησε πως δεν υπάρχουν απλές απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα. Γιατί, στο κάτω κάτω, χτυπούν τον πυρήνα της Ενσάρκωσης, δηλαδή το ότι ο Θεός έγινε άνθρωπος, το Πνεύμα πήρε σάρκα, το Άπειρο έγινε πεπερασμένο και το Αιώνιο κλείστηκε στο χρόνο. Αυτό είναι ένα δόγμα που έχει απασχολήσει τους θεολόγους επί αιώνες. Και απ' αυτό ακριβώς το σημείο ο Carson επέλεξε ν' αρχίσει την απάντησή του, ανατρέχοντας δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο οι επιστήμονες έχουν προσπαθήσει να απαντήσουν σ' αυτά τα ερωτήματα διαμέσου των αιώνων.

«Ιστορικά έχουν υπάρξει δύο ή τρεις προσεγγίσεις αυτού του θέματος», άρχισε και η φωνή του ακουγόταν λίγο σαν να ήταν η αρχή μιας διάλεξης.

«Για παράδειγμα, στο τέλος του περασμένου αιώνα ο μεγάλος θεολόγος Benjamin Warfield μελέτησε τα ευαγγέλια και απέδωσε κάποια κομμάτια στη θεότητα του Ιησού και κάποια άλλα στην ανθρώπινη φύση Του. Όταν ο Ιησούς κάνει κάτι που αντανακλά τον Θεό, αυτό αποδίδεται στη θεότητα του Ιησού. Όταν κάνει κάτι που δείχνει τα όριά Του ή το πεπερασμένο της ανθρώπινης φύσης Του (για παράδειγμα τα δάκρυά Του –κλαίει ο Θεός;–), αυτό αποδίδεται στην ανθρώπινη φύση Του».

Κατά τη γνώμη μου, αυτή η εξήγηση ήταν γεμάτη προβλήματα. «Αν κάνεις κάτι τέτοιο, δεν καταλήγεις σ' ένα σχιζοφρενικό Ιησού;» ρώτησα.

«Μπορεί κανείς εύκολα να καταλήξει εκεί, χωρίς να το καταλάβει», απάντησε. «Όλα τα σύμβολα της πίστης επιμένουν στο ότι οι δύο ιδιότητες του Ιησού, η ανθρώπινη και η θεϊκή, παραμένουν ξεχωριστές, παρόλο που συμπίπτουν σε ένα πρόσωπο. Έτσι, πρέπει να αποφεύγεται η λύση που καταλήγει ότι υπάρχει στην ουσία ένας νους ανθρώπινος, του Ιησού, κι ένας Νους Ουράνιος, του Χριστού. Ωστόσο, αυτό αποτελεί έναν τρόπο αντιμετώπισης του ζητήματος και ίσως κάπου υπάρχει μια αλήθεια σ' αυτόν».

«Η άλλη λύση είναι να δεχτεί κανείς ότι λαμβάνει χώρα μία μορφή *κένωσης*, δηλαδή ένα 'άδειασμα'. Η λύση αυτή αντλεί από το δεύτερο κεφάλαιο της επιστολής προς Φιλιππησίους (εδ. 6 επ.), όπου ο Παύλος μάς λέει ότι ο Ιησούς, 'εν μορφή Θεού υπάρχων, δεν ενόμισεν αρπαγήν το να ήναι ίσα με τον Θεόν' αλλ' εαυτόν εκένωσε'. Δηλαδή έγινε ένας κανένας».

Αυτό εμένα μου φάνηκε λίγο απροσδιόριστο. «Μπορείτε να γίνετε σαφέστερος επ' αυτού;» ρώτησα. «Από τι ακριβώς 'άδειασε' τον εαυτό Του;»

Φαίνεται πως είχα αγγίξει την ευαίσθητη χορδή του θέματος. «Α, μα αυτό είναι το ζητούμενο», είπε ο Carson μ' ένα νεύμα. «Διά μέσου των αιώνων οι άνθρωποι έχουν δώσει διαφορετικές απαντήσεις σ' αυτό το ερώτημα. Για παράδειγμα, κένωσε τον εαυτό Του από τη θεότητά Του; Διότι τότε δεν θα μπορούσε πια να είναι Θεός».

«Κένωσε τον εαυτό Του από τις θεϊκές Του ιδιότητες; Και μ' αυτό έχω πρόβλημα, γιατί δεν είναι εύκολο να ξεχωρίσει κανείς τις ιδιότητες από την πραγματικότητα. Αν έχετε ένα ζώο που μοιάζει με άλογο, περπατάει σαν άλογο και έχει τις ιδιότητες του αλόγου, τότε το ζώο που έχετε είναι άλογο. Έτσι, δεν καταλαβαίνω τι σημαίνει να 'αδειάζει' ο Θεός από τις θεϊκές Του ιδιότητες, αλλά παρόλα αυτά να παραμένει Θεός».

«Μερικοί έχουν υποστηρίξει ότι δεν 'άδειασε' ο Ιησούς τον εαυτό Του από τις ιδιότητές Του, αλλά από τη *χρήση* των ιδιοτήτων Του –ένας αυτοπεριορισμός δηλαδή. Αυτό έρχεται πιο κοντά στην αλήθεια, παρόλο που υπήρχαν και φορές που δεν το έκανε αυτό –για παράδειγμα, όταν συγχωρούσε αμαρτίες με τρόπο που μόνο ο Θεός μπορεί, πράγμα που είναι ιδιότητα της θεότητας».

«Άλλοι πάλι πάνε ακόμα πιο μακριά και ισχυρίζονται ότι 'άδειασε τον εαυτό Του από την *αυτοδύναμη χρήση* τους, πράγμα που σημαίνει ότι λειτουργούσε σαν Θεός, όταν ο Ουράνιος Πατέρας Του έδινε τη ρητή έγκριση να το κάνει'. Αυτό τώρα είναι ακόμη πιο κοντά στην αλήθεια. Η δυσκολία όμως μ' αυτό είναι ότι ο Υιός *πάντοτε* ενεργούσε σύμφωνα με τις εντολές του Πατέρα και αυτό είναι κάτι που δεν πρέπει να μας διαφεύγει ακόμη και πέρα απ' την αιωνιότητα! Αλλά έρχεται κοντύτερα στην αλήθεια».

Ένιωσα ότι κατά κάποιον τρόπο γυροφέρναμε στο μάτι του κυκλώνα και κάπως το πλησιάζαμε, αλλά δεν ήμουν και σίγουρος ότι το πλησιάζαμε αρκετά. Αυτή την εντύπωση είχε και ο Carson.

«Στην κυριολεξία», είπε, «το 2^ο κεφάλαιο της προς Φιλιππησίους επιστολής δεν μας λέει *από τι ακριβώς* ο Αιώνιος Υιός 'άδειασε' τον εαυτό Του. Βέβαια τον εαυτό Του τον κένωσε. Έγινε ένας κανένας. Κάποιου είδους 'άδειασμα' όντως έλαβε χώρα, αλλά, ας είμαστε ειλικρινείς με τον εαυτό μας, εδώ μιλάμε για την Ενσάρκωση, ένα από τα κεντρικά μυστήρια της χριστιανικής πίστης».

«Έχουμε να κάνουμε από τη μία μεριά με το Άμορφο, Ασώματο, τα Πάντα Γνωρίζον και Πανταχού Παρόν Άγιο Πνεύμα και από την άλλη με πεπερασμένα, απτά, φυσικά, περιορισμένα στο χρόνο δημιουργήματα. Όταν το ένα γίνεται το άλλο, αναπόφευκτα εμπλεκόμαστε σε πράγματα τα οποία είναι μυστήρια».

«Έτσι, ένα κομμάτι της χριστιανικής θεολογίας, αντί να φροντίζει να ξεφορτωθεί το πρόβλημα παρέχοντας διάφορες

εξηγήσεις, προσπαθεί να επικεντρωθεί στις αποδείξεις των Γραφών και, διατηρώντας τες ακέραιες –πράγμα που είναι και το σωστό–, να βρει τρόπους σύνθεσης, οι οποίοι να έχουν λογική συνέπεια, έστω κι αν δεν δίνουν τέλεια εξήγηση».

Αυτό ήταν ένας ωραίος τρόπος για να πει κανείς ότι οι θεολόγοι έχουν τη δυνατότητα να καταλήγουν σε εξηγήσεις που φαίνονται λογικές, έστω κι αν δεν μπορούν να εξηγήσουν την κάθε πτυχή της Ενσάρκωσης. Αν η Ενσάρκωση είναι μια αλήθεια, δεν είναι απορίας άξιο που τα πεπερασμένα ανθρώπινα μυαλά δεν μπορούν να την κατανοήσουν πλήρως.

Η δική μου εντύπωση ήταν πως είναι λογικό να υπήρξε κάποιο ‘άδειασμα’ του Ιησού (με τη θέλησή Του) από τη χρήση των χαρακτηριστικών Του και αυτό θα εξηγούσε γιατί, κατά τη διάρκεια της ζωής Του πάνω στη γη, δεν ίσχυε γι’ Αυτόν το παν- στα θέματα της γνώσης, δύναμης και παρουσίας, παρόλο που η Καινή Διαθήκη λέει ότι όλες αυτές οι ιδιότητες όντως αλήθευαν γι’ Αυτόν.

Αυτό, ωστόσο, ήταν μέρος μόνο του προβλήματος. Γυρίζοντας τη σελίδα του σημειωματάριου που είχα μαζί μου, είδα μια άλλη σειρά ερωτήσεων σχετικά με συγκεκριμένα Βιβλικά εδάφια, τα οποία φαίνονταν να έρχονται σε έντονη αντίθεση με τον ισχυρισμό του Ιησού ότι είναι Θεός.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ Ή ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ;

Ένα μέρος του προφίλ με το οποίο πρέπει να συμφωνεί η εικόνα του Ιησού είναι ότι ο Θεός είναι μία *μη δημιουργηθείσα* Ύπαρξη, η οποία υπάρχει προαιώνια. Ο προφήτης Ησαΐας, στο εδάφιο 15 του νγ’ κεφαλαίου, εκφράζει την αιώνια ύπαρξη του Θεού με τη φράση ‘ο κατοικών την αιωνιότητα’. «Υπάρχουν όμως μερικά εδάφια», είπα στον Carson, που δίνουν την εντύπωση ότι ο Ιησούς ήταν μία *δημιουργηθείσα* Ύπαρξη.

«Για παράδειγμα», είπα, «το εδάφιο 16 του γ’ κεφαλαίου του κατά Ιωάννην ευαγγελίου αποκαλεί τον Υιό του Θεού ‘μονογενή’· και στην επιστολή προς Κολοσσαείς (α’ 15) ο Ιησούς περιγράφεται

· Ιωάν. γ’ 16: «Διότι τόσο ηγάπησεν ο Θεός τον κόσμον, ώστε έδωκε τον Υιόν αυτού τον μονογενή, διά να μη απολεσθή πας ο πιστεύων εις αυτόν, αλλά να έχη ζωήν αιώνιον» (Σ.τ.μ.).

ως ‘πρωτότοκος πάσης κτίσεως’[·]. Δεν υπονοούν αυτά ξεκάθαρα ότι ο Ιησούς ήταν δημιουργήμα μάλλον παρά Δημιουργός;»

Μία από τις ειδικότητες του Carson είναι η ελληνική γραμματική, την οποία και επικαλέστηκε, για να μου απαντήσει και για τα δύο αυτά εδάφια.

«Ας πάρουμε πρώτα το εδάφιο στο ευαγγέλιο του Ιωάννη που λέει ‘μονογενής’. Το συνήθως συμβαίνουν είναι να συσχετίζεται αυτό το εδάφιο μ’ αυτή την ίδια την Ενσάρκωση –δηλαδή, με τη γέννηση του Ιησού από την Παρθένο Μαρία. Αλλά αυτή δεν είναι και η έννοια της λέξης στα ελληνικά.

«Στην πραγματικότητα ο όρος ‘μονογενής’ σημαίνει ‘μοναδικός’ –μόνος στο είδος/γένος Του. Μάλιστα δε τον 1^ο μ.Χ. αιώνα ο όρος αυτός χρησιμοποιείτο συνήθως μαζί με τη λέξη ‘αγαπητός’. Συνεπώς, το Ιωάννης γ’ 16 απλά λέει ότι ο Ιησούς είναι ο μοναδικός και αγαπημένος Υιός, όχι ότι και οντολογικά γεννήθηκε μέσα στο χρόνο».

«Αυτό εξηγεί μόνο το ένα απ’ τα δύο εδάφια», επισήμανα.

«ΟΚ, ας κοιτάξουμε και το εδάφιο στην προς Κολοσσαείς επιστολή που χρησιμοποιείται ο όρος ‘πρωτότοκος’. Οι περισσότεροι σχολιαστές, είτε είναι συντηρητικοί είτε φιλελεύθεροι, αναγνωρίζουν ότι στην Παλαιά Διαθήκη ο πρωτότοκος –εξαιτίας των περί διαδοχής νόμων– κανονικά έπαιρνε τη μερίδα του λέοντος της κληρονομιάς ή, σε περίπτωση βασιλικής διαδοχής, ο πρωτότοκος θα γινόταν βασιλιάς. Συνεπώς, ο πρωτότοκος ήταν εκείνος που, σε τελευταία ανάλυση, έπαιρνε όλα τα δικαιώματα του πατέρα».

«Το 2^ο αιώνα π.Χ. υπάρχουν ήδη περιπτώσεις που ο όρος δεν χρησιμοποιείται πια για τη γέννηση αυτή καθαυτή ή τη γέννηση στην πρώτη θέση, αλλά για να υποδηλώσει την ιδέα της εξουσίας η οποία συμπαρακολουθεί το νόμιμο διάδοχο. Με αυτή την έννοια ισχύει για τον Ιησού, όπως εξάλλου συμφωνούν όλοι σχεδόν οι επιστήμονες. Με αυτή την έννοια, ίσως η έκφραση ‘πρωτότοκος πάσης κτίσεως’ να είναι ελαφρά παραπλανητική».

«Ποια θα ήταν μια καλύτερη έκφραση;» ρώτησα.

«Νομίζω ‘ύπατος κληρονόμος’ θα ήταν πιο ταιριαστό με το νόημα», απάντησε.

[·] Κολοσ. α’ 15 : «...όστις [Ιησούς Χριστός] είναι εικών του Θεού του αοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως» (Σ.τ.μ.).

Παρόλο που αυτό θα εξηγούσε την έννοια του εδαφίου στο πρώτο κεφάλαιο της προς Κολοσσαείς, ο Carson πήγε ακόμα μακρύτερα με μια τελευταία του παρατήρηση.

«Αν παραπέμψεις στο πρώτο κεφάλαιο της προς Κολοσσαείς», είπε, «πρέπει να δεις το θέμα στο σύνολό του και να διαβάσεις το εδάφιο 9 στο δεύτερο κεφάλαιο της ίδιας επιστολής, όπου ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει, ‘διότι εν αυτό κατοικεί παν το πλήρωμα της θεότητος σωματικώς’. Δεν θα έφασκε και θα αντέφασκε ο συγγραφέας. Άρα, ο όρος ‘πρωτότοκος’ δεν μπορεί να αποκλείσει την αιωνιότητα του Ιησού, αφού αυτή η ιδιότητα περιέχεται στην πληρότητα της θεότητας».

Για μένα αυτό ήταν η τελειωτική απάντηση. Αλλά υπήρχαν και άλλα δύσκολα σημεία. Για παράδειγμα, στο κατά Μάρκον ευαγγέλιο (ι’ 17) κάποιος απευθύνεται στον Ιησού προσφωνώντας Τον ‘Διδάσκαλε αγαθέ’, οπότε Εκείνος του απαντά, ‘Τι με λέγεις αγαθόν; Ουδείς αγαθός, ειμή εις, ο Θεός’ (εδ. 18).

«Δεν αρνείται τη θεότητά Του λέγοντας αυτό;» ρώτησα.

«Όχι, νομίζω ότι σκοπός Του ήταν να κάνει αυτόν που Του υπέβαλε την ερώτηση να σταματήσει και να σκεφτεί τι έλεγε», εξήγησε ο Carson. «Το αντίστοιχο σημείο στον Ματθαίο είναι λίγο ευρύτερο και δεν δείχνει ότι ο Ιησούς βάζει τη θεότητά Του σε δεύτερη μοίρα».

«Νομίζω ότι αυτό που λέει ο Ιησούς είναι τούτο, ‘Στάσου μια στιγμή. Γιατί με λες αγαθός; Το λες σαν κάτι τυπικά ευγενικό, όπως δηλαδή λέμε σου εύχομαι να έχεις μια ‘καλή μέρα’; Τι ακριβώς εννοείς με τη λέξη ‘αγαθός’; Με αποκαλείς ‘Δάσκαλε αγαθέ’ για να με καλοπιάσεις;’»

«Υπό μία έννοια, δηλαδή από θεμελιωδώς ουσιαστικής πλευράς, μόνο ένας αγαθός υπάρχει και αυτός είναι ο Θεός. Αλλά για τον Ιησού δεν συνάγεται απ’ αυτό ότι ο Ίδιος δεν είναι Θεός, οπότε ‘Μη με αποκαλείς έτσι’. Εκείνο που ο Ιησούς λέει είναι, ‘Συνειδητοποιείς τι λες, όταν προφέρεις αυτή τη φράση; Αποδίδεις πραγματικά σ’ Εμένα ό,τι πρέπει να αποδίδεται μόνο στον Θεό;»

· «Διδάσκαλε αγαθέ, τι καλόν να πράξω διά να έχω ζωήν αιώνιον; Ο δε είπε προς αυτόν, Τι με λέγεις αγαθόν; ουδείς αγαθός ειμή εις, ο Θεός. Αλλ’ εάν θέλῃς να εισέλθῃς εις τη ζωήν, φύλαξον τας εντολάς» (Ματθ. ιθ’ 16-17) (Σ.τ.μ.).

«Αυτό θα μπορούσε να 'χτενιστεί' έτσι ώστε να ακούγεται, 'Είμαι πραγματικά αυτό που λες. Μιλάς σωστά, έστω κι αν δεν το συνειδητοποιείς.' Ή, 'Μην τολμάς να με αποκαλείς έτσι. Όταν με ξαναπροσφωνήσεις, αποκάλεσέ με 'Ιησού αμαρτωλέ', όπως κάνουν κι όλοι οι άλλοι'. Με βάση αυτά που ο Ιησούς λέει ή κάνει σε άλλα σημεία, με ποια έννοια είναι λογικό να το εννοήσουμε;»

Με τόσα πολλά εδάφια να αποκαλούν τον Ιησού 'αναμάρτητο', 'δίκαιο', 'αθώο', 'άμωμο' και 'άγιο' η απάντηση ήταν αυτονόητη.

ΗΤΑΝ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΕΝΑΣ ΚΑΤΩΤΕΡΟΣ ΘΕΟΣ;

Αν ο Ιησούς ήταν Θεός, τι είδους Θεός ήταν; Ήταν ίσος με τον Θεό, ή ένα είδος κατώτερου Θεού, ο οποίος είχε μεν τις ιδιότητες του Θεού αλλά δεν ταίριαζε και απόλυτα με το πορτρέτο του Θεού της Παλαιάς Διαθήκης;

Αυτή η ερώτηση προκύπτει από ένα άλλο εδάφιο, το οποίο επίσης ανέφερα στον Carson. «Στο δέκατο τέταρτο κεφάλαιο του κατά Ιωάννην ευαγγελίου, εδάφιο 28, ο Ιησούς φέρεται να λέει, «ο Πατήρ μου είναι μεγαλύτερός μου». Μερικοί βλέπουν αυτό και συμπεραίνουν ότι ο Ιησούς πρέπει να ήταν ένα κατώτερο είδος Θεού. Έχουν δίκιο;» τον ρώτησα.

Ο Carson αναστέναξε. «Ο πατέρας μου ήταν ιεροκήρυκας», απάντησε, «και στο σπίτι μας υπήρχε μια φράση που άκουγα να τη λένε όταν ήμουνα μικρός: 'ένα κείμενο βγαλμένο απ' το περιεχόμενό του γίνεται αφορμή να προβάλλεται ως αποδεικτικό στοιχείο'. Είναι πολύ σημαντικό να δει κανείς αυτό το εδάφιο κάτω απ' αυτό το πρίσμα».

«Οι μαθητές στενάζουν, γιατί ο Ιησούς τούς είπε ότι φεύγει. Ο Ιησούς λέει, 'Εάν με ηγαπάτε, ηθέλετε χαρεί ότι είπον, Υπάγω προς τον Πατέρα' διότι ο Πατήρ μου είναι μεγαλύτερός μου'. Αυτό σημαίνει ότι ο Ιησούς επιστρέφει στη Δόξα, η οποία προηγουμένως Του ανήκε. Έτσι, αν πραγματικά γνωρίζουν Ποιος είναι και Τον αγαπούν όπως πρέπει, θα χαρούν που Εκείνος επιστρέφει στον κόσμο στον οποίο είναι πραγματικά *μεγαλύτερος*. Στο δέκατο έβδομο κεφάλαιο του κατά Ιωάννην ευαγγελίου, εδάφιο 5, ο Ιησούς λέει, 'Και τώρα δόξασόν με συ, Πάτερ, με την δόξαν την οποία είχαν παρά

σοι πριν γείνη ο κόσμος' –πράγμα που εξηγεί με ποιον τρόπο ο Πατέρας είναι μεγαλύτερός Του».

«Όταν χρησιμοποιούμε μία έννοια όπως το 'μεγαλύτερος', αυτό δεν σημαίνει ότι ο συγκριτικός βαθμός αναφέρεται στον *οντολογικά* μεγαλύτερο. Αν, για παράδειγμα, πω ότι ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών είναι μεγαλύτερος από μένα, δεν λέω ότι σαν άτομο είναι ένα ανώτερο ον από μένα. Είναι μεγαλύτερός μου σε στρατιωτική δύναμη, πολιτική παρουσία και δημόσια αναγνώριση, αλλά δεν είναι μεγαλύτερος από μένα ως ανθρώπινο ον. Είναι άνθρωπος, όπως κι εγώ είμαι άνθρωπος».

«Έτσι, όταν ο Ιησούς λέει, 'Ο Πατέρας μου είναι μεγαλύτερός μου', πρέπει να δούμε πώς την εννοεί αυτή τη φράση και ν' αναρωτηθούμε αν ο Ιησούς εννοεί, 'Είναι μεγαλύτερος από μένα, επειδή Εκείνος είναι Θεός κι εγώ δεν είμαι'. Πραγματικά, αυτό θα ήταν γελοίο να το πει. Φανταστείτε ν' ανέβαινα εγώ σ' ένα βήμα και να διακήρυττα, 'Σας διαβεβαιώνω επισήμως ότι ο Θεός είναι μεγαλύτερος από μένα'. Μια τέτοια διαπίστωση μάλλον θα ήταν περιττή».

«Η σύγκριση έχει σημασία μόνο αν οι δύο είναι ήδη στο ίδιο επίπεδο και έχει λάβει χώρα κάποιος περιορισμός της θεϊκής ιδιότητας. Ο Ιησούς ήδη βρίσκεται στον περιορισμό της Ενσάρκωσης –πάει για το Σταυρό, πάει για το θάνατο–, αλλά πορεύεται επίσης και προς τον Ουρανό, προς τον Πατέρα και τη Δόξα, την οποία είχε με τον Πατέρα πριν δημιουργηθεί ο κόσμος».

«Λέει, 'Εσείς στενάζετε για μένα, αλλά θα έπρεπε να χαίρεστε γιατί επιστρέφω στον οίκο μου.' Με αυτή την έννοια λέει ο Ιησούς το 'Ο Πατέρας μου είναι μεγαλύτερός μου'».

«Οπότε», είπα, «αυτό δεν υπονοεί άρνηση της θεότητάς Του».

«Όχι», είπε κλείνοντας το θέμα, «πραγματικά όχι. Αυτό βγαίνει καθαρά από τα συμφραζόμενα».

Παρόλο που ήμουν έτοιμος να δεχτώ ότι ο Ιησούς δεν είναι κανένας υποδεέστερος Θεός, είχα ένα άλλο πιο ευαίσθητο ερώτημα να κάνω. Πώς μπορούσε ο Ιησούς να είναι ένας ελεήμων Θεός τη στιγμή που προσυπογράφει την ιδέα της Αιώνιας Κόλασης για όσους Τον απορρίπτουν;

ΤΟ ΔΥΣΚΟΛΟ ΕΡΩΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΟΛΑΣΗΣ

Η Αγία Γραφή λέει ότι ο Θεός είναι αγάπη. Η Καινή Διαθήκη επιβεβαιώνει ότι το ίδιο ισχύει για τον Ιησού. Μπορεί όμως πράγματι αυτό να αληθεύει, όταν στέλνουν τους ανθρώπους στην Κόλαση; Σε τελευταία ανάλυση ο Ιησούς μιλάει περισσότερο για την Κόλαση απ' ό,τι κανείς άλλος σ' ολόκληρη την Αγία Γραφή. Δεν είναι ασυμβίβαστο αυτό με τον υποτιθέμενο ήπιο και συμπονετικό χαρακτήρα Του;»

Κάνοντας αυτή την ερώτηση στον Carson παρέθεσα τα σκληρά λόγια του αγνωστικιστή Charles Templeton: «Πώς θα μπορούσε ένας Ουράνιος Πατέρας, που είναι όλος αγάπη, να δημιουργήσει μια Αιώνια Κόλαση και διαμέσου των αιώνων να καταδικάσει εκεί εκατομμύρια ανθρώπων, επειδή δεν αποδέχονται –ή δεν μπορούν ή δεν θέλουν ν' αποδεχτούν– ορισμένες θρησκευτικές πεποιθήσεις;»

Αυτό το ερώτημα, αν και στριμωγμένο σ' αυτή την πρόταση, για να έχει μεγαλύτερη απήχηση, δεν εξόργισε τον Carson. Άρχισε με μια διευκρίνιση. «Πρώτα πρώτα», είπε, «δεν είμαι σίγουρος ότι ο Θεός εξαποστέλνει τους ανθρώπους στην Κόλαση απλά και μόνο επειδή δεν δέχονται ορισμένες πεποιθήσεις»³.

Σκέφτηκε μια στιγμή και μετά ανέτρεξε λίγο πίσω, προκειμένου να δώσει μια πιο λεπτομερή απάντηση μέσ' απ' την παρουσίαση ενός θέματος, που πολλοί σύγχρονοι θεωρούν έναν περίεργο αναχρονισμό: την αμαρτία.

«Φαντάσου τον Θεό στην αρχή της Δημιουργίας με έναν άντρα και μία γυναίκα που τους έφτιαξε σύμφωνα με τη δική Του εικόνα και ομοίωση», είπε ο Carson. «Το πρωί ξυπνάνε και σκέφτονται τον Θεό. Τον αγαπούν πραγματικά. Χαίρονται να κάνουν το θέλημά Του. Όλη τους η ευχαρίστηση είναι αυτό. Η σχέση τους μαζί Του, αλλά και μεταξύ τους, είναι αυτή ακριβώς που πρέπει να είναι».

«Μετά, με την είσοδο στο προσκήνιο της αμαρτίας και της επανάστασης, αυτοί οι φορείς της εικόνας του Θεού αρχίζουν να σκέφτονται ότι είναι οι ίδιοι το κέντρο του Σύμπαντος. Όχι βέβαια ότι είναι και στην πραγματικότητα, αλλά έτσι σκέφτονται. Και έτσι σκεφτόμαστε κι εμείς. Όλα όσα αποκαλούμε κοινωνικές παθολογίες –πόλεμος, βιασμός, πικρία, υποθαλάσσια ζηλοφθονία, κρυφοί

φθόνοι, εγωισμός, σύμπλεγμα κατωτερότητας– έχουν να κάνουν στο ξεκίνημά τους με το ότι η σχέση μας με τον Θεό δεν είναι σωστή. Η συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι ότι οι άνθρωποι βλάπτονται».

«Από πλευράς Θεού αυτό είναι τρομερά αποκρουστικό. Τι θα πρέπει λοιπόν να κάνει ο Θεός γι' αυτό; Αν πει, 'Δεν δίνω δεκάρα', αυτό που λέει στην ουσία είναι ότι δεν ενδιαφέρεται για το κακό. Είναι κάπως σαν να έλεγε, 'Α, ναι, το ολοκαύτωμα. Δεν με ενδιαφέρει καθόλου!' Δεν θα μας σοκάριζε το γεγονός ότι ο Θεός δεν κάνει καμία ηθική κρίση πάνω σε τέτοια θέματα;»

«Αν όμως είναι το είδος του Θεού που κάνει ηθική κρίση πάνω σε τέτοια θέματα, θα πρέπει να έχει και ηθική κρίση για όλους αυτούς τους φορείς της θεϊκής εικόνας και ομοίωσης, που κουνάνε την ασήμαντη γροθιά τους μπρος στο πρόσωπό Του και Του λένε εκείνο που είπε και ο Φρανκ Σινάτρα, 'I did it *my way*' (Εγώ τα έκανα όπως ήθελα εγώ!). Αυτή είναι η πραγματική έννοια της αμαρτίας».

«Με αυτή την έννοια, η Κόλαση δεν είναι απλά ένας τόπος στον οποίο οι άνθρωποι καταδικάζονται, επειδή ήταν αρκετά καλοί άνθρωποι, αλλά δεν πίστευαν στις 'σωστές δοξασίες'. Καταδικάζονται εκεί γιατί επαναστατούν κατά του Δημιουργού τους και θέλουν να είναι αυτοί το κέντρο του Σύμπαντος. Η Κόλαση δεν περιέχει ανθρώπους οι οποίοι έχουν ήδη μετανοήσει, αλλά ο Θεός δεν είναι αρκετά ελεήμων να τους αφήσει να βγουν. Είναι γεμάτη ανθρώπους οι οποίοι σε ολόκληρη την αιωνιότητα εξακολουθούν να θέλουν να είναι εκείνοι το κέντρο του Σύμπαντος και οι οποίοι εξακολουθούν να εμμένουν στην επανάστασή τους κατά του Θεού».

«Τι πρέπει να πει τώρα ο Θεός; Αν πει ότι δεν Τον ενδιαφέρει, δεν είναι πια ένας Θεός τον οποίο αξίζει να θαυμάζουμε. Ή είναι ολότελα αδιάφορος για την ηθική ή είναι ένας ανήθικος Θεός. Το να έκανε οτιδήποτε άλλο από αιώνια καταδίκη, ερχόμενος αντιμέτωπος με αυτή την περίπτωση της κατάφωρης απείθειας, θα ήταν σαν να υποβίβαζε τον Ίδιο Του τον εαυτό».

Τον διέκοψα, «Αλλά αυτό που φαίνεται να ενοχλεί περισσότερο απ' όλα είναι ότι ο Θεός θα τιμωρεί τους ανθρώπους για ολόκληρη την αιωνιότητα. Αυτό ακούγεται μοχθηρό, δεν είν' έτσι;»

Ο Carson απάντησε και είπε, «*Πρώτα απ' όλα*, η Αγία Γραφή λέει ότι υπάρχουν διαφόρων ειδών τιμωρίες, οπότε δεν είμαι καθόλου

σίγουρος ότι ο ίδιος βαθμός βαρύτητας ισχύει για όλους τους ανθρώπους».

«Δεύτερον, αν ο Θεός έπαιρνε το χέρι Του από ολόκληρη αυτή την ανθρωπότητα που βρίσκεται σε πτώση και δεν υπήρχαν φραγμοί κατά της ανθρώπινης κακίας, την Κόλαση θα τη φτιάχναμε εμείς οι ίδιοι. Έτσι, αν αφήσεις ένα μεγάλο αριθμό αμαρτωλών να ζει κάπου σ' έναν περιορισμένο χώρο, όπου δεν κάνουν κακό σε κανέναν άλλο εκτός από τον ίδιο τον εαυτό τους, τι άλλο θα είχες παρά Κόλαση; Υπό μία έννοια, λοιπόν, αυτοί οι ίδιοι επιβάλλουν την καταδίκη στον εαυτό τους και αυτό είναι εκείνο το οποίο επιθυμούν, διότι εξακολουθούν να μη μετανοούν».

Νόμιζα πως ο Carson είχε τελειώσει την απάντησή του, γιατί δίστασε για λίγο. Αλλά γελάστηκα γιατί είχε και ένα ακόμη σημαντικό επιχείρημα. «Ένα από τα πράγματα στα οποία επιμένει η Αγία Γραφή είναι όχι μόνο ότι στο τέλος θα αποδοθεί δικαιοσύνη, αλλά ότι και θα φανεί αυτό, έτσι ώστε να κλειστεί κάθε στόμα».

Πιάστηκα απ' αυτό το τελευταίο επιχείρημα και είπα: «Δηλαδή, την Ημέρα της Κρίσης δεν θα υπάρξει κανείς ο οποίος θα δει την απονομή της δικαιοσύνης και, αφού γευτεί αυτή την εμπειρία, θα μπορέσει να πει ότι ο Θεός δεν ήταν δίκαιος απέναντί του. Με τον τρόπο με τον οποίο ο Θεός θα κρίνει τον κόσμο, ο καθένας θα αναγνωρίσει την απονομή της θεμελιώδους δικαιοσύνης από το Χέρι του Θεού».

«Σωστά», είπε ο Carson αποφασιστικά. «Σ' αυτό τον κόσμο δεν επικρατεί πάντα η δικαιοσύνη. Αυτό το βλέπουμε καθημερινά. Αλλά την Ημέρα της Κρίσης θα αποδοθεί δικαιοσύνη, έτσι ώστε να το δουν όλοι. Κανείς δεν θα μπορέσει να παραπονεθεί και να πει, 'Μα, αυτό είναι άδικο'».

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΚΑΙ Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Υπήρχε ένα ακόμα ζήτημα που θα ήθελα να συζητήσω με τον Carson. Κοίταξα το ρολόι μου και τον ρώτησα: «Έχετε λίγα λεπτά ακόμη;» Όταν μου έδωσε να καταλάβω πως είχε, άρχισα να του εκθέτω ένα ακόμη αμφιλεγόμενο ζήτημα.

Για να είναι Θεός ο Ιησούς, θα πρέπει να είναι ηθικά τέλειος. Μερικοί από τους επικριτές του χριστιανισμού έχουν υποστηρίξει ότι

υστερούσε σ' αυτό γιατί, ισχυρίζονται, εμμέσως υποστήριζε τη δουλεία. Όπως έγραψε και ο Morton Smith:

«Υπήρχαν άπειροι δούλοι που ανήκαν στον Αυτοκράτορα και το Ρωμαϊκό Κράτος. Ο Ναός στην Ιερουσαλήμ είχε δούλους. Ο Αρχιερέας είχε δούλους (μάλιστα ένας απ' αυτούς έχασε ένα αυτί κατά τη σύλληψη του Ιησού). Όλοι οι πλούσιοι και όλοι οι μικρομεσαίοι είχαν δούλους. Καθόσον ξέρουμε, ο Ιησούς ουδέποτε εναντιώθηκε σ' αυτό το θεσμό... Κατά τη διάρκεια των νεανικών χρόνων του Ιησού φαίνεται να υπήρξαν επαναστάσεις δούλων στην Παλαιστίνη και στην Ιορδανία. Αν υπήρχε ένας αρχηγός τέτοιων επαναστατικών κινήματων, ο οποίος μάλιστα να έκανε θαύματα, θα είχε πάρει με το μέρος του πολλούς οπαδούς. Αν ο Ιησούς είχε καταδικάσει τη δουλεία ή υποσχεθεί απελευθέρωση, θα το είχαμε πληροφορηθεί κάτι τέτοιο. Δεν έχουμε όμως ακούσει τίποτε, οπότε το πιθανότερο είναι ότι δεν είπε τίποτε για το θέμα»⁴.

Πώς μπορεί να συμβιβαστεί η παράλειψη του Ιησού να πάρει θέση πάνω σ' αυτό το ζήτημα με την αγάπη του Θεού για όλους τους ανθρώπους; Ρώτησα λοιπόν το συνομιλητή μου: «Γιατί δεν διαμαρτυρήθηκε έντονα ο Ιησούς να πει 'η δουλεία είναι κακό;' Ήταν ηθικά ελλιπής που δεν ενδιαφέρθηκε να εξαρθρώσει ένα θεσμό που υποβίβαζε τον άνθρωπο, ο οποίος δημιουργήθηκε κατά την εικόνα του Θεού;»

Ο Carson ίσως το σώμα του στην καρέκλα και είπε: «Πραγματικά, νομίζω ότι όσοι θέτουν αυτό το ερώτημα δεν έχουν καταλάβει τίποτε. Αν μου επιτρέψετε, θα δώσω πρώτα μια ιδέα για το θεσμό της δουλείας διαχρονικά, της αρχαίας αλλά και της σύγχρονης, γιατί βλέπετε στη δική μας κουλτούρα το θέμα της δουλείας έχει αποχρώσεις που δεν είχε στον αρχαίο κόσμο».

«Σας παρακαλώ», απάντησα, και του έκανα νόημα να συνεχίσει.

Η ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΙΕΣΗΣ

Στο βιβλίο του *Race and Culture (Φυλή και πολιτισμός)*⁵ ο αφρικανικής καταγωγής Αμερικανός επιστήμονας Thomas Sowell τονίζει ότι κάθε μεγάλος πολιτισμός διαμέσου των αιώνων είχε

δουλεία», εξήγησε ο Carson. «Παρόλο που μπορεί αρχικά να συνδεόταν με στρατιωτικές κατακτήσεις, συνήθως η δουλεία εκπλήρωνε έναν οικονομικό σκοπό. Τότε δεν είχαν τη νομοθεσία της πτώχευσης, οπότε αν σου τύχαιναν φοβερές δυσκολίες, πούλαγες τον εαυτό σου ή/και την οικογένειά σου ως δούλο. Η δουλεία, εκτός του ότι εξοφλούσε ένα χρέος, πρόσφερε επίσης εργασιακή απασχόληση. Δεν ήταν απαραίτητα κάτι πέρα για πέρα κακό. Τουλάχιστον, αποτελούσε έναν τρόπο για να επιβιώσει κανείς».

«Σας παρακαλώ μην παρερμηνεύσετε τα λόγια μου. Επουδενί λόγω προσπαθώ να ωραιοποιήσω το θεσμό της δουλείας. Ωστόσο, στη ρωμαϊκή εποχή υπήρχαν δούλοι, οι οποίοι ήταν χειρώνακτες, και υπήρχαν επίσης και άλλοι, οι οποίοι ήταν κάτι το ανάλογο των σημερινών κατόχων διδακτορικών πτυχίων που δίδασκαν σε οικογένειες. Και δεν υπήρχε καμία συσχέτιση μεταξύ φυλής και δουλείας».

«Ναι, αλλά στην Αμερική *όλοι* οι μαύροι και *μόνο* οι μαύροι ήταν δούλοι», παρατήρησα. «Αυτό ήταν ένα από τα τραγικά σημεία του όλου θέματος και δημιούργησε και την εσφαλμένη εντύπωση ότι υπάρχει κάποια κατωτερότητα της μαύρης φυλής που πολλοί από μας μέχρι σήμερα αγωνιζόμαστε να εξαλείψουμε».

«Και τώρα ας δούμε την Αγία Γραφή. Σύμφωνα με το Νόμο, στην ιουδαϊκή κοινωνία *όλοι* έπρεπε να αφήνονται ελεύθεροι κάθε ιωβηλαίο έτος. Με άλλα λόγια, υπήρχε απαγόρευση της δουλείας κάθε επτά χρόνια. Εάν και κατά πόσο αυτό ετηρείτο, είναι άλλο θέμα. Πάντως, το ζήτημα είναι ότι έτσι όρισε ο Θεός και αυτό είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο ανατράφηκε ο Ιησούς».

«Αλλά, θα πρέπει κυρίως να εστιάσουμε την προσοχή μας στην *αποστολή* την οποία είχε να εκπληρώσει ο Ιησούς. Στην ουσία δεν ήρθε να ανατρέψει το ρωμαϊκό οικονομικό σύστημα, το οποίο περιλάμβανε και τη δουλεία. Ήρθε να ελευθερώσει άντρες και γυναίκες από την αμαρτία τους. Θέλω λοιπόν να απαντήσω ως εξής: αυτό που κάνει το μήνυμα του Ιησού είναι να μεταμορφώνει τους ανθρώπους, έτσι ώστε να αρχίσουν ν' αγαπούν τον Θεό με όλη τους την καρδιά, την ψυχή, τη διάνοια και τη δύναμη και ν' αγαπούν τον πλησίον τους όπως τον εαυτό τους, πράγμα το οποίο φυσικά έχει μεγάλη επίδραση στο θεσμό της δουλείας».

«Δείτε τι λέει ο απόστολος Παύλος στην επιστολή προς Φιλήμονα, αναφορικά μ' ένα δούλο ο οποίος είχε δραπετεύσει, τον Ονήσιμο. Δεν λέει ότι πρέπει να καταργηθεί ο θεσμός της δουλείας, γιατί το μόνο καλό που θα έκανε αυτό είναι να τον εκτελέσουν. Αντί γι' αυτό, λέει στον Φιλήμονα να συμπεριφερθεί στον Ονήσιμο σαν προς αδελφό εν Χριστώ, όπως θα φερόταν και προς τον ίδιο τον Παύλο. Και έπειτα, για να μη μένει καμιά αμφιβολία, ο Παύλος θυμίζει στον Φιλήμονα ότι και τον ίδιο του τον εαυτό χρωστάει στον Παύλο ('και σεαυτόν έτι μοι χρεωστέεις') εξαιτίας του ευαγγελίου».

Συνεπώς, η ανατροπή του θεσμού της δουλείας γίνεται με την αλλαγή των ανθρώπων διαμέσου του ευαγγελίου και όχι με την αλλαγή του οικονομικού συστήματος. Όλοι έχουμε δει τι συμβαίνει, όταν απλά και μόνο αλλάξει ένα οικονομικό σύστημα και αντικατασταθεί από ένα άλλο. Το κομμουνιστικό όνειρο συνίστατο σ' αυτό ακριβώς: να αντικατασταθεί ο επαναστάτης-άνθρωπος από το νέο-άνθρωπο. Το πρόβλημα είναι ότι ο κομμουνισμός δεν έφτασε ποτέ σ' αυτό το νέο-άνθρωπο. Ναι μεν ξεφορτώθηκε εκείνους που καταπίεζαν τους αγρότες, αλλά αυτό δεν σήμαινε ότι και οι αγρότες βρήκαν ξαφνικά την ελευθερία τους –απλά πέρασαν σ' ένα άλλο σύστημα σκότους. Γιατί, σε τελευταία ανάλυση, αν θέλεις να επιτύχεις μια αλλαγή διαρκείας, πρέπει να μεταμορφώσεις την ανθρώπινη καρδιά. Αυτή ήταν η αποστολή του Ιησού».

«Επίσης, αξίζει τον κόπο να αναρωτηθεί κανείς, μαζί με τον Sowell, πώς τελικά καταργήθηκε ο θεσμός της δουλείας. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι το κίνητρο για την κατάργηση της δουλείας ήταν η αφύπνιση της ευαγγελικής συνείδησης στην Αγγλία. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα οι χριστιανοί αγωνίστηκαν για την κατάργηση της δουλείας μέσα από κοινοβουλευτικές διαδικασίες και χρησιμοποίησαν βρετανικά κανονιοφόρα, για να σταματήσουν την υπερατλαντική μεταφορά των δούλων».

«Παρόλο που 11 εκατομύρια Αφρικανοί στάλθηκαν δούλοι στην Αμερική –και μερικοί μάλιστα ούτε καν έφτασαν–, άλλα 13 περίπου εκατομύρια στάλθηκαν στον αραβικό κόσμο για να γίνουν δούλοι. Και πάλι ήταν οι Βρετανοί, των οποίων την καρδιά είχε μεταμορφώσει ο Χριστός, που έστειλαν τα κανονιοφόρα τους στον περσικό κόλπο για να διαμαρτυρηθούν γι' αυτό».

Η απάντηση του Carson όχι μόνο ήταν ιστορικά σωστή, αλλά ανταποκρινόταν και στη δική μου προσωπική εμπειρία. Για παράδειγμα, πριν χρόνια γνώριζα έναν επιχειρηματία ο οποίος ήταν μεγάλος ρατσιστής και περιφρονούσε όλους όσους δεν ήταν λευκοί. Δεν έκανε καμία προσπάθεια να κρύψει την περιφρόνησή του για τους αφρικανικής καταγωγής Αμερικανούς, αφήνοντας συχνά τα πικρόχολα αισθήματά του να εκφραστούν μέσ' από αγενή ανέκδοτα και καυστικά σχόλια. Καμιά επιχειρηματολογία δεν μπορούσε να τον κάνει ν' αλλάξει τις αποκρουστικές απόψεις του.

Κάποτε πίστεψε και έγινε οπαδός του Ιησού Χριστού. Μπρος στα έκθαμβα μάτια μου οι θέσεις, η οπτική του γωνία και η προοπτική του άρχισαν ν' αλλάζουν σιγά σιγά, καθώς ο Θεός ανανέωνε την καρδιά του. Κατέληξε να δει ότι δεν μπορούσε πια να τρέφει αρνητικά αισθήματα στην καρδιά του για κανέναν, αφού η Αγία Γραφή μάς λέει ότι όλοι οι άνθρωποι δημιουργήθηκαν σύμφωνα με την εικόνα του Θεού. Σήμερα μπορώ να πω ότι πραγματικά ξέρει ν' αγαπά και δέχεται τους άλλους, ακόμη κι αν είναι διαφορετικοί απ' αυτόν.

Δεν είναι οι νόμοι που τον έκαναν ν' αλλάξει. Δεν είναι η λογική. Δεν είναι το συναίσθημα. Ο ίδιος θα σας πει ότι τον άλλαξε ο Θεός –απ' τα μέσα προς τα έξω– αποφασιστικά, ολοκληρωτικά και μόνιμα. Αυτή είναι μία από τις πολλές περιπτώσεις που έχω δει τη δύναμη του ευαγγελίου, για την οποία μίλησε ο Carson, να θριαμβεύει –δύναμη να μετατρέπει μοχθηρούς εκδικητές σε ανθρωπιστές, σκληρόκαρδους τσιγγούνηδες σε τρυφερούς ευεργέτες, λάτρεις της δύναμης και της εξουσίας σε ταπεινούς δούλους και εκμεταλλευτές ανθρώπων (είτε με τη μορφή δουλείας είτε με τη μορφή οποιασδήποτε άλλης καταδυνάστευσης) σε εξαιρετικά δοτικά άτομα.

Αυτό εναρμονίζεται απόλυτα μ' εκείνο που είπε ο Παύλος στην επιστολή προς Γαλάτας (γ' 28): «Δεν είναι πλέον Ιουδαίος ουδέ Έλλην' δεν είναι δούλος ουδέ ελεύθερος' δεν είναι άρσεν και θήλυ' διότι πάντες σεις είσθε εις εν Χριστώ Ιησού».

ΠΡΟΦΙΑ ΤΑΙΡΙΑΣΤΟ ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ο Carson κι εγώ εξακολουθήσαμε να μιλάμε, κάποτε με έντονο τόνο φωνής, για δύο ώρες γράφοντας περισσότερες κασέτες

στο μαγνητόφωνο απ' ό,τι θα μπορούσα να περιλάβω σ' αυτό το κεφάλαιο. Κατά τη γνώμη μου, οι απαντήσεις του ήταν απόλυτα σύμφωνες με τη λογική και θεολογικά σωστές. Τελικά, όμως, το τι ακριβώς συμβαίνει με την Ενσάρκωση –πώς δηλαδή το Πνεύμα έγινε σάρκα– παρέμεινε ένα δυσεπίλυτο μυστήριο για το μυαλό.

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με την Αγία Γραφή, το γεγονός ότι η Ενσάρκωση υπήρξε πραγματικότητα δεν αμφισβητείται. Η Καινή Διαθήκη μάς λέει ότι στον Ιησού Χριστό θα βρούμε κάθε ιδιότητα του Θεού:

- Παντογνωσία; Στο εδάφιο 30 του ιστ' κεφάλαιο του κατά Ιωάννην ευαγγελίου οι μαθητές λένε για τον Ιησού Χριστό: «Τώρα γνωρίζουμε ότι εξεύρεις πάντα».
- Πανταχού Παρουσία; Στο κατά Ματθαίον ευαγγέλιο (κη' 30) ο Ιησούς λέει προς τους μαθητές: «Ιδού, εγώ είμαι μεθ' υμών πάσας τας ημέρας, έως της συντελείας του αιώνος». Και στο ίδιο ευαγγέλιο (ιη' 20) λέει επίσης: «[Ο]που είναι δύο ή τρεις συνηγμένοι εις το όνομά μου, εκεί είμαι εγώ εν τω μέσω αυτών».
- Παντοδυναμία; Στο κατά Ματθαίον ευαγγέλιο (ιη' 18) ο Ιησούς λέει πάλι στους μαθητές: «Εδόθη εις εμέ πάσα εξουσία εν ουρανών και επί γης».
- Αιωνιότητα; Στο κατά Ιωάννην ευαγγέλιο (α' 1) διαβάζουμε: «Εν αρχή ήτο ο Λόγος, και ο Λόγος ήτο παρά τω Θεώ, και Θεός ήτο ο Λόγος».
- Αναλλοίωτος; Στην επιστολή προς Εβραίους (ιγ' 8) ο απόστολος Παύλος λέει για τον Ιησού: «Ο Ιησούς Χριστός είναι ο αυτός χθες και σήμερα, και εις τους αιώνας».

Επίσης, η Παλαιά Διαθήκη μάς δίνει ένα πορτρέτο του Θεού, χρησιμοποιώντας τίτλους και περιγραφές όπως οι παρακάτω: Η Αρχή και το Τέλος, ο Κύριος, η Σωτηρία, ο Βασιλιάς, ο Κριτής, το Φως, ο Βράχος, ο Λυτρωτής, ο Ποιμένας, ο Δημιουργός, η Πηγή της Ζωής, ο Συγχωρών τις ανομίες και ο Ομιλών με θεία αυθεντία. Είναι εντυπωσιακό να σημειώσουμε ότι στην Καινή Διαθήκη ο καθένας απ' αυτούς τους όρους χρησιμοποιείται προκειμένου για τον Ιησού.⁶

Ο Ιησούς τα είπε όλα όταν έλεγε: «[Ε]άν εγνωρίζετε εμέ, και τον πατέρα μου ηθέλετε γνωρίσει» (Ιωάν. ιδ' 7), πράγμα που σε μια

ελεύθερη απόδοση σημαίνει: «Όταν κοιτάξετε το πορτρέτο του Θεού στην Παλαιά Διαθήκη, θα δείτε την ομοιότητα με το δικό μου».

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Διαβάστε την επιστολή προς Φιλιππησίους (β' 5-8) που μιλά για την 'κένωση' του Ιησού και τη γέννησή Του κάτω από ταπεινές συνθήκες με προορισμό της ζωής Του το Σταυρό. Ποια είναι μερικά από τα δυνατά κίνητρα που είχε ο Ιησούς να κάνει κάτι τέτοιο; Έπειτα διαβάστε τα εδάφια 9-11. Τι συμβαίνει ως αποτέλεσμα της αποστολής αυτής του Ιησού; Τι θα μας παρακινούσε όλους να καταλήξουμε μια μέρα στο συμπέρασμα ότι ο Ιησούς είναι Κύριος;
2. Στο δικό σας πνευματικό ταξίδι υπήρξε εμπόδιο η ιδέα της Κόλασης; Ποια είναι η αντίδρασή σας στις εξηγήσεις που έδωσε ο Carson σ' αυτό το θέμα;
3. Ο Carson παρέπεμψε σε μερικά εδάφια που εκ πρώτης όψεως φαίνονταν να εισηγούνται πως ο Ιησούς ήταν δημιούργημα ή ένας κατώτερος Θεός. Βρήκατε τα επιχειρήματά του πειστικά; Γιατί ναι ή γιατί όχι; Τι σας δίδαξε η ανάλυσή του αυτών των όρων αναφορικά με την αναγκαιότητα να έχουμε την κατάλληλη πληροφόρηση, προκειμένου να ερμηνεύσουμε τις Γραφές;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Harris, Murray J.*, *Jesus as God (Ο Ιησούς ως Θεός)*, Grand Rapids: Baker, 1993.
- *Martin, W. J.*, *The Deity of Christ (Η θεότητα του Χριστού)*, Chicago: Moody Press, 1964.
- *McDowell, Josh και Bart Larson*, *Jesus: A Biblical Defense of His Deity (Ιησούς: Μία Βιβλική υπεράσπιση της θεότητάς Του)*, San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1983.

- *Stott, John*, Basic Christianity (*Βασικός χριστιανισμός*), Grand Rapids: Eerdmans, 1986.
- *Zodhiates, Spiros*, Was Christ God? (*Ήταν Θεός ο Ιησούς;*), Grand Rapids: Eerdmans, 1966.

¹ *Maria Donato*, That Guilty Look (*Αυτό το ένοχο βλέμμα*), Chicago Tribune (1 Απρ. 1994).

² *Denny Johnson*, Police Add Electronic 'Sketch Artist' to Their Bag of Tricks (*Η αστυνομία προσθέτει το ηλεκτρονικό 'καλλιτεχνικό σκίτσο' στο οπλοστάσιο των μεθόδων της*), Chicago Tribune (22 Ιουν. 1997).

³ *Templeton*, Farewell to God (*Αποχαιρετισμός στον Θεό*), σελ. 230.

⁴ *Morton Smith*, Biblical Arguments for Slavery (*Βιβλικά επιχειρήματα υπέρ της δουλείας*), Free Inquiry (Ανοιξη 1987), σελ. 30.

⁵ *Thomas Sowell*, Race and Culture (*Φυλή και πολιτισμός*), New York: Basic, 1995.

⁶ *Josh McDowell* και *Bart Larson*, Jesus: A Biblical Defense of His Deity (*Ο Ιησούς: Μία Βιβλική υπεράσπιση της θεότητας Του*), San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1983, σελ. 62-64.

Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΔΑΚΤΥΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΩΝ

*Ήταν ο Ιησούς –και μόνο Αυτός–
που ανταποκρινόταν
στην ταυτότητα του Μεσσία;*

Στο σπίτι των Χίλερς στο Chicago ήταν μια συνηθισμένη Σαββατιάτικη μέρα. Ο Κλάρενς Χίλερ είχε περάσει το απόγευμα βάζοντας τις λεπτομέρειες του διάκοσμου στο εξωτερικό του σπιτιού τους στον 104^ο Δρόμο West κι έπειτα, νωρίς το βράδυ, εκείνος και η οικογένειά του είχαν πάει για ύπνο. Ωστόσο, αυτό που συνέβη εκείνο το βράδυ ήταν κάτι που θα άλλαζε για πάντα το ποινικό δίκαιο στην Αμερική.

Οι Χίλερς ξύπνησαν νωρίς το πρωί της Κυριακής, 19 Σεπτεμβρίου του 1910, και απόρησαν που μια λάμπα γκαζιού κοντά στο δωμάτιο της κόρης τους ήταν σβηστή. Ο Κλάρενς πήγε να δει τι συμβαίνει. Στη συνέχεια, η γυναίκα του άκουσε τη γρήγορη διαδοχή ήχων: ένα σπρώξιμο, δύο ανθρώπους να κατρακυλούν απ' την εσωτερική σκάλα του σπιτιού, δύο πυροβολισμούς και το απότομο κλείσιμο της μπροστινής πόρτας. Σηκώθηκε και βρήκε τον Κλάρενς νεκρό στο κάτω μέρος της σκάλας.

Η αστυνομία συνέλαβε τον Thomas Jennings, ένα σεσημασμένο ληστή, σε απόσταση μικρότερη από ένα μίλι απ' το σπίτι. Στα ρούχα του βρέθηκε αίμα και το αριστερό του χέρι ήταν τραυματισμένο –και τα δύο, όπως ισχυρίστηκε, επειδή είχε πέσει από το τραμ. Στην τσέπη του βρήκαν τον ίδιο τύπο όπλου που είχε χρησιμοποιηθεί για να σκοτώσει τον Κλάρενς Χίλερ, αλλά δεν μπορούσε να προσδιοριστεί αν αυτό ήταν πράγματι και το όπλο του εγκλήματος.

Ξέροντας ότι χρειάζονταν περισσότερες αποδείξεις για να καταδικάσουν το Jennings, οι αστυνομικοί άρχισαν να ψάχνουν εξονυχιστικά το σπίτι των Χίλερ για πρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία. Ένα πράγμα ήταν σίγουρο: ο δολοφόνος είχε μπει από ένα πίσω παράθυρο της κουζίνας. Οι αστυνομικοί βγήκαν να ψάξουν και έξω από το σπίτι κι εκεί, δίπλα απ' αυτό ακριβώς το παράθυρο, στη φρέσκια άσπρη μπογιά με την οποία το θύμα είχε τόσο προσεκτικά περάσει κάτι κάγκελα την προηγούμενη μέρα, ήταν ξεκάθαρα αποτυπωμένα τέσσερα δακτυλικά αποτυπώματα αριστερού χεριού.

Εκείνη την εποχή τα δακτυλικά αποτυπώματα ήταν μια καινούργια έννοια για την ποινική δικαιοσύνη. Αυτό το είδος αποδεικτικού στοιχείου μόλις πριν λίγο είχε παρουσιαστεί για πρώτη φορά σε μια διεθνή έκθεση της αστυνομίας στο St. Louis. Μέχρι εκείνη την εποχή, τα δακτυλικά αποτυπώματα δεν είχαν ποτέ χρησιμοποιηθεί για να καταδικάσουν κάποιον για φόνο στην Αμερική.

Παρόλες τις έντονες διαμαρτυρίες των συνηγόρων υπεράσπισης ότι ένα τέτοιο αποδεικτικό στοιχείο δεν είχε επιστημονική βάση και ήταν απαράδεκτο, τέσσερις αστυνομικοί πιστοποίησαν ότι τα δακτυλικά αποτυπώματα που βρέθηκαν πάνω στη φρέσκια μπογιά ταίριαζαν απόλυτα μ' εκείνα του Jennings και κανενός άλλου. Οι ένορκοι έκριναν ότι ο Jennings ήταν ένοχος και το Ανώτατο Δικαστήριο του Illinois, σε μια ηρωική και πρωτοποριακή απόφαση, τον καταδίκασε για το έγκλημα σε θάνατο με απαγχονισμό¹.

Η λογική πίσω από το αποδεικτικό στοιχείο των δακτυλικών αποτυπωμάτων είναι απλή: ο κάθε άνθρωπος έχει κάποιες ραβδώσεις στις άκρες των δακτύλων του, που δεν μοιάζουν με κανενός άλλου. Όταν το αποτύπωμα που βρίσκεται πάνω σ' ένα αντικείμενο έχει

ακριβώς την ίδια διάταξη ραβδώσεων, οι αρχές μπορούν να συμπεράνουν με επιστημονική ακρίβεια ότι αυτό το άτομο άγγιξε το συγκεκριμένο αντικείμενο.

Σε πολλές ποινικές υποθέσεις, τα δακτυλικά αποτυπώματα αποτελούν το κύριο αποδεικτικό στοιχείο. Σ' ένα ρεπορτάζ που έκανα κάποτε για μια υπόθεση θυμάμαι ότι το δακτυλικό αποτύπωμα ενός μόνο δακτύλου, του αντίχειρα, το οποίο είχε βρεθεί στο σελοφάν ενός πακέτου τσιγάρων, ήταν το αποφασιστικό αποδεικτικό στοιχείο για την καταδίκη ενός εικοσάχρονου ληστή για το φόνο φοιτητή σε φοιτητική εστία². Τόσο αποφασιστική μπορεί να είναι η απόδειξη που στηρίζεται στα δακτυλικά αποτυπώματα.

Καλά, θα πει κανείς, και τι έχει να κάνει τώρα αυτό με τον Ιησού Χριστό; Απλά τούτο: υπάρχει ένα άλλο είδος απόδειξης, που είναι ανάλογη μ' εκείνη των δακτυλικών αποτυπωμάτων, η οποία καθορίζει με μοναδικό βαθμό βεβαιότητας ότι ο Ιησούς είναι όντως ο Μεσσίας του Ισραήλ και όλου του κόσμου.

Στις εβραϊκές Γραφές, τις οποίες οι χριστιανοί αποκαλούν Παλαιά Διαθήκη, υπάρχουν δεκάδες προφητείες για τον ερχομό του Μεσσία, τον οποίο θα έστελνε ο Θεός για να λυτρώσει το λαό Του. Στην πραγματικότητα, αυτές οι προβλέψεις σχημάτισαν ένα συμβολικό 'δακτυλικό αποτύπωμα' το οποίο μόνο με τον Μεσσία, τον Χρισμένο του Θεού, θα μπορούσε να ταιριάζει. Με αυτό τον τρόπο οι Ισραηλίτες θα μπορούσαν να αποκλείσουν κάθε ψευδομεσσία, καθώς και να επαληθεύσουν την ταυτότητα του αληθινού.

Η ελληνική λέξη για τη λέξη Μεσσίας είναι *Χριστός*. Αλλά ήταν ο Ιησούς πραγματικά 'ο Χριστός'; Εκπληρώνονταν στο Πρόσωπό Του θαυμαστά όλες αυτές τις προφητείες, οι οποίες είχαν γραφτεί εκατοντάδες χρόνια πριν από τη γέννησή Του; Και πώς ξέρουμε ότι ήταν το μόνο άτομο στην ιστορία του οποίου τα 'δακτυλικά αποτυπώματα' ταίριαζαν απόλυτα με το προφητικό πρότυπο;

Υπάρχουν πολλοί επιστήμονες με ονόματα ακολουθούμενα από μια ολόκληρη λιτανεία ακαδημαϊκών τίτλων, τα οποία θα μπορούσα να είχα ρωτήσει για το θέμα. Ωστόσο, εγώ ήθελα να πάρω συνέντευξη από κάποιον για τον οποίο το όλο ζήτημα ήταν κάτι

περισσότερο από μια αφηρημένη επιστημονική άσκηση. Αυτό μ' έφερε σ' ένα πολύ περίεργο περιβάλλον στη Νότια Καλιφόρνια.

Η ΕΝΑΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο LOUIS S. LAPIDES, Μ.Α. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Κανονικά, μια συνέντευξη πάνω σε Βιβλικό θέμα θα έπρεπε να παίρνεται στο χώρο μιας εκκλησίας. Αλλά υπήρχε κάτι το διαφορετικό στη συνάντησή μου με τον ποιμένα Louis Lapidès, όταν τον συνάντησα στο δικό του χώρο λατρείας μια Κυριακή μετά τη λατρεία. Αυτό το περιβάλλον με τα στασίδια και τα παράθυρα με τα χρωματιστά τζάμια δεν ήταν το μέρος που θα περίμενε κανείς να συναντήσει ένα καλό εβραϊόπουλο απ' το Newark της New Jersey.

Ωστόσο, αυτή είναι η ζωή του Lapidès. Για κάποιον με τη δική του παράδοση, το ερώτημα αν ο Ιησούς είναι όντως ο Μεσσίας, τον οποίο περίμενε χρόνια ο λαός Ισραήλ, πηγαίνει πέρα από τα όρια της θεωρίας. Είναι ένα έντονα προσωπικό ερώτημα κι εγώ είχα επιδιώξει να συναντήσω τον Lapidès, ακριβώς για να μάθω από πρώτο χέρι την ιστορία του πάνω στην έρευνα αυτού του τόσο σημαντικού ερωτήματος.

Ο Lapidès έχει ένα πτυχίο θεολογίας απ' το Dallas Baptist University καθώς και δύο Master θεολογίας –στην Παλαιά Διαθήκη και στις σημιτικές επιστήμες– απ' το Talbot Theological Seminary. Έχει υπηρετήσει επί μία δεκαετία στη διακονία Chosen People (*Ο εκλεκτός λαός*) μιλώντας για τον Ιησού σε εβραϊούς φοιτητές Κολεγίων. Έχει διδάξει στο Τμήμα Βιβλικής Μελέτης του Πανεπιστημίου Biola και επί μία επταετία δίδασκε ως λέκτορας στα σεμινάρια μελέτης της Αγίας Γραφής 'Walk Through the Bible' (*Πορεία διά μέσου της Αγίας Γραφής*). Επίσης, είναι ο τέως Πρόεδρος ενός εθνικού δικτύου 15 μεσσιανικών εκκλησιών.

Λεπτός και με γυαλιά ο Lapidès είναι ένας ήπιος ομιλητής με γλυκό χαμόγελο και εύκολο γέλιο. Ήταν ευγενής και ευχάριστος, καθώς με οδηγούσε σ' ένα απ' τα μπροστινά καθίσματα της Μπεθ Αριέλ Συνάθροισης στο Sherman Oaks της Καλιφόρνιας. Δεν ήθελα ν' αρχίσω με ερωτήσεις πάνω σε εννοιολογικές αποχρώσεις της Γραφής. Έτσι, ξεκίνησα προσκαλώντας τον να μου πει την ιστορία του προσωπικού του πνευματικού οδοιπορικού.

Σταύρωσε τα χέρια του πάνω στο στομάχι του και κοίταξε για λίγο τους τοίχους με τη σκουρόχρωμη ξύλινη επένδυση πριν αποφασίσει από πού ν' αρχίσει. Έπειτα, άρχισε να ξετυλίγει μια φανταστική ιστορία που μας πήγε απ' το Newark στο Greenwich Village, απ' το Βιετνάμ στο Los Angeles, από το σκεπτικισμό στην πίστη, απ' τον ιουδαϊσμό στο χριστιανισμό, από τον Ιησού σαν κάποιο άσχετο ως τον Ιησού τον Μεσσία του Ισραήλ.

«Όπως ξέρετε, κατάγομαι από εβραϊκή οικογένεια», άρχισε. «Για επτά χρόνια πήγαινα σε μία συντηρητική εβραϊκή συναγωγή για να προετοιμαστώ για την εβραϊκή θρησκευτική μου ενηλικίωση (‘μπαρ μισβά’). Παρόλο που θεωρούμε αυτή την προετοιμασία σαν κάτι το πολύ σημαντικό, η πίστη δεν έπαιζε και μεγάλο ρόλο στην καθημερινή ζωή της οικογένειάς μου. Δεν τηρούσαμε την αργία του Σαββάτου και δεν ακολουθούσαμε τους εβραϊκούς διαιτητικούς κανόνες του ‘κόσερ’».

Χαμογέλασε. «Εντούτοις, τις Μεγάλες Θρησκευτικές Γιορτές πηγαίναμε σε μια ακόμη πιο συντηρητική συναγωγή, γιατί κατά κάποιον τρόπο ο πατέρας μου νόμιζε ότι εκεί έπρεπε να πηγαίνει κανείς, αν ήθελε να πάρει τον Θεό στα σοβαρά!»

Όταν διέκοψα να τον ρωτήσω τι του είχαν διδάξει οι γονείς του για τον Μεσσία, η απάντηση που μου έδωσε ήταν κοφτή. «Δεν πιάσαμε ποτέ αυτό το θέμα», είπε με αντικειμενικότητα.

Δεν πίστευα στ' αυτιά μου! Μάλιστα νόμιζα ότι δεν είχα καταλάβει καλά. «Εννοείτε ότι δεν το συζητήσατε ποτέ;» ρώτησα.

«Ουδέποτε», με διαβεβαίωσε. Και δεν θυμάμαι να αποτελούσε θέμα συζήτησης ούτε και στο εβραϊκό θρησκευτικό σχολείο.

Αυτό για μένα ήταν εξαιρετικά περίεργο. «Και για τον Ιησού;» ρώτησα. «Μιλούσαν ποτέ γι' Αυτόν; Χρησιμοποιούσαν το όνομά Του;»

«Μόνο υποτιμητικά!» ευφολόγησε σαρκαστικά. «Βασικά δεν συζητούσαμε ποτέ γι' αυτόν. Η δική μου εικόνα για τον Ιησού προήλθε από απεικονίσεις που είχα δει στις καθολικές εκκλησίες: ο Σταυρός, το αγκάθινο στεφάνι, η λογχισμένη πλευρά και το αίμα να

· Στα εβραϊκά η λέξη ‘μπαρ μισβά’ σημαίνει στην κυριολεξία το νεαρό εβραίο των δέκα τριών ετών, την ηλικία κατά την οποία αναλαμβάνει τις θρησκευτικές του υποχρεώσεις να τηρεί το Νόμο του Θεού.

τρέχει απ' το κεφάλι Του. Δεν καταλάβαινα τίποτε. Γιατί να λατρεύει κανείς έναν άνθρωπο που είναι πάνω στο Σταυρό με καρφιά στα χέρια και στα πόδια Του; Ποτέ μου δεν σκέφτηκα ότι ο Ιησούς είχε κάποια σχέση με τους εβραίους. Απλά νόμιζα ότι ήταν ένας Θεός των μη εβραίων».

Υποψιάστηκα ότι η γνώμη του Lapides για τους χριστιανούς είχε να κάνει με κάτι πέρα από την απλή σύγχυσή του για τα πιστεύω τους. Έτσι, τον ρώτησα, «Πιστεύατε ότι οι χριστιανοί ευθύνονται για τον αντισημιτισμό;»

«Οι μη εβραίοι θεωρούνται συνώνυμοι με τους χριστιανούς και σ' εμάς τα εβραϊόπουλα μάθαιναν να είμαστε προσεκτικοί απέναντί τους, γιατί μπορεί και να ήταν αντισημίτες», είπε διπλωματικά.

Προχώρησα ένα βήμα πιο πέρα και τον ρώτησα, «Θα μπορούσατε να πείτε ότι σας δημιουργήθηκαν ορισμένα αρνητικά αισθήματα απέναντι των χριστιανών;»

Αυτή τη φορά δεν μάζησε τα λόγια του και είπε ευθαρσώς: «Ναι, μου δημιουργήθηκαν. Και μάλιστα, όταν αργότερα μου δόθηκε μια Καινή Διαθήκη, νόμιζα ότι βασικά αυτό θα ήταν ένα αντισημιτικό εγχειρίδιο: πώς να μισείς τους εβραίους, πώς να τους σκοτώνεις και να τους κατακρεουργείς. Νόμιζα ότι το Ναζιστικό Κόμμα θα ένιωθε πολύ άνετα μ' αυτό τον 'οδηγό'».

Κούνησα το κεφάλι μου από λύπη αναλογιζόμενος πόσα άλλα εβραϊόπουλα μπορεί να έχουν μεγαλώσει νομίζοντας ότι οι χριστιανοί είναι εχθροί τους.

ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΕΝΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΟΔΟΠΟΡΙΚΟΥ

Ο Lapides είπε ότι, όταν ήταν μικρός, συνέβησαν διάφορα περιστατικά που μείωσαν την αφοσίωσή του στον ιουδαϊσμό. Αυτό μου κίνησε την περιέργεια και του ζήτησα να μου εξηγήσει. Τότε εκείνος άρχισε αμέσως να αφηγείται κάτι που φαίνεται ότι υπήρξε το πιο τραυματικό γεγονός της ζωής του.

«Οι γονείς μου χώρισαν όταν ήμουν δεκαεπτά χρονών», είπε. Παραδόξως, παρόλο που είχαν περάσει τόσα χρόνια, μπορούσα ακόμα να διακρίνω τον πόνο στον τόνο της φωνής του. «Αυτό σίγουρα διαπέρασε σαν ξίφος την όποια θρησκευτικότητα μπορεί να είχα στην καρδιά μου», συνέχισε. «Πού κολλάει τώρα εδώ ο Θεός;

Γιατί δεν πήγαν σ' ένα ραβίνο να τους συμβουλέψει; Τι ωφελεί η θρησκεία, αν δεν μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους στα πρακτικά θέματα της ζωής; Σίγουρα, η θρησκεία δεν μπόρεσε να αποτρέψει το χωρισμό των γονιών μου. Όταν χώρισαν, ένα κομμάτι του εαυτού μου κόπηκε στα δύο».

«Εκτός απ' αυτό δεν ένιωθα ότι έχω μια προσωπική σχέση με τον Θεό στον ιουδαϊσμό. Είχαμε πολλές και πολύ ωραίες θρησκευτικές τελετές και παραδόσεις, αλλά ο Θεός ήταν ο μακρινός Θεός του Όρους Σινά που είχε πει, 'Να, αυτοί είναι οι κανόνες. Αν τους τηρείτε στη ζωή σας, όλα θα πάνε καλά. Τα λέμε αργότερα'. Και εγώ, ένας έφηβος με τυραννικές ορμόνες, απορούσα, 'Πού είναι ο Θεός στους αγώνες μου; Ενδιαφέρεται άραγε για μένα ως άτομο; Αυτό με κανέναν τρόπο δεν προέκυπτε».

Το διαζύγιο ξεκίνησε μια περίοδο επαναστατικότητας μέσα του. Με τη μουσική να του έχει γίνει ψύχωση και επηρεασμένος απ' τα κείμενα των Jack Kerouac και Timothy Leary, πέρναγε πολύ καιρό στις καφετέριες του Greenwich Village, έτσι ώστε να μην του μένει χρόνος για Πανεπιστήμιο, πράγμα που τον έκανε υποψήφιο για επιστράτευση. Έτσι, το 1967 βρέθηκε στην άλλη άκρη του κόσμου μέσα σ' ένα φορτηγό πλοίο, το φορτίο του οποίου –πυρομαχικά, βόμβες, ρουκέτες και άλλα εύφλεκτα υλικά– το έκαναν εύκολο στόχο για τους Βιετκόνγκ.

Άρχισε να αφηγείται: «Θυμάμαι ότι στην διάλεξη προσανατολισμού που μας έκαναν στο Βιετνάμ μάς είπαν, 'Ένα 20% από σας κατά πάσα πιθανότητα θα σκοτωθεί και το υπόλοιπο 80% μάλλον θα κολλήσει κάποιο σεξουαλικό νόσημα ή θα γίνει αλκοολικό ή χρήστης ναρκωτικών'. Δεν έχω ούτε 1% πιθανότητα να βγω νορμάλ από 'δω μέσα, σκέφτηκα!»

«Ήταν μια εποχή μεγάλου σκότους. Γνώρισα τι θα πει ανθρώπινος πόνος, είδα σάκους νεκρών, είδα την καταστροφή του πολέμου και γνώρισα και τον αντισημιτισμό στο πρόσωπο μερικών στρατευμένων, ιδίως εκείνων των Αμερικανών που κατάγονταν από το Νότο. Κατά πάσα πιθανότητα ήθελα να απομακρυνθώ όσο γίνεται περισσότερο από την εβραϊκή μου ταυτότητα. Ίσως γι' αυτό και να άρχισα να ενδιαφέρομαι για τις ανατολικές θρησκείες».

Όσο ήταν στην Ιαπωνία, ο Lapidus διάβαζε βιβλία για τις θρησκείες της Ανατολής και πήγαινε σε βουδιστικούς ναούς.

«Ήμouνα πολύ σοκαρισμένος από το κακό που είχα συναντήσει στη ζωή και προσπαθούσα ν' ανακαλύψω πώς μπορεί να με βοηθήσει η πίστη στην αντιμετώπισή του», μου είπε. «Έλεγα μέσα μου, 'Αν υπάρχει Θεός, δεν με νοιάζει αν Τον βρω στο Όρος Σινά ή στο Όρος Φούτζι. Όπου και να Τον βρω, θα Τον ακολουθήσω'».

Επέζησε του Βιετνάμ και γύρισε στην Αμερική με μια προτίμηση για μαριχουάνα και σχέδια να γίνει βουδιστής ιερέας. Προσπάθησε να ζήσει μια ασκητική ζωή και να απαρνηθεί τον εαυτό του προκειμένου ν' απαλλαγεί από το αρνητικό του κάρμα, που ήταν συνέπεια των όσων κακών είχε κάνει στο παρελθόν. Σύντομα όμως διαπίστωσε ότι δεν θα κατάφερνε ποτέ να 'ξεχρεώσει' όλα τα κακά που είχε κάνει.

Για μια στιγμή ο Lapidès έπεσε σε σιωπή. «Έπαθα κατάθλιψη», μου είπε. «Θυμάμαι ότι έμπαίνα στον υπόγειο και σκεφτόμουν, 'Ίσως το να πέσω στις γραμμές είναι η λύση. Θα μπορούσα έτσι ν' απαλλαγώ απ' αυτό το σώμα και να γίνω ένα με τον Θεό'. Είχα μεγάλη σύγχυση. Και το χειρότερο άρχισα να πειραματίζομαι με το LSD».

Αναζητώντας ένα καινούργιο ξεκίνημα, ο Lapidès αποφάσισε να μετακομίσει στην Καλιφόρνια, όπου συνέχισε τις πνευματικές του αναζητήσεις. «Πήγα σε βουδιστικές συναθροίσεις», μου είπε, «αλλά ήταν κενές περιεχομένου. Ο κινέζικος βουδισμός είναι αθεϊστικός, ο γιαπωνέζικος λατρεύει αγάλματα του Βούδα και ο βουδισμός του Ζεν ήταν πολύ δύσκολος να τον συλλάβεις. Πήγα σε συναθροίσεις σαϊεντολογίας, αλλά εκεί ήταν πολύ έντονο το στοιχείο της χειραγώγησης και του κοντρόλ. Ο ινδουισμός πάλι πίστευε σε όλα αυτά τα τρελά όργια, στα οποία επιδίδονται οι θεοί, και σε θεούς που ήταν μπλε ελέφαντες. Κανένα απ' αυτά δεν μου φαινόταν σοβαρό. Κανένα δεν με ικανοποιούσε».

Επί πλέον, ο Lapidès συνόδευε φίλους του που πήγαιναν σε συναθροίσεις με σατανιστικές αποχρώσεις. «Τους κοίταγα και σκεφτόμouνα, 'Κάτι γίνεται εδώ, αλλά δεν είναι κάτι το καλό'», είπε. Και συνέχισε: «Από τον τρελαμένο από τα ναρκωτικά κόσμο, στον οποίο βρισκόμouνα τότε, είπα κάποτε στους φίλους μου ότι πίστευα πως υπάρχει μία δύναμη του κακού, η οποία είναι πέρα από μένα, μπορεί να εργαστεί μέσα μου και υπάρχει σαν ανεξάρτητη οντότητα. Είχα δει αρκετά στη ζωή μου για να το πιστεύω αυτό».

Με κοίταξε μ' ένα ειρωνικό χαμόγελο και πρόσθεσε, «Νομίζω ότι δέχτηκα την ύπαρξη του σατανά πριν δεχτώ την ύπαρξη του Θεού».

‘ΔΕΝ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΠΙΣΤΕΨΩ ΣΤΟΝ ΙΗΣΟΥ’

Το 1969 η περιέργεια του Lapides τον έκανε να επισκεφτεί το Sunset Strip για να δει έναν ευαγγελικό κήρυκα, ο οποίος είχε δεθεί με αλυσίδες στα πόδια ενός Σταυρού ύψους δύομιση μέτρων σε ένδειξη διαμαρτυρίας που οι ιδιοκτήτες των τοπικών εστιατορίων είχαν καταφέρει να τον διώξουν απ' την παραλιακή εμπορική περιοχή, όπου επικεντρωνόταν η διακονία του. Εκεί, στην προβλήτα, συνάντησε μερικούς χριστιανούς με τους οποίους είχε ένα σοβαρό πνευματικό διάλογο.

Λίγο αγέρωχα στην αρχή άρχισε να τους πετάει τη φιλοσοφία των ανατολικών θρησκειών. «Δεν υπάρχει κανένας Θεός εκεί πάνω», τους είπε δείχνοντας τον Ουρανό. «Εμείς είμαστε ο Θεός. Εγώ. Εσείς. Απλά πρέπει να το συνειδητοποιήσετε».

«Αν είσαι Θεός, τότε γιατί δεν δημιουργείς ένα βράχο;» του είπε κάποιος. «Φτιάξε κάτι και παρουσιάσε το. Αυτό κάνει ο Θεός».

Μέσα στο θολωμένο απ' τα ναρκωτικά μυαλό του ο Lapides φαντάστηκε ότι κρατούσε ένα βράχο. «Ορίστε, ένας βράχος», είπε απλώνοντας το άδειο του χέρι.

Ο χριστιανός γέλασε. «Αυτή είναι η διαφορά ανάμεσα σε σένα και στον αληθινό Θεό», του είπε. «Όταν ο Θεός δημιουργεί κάτι, μπορούν να το δουν όλοι. Είναι αντικειμενικό και όχι υποκειμενικό».

Αυτό έκανε εντύπωση στον Lapides και το συγκράτησε. Αφού σκέφτηκε για λίγο, είπε με το νου του: «Αν βρω τον Θεό, θα πρέπει να είναι αντικειμενικός. Τέρμα οι ανατολικές φιλοσοφίες που λένε ότι όλα είναι μες στο μυαλό μου κι ότι εγώ μπορώ να δημιουργήσω τη δική μου πραγματικότητα. Για να είναι Θεός με νόημα και να υπάρχει πέρα απ' τη φαντασία μου, ο Θεός πρέπει να έχει τη δική Του αντικειμενική οντότητα».

Όταν κάποιος απ' τους χριστιανούς ανέφερε το όνομα του Ιησού, ο Lapides προσπάθησε να τον αποστομώσει με μια κλασική γενικότητα: «Εγώ είμαι εβραίος», του είπε. «Δεν πιστεύω στον Ιησού».

Ένας ποιμένας τότε πήρε το λόγο και τον ρώτησε: «Ξέρεις τις προφητείες για τον Ιησού;»

Αυτό κατέλαβε τον Lapidés εξ απροόπτου και απάντησε απορημένα: «Ποιες προφητείες; Δεν έχω ποτέ μου ακούσει γι' αυτές».

Ο ποιμένας τον κατέπληξε αναφέροντάς του μερικές προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης. «Μια στιγμή!» είπε με το νου του ο Lapidés. «Αυτός μιλάει απ' τη δική μου Αγία Γραφή! Πώς θα μπορούσε να βρίσκεται εκεί μέσα ο Ιησούς;»

Όταν ο ποιμένας τού πρόσφερε μια Αγία Γραφή, ο Lapidés δεν ήταν σίγουρος ότι ήθελε να δεχτεί αυτό το δώρο. «Είναι και η Καινή Διαθήκη μέσα;» ρώτησε. «Ναι», απάντησε ο ποιμένας. «Καλά, θα διαβάσω μόνο την Παλαιά», του απάντησε, «αλλά την άλλη δεν πρόκειται να την ανοίξω».

Η αντίδραση του ποιμένα τον ξάφνιασε. «Πολύ καλά», του είπε. «Απλά διάβασε την Παλαιά Διαθήκη και ζήτα από τον Θεό του Αβραάμ, του Ισαάκ και του Ιακώβ –τον Θεό του Ισραήλ– να σου φανερώσει αν ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας. Αρχικά ήρθε στο λαό Ισραήλ, αλλά ήταν επίσης και ο Σωτήρας όλου του κόσμου».

Αυτό για τον Lapidés ήταν μια εντελώς καινούργια πληροφορία. Μια προκλητικά ενδιαφέρουσα πληροφορία. Μια εκπληκτική πληροφορία. Γύρισε λοιπόν στο διαμέρισμά του, άνοιξε την Αγία Γραφή στο πρώτο βιβλίο, τη Γένεση, και άρχισε να ψάχνει για τον Ιησού μέσ' απ' τα ιερά αυτά κείμενα που είχαν γραφτεί εκατοντάδες χρόνια πριν γεννηθεί ο Ξυλουργός της Ναζαρέτ.

‘ΕΤΡΑΥΜΑΤΙΣΘΗ ΔΙΑ ΤΑΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΗΜΩΝ’

«Σε λίγο», μου είπε ο Lapidés, «διάβαζα την Παλαιά Διαθήκη κάθε μέρα και συναντούσα τη μία προφητεία μετά την άλλη. Για παράδειγμα, το Δευτερονόμιο μιλούσε για κάποιον προφήτη που θα ήταν μεγαλύτερος απ' τον Μωυσή, ο οποίος θα ερχόταν και τον οποίο θα ακούγαμε. Ποιος ποτέ θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερος

· Δευτ. ιη' 18-19: «Προφήτην εκ μέσου των αδελφών αυτών θέλω αναστήσει εις αυτούς, ως σε, και θέλω βάλει τους λόγους μου εις το στόμα αυτού, και θέλει λαλεί προς αυτούς πάντα όσα εγώ προστάζω εις αυτόν. Και ο άνθρωπος όστις δεν υπακούση εις τους λόγους μου, τους οποίους αυτός θέλει λαλήσει εν τω ονόματί μου, εγώ θέλω εκζητήσει τούτο παρ' αυτού» (Σ.τ.μ.).

από τον Μωυσή; Ακουγόταν σαν τον Μεσσία –κάποιος τόσο μεγάλος και αξιοσέβαστος προφήτης όπως ήταν ο Μωυσής, αλλά κάποιος Δάσκαλος που θα ήταν μεγαλύτερος απ’ τον Μωυσή και θα διέθετε μεγαλύτερη εξουσία. Πιάστηκε απ’ Αυτόν και άρχισα να Τον αναζητώ».

Καθώς ο Lapides συνέχιζε να μελετά τις Γραφές, του κόπηκε η ανάσα όταν έφτασε στο νγ’ κεφάλαιο του Ησαΐα. Εκεί είναι που πολύ συγκεκριμένα και ξεκάθαρα, ποιητικά και προφητικά βρήκε το πορτρέτο του Μεσσία, ο οποίος θα υπέφερε και θα πέθαινε για τις αμαρτίες του Ισραήλ, καθώς και όλου του κόσμου –κι όλα αυτά γραμμένα περισσότερο από επτακόσια χρόνια πριν έρθει στη γη ο Ιησούς.

«Καταπεφρονημένος και απερριμμένος υπό των ανθρώπων· άνθρωπος θλίψεων, και δόκιμος ασθενείας· και ως άνθρωπος από του οποίου αποστρέφει τις το πρόσωπον, κατεφρονήθη, και ως ουδέν ελογίσθημεν αυτόν. Αυτός τωόντι τας ασθενείας ημών εβάστασε, και τα θλίψεις ημών επεφορτίσθη· ημείς δε ενομίσαμεν αυτόν τετραυματισμένον, πεπληγωμένον υπό Θεού, και τεταλαιπωρημένον. Αλλ’ αυτός ετραυματίσθη διά τας παραβάσεις ημών, εταλαιπωρήθη διά τας ανομίας ημών· η τιμωρία, ήτις έφερε την ειρήνην ημών, ήτο επ’ αυτόν· και διά των πληγών αυτού ημείς ιάθημεν. Πάντες ημείς επλανήθημεν ως πρόβατα· εστράφημεν έκαστος εις την οδόν αυτού· και ο Κύριος έθεσεν επ’ αυτόν την ανομία πάντων ημών. Αυτός ήτο κατατεθλιμμένος και βεβασανισμένος, αλλά δεν ήνοιξε το στόμα αυτού· εφέρθη ως αρνίον επί σφαγήν, και ως πρόβατον ενώπιον του κείροντος αυτό άφωνον, ούτω δεν ήνοιξε το στόμα αυτού. Από καταθλίψεως και κρίσεως ανηράχθη· την δε γενεάν αυτού τις θέλει διηγηθή;· διότι εσηκώθη από της γης των ζώντων· διά τας παραβάσεις του λαού μου ετραυματίσθη. Και ο τάφος αυτού διωρίσθη μετά των κακούργων· πλην εις τον θάνατον αυτού εστάθη μετά του πλουσίου· διότι δεν έκαμεν ανομίαν, ουδέ ευρέθη δόλος εν τω στόματι αυτού... διότι αυτός εβάστασε τας αμαρτίας πολλών, και θέλει μεσιτεύσει υπέρ των ανόμων».

(Ησαΐας νγ’ 3-9 και 12)

Ο Lapidès αναγνώρισε αμέσως σε Ποιον ανήκε αυτό το πορτρέτο. Στον Ιησού από τη Ναζαρέτ! Τώρα άρχισε να καταλαβαίνει τι σήμαιναν οι απεικονίσεις που είχε δει στις καθολικές εκκλησίες απ' όπου πέρναγε ως παιδί: τα παθήματα και τη σταύρωση του Ιησού, του Ιησού που, όπως τώρα το καταλάβαινε, «ετραυματίσθη διά τας παραβάσεις ημών» και «εβάστασε τας αμαρτίας πολλών».

Οι εβραίοι της Παλαιάς Διαθήκης εξιλεώνονταν από τις αμαρτίες τους μέσω ενός συστήματος θυσιών ζώων και εδώ τώρα ο Ιησούς, ο κατεξοχήν Αμνός του Θεού, θυσιαζόταν πληρώνοντας για τις αμαρτίες όλων των ανθρώπων. Επρόκειτο για την προσωποποίηση του Σχεδίου του Θεού σχετικά με το πώς θα γίνει η εξιλέωση του ανθρώπου.

Τόσο φανταστική ήταν αυτή η αποκάλυψη για τον Lapidès που το μόνο που μπορούσε να συμπεράνει ήταν ότι επρόκειτο για πλαστογραφία! Οι χριστιανοί είχαν ξαναγράψει την Παλαιά Διαθήκη και βάλει στα χείλη του Ησαΐα αυτά τα λόγια, για να δημιουργήσουν την εντύπωση ότι ο προφήτης είχε προφητικά αναγγείλει τον ερχομό του Ιησού.

Ξεκίνησε λοιπόν ν' αποκαλύψει την απάτη. «Ζήτησα από τη μητριά μου να μου στείλει μια εβραϊκή Αγία Γραφή να δω τι έλεγε το πρωτότυπο», μου είπε. «Μου την έστειλε αλλά, δεν θα το πιστέψετε, βρήκα ότι έλεγε ακριβώς τα ίδια! Οπότε ήμουν υποχρεωμένος να το λάβω σοβαρά υπόψη μου αυτό».

Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥΣ

Τη μία μετά την άλλη ο Lapidès ανακάλυπτε προφητείες στην Αγία Γραφή –σχεδόν καμιά πενηνταριά μεγάλες προφητείες συνολικά. Ο Ησαΐας προφήτευε για τον τρόπο της γέννησης του Μεσσία (από παρθένο). Ο Μιχαΐας για τον τόπο της γέννησής του (στη Βηθλεέμ). Η Γένεση και ο Ιερεμίας έδιναν λεπτομέρειες για την καταγωγή του (απόγονος του Αβραάμ, του Ισαάκ και του Ιακώβ, από τη φυλή του Ιούδα, από τον οίκο Δαβίδ). Οι Ψαλμοί προφήτευαν την προδοσία Του, την κατηγορία ψευδομαρτύρων εναντίον Του, τον τρόπο θανάτου Του (με τα χέρια και τα πόδια τρυπημένα –και αυτό σε μια εποχή που η σταύρωση δεν είχε ακόμη επινοηθεί), την Ανάστασή Του (ότι δεν θα γνώριζε τη φθορά, αλλά ότι θα ανέβαινε

ψηλά), κλπ. κλπ³. Η μία μετά την άλλη οι προφητείες αυτές αφαιρούσαν κι από ένα κομματάκι των αμφιβολιών του Lapidés, μέχρι που στο τέλος ήταν έτοιμος να κάνει το αποφασιστικό βήμα.

«Αποφάσισα ν' ανοίξω την Καινή Διαθήκη και απλά να διαβάσω την πρώτη σελίδα», είπε. «Τρέμοντας, γύρισα με αργές κινήσεις στον Ματθαίο με τα μάτια στραμμένα προς τον Ουρανό περιμένοντας να με χτυπήσει κεραυνός!»

«Τα πρώτα λόγια του Ματθαίου πήδηξαν από τη σελίδα και μου ανάγγειλαν: «Βίβλος της γενεαλογίας του Ιησού Χριστού, υιού του Δαβίδ, υιού του Αβραάμ...».

Τα μάτια του Lapidés άνοιξαν πλατιά, καθώς έφερε στη μνήμη του την πρώτη φορά που διάβασε αυτή τη φράση. «Σκέφτηκα, 'Πωπω! γιος του Αβραάμ, γιος του Δαβίδ –όλα έμπαιναν στη θέση τους τόσο ταιριαστά!' Πήγα στην αφήγηση της γέννησης του Ιησού και είπα μέσα μου, 'Κοίτα να δεις! Ο Ματθαίος παραπέμπει στον Ησαΐα ζ' 14: '[H] παρθένος θέλει συλλάβει και γεννήσει υιόν'. Και μετά είδα να γίνεται παραπομπή στον προφήτη Ιερεμία. Κάθησα

· Ησαΐας ζ' 14: «Δια τούτο ο Κύριος αυτός θέλει σας δώσει σημείον· Ιδοῦ, ἡ παρθένος θέλει συλλάβει καὶ γεννήσει υἰόν, καὶ θέλει καλεσθῆ το ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ»· Μιχ. ε' 2: «Καὶ συ, Βηθλεέμ Εφραθά, ἡ μικρά ὥστε νὰ ἴσαι μεταξύ τῶν χιλιᾶδων τοῦ Ιουδα, ἐκ σου θέλει ἐξέλθει εἰς ἐμὲ ἀνὴρ δια νὰ εἶναι ἡγούμενος ἐν τῷ Ισραήλ· τοῦ οὐοίου αἰ ἐξοδοὶ εἶναι ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ ἡμερῶν αἰῶνος»· Γέν. κβ' 18: «[Κ]αὶ ἐν τῷ σπέρματί σου [Αβραάμ] θέλουσιν εὐλογηθῆ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς»· Γέν. ιβ' 2-3: «[Κ]αὶ θέλω σε κάμει [Αβραάμ] εἰς ἔθνος μέγα· καὶ θέλω σε εὐλογήσει... καὶ θέλουσιν εὐλογηθῆ ἐν σοὶ πάσαι αἰ φυλαὶ τῆς γῆς»· Γέν. κα' 12: «[Ε]ν τῷ Ισαάκ θέλει κληθῆ εἰς σε [Αβραάμ] σπέρμα»· Γέν. λε' 11-12: «Εἶπε δε πρὸς αὐτόν [Ἰακώβ] ὁ Θεός... τὴν γῆν τὴν οὐοία ἐδῶκα εἰς τὸν Αβραάμ καὶ εἰς τὸν Ισαάκ, εἰς σε θέλω δώσει αὐτήν· καὶ εἰς τὸ σπέρμα σου μετὰ σε θέλω δώσει τὴν γῆν ταύτην»· Γέν. μθ' 10: «[Δ]εν θέλει ἐκλείπει τὸ σκῆπτρον ἐκ τοῦ Ιουδα...»· Ιερ. κγ' 5: «Ιδοῦ, ἐρχονται ἡμέραι, λέγει Κύριος, καὶ θέλω ἀνεγείρει εἰς τὸν Δαβίδ βλαστὸν δίκαιον, καὶ βασιλεύς θέλει βασιλεύσει, καὶ εὐημερήσει, καὶ ἐκτελέσει κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς»· Ψαλμ. μα' 9: «Καὶ αὐτός ὁ ἄνθρωπος μετὰ τοῦ οὐοίου ἔξων εἰρηνικῶς, ἐπὶ τὸν οὐοίον ἤλπισα, ὅστις ἔτρωγε τὸν ἄρτον μου, ἐσήκωσεν ἐπ' ἐμὲ πτέρναν»· Ψαλμ. λε' 11: «Σηκωθέντες μάρτυρες ἄδικοι, με ἠρώτων περὶ πραγμάτων τὰ οὐοία ἐγὼ δὲν ἤξευρον»· Ψαλμ. κβ' 16: «[Ε]τρύπησαν τὰς χεῖρας μου καὶ τοὺς πόδας μου»· Ψαλμ. ιστ' 10: «Διότι δὲν θέλεις ἐγκαταλείπει τὴν ψυχὴν μου ἐν τῷ ἄδῃ, οὐδέ θέλεις ἀφήσει τὸν Ὀσίον σου νὰ ἰδῇ διαφθοράν»· Ψαλμ. λ' 3: «Κύριε, ἀνεβίβασας ἐξ Ἄδου τὴν ψυχὴν μου» (Σ.τ.μ.).

κάτω κι άρχισα να σκέφτομαι, ‘Μα, αυτό είναι για τους εβραίους! Πού κολλάνε τώρα εδώ οι μη εβραίοι; Τι γίνεται;’».

Δεν μπορούσα ν’ αφήσω το ευαγγέλιο απ’ τα χέρια μου. Το διάβασα όλο και διάβασα και τα υπόλοιπα ευαγγέλια και συνειδητοποίησα ότι αυτό δεν ήταν ένα εγχειρίδιο για το Ναζιστικό Κόμμα. Ήταν ένας δεσμός τον οποίο είχε ο Ιησούς με την ιουδαϊκή κοινότητα. Έφτασα στις Πράξεις των Αποστόλων και –τι περίεργο!– εκείνοι αναρωτιόνταν πώς να φέρουν το μήνυμα του Ιησού στους μη εβραίους. Τι αντιστροφή ρόλων!»

Τόσο πειστικές ήταν οι εκπληρωθείσες προφητείες που ο Lapides άρχισε ν’ ανακοινώνει δημοσία ότι νόμιζε πως ο Ιησούς ήταν ο Μεσσίας. Εκείνη την εποχή αυτό ήταν για κείνον απλά και μόνο μία διανοητική πιθανότητα. Παρόλα αυτά, οι συνέπειες κάτι τέτοιου τον τάραζαν βαθιά.

«Συνειδητοποιούσα πως, αν επρόκειτο να δεχτώ τον Ιησού στην καρδιά μου, θα έπρεπε ν’ ακολουθήσουν σημαντικές αλλαγές στον τρόπο ζωής μου», μου εξήγησε. «Θα ήμουν υποχρεωμένος να κάνω κάτι για τα ναρκωτικά στη ζωή μου, το σεξ, κλπ. Δεν καταλάβαινα ότι ο Θεός θα με βοηθούσε να κάνω αυτές τις αλλαγές. Νόμιζα ότι έπρεπε μόνος μου να καθαρίσω την κόπρο του Αυγείου».

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΟ

Μαζί με μερικούς φίλους του ο Lapides ξεκίνησε για την έρημο Mojave για μια ολιγοήμερη απόδραση. Πνευματικά ένιωθε να υποφέρει από εσωτερική σύγκρουση. Τον είχε ταραξεί ένας εφιάλτης που έβλεπε ότι τον ξέσκιζαν σκυλιά που έρχονταν από διαφορετικές κατευθύνσεις. Ενώ καθόταν στους κατσιασμένους θάμνους της ερήμου, θυμήθηκε τα λόγια που του είχε πει κάποιος με τον οποίο είχε μιλήσει στο Sunset Strip: «Η είσαι με το μέρος του Θεού ή με του σατανά».

Πίστευε στην ύπαρξη του κακού και αυτή δεν ήταν η πλευρά με την οποία ήθελε να είναι. Έτσι, ο Lapides προσευχήθηκε και είπε, «Θεέ, πρέπει να σταματήσει αυτή η εσωτερική πάλη μέσα μου. Πρέπει να ξέρω χωρίς καμιά αμφιβολία αν ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας. Θέλω να ξέρω ότι Εσύ, ο Θεός του Ισραήλ, θέλεις να πιστέψω σ’ αυτό το πράγμα».

Καθώς μου διηγείτο αυτή την ιστορία, ο Lapidés κάπου δίστασε, μην ξέροντας πώς να εκφράσει με λόγια εκείνο που ακολούθησε. Πέρασαν λίγα λεπτά κι έπειτα μου είπε: «Ο καλύτερος τρόπος που μπορώ να εκφράσω με λόγια την εμπειρία που είχα είναι ότι ο Θεός αντικειμενικά μίλησε στην καρδιά μου. Με έπεισε –και αυτό έγινε εμπειρία μου– ότι υπάρχει. Και τότε, εκεί στην έρημο, είπα στα ενδόμυχα της καρδιάς μου, ‘Θεέ, δέχομαι τον Ιησού στη ζωή μου. Δεν ξέρω τι πρέπει να κάνω μ’ Αυτόν, αλλά επιθυμώ την παρουσία Του. Αρκετά έχω καταστρέψει τη ζωή μου. Έχω ανάγκη να με αλλάξεις’».

Και ο Θεός άρχισε να κάνει ακριβώς αυτό. Είναι μια διαδικασία που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. «Οι φίλοι μου ήξεραν ότι η ζωή μου είχε αλλάξει και δεν μπορούσαν να το καταλάβουν», είπε. «Μου έλεγαν, ‘Κάτι σου συνέβη εσένα στην έρημο. Δεν θέλεις πια να παίρνεις ναρκωτικά. Υπάρχει κάτι το διαφορετικό επάνω σου».

«Τους απαντούσα και τους έλεγα, ‘Δεν μπορώ να εξηγήσω τι ακριβώς συνέβη. Το μόνο που ξέρω είναι ότι υπάρχει κάποιος στη ζωή μου και ότι ο Κάποιος αυτός είναι Άγιος, είναι Δίκαιος, είναι μια Πηγή θετικών σκέψεων για τη ζωή –κι εγώ νιώθω ολοκληρωμένος’».

Μου φαίνεται ότι η τελευταία αυτή λέξη, *ολοκληρωμένος*, τα έλεγε όλα. «Ολοκληρωμένος», επανέλαβε συνειδητά ο Lapidés, «μ’ έναν τρόπο που δεν είχα νιώσει ποτέ πριν».

Παρόλες τις θετικές αλλαγές στη ζωή του, ο Lapidés είχε αγωνία για το πώς θα έλεγε τα νέα στους γονείς του. Όταν τελικά τους το είπε, η αντίδρασή τους ήταν ανάμικτη. «Στην αρχή χάρηκαν», μου εξήγησε, καθώς μεταφέρθηκε νοερά σ’ εκείνη την εποχή, «γιατί ήταν ολοφάνερο ότι δεν έπαιρνα πια ναρκωτικά και ψυχολογικά ήμουν πάρα πολύ καλύτερα. Αυτό όμως άρχισε να ξεφτίζει όταν συνειδητοποιήσαν ποια ήταν η πηγή όλων αυτών των αλλαγών. Έκαναν ένα μορφασμό σαν να έλεγαν, ‘Γιατί θα έπρεπε να ήταν ο Ιησούς; Δεν θα μπορούσε να ήταν κάτι άλλο;’ Δεν ήξεραν τι να κάνουν μ’ αυτή την πληροφορία».

Με λυπημένο τόνο φωνής πρόσθεσε: «Ακόμη και σήμερα δεν είμαι σίγουρος ότι ξέρουν».

Μέσα από μια εκπληκτική σειρά συμπτώσεων και συνθηκών ο Θεός απάντησε στην προσευχή του Lapidés να βρει μια σύζυγο όταν συνάντησε τη Δεβόρρα, η οποία ήταν επίσης εβραία και οπαδός

του Ιησού. Τον πήγε στην εκκλησία της, που κατά σύμπτωση ήταν η εκκλησία που είχε ποιμένα τον ίδιο εκείνο άνθρωπο ο οποίος πριν αρκετούς μήνες, στο Sunset Strip, είχε προκαλέσει τον Lapidès να διαβάσει την Παλαιά Διαθήκη.

«Να τον βλέπατε!», είπε γελώντας ο Lapidès. «Έμεινε με το στόμα ανοιχτό, όταν με είδε να μπαίνω στην εκκλησία!»

Αυτή η εκκλησία ήταν γεμάτη από τέως ποδηλατιστές, τέως χίπυδες, και τέως ναρκομανείς από την προβλήτα μαζί με λίγες εστίες εδώ κι εκεί νεοφερμένων από το Νότο. Για έναν εβραίο από το Newark, που δίσταζε να συγχρωτίζεται με ανθρώπους αλλιώτικους απ' αυτόν –από φόβο ότι θα ήταν αντισημίτες–, ήταν πολύ ιαματικό να μάθει να αποκαλεί ένα τέτοιο ετερόκλητο πλήθος 'αδελφούς' και 'αδελφές'.

Ο Lapidès παντρεύτηκε τη Δεβόρρα ένα χρόνο μετά τη γνωριμία τους κι εκείνη έφερε στον κόσμο δύο γιους. Επίσης, ο Lapidès και η Δεβόρρα από κοινού 'έφεραν στον κόσμο' την κοινότητα Μπεθ Αριέλ, μια συνάθροιση για εβραίους και μη εβραίους, οι οποίοι βρίσκουν την ολοκλήρωσή τους στον Χριστό.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΙΣ ΑΝΤΙΠΡΩΣΕΙΣ

Ο Lapidès τέλειωσε την ιστορία του και μετά χαλάρωσε στην καρέκλα του. Άφησα τη στιγμή να κρατήσει. Η αίθουσα στο Μπεθ Αριέλ ήταν ειρηνική. Κάτω απ' το ζοηρό ήλιο της Καλιφόρνιας τα χρωματιστά παράθυρα αντανακλούσαν πλούσια χρώματα: κόκκινο και κίτρινο και μπλε. Σκεφτόμουν με θαυμασμό πόση δύναμη μπορεί να κρύβει η ιστορία της πίστης που ένας άνθρωπος ανακάλυψε. Ακόμη ήμουν έκθαμβος μπρος στο ξετύλιγμα της ιστορίας για τον πόλεμο του Βιετνάμ και τα ναρκωτικά, το Greenwich Village, το Sunset Strip και τη γυμνή έρημο –κανένα από τα οποία δεν θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ως το παρελθόν αυτού του ευχάριστου και κοινωνικού ποιμένα που είχα μπροστά μου.

Δεν ήθελα όμως και να αγνοήσω τα προφανή ερωτηματικά που έθετε η ιστορία του. Με την άδεια του Lapidès άρχισα από κείνο που απασχολούσε περισσότερο το δικό μου μυαλό: «Αν οι προφητείες ήταν τόσο ξεκάθαρες σε σας και οδηγούσαν τόσο αναμφισβήτητα στον Ιησού, γιατί δεν υπάρχουν περισσότεροι εβραίοι οι οποίοι να δέχονται τον Ιησού ως τον Μεσσία τους;»

Τελικά αυτό το ερώτημα είχε απασχολήσει πολύ και τον Lapidés –επί μία τριακονταετία– από τότε που ένας χριστιανός τού έθεσε το θέμα ως πρόκληση για να ερευνήσει τις εβραϊκές Γραφές. Μου απάντησε λοιπόν ως εξής: «Εγώ αφιέρωσα πολύ χρόνο και τις διάβασα. Παραδόξως, όμως, παρόλο που οι εβραίοι είναι γνωστοί για την υψηλή τους διανοητικότητα, σ’ αυτό το θέμα υπάρχει μεγάλη άγνοια».

«Εκτός αυτού, υπάρχουν και πολλοί αντι-ιεραποστολικοί οργανισμοί που κάνουν σεμινάρια σε συναγωγές και προσπαθούν να αποδείξουν το αντίθετο για τις μεσσιανικές προφητείες. Οι εβραίοι πηγαίνουν και ακούν τις διαλέξεις και μετά χρησιμοποιούν την πληροφόρηση σαν δικαιολογία, για να μην ερευνήσουν οι ίδιοι τις προφητείες. Τους ακούς να λένε, ‘Ο ραβίνος μου μού είπε ότι αυτό δεν σημαίνει τίποτε’».

«Τους ρωτώ λοιπόν, ‘Νομίζετε ότι ο ραβίνος σας προβάλλει μια αντίρρηση που ο χριστιανισμός δεν την έχει ακούσει ποτέ πριν; Στο κάτω κάτω οι επιστήμονες εργάζονται πάνω σ’ αυτά τα θέματα επί αιώνες! Υπάρχει, ξέρετε, φοβερή βιβλιογραφία και υπάρχουν δυνατές χριστιανικές απαντήσεις σ’ αυτές τις προκλήσεις’. Αν τους ενδιαφέρει το θέμα, τους βοηθώ να πάνε ένα βήμα πιο πέρα».

Στο σημείο αυτό έθεσα το ερώτημα για τον αποκλεισμό που υφίσταται ένα άτομο αν γίνει χριστιανός/ή. «Σίγουρα, αυτό είναι ένας παράγοντας», είπε. «Μερικοί δεν αφήνουν τις μεσσιανικές προφητείες να τους μιλήσουν, γιατί φοβούνται τις συνέπειες –το ενδεχόμενο να τους απορρίψει η οικογένειά τους και η εβραϊκή κοινότητα. Αυτό δεν αντιμετωπίζεται εύκολα. Πιστέψτε με, το γνωρίζω προσωπικά».

Παρόλα αυτά, μερικές από τις αντιρρήσεις στις προφητείες ακούγονται πολύ πειστικές την πρώτη φορά που τις ακούει κανείς. Έτσι, μία προς μία έφερα αυτές τις συνηθισμένες αντιρρήσεις –ή μάλλον τις σπουδαιότερες– στον Lapidés να δω πώς θα απαντούσε εκείνος.

1. Το επιχείρημα της σύμπτωσης

Πρώτα πρώτα, ρώτησα τον Lapidés αν είναι δυνατόν να εκπλήρωσε ο Ιησούς τις προφητείες κατά τύχη. Ίσως να είναι ένας

μόνο ο Ιησούς μέσα σ' ολόκληρη την ιστορία– κατάφερε να το κάνει».

Μου ήρθαν στο μυαλό τα λόγια του αποστόλου Πέτρου: «Ο δε Θεός, όσα προείπε δια στόματος πάντων των προφητών αυτού, ότι ο Χριστός έμελλε να πάθη, εξεπλήρωσεν ούτω» (Πράξ. γ' 18).

2. Το επιχείρημα του αλλοιωθέντος ευαγγελίου

Ετοίμασα ένα άλλο σενάριο για τον Lapidés και τον ρώτησα, «Δεν θα ήταν δυνατόν οι συγγραφείς των ευαγγελίων να επινόησαν κάποιες λεπτομέρειες, ώστε να κάνουν πιστευτό ότι ο Ιησούς εκπλήρωσε τις προφητείες;»

«Για παράδειγμα», είπα, «οι προφητείες λένε ότι τα οστά του Μεσσία δεν θα συντριφτούν. Έτσι, ίσως ο Ιωάννης επινόησε την ιστορία ότι οι Ρωμαίοι δεν συντρίψανε τα σκέλη του Ιησού. Επίσης, οι προφητείες μιλούν για προδοσία με τίμημα τριάντα αργύρια, οπότε ίσως ο Ματθαίος αλλοίωσε τα ιστορικά γεγονότα και είπε, 'Ναι, ο Ιούδας πρόδωσε τον Ιησού γι' αυτό ακριβώς το ποσό'»¹.

Αλλά, και αυτή η αντίρρηση δεν πήγε μακρύτερα απ' την προηγούμενη. «Ο Θεός στην άπειρη σοφία Του δημιούργησε ένα σύστημα ισορροπιών τόσο μέσα στη χριστιανική κοινότητα όσο και έξω απ' αυτήν», εξήγησε ο Lapidés. «Όταν κυκλοφόρησαν τα ευαγγέλια, υπήρχαν πολλοί που ζούσαν όταν συνέβαιναν όλα αυτά. Κάποιος θα είχε πει στον Ματθαίο, 'Ξέρεις, δεν συνέβησαν έτσι τα πράγματα. Εδώ προσπαθούμε να κάνουμε γνωστή μια ζωή δικαιοσύνης και αλήθειας. Μην τη σπιλώνεις λοιπόν εσύ με ψέματα'».

«Εκτός αυτού», πρόσθεσε ο Lapidés, «αν ο Ματθαίος είχε πράγματι επινοήσει τις συγκεκριμένες λεπτομέρειες των προφητειών, για να φαίνεται ότι εκπληρώθηκαν, γιατί ν' αφήσει να τον

¹ Ψαλμ. λδ' 20: «Αυτός φυλάττει πάντα τα οστά αυτού· ουδέν εκ τούτων θέλει συντριφθή»· Ιωάν. ιθ' 32-33: «Ἦλθον λοιπόν οι στρατιώται, και του μεν πρώτου συνέθλασαν τα σκέλη, και του άλλου του συσταυρωθέντος μετ' αυτού. Εις δε τον Ιησούν ελθόντες, ως είδον αυτόν ήδη τεθνηκότα, δεν συνέθλασαν αυτού τα σκέλη».

² Ζαχ. ια' 12: «Και έστησαν τον μισθόν μου τριάκοντα αργύρια»· Ματθ. κζ' 3: «Τότε ιδών ο Ιούδας ο παραδόσας αυτόν, ότι κατεδικάσθη, μεταμεληθείς επέστρεψε τα τριάκοντα αργύρια εις τους πρεσβυτέρους».

καταδικάσουν σε θάνατο με την κατηγορία ότι ήταν οπαδός του Ιησού, αν ο Ιησούς –όπως θα το ήξερε καλά μέσα του ο ευαγγελιστής– δεν ήταν ο Μεσσίας; Αυτό θα ήταν κάτι το τελείως παράλογο».

Ας αφήσουμε το γεγονός ότι η ιουδαϊκή κοινότητα θα είχε βρει την ευκαιρία να κατηγορήσει τα ευαγγέλια ότι περιέχουν ανακρίβειες. «Θα είχαν πει», υπέθεσε ο Lapidès, 'Εγώ ήμουν εκεί κατά τη Σταύρωση και οι Ρωμαίοι *όντως έσπασαν τα οστά του Ιησού*'. Αλλά, παρόλο που το εβραϊκό Ταλμούδ αναφέρεται υποτιμητικά στον Ιησού, επουδενί λόγω ισχυρίζεται ότι η εκπλήρωση των προφητειών είχε πλαστογραφηθεί. Ούτε μία φορά».

3. Το επιχείρημα της εσκεμμένης εκπλήρωσης

Μερικοί σκεπτικιστές έχουν ισχυριστεί ότι ο Ιησούς απλά 'ρύθμισε' τη ζωή Του έτσι ώστε να εκπληρώνει τις προφητείες. «Δεν θα μπορούσε να έχει διαβάσει στον Ζαχαρία ότι ο Μεσσίας θα έμπαινε στην Ιερουσαλήμ καβάλα σ' ένα γαϊδούρι και μετά να κανόνισε να κάνει κι Αυτός το ίδιο;» ρώτησα.

Ο Lapidès έκανε μια μικρή υποχώρηση. «Για μερικές προφητείες», είπε, «αυτό σίγουρα θα μπορούσε να είναι δυνατό. Αλλά, είναι πολλές άλλες για τις οποίες απλά αυτό θα ήταν αδύνατον».

«Για παράδειγμα, πώς θα μπορούσε να ελέγξει το γεγονός ότι οι πρεσβύτεροι θα πρόσφεραν στον Ιούδα τριάντα αργύρια, για να τους Τον παραδώσει; Και πώς θα μπορούσε να έχει επιλέξει τους προγόνους Του, ή τον τόπο της γέννησής Του, ή τον τρόπο της θανάτωσής Του ή ότι οι στρατιώτες θα έριχναν κλήρο για τα ρούχα Του ή ότι δεν θα Του έσπαζαν τα πόδια επάνω στο Σταυρό; Πώς θα μπορούσε να 'ρυθμίσει' την Ανάστασή Του; Και πώς θα μπορούσε να έχει κανονίσει τη χρονική στιγμή που θα γεννιόταν;

Αυτό το τελευταίο σχόλιο μού κίνησε την περιέργεια. «Τι εννοείτε 'τη χρονική στιγμή που θα γεννιόταν';» ρώτησα.

«Όταν ερμηνεύσετε την προφητεία στο ζ' κεφάλαιο του Δανιήλ (εδάφια 24-26), βλέπετε ότι προφητεύει πως ο Μεσσίας θα εμφανιστεί μετά από ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα από τότε ο Βασιλιάς Αρταξέρξης θα βγάλει ένα διάταγμα να φύγουν από την

Περσία οι εβραίοι και να πάνε να ξαναχτίσουν τα τείχη στην Ιερουσαλήμ», απάντησε ο Lapidés.

Και έσκυψε προς τα μπρος για να μου δώσει το κλειδί: «Αυτό βάζει την προσδοκώμενη εμφάνιση του Μεσσία σ' εκείνη ακριβώς τη χρονική στιγμή που ο Μεσσίας εμφανίστηκε στην ιστορία», είπε. «Σίγουρα, αυτό είναι κάτι που δεν θα μπορούσε να το είχε 'κανονίσει' εκ των προτέρων ο Ιησούς»⁵.

4. Το επιχείρημα του νοήματος των προφητειών

Υπήρχε και μια άλλη αντίρρηση που έπρεπε να συζητηθεί: τα χωρία, τα οποία οι χριστιανοί χαρακτηρίζουν ως μεσσιανικά, αφορούν άραγε πράγματι τον Χρισμένο του Θεού ή μήπως οι χριστιανοί τα διαβάζουν σαν αποσπάσματα εκτός περιεχομένου και τα ερμηνεύουν λανθασμένα;

Ο Lapidés αναστέναξε. «Ξέρετε», είπε, «διαρκώς εξετάζω βιβλία που γράφουν οι άνθρωποι, προκειμένου να γκρεμίσουν εκείνο που πιστεύουμε. Αυτό δεν είναι μια εύκολη δουλειά, αλλά αφιερώνω πολύ χρόνο για να εξετάσω την κάθε συγκεκριμένη αντίρρηση και μετά πηγαίνω και ερευνώ το περιεχόμενο και τον τρόπο έκφρασης του κάθε θέματος στις πρωτότυπες γλώσσες, στις οποίες γράφτηκαν τα κείμενα», είπε. «Έχει αποδειχτεί κάθε φορά ότι οι προφητείες δεν έπεσαν έξω και αποδείχτηκαν αληθινές».

«Οπότε, ιδού μία πρόκληση που θα είχα να προτείνω για τους σκεπτικιστές: μη βασίζεστε σ' εκείνο που σας λέω εγώ και μη βασίζεστε σ' εκείνο που σας λέει ο ραβίνος σας. Σήμερα κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι δεν υπάρχει πληροφόρηση, γιατί υπάρχουν πολλά βιβλία να σας βοηθήσουν με τα ερωτήματά σας».

«Και κάτι ακόμη: ζητήστε από τον Θεό με ειλικρινή καρδιά να σας δείξει αν ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας. Αυτό έκανα κι εγώ και χωρίς κανένα σύμβουλο έλαμψε ξεκάθαρα μπρος στα μάτια μου τίνος το προφίλ ταίριαζε απόλυτα με το 'δακτυλικό αποτύπωμα' του Μεσσία.

‘ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΛΗΡΩΘΩΣΙ ΠΑΝΤΑ ΤΑ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑ... ΠΕΡΙ ΕΜΟΥ’

Ήμουν ικανοποιημένος με τον τρόπο που ο Lapidès είχε απαντήσει στις αντιρρήσεις, αλλά σε τελευταία ανάλυση ήταν τελικά η ιστορία του πνευματικού του οδοιπορικού που μου ερχόταν διαρκώς στο νου, καθώς πέταγα για το Chicago αργά εκείνη τη νύχτα. Συλλογίστηκα πόσες και πόσες φορές είχα συναντήσει παρόμοιες ιστορίες, ιδίως μεταξύ επιτυχημένων και διανοούμενων εβραίων οι οποίοι είχαν ξεκινήσει με τον ακριβώς αντίθετο σκοπό: να αντικρούσουν τους μεσσιανικούς ισχυρισμούς του Ιησού.

Σκέφτηκα το Stan Telchin, τον εβραίο επιχειρηματία της Ανατολικής Ακτής της Αμερικής, ο οποίος είχε ξεκινήσει με το σκοπό να κάνει μεγάλες αποκαλύψεις για το χριστιανισμό σαν αίρεση, μετά που η κόρη του στο Κολέγιο δέχτηκε τον *Γιησούα* (όπως προφέρεται το όνομα του Ιησού στα εβραϊκά –*Yeshua**) ως τον Μεσσία της. Έκπληκτος ανακάλυψε πως η έρευνά του οδήγησε κι εκείνον – καθώς και τη γυναίκα του και την άλλη του κόρη – στον ίδιο Μεσσία. Αργότερα έγινε χριστιανός ποιμένας και το βιβλίο του (*Προδομένος!*), στο οποίο διηγείται την ιστορία του, έχει μεταφραστεί σε περισσότερες από είκοσι γλώσσες.⁶

Μετά ήταν ο Jack Sternberg, ένας γνωστός ογκολόγος στο Little Rock της Πολιτείας του Arkansas, ο οποίος τόσο θορυβήθηκε απ’ τα όσα βρήκε στην Παλαιά Διαθήκη που κάλεσε τρεις ραβίνους να αποδείξουν ότι ο Ιησούς δεν ήταν ο Μεσσίας. Δεν μπόρεσαν. Έτσι, τώρα έχει δηλώσει κι αυτός ότι βρήκε την ‘ολοκλήρωσή’ του στον Χριστό⁷.

Και υπάρχει και η περίπτωση του Peter Greenspan, μαιευτήρα-γυναικολόγου, ο οποίος έχει ιατρείο στο Kansas City και είναι και επίκουρος καθηγητής στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου του Missouri στο Kansas City. Όπως και ο Lapidès, έτσι κι αυτός ερεύνησε την Παλαιά Διαθήκη μήπως βρει τον Ιησού. Ό,τι βρήκε τον αναστάτωσε τόσο πολύ που πήγε στην Τορά· και στο

* ‘Τορά’, που στα εβραϊκά σημαίνει κυριολεκτικά διδασκαλίες ή μάθηση, είναι η Πεντάτευχος, δηλαδή τα πέντε πρώτα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης (Γένεσις, Έξοδος, Λευιτικό, Αριθμοί και Δευτερονόμιο) (Σ.τ.μ.).

Ταλμούδ· προσπαθώντας να διαψεύσει τους μεσσιανικούς ισχυρισμούς του Ιησού. Αντί γι' αυτό όμως, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο Ιησούς εκπλήρωσε με θαυμαστό τρόπο όλες τις προφητείες.

Γι' αυτόν, όσο περισσότερο διάβαζε βιβλία που προσπαθούσαν να υπονομεύσουν την απόδειξη ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας, τόσο περισσότερο διαπίστωνε ότι τα επιχειρήματά τους είναι λανθασμένα. «Είναι μεγάλη ειρωνεία», είπε ο Greenspan, «αλλά νομίζω ότι εγώ πίστεψα στον Γιεσούα με το να διαβάζω αυτά που έγραψαν οι πολέμιοί Του!»⁸

Βρήκε δηλαδή κι αυτός, όπως είχε βρει και ο Lapidés και οι άλλοι, ότι τα λόγια του Ιησού στο ευαγγέλιο του Λουκά είναι αληθινά: «[Π]ρέπει να πληρωθώσι πάντα τα γεγραμμένα εν τω νόμω του Μωυσέως και προφήταις και ψαλμοίς περί εμού» (κδ' 44). Και εκπληρώθηκαν. Μόνο στο Πρόσωπο του Ιησού, του μόνου στην ιστορία που τ' αγνάρια Του ταίριαζαν απόλυτα με τα 'δακτυλικά αποτυπώματα' Εκείνου τον οποίο έχρισε ο Θεός.

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Ακόμη και αν δεν είστε εβραίος, μήπως υπάρχει κάποιο κομμάτι στο πνευματικό οδοιπορικό του Lapidés που μοιάζει με το δικό σας; Μήπως υπάρχουν κάποια μαθήματα που μάθατε από τον Lapidés για το πώς να προχωρήσετε;
2. Ο Lapidés θεωρεί την εβραϊκή του παράδοση και τη μη εναρμονισμένη με την Αγία Γραφή ζωή του ως εμπόδια για να γίνει οπαδός του Ιησού. Υπάρχει τίποτε στη δική σας ζωή που θα δυσχέραινε το να γίνετε πιστός χριστιανός; Βλέπετε ότι θα έχει κάποιο κόστος για σας το να γίνετε πιστός

⁸ Ο όρος Ταλμούδ, και πάλι από την εβραϊκή ρίζα μάθηση, δηλώνει τη συλλογή του προφορικού Νόμου των εβραίων—σε αντιδιαστολή με το γραπτό νόμο των Γραφών—ο οποίος περιλαμβάνει και ραβινικές αναπτύξεις, διευκρινίσεις, ερμηνείες και σχόλια. Το Ταλμούδ αποτελεί την ύπατη αυθεντία για τους απανταχού εβραίους και διαιρείται σε δύο μέρη: τη Μισνά, που είναι η προφορική παράδοση, και τη Γκεμαρά, που είναι τα σχόλια πάνω σ' αυτή.

χριστιανός; Πώς θα αξιολογείτο αυτό το κόστος σε σύγκριση με τα οφέλη;

3. Ο Lapidus νόμιζε ότι οι χριστιανοί είναι αντισημίτες. Σ' ένα πρόσφατο τεστ συσχέτισης λέξεων που έγινε σ' ένα Πανεπιστήμιο στην Ανατολική Ακτή της Αμερικής η λέξη που συνδυάστηκε συχνότερα με τον όρο *χριστιανός* ήταν το *άκαμπος*. Βλέπετε κι εσείς τους χριστιανούς αρνητικά; Από πού πηγάζει αυτό; Πώς μπορεί αυτή σας η αξιολόγηση των χριστιανών να επηρεάσει τη δεκτικότητά σας για τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με τον Ιησού;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Fruchtenbaum, Arnold*, Jesus Was a Jew (*Ο Ιησούς ήταν εβραίος*), Tustin, Calif.: Ariel Ministries, 1981.
- *Frydland, Rachmiel*, What the Rabbis Know about the Messiah (*Τι γνωρίζουν οι ραβίνοι για τον Μεσσία*), Cincinnati: Messianic, 1993.
- *Kaiser, Walter C., Jr.*, The Messiah in the Old Testament (*Ο Μεσσίας στην Παλαιά Διαθήκη*), Grand Rapids: Zondervan, 1995.
- *Rosen, Moishe*, Y'shua: The Jewish Way to Say Jesus (*Γιεσούα: Η εβραϊκή ονομασία του Μεσσία*), Chicago: Moody Press, 1982.
- *Rosen, Ruth* (επιμέλ.), Jewish Doctors Meet the Great Physician (*Εβραίοι γιατροί συναντούν το Μεγάλο Γιατρό*), San Francisco: Purple Pomegranate, 1997.
- *Telchin, Stan*, Betrayed! (*Προδομένος!*), Grand Rapids: Chosen, 1982 {*Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Θανάση Μπακατσά και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 1988*}.

¹ *Evans*, The Casebook of Forensic Detection (*Ιστορικά ιατροδικαστικών ανακαλύψεων*), σελ. 98-100.

² Lee Strobel, 'Textbook' Thumbprint Aids Conviction in Coed Killing (Κλασική περίπτωση δακτυλικού αποτυπώματος αντίχειρα βοηθά να καταδικαστεί ο δολοφόνος φοιτητή σε μικτή φοιτητική εστία), Chicago Tribune, 29 Ιούν. 1976.

³ Για λεπτομέρειες στο θέμα των προφητειών οι οποίες έχουν εκπληρωθεί, βλ. Josh McDowell, Evidence that Demands a Verdict (Αποδεικτικά στοιχεία που ζητούν την ετυμηγορία μας), σελ. 141-77.

⁴ Peter W. Stoner, Science Speaks (Μιλά η επιστήμη), Chicago: Moody Press, 1969, σελ. 109. {Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Δρα Παύλο Μίχα και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 1990}.

⁵ Για μία ανάλυση της προφητείας του Δανιήλ, βλ. Robert C. Newman, Fulfilled Prophecy as Miracle (Η εκπληρωθείσα προφητεία ως θαύμα), στο έργο In Defense of Miracles (Υπερασπίζοντας τα θαύματα), R. Douglas Geivett και Gary R. Habermas (επιμέλ.), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1997, σελ. 214-25.

⁶ Stan Telchin, Betrayed! (Προδομένος!), Grand Rapids: Chosen, 1982 {Ας σημειωθεί ότι μία από τις 20 γλώσσες στις οποίες μεταφράστηκε αυτό το βιβλίο είναι και η ελληνική (από τον Θανάση Μπακατζά) και το 1988 εκδόθηκε στην Αθήνα με τον ίδιο τίτλο από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ}.

⁷ Ruth Rosen (επιμέλ.), Jewish Doctors Meet the Great Physician (Εβραίοι γιατροί συναντούν το Μεγάλο Γιατρό), San Francisco: Purple Pomegranate, 1997), σελ. 9-23.

⁸ Ο.π., σελ. 34-35.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΗ

Ήταν φαινομενικός ο Θάνατος του Ιησού και η Ανάστασή Του απάτη;

Κοντοστάθηκα να διαβάσω μια πινακίδα στο σαλόνι ενός γιατρού: «Ας σταματήσει κάθε συζήτηση. Το γέλιο ας δραπετεύσει. Εδώ ο θάνατος χαίρεται να δίνει βοήθεια στους ζωντανούς».

Προφανώς αυτό δεν ήταν το σαλόνι ενός συνηθισμένου γιατρού. Είχα πάει να επισκεφτώ για μια ακόμη φορά τον Δρα Robert J. Stein, έναν από τους διασημότερους ιατροδικαστές του κόσμου – έναν εντυπωσιακό ιατρικό ντετέκτιβ με μπάσα φωνή, ο οποίος συνήθιζε να μου διηγείται ιστορίες για απροσδόκητα στοιχεία που είχε ανακαλύψει εξετάζοντας πτώματα. Για κείνον οι νεκροί είχαν να πουν κάποιες ιστορίες και μάλιστα τέτοιες οι οποίες συχνά βοηθούσαν στην απονομή δικαιοσύνης στους ζωντανούς.

Κατά τη μακρά θητεία του ως ιατροδικαστής στην Κομητεία του Cook στο Illinois, ο Stein έκανε πάνω από είκοσι χιλιάδες νεκροψίες, προσπαθώντας επιμελώς κάθε φορά να σχηματίσει μια καθαρή εικόνα για τις συνθήκες κάτω απ' τις οποίες πέθανε το θύμα. Επανελημμένα, η οξυδέρκειά του στην εντόπιση λεπτομερειών, η εγκυκλοπαιδική του γνώση γύρω από την ανθρώπινη ανατομία και η εξαιρετική ερευνητική του διαίσθηση βοηθούσαν αυτό τον ιατρικό ντετέκτιβ να αναπαραστήσει το βίαιο θάνατο του θύματος.

Μερικές φορές η δουλειά του είχε σαν αποτέλεσμα τη δικαίωση αθώων. Τις περισσότερες φορές όμως τα πορίσματά του βοηθούσαν να μπει το τελικό καρφί στο φέρετρο ενός κατηγορούμενου. Αυτή ήταν και η περίπτωση του John Wayne Gacy, ο οποίος οδηγήθηκε σε εκτέλεση μετά που, με τη βοήθεια του Stein, καταδικάστηκε για 33 αποτρόπαια εγκλήματα.

Τόσο πολύ αποφασιστική μπορεί να είναι η ιατρική απόδειξη. Μπορεί να προσδιορίσει αν ένα παιδί πέθανε από τη χρήση βίας ή από ένα τυχαίο πέσιμο, αν κάποιος πέθανε από φυσικά αίτια ή δολοφονήθηκε από κάποιον που έβαλε αρσενικό στον καφέ του. Μπορεί να ενισχύσει ή να καταρρίψει το άλλοθι ενός μάρτυρα με τον ακριβή προσδιορισμό του χρόνου θανάτου του θύματος, χρησιμοποιώντας μια ευφύεστατη διαδικασία, η οποία μετρά το ποτάσιο στα μάτια του νεκρού.

Και, ναι, ακόμη και στην περίπτωση κάποιου, ο οποίος εκτελέστηκε βάνουσα πάνω σ' ένα ρωμαϊκό σταυρό πριν δύο χιλιάδες χρόνια, η ιατρική απόδειξη μπορεί και πάλι να βοηθήσει σημαντικά: μπορεί να καταρρίψει ένα απ' τα πιο επίμονα επιχειρήματα που επικαλούνται όσοι ισχυρίζονται ότι η Ανάσταση του Ιησού –η κατεξοχήν απόδειξη της θεότητάς Του– δεν ήταν παρά απάτη.

ΑΝΑΣΤΑΣΗ Ή ΑΝΑΝΗΨΗ;

Την ιδέα ότι ο Ιησούς ίσως δεν πέθανε ποτέ πάνω στο Σταυρό μπορεί να τη βρει κανείς στο Κοράνι¹, το οποίο γράφτηκε τον 7^ο αιώνα –μάλιστα οι Ahmadiya Μουσουλμάνοι ισχυρίζονται ότι ο Ιησούς διέφυγε στην Ινδία. Μέχρι σήμερα υπάρχει ένα μνημείο, το οποίο υποτίθεται ότι είναι ο τόπος όπου βρίσκεται ο πραγματικός τάφος του Ιησού στο Srinagar του Kashmir².

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ο Karl Bahrdt, ο Karl Venturini και άλλοι προσπάθησαν να καταρρίψουν την Ανάσταση υποστηρίζοντας ότι ο Ιησούς απλά λιποθύμησε από εξάντληση επάνω στο Σταυρό ή ότι Του είχαν δώσει κάποιο φάρμακο που Τον έκανε να δείχνει ότι πέθανε και ότι αργότερα ανένηψε στο δροσερό, υγρό αέρα του τάφου³.

Οι υποστηρικτές των συνωμοτικών θεωριών ενισχύουν αυτές τις υποθέσεις, επικαλούμενοι ότι ο Ιησούς πήρε κάποιο υγρό με ένα

σφουγγάρι όταν ήταν επάνω στο Σταυρό (Μάρκ. ιε΄ 36) και ότι ο Πιλάτος απόρησε που είδε ότι πέθανε τόσο γρήγορα (Μάρκ. ιε΄ 44). Συνεπώς, είπαν, η επανεμφάνιση του Ιησού δεν οφειλόταν σε θαυματουργή Ανάσταση, αλλά απλά και μόνο σε μια ευτυχή ανάνηψη, πράγμα που εξηγούσε και τον άδειο τάφο, αφού ο Ιησούς δεν είχε πεθάνει αλλά εξακολούθουσε να ζει.

Παρόλο που διάσημοι επιστήμονες έχουν καταρρίψει αυτή θεωρία της λιποθυμίας, όπως είναι γνωστή, εξακολουθεί να επανέρχεται στη λαϊκή φιλολογία. Το 1929 ο D. H. Lawrence πήρε αυτό το θέμα κι έπλασε γύρω του μια μικρή ιστορία στην οποία πρότεινε τη θεωρία ότι ο Ιησούς είχε φύγει για την Αίγυπτο, όπου ερωτεύτηκε την ιέρεια Ίσιδα⁴.

Το 1965 το μπεστ σέλλερ βιβλίο του Hugh Schonfield, *The Passover Plot (Η συνωμοσία του Πάσχα)*, υποστήριξε ότι το μόνο που χάλασε το περίπλοκο σχέδιο του Ιησού να δραπετεύσει ζωντανός από το Σταυρό ήταν το μη αναμενόμενο λόγισμά Του από το Ρωμαίο στρατιώτη, παρόλο που ο συγγραφέας παραδέχτηκε και είπε: «επ' ουδενί λόγω, βέβαια, ισχυριζόμαστε ότι... [το βιβλίο] αντιπροσωπεύει αυτό που πραγματικά συνέβη»⁵.

Η υπόθεση της λιποθυμίας ξαναεμφανίστηκε το 1972 στο βιβλίο του Donovan Joyce, *The Jesus Scroll (Ο πάπυρος του Ιησού)*, το οποίο, σύμφωνα με τον ειδικό της Ανάστασης Gary Habermas, «περιέχει μία ακόμη πιο απίστευτη αλυσίδα απιθανοτήτων απ' ό,τι το βιβλίο του Schonfield»⁶. Το 1982 το βιβλίο *Holy Blood, Holy Grail (Άγιο Αίμα, Άγιο Ποτήριο)* πρόσθεσε το νεωτερισμό ότι ο Πόντιος Πιλάτος είχε δωροδοκηθεί, για ν' αφήσει να κατεβάσουν τον Ιησού από το Σταυρό πριν πεθάνει. Παρόλα αυτά, οι συγγραφείς παραδέχτηκαν τα εξής: «Δεν ήμασταν τότε σε θέση –και ακόμη δεν είμαστε– να αποδείξουμε την ακρίβεια του συμπεράσματός μας»⁷.

Τελευταία, το 1992, μια σχετικά άσημη πανεπιστημιακός από την Αυστραλία, η Barbara Thiering, δημιούργησε μεγάλη συζήτηση αναβιώνοντας τη θεωρία της λιποθυμίας στο βιβλίο της *Jesus and the Riddle of the Dead Sea Scrolls (Ο Ιησούς και ο γρίφος των Παπύρων της Νεκράς Θάλασσας)*. Το βιβλίο αυτό αρχικά παρουσιάστηκε πολύ εντυπωσιακά από έναν αξιοσέβαστο αμερικανικό εκδοτικό οίκο και στη συνέχεια απορρίφθηκε παταγωδώς από έναν επιστήμονα του Emory University, τον Luke Timothy Johnson, ως «η μεγαλύτερη

ανοησία και το προϊόν μιας μάλλον αρρωστημένης φαντασίας παρά μιας προσεκτικής ανάλυσης»⁸.

Σαν αστικός μύθος, η θεωρία της λιποθυμίας εξακολουθεί να ευδοκιμεί. Την ακούω κάθε φορά που συζητώ την Ανάσταση με πνευματικούς αναζητητές. Τι όμως θεμελιώνουν τα αποδεικτικά στοιχεία; Τι ακριβώς συνέβη κατά τη Σταύρωση; Ποια ήταν η αιτία του θανάτου του Ιησού; Είναι δυνατόν να είχε κατά κάποιον τρόπο επιζήσει μετά τη σταυρική δοκιμασία; Αυτά είναι τα ερωτήματα που έλπισα ότι η ιατρική απόδειξη θα βοηθούσε να απαντηθούν.

Πήρα λοιπόν το αεροπλάνο και πήγα στη Νότια Καλιφόρνια, όπου χτύπησα την πόρτα ενός κορυφαίου γιατρού, ο οποίος έχει εκτενώς μελετήσει τα ιστορικά, αρχαιολογικά και ιατρικά δεδομένα αναφορικά με το θάνατο του Ιησού της Ναζαρέτ –παρόλο που φαίνεται ότι, εξαιτίας του μυστηριωδώς εξαφανισθέντος σώματος, νεκροψία δεν έγινε ποτέ.

Η ΔΕΚΑΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο ΓΙΑΤΡΟΣ

Δρ ALEXANDER METHERELL

Το πολυτελές περιβάλλον ερχόταν σε χτυπητή αντίθεση με το θέμα που θα συζητούσαμε. Καθόμασταν στο σαλόνι του άνετου Καλιφορνέζικου σπιτιού του Metherell εκείνο το μυρωδάτο ανοιξιάτικο απόγευμα, με τη ζεστή αύρα του ωκεανού να μάς ψιθυρίζει μέσ' απ' τα παράθυρα, και συζητούσαμε ένα θέμα ανείπωτης βιαιότητας: έναν ξυλοδαρμό τόσο βάρβαρο που να συγκλονίζει τα θεμέλια της συνείδησής σου κι ένα είδος θανατικής ποινής τόσο ποταπό που να στέκει ως μαρτυρία απανθρωπιάς ανθρώπου προς άνθρωπο.

Είχα πάει να βρω το Metherell, γιατί είχα ακούσει ότι έχει τα επιστημονικά και ιατρικά προσόντα να εξηγήσει τη Σταύρωση. Είχα επίσης κι ένα άλλο κίνητρο: είχα ακούσει ότι μπορεί να συζητεί το θέμα χωρίς πάθος και με ακρίβεια. Αυτό ήταν πολύ σπουδαίο για μένα, γιατί ήθελα τα γεγονότα να μιλούν από μόνα τους, χωρίς δηλαδή την υπερβολή ή την υπερσυγκινησιακή εκφορά του λόγου που θα χειραγωγούσε το συναίσθημα.

Όπως θα περίμενε κανείς από κάποιον με πτυχίο ιατρικής (από το Πανεπιστήμιο του Miami της Florida) και διδακτορικό μηχανολόγου ηλεκτρολόγου (από το Πανεπιστήμιο του Bristol της

Αγγλίας), ο Metherell μιλά με επιστημονική ακρίβεια. Έχει την άδεια εξάσκησης διαγνωστικής ιατρικής από τον Αμερικανικό Ιατρικό Σύλλογο Ακτινολόγων και είναι σύμβουλος στο Εθνικό Καρδιολογικό, Πνευμονολογικό και Αιματολογικό Ινστιτούτο των National Institutes of Health (*Εθνικών Ινστιτούτων Υγείας*) στη Bethesda της Πολιτείας Maryland.

Τέως ερευνητικός συνεργάτης, ο οποίος έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο της California, ο Metherell έχει επιμεληθεί της έκδοσης πέντε επιστημονικών βιβλίων και έχει γράψει άρθρα σε περιοδικά όπως το *Aerospace Medicine* και το *Scientific American*. Η ευρηματική του ανάλυση για τη σύσπαση των μυών έχει δημοσιευτεί στα περιοδικά *The Psychologist* και *Biophysics Journal*. Ακόμη και το όλο παρουσιαστικό του –επιβλητικό ανάστημα, ασημένια μαλλιά και ευγενική, αλλά τυπική συμπεριφορά– δίνει την εντύπωση μιας διαπρεπούς ιατρικής αυθεντίας.

Για να είμαι ειλικρινής, πολλές φορές αναρωτήθηκα τι να κρύβει μέσα του ο Metherell. Με επιστημονική επιφυλακτικότητα και μιλώντας αργά και μεθοδικά επ' ουδενί λόγω έδινε την εντύπωση ότι μπορεί να ένιωθε εσωτερική ταραχή, ενώ περιέγραφε ήρεμα τις φρικιαστικές λεπτομέρειες του θανάτου του Ιησού. Ό,τι και να συνέβαινε μέσα του, όποια δυστυχία και να του προκαλούσε του ίδιου, ως χριστιανού, η συζήτηση για τη σκληρή μοίρα του Ιησού, είχε την ικανότητα να το κρύβει κάτω από τη μάσκα του επιστήμονα, την οποία είχε αποκτήσει μετά από χρόνια εργαστηριακής έρευνας.

Μου έδωσε απλά και μόνο τα γεγονότα, αλλά, σε τελευταία ανάλυση, μήπως γι' αυτό δεν είχα είχα έρθει τόσο μακριά, ως την άλλη άκρη της Αμερικής;

ΤΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΑΥΡΩΣΗ

Αρχικά ήθελα απλά να πάρω από τον Metherell μία βασική περιγραφή των γεγονότων, τα οποία κατέληξαν στη σταύρωση του Ιησού. Έτσι, αφού πρώτα ανταλλάξαμε λίγες κοινωνικές αβρότητες, ακούμπησα στο τραπέζι το παγωμένο τσάι μου και γύρισα την καρέκλα μου προς το μέρος του, ώστε να τον έχω απέναντί μου. «Μπορείτε να μου ζωγραφίσετε μια εικόνα για το τι συνέβη στον Ιησού;» τον ρώτησα.

Καθάρισε το λαιμό του και απάντησε: «Το μαρτύριο άρχισε μετά το Τελευταίο Δείπνο, που ο Ιησούς πήγε μαζί με τους μαθητές Του στο Όρος των Ελαιών και συγκεκριμένα στον κήπο της Γεθσημανή», είπε. «Εκεί, αν θυμάστε, προσευχήθηκε όλη τη νύχτα. Κατά τη διάρκεια αυτής της νύχτας, Εκείνος πρόβλεπε τι θα Του συνέβαινε την επομένη και, δεδομένου ότι ήξερε πόσα μαρτύρια θα υπέφερε, είναι φυσικό να ένιωθε έντονο ψυχολογικό στρες».

Σήκωσα το χέρι μου να τον σταματήσω. «Μα εδώ είναι που οι σκεπτικιστές πανηγυρίζουν», είπα έντονα. «Τα ευαγγέλια μάς λένε πως άρχισε να χύνει ιδρώτα σαν αίμα εκείνη τη στιγμή. Τώρα, ας σοβαρευτούμε λιγάκι. Αυτό και μόνο δεν αμφισβητεί την ακρίβεια των συγγραφέων των ευαγγελίων;»

Ατάραχος ο Metherell κούνησε το κεφάλι του αρνητικά. «Καθόλου», απάντησε. «Αυτό είναι ένα ιατρικό φαινόμενο που λέγεται αιματίδρωση. Δεν είναι πολύ συνηθισμένο, αλλά σχετίζεται με τον υψηλό βαθμό ψυχολογικού στρες».

«Εκείνο που συμβαίνει είναι το εξής: το έντονο στρες προκαλεί τη ρήξη τριχοειδών αγγείων στους ιδρωτοποιούς αδένες και ο ιδρώτας βγαίνει χρωματισμένος ελαφρά με αίμα. Δεν εννοούμε πολύ αίμα. Πρόκειται για μια πολύ μικρή ποσότητα».

Παρόλο που ένιωσα ότι με είχε λίγο ‘μαλώσει’, συνέχισα τις ερωτήσεις μου. «Αυτό έχει καμιά άλλη επίπτωση στο σώμα;»

«Εκείνο που συμβαίνει συνεπεία αυτού», είπε, «είναι ότι το δέρμα γίνεται υπερευαίσθητο, έτσι ώστε, όταν την επομένη το σώμα του Ιησού μαστιγωνόταν από τους Ρωμαίους στρατιώτες, το δέρμα Του ήταν εξαιρετικά ευαίσθητο».

Είπα με το νου μου, ‘Τώρα αρχίζουμε’ και κουμπώθηκα μπρος στις φοβερές σκηνές που ήξερα ότι θ’ αρχίσουν να παρελαύνουν απ’ το μυαλό μου. Ως δημοσιογράφος είχα δει πάρα πολλά πτώματα –θανάτους από αυτοκινητιστικά δυστυχήματα, φωτιές και εγκλήματα βεντέτας–, αλλά υπήρχε κάτι το ιδιαίτερα αποκρουστικό στο άκουσμα κακοποίησης κάποιου από εκτελεστές, οι οποίοι ήταν αποφασισμένοι να επιφέρουν το μεγαλύτερο δυνατό πόνο.

«Πείτε μου», του είπα, «πώς ήταν το μαστίγωμα;»

Η ματιά του Metherell έμεινε καρφωμένη επάνω μου. «Το ρωμαϊκό μαστίγωμα ήταν γνωστό ως το πιο βάνανσο μαρτύριο.

Συνήθως, αποτελούνταν από 39 χτυπήματα, αλλά συχνά έδιναν πολύ περισσότερα, ανάλογα με τη διάθεση του στρατιώτη που επέβαλλε την ποινή του μαστιγώματος».

«Ο στρατιώτης χρησιμοποιούσε ένα μαστίγιο φτιαγμένο από πλεγμένα δερμάτινα λουριά με μεταλλικά μπαλάκια να παρεμβάλλονται κατά διαστήματα. Όταν το μαστίγιο χτυπούσε τη σάρκα, αυτά τα μεταλλικά μπαλάκια προξενούσαν βαθιές μελανιές ή μώλωπες, οι οποίοι θα άνοιγαν με τα επόμενα χτυπήματα. Επίσης, το μαστίγιο είχε και κομμάτια από αιχμηρά κόκκαλα τα οποία έκοβαν βαθιά τη σάρκα».

«Η πλάτη ήταν τόσο γδαρμένη που μερικές φορές οι βαθιές κοπές αποκάλυπταν μέχρι και τη σπονδυλική στήλη. Το μαστίγωμα άρχιζε από τους ώμους και έφτανε ως την πλάτη, τους γλουτούς και το πίσω μέρος των ποδιών. Ήταν τρομερό».

Ο Metherell σταμάτησε για μια στιγμή. «Συνεχίστε», του είπα.

«Ένας γιατρός ο οποίος έχει μελετήσει το ρωμαϊκό μαστίγωμα είπε, ‘Καθώς το μαστίγωμα συνεχιζόταν, οι πληγές έσκιζαν τη σάρκα που ήταν από κάτω και δημιουργούνταν λουρίδες από παλλόμενη αιμόφυρτη σάρκα’. Ένας ιστορικός του 3^{ου} αιώνα, ο Ευσέβιος, περιέγραψε ένα τέτοιο μαστίγωμα ως εξής, ‘Οι φλέβες του θύματος άνοιγαν και οι μύες, τα νεύρα και τα έντερα του θύματος έβγαιναν έξω’».

«Ξέρουμε πως πολλοί άνθρωποι πέθαιναν απ’ αυτό το είδος του μαστιγώματος πριν τους σταυρώσουν. Ή τουλάχιστον τα θύματα πάθαιναν ολιγαιμικό σοκ».

Ο Metherell είχε τώρα χρησιμοποιήσει έναν ιατρικό όρο που δεν τον ήξερα. «Τι σημαίνει ‘ολιγαιμικό σοκ’;» ρώτησα.

Άρχισε να μου δίνει την εξήγηση του όρου στην αγγλική του ονομασία, που είναι *hypovolemic*, και προέρχεται από ένα συγκεκριμένο λατινικών και ελληνικών συνθετικών. «‘Hypo’», είπε, «σημαίνει χαμηλού βαθμού, ‘vol’ είναι η ρίζα του ‘volumen’, που σημαίνει όγκος, και ‘emic’ είναι από την ελληνική λέξη αίμα. Ολιγαιμικό σοκ, λοιπόν, (ή hypovolemic shock) σημαίνει ότι ένα πρόσωπο υποφέρει από τις συνέπειες απώλειας μεγάλης ποσότητας αίματος», εξήγησε ο γιατρός. «Αυτό οδηγεί σε τέσσερα φαινόμενα: πρώτον, η πίεση πέφτει, πράγμα που προκαλεί αδυναμία και

λιποθυμία· *δεύτερον*, η καρδιά υπερλειτουργεί στην προσπάθεια να προωθήσει το αίμα, το οποίο όμως δεν υπάρχει· *τρίτον*, τα νεφρά σταματούν να παράγουν ούρα, προσπαθώντας να διατηρήσουν όσα υγρά υπάρχουν και, *τέταρτον*, το άτομο καταλαμβάνεται από μεγάλη δίψα, καθώς το σώμα επιθυμεί να έχει υγρά, για να αντικαταστήσει το αίμα που χάθηκε».

«Βλέπετε να υπάρχει απόδειξη αυτών στις αφηγήσεις των ευαγγελίων;»

«Ναι, σίγουρα», απάντησε. «Ο Ιησούς υπέστη ολιγαϊμικό σοκ, καθώς βάδιζε παραπαίοντας στο δρόμο προς το Γολγοθά όπου θα εκτελείτο, κρατώντας την οριζόντια σανίδα του Σταυρού στον ώμο Του. Τέλος, κατέρρευσε. Τότε, ο Ρωμαίος στρατιώτης διέταξε τον Σίμωνα τον Κυρηναίο να μεταφέρει το Σταυρό αντί για Κείνον. Αργότερα, διαβάζουμε ότι ο Ιησούς είπε, 'Διψώ', οπότε Του προσφέρθηκε μια γουλιά ξίδι».

«Λόγω των φοβερών συνεπειών του μαστιγώματος, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Ιησούς ήταν ήδη σε κρίσιμη κατάσταση πριν Του περάσουν τα καρφιά μέσ' απ' τα χέρια και τα πόδια».

Η ΑΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Όσο αποκρουστικό και να ήταν το μαστίγωμα, ήξερα ότι θα ακολουθούσε μια ακόμη πιο απεχθής μαρτυρία. Αυτό επειδή οι ιστορικοί συμφωνούν παμψηφεί ότι ο Ιησούς επέζησε του μαστιγώματος εκείνη την ημέρα και προχώρησε στο Σταυρό, όπου το όλο θέμα του θανάτου Του τίθεται επί της πραγματικής του βάσης.

Τη σημερινή εποχή, όταν στυγεροί δολοφόνοι καταδικάζονται σε θάνατο και τους δένουν στην καρέκλα για να τους ενέσουν δηλητήρια ή τους δένουν σε ξύλινη καρέκλα για να τους διαπεράσει ηλεκτρικό ρεύμα, οι συνθήκες είναι αυστηρά ελεγχόμενες. Ο θάνατος επέρχεται γρήγορα και προβλέψιμα. Εκπρόσωποι του ιατρικού επαγγέλματος τους εξετάζουν προσεκτικά και πιστοποιούν το θάνατό τους. Μάρτυρες παρακολουθούν τα πάντα από κοντά από την αρχή ως το τέλος.

Πόσο βέβαιος, όμως, ήταν ο θάνατος με αυτή την πρωτόγονη, μάλλον ανακριβή μέθοδο που λέγεται σταύρωση; Στην πραγματικότητα οι περισσότεροι άνθρωποι δεν ξέρουν πώς ακριβώς ο σταυρός σκοτώνει το θύμα. Και χωρίς έναν ειδικευμένο γιατρό να

πιστοποιήσει επισήμως ότι ο Ιησούς πέθανε, θα μπορούσε άραγε να είχε ξεφύγει, αιμόφυρτος και καταπληγμένος αλλά πάντως ζωντανός;

Άρχισα να αραδιάζω αυτά τα ερωτηματικά. «Τι συνέβη όταν έφτασε στον τόπο της Σταύρωσης;» ρώτησα.

«Θα Τον ξάπλωσαν κάτω και θα κάρφωναν τα χέρια Του τενωμένα στην οριζόντια σανίδα του σταυρού. Αυτή η οριζόντια σανίδα δεν ήταν ακόμη προσαρτημένη στην κάθετη, η οποία ήταν στερεά μπηγμένη στο έδαφος».

Είχα πρόβλημα να ‘δω’ με το μάτι του νου μου όλα αυτά και χρειάζομαι περισσότερες πληροφορίες. «Θα Τον κάρφωναν με τι;» ρώτησα. «Και θα Τον κάρφωναν πού;»

«Οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούσαν καρφιά μήκους 12-18 εκατοστών, τα οποία κατέληγαν σε μια λεπτή μύτη. Τα πέρναγαν μέσ’ απ’ τον καρπό», είπε ο Metherell δείχνοντας με το δάχτυλό του ένα σημείο στο αριστερό του χέρι περίπου δυόμιση εκατοστά από την παλάμη του.

«Μια στιγμή», διέκοψα. «Εγώ νόμιζα ότι τα καρφιά τρύπησαν τις παλάμες Του. Αυτό δείχνουν όλες οι απεικονίσεις. Μάλιστα, οι τρυπημένες παλάμες είναι το σπάνταρ σύμβολο στη Σταύρωση».

«Όχι. Μέσ’ απ’ τον καρπό τα πέρναγαν τα καρφιά», επανέλαβε ο Metherell. Αυτή ήταν η σταθερή θέση που θα ακινητοποιούσε το χέρι. Αν τα πέρναγαν μέσ’ απ’ τις παλάμες, τα βάρος του σώματος θα έκανε το δέρμα να σκιστεί και θα γλίστραγε από το Σταυρό. Τα καρφιά, λοιπόν, πέρασαν μέσ’ απ’ τους καρπούς, οι οποίοι θεωρούνταν μέρος του χεριού στη γλώσσα της εποχής εκείνης».

«Και είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι το καρφί θα πέρναγε από το σημείο που περνάει το μέσο νεύρο του χεριού. Αυτό είναι το μεγαλύτερο νεύρο που διακλαδώνεται σ’ ολόκληρο το χέρι και θα κομματιαζόταν από το καρφί που θα το διαπερνούσε».

Δεδομένου ότι έχω μόνο μια πολύ στοιχειώδη γνώση της ανατομίας του ανθρώπινου σώματος, δεν ήμουν σίγουρος τι σήμαινε αυτό. «Τι είδους πόνο θα προξενούσε αυτό;» ρώτησα.

«Ας τον περιγράψουμε ως εξής», είπε. «Ξέρετε το είδος του πόνου που νιώθει κανείς, όταν χτυπήσει ένα κοκαλάκι στον αγκώνα

του; Αυτό βέβαια είναι ένα άλλο νεύρο, το ωλένιο, Αλλά, πονάει πάντως πολύ όταν τύχει και χτυπήσει κανείς σ' αυτό το σημείο».

«Για να καταλάβετε, φανταστείτε ότι παίρνετε μια τανάλια και σφίγγετε το νεύρο μέχρι να σπάσει», είπε, βάζοντας έμφαση στη λέξη 'σφίγγω', καθώς πίεζε τη φανταστική τανάλια. «Αυτό το αίσθημα θα έμοιαζε μ' εκείνο που δοκίμασε ο Ιησούς».

Το προσωπό μου συσπάστηκε στην εικόνα και στριφογύρισα νευρικά στην καρέκλα μου.

«Ο πόνος ήταν πέρα για πέρα ανυπόφορος», συνέχισε ο Metherell. «Μάλιστα, είναι αδύνατο να τον περιγράψει κανείς με λόγια. Θα έπρεπε να βρουν μια καινούργια λέξη γι' αυτό τον πόνο, όπως έκαναν και στ' αγγλικά με τη λέξη *excruciating* –από το 'ex' που σημαίνει έξω ή εκτός και το 'crux' που σημαίνει σταυρός. Καμία άλλη αγγλική λέξη δεν θα μπορούσε να αποδώσει την αγωνία του πόνου που το θύμα δοκιμάζει με το σταυρικό θάνατο».

«Μετά, ο Ιησούς υψώθηκε, καθώς η οριζόντια σανίδα προσαρτιόταν στην κάθετη. Στη συνέχεια πέρασαν καρφιά και στα πόδια Του. Και πάλι τα νεύρα των ποδιών θα συνθλιβόνταν και αυτό θα προξενούσε το ίδιο είδος πόνου που περιγράψαμε παραπάνω».

Νεύρα που είχαν συνθλιβεί και σπάσει ήταν κάτι το αρκετά τρομερό, αλλά εγώ έπρεπε να ρωτήσω και για τις συνέπειες που θα είχε για τον Ιησού το να κρέμεται επάνω στο Σταυρό. «Τι στρες θα έβαζε αυτό στο σώμα Του;» ρώτησα.

Ο Metherell απάντησε και είπε: «Πρώτα πρώτα, τα χέρια Του αμέσως θα τεντώνονταν κατά περίπου 15 εκατοστά και οι δύο Του ώμοι θα εξαρθρώνονταν –αυτό είναι κάτι που μπορεί να το προσδιορίσει κανείς με απλές μαθηματικές εξισώσεις».

«Αυτό εκπλήρωνε την προφητεία της Παλαιάς Διαθήκης στον Ψαλμό κβ', ο οποίος πρόβλεψε τη σταύρωση εκατοντάδες χρόνια πριν γίνει και ο οποίος λέει, 'και εξηθρώθησαν πάντα τα οστά μου' (εδ. 14)».

Η ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Ο Metherell είχε απαντήσει, και πολύ γραφικά μάλιστα, στο ερώτημά μου για το είδος του πόνου που ένιωσε ο Ιησούς, όταν άρχισε η διαδικασία της σταύρωσης. Αλλά, έπρεπε να συνεχίσω, για να μάθω τι είναι τελικά εκείνο που επιφέρει το θάνατο στο θύμα που

εκτελείται με σταυρικό θάνατο, γιατί αυτό είναι το κεντρικό θέμα στο ερώτημα αν ο Ιησούς θα μπορούσε να είχε αποφύγει το θάνατο ή να τον υποκριθεί. Έτσι, ρώτησα το Metherell ευθέως για την αιτία του θανάτου.

«Άπαξ και το θύμα κρεμαστεί κάθετα», απάντησε, «η σταύρωση βασικά επιφέρει έναν αργό, αγωνιώδη θάνατο από ασφυξία».

«Η αιτία γι' αυτό είναι ότι η πίεση που ασκείται στους μυς και το διάφραγμα φέρνει το στήθος σε θέση εισπνοής. Στη συνέχεια, προκειμένου το θύμα να εκπνεύσει, πρέπει να δώσει ώθηση προς τα πάνω με τα πόδια, έτσι ώστε η πίεση στους μυς να σταματήσει για μια στιγμή. Με αυτή την κίνηση, όμως, τα καρφιά των ποδιών θα ξέσκιζαν τα πόδια, τα οποία θα κατέληγαν να συναντήσουν τα οστά του ταρσού».

«Αφού θα κατόρθωνε να εκπνεύσει, το θύμα θα μπορούσε να χαλαρώσει και να πάρει μια άλλη αναπνοή, οπότε όμως θα έπρεπε και πάλι να ωθήσει το σώμα του προς τα πάνω για να εκπνεύσει, γδέρνοντας την αιμόφυρτη πλάτη του στο άγριο ξύλο του σταυρού. Αυτό θα συνεχιζόταν μέχρι πλήρους εξάντλησης, οπότε το άτομο δεν θα είχε πια τη δύναμη να ωθήσει το σώμα του προς τα πάνω, ώστε να αναπνεύσει».

«Καθώς η αναπνοή του θύματος επιβραδύνεται, το άτομο πέφτει σε κατάσταση αναπνευστικής οξέωσης –δηλαδή το διοξείδιο του άνθρακα στο αίμα γίνεται ανθρακικό οξύ, προκαλώντας την αύξηση της οξέωσης του αίματος. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε καρδιακή αρρυθμία. Με την καρδιά Του να χτυπάει τόσο ακανόνιστα, ο Ιησούς θα γνώριζε ότι πλησίαζε η στιγμή του θανάτου Του, οπότε είπε το 'Πάτερ, εις χείρας σου παραδίδω το πνεύμα μου' και μετά πέθανε από ανακοπή».

Ήταν η πιο ξεκάθαρη περιγραφή που έχω ακούσει ποτέ μου για το πώς επέρχεται ο θάνατος από σταύρωση, αλλά ο Metherell δεν είχε τελειώσει.

«Ακόμη και πριν πεθάνει –και αυτό είναι επίσης σημαντικό– το ολιγαϊμικό σοκ θα Του είχε προξενήσει παρατεινόμενη ταχυκαρδία, η οποία θα οδηγούσε σε καρδιακή ανεπάρκεια

συνεπαγόμενη περικαρδιακή συλλογή, δηλαδή τη συλλογή υγρού στην καρδιακή κοιλότητα, αλλά και πλευριτική συλλογή, δηλαδή τη συλλογή υγρού γύρω από τους πνεύμονες».

«Γιατί είναι σημαντικό αυτό;» ρώτησα.

«Εξαιτίας αυτού που συνέβη, όταν ο Ρωμαίος στρατιώτης ήρθε επί τόπου και είχε τη βεβαιότητα ότι ο Ιησούς είχε πεθάνει, το επαλήθευσε με το να Τον τρυπήσει με τη λόγχη του στη δεξιά Του πλευρά. Κατά πάσα πιθανότητα ήταν η δεξιά Του πλευρά. Αυτό όμως δεν είναι βέβαιο, αλλά από την περιγραφή μάλλον ήταν η δεξιά μεριά, ανάμεσα στα πλευρά».

«Η λόγχη φαίνεται πως πέρασε διαμέσου του δεξιού πνεύμονα και δια μέσου της καρδιάς, έτσι που, όταν τραβήχτηκε για να βγει, συμπάρεσσε και μερικό υγρό –από την περικαρδιακή συλλογή και τη συλλογή υγρού στον πλευρικό χώρο. Το υγρό αυτό θα έμοιαζε με καθαρό νερό και θα το ακολουθούσε μια μεγάλη ποσότητα αίματος, όπως ο αυτόπτης μάρτυρας Ιωάννης περιγράφει στο ευαγγέλιό του».

Προφανώς, ο Ιωάννης δεν είχε ιδέα για ποιο λόγο είδε και αίμα και ένα καθαρό υγρό να βγαίνει –μάλλον αυτό δεν θα ήταν εκείνο που ένας, ο οποίος δεν ξέρει από ιατρική, θα περίμενε να δει. Παρόλα αυτά, η περιγραφή του Ιωάννη συμπίπτει με αυτό που κατά την ιατρική επιστήμη θα περίμενε να δει κανείς. Εκ πρώτης όψεως αυτό φάνηκε να ισχυροποιεί τη μαρτυρία του Ιωάννη ότι ήταν αυτόπτης μάρτυρας. Ωστόσο, φαινόταν να υπήρχε ένα πρόβλημα με όλο αυτό το θέμα.

Έβγαλα τη Γραφή μου και την άνοιξα στο 1^ο κεφάλαιο του κατά Ιωάννην ευαγγελίου, εδάφιο 34. «Μια στιγμή, γιατρέ», διαμαρτυρήθηκα. «Όταν διαβάσετε προσεκτικά τι είπε ο Ιωάννης ότι είδε να βγαίνει από την πλευρά του Ιησού, θα δείτε ότι λέει ‘αίμα και ύδωρ’. Εκ προθέσεως βάζει τις λέξεις στη σειρά που τις βάζει: πρώτα το αίμα και μετά το υγρό που μοιάζει με νερό. Απ’ ό,τι είπατε εσείς, όμως, το καθαρό υγρό θα είχε βγει πρώτα. Υπάρχει λοιπόν εδώ μια σημαντική ασυμφωνία».

Ο Metherell χαμογέλασε ελαφρά. «Δεν είμαι ειδικός στην ελληνική γλώσσα», είπε, «αλλά, σύμφωνα μ’ εκείνους που είναι, τη

σειρά των λέξεων στα αρχαία ελληνικά δεν την καθορίζει απαραίτητα η αλυσιδωτή διαδοχή, αλλά η σπουδαιότητα του όρου. Αυτό σημαίνει λοιπόν ότι, αφού υπήρχε πολύ περισσότερο αίμα από υγρό, δεν είναι περίεργο που ο Ιωάννης αναφέρει το αίμα πρώτο».

Δέχτηκα την εξήγησή του, αλλά σημείωσα να το επαληθεύσω αργότερα. Και συνέχισα με την ερώτηση: «Σ' αυτή τη φάση ποια θα λέγατε ότι ήταν η κατάσταση του Ιησού;»

Για μια στιγμή η ματιά του Metherell συναντήθηκε με τη δική μου. Απάντησε ως αυθεντία και είπε: «Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι ο Ιησούς ήταν νεκρός».

ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΤΕΣ

Ο ισχυρισμός του Δρα Metherell φαινόταν να συμφωνεί με τις αποδείξεις για τον Ιησού. Αλλά υπήρχαν ακόμη μερικές λεπτομέρειες που ήθελα να ερευνήσω και τουλάχιστον ένα ευαίσθητο σημείο στην περιγραφή του που θα μπορούσε κάλλιστα να υπονομεύσει την πειστικότητα των Βιβλικών αφηγήσεων.

«Τα ευαγγέλια λένε ότι οι στρατιώτες έσπασαν τα πόδια των δύο εγκληματιών, που ήταν σταυρωμένοι μαζί με τον Ιησού», είπα. «Γιατί θα το έκαναν αυτό;»

«Αν ήθελαν να επισπεύσουν το θάνατο –και με το Σάββατο του Πάσχα να πλησιάζει η ιουδαϊκή θρησκευτική ηγεσία σίγουρα θα ήθελε να τελειώσει αυτό πριν τη δύση του ήλιου–, οι Ρωμαίοι θα χρησιμοποιούσαν την ατσάλινη λαβή μιας κοντής ρομφαίας, για να θρυμματίσουν τα κόκαλα των κάτω ποδιών των θυμάτων. Αυτό θα τους εμπόδιζε να ωθούν προς τα πάνω τα πόδια τους, προκειμένου ν' αναπνεύσουν, και ο θάνατος από ασφυξία θα επερχόταν μέσα σε ελάχιστα λεπτά».

«Φυσικά, στην Αγία Γραφή λέει ότι δεν έσπασαν τα κόκαλα των ποδιών του Ιησού, διότι οι στρατιώτες ήξεραν ήδη ότι είχε πεθάνει και απλά Τον τρύπησαν στο πλευρό, για να το επιβεβαιώσουν. Αυτό επαληθεύσε και μία άλλη προφητεία της Παλαιάς Διαθήκης για τον Μεσσία που λέει ότι δεν θα Του έσπαζαν τα κόκαλα».

· Έξοδ. ιβ' 46, Αριθ. θ' 12 και Ψαλμ. λδ' 20 (Σ.τ.μ.).

Διέκοψα και πάλι. «Μερικοί έχουν προσπαθήσει να αμφισβητήσουν τις αφηγήσεις των ευαγγελίων, επιτιθέμενοι εναντίον της ιστορίας της Σταύρωσης», είπα. «Για παράδειγμα, πριν από πολλά χρόνια, ένα άρθρο στην επιθεώρηση Harvard Theological Review κατέληξε ότι υπάρχουν ‘ελάχιστα αποδεικτικά στοιχεία για το ότι τα πόδια ενός σταυρωμένου τα τρύπαγαν με καρφιά’. Αντίθετα, λέει αυτό το άρθρο, τους έδεσαν τα πόδια και τα χέρια στο σταυρό με σκοινιά⁹. Δεν παραδέχεστε ότι αυτό δημιουργεί προβλήματα κύρους για την αφήγηση των ευαγγελίων;»

Ο Dr Metherell μετακίνησε το σώμα του προς τα μπρος μέχρι που κάθισε στην άκρη της καρέκλας. «Όχι», είπε, «διότι η αρχαιολογία έχει σήμερα αποδείξει ότι η χρήση των καρφιών είναι ιστορικά εξακριβωμένη –παρόλο που, ναι, θα δεχτώ ότι καμιά φορά χρησιμοποιούσαν σκοινιά αντί για καρφιά».

«Τι απόδειξη υπάρχει γι’ αυτό;» ρώτησα.

«Το 1968 μερικοί αρχαιολόγοι στην Ιερουσαλήμ βρήκαν τα λείψανα καμιά τριανταριά εβραίων, οι οποίοι είχαν βρει το θάνατο κατά τη διάρκεια μιας εξέγερσης εναντίον της Ρώμης γύρω στο 70 μ.Χ. Ένα από τα θύματα, που το όνομά του φαίνεται πως ήταν Γιοχανάν, είχε πεθάνει με σταυρικό θάνατο. Βρήκαν, λοιπόν, ένα καρφί μήκους 18 εκατοστών περασμένο στα πόδια του με μικρά κομματάκια ξύλου ελιάς από το σταυρό ακόμη κολλημένα επάνω του. Αυτό αποτελεί εξαιρετική αρχαιολογική επιβεβαίωση μιας σημαντικής λεπτομέρειας στην περιγραφή της Σταύρωσης που κάνουν τα ευαγγέλια».

Εντυπωσιακό, σκέφτηκα. «Αλλά», βιάστηκα να προσθέσω, «ένα άλλο επίμαχο σημείο αφορά την πείρα που είχαν οι Ρωμαίοι να προσδιορίσουν ότι ο θάνατος του Ιησού είχε ήδη επέλθει. Αυτοί οι άνθρωποι ήταν πρωτόγονοι όσον αφορά την κατανόηση της ιατρικής, της ανατομίας του σώματος, κτλ. Πώς ξέρουμε, λοιπόν, ότι δεν είχαν κάνει λάθος, όταν διακήρυξαν ότι ο Ιησούς ήταν ήδη νεκρός;»

«Σίγουρα, αυτοί οι στρατιώτες δεν είχαν πάει στην Ιατρική Σχολή», συμφώνησε ο Metherell. «Αλλά μην ξεχνάτε ότι ήταν ειδικοί στο να σκοτώνουν ανθρώπους –αυτή ήταν η δουλειά τους και την έκαναν πάρα πολύ καλά. Ήξεραν λοιπόν χωρίς καμιά αμφιβολία πότε ένας άνθρωπος είναι νεκρός και πότε όχι. Και, στο κάτω κάτω, αυτό δεν είναι και τόσο δύσκολο να το διαπιστώσει κανείς».

«Εξάλλου, αν κανένας κρατούμενος κατόρθωνε με κάποιον τρόπο να δραπετεύσει, οι στρατιώτες που ήταν υπεύθυνοι γι' αυτόν θα θανατώνονταν οι ίδιοι. Οπότε, είχαν ένα ισχυρό κίνητρο να σιγουρευτούν απόλυτα ότι το κάθε θύμα ήταν πράγματι νεκρό, όταν το κατέβαζαν από το σταυρό».

ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ

Με αναφορές στην ιστορία, την ιατρική, την αρχαιολογία και τους ρωμαϊκούς στρατιωτικούς κανόνες, ο Metherell είχε κλείσει κάθε τρύπα: ο Ιησούς δεν θα μπορούσε να είχε κατέβει από το Σταυρό ζωντανός. Και πάλι, όμως, τον πίεσα λίγο περισσότερο. «Υπάρχει κανένας τρόπος –οποιοσδήποτε δυνατός τρόπος– που ο Ιησούς θα μπορούσε να είχε επιβιώσει;» ρώτησα.

Ο Metherell κούνησε το κεφάλι του αρνητικά και κουνώντας και το δάχτυλο προς το μέρος μου για έμφαση είπε: «Αποκλείεται. Και μην ξεχνάτε ότι είχε ήδη υποστεί ολιγαιμικό σοκ από τη μεγάλη ποσότητα αίματος που είχε χάσει πριν αρχίσει η σταύρωση. Επ' ουδενί λόγω θα είχε μπορέσει να κάνει τον πεθαμένο, γιατί δεν μπορεί να υποκριθεί κανείς την ανικανότητα να αναπνεύσει για μεγάλο χρονικό διάστημα. Εξάλλου, το τρύπημα της καρδιάς Του από τη λόγχη θα είχε κλείσει το θέμα άπαξ και διά παντός. Ούτε οι Ρωμαίοι στρατιώτες θα ρισκάριζαν να τιμωρηθούν εκείνοι με θάνατο με το να Τον αφήσουν να διαφύγει ζωντανός».

«Οπότε», είπα, «όταν κάποιος σάς λέει ότι ο Ιησούς απλά λιποθύμησε πάνω στο Σταυρό...»

«Του λέω ότι αυτό είναι αδύνατον. Είναι απλά μια παράδοξη θεωρία, χωρίς καμία βάση στην πραγματικότητα».

Ωστόσο, εγώ δεν ήμουν ακριβώς έτοιμος να εγκαταλείψω το θέμα. Με κίνδυνο να εξοργίσω το γιατρό, είπα: «Ας υποθέσουμε ότι συνέβη το αδύνατο κι ότι ο Ιησούς κατά κάποιον τρόπο κατάφερε να επιζήσει της Σταύρωσης. Ας υποθέσουμε ότι κατόρθωσε να πετάξει από πάνω Του τα σάβανα, να κυλήσει την τεράστια πέτρα που έφραζε την είσοδο του τάφου και να διαφύγει της προσοχής των Ρωμαίων στρατιωτών που τον φρουρούσαν. Από ιατρικής πλευράς, σε ποια κατάσταση θα ήταν μετά που βρήκε τους μαθητές Του;»

Ο Metherell δίσταζε να εμπλακεί σ' αυτό το παιχνίδι. «Και πάλι», τόνισε με λίγο περισσότερη ζωντάνια, «δεν υπάρχει περίπτωση να είχε επιζήσει του Σταυρού».

Και συνέχισε: «Εάν όμως είχε, πώς θα περπατούσε αφού τα καρφιά θα Του είχαν τρυπήσει τα πόδια; Πώς θα μπορούσε να είχε εμφανιστεί στο δρόμο προς την κωμόπολη Εμμαούς, βαδίζοντας μια μεγάλη απόσταση, λίγο μόλις μετά τη Σταύρωση; Πώς θα μπορούσε να χρησιμοποιεί τα χέρια Του, τα οποία λίγο πριν είχαν τραβηχτεί και εξαρθρωθεί; Μην ξεχνάτε επίσης ότι είχε και τεράστιες πληγές στην πλάτη, καθώς και μια πληγή από το τρύπημα της λόγχης στο στήθος Του».

Έπειτα σταμάτησε. Κάτι του ήρθε στο μυαλό και ήταν τώρα έτοιμος να βγάλει το τελικό του συμπέρασμα που θα 'κάρφωνε' οριστικά τη θεωρία περί λιποθυμίας στον πυρήνα της μια για πάντα. Ήταν το επιχείρημα που κανείς δεν είχε ποτέ μπορέσει να αντικρούσει απ' το 1835 που το πρότεινε για πρώτη φορά ο Γερμανός θεολόγος David Strauss.

«Κοιτάξτε», είπε ο Metherell, «ένα άτομο σε τέτοια αξιοθρήνητη κατάσταση δεν θα μπορούσε ποτέ να εμπνεύσει τους μαθητές να βγουν στον κόσμο και να κηρύξουν ότι Εκείνος είναι ο Κύριος της Ζωής που θριάμβευσε κατά του θανάτου».

«Καταλαβαίνετε τι λέω; Μετά που υπέφερε τέτοια κακοποίηση, υπέστη τέτοια τραύματα και έχασε τόσο πολύ αίμα, θα φαινόταν τόσο αξιολύπητος που οι μαθητές δεν θα Τον χαιρετούσαν ποτέ ως το νικηφόρο κατακτητή του θανάτου. Θα Τον λυπόταν και θα προσπαθούσαν να Τον περιποιηθούν, για να γίνει καλά».

«Είναι λοιπόν τερατωδώς παράλογο να νομίζουμε ότι, αν είχε εμφανιστεί στους μαθητές Του σε τέτοια άθλια κατάσταση, εκείνοι θα εμπνέονταν ν' αρχίσουν ένα παγκόσμιο κίνημα βασισμένο στην ελπίδα ότι μια μέρα θα είχαν και οι ίδιοι ένα αναστημένο σώμα σαν αυτό του Ιησού. Αυτό είναι τελείως αδύνατον».

ΕΝΑ ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΟΥ ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ

Πειστικά και επιβλητικά ο Metherell είχε αναμφίβολα κερδίσει την υπόθεση. Το είχε επιτύχει με το να εστιάσει την προσοχή του αποκλειστικά στο ερώτημα 'πώς'. Πώς εκτελέστηκε ο Ιησούς, μ' έναν τρόπο που εγγυόταν το θάνατό Του; Καθώς όμως

κλείναμε τη συνέντευξη, εγώ ένιωσα ότι κάτι έλειπε. Είχα αντλήσει από τη γνώση του, αλλά δεν είχα αγγίξει την καρδιά του. Καθώς λοιπόν στέκαμε όρθιοι, για ν' ανταλλάξουμε χειραψίες, ένιωσα την ανάγκη να τον ρωτήσω και την ερώτηση του 'γιατί', η οποία ανυπομονούσε να τεθεί.

«Αλεξ», είπα ανεπίσημα, «πριν φύγω, θα ήθελα να ρωτήσω τη γνώμη σου για κάτι –όχι την ιατρική σου γνώμη ή την επιστημονική σου αξιολόγηση. Απλά, κάτι απ' την καρδιά σου».

Ένιωσα ότι άφηνε λίγο αφύλακτες τις επάλξεις του, καθώς μου απαντούσε: «Σύμφωνοι, θα προσπαθήσω».

«Ο Ιησούς έπεσε ο Ίδιος στην αγκαλιά του προδότη Του, δεν έφερε αντίσταση στη σύλληψή Του, δεν υπερασπίστηκε τον εαυτό Του στη δίκη –ήταν ξεκάθαρο ότι θεληματικά υπέβαλε τον εαυτό Του σ' αυτό που εσύ περιέγραψες ως ταπεινωτικό και φρικτό μαρτύριο. Θα ήθελα να ξέρω το *γιατί*. Τι θα μπορούσε να παρακινήσει κάποιον να δώσει τη συγκατάθεσή του να υποστεί αυτού του είδους την τιμωρία;»

Ο Alexander Metherell, ο άνθρωπος αυτή τη φορά και όχι ο γιατρός, έψαχνε να βρει τις κατάλληλες λέξεις για την απάντησή του.

«Είλικρινά δεν νομίζω ότι ένας συνηθισμένος άνθρωπος θα μπορούσε να το κάνει ποτέ αυτό», είπε τελικά. «Αλλά, ο Ιησούς ήξερε τι Τον περίμενε και είχε οικειοθελώς δεχτεί να το υποστεί, γιατί αυτός ήταν ο μόνος τρόπος να μας λυτρώσει –παίρνοντας τη θέση μας και πληρώνοντας Εκείνος με την ποινή του θανάτου την τιμωρία που άξιζε σ' εμάς για την επανάστασή μας κατά του Θεού. Αυτή ήταν η αποστολή Του στη γη. Γι' αυτό ήρθε».

Μετά που είπε αυτά, ένιωσα ότι το μυαλό του Metherell – ακούραστα ορθολογιστικό, λογικό και οργανωμένο– βασάνιζε ακόμη την ερώτησή μου για να καταλήξει στον πιο βασικό, το στοιχειώδη πυρήνα της απάντησης.

«Έτσι, όταν με ρωτάς, Lee, τι κίνητρο είχε», είπε, «τότε... η απάντηση υποθέτω θα μπορούσε να συνοψιστεί σε μία λέξη: την *αγάπη*».

Καθώς οδηγούσα επιστρέφοντας εκείνο το βράδυ, ήταν αυτή του η απάντηση που μου ερχόταν και ξαναρχόταν στο νου.

Γενικά, το ταξίδι μου στην Καλιφόρνια είχε επιτύχει το σκοπό του. Ο Metherell είχε πειστικά θεμελιώσει ότι ο Ιησούς δεν θα

μπορούσε να είχε επιβιώσει του μαρτυρίου του Σταυρού, ενός μαρτυρίου τόσο αποτρόπαιου που οι Ρωμαίοι δεν το επέβαλαν στους δικούς τους πολίτες, εκτός περιπτώσεων προδοσίας εθνικού συμφέροντος.

Τα συμπεράσματα του Metherell συμφωνούσαν μ' εκείνα άλλων γιατρών, οι οποίοι είχαν προσεκτικά μελετήσει το θέμα. Μεταξύ αυτών είναι και ο Δρ William D. Edwards ο οποίος, σ' ένα άρθρο του το 1986, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Journal of the American Medical Association*, κατέληξε ως εξής: «Αναμφισβήτητα τα ιατρικά και ιστορικά αποδεικτικά στοιχεία δείχνουν πως ο Ιησούς ήταν νεκρός πριν τον τρυπήσουν στο πλευρό με τη λόγχη... Συνεπώς, ερμηνείες βασισμένες στην υπόθεση ότι ο Ιησούς δεν πέθανε πάνω στο Σταυρό, συγκρούονται με τη σύγχρονη ιατρική επιστήμη»¹⁰.

Αυτοί που προσπαθούν να αμφισβητήσουν την Ανάσταση του Ιησού, ισχυριζόμενοι ότι κατά κάποιον τρόπο γλίτωσε απ' το θάνατο στο Γολγοθά, θα πρέπει να βασιστούν σε μια πιο πειστική θεωρία, η οποία να μη συγκρούεται με τα αντικειμενικά δεδομένα.

Εκτός αυτού, ακόμη και αυτοί οφείλουν στο τέλος να σκεφτούν το τρομερό ερώτημα που πρέπει όλοι να θέσουμε στον εαυτό μας: ποιο θα μπορούσε να ήταν το κίνητρο του Ιησού ν' αφήσει να Τον ταπεινώσουν και κακοποιήσουν με τέτοιον τρόπο.

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Έχοντας εμβαθύνει στις απαντήσεις του Metherell, νομίζετε ότι η θεωρία της λιποθυμίας μπορεί να αληθεύει; Γιατί ναι ή γιατί όχι;
2. Για δύο χιλιάδες χρόνια ο Σταυρός ήταν το σύμβολο της χριστιανοσύνης. Τώρα που διαβάσατε τη μαρτυρία του Metherell, πώς μπορεί η θεώρησή σας του Σταυρού να είναι διαφορετική στο μέλλον;
3. Τι θα ήσασταν διατεθειμένος να υποφέρετε για κάποιον άλλο; Για ποιον και για ποιο λόγο; Ποιο θα ήταν το κίνητρο για σας να υπομείνετε μαρτύριο για κάποιον άλλο στη θέση του;

4. Πώς θα αντιδρούσατε εσείς στους στρατιώτες, αν σας κακοποιούσαν, ταπεινώναν και βασάνιζαν, έτσι όπως έκαναν στον Ιησού; Ποιο θα μπορούσε να ήταν το κίνητρο του Ιησού για να προφέρει στο μέσο της αγωνίας Του, 'Πατέρα, συγχώρησέ τους';

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Edwards, William D., et al., On the Physical Death of Jesus Christ (Για το σωματικό θάνατο του Ιησού Χριστού)*, Journal of the American Medical Association, Μάρτ. 21 1986, σελ. 1455-63.
- *Foreman, Dale, Crucify Him (Σταυρώστε Τον!)*, Grand Rapids: Zondervan, 1990.
- *Hengel, M., Crucifixion in the Ancient World (Η σταύρωση στον αρχαίο κόσμο)*, Philadelphia: Fortress, 1977.
- *McDowell, Josh, The Resurrection Factor (Ο παράγοντας Ανάσταση)*, San Bernardino: Calif.: Here's Life, 1981.

¹ Surah IV: 156-57.

² *Wilson, Jesus: The Evidence (Ιησούς: Η απόδειξη)*, σελ. 140.

³ *Craig, Reasonable Faith (Λογική πίστη)*, σελ. 234.

⁴ *D. H. Lawrence, Love among the Haystacks and Other Stories (Αγάπη στις θημωνιές και άλλες ιστορίες)*, New York: Penguin, 1960, σελ. 125.

⁵ *Hugh Schonfield, The Passover Plot (Η συνωμοσία του Πάσχα)*, New York: Bantam, 1965, σελ. 165.

⁶ *Habermas, The Verdict of History (Η ετυμολογία της ιστορίας)*, σελ. 56.

⁷ *Michael Baigent, Richard Leigh και Henry Lincoln, Holy Blood, Holy Grail (Άγιο Αίμα, Άγιο Ποτήριο)*, New York: Delacorte, 1982, σελ. 372.

⁸ *Johnson, The Real Jesus (Ο πραγματικός Ιησούς)*, σελ. 30.

⁹ *J. W. Hewitt, The Use of Nails in the Crucifixion (Η χρήση των καρφιών στη σταύρωση)*, Harvard Theological Review 25 (1932), σελ. 29-45, όπως παρατίθεται από τον *Josh McDowell* στο έργο του *The Resurrection Factor (Ο παράγοντας Ανάσταση)*, San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1981, σελ. 45.

¹⁰ *William D. Edwards, et al., On the Physical Death of Jesus Christ (Για το σωματικό θάνατο του Ιησού Χριστού)*, Journal of the American Medical Association, Μάρτ. 21 1986, σελ. 1455-63.

Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΕΞΑΦΑΝΙΣΘΕΝΤΟΣ ΣΩΜΑΤΟΣ

Έλειπε πράγματι από τον τάφο το σώμα του Ιησού;

Κάποιο δροσερό φθινοπωρινό απόγευμα η κληρονόμος των προϊόντων ζαχαροπλαστικής Helen Vorhees Brach έφτασε με το αεροπλάνο στο πιο πολυσύχναστο αεροδρόμιο της χώρας, ανακατεύτηκε με το πλήθος και εξαφανίστηκε χωρίς ν' αφήσει ούτε ένα ίχνος. Για περισσότερο από είκοσι χρόνια το μυστήριο για το τι συνέβη σ' αυτή την κοκκινομάλλα ζωόφιλη κυρία έχει οδηγήσει σε αδιέξοδο αστυνομικούς και δημοσιογράφους.

Οι ντετέκτιβς είναι σίγουροι ότι δολοφονήθηκε, αλλά δεν έχουν καταφέρει ν' ανακαλύψουν υπό ποιές συνθήκες και αυτό κυρίως επειδή ουδέποτε βρέθηκε το πτώμα της. Η αστυνομία έχει βέβαια κάνει κάποιες υποθέσεις κι έχει φροντίσει να 'διαρρεύσουν' κάποιες αισθησιακές λεπτομέρειες στον τύπο. Μέχρι που κατόρθωσε να πείσει ένα δικαστή να προβεί σε δήλωση ότι υπεύθυνος για την εξαφάνισή της ήταν ένας απατεώνας. Αλλά, χωρίς πτώμα, δεν μπορεί επισήμως να θεωρηθεί ότι το έγκλημα έχει διαλευκανθεί. Κανείς δεν συνελήφθη ποτέ για τη δολοφονία της.

Η υπόθεση Brach είναι ένα απ' αυτά τα αξεδιάλυτα αινίγματα που καμιά φορά δεν μ' αφήνουν να κοιμηθώ τη νύχτα,

καθώς κοσκινίζω στο νου μου τις λιγοστές αποδείξεις και προσπαθώ να συναρμολογήσω τα γεγονότα. Σε τελευταία ανάλυση, αυτή η άσκηση σ' αφήνει φοβερά ανικανοποίητο. Θέλω να ξέρω τι συνέβη και απλά δεν υπάρχουν αρκετές αποδείξεις, για να φτάσω σ' αυτή τη γνώση με βεβαιότητα.

Πού και πού βέβαια πτώματα κάνουν την εμφάνισή τους τόσο στα φτηνής επιστημονικής φαντασίας έργα όσο και στη ζωή, αλλά σπάνια βρίσκεται κανείς αντιμέτωπος με το φαινόμενο ενός άδειου τάφου. Αντίθετα με την περίπτωση της Helen Brach, το πρόβλημα με τον Ιησού δεν είναι ότι χάθηκε κι έγινε άφαντος. Το πρόβλημα είναι ότι Τον είδαν νεκρό και μετά Τον ξαναείδαν ζωντανό. Αν πιστεύουμε στα ευαγγέλια, η περίπτωση του Ιησού δεν είναι μια περίπτωση εξαφανισθέντος σώματος. Καθόλου! Είναι μία περίπτωση νεκρού ο οποίος ζει –ακόμη και σήμερα–, αφού πρώτα υπέκυψε δημοσία στη φρίκη της σταύρωσης, που τόσο γραφικά περιγράφηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Ο άδειος τάφος, ως διαρκές σύμβολο της Ανάστασης, αποτελεί το κατεξοχήν επιχείρημα του Ιησού ότι είναι Θεός. Στην Α' επιστολή προς Κορινθίους (ιε' 17) ο απόστολος Παύλος είπε: «Αλλ' εάν ο Χριστός δεν ανέστη, ματαία η πίστις σας' έτι είσθε εν ταις αμαρτίαις υμών».

Ο θεολόγος Gerald O'Collins έθεσε το θέμα ως εξής: «Υπό μία θεμελιώδη έννοια, χριστιανισμός χωρίς Ανάσταση δεν είναι απλά χριστιανισμός χωρίς το τελευταίο του κεφάλαιο. Δεν είναι καν χριστιανισμός»¹.

Η Ανάσταση είναι η κατεξοχήν δικαίωση της θείκης ταυτότητας του Ιησού και της εμπνευσμένης από το Άγιο Πνεύμα διδασκαλίας Του. Είναι η απόδειξη της νίκης Του κατά της αμαρτίας και του θανάτου. Είναι το προοίμιο της ανάστασης των οπαδών Του. Είναι το θεμέλιο της χριστιανικής πίστης. Είναι το θαύμα των θαυμάτων.

Αν είναι αλήθεια. Οι σκεπτικιστές ισχυρίζονται ότι το τι συνέβη με το σώμα του Ιησού είναι ένα μυστήριο παρόμοιο με την εξαφάνιση της Helen Brach –δεν υπάρχουν αρκετά αποδεικτικά στοιχεία, λένε, για να βγάλουμε ένα ασφαλές συμπέρασμα.

Άλλοι όμως ισχυρίζονται ότι η υπόθεση έχει κλείσει μια για πάντα, διότι υπάρχει πλήρης απόδειξη ότι ο τάφος ήταν άδειος εκείνο

το πρωινό του πρώτου Πάσχα. Κι αν θέλετε κάποιον ο οποίος να σας παρουσιάσει πειστικά αυτό το ζήτημα, το καλύτερο που έχετε να κάνετε είναι να πάτε να επισκεφτείτε τον William Lane Craig, που θεωρείται ένας από τους διασημότερους ειδικούς στον κόσμο στο θέμα της Ανάστασης.

Η ΕΝΔΕΚΑΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ Δρ WILLIAM LANE CRAIG

Την πρώτη φορά που συνάντησα τον Bill Craig εν δράσει ήταν όταν καθόμουν ακριβώς πίσω του ενώ μιλούσε υπέρ του χριστιανισμού σ' ένα ακροατήριο οκτώ χιλιάδων περίπου ανθρώπων και αναρίθμητων αθέατων ακροατών αυτής της διάλεξης, η οποία μεταδιδόταν συγχρόνως από εκατό και παραπάνω ραδιοφωνικούς σταθμούς σ' ολόκληρη τη χώρα.

Υπό την ιδιότητά μου ως συντονιστή σε debate μεταξύ του Craig και ενός αθεϊστή επιλεγμένου από την Εθνική Ένωση Αμερικανών Αθεϊστών, θαύμαζα τον ευγενικό αλλά και δυναμικό τρόπο με τον οποίο ο Craig υποστήριζε το χριστιανισμό, ενώ συγχρόνως κατέρριπτε τα επιχειρήματα της αθεΐας. Από το σημείο που καθόμουν μπορούσα να παρατηρώ τα πρόσωπα των ακροατών, πολλοί απ' τους οποίους ανακάλυπταν για πρώτη φορά ότι ο χριστιανισμός μπορεί ν' αντέξει μια ορθολογιστική ανάλυση και εξονυχιστική έρευνα.

Εκείνο το βράδυ δεν υπήρξε διαγωνισμός. Μεταξύ εκείνων που είχαν μπει στην αίθουσα ως σκληροπυρηνικοί αθεϊστές, αγνωστικιστές ή σκεπτικιστές, 82% έφυγαν πεπεισμένοι ότι τα επιχειρήματα υπέρ του χριστιανισμού ήταν τα πιο πειστικά. Σαράντα επτά άνθρωποι μπήκαν χωρίς να πιστεύουν και βγήκαν πιστοί χριστιανοί –τα επιχειρήματα του Craig υπέρ της πίστης ήταν ακαταμάχητα, ιδίως ενόψει της έλλειψης επιχειρηματολογίας υπέρ της αθεΐας. Παρεμπιπτόντως, ούτε ένας δεν μεταστράφηκε στην αθεΐα.²

Έτσι, όταν έφτασα στην Ατλάντα, για να του πάρω συνέντευξη γι' αυτό το βιβλίο, ήμουν περίεργος να δω πώς θ' απαντούσε στις προκλήσεις αναφορικά με τον άδειο τάφο του Ιησού.

Δεν είχε αλλάξει από τότε που τον είχα δει λίγα χρόνια πριν. Κοντοκομμένη μαύρη γενειάδα, γωνιώδη χαρακτηριστικά και πολύ

έντονο βλέμμα. Δίνει την εντύπωση σοβαρού επιστήμονα και μιλάει με καλοσηματισμένες φράσεις χωρίς ποτέ να χάνει τον ειρμό της σκέψης του. Οι αναλύσεις του είναι μεθοδικότες και απαντά στα ερωτήματα επιχείρημα προς επιχείρημα, γεγονός προς γεγονός.

Ωστόσο, δεν είναι ένας ξερός θεολόγος. Ο Craig έχει έναν αναζωογονητικό ενθουσιασμό για τη δουλειά του. Τα ανοιχτογάλανα μάτια του χορεύουν, καθώς υφαίνει πολύπλοκες προτάσεις και θεωρίες. Τονίζει τα λόγια του με χειρονομίες, οι οποίες σε προσκαλούν να κατανοήσεις και να συμφωνήσεις. Η φωνή του πάλλεται, καθώς καλύπτει το ευρύ φάσμα μεταξύ δίνης, όταν αναλύει ένα σκοτεινό θεολογικό σημείο που το βρίσκει φανταστικό, και αθόρυβης ελικρίνειας, όταν διερωτάται γιατί ορισμένοι επιστήμονες απορρίπτουν την απόδειξη που εκείνος βρίσκει τόσο πειστική.

Με δυο λόγια, το μυαλό του είναι σε πλήρη δράση, αλλά το ίδιο είναι κι η καρδιά του. Όταν μιλάει για τους σκεπτικιστές, με τους οποίους τυχαίνει να είχε κάποιο debate, ο τόνος της φωνής του δεν είναι σκωπτικός ή εριστικός. Καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για ν' αναφερθεί στις όποιες καλές πλευρές τους –αυτός ήταν ένας εξαιρετικός ομιλητής, εκείνος ήταν συμπαθέστατος στη συζήτηση που είχαμε στο δείπνο.

Από τις ευαίσθητες πτυχές της συνομιλίας μας κατάλαβα ότι δεν ενδιαφέρεται να 'χτυπήσει' τους αντιφρονούντες με τα επιχειρήματά του. Ελικρινά προσπαθεί να κερδίσει ανθρώπους για τους οποίους πιστεύει ότι ο Θεός ενδιαφέρεται. Δείχνει αληθινά προβληματισμένος, όταν συναντά ανθρώπους, οι οποίοι δεν μπορούν ή δεν θέλουν ν' αναγνωρίσουν την πραγματικότητα του άδειου τάφου.

ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΔΕΙΟ ΤΑΦΟ

Φορώντας μπλου τζιν, άσπρες κάλτσες κι ένα σκούρο μπλε πουλόβερ με κόκκινο γυριστό γιακά, ο Craig καθόταν αναπαυτικά σ' ένα λουλουδωτό καναπέ στο σαλόνι του. Ακριβώς πίσω του κρεμόταν στον τοίχο ένα μεγάλο κάδρο που απεικόνιζε το Μόναχο.

Ήταν σ' αυτή την πόλη που ο Craig σπούδασε το θέμα της Ανάστασης για πρώτη φορά. Έφτασε στο Μόναχο με ένα Master στις θεωρητικές επιστήμες από το Trinity Evangelical Divinity School κι ένα διδακτορικό στη φιλοσοφία από το Πανεπιστήμιο του

Birmingham στην Αγγλία. Στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου έκανε ένα δεύτερο διδακτορικό, αυτή τη φορά στη θεολογία. Αργότερα, δίδαξε στο Trinity Evangelical Divinity School και στη συνέχεια εργάστηκε ως επισκέπτης επιστημονικός συνεργάτης στο Higher Institute of Philosophy (*Ανώτατο Ινστιτούτο Φιλοσοφίας*) στο Πανεπιστήμιο του Louvain κοντά στις Βρυξέλλες.

Τα βιβλία του περιλαμβάνουν τους τίτλους Reasonable Faith (*Λογική πίστη*), No Easy Answers (*Δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις*), Knowing the Truth about the Resurrection (*Η γνώση της αλήθειας για την Ανάσταση*), The Only Wise God (*Ο μόνος σοφός Θεός*), The Existence of God and the Beginning of the Universe (*Η ύπαρξη του Θεού και η αρχή του σύμπαντος*) και, σε συνεργασία με τον Quentin Smith, το Theism, Atheism and the Big Bang Cosmology (*Θεϊσμός, αθεΐα και η κοσμολογική θεωρία της Μεγάλης Έκρηξης*), που εξέδωσε το Oxford University Press.

Ο Craig έχει επίσης γράψει στα εξής συλλογικά έργα: The Intellectuals Speak Out About God (*Οι διανοούμενοι μιλούν ανοιχτά για τον Θεό*), Jesus Under Fire (*Ο Ιησούς στο εδώλιο*), In Defense of Miracles (*Υπερασπίζοντας τα θαύματα*), και Does God Exist? (*Υπάρχει Θεός;*). Εξάλλου, τα επιστημονικά του άρθρα έχουν δημοσιευτεί σε περιοδικά όπως τα New Testament Studies (*Μελέτες στην Καινή Διαθήκη*), Journal of the Study of the New Testament (*Περιοδικό μελέτης της Καινής Διαθήκης*), Gospel Perspectives (*Προοπτικές των ευαγγελίων*), Journal of the American Scientific Affiliation (*Περιοδικό του Αμερικανικού Επιστημονικού Συνδέσμου*) και Philosophy (*Φιλοσοφία*). Είναι μέλος εννέα επαγγελματικών συνδέσμων, στους οποίους περιλαμβάνονται η American Academy of Religion (*Αμερικανική Ακαδημία της Θρησκείας*), καθώς και η American Philosophical Association (*Αμερικανική Φιλοσοφική Ένωση*).

Παρόλο που τα γραπτά του, τα οποία επικεντρώνονται στο σταυροδρόμι της συνάντησης επιστήμης, φιλοσοφίας και θεολογίας, τον έχουν κάνει διεθνώς γνωστό, δεν χρειαζόταν καμία ενθάρρυνση, για να συζητήσει το θέμα που ακόμη κάνει την καρδιά του να χτυπά με γρήγορο ρυθμό: *την Ανάσταση του Ιησού*.

ΕΙΧΕ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΤΑΦΕΙ Ο ΙΗΣΟΥΣ;

Πριν μπω στο θέμα αν ήταν όντως άδειος ο τάφος του Ιησού, έπρεπε να θεμελιώσω αν το σώμα Του είχε αρχικά τοποθετηθεί στον τάφο. Από την ιστορία μαθαίνουμε ότι κατά κανόνα οι εγκληματίες που εκτελούνταν με σταύρωση εγκαταλείπονταν επάνω στο σταυρό, για να τους κατασπαράξουν τα πουλιά ή τους πέταγαν σε ομαδικούς τάφους. Αυτό έχει προφανώς ωθήσει το John Dominic Crossan του Jesus Seminar να συμπεράνει ότι το σώμα του Ιησού προφανώς ξεθάφτηκε και καταβροχθίστηκε από άγρια σκυλιά.

«Με βάση αυτές τις επικρατούσες εθιμικές συνήθειες», είπα στον Craig, «δεν θα παραδεχόσαστε κι εσείς ότι αυτό είναι εκείνο που κατά πάσα πιθανότητα συνέβη;»

«Αν το μόνο που θα κοιτάζε κανείς είναι οι επικρατούσες εθιμικές συνήθειες, ναι, θα συμφωνούσα», απάντησε. «Αυτό όμως θα παρέβλεπε τα συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία που έχουμε σ' αυτή την περίπτωση».

«ΟΚ», είπα, «τότε ας κοιτάξουμε τα συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία» και μ' αυτό έφερα στο προσκήνιο ένα άμεσο πρόβλημα που υπάρχει. Τα ευαγγέλια λένε ότι το σώμα του Ιησού δόθηκε στον Ιωσήφ από την Αρμαθαία, μέλος του Ιουδαϊκού Συνεδρίου, το οποίο είχε ψηφίσει υπέρ της καταδίκης του Ιησού. «Αυτό φαίνεται μάλλον απίθανο, δεν συμφωνείτε;» του είπα μ' έναν τόνο οξύτητας στη φωνή μου, που όμως δεν τον ήθελα.

Ο Craig άλλαξε θέση στον καναπέ, λες κι ετοιμαζόταν να κάνει επιδρομή κατά της ερώτησής μου. «Όχι, όχι, όταν κοιτάξει κανείς όλα τα αποδεικτικά στοιχεία για την ταφή», είπε. «Ας τα κοιτάξουμε λοιπόν. Εν πρώτοις η ταφή είναι κάτι που αναφέρεται από τον Παύλο στην Α' προς Κορινθίους επιστολή (1ε' 3-7), όπου ο απόστολος καθιερώνει ένα από τα αρχαιότερα πιστεύω της χριστιανικής εκκλησίας».

Σ' αυτό συμφώνησα μ' ένα νεύμα, αφού σε προηγούμενη συνέντευξη ο Dr Blomberg είχε ήδη περιγράψει αρκετά λεπτομερώς

· Αναφορικά με το Jesus Seminar, βλ. παραπάνω τη συνοπτική παρουσίασή του από τη μεταφράστριά σε υποσημείωσή της (3^ο κεφάλαιο, υπότιτλος 'Υψηλός βαθμός ομοφωνίας'), καθώς και τη λεπτομερειακή ανάπτυξη του θέματος από τον ίδιο το συγγραφέα στο 6^ο κεφάλαιο αυτού του βιβλίου (Σ.τ.μ.).

αυτό το πιστεύω. Ο Craig συμφώνησε με τον Blomberg ότι αυτό το χριστιανικό πιστεύω αναμφισβήτητα ανατρέχει στα χρόνια που ακολούθησαν αμέσως μετά τη σταύρωση του Ιησού και δόθηκε στον Παύλο μετά τη μεταστροφή του στη Δαμασκό ή σε μεταγενέστερη επίσκεψή του στην Ιερουσαλήμ, όπου συναντήθηκε με τους αποστόλους Ιάκωβο και Πέτρο.

Αφού λοιπόν ο Craig επρόκειτο ν' αναφερθεί σ' αυτό το χριστιανικό πιστεύω, άνοιξα την Αγία Γραφή που είχα μαζί μου και διάβασα το σχετικό χωρίο: «Διότι παρέδωκα εις εσάς εν πρώτοις εκείνο, το οποίον και παρέλαβον, ότι ο Χριστός απέθανε διά τας αμαρτίας ημών κατά τας γραφάς· και ότι ετάφη, και ότι ανέστη την τρίτην ημέραν κατά τας γραφάς...». Στη συνέχεια παρατίθενται διάφορες εμφανίσεις του αναστημένου Ιησού.

«Αυτό το χριστιανικό πιστεύω», είπε ο Craig, «αποτελεί ένα αρχαιότατο και, συνεπώς, εξαιρετικά αξιόπιστο υλικό. Στην ουσία, είναι μία πρόταση αποτελούμενη από τέσσερα μέρη. Το πρώτο αναφέρεται στη Σταύρωση, το δεύτερο στην ταφή, το τρίτο στην Ανάσταση και το τέταρτο στις εμφανίσεις του αναστημένου Ιησού. Όπως βλέπετε, το δεύτερο μέρος πιστοποιεί ότι ο Ιησούς ετάφη».

Αυτό όμως ήταν πολύ φλου για μένα. «Μια στιγμή», είπα. «Μπορεί να ετάφη, αλλά πού; Σε τάφο; Και έγινε αυτό με τη μεσολάβηση του Ιωσήφ της Αριμαθαίας, αυτού του περιέργου τύπου που εμφανίζεται απ' το πουθενά να ζητήσει το σώμα του Ιησού;»

Ο Craig παρέμεινε υπομονετικός. «Αυτό το χριστιανικό πιστεύω είναι ουσιαστικά μία περίληψη, η οποία συμφωνεί απόλυτα μ' εκείνο που διδάσκουν τα ευαγγέλια», εξήγησε. «Όταν πάμε στα ευαγγέλια, βρίσκουμε πολλαπλές ανεξάρτητες επιβεβαιώσεις αυτής της ιστορίας για την ταφή. Όσον αφορά τον Ιωσήφ της Αριμαθαίας, αναφέρεται και στις τέσσερες αφηγήσεις. Επιπλέον, η ιστορία της ταφής στο κατά Μάρκον ευαγγέλιο είναι τόσο πολύ παλιά που αποκλείεται να είχε υποστεί αλλόιωση από θρύλους».

«Πώς το ξέρετε ότι είναι τόσο πολύ παλιά;» ρώτησα.

«Από δύο πράγματα», είπε. «*Πρώτον*, πιστεύεται γενικά ότι το ευαγγέλιο του Μάρκου είναι το αρχαιότερο. *Δεύτερον*, το ευαγγέλιο του Μάρκου αποτελείται από σύντομα αποσπάσματα για τον Ιησού, που μοιάζουν περισσότερο με μαργαριτάρια περασμένα σ' ένα νήμα παρά με μία συνεχή, αδιάκοπη αφήγηση».

«Ναι, αλλά όταν όμως φτάνει κανείς στην τελευταία εβδομάδα της ζωής του Ιησού, τη λεγόμενη εβδομάδα των παθών, τότε έχουμε μια συνεχή αφήγηση των γεγονότων. Την ιστορία των παθών ο Μάρκος προφανώς την πήρε από κάποια αρχαιότερη πηγή και η πηγή αυτή περιλάμβανε το κομμάτι για την ταφή του Ιησού στον τάφο».

ΕΙΝΑΙ Ο ΙΩΣΗΦ ΤΗΣ ΑΡΙΜΑΘΑΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ;

Παρόλο που όλα αυτά ήταν καλά επιχειρήματα, εντόπισα ένα πρόβλημα με το ευαγγέλιο του Μάρκου για το τι ακριβώς συνέβη. «Ο Μάρκος λέει (ιε΄ 1) ότι *όλο το Συνέδριο* ήταν υπέρ του να καταδικαστεί ο Ιησούς», παρατήρησα. «Αν αυτό είναι σωστό, σημαίνει ότι και ο Ιωσήφ της Αριμαθαίας ψήφισε να θανατώσουν τον Ιησού. Δεν είναι λοιπόν απίθανο ότι θα ερχόταν μετά ο ίδιος και θα ζητούσε να αποδώσει την τιμή της ταφής στον Ιησού;»

Φαίνεται όμως ότι αυτή μου η παρατήρηση δεν ήταν και τόσο άστοχη. «Ίσως και ο Λουκάς να είχε την ίδια επιφύλαξη», είπε ο Craig, «πράγμα που θα εξηγούσε γιατί πρόσθεσε μία σημαντική λεπτομέρεια: ότι ο Ιωσήφ της Αριμαθαίας ‘δεν ήτο σύμφωνος με την βουλήν και την πράξιν αυτών’ (κγ΄ 50). Αυτό θα εξηγούσε τα γεγονότα. Εκείνο όμως που είναι σημαντικό σε όλα αυτά είναι ότι ο Ιωσήφ της Αριμαθαίας δεν ήταν κάποιος που η χριστιανική παράδοση ή οι χριστιανοί συγγραφείς είχαν επινοήσει».

Εγώ όμως χρειαζόμουν κάτι περισσότερο από ένα απλό συμπέρασμα πάνω σ’ αυτό. Χρειαζόμουν μια ατράνταχτη λογική. «Και γιατί όχι;» ρώτησα.

«Λαμβανομένης υπόψη της πικρίας και του θυμού που είχαν οι πρώτοι χριστιανοί κατά της ιουδαϊκής θρησκευτικής ηγεσίας που είχε υποκινήσει τη σταύρωση του Ιησού», είπε, «είναι εξαιρετικά απίθανο ότι θα είχαν εφεύρει κάποιον εβραίο, ο οποίος στη συνέχεια θα έκανε το σωστό με το να θάψει τον Ιησού –ιδίως όταν όλοι οι μαθητές Του Τον είχαν εγκαταλείψει! Εξάλλου, δεν θα επινοούσαν κάποιο συγκεκριμένο μέλος ενός συγκεκριμένου συλλογικού σώματος, που οι άνθρωποι θα μπορούσαν να πάνε να ρωτήσουν και να εξακριβώσουν από μόνοι τους αν αυτό αλήθευε. Έτσι, ο Ιωσήφ της Αριμαθαίας είναι αδιαμφισβήτητα ένα ιστορικό πρόσωπο».

Και πριν προλάβω να ρωτήσω κάποια άλλη ερώτηση, ο Craig συνέχισε: «Θα προσθέσω δε ότι, αν αυτή η ταφή από τον Ιωσήφ της Αρριμαθαίας ήταν ένας θρύλος που δημιουργήθηκε αργότερα, θα ήταν λογικό να βρει κανείς και άλλες διαφορετικού περιεχομένου παραδόσεις για το τι ακριβώς συνέβη με το σώμα του Ιησού. Κάτι τέτοιο όμως είναι εντελώς ανύπαρκτο».

«Έτσι, οι περισσότεροι επιστήμονες σήμερα συμφωνούν ότι τα σχετικά με την ταφή του Ιησού είναι στην ουσία αξιόπιστα. Ο John A. T. Robinson, ο γνωστός επιστήμονας του Πανεπιστημίου του Cambridge στα θέματα της Καινής Διαθήκης, είχε γράψει όταν ζούσε ότι η τιμητική ταφή που έγινε στον Ιησού είναι ένα από τα αρχαιότερα στοιχεία που έχουμε για τον ιστορικό Ιησού, τα οποία έχουν τόσο ικανοποιητικά αποδειχτεί».

Βρήκα τις εξηγήσεις του Craig για το ότι το σώμα του Ιησού πράγματι τοποθετήθηκε σε τάφο ικανοποιητικές. Αλλά το χριστιανικό πιστεύω άφηνε μια άλλη αμφιβολία. Ίσως το σώμα του Ιησού παρέμεινε στον τάφο και μετά την Ανάσταση.

«Παρόλο που το χριστιανικό πιστεύω λέει ότι ο Ιησούς σταυρώθηκε, τάφηκε και αναστήθηκε, δεν λέει ότι και ο τάφος Του ήταν άδειος», παρατήρησα. «Δεν αφήνει αυτό περιθώρια για μια καθαρά πνευματική Ανάσταση του Ιησού, η οποία θα άφηνε το σώμα Του ακόμη στον τάφο;»

«Το χριστιανικό πιστεύω αναντίρρητα υπονοεί ότι ο τάφος ήταν άδειος», αντέταξε ο Craig. «Οι εβραίοι, βλέπετε, είχαν την έννοια της σωματικής ανάστασης καθόσον αφορά τα οστά του νεκρού –όχι τη σάρκα η οποία θεωρείτο φθαρτή. Μετά, λοιπόν, την αποσύνθεση της σάρκας, μάζευαν τα οστά των νεκρών τους και τα τοποθετούσαν σε κιβώτια για να διατηρηθούν μέχρι την Ανάσταση του τέλους των ημερών, όταν ο Θεός θα ανάσταινε τους δίκαιους του Ισραήλ και θα τους συγκέντρωνε στην οριστική Βασιλεία των Ουρανών».

«Ενόψει αυτού, θα ήταν αντιφατικό για έναν εβραίο της εποχής εκείνης να πει ότι ο Ιησούς πράγματι αναστήθηκε από τους νεκρούς, αλλά ότι το σώμα του ήταν ακόμη στον τάφο. Οπότε, όταν το αρχαίο χριστιανικό πιστεύω λέει ότι ο Ιησούς ετάφη και την τρίτη μέρα αναστήθηκε, εννοεί απλά και ξεκάθαρα ότι ο τάφος έμεινε άδειος».

ΠΟΣΟ ΑΣΦΑΛΗΣ ΗΤΑΝ Ο ΤΑΦΟΣ;

Αφού είδαμε –με πειστικά αποδεικτικά στοιχεία– ότι ο Ιησούς είχε πράγματι τοποθετηθεί σε τάφο, ήταν τώρα σημαντικό να μάθουμε πόσο ασφαλής ήταν αυτός ο τάφος από εξωτερικές παρεμβάσεις. Γιατί, όσο ασφαλέστερος θα ήταν ο τάφος, τόσο λιγότερες οι πιθανότητες να έχουν υπάρξει εξωτερικές παρεμβάσεις. Ρώτησα λοιπόν: «Πόσο προφυλαγμένος ήταν ο τάφος του Ιησού;»

Ο Craig άρχισε να περιγράφει πώς ήταν ο τάφος, όσο καλύτερα μπορούσε να το προσδιορίσει αυτό από τα αρχαιολογικά ευρήματα που έχουν προκύψει από τις ανασκαφές, οι οποίες έχουν γίνει σε τοποθεσίες του πρώτου αιώνα.

«Υπήρχε ένα επικλινές αυλάκι που οδηγούσε σε μια χαμηλή είσοδο και σ' αυτό το αυλάκι είχαν κυλήσει μια τεράστια πέτρα σαν δίσκο που την είχαν σφηνώσει στο άνοιγμα», είπε χρησιμοποιώντας χειρονομίες, για να κάνει καλύτερα αντιληπτό τι εννοούσε. «Επειτα, μια μικρότερη πέτρα χρησιμοποιούνταν, για να ασφαλίσει το δίσκο. Παρόλο που θα ήταν εύκολο να κυλήσει κανείς το δίσκο κατηφορικά στο αυλάκι, θα χρειάζονταν αρκετά χέρια για να τον ξανανεβάσουν επάνω, προκειμένου ν' ανοίξουν τον τάφο. Υπ' αυτή την έννοια ο τάφος ήταν αρκετά ασφαλής».

Το ερώτημα είναι αν ο τάφος του Ιησού φρουρούνταν κιόλας. Ήξερα ότι μερικοί σκεπτικιστές είχαν προσπαθήσει να αμφισβητήσουν τη λαϊκή πεποίθηση ότι ο τάφος του Ιησού φρουρούνταν είκοσι τέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο από αυστηρά πειθαρχημένους Ρωμαίους στρατιώτες, που θα απειλούνταν με θάνατο, αν παρέλειπαν να εκτελέσουν το καθήκον τους.

«Είστε σίγουρος ότι υπήρχαν Ρωμαίοι φρουροί;» ρώτησα.

«Μόνον ο Ματθαίος αναφέρει ότι τοποθετήθηκαν φρουροί στον τάφο (κζ' 65-66)», απάντησε ο Craig. «Εν πάση περιπτώσει εγώ δεν νομίζω ότι το θέμα των φρουρών αποτελεί σημαντική λεπτομέρεια για την απόδειξη της Ανάστασης. Αν μη τι άλλο, είναι μια λεπτομέρεια που πολύ αμφισβητείται από τη σύγχρονη επιστήμη. Προτιμώ να στηρίζω τα επιχειρήματά μου σε αποδείξεις, οι οποίες είναι πολύ ευρύτερα αποδεκτές από την πλειονότητα των επιστημόνων. Έτσι, ας αφήσουμε στην άκρη την υπόθεση των φρουρών».

Ξαφνιάστηκα από την προσέγγισή του στο θέμα. «Μα, δεν θα δυσχεράνει αυτό την απόδειξή σας;» ρώτησα.

Κούνησε το κεφάλι του αρνητικά. «Η αλήθεια είναι ότι η λεπτομέρεια των φρουρών θα ήταν σημαντική για το 18^ο αιώνα, που οι κριτικοί ισχυρίζονταν ότι οι μαθητές του Ιησού έκλεψαν το σώμα Του, αλλά κανένας πια δεν πιστεύει αυτή την υπόθεση σήμερα», απάντησε.

«Όταν διαβάζει κανείς την Καινή Διαθήκη», συνέχισε, «δεν του μένει αμφιβολία ότι οι μαθητές πράγματι πίστευαν στην αλήθεια της Ανάστασης, την οποία και διακήρυτταν μέχρι θανάτου. Η ιδέα ότι ο άδειος τάφος είναι το προϊόν απάτης, συνωμοσίας ή κλοπής απλά δεν γίνεται δεκτή σήμερα. Έτσι, το θέμα των φρουρών έχει κατά κάποιον τρόπο γίνει περιθωριακό».

ΥΠΗΡΧΑΝ ΦΡΟΥΡΟΙ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ;

Παρόλα αυτά, ήμουν περίεργος να μάθω αν υπήρχε απόδειξη για τον ισχυρισμό του Ματθαίου αναφορικά με τους φρουρούς. Καταλάβαινα βέβαια τους λόγους που είχε ο Craig να βάλει στην άκρη αυτό το θέμα, αλλά επέμεινα στην ερώτησή μου αν υπάρχει κάποιο καλό αποδεικτικό στοιχείο στην ιστορία για την ύπαρξη φρουρών.

«Ναι, υπάρχει», μου είπε. «Σκεφτείτε όλα τα επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα για την Ανάσταση που αντάλλαξαν μεταξύ τους οι εβραίοι και οι χριστιανοί του 1^{ου} αιώνα».

«Η πρώτη διακήρυξη των χριστιανών ήταν, ‘Ο Χριστός αναστήθηκε’. Οι εβραίοι απάντησαν, ‘Οι μαθητές έκλεψαν το σώμα του’. Οι χριστιανοί ανταπάντησαν, ‘Μα οι φρουροί στον τάφο δεν θα επέτρεπαν κάτι τέτοιο’. Οι εβραίοι αντέταξαν, ‘Οι φρουροί αποκοιμήθηκαν’. Τέλος οι χριστιανοί είπαν, ‘Οι εβραίοι δωροδόκησαν τους φρουρούς για να πουν ότι αποκοιμήθηκαν’».

«Αν δεν υπήρχαν φρουροί, ο διάλογος θα ήταν διαφορετικός. Στο άκουσμα της διακήρυξης ότι ο Χριστός αναστήθηκε, οι εβραίοι θα έλεγαν, ‘Όχι, οι μαθητές έκλεψαν το σώμα του’, στο οποίο οι χριστιανοί θα απαντούσαν, ‘Αλλά οι φρουροί θα το απέτρεπαν αυτό’. Οι εβραίοι τότε θα έλεγαν, ‘Ποιοι φρουροί; Τρελαθήκατε; Δεν υπήρχαν φρουροί!’. Ωστόσο, η ιστορία μάς λέει ότι οι εβραίοι δεν είπαν κάτι τέτοιο».

«Αυτό δείχνει ότι οι φρουροί ήταν υπαρκτά πρόσωπα και ότι το γνώριζαν αυτό οι εβραίοι, πράγμα που τους οδήγησε να επινοήσουν την απίθανη ιστορία ότι οι φρουροί αποκοιμήθηκαν ενώ οι μαθητές έκλεβαν το σώμα του Ιησού».

Και πάλι όμως μια ενοχλητική ερώτηση μ' έκανε να τον διακόψω. «Εδώ φαίνεται να υπάρχει κι ένα άλλο πρόβλημα», είπα, προσπαθώντας να εκφράσω την αντίρρησή μου με όσο μεγαλύτερη ακρίβεια μπορούσα.

«Γιατί η ιουδαϊκή ηγεσία θα έβαζε φρουρούς; Αν περίμεναν ν' αναστηθεί ο Ιησούς, αυτό θα σήμαινε ότι είχαν καταλάβει το τι είχε προφητέψει ο Χριστός καλύτερα απ' ό,τι το είχαν καταλάβει οι μαθητές Του! Γιατί, ως γνωστόν, οι μαθητές είχαν πολύ εκπλαγεί απ' το γεγονός της Ανάστασης».

«Εδώ πραγματικά έχετε δίκιο», συμφώνησε ο Craig. «Ίσως όμως έβαλαν φρουρούς για να αποτρέψουν καμιά ληλασία του τάφου ή άλλες ταραχές που μπορεί να φοβόνταν μήπως γίνουν κατά το Πάσχα τους. Δεν ξέρουμε. Αυτό είναι ένα πολύ καλό επιχείρημα. Το αναγνωρίζω πλήρως. Πάντως, δεν νομίζω ότι είναι και ανεπίδεκτο κατάρριψης».

Ναι, αλλά μάς προβληματίζει κάπως ως προς το θέμα των φρουρών. Εκτός αυτού μού ήρθε και μια άλλη αντίρρηση στο νου. «Ο Ματθαίος αφήνει να εννοηθεί ότι οι Ιουδαίοι ήταν και οι επιστάτες των φρουρών», είπα. «Δεν είναι όμως απίθανο αυτό, αφού οι φρουροί υπάγονταν στην εξουσία του Πιλάτου;»

Ο Craig χαμογέλασε ελαφρά και είπε: «Αν κοιτάξετε το ευαγγέλιο του Ματθαίου προσεκτικά, θα δείτε ότι δεν λέει πως οι φρουροί ήταν Ρωμαίοι. Όταν οι Ιουδαίοι πάνε στον Πιλάτο και του ζητούν να βάλει φρουρούς, ο Πιλάτος τους λέει, 'Έχετε φρουρούς'. Τι σημαίνει τώρα αυτό; 'Εντάξει, πάρτε αυτό το σώμα των Ρωμαίων φρουρών και βάλτε τους στον τάφο' ή 'Έχετε του δικούς σας φρουρούς του Ναού, χρησιμοποιήστε τους';»

«Οι επιστήμονες δεν συμφωνούν για το αν οι φρουροί ήταν εβραίοι ή όχι. Στην αρχή κι εγώ –για τους λόγους που είπατε– νόμιζα ότι οι φρουροί ήταν εβραίοι. Αλλά το έχω ξανασκεφτεί το θέμα, γιατί η λέξη 'φύλακας' που χρησιμοποιεί ο Ματθαίος αναφερόμενος στους

· «...σφραγίσαντες τον λίθον, και επιστήσαντες τους φύλακας» (Ματθ. κζ' 66) (Σ.τ.μ.).

φρουρούς συχνά χρησιμοποιείται για Ρωμαίους στρατιώτες και όχι για τους υπηρέτες του Ναού».

«Και ας μην ξεχνάμε ότι στο ευαγγέλιο του Ιωάννη διαβάζουμε ότι ήταν ένας Ρωμαίος χιλιάρχος που συνέλαβε τον Ιησού, σύμφωνα με τις οδηγίες των ιουδαϊκών αρχών (τη' 12). Υπήρχε, λοιπόν, προηγούμενο να υπάγονται οι Ρωμαίοι στρατιώτες στην ιουδαϊκή θρησκευτική ηγεσία. Συνεπώς, δεν είναι απίθανο να είχαν επίσης παίξει ένα ρόλο στη φύλαξη του τάφου».

Ζυγίζοντας τα αποδεικτικά στοιχεία στο νου μου, ένιωσα ότι είχα πειστεί ότι υπήρχαν φρουροί, αλλά αποφάσισα να μη συνεχίσω με αυτού του είδους την ερώτηση αφού ο Craig έτσι κι αλλιώς δεν βάσιζε τα επιχειρήματά του στην παρουσία των φρουρών. Στο μεταξύ, ανυπομονούσα να φέρω τον Craig αντιμέτωπο με κάτι που φαίνεται να είναι το πιο πειστικό απ' όλα τα επιχειρήματα κατά της Ανάστασης και του άδειου τάφου το πρωί του Πάσχα: *τις διαφορές αντιφάσεις.*

ΤΙ ΕΧΕΤΕ ΝΑ ΠΕΙΤΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ;

Διαμέσου των αιώνων οι επικριτές του χριστιανισμού έχουν απορρίψει τη θεωρία του άδειου τάφου με την επισήμανση διαφόρων φαινομενικών αντιφάσεων μεταξύ των ευαγγελίων. Για παράδειγμα, ο σκεπτικιστής Charles Templeton πρόσφατα είπε: «Οι τέσσερις περιγραφές των ευαγγελίων διαφέρουν τόσο ριζικά σε τόσα πολλά σημεία, που δεν είναι δυνατόν να τις συμβιβάσει κανείς».³

Αυτή η αντίρρηση, αν τη λάβουμε σοβαρά υπόψη, μας φέρνει κατευθείαν στην καρδιά του προβλήματος της αξιοπιστίας των Γραφών ως προς το θέμα του άδειου τάφου. Ας δούμε, για παράδειγμα, αυτή την περίληψη του Δρα Michael Martin του Πανεπιστημίου της Βοστώνης, την οποία διάβασα στον Craig εκείνο το πρωί:

Στον Ματθαίο, όταν η Μαρία η Μαγδαληνή και η άλλη Μαρία έφτασαν στον τάφο κατά τα χαράματα, υπήρχε μία πέτρα στην είσοδο, έγινε ένας μεγάλος σεισμός κι ένας άγγελος κατέβηκε απ' τον ουρανό και κύλησε την πέτρα από τον τάφο. Στον Μάρκο, οι γυναίκες φτάνουν στον τάφο κατά την ανατολή του ήλιου και η πέτρα έχει ήδη κυλιστεί. Στον Λουκά, όταν οι

γυναίκες φτάνουν στον τάφο τα βαθιά χαράματα, βρίσκουν την πέτρα να έχει ήδη κυλιστεί. Στον Ματθαίο, ένας άγγελος καθόταν έξω απ' τον τάφο επάνω στην πέτρα, ενώ στον Μάρκο ένας νέος ήταν μέσα στον τάφο. Στον Λουκά πάλι, δύο άντρες ήταν μέσα στον τάφο. Στον Ματθαίο, οι γυναίκες που ήταν παρούσες στον τάφο ήταν η Μαρία η Μαγδαληνή και η άλλη Μαρία. Στον Μάρκο, οι γυναίκες που ήταν παρούσες στον τάφο ήταν οι δύο Μαρίες και η Σαλώμη. Στον Λουκά, η Μαρία η Μαγδαληνή, η Μαρία, η μητέρα του Ιακώβου, η Ιωάννα και κάποιες άλλες μαζί μ' αυτές ήταν παρούσες στον τάφο. Στον Ματθαίο, οι δύο Μαρίες φεύγουν γρήγορα απ' τον τάφο έντρομες αλλά και χαρούμενες, πάνε να το πουν στους μαθητές και καθοδόν συναντούν τον Ιησού. Στον Μάρκο, φεύγουν έντρομες από τον τάφο και δεν λένε σε κανέναν τίποτε. Στον Λουκά, οι γυναίκες αναφέρουν την ιστορία στους μαθητές, οι οποίοι όμως δεν τις πιστεύουν, και δεν γίνεται μνεία ότι συναντούν τον Ιησού⁴.

«Και», είπα στον Craig, «ο Martin σημειώνει ότι ο Ιωάννης έρχεται σε αντίθεση με πολλά που αναφέρουν τα άλλα ευαγγέλια, οπότε συμπεραίνει, 'Οι αφηγήσεις των όσων συνέβησαν στον τάφο ή είναι αντιφατικές ή πρέπει να κάνει κανείς απίθανες ερμηνείες, για να τις συμβιβάσει'»⁵.

Σταμάτησα το διάβασμα και σήκωσα τα μάτια μου απ' τις σημειώσεις μου. Το βλέμμα μου συνάντησε το βλέμμα του Craig και τον ρώτησα ευθέως: «Ενόψει όλων αυτών, πώς είναι δυνατό να θεωρείτε την ιστορία του άδειου τάφου τόσο αξιόπιστη;»

Ξαφνικά, παρατήρησα κάτι στην εμφάνιση του Craig. Στις συνηθισμένες μας συζητήσεις ή όταν μιλούσαμε για κάποιες μη καυτές αντιρρήσεις στο θέμα του άδειου τάφου, ήταν μάλλον μελίχιος. Όσο δυσκολότερη όμως η ερώτηση κι όσο εντονότερη η πρόκληση, τόσο πιο ζωνρή και επικεντρωμένη γινόταν η αντίδρασή του. Και αυτή τη στιγμή κατάλαβα από τις κινήσεις του ότι ήταν έτοιμος να κάνει βουτιά σε νερά που φαίνονταν επικίνδυνα.

Καθάρισε το λαιμό του και άρχισε: «Με όλο το σεβασμό», είπε, «ο Michael Martin είναι φιλόσοφος και όχι ιστορικός και δεν

⁴ Ματθ. κη' 1-9, Μάρκ. ιστ' 1-9, Λουκ. κδ' 1-12, Ιωάν. κ' 1 επ. (Σ.τ.μ.).

νομίζω ότι αντιλαμβάνεται καλά την τέχνη του ιστορικού. Για ένα φιλόσοφο, αν κάτι είναι αντιφατικό λέει, 'Δεν μπορεί να είναι αληθινό. Ας το απορρίψουμε!' Ο ιστορικός όμως κοιτάζει την αφήγηση και λέει, 'Βλέπω ότι υπάρχουν ορισμένες αντιφάσεις, αλλά βλέπω επίσης ότι αυτές αφορούν μόνο τις δευτερεύουσες λεπτομέρειες'».

«Η ουσία του εξιστορούμενου περιστατικού είναι η ίδια: ο Ιωσήφ από την Αριμαθαία παίρνει το σώμα του Ιησού, το βάζει σ' έναν τάφο, ένας μικρός αριθμός γυναικών, οπαδών του Ιησού, επισκέπτεται τον τάφο νωρίς το πρωί της Κυριακής μετά τη Σταύρωσή Του και τον βρίσκει άδειο. Οι γυναίκες βλέπουν σε όραμα αγγέλους, οι οποίοι τους λένε ότι ο Ιησούς αναστήθηκε».

«Ο προσεκτικός ιστορικός, αντίθετα με το φιλόσοφο, δεν πετάει τα χλωρά μαζί με τα ξερά. Λέει, 'Αυτό δείχνει ότι υπάρχει μια βάση στην ιστορία, η οποία είναι αξιόπιστη, και μπορεί κανείς να βασιστεί σ' αυτήν, όσο αντιφατικές κι αν είναι οι λεπτομέρειες».

«Έτσι, μπορούμε να έχουμε μεγάλη εμπιστοσύνη σ' εκείνο που είναι κοινό σε όλα τα ευαγγέλια και πάνω στο οποίο θα συμφωνούσαν οι περισσότεροι από τους επιστήμονες της Καινής Διαθήκης σήμερα, ακόμη κι αν υπάρχουν μερικές αντιφάσεις ως προς τα ονόματα των γυναικών, την ακριβή ώρα του πρωινού κατά την οποία έκαναν την επίσκεψή τους, τον αριθμό των αγγέλων που εμφανίστηκαν, κτλ. Αυτές οι αντιφάσεις σε δευτερεύουσες λεπτομέρειες δεν ενοχλούν τον ιστορικό».

Ακόμη και ο συνήθως σκεπτικιστής ιστορικός Michael Grant, μέλος του Trinity College στο Cambridge και καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου, στο βιβλίο του *Jesus: An Historian's Review of the Gospels (Ιησούς: Η επισκόπηση των ευαγγελίων από ιστορικής πλευράς)* παραδέχεται τα εξής: «Είναι αλήθεια ότι η ανακάλυψη του άδειου τάφου περιγράφεται διαφορετικά στα διάφορα ευαγγέλια, αλλά, αν εφαρμόσουμε εδώ τα ίδια κριτήρια που θα εφαρμόζαμε σε κάθε άλλη πηγή αρχαίου κειμένου, η απόδειξη είναι σταθερή και αρκετά πειστική, ώστε να μπορούμε να βγάλουμε το συμπέρασμα ότι ο τάφος όντως βρέθηκε άδειος»⁶.

ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΤΟΥΝ ΟΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ;

Μερικές φορές, όταν έκανα ρεπορτάζ σε ποινικές δίκες, υπήρχαν δύο μάρτυρες που έδιναν την ίδια ακριβώς μαρτυρία για ένα θέμα, μέχρι τις πιο ασήμαντες λεπτομέρειες, αλλά που στη συνέχεια ο συνήγορος της υπεράσπισης τους έβγαζε άχρηστους, διότι ανακάλυπτε ότι ήταν προσυνηνομημένοι. Έτσι, είπα στον Craig: «Υποθέτω πως αν και τα τέσσερα ευαγγέλια ήταν απαράλλαχτα σε όλες τις λεπτομέρειες, αυτό θα είχε εγείρει υποψίες».

«Ναι, αυτό είναι ένα πολύ καλό επιχείρημα», είπε. «Οι διαφορές που υπάρχουν στις αφηγήσεις για τον άδειο τάφο στα τέσσερα ευαγγέλια δείχνουν ότι τα κείμενα είχαν βασιστεί σε πολλαπλές, ανεξάρτητες πηγές. Μερικές φορές οι άνθρωποι λένε, ‘Ο Ματθαίος και ο Λουκάς αντέγραψαν από τον Μάρκο’, αλλά, όταν παρατηρήσει κανείς καλά τις αφηγήσεις, βλέπει διαφοροποιήσεις που δείχνουν ότι, ακόμη κι αν ο Ματθαίος και ο Λουκάς ήξεραν το κείμενο του Μάρκου, είχαν επίσης και ξεχωριστές, ανεξάρτητες πηγές απ’ όπου αντλούσαν τις πληροφορίες τους για τον άδειο τάφο».

«Έτσι, με αυτές τις πολλαπλές και ανεξάρτητες πηγές, κανείς ιστορικός δεν θα μπορούσε να παραβλέψει ένα αποδεικτικό στοιχείο απλά και μόνο επειδή υπάρχουν αντιφάσεις σε δευτερεύουσες λεπτομέρειές του. Επιτρέψτε μου να σας δώσω ένα μη Βιβλικό παράδειγμα πάνω σ’ αυτό».

«Έχουμε δύο αφηγήσεις της εκστρατείας του Αννίβα, ο οποίος διέσχισε τις Άλπεις προκειμένου να επιτεθεί στη Ρώμη και είναι αντιφατικές και ασυμβίβαστες. Κανείς ιστορικός, ωστόσο, δεν αμφισβητεί ότι ο Αννίβας πράγματι έκανε αυτή την εκστρατεία. Αυτό το παράδειγμα μάς δίνει να καταλάβουμε πως οι αντιφάσεις σε δευτερεύουσες λεπτομέρειες δεν υπονομούν την ιστορική βάση του αφηγούμενου γεγονότος».

Παραδέχτηκα ότι το επιχείρημα ήταν δυνατό. Και καθώς άρχισα να σκέφτομαι την κριτική του Martin, μού φάνηκε ότι μερικές από τις αντιφάσεις που επικαλείται, θα μπορούσαν να εξομαλυνθούν μάλλον εύκολα. Το είπα αυτό στον Craig ρωτώντας τον συγχρόνως: «Δεν θα μπορούσαν να εναρμονιστούν οι αντιφάσεις αυτές των ευαγγελίων;»

«Ναι, θα μπορούσαν», απάντησε. «Για παράδειγμα, το θέμα της αντίφασης ως προς την ώρα που έγινε η επίσκεψη στον τάφο.

Ένας συγγραφέας μπορεί να την περιγράψει λέγοντας ότι ήταν ακόμη νύχτα, ενώ ο άλλος ότι είχε αρχίσει να ξημερώνει. Αυτό είναι σαν τον απαισιόδοξο και τον αισιόδοξο που διαφωνούν για το αν το ποτήρι είναι μισοάδειο ή μισογεμάτο. Η ουσία είναι ότι ήταν πολύ νωρίς το πρωί και ότι όλοι περιέγραφαν το ίδιο πράγμα με διαφορετικές λέξεις».

«Ως προς τον αριθμό και τα ονόματα των γυναικών, κανένα απ' τα ευαγγέλια δεν ισχυρίζεται ότι δίνει τον πλήρη κατάλογο. Όλα περιλαμβάνουν την Μαρία την Μαγδαληνή και άλλες γυναίκες. Έτσι, προφανώς υπήρχε μια ομάδα αυτών των πρώτων οπαδών του Ιησού, η οποία περιλάμβανε εκείνες που ονομάζονται και ίσως και μερικές άλλες. Νομίζω πως θα ήταν υπερβολικό να πούμε ότι αυτό είναι αντίφαση».

«Και η διαφορά στην αφήγηση για το τι συνέβη μετά;» ρώτησα. «Ο Μάρκος λέει ότι οι γυναίκες δεν το είπαν σε κανέναν και τα άλλα ευαγγέλια λένε ότι το είπαν».

Ο Craig εξήγησε και είπε: «Όταν κοιτάζει κανείς τη θεολογία του Μάρκου, βλέπει ότι του αρέσει να υπογραμμίζει το φόβο, το δέος και τη λατρεία στην παρουσία του Θεού. Έτσι, όλη αυτή η αντίδραση των γυναικών –που έφυγαν απ' τον τάφο γρήγορα τρέμοντας από φόβο και τρόμο και δεν είπαν σε κανέναν τίποτε, επειδή φοβόνταν– είναι κομμάτι του θεολογικού και φιλολογικού ύφους του Μάρκου».

«Είναι ενδεχόμενο αυτή η σιωπή να ήταν μόνο προσωρινή και μετά οι γυναίκες να ξαναπήγαν και να είπαν στους άλλους τι συνέβη. Μάλιστα», συμπέρανε μ' ένα αδιόρατο χαμόγελο, «θα πρέπει να ήταν προσωρινή η σιωπή τους, γιατί πώς αλλιώς θα μας έλεγε την ιστορία αυτή τώρα ο Μάρκος;!»

Ήθελα να ρωτήσω και για μια άλλη αντίφαση που αναφέρεται συχνά. «Στον Ματθαίο (1β' 40) αναφέρεται ότι ο Ιησούς είπε, 'Διότι ως ο Ιωνάς ήτο εν τη κοιλία του κήτους τρεις ημέρας και τρεις νύκτας, ούτω θέλει είσθαι ο Υιός του ανθρώπου εν τη καρδία της γης τρεις ημέρας και τρεις νύκτας'. Τα ευαγγέλια όμως αναφέρουν ότι στην πραγματικότητα ο Ιησούς έμεινε στον τάφο μία μέρα, δύο νύχτες και μέρος μιας δεύτερης ημέρας. Δεν είναι αυτό ένα παράδειγμα ότι ο Ιησούς κάνει λάθος και δεν εκπληρώνει την προφητεία;»

«Μερικοί καλοπροαίρετοι χριστιανοί έχουν χρησιμοποιήσει αυτό το εδάφιο, για να προτείνουν ότι ο Ιησούς σταυρώθηκε την Τετάρτη και όχι την Παρασκευή, προκειμένου να συμπληρώσουν το τριήμερο!» είπε ο Craig. «Αλλά οι περισσότεροι επιστήμονες αναγνωρίζουν ότι, σύμφωνα με τον τρόπο υπολογισμού του χρόνου από τους αρχαίους Ιουδαίους, κάθε τμήμα μιας ημέρας θεωρούνταν ως πλήρης ημέρα. Ο Ιησούς ήταν στον τάφο την Παρασκευή το απόγευμα, όλο το Σάββατο και την Κυριακή το πρωί. Σύμφωνα με τον ιουδαϊκό τρόπο υπολογισμού του χρόνου εκείνη την εποχή, αυτό μετράει για τρεις ημέρες.

«Και πάλι», συμπέρανε, «αυτό είναι ένα ακόμη παράδειγμα για το πόσες απ' αυτές τις αντιφάσεις μπορούν να εξηγηθούν ή να ελαχιστοποιηθούν με κάποια γνώση περιφερειακών δεδομένων ή και απλά με το να τις σκεφτεί κανείς με ανοιχτό μυαλό».

ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΑΞΙΟΠΙΣΤΟΙ;

Τα ευαγγέλια λένε ότι τον άδειο τάφο τον ανακάλυψαν γυναίκες, που ήταν του φιλικού περιβάλλοντος του Ιησού και οπαδοί Του. Αλλά, σύμφωνα με τον Martin, αυτό ακριβώς είναι εκείνο που κάνει τη μαρτυρία τους ύποπτη, αφού μάλλον 'δεν ήταν αντικειμενικοί παρατηρητές'.

Έτσι, υπέβαλα την ερώτηση στον Craig αν η σχέση που είχαν αυτές οι γυναίκες με τον Ιησού θέτει τη μαρτυρία τους σε αμφισβήτηση.

Εν αγνοία μου αυτή η ερώτηση ήρθε κουτί στον Craig για την απολογητική του. «Στην πραγματικότητα, αυτό το επιχείρημα καταλήγει τελικά εναντίον εκείνων που το επικαλούνται», μου είπε σε απάντηση. «Και βέβαια αυτές οι γυναίκες ήταν του φιλικού περιβάλλοντος του Ιησού. Αλλά, όταν συνειδητοποιήσει κανείς το ρόλο που έπαιζε η γυναίκα στην εβραϊκή κοινωνία του 1^{ου} αιώνα, εκείνο που είναι εξαιρετικά εντυπωσιακό είναι ότι σ' αυτή τη μαρτυρία της ανακάλυψης του άδειου τάφου είναι αναμειγμένες γυναίκες».

«Στην Παλαιστίνη εκείνης της εποχής η κοινωνική θέση των γυναικών ήταν πολύ χαμηλή. Υπάρχουν παλιές ραβινικές παροιμίες οι οποίες λένε, 'Καλύτερα να καεί ο λόγος του Θεού που περιέχει το Νόμο, παρά να δοθεί σε γυναίκες' και 'Ευλογημένος όποιος έχει

αρσενικά παιδιά, αλλά αλίμονο σ' εκείνον που έχει κορίτσια'. Η μαρτυρία των γυναικών θεωρείτο τόσο αναξιόπιστη που δεν επιτρεπόταν να χρησιμοποιούνται γυναίκες ως μάρτυρες στο δικαστήριο».

«Ενόψει αυτών, είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι οι κύριοι μάρτυρες του άδειου τάφου είναι αυτές οι γυναίκες από το φιλικό περιβάλλον του Ιησού. Οποιοσδήποτε κατοπινός μύθος σίγουρα θα είχε άντρες να ανακαλύπτουν τον τάφο –για παράδειγμα τον Πέτρο ή τον Ιωάννη. Το γεγονός ότι οι πρώτοι μάρτυρες του άδειου τάφου ήταν γυναίκες προφανώς εξηγείται απ' το ότι –είτε το θέλουμε είτε όχι– αυτές ήταν πράγματι εκείνες που ανακάλυψαν τον άδειο τάφο! Αυτό δείχνει ότι οι συγγραφείς των ευαγγελίων κατέγραψαν πιστά ό,τι συνέβαινε, έστω κι αν αυτό δεν ήταν κολακευτικό. Συνεπώς, ενισχύεται το επιχείρημα υπέρ της ιστορικής αξιοπιστίας των κειμένων και καταρρίπτεται το επιχείρημα ότι πρόκειται για καταγραφή θρύλων.

ΓΙΑΤΙ ΕΠΙΣΚΕΦΤΗΚΑΝ ΤΟΝ ΤΑΦΟ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ;

Η εξήγηση του Craig, ωστόσο, άφηνε μία ακόμη ερώτηση μετέωρη: γιατί οι γυναίκες πήγαιναν ν' αλείψουν με μύρα το σώμα του Ιησού, αφού γνώριζαν ότι ο τάφος ήταν καλά ασφαλισμένος; «Τι νόημα είχε η πράξη τους;» ρώτησα.

Ο Craig σκέφτηκε λίγο πριν απαντήσει –και αυτή τη φορά η φωνή του δεν είχε τον τόνο φωνής debate, αλλά έναν άλλο, πολύ πιο τρυφερό. «Lee, πιστεύω βαθιά ότι οι επιστήμονες που δεν έχουν βιώσει την αγάπη και αφοσίωση την οποία είχαν αυτές οι γυναίκες για τον Ιησού δεν έχουν το δικαίωμα να κάνουν επικρίσεις έτσι ψυχρά ως προς το αν εκείνο που αυτές ήθελαν να κάνουν ήταν και αντικειμενικά εφικτό».

«Όταν οι άνθρωποι πενθούν, επειδή έχουν χάσει Κάποιον που αγαπούσαν βαθιά και Τον ακολουθούσαν και θέλουν να πάνε στον τάφο με την απέλπιδη προσδοκία ν' αλείψουν το σώμα Του με μύρα, δεν νομίζω ότι ένας μεταγενέστερος κριτικός μπορεί να τους δει σαν ρομπότ και να πει, 'Δεν θα έπρεπε να είχαν πάει'».

Ανασήκωσε τους ώμους του σε ένδειξη απορίας. «Ίσως σκέφτηκαν ότι θα υπήρχαν κάποιοι άντρες εκεί γύρω που θα

μετακινούσαν την πέτρα. Αν υπήρχαν φρουροί, ίσως νόμιζαν ότι οι φρουροί θα το έκαναν αυτό. Δεν ξέρω».

«Σίγουρα, η συνήθεια να επισκέπτονται τον τάφο, για ν' αλείψουν με λάδι το σώμα του νεκρού, είναι μια ιστορικά εξακριβωμένη ιουδαϊκή συνήθεια. Το μόνο ερώτημα είναι ποιος θα μετακινούσε την πέτρα γι' αυτές. Δεν νομίζω ότι είμαστε σε θέση να τις κρίνουμε για το αν θα έπρεπε να είχαν πάει στον τάφο ή αν θα ήταν καλύτερο να είχαν καθίσει στα σπίτια τους».

ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΑΝΕΦΕΡΑΝ ΤΟΝ ΑΔΕΙΟ ΤΑΦΟ ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ;

Όταν έκανα την προετοιμασία μου για τη συνέντευξη με τον Craig, είχα ψάξει στο Διαδίκτυο διάφορες αθεϊστικές οργανώσεις να δω τι είδους επιχειρήματα επικαλούνταν εναντίον της Ανάστασης. Για κάποιο λόγο, αυτό ήταν κάτι με το οποίο λίγοι μόνο άθεοι είχαν ασχοληθεί. Ένας όμως απ' αυτούς είχε μια αντίρρηση που ήθελα να την αναφέρω στον Craig.

Στην ουσία, έλεγε, ένα μεγάλο επιχείρημα κατά του άδειου τάφου είναι ότι κανείς από τους μαθητές ή τους μεταγενέστερους χριστιανούς κήρυκες δεν είχε ασχοληθεί να επισημάνει αυτό το θέμα. Και συγκεκριμένα έγραφε: «Θα περίμενε κανείς οι πρώτοι χριστιανοί κήρυκες να είχαν πει, 'Δεν μας πιστεύετε; Πηγαίνετε μόνοι σας να δείτε τον τάφο! Είναι στη γωνία της 5^{ης} Λεωφόρου και της Λεωφόρου Main, τρίτος τάφος δεξιά!'».

Ωστόσο, συνέχιζε ο κριτικός, ο Πέτρος δεν αναφέρει τον άδειο τάφο στο κήρυγμά του στο δεύτερο κεφάλαιο των Πράξεων των Αποστόλων. Και συμπέρανε: «Αν ακόμη και οι μαθητές δεν πίστευαν ότι η ιστορία του άδειου τάφου ήταν αξιόπιστη, γιατί να το νομίζουμε εμείς;»

Τα μάτια του Craig άνοιξαν διάπλατα, καθώς του έθεσα αυτή την ερώτηση. «Δεν πιστεύω ότι αυτό είναι αλήθεια», είπε μ' έναν τόνο έκπληξης στη φωνή του, καθώς πήρε στα χέρια του την Αγία Γραφή και γύρισε στο 2^ο κεφάλαιο των Πράξεων των Αποστόλων, όπου υπάρχει το κήρυγμα του Πέτρου την ημέρα της Πεντηκοστής.

«Ο άδειος τάφος *υπάρχει* στο κήρυγμα του Πέτρου», είπε έντονα. Στο 24^ο εδάφιο λέει, '[Τ]ον οποίον ο Θεός ανέστησε, λύσας τας ωδίνας του θανάτου, διότι δεν ήτο δυνατόν να κρατήται υπ' αυτού'».

«Στη συνέχεια ο Πέτρος παραπέμπει σε έναν Ψαλμό για το ότι ο Θεός δεν θα επέτρεπε να γνωρίσει τη φθορά ο Άγιος Αυτού. Αυτός ο Ψαλμός είχε γραφτεί από τον Δαβίδ και ο Πέτρος λέει σχετικά, '[Δ]ύναμαι να σας είπω μετά παρρησίας περί του πατριάρχου Δαβίδ, ότι και ετελεύτησε και ετάφη, και το μήνιμα αυτού είναι παρ' ημίν μέχρι της ημέρας ταύτης'. Αλλά για τον Ιησού λέει, '[Δ]εν εγκατελείφθη η ψυχή αυτού εν τω άδη, ουδέ η σαρξ αυτού είδε διαφθοράν. Τούτον τον Ιησούν ανέστησεν ο Θεός, του οποίου πάντες ημείς είμεθα μάρτυρες'».

Ο Craig σήκωσε τα μάτια του από τη Γραφή και είπε: «Αυτά τα λόγια αντιπαραθέτουν τον τάφο του Δαβίδ, ο οποίος υπήρχε μέχρι την εποχή εκείνη, με την προφητεία στην οποία ο Δαβίδ λέει ότι ο Χριστός θα ανασταινόταν –η σάρκα Του δεν θα γνώριζε φθορά. Είναι ξεκάθαρο ότι αυτό υπονοεί πως ο τάφος του Ιησού ήταν άδειος».

Έπειτα, ο Craig γύρισε σ' ένα άλλο κεφάλαιο στις Πράξεις των Αποστόλων (ιγ' 29-31) και είπε: «Εκεί ο Παύλος λέει, 'Αφού δε ετελείωσαν πάντα τα περί αυτού γεγραμμένα, καταβιβάσαντες αυτόν από του ξύλου, έθεσαν εις μνημείον. Ο Θεός όμως ανέστησεν αυτόν εκ νεκρών' όστις εφάνη επί πολλάς ημέρας εις τους μετ' αυτού αναβάντας από της Γαλιλαίας εις Ιερουσαλήμ, οίτινες είναι μάρτυρες αυτού προς τον λαόν'. Σίγουρα, ο άδειος τάφος υπονοείται και εδώ».

Έκλεισε τη Γραφή και πρόσθεσε: «Νομίζω ότι είναι μάλλον κουτό και παράλογο να ισχυρίζεται κανείς ότι αυτοί οι πρώτοι κήρυκες του χριστιανισμού δεν αναφέρθηκαν στον άδειο τάφο απλά και μόνο επειδή δεν χρησιμοποίησαν τις δύο συγκεκριμένες λέξεις: *άδειος τάφος*. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι γνώριζαν –και το ακροατήριό τους αυτό καταλάβαινε από το κήρυγμά τους– ότι ο τάφος του Ιησού ήταν άδειος».

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΘΕΤΙΚΑ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ;

Είχα δαπανήσει το πρώτο μέρος της συνέντευξης προκαλώντας τον Craig με αντιρρήσεις και επιχειρήματα εναντίον του άδειου τάφου, αλλά ξαφνικά συνειδητοποίησα ότι δεν είχα δώσει στον ίδιο την ευκαιρία να διατυπώσει τη θετική επιχειρηματολογία του πάνω στο θέμα. Είχε ήδη κάνει νύξη για διάφορους λόγους για

· Ψαλμ. ιστ' 10 (Σ.τ.μ.).

τους οποίους εκείνος πίστευε ότι ο τάφος του Ιησού ήταν άδειος, όταν εγώ του είπα: «Γιατί δεν μου δίνετε καλύτερα εσείς τα πειστικότερα επιχειρήματά σας; Σας προσκαλώ να με πείσετε με τα τέσσερα ή πέντε από τα καλύτερα επιχειρήματά σας ότι ο άδειος τάφος ήταν πράγματι ένα ιστορικό γεγονός».

Ο Craig ανταποκρίθηκε στην πρόκληση και ένα προς ένα άρχισε να διατυπώνει τα επιχειρήματά του με ακρίβεια και δύναμη.

«*Πρώτον*», είπε, «ο άδειος τάφος αναμφισβήτητα υπονοείται στην πρώτη χριστιανική παράδοση, την οποία μάς περνάει ο Παύλος μέσα από την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή, εδάφιο 15, που αποτελεί πολύ παλιά και αξιόπιστη πηγή ιστορικής πληροφορίας για τον Ιησού».

«*Δεύτερον*, η τοποθεσία του τάφου του Ιησού ήταν εξίσου γνωστή σε χριστιανούς και εβραίους. Αν λοιπόν ο τάφος δεν ήταν άδειος, δεν θα ήταν ποτέ δυνατό σ' ένα θρησκευτικό κίνημα που βασιζόταν στην Ανάσταση να έχει πάρει σάρκα και οστά στην ίδια πόλη όπου ο άνθρωπος αυτός είχε εκτελεστεί δημοσία και ταφεί».

«*Τρίτον*, μπορούμε να διαπιστώσουμε από τη γλώσσα, τη γραμματική και το λογοτεχνικό ύφος ότι ο Μάρκος πήρε την ιστορία του άδειου τάφου από κάποια χρονικά προγενέστερη πηγή. Μάλιστα, υπάρχουν και αποδεικτικά στοιχεία ότι η πηγή αυτή είχε γραφτεί πριν το 37 μ.Χ. που είναι πολύ νωρίς για να έχει παρεισφρήσει σοβαρή αλλοίωση από θρύλους».

«Ο A. N. Sherwin-White, ο αξιοσέβαστος ελληνορωμαϊστής ιστορικός από την Οξφόρδη, είπε ότι θα ήταν τελείως πρωτόγνωρο στην ιστορία να έχει τόσο νωρίς παρεισφρήσει θρύλος στα ευαγγέλια και να τα έχει αλλοιώσει».

«*Τέταρτον*, υπάρχει φοβερή απλότητα στην ιστορία του άδειου τάφου, όπως τη δίνει ο Μάρκος, ενώ στα μη ιστορικά απόκρυφα κείμενα του 2^{ου} αιώνα υπάρχουν όλες εκείνες οι εξεζητημένες αφηγήσεις που ο Ιησούς βγαίνει από τον τάφο με δύναμη και δόξα και Τον βλέπουν όλοι –οι ιερείς, η ιουδαϊκή ηγεσία και οι Ρωμαίοι στρατιώτες. Αυτό όμως είναι το ύφος των θρύλων. Αλλά οι θρύλοι δεν εμφανίζονται πριν περάσουν κάποιες γενιές από τα γεγονότα, δηλαδή αφού οι αυτόπτες μάρτυρες έχουν πια εκλείψει. Σε αντίθεση, η αφήγηση του άδειου τάφου στον Μάρκο είναι γυμνή

στην απλότητά της και δεν διακρίνεται από την περίτεχνη διακόσμηση του θεολογικού στοχασμού».

«Πέμπτον, η γενική συμφωνία ότι ο άδειος τάφος ανακαλύφθηκε από γυναίκες μαρτυρεί υπέρ της αυθεντικότητας του θέματος, γιατί κανονικά αυτό θα ήταν κάτι αρκετά δύσκολο για τους μαθητές να το παραδεχτούν και θα είχε μάλλον σκεπαστεί αν επρόκειτο περί θρύλου».

«Έκτον, η αρχαιότερη πολεμική των εβραίων προϋποθέτει την ιστορικότητα του άδειου τάφου. Με άλλα λόγια, κανείς δεν είχε ποτέ ισχυριστεί ότι ο τάφος δεν ήταν άδειος. Το ερώτημα ήταν τι απέγινε το σώμα του Ιησού».

«Οι εβραίοι πρότειναν τη φαιδρή εξήγηση ότι οι φρουροί είχαν αποκοιμηθεί. Προφανώς κοίταζαν να πιαστούν από άχυρα. Αλλά εκείνο που είναι σημαντικό είναι τούτο: δέχονταν ότι ο τάφος ήταν άδειος! Γιατί; Διότι γνώριζαν ότι αυτή ήταν η αλήθεια».

ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ;

Άκουγα πολύ προσεκτικά τον Craig, καθώς ανέφερε τα έξι επιχειρήματά του, τα οποία για μένα συνιστούσαν μια εντυπωσιακή θέση απολογητικής. Ωστόσο, ήθελα ακόμη να δω μήπως υπήρχαν κενά πριν συμφωνήσω ότι το θέμα ήταν ανεπίδεκτο αμφισβήτησης.

«Ο Kirsopp Lake εισηγήθηκε το 1907 ότι απλά οι γυναίκες πήγαν σε λάθος τάφο», είπα. «Ισχυρίστηκε ότι οι γυναίκες απλά χάθηκαν κι ένας επιστάτης κάποιου άδειου τάφου τους είπε, ‘Ψάχνετε για τον Ιησού το Ναζωραίο; Δεν είναι εδώ’. Οπότε αυτές έφυγαν τρομαγμένες. Είναι αυτό μία πιθανή εξήγηση;»⁷

Ο Craig αναστέναξε. «Η θεωρία του Lake δεν απέκτησε ποτέ οπαδούς μ’ αυτό το επιχείρημα», είπε. «Η αιτία αυτού είναι ότι η τοποθεσία του τάφου του Ιησού ήταν γνωστή στις ιουδαϊκές αρχές. Ακόμη κι αν οι γυναίκες είχαν κάνει αυτό το λάθος, οι αρχές με χαρά θα τους έδειχναν το σωστό τάφο και θα διόρθωναν το λάθος των μαθητών, όταν άρχισαν να διακηρύττουν ότι ο Ιησούς αναστήθηκε από τους νεκρούς. Δεν ξέρω κανέναν σήμερα ο οποίος να είναι οπαδός της θεωρίας του Lake».

Πράγματι, ούτε οι άλλες εναλλακτικές θεωρίες φαίνονταν αρκετά πιθανές. Προφανώς οι μαθητές δεν είχαν κανένα ελατήριο να κλέψουν το σώμα και μετά να πεθάνουν για ένα ψέμα και, φυσικά,

δεν θα ήταν οι εβραίοι που θα εξαφάνιζαν το σώμα. Οπότε είπα: «Μένουμε λοιπόν με την πιθανότητα να ήταν η ιστορία του άδειου τάφου ένας μεταγενέστερος θρύλος ο οποίος, όταν δημιουργήθηκε, ήταν ανεπίδεκτος κατάρριψης, διότι στο μεταξύ είχε ξεχαστεί η τοποθεσία του τάφου».

«Αυτό έχει υποστηριχτεί από το 1835, όταν ο David Strauss ισχυρίστηκε ότι αυτές οι ιστορίες είναι θρύλος», απάντησε ο Craig. «Γι' αυτό στη συζήτησή μας σήμερα επικεντρωθήκαμε τόσο πολύ σ' αυτή την υπόθεση του θρύλου δείχνοντας ότι η ιστορία του άδειου τάφου είναι τόσο παλιά –μόλις λίγα χρόνια μετά τα γεγονότα. Αυτό κάνει την υπόθεση του θρύλου αναξιόπιστη. Ακόμη κι αν υπάρχουν κάποια τέτοια στοιχεία στις δευτερεύουσες λεπτομέρειες της θεωρίας, ο ιστορικός πυρήνας της ιστορίας παραμένει σταθερά οριοθετημένος».

Υπήρχαν, λοιπόν, απαντήσεις γι' αυτές τις εναλλακτικές εξηγήσεις. Όταν όμως τις ανέλυε κανείς, η κάθε μία απ' τις θεωρίες κατέρρεε κάτω από το βάρος των αποδεικτικών στοιχείων και της λογικής. Έτσι, η μόνη επιλογή ήταν ότι ο σταυρωμένος Ιησούς ξανάζησε –ένα συμπέρασμα που ορισμένοι άνθρωποι το βρίσκουν πολύ δύσκολο να δεχτούν.

Σκέφτηκα για λίγο για το πώς να το διατυπώσω αυτό σαν ερώτηση στον Craig και τέλος είπα: «Παρόλο που αυτές οι εναλλακτικές θεωρίες σίγουρα έχουν τρύπες, δεν είναι πιο πιστευτές από την απίστευτη ιδέα ότι ο Ιησούς ήταν ο ενσάρκωμένος Θεός, ο οποίος αναστήθηκε από τους νεκρούς;»

«Νομίζω πως εκεί ακριβώς είναι το θέμα», είπε γέροντας προς τα μπρος. «Νομίζω πως αυτοί που προωθούν τις εναλλακτικές θεωρίες θα παραδέχονταν το εξής: 'Ναι, οι θεωρίες μας είναι απίθανες, αλλά δεν είναι τόσο απίστευτες όσο η ιδέα ότι έγινε κάποιο εντυπωσιακό θαύμα'. Ωστόσο, σ' αυτό το σημείο δεν έχουμε πια να κάνουμε με ένα ιστορικό ζήτημα, αλλά με το φιλοσοφικό ερώτημα αν είναι δυνατά τα θαύματα».

«Και τι θ' απαντούσατε σ' αυτό το ερώτημα;» είπα.

«Θα συμφωνούσα ότι η υπόθεση πως ο Θεός ανήστησε τον Ιησού από τους νεκρούς δεν είναι καθόλου απίθανη. Μάλιστα, με βάση τις αποδείξεις, είναι η καλύτερη εξήγηση για κείνο που πράγματι συνέβη. Εκείνο που είναι απίθανο είναι ότι ο Ιησούς

αναστήθηκε από τους νεκρούς μόνος Του. Αυτό, θα συμφωνούσα απόλυτα, είναι τελείως εξωφρενικό. Οποιαδήποτε υπόθεση θα ήταν πιο πιθανή από το να πούμε ότι ο Ιησούς *αυτόματα* ξαναγύρισε στη ζωή».

«Αλλά, η υπόθεση ότι ο Θεός ανάστησε τον Ιησού από τους νεκρούς δεν καταργεί την επιστήμη ή γνωστές εμπειρίες τις οποίες έχουμε βιώσει. Το μόνο που απαιτεί είναι να δεχτούμε ότι ο Θεός υπάρχει και νομίζω ότι υπάρχουν αρκετά καλά, ανεξάρτητα επιχειρήματα για το ότι αυτό αληθεύει».

Σ' αυτό ο Craig πρόσθεσε το απόφθεγμά του: «Όσο η ύπαρξη του Θεού αποτελεί μία δυνατότητα για μας, είναι δυνατόν ο Θεός να έχει ενεργήσει στην ιστορία με το να αναστήσει τον Ιησού από τους νεκρούς».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Ο ΤΑΦΟΣ ΗΤΑΝ ΑΔΕΙΟΣ

Ο Craig ήταν πειστικός. Ο άδειος τάφος –σίγουρα ένα θαύμα πρωτοφανών διαστάσεων– ακουγόταν λογικός ενόψει των αποδεικτικών στοιχείων. Και αυτό ήταν μέρος μόνο της απόδειξης της υπόθεσης για την Ανάσταση. Από το σπίτι του Craig στην Ατλάντα ετοιμαζόμουν να πάω στη Virginia, για να πάρω συνέντευξη από ένα διάσημο ειδικό στο θέμα των εμφανίσεων του αναστημένου Ιησού και μετά στην Καλιφόρνια, για να μιλήσω μ' έναν άλλο επιστήμονα για την ύπαρξη των σημαντικών έμμεσων αποδείξεων.

Καθώς ευχαριστούσα τον Craig και τη γυναίκα του Jan για τη φιλοξενία τους, σκέφτηκα μέσα μου ότι, όταν τον κοίταζες από κοντά –με τις άσπρες κάλτσες και το μπλου τζιν του–, ο Craig δεν σου έδινε την εντύπωση του φοβερού αντίπαλου των καλύτερων κριτικών της Ανάστασης στον κόσμο που ήταν. Αλλά, είχα ήδη ακούσει τις κασέτες που είχαμε μαγνητοφωνήσει και είχα προσωπική αντίληψη πάνω σ' αυτό.

Ενόψει των αντικειμενικών δεδομένων, οι κριτικοί δεν είχαν κατορθώσει να ξαναβάλουν το σώμα του Ιησού στον τάφο. Αεροβατούν, αγωνίζονται, πιάνονται από αχυρένια επιχειρήματα, φάσκουν και αντιφάσκουν, διατυπώνουν απελπισμένες και ανήκουστες θεωρίες, για να καταρρίψουν τα αποδεικτικά στοιχεία. Αλλά, κάθε φορά, στο τέλος ο τάφος εξακολουθεί να παραμένει άδειος.

Θυμήθηκα την εκτίμηση που είχε κάνει μία από τις κορυφαίες νομικές διάνοιες στον κόσμο, ο Sir Norman Anderson, ο οποίος είχε σπουδάσει στο Cambridge, δίδασκε στο Πανεπιστήμιο του Princeton, του είχε προσφερθεί μια ισόβια καθηγητική έδρα στο Harvard και είχε τη θέση του κοσμήτορα στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Λονδίνου.

Το συμπέρασμά του, μετά από την ανάλυση μιας ζωής πάνω σ' αυτό το θέμα από νομικής πλευράς, περιεχόταν σε μία μόνο πρόταση: «Ο άδειος τάφος λοιπόν αποτελεί έναν αληθινό βράχο εναντίον του οποίου μάταια επιτίθενται όλες οι ορθολογιστικές θεωρίες της Ανάστασης».⁸

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Ποιο είναι το δικό σας συμπέρασμα για το αν ο τάφος του Ιησού ήταν άδειος το πρωί του πρώτου Πάσχα; Ποια απόδειξη βρήκατε πιο πειστική, για να φτάσετε σ' αυτό το συμπέρασμα;
2. Όπως επισήμανε ο Craig, στον αρχαίο κόσμο όλοι παραδέχονταν ότι ο τάφος ήταν άδειος. Το θέμα είναι πώς συνέβη αυτό; Μπορείτε να φανταστείτε κάποια λογική εξήγηση για τον άδειο τάφο, εκτός από την Ανάσταση του Ιησού; Αν ναι, πώς νομίζετε ότι κάποιος σαν τον Bill Craig θα απαντούσε στη θεωρία σας;
3. Διαβάστε τον Μάρκο, κεφ. ιε' 42 - ιστ' 8, το αρχαιότερο κείμενο για την ταφή του Ιησού και τον άδειο τάφο. Συμφωνείτε με τον Craig ότι η περιγραφή είναι γυμνή στην απλότητά της και χωρίς την περίτεχνη διακόσμηση του θεολογικού στοχασμού; Γιατί ναι ή γιατί όχι;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- Craig, William Lane, Did Jesus Rise from the Dead? (*Αναστήθηκε από τους νεκρούς ο Ιησούς;*), στο έργο Jesus

- Under Fire (*Ο Ιησούς στο εδώλιο*), Michael J. Wilkins και J. P. Moreland (επιμέλ.), σ. 147-82, Grand Rapids: Zondervan, 1995.
- Craig, William Lane, The Empty Tomb of Jesus (*Ο άδειος τάφος του Ιησού*), στο έργο In Defense of Miracles (*Υπερασπίζοντας τα θαύματα*), R. Douglas Geivett και Gary R. Habermas (επιμέλ.), σ. 247-61, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1997.
 - Craig, William Lane, Knowing the Truth about the Resurrection (*Η γνώση της αλήθειας για την Ανάσταση*), Ann Arbor, Mich.: Servant, 1988.
 - Craig, William Lane, Reasonable Faith (*Λογική πίστη*), Westchester, Ill.: Crossway, 1994.
 - Craig, William Lane και Frank Zindler, Atheism vs. Christianity: Where Does the Evidence Point? (*Αθεΐα και Χριστιανισμός: Πού οδηγούν οι αποδείξεις;*), Grand Rapids: Zondervan, 1993, βιντεοκασέτα.
 - Harris, Murray J., Three Crucial Questions about Jesus (*Τρία καίρια ερωτηματικά για τον Ιησού*), Grand Rapids: Baker, 1994.

¹ Gerald O'Collins, The Easter Jesus (*Ο Ιησούς της Ανάστασης*), London: Darton, Longman & Todd, 1973, όπως παρατίθεται από τον Craig στο έργο του The Son Rises (*Ο Υιός ανασταίνεται*), σελ. 136.

² Για μια κασέτα του debate, βλ. William Lane Craig και Frank Zindler, Atheism vs. Christianity: Where Does the Evidence Point? (*Αθεΐα και Χριστιανισμός: Πού οδηγεί η απόδειξη;*), Grand Rapids: Zondervan, 1993, βιντεοκασέτα.

³ Templeton, Farewell to God (*Αποχαιρετισμός στον Θεό*), σελ. 120.

⁴ Martin, The Case Against Christianity (*Τα επιχειρήματα εναντίον του χριστιανισμού*), σελ. 78-79.

⁵ Ο.π., σελ. 81.

⁶ Michael Grant, Jesus: An Historian's Review of the Gospels (*Ιησούς: Η επισκόπηση των ευαγγελίων από ιστορικής πλευράς*), New York: Charles Scribner's Sons, 1977, σελ. 176.

⁷ Kirsopp Lake, The Historical Evidence for the Resurrection of Jesus Christ (*Η ιστορική απόδειξη για την Ανάσταση του Ιησού Χριστού*), London: Williams & Norgate, 1907, σελ. 247-79, όπως παρατίθεται από τον William Lane Craig στο έργο του Knowing the Truth about the Resurrection (*Η γνώση της αλήθειας για την Ανάσταση*), Ann Arbor, Mich.: Servant, 1988, σελ. 35-36.

⁸ J. N. D. Anderson, The Evidence for the Resurrection (*Η απόδειξη για την Ανάσταση*), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1966, σελ. 20.

Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΗΜΕΝΟΥ ΙΗΣΟΥ

*Εμφανίστηκε ο Ιησούς ζωντανός
μετά το θάνατό Του στο Σταυρό;*

Το 1963 το πτώμα της δεκατετράχρονης Addie Mae Collins, μιας από τις τέσσερες νεαρές μαύρες Αμερικανίδες που δολοφονήθηκαν τραγικά στην εγκληματική πράξη βομβισμού μιας εκκλησίας από λευκούς ρατσιστές, θάφτηκε στο Birmingham της Πολιτείας της Alabama. Για χρόνια τα μέλη της οικογένειάς της πήγαιναν στον τάφο της να προσευχηθούν και ν' αφήσουν λουλούδια. Το 1998 πήραν την απόφαση να ξεθάψουν τη νεκρή για να τη μεταφέρουν σ' ένα άλλο νεκροταφείο.

Όταν όμως οι εργάτες πήγαν να ξεθάψουν το πτώμα, βρέθηκαν αντιμέτωποι με τη φοβερή αποκάλυψη ότι ο τάφος ήταν άδειος.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η οικογένειά της ταράχτηκε πολύ. Εξαιτίας προβλημάτων στην τήρηση των αρχείων, οι αρχές του νεκροταφείου δεν μπορούσαν να εξηγήσουν τι συνέβη. Διάφορες υποθέσεις προτάθηκαν η σπουδαιότερη από τις οποίες ήταν ότι η ταφόπλακα στήθηκε σε λάθος σημείο.¹

Πάντως, μεταξύ των εξηγήσεων που προτάθηκαν για το τι συνέβη, μία συγκεκριμένη εξήγηση δεν προτάθηκε ποτέ: κανείς δεν πρότεινε ότι η νεαρή Addie Mae είχε αναστηθεί από τον τάφο και περπατούσε και πάλι πάνω στη γη. Γιατί; Διότι από μόνος του ένας άδειος τάφος δεν οδηγεί στην υπόθεση της ανάστασης.

Η συζήτησή μου με τον Δρα William Lane Craig είχε ήδη οδηγήσει στη δυνατή απόδειξη ότι ο τάφος του Ιησού ήταν άδειος την Κυριακή που ακολούθησε τη Σταύρωσή Του. Παρόλο που ήξερα ότι αυτό ήταν μια σπουδαία και απαραίτητη απόδειξη για την Ανάστασή Του, ήμουν επίσης ενήμερος ότι η απουσία ενός νεκρού σώματος αυτή καθεαυτή δεν αποτελεί ικανή απόδειξη. Περισσότερες αποδείξεις απαιτούνταν, για να θεμελιωθεί ότι ο Ιησούς πράγματι επέστρεψε από τους νεκρούς.

Αυτό ήταν εκείνο που με ώθησε να κάνω αυτό το αεροπορικό ταξίδι στη Virginia. Καθώς το αεροπλάνο μου γυρόφερνε απαλά τους κατάφυτους λόφους που απλώνονταν στο έδαφος, ξαναδιάβαζα βιαστικά ένα βιβλίο του Michael Martin του Πανεπιστημίου της Βοστώνης, σκοπός του οποίου ήταν να καταδείξει την αναξιπιστία του χριστιανισμού. Χαμογέλασα στην ανάγνωση μιας φράσης: «Ίσως, η καλύτερη υπεράσπιση της Ανάστασης μέχρι σήμερα να είναι του Gary Habermas»².

Έριξα μια ματιά στο ρολόι μου. Μετά την προσγείωση θα προλάβαινα ίσα ίσα να νοικιάσω αυτοκίνητο και να πάω στο Lynchburg, όπου στις 2μ.μ. είχα ραντεβού με τον ίδιο τον Habermas.

Η ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ Δρ GARY HABERMAS

Στους τοίχους του λιτού γραφείου του Gary Habermas κρέμονταν οι φωτογραφίες παικτών του χόκεϋ σε φάση ανοιχτού αγώνα πάνω σε γήπεδο πάγου. Η μία απεικόνιζε τον αθάνατο Bobby Hull των Blackhawks του Chicago και η άλλη τον Dave-to-σφυρί Schultz, τον καυγατζή, σκληρό 'επιθετικό' των Flyers της Φιλαδέλφειας.

«Ο Hull είναι ο αγαπημένος μου παίκτης του χόκεϋ», εξήγησε ο Habermas, «ενώ ο Schultz ο αγαπημένος μου αγωνιστής». Χαμογέλασε κι έπειτα πρόσθεσε: «Υπάρχει διαφορά, ξέρετε».

Ο Habermas –με τα αδρά χαρακτηριστικά του, τη γενειάδα του και τη σπαθάτη ομιλία του– ήταν αγωνιστής. Ένα ακαδημαϊκό μπουλντόγκ που μοιάζει περισσότερο με security σε night club παρά με διανοούμενο ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος. Οπλισμένος με κοφτερά σαν το ξυράφι επιχειρήματα και την ιστορική απόδειξη πάνω στην οποία τα στηρίζει, δεν φοβάται να βγει μπροστά στο παιχνίδι.

Ο Antony Flew, ένας από τους κορυφαίους φιλοσοφικούς αθεϊστές στον κόσμο, είχε την ευκαιρία να το ανακαλύψει αυτό προσωπικά, όταν αναμετρήθηκε με τον Habermas σ' ένα μεγάλο debate με θέμα το ερώτημα: 'Αναστήθηκε από τους νεκρούς ο Ιησούς;' Τις εκλογές τις κέρδισε σίγουρα ο Habermas. Από τους πέντε ανεξάρτητους φιλοσόφους από διάφορα Κολέγια και Πανεπιστήμια που ήταν στο πάνελ, για να κρίνουν το αποτέλεσμα του debate, οι τέσσερις αποφάνθηκαν ότι κέρδισε ο Habermas, ένας είπε ότι ήρθαν ισόπαλοι και κανείς δεν ψήφισε υπέρ του Flew. Ένας δικαστής έκανε το εξής σχόλιο: «Εξεπλάγην –ή μάλλον σοκαρίστηκα– απ' το πόσο αδύνατη ήταν η προσέγγιση του θέματος από τον Flew... Κατέληξα στο συμπέρασμα ότι, αφού η απόδειξη εναντίον της Ανάστασης ήταν τόσο ασθενής όσο αυτή που παρουσίαζε ο Antony Flew, καλό θα ήταν ν' αρχίσω να παίρνω την Ανάσταση στα σοβαρά»³.

Ένας από τους άλλους πέντε ειδικούς δικαστές του debate, οι οποίοι αξιολογούσαν τους συζητητές από πλευράς τεχνικής παρουσίασης των επιχειρημάτων (όπου και πάλι ο Habermas ήταν ο νικητής), ένιωσε την ανάγκη να γράψει: «Συμπεραίνω ότι η ιστορική απόδειξη, παρόλο που είναι ελλιπής, είναι αρκετά δυνατή να οδηγήσει μερικούς ορθολογιστές να συμπεράνουν ότι ο Χριστός πράγματι αναστήθηκε από τους νεκρούς... Ο Habermas τελικά δίνει 'υψηλής πιθανότητας αποδεικτικά στοιχεία' αναφορικά με την ιστορικότητα της Ανάστασης 'χωρίς προφανή νατουραλιστική απόδειξη εναντίον της'. Συνεπώς, κατά τη γνώμη μου, ο Habermas κερδίζει το debate»⁴.

Αφού πήρε το διδακτορικό του από το Πανεπιστήμιο του Michigan State, με θέμα διατριβής την Ανάσταση, ο Habermas πήρε και ένα διδακτορικό θεολογίας από το Emmanuel College της Οξφόρδης στην Αγγλία. Έχει γράψει επτά βιβλία πάνω στο θέμα της

Ανάστασης του Ιησού από τους νεκρούς, τα οποία περιλαμβάνουν τους τίτλους *The Resurrection of Jesus: A Rational Inquiry (Η Ανάσταση του Ιησού: Μία ορθολογιστική έρευνα)*, *The Resurrection of Jesus: An Apologetic (Η Ανάσταση του Ιησού: Μία απολογητική)*, *The Historical Jesus (Ο ιστορικός Ιησούς)* και το *Did Jesus Rise from the Dead? The Resurrection Debate (Αναστήθηκε από τους νεκρούς ο Ιησούς; Το debate για την Ανάσταση)*, που είναι βασισμένο στο debate που προαναφέρθηκε. Μεταξύ των άλλων του έργων, είναι και τα εξής: *Dealing with Doubt (Η αντιμετώπιση των αμφιβολιών)* και μαζί με τον J. P. Moreland το *Beyond Death: Exploring the Evidence for Immortality (Πέρα από το θάνατο: Έρευνα στην απόδειξη περί αθανασίας)*.

Επίσης, συνεργάστηκε στην επιμέλεια του *In Defense of Miracles (Υπερασπίζοντας τα θαύματα)* και συνέβαλε και στο *Jesus under Fire (Ο Ιησούς στο εδάλιο)*, καθώς και στο *Living Your Faith: Closing the Gap between Mind and Heart (Ζωντανή πίστη: Το γεφύρωμα του κενού μεταξύ μυαλού και καρδιάς)*. Τα εκατό περίπου άρθρα του έχουν δημοσιευθεί σε δημοφιλή περιοδικά (όπως το *Saturday Evening Post*), επιστημονικά περιοδικά (όπως το *Faith and Philosophy* και το *Religious Studies*), καθώς και σε έργα-πηγές (όπως το *Baker Dictionary of Theology*). Τέλος, είναι ο τέως Διευθυντής της *Evangelical Philosophical Society (Ευαγγελικής Φιλοσοφικής Εταιρείας)*.

Με την προηγούμενη περιγραφή μου του Habermas δεν θα ήθελα να δημιουργήσω την εντύπωση ότι είναι απαραίτητα μαχητικός. Σε φιλική συζήτηση είναι προσηνής και ταπεινός. Απλά εγώ δεν θα ήθελα ποτέ να είμαι στην αντίθετη από κείνον ομάδα σε ένα παιχνίδι χόκεϋ ή στο debate ενός θέματος! Έχει ένα εσωτερικό ραντάρ που τον κάνει να εντοπίζει τα ασθενή σημεία του αντιπάλου του. Έχει επίσης και μια τρυφερή πλευρά που –τελείως απροσδόκητα– θα την ανακάλυπτα πριν τελειώσει η συνέντευξή μας.

Βρήκα τον Habermas στο απλό γραφείο του στο Πανεπιστήμιο Liberty, όπου είναι τώρα διακεκριμένος καθηγητής, Πρύτανης του Φιλοσοφικού και Θεολογικού Τμήματος και Διευθυντής του Προγράμματος Master στην απολογητική. Το δωμάτιο του γραφείου του –με τις μαύρες αρχαιοθήκες φακέλων, το μεταλλικό γραφείο με την απομίμηση ξύλου στο επάνω μέρος, το μη

πολυτελές χαλί στο πάτωμα και τις πτυσσόμενες καρέκλες– σίγουρα δεν ήταν για την έκθεση επίπλων. Όπως και ο κάτοχός του, ήταν ένα μη εξεζητημένο γραφείο.

«ΟΙ ΠΕΘΑΜΕΝΟΙ ΔΕΝ ΤΟ ΣΥΝΗΘΙΖΟΥΝ ΑΥΤΟ»

Καθισμένος πίσω απ' το γραφείο του, ο Habermas σήκωσε τα μανίκια του γαλάζιου του πουκάμισου, που οι μύτες του γιακά κούμπωναν προς τα κάτω, καθώς εγώ άνοιγα το μαγνητοφωνάκι μου και άρχιζα να του παίρνω συνέντευξη.

«Δεν είναι αλήθεια», ξεκίνησα τις ερωτήσεις μου με εισαγγελική ωμότητα, «ότι δεν υπάρχει κανένας αυτόπτης μάρτυρας της Ανάστασης του Ιησού;»

«Αυτό είναι απόλυτα σωστό. Δεν υπάρχει καμία περιγραφική αφήγηση της Ανάστασης», παραδέχτηκε ευθέως ο Habermas, κάτι που μπορεί να εκπλήξει εκείνους που έχουν μια επιφανειακή μόνο γνώση του θέματος.

«Όταν ήμουν νέος», είπε, «διάβαζα ένα βιβλίο του C. S. Lewis που έλεγε ότι η Καινή Διαθήκη δεν λέει τίποτε για την Ανάσταση. Σημείωσα ένα τεράστιο «Όχι!» στο περιθώριο. Έπειτα συνειδητοποίησα τι εννοούσε: κανείς δεν ήταν μέσα στον τάφο να δει το σώμα του Ιησού ν' αρχίσει να πάλλεται, να σηκώνεται, να βγάζει τα σάβανα και το σουδάρι, να τα διπλώνει, να κυλάει την πέτρα που έφραζε την είσοδο του τάφου, να θαμπώνει τους φρουρούς και να φεύγει».

Αυτό εμένα μου φάνηκε ότι μπορεί να δημιουργούσε μερικά προβλήματα. «Δεν δυσκολεύει αυτό την προσπάθειά σας να θεμελιώσετε ότι η Ανάσταση είναι ένα ιστορικό γεγονός;» ρώτησα.

Ο Habermas έσπρωξε προς τα πίσω την πολυθρόνα του για να καθίσει αναπαυτικότερα και είπε: «Όχι, αυτό δεν μας δυσκολεύει ούτε στο ελάχιστο, γιατί η επιστήμη λειτουργεί με βάση το αίτιο και το αιτιατό. Τους δεινάσαυρους δεν τους βλέπουμε. Βλέπουμε τα απολιθώματά τους. Μπορεί να μην ξέρουμε από τι προέρχεται μια ασθένεια, αλλά μελετούμε τα συμπτώματά της. Ίσως δεν υπήρξε κανείς αυτόπτης μάρτυρας ενός εγκλήματος, αλλά η αστυνομία μπορεί να συλλέξει αποδεικτικά στοιχεία μετά το γεγονός».

«Οπότε, να πώς βλέπω εγώ την απόδειξη για την Ανάσταση: *Πρώτον*, πέθανε στο Σταυρό ο Ιησούς; *Δεύτερον*, εμφανίστηκε

αργότερα στους ανθρώπους; Αν μπορείς να θεμελιώσεις αυτά τα δύο, έχεις αποδείξει την Ανάσταση, διότι οι πεθαμένοι δεν το συνηθίζουν αυτό».

Οι ιστορικοί συμφωνούν ότι υπάρχει πλούσιο αποδεικτικό υλικό για το ότι ο Ιησούς σταυρώθηκε και ο Δρ Alexander Metherell κατέδειξε σ' ένα προηγούμενο κεφάλαιο ότι ο Ιησούς δεν θα μπορούσε να έχει επιζήσει με τις κακουχίες αυτής της εκτέλεσης. Αυτό τότε αφήνει ακάλυπτο μόνο το δεύτερο τμήμα του ερωτήματος, αν ο Ιησούς πράγματι έκανε εμφανίσεις μετά το θάνατό Του».

«Τι απόδειξη έχουμε ότι Τον είδαν οι άνθρωποι μετά;» ρώτησα.

«Θ' αρχίσω με την απόδειξη που δέχονται όλοι σχεδόν οι κριτικοί επιστήμονες», είπε ανοίγοντας την Αγία Γραφή εμπρός του. «Κανείς δεν αμφισβητεί ότι ο Απόστολος Παύλος έγραψε την Α' προς Κορινθίους επιστολή στην οποία βεβαιώνει σε δύο σημεία ότι συνάντησε ο ίδιος προσωπικά τον αναστημένο Ιησού. Λέει, 'Δεν είμαι απόστολος;... Δεν είδον τον Ιησούν Χριστόν τον Κύριον ημών;' (θ' 1). Και αργότερα προσθέτει, '[Τ]ελευταίον δε πάντων, εφάνη και εις εμέ' (ιε' 8)».

Αναγνώρισα το τελευταίο εδάφιο σαν το εδάφιο που αποτελεί τμήμα του πιστεύω της πρώτης χριστιανικής εκκλησίας και το οποίο είχα συζητήσει με τον Craig Blomberg σε μία προηγούμενη συνέντευξη. Όπως είχε πει και ο Blomberg, το πρώτο τμήμα του χριστιανικού αυτού πιστεύω περιλαμβανόταν στα εδάφια 3-4, όπου γίνεται λόγος για τη Σταύρωση, ταφή και Ανάσταση του Ιησού.

Το τελευταίο τμήμα του πιστεύω αυτού έχει να κάνει με τις *μετά* την Ανάσταση του Ιησού εμφανίσεις Του (εδ. 5-8). «[Ο Ιησούς] εφάνη εις τον Κηφάν, έπειτα εις τους δώδεκα· μετά ταύτα εφάνη εις πεντακοσίους και επέκεινα αδελφούς δια μιάς, εκ των οποίων οι πλειότεροι μένουσιν έως τώρα, τινές δε και εκοιμήθησαν· έπειτα εφάνη εις τον Ιάκωβον, έπειτα εις πάντας τους αποστόλους». Και στο αμέσως επόμενο εδάφιο ο Παύλος προσθέτει: «[Τ]ελευταίον δε πάντων εφάνη και εις εμέ, ως εις έκτρωμα».

Εκ πρώτης όψεως, αυτή η μαρτυρία φαινόταν εξαιρετικά πειστική για το ότι ο Ιησούς πράγματι εμφανίστηκε ζωντανός μετά το θάνατό Του. Υπήρχαν ονόματα συγκεκριμένων ατόμων και ομάδες ανθρώπων που Τον είδαν. Επίσης αυτά ήταν γραμμένα σε μια εποχή

που ο κόσμος μπορούσε ακόμη να τα ελέγξει, αν ήθελε επιβεβαίωση. Επειδή ήξερα ότι αυτό το χριστιανικό πιστεύω θα ήταν καίριο για τη θεμελίωση της Ανάστασης, αποφάσισα να το υποβάλω σε πιο εξονυχιστική έρευνα. Γιατί άραγε οι ιστορικοί είναι βέβαιοι ότι εδώ πρόκειται για ένα χριστιανικό πιστεύω; Πόσο αξιόπιστο είναι; Πόσο αρχέγονο;

«Σας πειράζει να σας υποβάλω ερωτήσεις γι' αυτό το χριστιανικό πιστεύω;» ρώτησα τον Habermas.

Απλωσε προς το μέρος μου το χέρι του σαν να με προσκαλούσε να τον ρωτήσω. «Σας παρακαλώ», είπε. «Ρωτήστε ό,τι θέλετε».

«ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΜΕ ΠΕΙΣΕΤΕ ΟΤΙ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΠΙΣΤΕΥΩ;»

Στην αρχή ήθελα να διευκρινίσω γιατί ο Habermas, ο Craig και ο Blomberg ήταν βέβαιοι ότι αυτό το απόσπασμα αποτελούσε το χριστιανικό πιστεύω της πρώτης εκκλησίας και δεν ήταν απλά τα λόγια του Παύλου, ο οποίος έγραψε την επιστολή προς τους Κορινθίους στην οποία περιέχονται.

Η ερώτησή μου στον Habermas ήταν απλή και ευθεία: «Μπορείτε να με πείσετε ότι πρόκειται για χριστιανικό πιστεύω;»

«Μπορώ να σας δώσω αρκετούς πολύ σοβαρούς λόγους. *Πρώτον*, ο Παύλος αρχίζει αυτά τα εδάφια αυτά με τη φράση ότι πρόκειται για κάτι το οποίο *παρέλαβε* και *παρέδωκε*, πράγμα που είναι πολύ τεχνική ραβινική ορολογία, η οποία δείχνει ότι πρόκειται για μία άγια παράδοση».

«*Δεύτερον*», είπε ο Habermas κοιτάζοντας τα δάχτυλά του και λυγίζοντας ένα δάχτυλο τη φορά, για να δώσει έμφαση στο κάθε σημείο στο οποίο αναφερόταν, «ο παραλληλισμός στο κείμενο και το όλο ύφος του δείχνουν ότι πρόκειται για χριστιανικό πιστεύω. *Τρίτον*, το αρχαίο ελληνικό κείμενο λέει *Κηφάς* και όχι *Πέτρος*, που είναι το αραμαϊκό του όνομα. Μάλιστα δε η χρήση της αραμαϊκής γλώσσας αυτή καθεαυτή θα μπορούσε να συνιστά ένδειξη της αρχαιότητας του κειμένου. *Τέταρτον*, το χριστιανικό πιστεύω στο πρωτότυπο χρησιμοποιεί και διάφορες άλλες αρχέγονες φράσεις που δεν θα χρησιμοποιούσε ο Παύλος, όπως π.χ. 'τοις δώδεκα', 'τη ημέρα τη τρίτη', 'εγήγερται', κτλ. *Πέμπτον*, η χρήση ορισμένων λέξεων μοιάζει

με μέσα έκφρασης που συναντώνται στο ύφος αφήγησης της αραμαϊκής και της εβραϊκής της μισνά.

Μη έχοντας άλλα δάχτυλα να συνεχίσει το μέτρημα, σήκωσε το κεφάλι του, με κοίταξε και ρώτησε: «Να συνεχίσω;»

«ΟΚ, ΟΚ», είπα. «Αυτό που λέτε είναι ότι εσάς, ως συντηρητικό ευαγγελικό, τα γεγονότα σας πείθουν ότι αυτό είναι ένα αρχέγονο χριστιανικό πιστεύω».

Ο Habermas φάνηκε να προσβάλλεται απ' αυτή την παρατήρηση που, το παραδέχομαι, ήταν καρφί. «Δεν είναι μόνο οι συντηρητικοί χριστιανοί που είναι πεπεισμένοι γι' αυτό», είπε αγανακτισμένα. «Αυτό είναι κάτι που το δέχονται εξίσου και θεολόγοι οι οποίοι ανήκουν σε διάφορες αποχρώσεις μέσα στο ευρύ θεολογικό φάσμα. Ο διαπρεπής επιστήμονας Joachim Jeremias αναφέρεται σ' αυτό το πιστεύω ως την 'αρχαιότερη απ' όλες τις παραδόσεις' και ο Ulrich Wilckens λέει ότι 'αναμφισβήτητα ανάγεται στην αρχαιότερη φάση ολόκληρης της ιστορίας του πρώτου χριστιανισμού'.

Αυτό οδήγησε στο ερώτημα πόσο αρχέγονο ακριβώς είναι αυτό το χριστιανικό πιστεύω, οπότε τον ρώτησα: «Πόσο παλιά το τοποθετείτε χρονικά;»

«Γνωρίζουμε ότι ο Παύλος έγραψε την Α' προς Κορινθίους επιστολή μεταξύ των ετών 55 και 57 μ.Χ.», είπε. «Στο δέκατο πέμπτο κεφάλαιο αυτής της επιστολής, εδάφια 1-4, δηλώνει ότι έχει ήδη παραδώσει αυτό το πιστεύω στην εκκλησία της Κορίνθου, πράγμα που σημαίνει ότι αυτό θα πρέπει να είχε γίνει πριν από την επίσκεψή του εκεί το 51 μ.Χ. Συνεπώς, αυτό το χριστιανικό πιστεύω υπήρχε και εχρησιμοποιείτο μέσα στην πρώτη εικοσαετία από την Ανάσταση, πράγμα που είναι πολύ νωρίς.

«Ωστόσο», συνέχισε, «εγώ θα συμφωνούσα και με τους επιστήμονες οι οποίοι το τοποθετούν ακόμη νωρίτερα, στο διάστημα μεταξύ δύο και οκτώ χρόνων μετά την Ανάσταση ή κάπου μεταξύ του 32 και του 38 μ.Χ., όταν ο Παύλος παρέλαβε αυτό το πιστεύω είτε στο δρόμο για τη Δαμασκό είτε στην Ιερουσαλήμ. Πρόκειται

· Σχετικά με τη Μισνά, βλ. παραπάνω την επεξηγηματική υποσημείωση της μεταφράστριας στο 4^ο κεφάλαιο, υπότιτλος 'Άλλες εβραϊκές πηγές', καθώς και τη σχετική της υποσημείωση στο 10^ο κεφάλαιο, υπότιτλος 'Πρέπει να πληρωθούν πάντα τα γεγραμμένα περί εμού' (Σ.τ.μ.).

λοιπόν για πολύ αρχαίο υλικό, μια αρχέγονη και απέριττη μαρτυρία για το γεγονός ότι ο Ιησούς εμφανίστηκε ζωντανός σε σκεπτικιστές όπως τον Παύλο και τον Ιάκωβο, καθώς και στον Πέτρο και τους άλλους μαθητές».

«Αλλά», διαμαρτυρήθηκα, «στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για μια αφήγηση από πρώτο χέρι. Ο Παύλος δίνει αυτόν τον κατάλογο μαρτύρων από δεύτερο ή τρίτο χέρι. Δεν μειώνει αυτό την αποδεικτική της δύναμη;»

Για τον Habermas όχι. «Μην ξεχνάτε ότι ο Παύλος επίσης βεβαιώνει ότι ο Ιησούς εμφανίστηκε και σ' εκείνον προσωπικά. Ούτε ο Παύλος πήρε αυτό τον κατάλογο από κάποιους άγνωστους στο δρόμο. Η άποψη που κυριαρχεί είναι ότι τον πήρε από τους αυτόπτες μάρτυρες Πέτρο και Ιάκωβο και ότι τον υπέβαλε σε εξονυχιστική έρευνα, προκειμένου να βεβαιώσει την αξιοπιστία του».

Αυτό ήταν ένα πολύ δυνατό επιχείρημα. «Πώς το ξέρετε αυτό;» τον ρώτησα.

«Εδώ θα συμφωνήσω με τους επιστήμονες οι οποίοι πιστεύουν ότι ο Παύλος παρέλαβε αυτό το υλικό τρία χρόνια μετά τη μεταστροφή του, όταν πήγε στην Ιερουσαλήμ και συναντήθηκε με τον Πέτρο και τον Ιάκωβο. Ο Παύλος μιλάει γι' αυτό του το ταξίδι στην επιστολή προς Γαλάτας (α' 18-19) όπου χρησιμοποιεί το ενδιαφέρον ελληνικό ρήμα 'ιστορώ'».

Δεν ήξερα την έννοια αυτού του ρήματος και ρώτησα: «Γιατί είναι σημαντικό αυτό;»

«Διότι αυτό το ρήμα δείχνει ότι δεν έκανε μια απλή συζήτηση μ' αυτούς όταν τους συνάντησε. Δείχνει ότι επρόκειτο για μια συνομιλία-έρευνα. Ο Παύλος έπαιζε το ρόλο του ανακριτή, κάποιου που εξετάζει προσεκτικά τα λεγόμενα. Οπότε, το γεγονός ότι ο Παύλος προσωπικά επιβεβαιώνει το θέμα με τη βοήθεια δύο αυτοπτών μαρτύρων, του Πέτρου και του Ιακώβου, δίνει εξαιρετική βαρύτητα στο όλο θέμα. Ένας από τους πολύ λίγους εβραίους ερευνητές της Καινής Διαθήκης που υπάρχουν, ο Pinchas Lapide, λέει ότι η απόδειξη για το χριστιανικό αυτό πιστεύω είναι τόσο δυνατή που 'μπορεί να θεωρηθεί σαν να ήταν μαρτυρία αυτοπτών μαρτύρων'».

· «...ανήλθον εις Ιεροσόλυμα ιστορήσαι Κηφάν» (Σ.τ.μ.).

Και πριν προλάβω να διακόψω για να πω κάτι, ο Habermas πρόσθεσε: «Αργότερα, στην Α΄ Κορινθίους επιστολή (ιε΄ 11), ο Παύλος αναφέρει με έμφαση ότι και οι άλλοι απόστολοι συμφώνησαν να κηρύξουν το ίδιο αυτό ευαγγέλιο, το ίδιο αυτό μήνυμα για την Ανάσταση. Αυτό σημαίνει πως ό,τι λέει ο αυτόπτης μάρτυρας Παύλος είναι ακριβώς το ίδιο μ' εκείνο που λένε οι αυτόπτες μάρτυρες Πέτρος και Ιάκωβος».

Πρέπει να παραδεχτώ πως όλα αυτά ακούγονταν πολύ πειστικά. Εντούτοις, εξακολουθούσα να έχω κάποιες επιφυλάξεις ως προς το χριστιανικό αυτό πιστεύω και δεν ήθελα ν' αφήσω τα πειστικά επιχειρήματα του Habermas να μ' εμποδίσουν από του να προχωρήσω βαθύτερα στην έρευνα.

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΩΝ

Το δέκατο πέμπτο κεφάλαιο της Α΄ προς Κορινθίους επιστολής είναι το μόνο σημείο στην αρχαία φιλολογία στο οποίο αναφέρεται ότι ο Ιησούς εμφανίστηκε σε πεντακόσιους ανθρώπους συγχρόνως. Τα ευαγγέλια δεν το επιβεβαιώνουν. Κανείς κοσμικός ιστορικός δεν το αναφέρει. Αυτό για μένα ανάβει πορτοκαλί, το προειδοποιητικό χρώμα για επερχόμενο κίνδυνο.

«Αν αυτό πράγματι συνέβη, τότε γιατί δεν το αναφέρει κανείς άλλος;» ρώτησα τον Habermas. Θα νόμιζε κανείς ότι οι μαθητές θα το ανέφεραν σαν αποδεικτικό στοιχείο όπου πήγαιναν κι όπου στέκονταν. Όπως λέει ο αθεϊστής Michael Martin, 'Θα πρέπει να συμπεράνει κανείς ότι είναι εξαιρετικά απίθανο να συνέβη αυτό το περιστατικό' και αυτό, κατά συνέπεια, 'έμμεσα επηρεάζει την αξιοπιστία της μαρτυρίας του Παύλου και τη θέτει υπό αμφισβήτηση'»⁵.

Η παρατήρηση αυτή ενόχλησε τον Habermas ο οποίος απάντησε: «Είναι σκέτη ανοησία να λέει κανείς ότι αυτό θέτει υπό αμφισβήτηση τη μαρτυρία του Παύλου». Ακουγόταν κατάπληκτος και ενοχλημένος που κάποιος έκανε ένα τέτοιου είδους σχόλιο.

«Δηλαδή, προς Θεού! *Πρώτα πρώτα*, ακόμη κι αν αναφέρεται σε μία μόνο πηγή, αυτή η πηγή συμβαίνει να είναι η αρχαιότερη και πιο καλά εξακριβωμένη απ' όλες! Αυτό πρέπει να μετράει για *κάτι*».

«*Δεύτερον*, ο Παύλος προφανώς δεν ήταν τελείως άσχετος με αυτούς τους ανθρώπους. Λέει, 'εκ των οποίων οι πλειότεροι μένουσιν

έως τώρα, τινές δε και εκοιμήθησαν'. Είτε ο Παύλος ήξερε μερικούς απ' αυτούς προσωπικά, είτε κάποιος, ο οποίος τους ήξερε, του είπε ότι ακόμη ζουν και μπορούν να τους ρωτήσουν».

«Ας σταθούμε να εξετάσουμε μια στιγμή αυτή τη φράση: δεν θα έλεγε ποτέ κανείς κάτι τέτοιο αν δεν ήταν απόλυτα βέβαιος ότι αυτοί οι άνθρωποι θα επιβεβαίωναν ότι πράγματι είδαν τον Ιησού ζωντανό. Δηλαδή, ο Παύλος σχεδόν προκαλούσε τον κόσμο να πάει να εξετάσει το θέμα από μόνος του! Δεν θα το έλεγε ποτέ αν δεν ήταν βέβαιος ότι θα το βεβαίωναν».

«*Τρίτον*, όταν έχεις μία μόνο πηγή, μπορείς να αναρωτηθείς, 'Γιατί δεν υπάρχουν περισσότερες;', αλλά δεν μπορείς να πεις, 'Αυτή η πηγή είναι αναξιόπιστη, επειδή κανείς άλλος δεν αναφέρεται στο περιεχόμενό της'. Δεν μπορείς να καταδικάσεις τη μία αυτή πηγή μ' αυτό τον τρόπο. Έτσι, αυτό δεν τη θέτει καθόλου υπό αμφισβήτηση. Πιστέψτε με, ο Martin πολύ θα ήθελε να μπορούσε να κάνει κάτι τέτοιο. Αλλά ξέρει ότι δεν μπορεί, γιατί αυτό δεν επιτρέπεται».

«Έτσι γίνεται όταν μερικοί κριτικοί τα θέλουν όλα δικά τους. Γενικά υποτιμούν τη μαρτυρία της Ανάστασης των ευαγγελίων, αλλά δέχονται τη μαρτυρία του Παύλου αφού φαίνεται πως εκείνος είναι η οριστική αυθεντία επί του θέματος. Ως προς τους πεντακόσιους όμως αμφισβητούν τη μαρτυρία του Παύλου, επειδή δεν επιβεβαιώνεται από κείμενα, τα οποία οι ίδιοι δεν θεωρούν αξιόπιστα! Τι λέει αυτό για τη μεθοδολογία τους;»

Εξακολουθούσα όμως να έχω δυσκολία να συλλάβω αυτή την εμφάνιση του Ιησού σε τόσο μεγάλο πλήθος. «Πού θα μπορούσε να έχει λάβει χώρα αυτή η εμφάνιση στους πεντακόσιους;» ρώτησα.

«Σε κάποια ορεινή περιοχή της Γαλιλαίας», πιθανολόγησε ο Habermas. «Αν ο Ιησούς μπορούσε να ταΐσει τους πέντε χιλιάδες, μπορούσε και να εμφανιστεί στους πεντακόσιους. Και ο Ματθαίος λέει ότι εμφανίστηκε στην ορεινή περιοχή της Γαλιλαίας (κη' 16). Ίσως ήταν εκεί περισσότεροι από έντεκα μαθητές».

Φέρνοντας τη σκηνή αυτή στο νου μου, εξακολουθούσα να απορώ γιατί κανείς άλλος δεν είχε αναφέρει αυτό το γεγονός. «Δεν θα ήταν λογικό να περιμένουμε ότι ο ιστορικός Ιώσηπος θα ανέφερε κάτι τόσο μεγάλο;» ρώτησα.

«Όχι, δεν νομίζω ότι αυτό είναι απαραίτητα σωστό. Ο Ιώσηπος γράφει εξήντα χρόνια αργότερα. Πόσον καιρό διατηρούνται

στη μνήμη οι τοπικές ιστορίες;» ρώτησε ο Habermas. Είτε λοιπόν ο Ιώσηπος δεν ήξερε για το θέμα, είτε δεν επέλεξε να το αναφέρει, το οποίο δεν θα έπρεπε να μας εκπλήσσει, αφού ο Ιώσηπος δεν ήταν οπαδός του Ιησού. Ας μην περιμένουμε λοιπόν από τον Ιώσηπο να γίνει ο απολογητής του Ιησού Χριστού!»

Όταν πέρασε ένα λεπτό και δεν είχα απαντήσει, ο Habermas συνέχισε: «Κοιτάζετε, πολύ θα ήθελα να έχω πέντε διαφορετικές πηγές που να βεβαιώνουν το γεγονός. Αλλά δεν έχω. Έχω όμως μία εξαιρετική πηγή, ένα χριστιανικό πιστεύω το οποίο είναι μια τόσο καλή πηγή που ο Γερμανός ιστορικός Hans von Campenhausen λέει γι' αυτήν, 'Αυτή η αφήγηση συγκεντρώνει όλα τα απαιτούμενα στοιχεία ιστορικής αξιοπιστίας που θα μπορούσε κανείς ποτέ να απαιτήσει από ένα κείμενο'. Εξάλλου, δεν χρειάζεται να βασιστείτε στην εμφάνιση στους πεντακόσιους για να αποδείξετε την Ανάσταση. Συνήθως εγώ ούτε καν το χρησιμοποιώ αυτό το στοιχείο».

Η απάντηση του Habermas είχε κάποια λογική. Υπήρχε όμως και μια άλλη πτυχή αυτού του χριστιανικού πιστεύω που με προβλημάτιζε. Λέει ότι ο Ιησούς εμφανίστηκε πρώτα στον Πέτρο ενώ ο Ιωάννης λέει ότι εμφανίστηκε πρώτα στην Μαρία την Μαγδαληνή. Μάλιστα, το χριστιανικό πιστεύω δεν αναφέρει καθόλου γυναίκες, οι οποίες όμως κατέχουν κεντρική θέση στις αφηγήσεις των ευαγγελίων.

«Δεν βλέπουν την αξιοπιστία του χριστιανικού πιστεύω αυτές οι αντιφάσεις;» ρώτησα.

«Καθόλου», απάντησε εκείνος αποφασιστικά. «Πρώτα πρώτα κοιτάζετε προσεκτικά τι λέει το χριστιανικό αυτό πιστεύω. Δεν λέει ότι ο Ιησούς εμφανίστηκε *πρώτα* στον Πέτρο. Απλά αναφέρει το όνομα του Πέτρου πρώτο στον κατάλογο. Και αφού οι γυναίκες δεν θεωρούνταν ικανές να δώσουν μαρτυρία στην εβραϊκή κοινωνία του 1^{ου} αιώνα, δεν είναι απορίας άξιο ότι δεν αναφέρονται εδώ. Έτσι όπως είχαν τα πράγματα τον 1^ο μ.Χ. αιώνα, η μαρτυρία των γυναικών δεν θα μέτραγε καθόλου. Οπότε, το να βάλει το όνομα του Πέτρου πρώτο, μπορεί να σημαίνει *λογική* και όχι *χρονική* προτεραιότητα».

«Αλλά και *πάλι*», κατέληξε, «η αξιοπιστία του χριστιανικού πιστεύω παραμένει άθικτη. Βέβαια, θέσατε κάποια ερωτηματικά. Αλλά, γιατί δεν βλέπετε ότι αυτά *δεν* υπονομεύουν την πειστική απόδειξη και ότι το πιστεύω αυτό είναι αρχέγονο, απαλλαγμένο από

τη μόλυνση θρύλων, αδιαμφισβήτητο, συγκεκριμένο και ότι, σε τελευταία ανάλυση, βασίζεται σε μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων;»

Τελικά, αναγκάστηκα να παραδεχτώ ότι είχε δίκιο. Το βάρος της απόδειξης ξεκάθαρα και πειστικά οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το χριστιανικό πιστεύω αποτελεί ένα δυνατό αποδεικτικό στοιχείο για τις εμφανίσεις του Ιησού μετά την Ανάσταση.

Τόσο δυνατό που ο William Lane Craig, ο ειδικός στα θέματα της Ανάστασης από τον οποίο είχα πάρει συνέντευξη προηγουμένως, είπε ότι ο Wolfhart Pannenberg, ίσως ο μεγαλύτερος σύγχρονος ειδικός συστημικής θεολογίας στον κόσμο, έσεισε συθέμελα τη μοντέρνα σκεπτικιστική γερμανική θεολογία οικοδομώντας όλη τη θεολογία του ακριβώς επάνω στην ιστορική απόδειξη της Ανάστασης του Ιησού, όπως μάς δίνεται στον κατάλογο των εμφανίσεων του Παύλου»⁶.

Έχοντας πάρει μια ικανοποιητική απάντηση στο ερώτημα της βασικής αξιοπιστίας του χριστιανικού πιστεύω στο δέκατο πέμπτο κεφάλαιο της Α΄ προς Κορινθίους επιστολής, ήταν καιρός να στραφώ προς τα τέσσερα ευαγγέλια, τα οποία αφηγούνται τις διάφορες εμφανίσεις του αναστημένου Ιησού με περισσότερες λεπτομέρειες.

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

Άρχισα αυτή την έρευνα ρωτώντας τον Habermas να μου περιγράψει τις μετά την Ανάσταση εμφανίσεις του Ιησού στα τέσσερα ευαγγέλια –Ματθαίου, Μάρκου, Λουκά και Ιωάννη.

«Υπάρχουν πολλές διαφορετικές εμφανίσεις σε πολλούς διαφορετικούς ανθρώπους στα ευαγγέλια και στις Πράξεις των Αποστόλων –μερικές σε άτομα, μερικές σε ομάδες, μερικές σε εσωτερικούς χώρους, μερικές σε εξωτερικούς, μερικές σε ανθρώπους με τρυφερή καρδιά σαν τον Ιωάννη, μερικές σε δύσπιστους σαν τον Θωμά», άρχισε.

«Μερικές φορές άγγιξαν τον Ιησού ή έφαγαν μαζί Του –τα κείμενα αναφέρουν ότι Εκείνος ήταν φυσικά Παρών. Οι εμφανίσεις έγιναν κατά τη διάρκεια πολλών εβδομάδων και έχουμε λόγο να εμπιστευόμαστε αυτές τις μαρτυρίες γιατί, για παράδειγμα, δεν έχουν πολλά από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που συνήθως έχουν οι μύθοι».

«Μπορείτε να μου απαριθμήσετε αυτές τις εμφανίσεις;», ρώτησα.

Ο Habermas τις περιέγραψε μία προς μία από μνήμης. Ο Ιησούς εμφανίστηκε:

- στην Μαρία την Μαγδαληνή στο ευαγγέλιο του Ιωάννη (κ' 10-18)
- στις άλλες γυναίκες στο ευαγγέλιο του Ματθαίου (κη' 8-10)
- στον Κλεόπα κι έναν άλλο οπαδό στο δρόμο προς την κωμόπολη Εμμαούς στο ευαγγέλιο του Λουκά (κδ' 13-32)
- σε έντεκα αποστόλους και άλλους στο ευαγγέλιο του Λουκά (κδ' 33-49)
- σε δέκα αποστόλους και άλλους, χωρίς τον Θωμά, στο ευαγγέλιο του Ιωάννη (κ' 19-23)
- στον Θωμά και τους άλλους αποστόλους στο ευαγγέλιο του Ιωάννη (κ' 26-30)
- σε επτά αποστόλους στο ευαγγέλιο του Ιωάννη (κα' 1-14)
- στους μαθητές στο ευαγγέλιο του Ματθαίου (κη' 16-20)
- και ήταν με τους αποστόλους στο Όρος των Ελαιών πριν την Ανάληψή Του στο ευαγγέλιο του Λουκά (κδ' 50-52) και στις Πράξεις των Αποστόλων (α' 4-9).

«Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον», πρόσθεσε ο Habermas, ότι ο C. H. Dodd, ο πανεπιστημιακός του Cambridge, έχει αναλύσει προσεκτικά τις εμφανίσεις και καταλήξει στο συμπέρασμα ότι αρκετές απ' αυτές βασίζονται σε ιδιαίτερα αρχέγονο υλικό, περιλαμβανομένης και της συνάντησης του Ιησού με τις γυναίκες στον Ματθαίο (κη' 8-10), της συνάντησής Του με τους έντεκα αποστόλους, όπου τους έδωσε τη Μεγάλη Αποστολή, στον Ματθαίο (κη' 16-20) και της συνάντησής Του με τους μαθητές στον Ιωάννη (κ' 19-23), όπου τους έδειξε τα χέρια και την πλευρά Του».

Υπήρχε λοιπόν πλούσιο αποδεικτικό υλικό εμφανίσεων του αναστημένου Ιησού. Δεν επρόκειτο απλά για την εμφάνιση μιας σκοτεινής φιγούρας σε έναν ή δύο ανθρώπους. Υπήρχαν πολλαπλές εμφανίσεις σε πολλούς ανθρώπους, οι περισσότερες από τις οποίες επιβεβαιώνονταν σε περισσότερα από ένα ευαγγέλια ή από το χριστιανικό πιστεύω στο δέκατο πέμπτο κεφάλαιο της Α' προς Κορινθίους επιστολής.

«Υπάρχει περαιτέρω επιβεβαίωση;» ρώτησα.

«Κοιτάξτε τις Πράξεις των Αποστόλων», απάντησε ο Habermas, αναφερόμενος στο Βιβλίο της Καινής Διαθήκης που καταγράφει το ξεκίνημα της χριστιανικής εκκλησίας. Όχι μόνο αναφέρονται τακτικά οι εμφανίσεις του αναστημένου Ιησού, αλλά δίνονται και λεπτομέρειες και το γεγονός ότι οι μαθητές είναι μάρτυρες όλων αυτών απαντάται σχεδόν σε κάθε κείμενο».

«Το κλειδί είναι», είπε ο Habermas, «ότι πολλές από τις αφηγήσεις στις Πράξεις (α΄-ε΄, ι΄ και ιγ΄) περιλαμβάνουν επίσης και χριστιανικά πιστεύω τα οποία, όπως εκείνο στο ιε΄ κεφάλαιο της Α΄ προς Κορινθίους επιστολής, δίνουν μερικά πολύ παλιά πραγματικά περιστατικά σχετικά με το θάνατο και την Ανάσταση του Ιησού».

Και μ΄ αυτή την παρατήρηση ο Habermas πήρε ένα βιβλίο και μου διάβασε το συμπέρασμα του επιστήμονα John Drane:

Η αρχαιότερη απόδειξη την οποία έχουμε για την Ανάσταση σχεδόν βέβαια ανάγεται στην εποχή που ακολούθησε αμέσως μετά το χρόνο που το γεγονός της Ανάστασης θεωρείται ότι έλαβε χώρα. Αυτή είναι η απόδειξη που περιλαμβάνεται στα πρώτα κηρύγματα, τα οποία υπάρχουν στις Πράξεις των Αποστόλων... [Δ]εν υπάρχει αμφιβολία ότι στα πρώτα κεφάλαια των Πράξεων ο συγγραφέας έχει αναπαραγάγει υλικό που προέρχεται από πολύ αρχέγονες πηγές⁷.

Πράγματι, οι Πράξεις των Αποστόλων είναι γεμάτες από αναφορές στις εμφανίσεις του Ιησού. Ο απόστολος Πέτρος ήταν πολύ κατηγορηματικός πάνω σ΄ αυτό. Λέει, για παράδειγμα (Πράξεις β΄ 32), ‘Τούτον τον Ιησούν ανέστησεν ο Θεός, του οποίου πάντες ημείς είμεθα μάρτυρες’. Και επαναλαμβάνει πιο κάτω (Πράξεις γ΄ 15), ‘Τον δε αρχηγόν της ζωής εθανατώσατε, τον οποίον ο Θεός ανέστησεν εκ νεκρών, του οποίου ημείς είμεθα μάρτυρες’. Τέλος, επιβεβαιώνει στον Κορινθίο (Πράξεις ι΄ 41) ότι ο ίδιος ο Πέτρος και άλλοι ‘συνέφαγ[ον] και συνέπι[ον] μετ’ αυτού αφού ανέστη εκ νεκρών’.

Και για να μην υστερήσει και ο Παύλος λέει κι εκείνος σ΄ ένα λόγο του που καταγράφεται στις Πράξεις (ιγ΄ 31), ‘[Ο Ιησούς] εφάνη επί πολλάς ημέρας εις τους μετ’ αυτού αναβάντας από της Γαλιλαίας εις Ιερουσαλήμ, οίτινες είναι μάρτυρες αυτού προς τον λαόν’.

Στο σημείο αυτό ο Habermas διαβεβαίωσε: «Η Ανάσταση ήταν αναμφισβήτητη η κεντρική διακήρυξη της πρώτης χριστιανικής εκκλησίας από την αρχή. Οι πρώτοι χριστιανοί δεν δέχτηκαν απλά τη διδασκαλία του Ιησού. Ήταν σίγουροι ότι Τον είδαν ζωντανό μετά τη Σταύρωσή Του. Αυτό είναι εκείνο που άλλαξε τη ζωή τους και ξεκίνησε την εκκλησία. Σίγουρα, αφού αυτό ήταν η βαθιά τους πεποίθηση, θα έκαναν τα πάντα για να σιγουρευτούν ότι ήταν αληθινό».

Όλα αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία στα ευαγγέλια και στις Πράξεις των Αποστόλων –το ένα περιστατικό μετά το άλλο, η μία επιβεβαίωση μετά την άλλη– ήταν εξαιρετικά εντυπωσιακά. Παρόλο που προσπάθησα, δεν μπορούσα να βρω άλλο γεγονός στην αρχαία ιστορία, το οποίο να έχει τέτοια κάλυψη από πλευράς αποδεικτικών στοιχείων.

Εντούτοις, υπήρχε ένα άλλο ερώτημα που έπρεπε να συζητηθεί, ένα ερώτημα που αναφερόταν στην πηγή την οποία οι περισσότεροι επιστήμονες θεωρούν ότι ήταν η πρώτη που εξιστόρησε τα περί του Ιησού.

ΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΒΓΑΖΕΙ Ο ΜΑΡΚΟΣ

Όταν πρωτοάρχισα να ερευνώ την Ανάσταση, βρήκα ένα σχόλιο στο περιθώριο της Γραφής μου που με αναστάτωσε. Έλεγε: «Τα πιο αξιόπιστα αρχαία χειρόγραφα και άλλοι παλιοί μάρτυρες δεν περιλαμβάνουν τα εδάφια 9-20 στο ιστ' κεφαλαίου του Μάρκου». Με άλλα λόγια, οι περισσότεροι επιστήμονες πιστεύουν ότι το ιστ' κεφάλαιο του ευαγγέλιου του Μάρκου τελειώνει με το εδάφιο 8, δηλαδή με τις γυναίκες να ανακαλύπτουν τον άδειο τάφο, αλλά χωρίς τις εμφανίσεις του Ιησού σε άλλους. Αυτό φαινόταν προβληματικό.

«Δεν σας απασχολεί που το αρχαιότερο ευαγγέλιο δεν αναφέρει καν εμφανίσεις του Ιησού μετά την Ανάστασή Του;» ρώτησα τον Habermas.

Εκείνος, όμως, δεν φαινόταν καθόλου ταραγμένος απ' αυτό. «Δεν έχω κανένα πρόβλημα μ' αυτό», είπε. «Βεβαίως καλό θα ήταν να είχε περιλάβει έναν κατάλογο εμφανίσεων, αλλά σκεφτείτε σας παρακαλώ μερικά πράγματα:

Ακόμη και αν το ευαγγέλιο του Μάρκου πράγματι τελειώνει εκεί –που δεν είναι κάτι πάνω στο οποίο υπάρχει απόλυτη συμφωνία–

και πάλι ο ευαγγελιστής αναφέρει ότι ο τάφος ήταν άδειος και ένας νεαρός εμφανίζεται και διακηρύσσει, 'Ανέστη!' Λέει επίσης στις γυναίκες ότι θα ακολουθήσουν εμφανίσεις Του. Έχετε λοιπόν αφενός μία διακήρυξη ότι η Ανάσταση έλαβε χώρα και αφετέρου μία πρόβλεψη ότι θα ακολουθήσουν εμφανίσεις».

«Μπορείτε να κλείσετε το αγαπημένο σας μυθιστόρημα και να πείτε, 'Δεν μπορώ να το πιστέψω ότι ο συγγραφέας δεν λέει ποιο θα ήταν το επόμενο επεισόδιο!', αλλά δεν μπορείτε να κλείσετε το βιβλίο και να πείτε, 'Ο συγγραφέας δεν πιστεύει στο επόμενο επεισόδιο'. Ο Μάρκος αναμφισβήτητα πιστεύει. Προφανώς πίστευε στην αλήθεια της Ανάστασης. Τελειώνει εκεί που ο ουράνιος επισκέπτης λέει στις γυναίκες ότι ο Ιησούς θα εμφανιστεί στη Γαλιλαία –και αργότερα άλλοι βεβαιώνουν ότι εμφανίστηκε».

Σύμφωνα με την εκκλησιαστική παράδοση, ο Μάρκος ήταν σύντροφος του αυτόπτη μάρτυρα Πέτρου. «Δεν είναι λοιπόν περιεργό», ρώτησα, «που ο Μάρκος δεν θα ανέφερε την εμφάνιση του Ιησού στον Πέτρο, αν αυτό ήταν αλήθεια;»

«Ο Μάρκος δεν αναφέρει καμία εμφάνιση, οπότε δεν θα ήταν περιεργό που δεν αναφέρει την εμφάνιση στον Πέτρο», είπε. «Πάντως, σημειώστε ότι ο Μάρκος κάνει μια ειδική αναφορά στον Πέτρο όταν λέει στο εδάφιο 7, 'Αλλ' υπάγετε, είπατε προς τους μαθητάς αυτού, και προς τον Πέτρον, ότι υπάγει πρότερον υμών εις την Γαλιλαίαν' εκεί θέλετε ιδεί αυτόν, καθώς είπε προς εσάς'».

«Αυτό συμφωνεί με την Α' προς Κορινθίους επιστολή (ιε' 5) όπου επιβεβαιώνεται ότι ο Ιησούς εμφανίστηκε στον Πέτρο και με τον Λουκά (κδ' 34), ένα άλλο αρχέγονο χριστιανικό πιστεύω το οποίο λέει ότι, 'όντως ανέστη ο Κύριος, και εφάνη εις τον Σίμωνα' (Πέτρο)».

«Αυτό λοιπόν που ο Μάρκος προβλέπει ότι θα συμβεί σχετικά με τον Πέτρο, αναφέρεται ότι συνέβη σε δύο πολύ αρχέγονα και αξιόπιστα χριστιανικά πιστεύω της εκκλησίας –και βέβαια επιβεβαιώνεται επίσης από την ομολογία του ίδιου του Πέτρου στις Πράξεις».

· «Αλλ' υπάγετε, είπατε προς τους μαθητάς αυτού, και προς τον Πέτρον, ότι υπάγει πρότερον υμών προς την Γαλιλαίαν' εκεί θέλετε ιδεί αυτόν, καθώς είπε προς εσάς» (ιστ' 7) (Σ.τ.μ.).

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΙΘΑΝΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ;

Αναμφισβήτητα, ο αριθμός των μαρτυριών και επιβεβαιώσεων των εμφανίσεων του Ιησού μετά την Ανάστασή Του είναι εντυπωσιακός. Για να το συνειδητοποιήσει κανείς αυτό, ας σκεφτεί ότι, αν ήμασταν σε δικαστήριο και καλούσαμε όλους αυτούς τους μάρτυρες για εξέταση διάρκειας 15 λεπτών τον καθένα, για να τους ακούγαμε όλους, θα έπρεπε να τους εξετάζουμε χωρίς διακοπή από το πρωί της Δευτέρας μέχρι το βράδυ της Παρασκευής. Αφού, λοιπόν, θα ακούγαμε 129 ώρες μαρτυρίας αυτοπτών μαρτύρων, ποιος θα μπορούσε να μην πειστεί;

Έχοντας χρηματίσει συντάκτης νομικών υποθέσεων σε άπειρες ποινικές και αστικές δίκες, θα συμφωνούσα με την εκτίμηση του Sir Edward Clarke, ενός Βρετανού δικαστή του Ανωτάτου Δικαστηρίου, ο οποίος διεξήγαγε μια πλήρη νομική ανάλυση της Ημέρας του πρώτου Πάσχα. «Για μένα», έγραψε, «η απόδειξη είναι πειστική και στο Ανώτατο Διακστήριο έχω κατ' επανάληψη επιτύχει καταδίκη με αποδεικτικά στοιχεία πολύ λιγότερο συνταρακτικά. Ως δικηγόρος δέχομαι ανεπιφύλακτα την απόδειξη των ευαγγελίων ως τη μαρτυρία ειλικρινών ανθρώπων αναφορικά με γεγονότα, τα οποία ήταν σε θέση να πιστοποιήσουν»⁸.

Ωστόσο, θα μπορούσαν άραγε να υπήρχαν πιθανές εναλλακτικές εξηγήσεις στις οποίες να αποδοθούν αυτές οι εμφανίσεις του αναστημένου Ιησού; Θα ήταν δυνατό να είναι μύθοι αυτές οι αφηγήσεις; Θα μπορούσαν οι μάρτυρες να είχαν πέσει θύμα παραισθήσεων; Αποφάσισα να υποβάλω αυτά τα ερωτήματα στον Habermas, για να δω τι θα απαντούσε.

1^η πιθανότητα: Οι εμφανίσεις είναι προϊόν μύθων

Αν αληθεύει ότι το ευαγγέλιο του Μάρκου αρχικά τελείωνε πριν από την αναφορά στις εμφανίσεις, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι υπάρχει προοδευτική εξέλιξη στα κείμενα των ευαγγελίων: ο Μάρκος δεν αναφέρει εμφανίσεις, ο Ματθαίος έχει μερικές, ο Λουκάς περισσότερες και ο Ιωάννης τις πιο πολλές.

«Αυτό δεν δείχνει ότι οι εμφανίσεις είναι απλά προϊόν μύθου και ότι αυξάνονται με το πέρασμα του χρόνου;» ρώτησα.

«Για πολλούς λόγους, όχι», με διαβεβαίωσε ο Habermas. «*Πρώτον*, δεν πιστεύουν όλοι ότι ο Μάρκος είναι το αρχαιότερο ευαγγέλιο. Υπάρχουν επιστήμονες –καίτοι αυτοί ανήκουν στη μειοψηφία– που πιστεύουν ότι του Ματθαίου το ευαγγέλιο γράφτηκε πρώτο».

«*Δεύτερον*, και αν ακόμη δεχτώ ότι αυτό που λέτε αληθεύει, απλά αποδεικνύει ότι οι μύθοι δημιουργήθηκαν βαθμιαία, αλλά δεν μπορεί να εξηγήσει πώς προέκυψε η αρχική πεποίθηση ότι ο Ιησούς αναστήθηκε από τους νεκρούς. *Κάτι* συνέβη που έκανε τους αποστόλους να θεωρήσουν την Ανάσταση ως το κεντρικό πιστεύω της πρώτης χριστιανικής εκκλησίας. Ο μύθος δεν μπορεί να αναιρέσει τις πρώτες αφηγήσεις των αυτοπτών μαρτύρων. Με άλλα λόγια, ο μύθος μπορεί να εξηγήσει πώς *μεγάλωσε* η ιστορία. Δεν μπορεί να εξηγήσει πώς *άρχισε*, όταν οι μάρτυρες είναι αυτόπτες και τα γεγονότα έλαβαν χώρα σε πολύ αρχέγονη εποχή».

«*Τρίτον*, ξεχνάτε ότι το δέκατο πέμπτο κεφάλαιο της Α΄ προς Κορινθίους επιστολής προηγείται όλων των ευαγγελίων και ότι αποτελεί κεφαλαιώδες αποδεικτικό υλικό για τις εμφανίσεις του Ιησού. Μάλιστα, το υλικό που περιλαμβάνει το μεγαλύτερο αριθμό αυτοπτών μαρτύρων –ότι θεάθηκε ζωντανός από πεντακόσιους συγχρόνως– ανατρέχει στην παλαιότερη αυτή πηγή! Αυτό δημιουργεί προβλήματα για τη θεωρία της βαθμιαίας εξέλιξης των αφηγήσεων ως μυθολογικού υλικού. Ο καλύτερος λόγος για να απορρίψουμε τη θεωρία του μύθου είναι ότι η αρχέγονη αυτή αφήγηση περιέχεται σε πηγές όπως την Α΄ προς Κορινθίους επιστολή, κεφάλαιο ιε΄, και τις Πράξεις των Αποστόλων οι οποίες προηγούνται των ευαγγελίων».

«*Τέταρτον*, και τι θα πει κανείς για τον άδειο τάφο; Αν η Ανάσταση ήταν απλά και μόνο ένας μύθος, ο τάφος θα ήταν γεμάτος και όχι άδειος. Όμως ο τάφος ήταν άδειος το πρωί του πρώτου Πάσχα. Αυτό απαιτεί και μια επιπρόσθετη υπόθεση».

2^η πιθανότητα: Οι εμφανίσεις ήταν προϊόν παραισθήσεων

«Ίσως οι μάρτυρες ήταν ειλικρινείς όταν έλεγαν ότι είδαν τον Ιησού», είπα. «Ίσως κατέγραψαν επακριβώς τι είχε συμβεί. Μήπως, όμως, θα μπορούσαν να είναι θύματα μιας παραισθήσεως, η οποία τους έπεισε ότι έβλεπαν τον Ιησού, ενώ στην πραγματικότητα δεν Τον έβλεπαν;»

Ο Habermas χαμογέλασε με την ερώτηση και μου είπε: «Ξέρετε τον Gary Collins;»

Η ερώτησή του με κατέλαβε εξ απροόπτου. «Και βέβαια τον ξέρω», απάντησα. «Ήμουν στο γραφείο του πρόσφατα να του πάρω συνέντευξη για το ίδιο αυτό βιβλίο».

«Πιστεύετε ότι είναι ικανός ψυχολόγος;» ρώτησε ο Habermas.

«Ναι», απάντησα εκνευρισμένα επειδή καταλάβαινα ότι κάπου το πήγαινε. «Διδάκτορας ψυχολογίας, καθηγητής επί είκοσι χρόνια, συγγραφέας πολλών βιβλίων σε θέματα ψυχολογίας, πρόεδρος της Αμερικανικής Ένωσης Ψυχολόγων. Ναι, και βέβαια τον θεωρώ ικανό».

Ο Habermas μου έδωσε ένα χαρτί. «Ρώτησα τον Gary για την πιθανότητα να ήταν παραισθήσεις και αυτή ήταν η επιστημονική του γνώμη επί του θέματος», είπε. Κοίταξα το χαρτί. Έλεγε:

Οι παραισθήσεις είναι ατομικά φαινόμενα. Από τη φύση των παραισθήσεων μόνο ένα άτομο τη φορά μπορεί να τις έχει. Η παραίσθηση δεν είναι κάτι που μπορεί να το έχει μια ομάδα ανθρώπων. Ούτε είναι δυνατό ένα άτομο να προκαλέσει μια παραίσθηση σε κάποιον άλλο. Δεδομένου ότι η παραίσθηση υπάρχει μόνο υποκειμενικά, είναι προφανές ότι άλλοι δεν μπορούν να έχουν αυτή την εμπειρία⁹.

«Αυτό», είπε ο Habermas, «είναι ένα μεγάλο πρόβλημα για τη θεωρία των παραισθήσεων, δεδομένου ότι υπάρχουν πολλαπλές αναφορές στο ότι ο Ιησούς εμφανίστηκε σε πολλούς ανθρώπους, οι οποίοι ανέφεραν το ίδιο πράγμα».

«Και υπάρχουν και διάφορα άλλα επιχειρήματα για το ότι οι παραισθήσεις δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τις εμφανίσεις Του», συνέχισε. «Οι μαθητές δοκίμαζαν τρόμο, αμφιβολία και απογοήτευση μετά τη Σταύρωση, ενώ για τους ανθρώπους που έχουν παραισθήσεις απαιτείται γόνιμη φαντασία και η προσδοκία ή αναμονή επερχόμενου γεγονότος. Ο Πέτρος ήταν ισχυρογνώμων ως χαρακτήρας και ο Ιάκωβος σκεπτικιστής –ας μη τα παραβλέπουμε αυτά! Σίγουρα, αυτοί δεν είναι καλοί υποψήφιοι για παραισθήσεις».

«Επίσης, οι παραισθήσεις είναι σχετικά σπάνιες. Συνήθως προέρχονται από την παρενέργεια φαρμάκων ή από σωματική

στέρηση. Το πιθανότερο είναι να μην έχετε ποτέ συναντήσει κάποιον ο οποίος να είχε παραισθήσεις, χωρίς να έχουν προηγηθεί ένα απ' αυτά τα δύο. Αλλά τι καλούμαστε εδώ να πιστέψουμε; Ότι στη διάρκεια πολλών εβδομάδων και σε διαφορετικές τοποθεσίες άνθρωποι από όλων των ειδών τα κοινωνικά στρώματα και άνθρωποι κάθε ψυχολογίας είχαν παραισθήσεις. Κάτι τέτοιο όμως θα τέντωνε πολύ το σκοινί της περί παραισθήσεων υπόθεσης, δεν είν' έτσι;»

«Εξάλλου, αν θεμελιώσουμε την αξιοπιστία των ευαγγελίων, πώς θα εξηγήσουμε ότι οι μαθητές έφαγαν με τον Ιησού και Τον άγγιξαν; Πώς περπατάει συντροφιά με δύο απ' αυτούς στο δρόμο προς την κωμόπολη Εμμαούς; Και πώς θα εξηγήσουμε το φαινόμενο του άδειου τάφου; Αν οι άνθρωποι απλά νόμισαν πως είδαν τον Ιησού, το σώμα Του θα ήταν ακόμη στον τάφο».

«ΟΚ», είπα. «Μπορεί, αν δεν ήταν παραισθήσεις, να ήταν κάτι άλλο πιο ήπιο».

«Μήπως θα μπορούσε αυτό να ήταν κάτι σαν τα φαινόμενα που συμβαίνουν στους ανθρώπους, όταν βρίσκονται μέσα σε ομάδα όπου πείθουν ο ένας τον άλλο ότι είδαν κάτι, ενώ στην πραγματικότητα δεν υπάρχει;» ρώτησα. «Όπως παρατήρησε ο Michael Martin, ένας άνθρωπος γεμάτος από θρησκευτικό ζήλο μπορεί να βλέπει αυτό που εκείνος/η θέλει να δει και όχι αυτό που αντικειμενικά υπάρχει»¹⁰.

Ο Habermas γέλασε μ' αυτό. «Ξέρετε», είπε, «ένας από τους αθεϊστές με τους οποίους είχα ένα debate, ο Antony Flew, μου είπε ότι δεν του αρέσει όταν οι αθεϊστές χρησιμοποιούν αυτό το τελευταίο επιχείρημα, γιατί τους πιάνει κι εκείνους. Όπως είπε ο Flew, «οι χριστιανοί πιστεύουν, γιατί θέλουν να πιστεύουν αλλά και οι αθεϊστές δεν πιστεύουν, γιατί δεν θέλουν να πιστεύουν!»

«Στην πραγματικότητα υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους οι μαθητές δεν θα μπορούσαν να είχαν απλά και μόνο 'πειστεί' γι' αυτό. Δεδομένου ότι αυτό αποτελεί το κέντρο της πίστης τους, πολλά εξαρτώνταν από την αλήθεια του. Οδηγήθηκαν στο θάνατο υπερασπίζοντας αυτή τους την πίστη. Δεν θα υπήρχε κανείς που αργότερα να ξανασκεφτεί την πιθανότητα ότι επρόκειτο για φαινόμενο που συμβαίνει σε ομάδες και να το αρνηθεί ή αθόρυβα να το εγκαταλείψει; Και τι να πει κανείς για τον Ιάκωβο, ο οποίος δεν πίστευε στον Ιησού, ή για τον Παύλο, ο οποίος ήταν διώκτης των

χριστιανών –πώς έγινε και πείστηκαν κι αυτοί ότι ‘είδαν’ κάτι; Και, εκτός αυτού, πώς εξηγείται ο άδειος τάφος;»

«Επίσης, αυτή η άποψη δεν εξηγεί την ευθύτητα της γλώσσας σχετικά με τις εμφανίσεις που βλέπουμε στο ιε΄ κεφάλιο της Α΄ προς Κορινθίους επιστολής και άλλων χωρίων. Οι αυτόπτες μάρτυρες ήταν τουλάχιστον πεπεισμένοι ότι είχαν *δει* τον Ιησού και η υπόθεση με το φαινόμενο της ομάδας δεν το εξηγεί πολύ καλά αυτό».

Ο Habermas δεν μίλησε μέχρι να βγάλει ένα βιβλίο προκειμένου να κλείσει το επιχείρημά του με μια παράθεση από τον Carl Braaten, θεολόγο και ιστορικό: «Ακόμη και οι πιο συντηρητικοί ιστορικοί συμφωνούν ότι για την αρχέγονη χριστιανική θρησκεία η Ανάσταση του Ιησού από τους νεκρούς ήταν ένα πραγματικό ιστορικό γεγονός, το θεμέλιο της πίστης τους, και όχι μια ιδέα-μύθος που γεννήθηκε από τη δημιουργική φαντασία των πιστών»¹¹.

«Μερικές φορές», συμπέρανε ο Habermas, «οι άνθρωποι πιάνονται από άχυρα προσπαθώντας να εξηγήσουν τις εμφανίσεις. Τίποτε όμως δεν εναρμονίζεται καλύτερα με τα αποδεικτικά στοιχεία παρά το ότι ο Ιησούς ήταν πράγματι ζωντανός».

«ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΛΟΓΙΚΕΣ ΑΜΦΙΒΟΛΙΕΣ»

Ο Ιησούς πέθανε πάνω στο Σταυρό –ο Alexander Metherell το ξεκαθάρισε αυτό. Ο τάφος Του ήταν άδειος το πρωί του πρώτου Πάσχα –ο William Lane Craig δεν άφησε καμιά αμφιβολία γι’ αυτό. Οι μαθητές Του και άλλοι είδαν, Τον άγγιξαν και έφαγαν μαζί Του μετά την Ανάστασή Του –ο Gary Habermas οικοδόμησε αυτό το επιχείρημα με πλούσιο αποδεικτικό υλικό. Όπως ο διαπρεπής Βρετανός θεολόγος Michael Green είπε, «Οι εμφανίσεις του Ιησού είναι τόσο καλά θεμελιωμένες όσο οποιοδήποτε άλλο αρχαίο γεγονός... Δεν μπορεί να υπάρχουν λογικές αμφιβολίες για το ότι συνέβησαν και για το ότι αυτός είναι ο κύριος λόγος που οι πρώτοι χριστιανοί ήταν βεβαιωμένοι για την Ανάσταση. Μπορούσαν να πουν με βεβαιότητα, ‘Είδαμε τον Κύριο’. *Ηζεραν* ότι Αυτόν είχαν δει»¹².

Και όλα αυτά δεν εξαντλούν την απόδειξη. Είχα ήδη κλείσει θέση με το αεροπλάνο, για να ταξιδέψω στην άλλη άκρη της Αμερικής, προκειμένου να πάρω συνέντευξη από έναν ακόμη ειδικό πάνω στην τελευταία κατηγορία αποδεικτικών στοιχείων για το ότι η Ανάσταση είναι ένα πραγματικό γεγονός στην ιστορία.

Ωστόσο, πριν αφήσω το γραφείο του Habermas είχα ένα ακόμη ερώτημα. Ειλικρινά όμως δυσκολευόμουν να τον ρωτήσω, γιατί ήταν αρκετά προβλέψιμο και φοβόμουν ότι η απάντησή του θα ήταν λίγο τυπική.

Το ερώτημα αφορούσε τη *σημασία* της Ανάστασης. Φοβόμουν πως αν ρωτούσα το Habermas γι' αυτό, θα μου έδινε την κλασική απάντηση ότι αποτελεί το κέντρο του χριστιανικού πιστεύω, τον άξονα γύρω από τον οποίο κινείται η χριστιανική πίστη. Και είχα δίκιο γιατί πραγματικά μια τέτοιου είδους απάντηση μου έδωσε.

Εκείνο όμως που με εξέπληξε είναι ότι αυτό δεν ήταν και το μόνο που μου είπε. Αυτός ο 100% επιστήμονας, αυτός ο γεροδεμένος μαχητής στα debates, ο πάντα έτοιμος για αντιπαράθεση υπερασπιστής της πίστης, μου επέτρεψε να ρίξω μια ματιά στα βάθη της ψυχής του, καθώς μου έδωσε μια απάντηση, η οποία ανέβαινε από τη βαθύτερη κοιλάδα της απόγνωσης που είχε ποτέ του διασχίσει στη ζωή.

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ DEBBIE

Ο Habermas έτριψε με το χέρι του τη γκριζωπή του γενειάδα. Από τη φωνή του είχαν εκλείψει μερικά πράγματα: ο γοργόφτερος ρυθμός της αυτόματης απάντησης και η κόψη του μαχητή σε debate. Ούτε υπήρχαν πια στο λεξιλόγιό του οι παραπομπές του επιστήμονα, τα εδάφια των Γραφών, η ανέγερση του οικοδομήματος της επιχειρηματολογίας. Τον είχα ρωτήσει για τη *σπουδαιότητα* της Ανάστασης και ο Habermas αποφάσισε να πάρει ένα ρίσκο αφουγκραζόμενος το παρελθόν, τότε που η γυναίκα του Debbie αργοπέθαινε από καρκίνο του στομάχου το 1995. Καθώς η τρυφεράδα της στιγμής με κατέλαβε εξ απροόπτου, το μόνο που έκανα ήταν ν' ακούω σιωπηλά.

«Κάθισα έξω στη βεράντα», άρχισε, κοιτάζοντας προς τον ορίζοντα λοξά, αλλά χωρίς να εστιάζω την προσοχή του σε τίποτε. Αναστέναξε βαθιά και συνέχισε: «Η γυναίκα μου ήταν επάνω και πέθαινε. Με την εξαίρεση λίγων εβδομάδων, ήταν στο σπίτι όλο τον καιρό της αρρώστιας της. Ήταν τρομερό. Αυτό ήταν το χειρότερο που μπορούσε ποτέ να συμβεί».

Γύρισε και με κοίταξε στα μάτια. «Αλλά ξέρετε τι ήταν εκπληκτικό;» μου είπε. «Μου τηλεφωνούσαν οι φοιτητές μου –όχι

μόνον ένας, αλλά πολλοί— και μου έλεγαν, ‘Σε κάτι τέτοιες στιγμές δεν είστε ευτυχής που υπάρχει Ανάσταση;’ Όσο πένθιμες κι αν ήταν αυτές οι στιγμές έπρεπε να χαμογελάσω για δύο λόγους. *Πρώτον*, γιατί οι φοιτητές μου προσπαθούσαν να με παρηγορήσουν μέσα από την ίδια μου τη διδασκαλία. Και *δεύτερον*, γιατί το πετύχαιναν».

«Καθώς καθόμουν, σκεφτόμουν τον Ιώβ που πέρασε όλα αυτά τα δεινά και ρωτούσε τον Θεό ερωτήσεις, αλλά μετά ο Θεός αντέστρεψε τους όρους και ρωτούσε τον *ίδιο* μερικά πράγματα».

«Ήξερα ότι αν ο Θεός ερχόταν σ’ εμένα, εγώ θα Τον ρωτούσα μόνο μία ερώτηση, ‘Κύριε, γιατί η Debbie είναι κατάκοιτη στο κρεβάτι;’ Και νομίζω ότι ο Θεός θα μου έλεγε τρυφερά, ‘Gary, ανάστησα τον Υιό μου από τους νεκρούς;’»

«Εγώ θα απαντούσα, ‘Μα τώρα, Κύριε, αφού έχω γράψει βιβλία για το θέμα! Και βέβαια αναστήθηκε από τους νεκρούς. Αλλά εγώ θέλω να μάθω για την Debbie!’»

«Νομίζω ότι Εκείνος θα μου υπέβαλε ξανά και ξανά την ίδια ερώτηση, ‘Ανάστησα τον Υιό μου από τους νεκρούς;’, ‘Ανάστησα τον Υιό μου από τους νεκρούς;’ μέχρι να καταλάβω τι εννοούσε: η Ανάσταση του Ιησού σημαίνει ότι, αν Εκείνος αναστήθηκε από τους νεκρούς πριν δύο χιλιάδες χρόνια, υπάρχει απάντηση για την Debbie που πέθαινε το 1995. Και ξέρετε κάτι; Αυτό είχε νόημα για μένα όταν καθόμουν στη βεράντα μόνος μου εκείνα τα βράδυα και εξακολουθεί να έχει και σήμερα».

«Η εποχή εκείνη ήταν τρομερά δύσκολη συναισθηματικά για μένα, αλλά δεν μπορούσα να αγνοήσω το γεγονός ότι η Ανάσταση *είναι* η απάντηση για τα βάσανα της Debbie. Και πάλι είχα άγχος – πώς θα ανέτρεφα μόνος μου τέσσερα παιδιά. Αλλά δεν υπήρξε ούτε μία φορά που η αλήθεια της Ανάστασης να μη με παρηγόρησε».

«Το να χάσω τη γυναίκα μου ήταν η πιο οδυνηρή εμπειρία που έχω ποτέ γνωρίσει στη ζωή, αλλά αν η Ανάσταση μπορούσε να με παρηγορήσει γι’ αυτό, θα μπορεί να με παρηγορήσει και για οτιδήποτε. Ίσχυε το 30 μ.Χ. και ίσχυε και για το 1995, καθώς και για το 1998. Θα ισχύει για πάντα».

Τα μάτια του Habermas συναντήθηκαν με τα δικά μου. «Δεν σας κάνω κήρυγμα», είπε. «Το πιστεύω με όλη μου την καρδιά. Αν υπάρχει Ανάσταση, υπάρχει Ουράνια Βασιλεία. Αν αναστήθηκε ο

Ιησούς, αναστήθηκε και η Debbie. Και θα αναστηθώ κι εγώ μια μέρα».

«Τότε θα τους δω και τους δύο».

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Ο Habermas συνέπτυξε το θέμα της Ανάστασης σε δύο ερωτήματα: Πέθανε ο Ιησούς; Τον είδαν κατόπιν ζωντανό; Με βάση τα αποδεικτικά στοιχεία που έχουν ως τώρα προκύψει, πώς θα απαντούσατε σ' αυτές τις ερωτήσεις και γιατί;
2. Κατά τη δική σας εκτίμηση πόσο σημαντικό είναι το χριστιανικό πιστεύω που περιέχεται στο ιε' κεφάλαιο της Α' προς Κορινθίους επιστολής σχετικά με το αν ο Ιησούς εμφανίστηκε ζωντανός μετά την Ανάστασή Του; Ποιους λόγους έχετε να υποστηρίζετε είτε ότι είναι είτε ότι δεν είναι σημαντικό για την έρευνά σας;
3. Αφιερώστε λίγο χρόνο διαβάζοντας από τη Γραφή σας μερικές από τις εμφανίσεις του αναστημένου Ιησού στα ευαγγέλια, στα οποία παραπέμπει ο Habermas. Ηχούν αληθινές στ' αυτιά σας; Πώς θα τις αξιολογούσατε ως απόδειξη για την Ανάσταση;
4. Ο Habermas μίλησε για το πώς η Ανάσταση του Ιησού είχε νόημα για κείνον προσωπικά. Έχετε δοκιμάσει το θάνατο κάποιου στη ζωή σας; Πώς θα σας επηρέαζε η πίστη στην Ανάσταση στη θεώρηση του θέματος;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Ankerberg, John και John Weldon, Ready with an Answer (Με την απάντηση έτοιμη)*, Ore: Harvest House, 1997.
- *Geivett, R. Douglas και Gary R. Habermas (επιμέλ.)*, In Defense of Miracles (*Υπερασπίζοντας τα θαύματα*), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1997.

- *Habermas, Gary και Antony Flew, Did Jesus Rise from the Dead? The Resurrection Debate (Αναστήθηκε από τους νεκρούς ο Ιησούς; Το debate για την Ανάσταση)*, San Francisco, Harper & Row, 1987.
- *Habermas, Gary και J. P. Moreland, Beyond Death: Exploring the Evidence for Immortality (Πέρα από το θάνατο: Έρευνα στην απόδειξη περί αθανασίας)*, Westchester, Ill.: Crossway, 1998.
- *Morison, Frank, Who Moved the Stone? (Ποιος μετακίνησε την πέτρα;)*, Grand Rapids: Zondervan, 1987. {Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Αντρέα Φούρναρη και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 2002}.
- *Proctor, William, The Resurrection Report (Η αναφορά για την Ανάσταση)*, Nashville: Broadman & Holman, 1998.

¹ Bomb Victim's Body Not in Grave (Το πτώμα θύματος βομβισμού δεν είναι στον τάφο), Chicago Tribune, 14 Ιαν. 1998.

² *Martin, The Case Against Christianity (Τα επιχειρήματα εναντίον του χριστιανισμού)*, σελ. 87.

³ *Gary Habermas και Antony Flew, Did Jesus Rise from the Dead? The Resurrection Debate (Αναστήθηκε από τους νεκρούς ο Ιησούς; Το debate για την Ανάσταση)*, San Francisco: Harper & Row, 1987, σελ. xiv.

⁴ Ο.π., σ. xv.

⁵ *Martin, The Case Against Christianity*, σελ. 90.

⁶ *Craig, The Son Rises: Historical Evidence for the Resurrection of Jesus (Η Ανάσταση του Υιού: Ιστορική απόδειξη για την Ανάσταση του Ιησού)*, σελ. 125.

⁷ *John Drane, Introducing the New Testament (Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη)*, San Francisco: Harper & Row, 1986, σελ. 99.

⁸ *Michael Green*, *Christ Is Risen: So What? (Ο Χριστός αναστήθηκε: Και τι έγινε;)*, Kent, England: Sovereign World, 1995, σελ. 34.

⁹ Επίσης, παρατίθεται στο έργο των *Gary Habermas* και *J. P. Moreland*, *Immortality: The Other Side of Death (Αθανασία: Η άλλη πλευρά του θανάτου)*, Nashville: Nelson, 1992, σελ. 60.

¹⁰ *Martin*, *The Case Against Christianity*, σελ. 75.

¹¹ *Carl Braaten*, *History and Hermeneutics (Ιστορία και ερμηνευτική)*, τομ. 2, του *New Directions in Theology Today (Νέες κατευθύνσεις στη θεολογία σήμερα)*, *William Hordern* (επιμέλ.), Philadelphia: Westminster Press, 1966, σελ. 87, όπως παρατίθεται από τους *Habermas* και *Flew* στο έργο τους *Did Jesus Rise from the Dead? The Resurrection Debate*, σελ. 24.

¹² *Michael Green*, *The Empty Cross of Jesus (Ο άδειος Σταυρός του Ιησού)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1984, σελ. 97, όπως παρατίθεται από τους *Ankerberg* και *Weldon* στο έργο τους *Knowing the Truth about the Resurrection (Η γνώση της αλήθειας για την Ανάσταση)*, σελ. 22 (η έμφαση υπάρχει στο πρωτότυπο).

Η ΕΜΜΕΣΗ ΑΠΟΔΕΙΞΗ

Υπάρχουν πρόσθετα στοιχεία ενισχυτικά της υπόθεσης της Ανάστασης του Ιησού

Δεν υπήρχε μάρτυρας ο οποίος να είχε δει τον Timothy McVeigh να φορτώνει δύο τόνους εκρηκτικά από λίπασμα σ' ένα νοικιασμένο φορτηγό μάρκας Ryder. Κανείς δεν τον είδε να οδηγεί το αυτοκίνητο στην πρόσοψη του κυβερνητικού κτιρίου στην πόλη της Oklahoma και να προκαλεί την έκρηξη της βόμβας σκοτώνοντας 168 άτομα. Κανένα βίντεο δεν αποτύπωσε μια εικόνα της φυγής του από τον τόπο του εγκλήματος.

Ωστόσο, οι ένορκοι ήταν σε θέση να βγάλουν το συμπέρασμα, πέρα από κάθε λογική αμφιβολία, ότι ήταν ένοχος της χειρότερης τρομοκρατικής πράξης εγχώριας παραγωγής που είχε ποτέ γίνει στην ιστορία της Αμερικής. Γιατί; Διότι η εισαγγελική αρχή συγκέντρωσε το ένα γεγονός μετά το άλλο, το ένα τεκμήριο μετά το άλλο, τον ένα μάρτυρα μετά τον άλλο και χρησιμοποίησε όλα αυτά τα *έμμεσα αποδεικτικά στοιχεία*, για να θεμελιώσει μια αδιάσειστη απόδειξη εναντίον του.

Μολονότι κανείς από τους 137 μάρτυρες που κλήθηκαν για ανάκριση δεν είχε δει τον McVeigh να διαπράττει το έγκλημα, η μαρτυρία τους έδωσε έμμεσα αποδεικτικά στοιχεία για την ενοχή του: ένας επιχειρηματίας κατέθεσε ότι ο McVeigh νοίκιασε ένα φορτηγό μάρκας Ryder, ένας φίλος του είπε ότι ο McVeigh το έλεγε ότι θα έριχνε βόμβα στο κτίριο επειδή ήταν οργισμένος εναντίον της

κυβέρνησης κι ένας επιστήμονας κατέθεσε ότι τα ρούχα του McVeigh περιείχαν κατάλοιπα εκρηκτικών υλών όταν συνελήφθη.

Η εισαγγελική αρχή τα ενίσχυσε αυτά με περισσότερα από 700 τεκμήρια –από αποδείξεις ξενοδοχείων και ταξί μέχρι τηλεφωνήματα, ένα κλειδί του φορτηγού αυτοκινήτου κι ένα λογαριασμό από κινέζικο εστιατόριο. Επί δέκα οκτώ μέρες ύφαινε με δεξιοτεχνία έναν πειστικό ιστό αποδεικτικών στοιχείων από τον οποίο ο McVeigh δεν κατάφερε να ξεφύγει.

Η μαρτυρία αυτοπτών μαρτύρων λέγεται *άμεση απόδειξη*, διότι οι άνθρωποι περιγράφουν ενόρκως με ποιον τρόπο είδαν με τα μάτια τους τον κατηγορούμενο να διαπράττει το έγκλημα. Μολονότι αυτό συχνά αποτελεί αδιάσειστη απόδειξη, μπορεί καμιά φορά να βασίζεται σε ξεθωριασμένες αναμνήσεις, προκαταλήψεις, ακόμη και μυθεύματα. Αντίθετα, η έμμεση απόδειξη αποτελείται από έμμεσα στοιχεία, από τα οποία μπορούν με τη λογική να εξαχθούν μόνο εικασίες¹. Το αθροιστικό τους αποτέλεσμα όμως μπορεί να είναι εξίσου δυνατό –και σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα δυνατότερο– από αυτόπτες μάρτυρες.

Ρωτήστε τον Timothy McVeigh. Μπορεί εκείνος να φαντάστηκε ότι διέπραξε το τέλειο έγκλημα, με το να αποφύγει να τον δουν αυτόπτες μάρτυρες, αλλά κατέληξε να καταδικαστεί σε θάνατο λόγω των έμμεσων αποδεικτικών στοιχείων, τα οποία τον ενοχοποιούσαν τόσο καταδικαστικά όσο θα είχε κάνει κι ένας αυτόπτης μάρτυρας.

Έχοντας ήδη εξετάσει την πειστική απόδειξη για τον άδειο τάφο του Ιησού και τους αυτόπτες μάρτυρες των μετά την Ανάσταση εμφανίσεών Του, ήταν τώρα καιρός να ψάξω να βρω ό,τι έμμεσες αποδείξεις υπήρχαν που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την υπόθεση της Ανάστασης. Ήξερα πως αν ένα γεγονός τόσο εξαιρετικό όσο η Ανάσταση του Ιησού είχε συμβεί, η ιστορία θα ήταν γεμάτη από έμμεσες αποδείξεις που θα το ενίσχυαν.

Αυτή η αναζήτηση μ' έφερε για μια ακόμη φορά στη Νότια Καλιφόρνια, αυτή τη φορά στο γραφείο ενός καθηγητή ο οποίος συνδυάζει μοναδικά την πείρα και τη γνώση της ιστορίας, της φιλοσοφίας και των θετικών επιστημών.

Η ΔΕΚΑΤΗ ΤΡΙΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ: Ο Δρ J. P. MORELAND

Τα σκούρα γκριζα μαλλιά του J. P. Moreland, το ασημένιο μουστάκι του και τα γυαλιά του με το χρυσό σκελετό τον έκαναν να φαίνεται λίγο μεγαλύτερος από πενήντα που ήταν. Εντούτοις, έσφυζε από ζωή και ενέργεια. Μιλούσε με ενθουσιαστικό και ζωντανό τόνο φωνής, συχνά γέροντας προς τα μπρος από την περιστρεφόμενη καρέκλα του προκειμένου να επισημάνει ένα σημείο και μάλιστα χοροπηδώντας κιόλας καμιά φορά, λες κι ήταν έτοιμος να πηδήξει απ' την καρέκλα του και να με πνίξει με τα επιχειρήματα του!

«Τρελαίνομαι γι' αυτά», είπε σε μια στιγμή που κάναμε ένα μικρό διάλειμμα –τη μόνη φορά κατά τη διάρκεια της συνομιλίας μας που αναφέρθηκε σε κάτι το οποίο ήταν ολοφάνερο.

Το εξαιρετικά οργανωμένο μυαλό του Moreland λειτουργεί τόσο συστηματικά και λογικά που φαίνεται να σχηματίζει χωρίς προσπάθεια τα επιχειρήματά του με πλήρεις προτάσεις και παραγράφους, οι οποίες δεν περιέχουν περιττές λέξεις ή ξένες προς το περιεχόμενο σκέψεις, λες κι είναι κιόλας έτοιμες να ελεγχθούν για τυπογραφικά λάθη και να τυπωθούν. Όταν σταματούσε το μαγνητόφωνό μου, σταματούσε κι αυτός, μου έδινε χρόνο να βάλω καινούργια κασέτα και μετά συνέχιζε από κει ακριβώς που είχε μείνει χωρίς να χάνει ούτε ένα μέτρο.

Παρόλο που ο Moreland είναι ένας γνωστός φιλόσοφος (με διδακτορικό από το Πανεπιστήμιο της Νότιας Καλιφόρνιας) και κινείται άνετα στους διανοητικούς κόσμους του Kant και του Kierkegaard, δεν παραμένει αποκλειστικά στον κόσμο της αφηρημένης σκέψης. Η παιδεία του στις θετικές επιστήμες (έχει ένα πτυχίο χημείας από το Πανεπιστήμιο του Missouri) και οι γνώσεις του στην ιστορία (όπως έχει αποδειχτεί από το εξαιρετο βιβλίο του *Scaling the Secular City / Πολιορκώντας την επίγεια πολιτεία*) τον κρατούν αγκυροβολημένο στην καθημερινότητα και δεν του επιτρέπουν να πλανιέται σε καθαρά άυλες σκέψεις.

Ο Moreland, ο οποίος έχει επίσης ένα Master θεολογίας από το Dallas Theological Seminary, είναι τώρα καθηγητής στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Talbot, όπου διδάσκει φιλοσοφία και ηθική στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Master.

Τα άρθρα του έχουν δημοσιευτεί σε περισσότερα από τριάντα επιστημονικά περιοδικά, όπως τα *American Philosophical*

Quarterly, Metaphilosophy και Philosophy and Phenomenological Research. Έχει γράψει, μόνος του ή σε συνεργασία με άλλους, καθώς και επιμεληθεί της έκδοσης πολλών βιβλίων, όπως τα Christianity and Nature: Does God Exist? (*Χριστιανισμός και φύση: υπάρχει Θεός;*) –ένα debate με τον Kai Nielsen–, The Life and Death Debate (*To debate για τη ζωή και το θάνατο*), The Creation Hypothesis (*Η υπόθεση για τη Δημιουργία*), Beyond Death: Exploring the Evidence for Immortality (*Πέρα από το θάνατο: Έρευνα στην απόδειξη περί αθανασίας*), Jesus under Fire (*Ο Ιησούς στο εδώλιο*), Love Your God with All Your Mind (*Αγάπα τον Θεό σου με όλο σου το νου*).

Όπως καθόμουν με τον Moreland στο μικρό και απλό γραφείο του, ήξερα ήδη ότι η έμμεση απόδειξη είναι πληθυντικού και όχι ενικού αριθμού, ότι δηλαδή οικοδομείται πετραδάκι πετραδάκι μέχρι να δημιουργηθεί ένα στερεό θεμέλιο επάνω στο οποίο να μπορούν να στηριχτούν ασφαλώς τα συμπεράσματα.

Άρχισα λοιπόν τη συνέντευξη με μια ευθεία πρόκληση: «Μπορείτε να μου δώσετε πέντε έμμεσες αποδείξεις που σας πείθουν ότι ο Ιησούς αναστήθηκε από τους νεκρούς;»

Ο Moreland άκουσε προσεκτικά την ερώτησή μου. «Πέντε παραδείγματα;» ρώτησε. «Δηλαδή πέντε πράγματα που να μην τα αμφισβητεί κανείς;»

Κούνησα το κεφάλι μου καταφατικά. Μετά απ' αυτό ο Moreland έσπρωξε την καρέκλα του προς τα πίσω και όρμησε στο πρώτο έμμεσο αποδεικτικό στοιχείο της ανάλυσής του: το γεγονός ότι η ζωή των μαθητών άλλαξε εντελώς και ήταν έτοιμοι να πεθάνουν για την πεποίθησή τους ότι ο Ιησούς είχε αναστηθεί από τους νεκρούς.

ΤΕΚΜΗΡΙΟ 1^ο: ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΕΘΑΝΑΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

«Όταν σταυρώθηκε ο Ιησούς», άρχισε ο Moreland, «οι μαθητές Του έχασαν το θάρρος τους κι έπεσαν σε κατάθλιψη. Δεν ήταν πια βέβαιοι ότι ο Ιησούς είχε σταλεί από τον Θεό, γιατί πίστευαν ότι όποιος σταυρωνόταν, ήταν καταραμένος από τον Θεό. Επίσης, είχαν διδαχτεί ότι ο Θεός δεν θα άφηνε τον Μεσσία Του να γνωρίσει το θάνατο (Ψαλ. ιστ' 10). Έτσι, διαλύθηκαν. Το κίνημα του Ιησού σχεδόν σταμάτησε στη γένεσή του.

«Κατόπιν, ύστερα από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, τους βλέπουμε να εγκαταλείπουν τα επαγγέλματά τους, να συνέρχονται και να αφοσιώνονται στη διάδοση ενός πολύ ειδικού μηνύματος –ότι ο Ιησούς Χριστός ήταν ο Μεσσίας, ο Χρισμένος από τον Θεό, ο οποίος πέθανε πάνω στο Σταυρό, ξαναγύρισε στη ζωή και οι μαθητές Τον είδαν ζωντανό».

«Επίσης, ήταν διατεθειμένοι να περάσουν το υπόλοιπο της ζωής τους διακηρύσσοντας αυτό χωρίς κανένα αντάλλαγμα από ανθρώπινης πλευράς. Δεν ήταν, δηλαδή, ότι τους περίμενε κάποιο παλάτι στη Μεσόγειο. Η ζωή που ζούσαν ήταν γεμάτη δυσκολίες. Συχνά δεν είχαν να φάνε, κοιμόνταν στο ύπαιθρο, τους περιγελούσαν, τους έδερναν, τους φυλάκιζαν και, τέλος, πολλοί απ' αυτούς εκτελέστηκαν με πολύ μαρτυρικό τρόπο».

«Για ποιο λόγο το έκαναν αυτό; Από καλή τους διάθεση; Όχι, αλλά επειδή είχαν πειστεί πέρα από κάθε αμφιβολία ότι είχαν δει τον Ιησού ζωντανό μετά που είχε πεθάνει. Εκείνο που δεν μπορεί να εξηγήσει κανείς είναι πώς αυτή η συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων θα μπορούσε να καταλήξει να έχει αυτές τις συγκεκριμένες πεποιθήσεις χωρίς να έχει βιώσει την εμπειρία του αναστημένου Χριστού. Δεν υπάρχει άλλη δυνατή εξήγηση».

Διέκοψα με μία «ναι, αλλά...» αντίρρηση. «Ναι», συμφώνησα, «ήταν διατεθειμένοι να πεθάνουν για τις πεποιθήσεις τους. Αλλά», πρόσθεσα, «το ίδιο κάνουν και οι Μουσουλμάνοι και οι Μορμόνοι και οι οπαδοί του Jim Jones και του David Koresh. Αυτό μπορεί απλά να δείχνει ότι είναι φανατικοί, αλλά, ως το

· Ο Jim Jones ήταν ο ιδρυτής στην Αμερική της δεκαετίας του '50 μιας εκκλησίας με το όνομα People's Temple η οποία ήταν βασισμένη σε μη Βιβλική θεολογία. Η παρέμβαση το 1978 της κρατικής εξουσίας, προκειμένου να διεξαγάγει έρευνα για διάφορες εγκληματικές πράξεις του, οδήγησε σε περαιτέρω εγκλήματα ακολουθούμενα από την ομαδική αυτοκτονία κάπου χιλίων μελών της εκκλησίας του. Ο David Koresh, αυτοαποκαλούμενος Μεσσίας, έγινε το 1990 ο ηγέτης μιας μερίδας των 'Αντιβεντιστών της 7^{ης} Ημέρας', που το 1981 αποσχίστηκε και έγινε γνωστή με το όνομα Branch Davidians (Waco, Τέξας). Είχε επίσης διαπράξει πολλές εγκληματικές πράξεις, περιλαμβανομένης και της εμπορίας όπλων. Η παρέμβαση το 1993 της κρατικής εξουσίας στην κοινότητα κατέληξε σε μεγάλη πυρκαγιά στο στρατόπεδό του (την οποία, όπως αποδείχτηκε αργότερα από μία κασέτα, την έβαλαν οι ίδιοι) κατά την οποία έχασαν τη ζωή τους κάπου εβδομήντα πέντε οπαδοί του. Πηγή: <http://hyperhistory.net/apwh/essays/comp/cw29deceivers.htm> (Σ.τ.μ.).

παραδεχτούμε, δεν αποδεικνύει απαραίτητα ότι αυτό που πίστευαν είναι και αληθινό».

«Μια στιγμή –σκεφτείτε προσεχτικά τη διαφορά», επέμεινε ο Moreland καθώς έστριψε την καρέκλα του έτσι ώστε να με κοιτάζει κατά πρόσωπο και στερέωσε και τα δύο του πόδια στο πάτωμα.

«Οι Μουσουλμάνοι μπορεί να είναι έτοιμοι να πεθάνουν για την πεποίθησή τους ότι ο Αλλάχ αποκάλυψε τον εαυτό Του στον Μωάμεθ, αλλά αυτή η αποκάλυψη δεν έγινε με τρόπο που ήταν δημόσια ορατός. Οπότε, μπορεί να σφάλουν γι' αυτό. Μπορεί εκείνοι να πιστεύουν ειλικρινά ότι είναι αλήθεια, αλλά δεν μπορούν να είναι σίγουροι γι' αυτό, επειδή δεν ήταν οι ίδιοι που βίωσαν αυτή την εμπειρία».

«Οι απόστολοι, ωστόσο, ήταν έτοιμοι να πεθάνουν για κάτι το οποίο είχαν δει οι ίδιοι με τα μάτια τους και αγγίζει με τα χέρια τους. Είχαν το μοναδικό προνόμιο όχι απλά να πιστεύουν ότι ο Ιησούς αναστήθηκε από τους νεκρούς, αλλά και να το γνωρίζουν ασφαλώς. Γιατί, όταν έχετε έντεκα αξιόπιστους ανθρώπους χωρίς συμφέρον και χωρίς να έχουν να κερδίσουν τίποτε απολύτως, αλλ' αντίθετα να χάσουν πολλά, και όλοι συμφωνούν ότι είδαν κάτι με τα μάτια τους, τότε αυτό που έχετε είναι πολύ δύσκολο να το αγνοήσει κανείς».

Χαμογέλασα γιατί με το να προβάλλω τις αντιρρήσεις μου έπαιζα το ρόλο του συνήγορου του διαβόλου. Στην πραγματικότητα, ήξερα ότι ο Moreland είχε δίκιο. Και μάλιστα αυτή η σημαντική διαφορά είχε παίξει μεγάλο ρόλο και στο προσωπικό μου πνευματικό οδοιπορικό.

Το είχα καταλάβει ως εξής τότε: οι άνθρωποι πεθαίνουν για τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, αν ειλικρινά πιστεύουν ότι είναι αληθινές, αλλά δεν πεθαίνουν αν γνωρίζουν ότι δεν είναι αληθινές.

Παρόλο που οι περισσότεροι άνθρωποι μπορούν μόνο να πιστεύουν ότι οι πεποιθήσεις τους είναι αληθινές, οι μαθητές ήταν σε θέση και να γνωρίζουν χωρίς καμιά αμφιβολία αν ο Ιησούς είχε ή δεν είχε αναστηθεί. Ισχυρίστηκαν ότι Τον είδαν, Του μίλησαν και έφαγαν μαζί Του. Αν δεν ήταν απόλυτα βέβαιοι, δεν θα άφηναν να τους υποβάλουν σε μαρτύρια μέχρι θανάτου, επειδή διακήρυτταν ότι η Ανάσταση ήταν πραγματικότητα².

«ΟΚ, πείστηκα γι' αυτό», είπα. «Τι άλλο έχετε;»

ΤΕΚΜΗΡΙΟ 2^ο: Η ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΤΩΝ

«Ένα άλλο κομμάτι έμμεσης απόδειξης», συνέχισε ο Moreland, «είναι ότι υπήρχαν σκληρόκαρδοι σκεπτικιστές που πριν από τη Σταύρωση δεν πίστευαν στον Ιησού –και ήταν κατά κάποιον τρόπο ενάντιοι μέχρι θανάτου στο χριστιανισμό–, αλλά οι οποίοι μετά το θάνατο του Ιησού μεταστράφηκαν. Δεν υπάρχει καμιά άλλη εξήγηση γι' αυτό εκτός απ' το ότι βίωσαν την εμπειρία του αναστημένου Χριστού».

«Προφανώς μιλάτε για τον Ιάκωβο, τον αδελφό του Ιησού, και για τον Σαούλ από την Ταρσό, που έγινε ο απόστολος Παύλος», είπα. «Αλλά έχετε κάποια πειστική απόδειξη ότι ο Ιάκωβος ήταν σκεπτικιστής αναφορικά με τον Ιησού;» ρώτησα.

«Ναι, έχω», είπε. «Τα ευαγγέλια μάς λένε ότι η οικογένεια του Ιησού, περιλαμβανομένου και του Ιακώβου, ένιωθε αμηχανία με τη διακήρυξη από τον Ίδιο τον Ιησού της ταυτότητάς Του. Δεν Τον πίστευαν. Του το είπαν κατά πρόσωπο. Στον ιουδαϊσμό της εποχής εκείνης ήταν πολύ προσβλητικό όταν η οικογένεια ενός ραβίνου δεν τον παραδεχόταν. Συνεπώς, οι συγγραφείς των ευαγγελίων δεν θα είχαν τίποτε να κερδίσουν με το να αναφέρουν αυτό το σκεπτικισμό αν δεν ήταν αλήθεια».

«Αργότερα, ο ιστορικός Ιώσηπος μάς λέει ότι ο Ιάκωβος, ο αδελφός του Ιησού, που ήταν επικεφαλής της εκκλησίας στην Ιερουσαλήμ, σκοτώθηκε με λιθοβολισμό εξαιτίας της πίστης του στον αδελφό του. Γιατί άλλαξε η ζωή του Ιακώβου; Ο Παύλος μάς λέει ότι ο Ιησούς παρουσιάστηκε στον Ιάκωβο. Δεν υπάρχει άλλη εξήγηση».

Και πραγματικά, δεν μου ερχόταν κι εμένα καμιά άλλη εξήγηση στο μυαλό. «Και ο Παύλος;» ρώτησα.

«Ως Φαρισαίος που ήταν, μισούσε το καθετί που διέκοπτε τη συνέχεια της ιουδαϊκής παράδοσης. Γι' αυτόν το νέο κίνημα που λεγόταν 'χριστιανισμός' θα ήταν το απόγειο της προδοσίας. Μάλιστα ο ίδιος εξέφραζε την οργή του εναντίον των χριστιανών με το να τους εκτελεί, όποτε του δινόταν η ευκαιρία», απάντησε ο Moreland.

«Και, ξαφνικά, δεν γίνεται απλά ένας ηπιότερος διώκτης του χριστιανισμού. Γίνεται ο ίδιος χριστιανός! Πώς συνέβη αυτό; Όλοι

· Ιωάν. ζ' 5 (Σ.τ.μ.).

συμφωνούν πως ο Παύλος έγραψε την επιστολή προς Γαλάτες και εκεί μάς λέει στο α' κεφάλαιο πως συνέβη και έκανε στροφή 180 μοιρών και έγινε ο κύριος υπερασπιστής της πίστης στον Ιησού Χριστό. Γράφει με την ίδια του την πένα και λέει ότι είδε τον αναστημένο Ιησού και Τον άκουσε να τον καλεί να γίνει οπαδός Του».

Περίμενα αυτή την απάντηση από τον Moreland, προκειμένου να του προβάλω μια αντίρρηση από έναν επικριτή του χριστιανισμού, τον Michael Martin, ο οποίος είχε πει: 'Αν συμπεριλάβετε τη μαρτυρία του Παύλου στις αποδείξεις για το ότι ο Ιησούς αναστήθηκε, θα πρέπει να λάβετε υπόψη σας και τη μεταστροφή του Μωάμεθ στον Ισλαμισμό ως απόδειξη για το ότι ο Ιησούς δεν αναστήθηκε, αφού οι Μουσουλμάνοι αρνούνται την Ανάσταση!'

Είπα, λοιπόν, στο Moreland: «Βασικά, αυτό που λέει ο Michael Martin είναι ότι η αποδεικτική αξία της μεταστροφής του Παύλου και η αποδεικτική αξία της μεταστροφής του Μωάμεθ αλληλοακυρώνονται. Και, πράγματι, αυτό φαίνεται σωστό σαν επιχείρημα, δεν θα συμφωνούσατε;»

Ο Moreland δεν πτοήθηκε. «Ας δούμε λίγο τη μεταστροφή του Μωάμεθ», είπε με αυτοπεποίθηση στη φωνή του. «Κανείς δεν ξέρει τίποτε γι' αυτήν. Ο Μωάμεθ ισχυρίζεται ότι πήγε σ' ένα σπήλαιο και εκεί είχε μια θρησκευτική εμπειρία στην οποία ο Αλλάχ του φανέρωσε το Κοράνι. Δεν υπάρχει κανείς αυτόπτης μάρτυρας που να το βεβαιώνει αυτό και ο Μωάμεθ δεν πρόσφερε κανένα δημόσιο δείγμα θαύματος, το οποίο να πιστοποιεί κάτι απ' αυτά».

«Και θα μπορούσε εύκολα κανείς να έχει συμφέρον να ακολουθήσει το Μωάμεθ, διότι τα πρώτα χρόνια το Ισλάμ διαδόθηκε κυρίως με πολεμικά μέσα. Οι οπαδοί του Ισλάμ αποκτούσαν πολιτική επιρροή και δύναμη σε ένα χωριό το οποίο κυριεύαν και μετά το εξισλάμιζαν διά της βίας».

«Αντιπαραθέστε τώρα αυτά με τους ισχυρισμούς των πρώτων οπαδών του Ιησού, περιλαμβανομένου και του Παύλου. Ισχυρίζονται ότι υπήρξαν δημόσια γεγονότα, τα οποία είδαν με τα μάτια τους και άλλοι άνθρωποι, ότι δηλαδή συνέβαιναν πράγματα τα οποία λάμβαναν χώρα εκτός της διάνοιάς τους, όχι μέσα στη διάνοιά τους».

«Επιπλέον, όταν ο Παύλος έγραψε τη Β΄ προς Κορινθίους επιστολή, την οποία κανείς δεν αμφισβητεί ότι έγραψε, υπενθύμισε στους Κορινθίους πως, όταν ήταν μαζί τους νωρίτερα, είχε κάνει θαύματα. Σίγουρα θα ήταν ανόητος να ισχυρίζεται κάτι τέτοιο, αν ήξερε πως αυτό δεν ήταν σωστό».

«Τι θέλετε να πείτε μ' αυτό;» ρώτησα.

«Θυμηθείτε», είπε, «δεν είναι απλά και μόνο το γεγονός ότι ο Παύλος άλλαξε γνώμη και μεταστράφηκε. Πρέπει να εξηγήσει κανείς και πώς είχε αυτή την αλλαγή απόψεων, η οποία ήταν τόσο αντίθετη με τον τρόπο που μεγάλωσε, πώς είδε τον αναστημένο Ιησού σε ένα δημόσιο γεγονός, στο οποίο ήταν παρόντες και άλλοι άνθρωποι – παρόλο που εκείνοι δεν το καταλάβαιναν– και πώς έκανε στη συνέχεια θαύματα και ο ίδιος, για να ενισχύσει τον ισχυρισμό του ότι ήταν απόστολος».

«Καλά, καλά», είπα, «καταλαβαίνω τι εννοείτε. Και το δέχομαι. Αυτό είναι ένα πολύ καλό επιχείρημα». Στη συνέχεια, του έκανα νόημα να προχωρήσει στο επόμενο αποδεικτικό του παράδειγμα.

ΤΕΚΜΗΡΙΟ 3^ο: 'ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΕ ΚΥΡΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ'

Προκειμένου ο Moreland να εξηγήσει την επόμενη κατηγορία έμμεσης απόδειξης έπρεπε πρώτα να δώσει ορισμένες σημαντικές πληροφορίες για την ιουδαϊκή κουλτούρα.

«Την εποχή του Ιησού, οι Ιουδαίοι είχαν ήδη διωχτεί επί 700 χρόνια από τους Βαβυλωνίους, τους Ασσυρίους και τους Πέρσες και τώρα διώκονταν και από τους Έλληνες και τους Ρωμαίους», άρχισε να εξηγεί. «Πολλοί Ιουδαίοι είχαν διασκορπιστεί και ζούσαν ως αιχμάλωτοι αυτών των εθνών».

«Ωστόσο, τους Ιουδαίους τους βλέπουμε ακόμη και σήμερα, ενώ δεν βλέπουμε τους Χιτιτίτες, τους Φερεζαίους, τους Αμμωνίτες, τους Ασσυρίους, τους Πέρσες, τους Βαβυλωνίους και άλλους λαούς που ζούσαν εκείνη την εποχή. Γιατί; Διότι οι λαοί αυτοί αιχμαλωτίστηκαν από άλλα έθνη, αναμείχτηκαν μ' αυτά με το γάμο και έχασαν την εθνική τους ταυτότητα».

«Γιατί δεν συνέβη το ίδιο με τους Ιουδαίους; Διότι, εκείνο που έκανε τους Ιουδαίους να είναι Ιουδαίοι –οι κοινωνικές δομές που

τους έδωσαν την εθνική τους ταυτότητα— ήταν εξαιρετικά σημαντικές γι' αυτούς. Τις δομές αυτές τις πέρασαν στα παιδιά τους, τις γιόρταζαν στις συναθροίσεις της συναγωγής κάθε Σάββατο και τις ενίσχυαν με τις τελετουργίες τους. Ήξεραν ότι, εάν δεν το έκαναν, δεν θα υπήρχαν Ιουδαίοι. Θα είχαν αφομοιωθεί από τις κουλτούρες των εθνών που τους κατέκτησαν».

«Και υπάρχει κι ένας άλλος λόγος για τον οποίο αυτές οι κοινωνικές δομές ήταν τόσο σημαντικές: οι Ιουδαίοι πίστευαν ότι τους είχαν δοθεί κατευθείαν από τον Θεό. Πίστευαν ότι το να εγκαταλείψει κανείς αυτούς τους θεσμούς θα σήμαινε ότι ρισκάρουν να καταδικαστεί η ψυχή τους μετά θάνατο στην Κόλαση».

«Ένας ραβίνος, τώρα, με το όνομα Ιησούς εμφανίζεται από μία περιοχή κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Διδάσκει για τρία χρόνια, μαζεύει οπαδούς από την κατώτερη και τη μεσαία τάξη, έρχεται σε σύγκρουση με τις αρχές και σταυρώνεται μαζί με άλλους τριάντα χιλιάδες Ιουδαίους, οι οποίοι επίσης εκτελούνται εκείνη την εποχή».

«Πέντε όμως εβδομάδες μετά τη Σταύρωσή Του, πάνω από 10.000 Ιουδαίοι Τον ακολουθούν και ισχυρίζονται ότι είναι ο ιδρυτής μιας καινούργιας θρησκείας. Και προσέξτε και τούτο: οι Ιουδαίοι δέχονται να εγκαταλείψουν ή ν' αλλάξουν και τους πέντε θεσμούς τους οποίους διδάσκονταν από παιδιά ότι ήταν πολύ σημαντικοί, τόσο από κοινωνικής όσο και από θεολογικής πλευράς».

«Αυτό που υπονοείτε εδώ λοιπόν είναι ότι κάτι πολύ σπουδαίο συνέβαινε», είπα.

«Κάτι *εξαιρετικά σπουδαίο!*», αναφώνησε ο Moreland.

Επανάσταση στη ζωή των Ιουδαίων

Παρακάλεσα το Moreland να αναπτύξει αυτούς τους πέντε κοινωνικούς θεσμούς και να εξηγήσει πώς οι οπαδοί του Ιησού τους είχαν αλλάξει ή εγκαταλείψει.

«*Πρώτον*», είπε, «είχαν διδαχτεί από την εποχή του Αβραάμ και του Μωυσή ότι χρειάζεται να προσφέρουν μια θυσία ζώου κάθε χρόνο για να καθαριστούν από τις αμαρτίες τους. Ο Θεός μετέφερε τις αμαρτίες τους στο θυσιαζόμενο ζώο και αυτές συγχωρούνταν, οπότε τακτοποιούνταν απέναντι του Θεού. Ξαφνικά όμως, μετά το

θάνατο αυτού του Ξυλουργού από τη Ναζαρέτ, οι Ιουδαίοι αυτοί δεν πρόσφεραν πια θυσίες ζώων».

«*Δεύτερον*, οι Ιουδαίοι τόνιζαν την ανάγκη της υπακοής στους νόμους που τους είχε δώσει ο Θεός με το Μωυσή. Κατά τη γνώμη τους, αυτό ήταν εκείνο που τους έκανε να ξεχωρίζουν απ' τα άλλα ειδωλολατρικά έθνη. Ωστόσο, μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα μετά το θάνατο του Ιησού, οι Ιουδαίοι δέχονταν ότι δεν αποκτά κανείς μια περίβλεπτη θέση στην κοινότητα απλά και μόνο υπακούοντας στους νόμους του Μωυσή».

«*Τρίτον*, οι Ιουδαίοι τηρούσαν πιστά την αργία του Σαββάτου και δεν έκαναν τίποτε εκείνη την ημέρα εκτός από τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Με αυτό τον τρόπο πίστευαν ότι θα τακτοποιούσαν τη θέση τους απέναντι του Θεού, θα κέρδιζαν τη σωτηρία της ψυχής της οικογένειάς τους και θα εξασφάλιζαν μια αξιοσέβαστη θέση μέσα στο έθνος. Παρόλα αυτά, μετά το θάνατο αυτού του Ξυλουργού από τη Ναζαρέτ, η παράδοση αυτή των χιλίων πεντακοσίων χρόνων ξαφνικά αλλάζει. Οι χριστιανοί λατρεύουν τον Θεό την Κυριακή. Γιατί; Διότι ο Ιησούς αναστήθηκε την Κυριακή».

«*Τέταρτον*, ως τότε πίστευαν στο μονοθεϊσμό –μόνο σε έναν Θεό. Οι χριστιανοί, παρόλο που και αυτοί είναι μονοθεϊστές, ισχυρίζονται ότι ο Πατέρας, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα είναι ένας Θεός, κάτι που διαφέρει ριζικά απ' αυτό που πίστευαν οι Ιουδαίοι, οι οποίοι θα το θεωρούσαν ως την κατ' εξοχήν αίρεση να πουν ότι κάποιος μπορούσε να είναι συγχρόνως και άνθρωπος και Θεός. Ωστόσο, οι Ιουδαίοι αρχίζουν να λατρεύουν τον Ιησού ως Θεό από την πρώτη κιόλας δεκαετία της χριστιανικής θρησκείας».

«*Πέμπτον*, αυτοί οι χριστιανοί αντιλαμβάνονταν τον Μεσσία ως κάποιον ο οποίος υπέφερε και πέθανε για τις αμαρτίες του κόσμου, ενώ οι Ιουδαίοι είχαν διδαχτεί να πιστεύουν ότι ο Μεσσίας θα ήταν ένας πολιτικός ηγέτης, ο οποίος θα κατέστρεφε τις ρωμαϊκές στρατιωτικές δυνάμεις».

· Και αυτό ανεξάρτητα απ' το ότι χωρία της Παλαιάς Διαθήκης, όπως το νγ' κεφάλαιο του Ησαΐα, δεν αφήνουν καμιά αμφιβολία ότι στο Λόγο του Θεού ο Μεσσίας είναι ο 'Δούλος του Θεού' που υποφέρει για τις αμαρτίες του κόσμου, αλλά πληγώνεται και τραυματίζεται από τον Ίδιο το Θεό προκειμένου, με τις πληγές Του, να επέλθει η ίαση των ανθρώπων (Σ.τ.μ.).

Έχοντας θεμελιώσει αυτή την υποδομή πληροφοριών, ο Moreland ετοιμάστηκε ρητορικά να ρίξει στο ψαχνό, ανακρίνοντάς με κάτω απ' το έντονο και ακλόνητο βλέμμα του. «Lee», είπε ανεπίσημα, «πώς μπορείς να εξηγήσεις ότι σε ελάχιστο χρονικό διάστημα όχι απλά ένας Ιουδαίος αλλά μία ολόκληρη κοινότητα περίπου 10.000 Ιουδαίων ήταν έτοιμοι να εγκαταλείψουν τους πέντε κύριους αυτούς θεσμούς που τους είχαν χρησιμέψει κοινωνιολογικά και θεολογικά επί τόσους αιώνες; Η δική μου εξήγηση είναι απλή: είχαν βεβαιωθεί ότι ο Ιησούς είχε αναστηθεί από τους νεκρούς».

Μολονότι το επιχείρημα του Moreland ήταν εξαιρετικά εντυπωσιακό, διέβλεπα ότι θα υπήρχε πρόβλημα να το καταλάβει ο σημερινός άνθρωπος. Του είπα λοιπόν ότι είναι πάρα πολύ δύσκολο για ένα μοντέρνο άνθρωπο του 21^{ου} αιώνα να εκτιμήσει πόσο ριζοσπαστική ήταν αυτή η μεταστροφή.

«Τη σήμερα ημέρα οι άνθρωποι είναι πολύ χαλαροί στα θέματα της πίστης», είπα. «Ταλαντεύονται μεταξύ χριστιανισμού και δοξασιών του New Age (*Νέας Εποχής*), ανακατεύονται με το βουδισμό, αναμειγνύουν και συνταιριάζουν δοξασίες και φτιάχνουν μια δική τους θρησκευτικότητα. Γι' αυτούς το να κάνει κανένας τις αλλαγές που αναφέρατε εσείς δεν θα ήταν κάτι τόσο σημαντικό».

Ο Moreland έγνεψε με κατανόηση. Προφανώς είχε ξανακούσει αυτές τις αντιρρήσεις. «Εγώ θα ρωτούσα το άτομο κάπως αλλιώς, 'Ποιο είναι το πιο αγαπημένο σου πιστεύω; Ότι οι γονείς σου είναι καλοί άνθρωποι; Ότι ο φόνος είναι κάτι το ανήθικο'; Και μετά θα του έλεγα, 'Σκέψου πόσο ριζοσπαστικό πρέπει να είναι ένα πράγμα για να σε κάνει ν' αλλάξεις ή να εγκαταλείψεις την πεποίθηση που αγαπούσες τόσο πολύ'. Τώρα αρχίσαμε να πλησιάζουμε κάπως περισσότερο», είπε.

«Και μην ξεχνάτε ότι πρόκειται για μια ολόκληρη κοινότητα ανθρώπων, οι οποίοι εγκαταλείπουν αγαπημένα πιστεύω που τα είχαν επί αιώνες και που είναι πεπεισμένοι ότι προέρχονταν απ' τον Ίδιο τον Θεό. Το έκαναν δε αυτό βάζοντας σε κίνδυνο τη ζωή τους και επιπλέον πιστεύοντας ότι ρισκάριζαν την αιώνια σωτηρία της ψυχής τους, αν έκαναν λάθος».

«Και, το σπουδαιότερο, δεν το έκαναν αυτό απλά επειδή είχαν μια καλύτερη ιδέα. Ήταν πολύ ευχαριστημένοι με τις παλιές παραδόσεις. Τις εγκατέλειψαν επειδή είχαν δει θαύματα, τα οποία δεν

μπορούσαν να τα εξηγήσουν διαφορετικά και τα οποία τους ανάγκασαν να δουν τον κόσμο από μια καινούργια σκοπιά».

«Αλλά», αντιπαρατήρησα, «εμείς είμαστε ατομιστές του τύπου που υπάρχει στη Δύση και μας αρέσει η τεχνολογική και η κοινωνική αλλαγή. Οι παραδόσεις δεν έχουν και μεγάλη σημασία για μας».

«Το δέχομαι αυτό», είπε ο Moreland. «Για κείνους τους ανθρώπους όμως μέτραγε η παράδοση. Ζούσαν σε μια εποχή που όσο παλιότερο ήταν κάτι, τόσο πολυτιμότερο θεωρούνταν. Γι' αυτούς, αν μπορούσαν να ανάγουν μια ιδέα σ' ένα πολύ μακρινό παρελθόν, αυτό σήμαινε ότι είχε πολύ περισσότερες πιθανότητες να είναι αληθινή. Το να έχει λοιπόν κανείς καινούργιες ιδέες αξιολογούνταν το αντίθετο από ό,τι αξιολογείται αυτό σήμερα, δηλαδή αρνητικά».

«Πιστέψτε με», είπε συμπερασματικά, «αυτές οι αλλαγές στην κοινωνική δομή της ιουδαϊκής κοινωνίας δεν ήταν απλά μικρές αναπροσαρμογές, οι οποίες έγιναν τυχαία –ήταν πέρα για πέρα μνημειώδεις. Αυτό που συνέβη ήταν κάτι σαν κοινωνικός σεισμός! Και οι σεισμοί δεν συμβαίνουν χωρίς λόγο».

ΤΕΚΜΗΡΙΟ 4^ο: ΤΟ ΔΕΙΠΝΟ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

Ο Moreland αναφέρθηκε στην εμφάνιση του Δείπνου του Κυρίου και του Βαπτίσματος στην πρώτη εκκλησία ως περαιτέρω έμμεσες αποδείξεις ότι η Ανάσταση είναι αληθινή. Αλλά εγώ είχα μερικές αμφιβολίες.

«Δεν είναι φυσικό οι θρησκείες να δημιουργούν τις δικές τους τελετουργίες και πρακτικές;» ρώτησα. «Όλες οι θρησκείες τα

· Πρόκειται για την τελετή την οποία έκανε ο Ιησούς Χριστός κατά το Τελευταίο Δείπνο με τους μαθητές Του και παράγγειλε σ' αυτούς να κάνουν το ίδιο, κόβοντας τον άρτο και πίνοντας από το ποτήρι, σε ανάμνηση των παθημάτων Του στο Σταυρό. Έκτοτε, η τελετή αυτή λαμβάνει χώρα σε όλες τις κατά τόπους συνάξεις της Εκκλησίας του Χριστού. Στην Καινή Διαθήκη αναφέρεται ως «Κυριακό Δείπνο» (Α' Κοριν. ια' 20), «Κλάση του Άρτου» (Πράξ. β' 42) και «Τράπεζα του Κυρίου» (Α' Κοριν. ι' 21). Αργότερα, ανάλογα με το δόγμα, προστέθηκαν και οι ονομασίες «Θεία Ευχαριστία» ή «Θεία Κοινωνία». (Σχετικά με τις διάφορες ονομασίες, βλ. και F. F. Bruce, *Jesus: Lord and Savior (Ο Ιησούς ως Κύριος και Σωτήρας)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1986, σελ. 90) (Σ.τ.μ.).

έχουν αυτά τα στοιχεία. Πώς λοιπόν αυτό αποδεικνύει κάτι για την Ανάσταση;»

«Ναι, αλλά ας σκεφτούμε το Δείπνο του Κυρίου μια στιγμή», απάντησε. «Εκείνο που ξενίζει είναι ότι αυτοί οι πρώτοι οπαδοί του Ιησού δεν συναθροίστηκαν για να γιορτάσουν τη διδασκαλία Του ή το πόσο υπέροχος ήταν. Συναθροίζονταν συχνά σε ένα γιορταστικό τραπέζι για ένα και μόνο λόγο: σε ανάμνηση του ότι ο Ιησούς είχε εκτελεστεί δημοσία με ένα φρικτό και ταπεινωτικό τρόπο».

«Σκεφτείτε τώρα αυτό σε μια αναλογική εφαρμογή σε σύγχρονα δεδομένα. Αν μια ομάδα ανθρώπων αγαπούσε τον John F. Kennedy, μπορεί να συναθροίζονταν τακτικά σε ανάμνηση της αναμέτρησής του με τη Ρωσία, της πολιτικής του για την προώθηση των ατομικών δικαιωμάτων ή της χαρισματικής του προσωπικότητας. Αλλά δεν θα γιόρταζε το γεγονός ότι ο Lee Harvey Oswald τον σκότωσε!»

«Αυτό όμως θα ήταν το αντίστοιχο εκείνου που έκαναν οι πρώτοι χριστιανοί. Πώς το εξηγείτε αυτό; Εγώ το εξηγώ ως εξής: συνειδητοποίησαν ότι η εκτέλεση του Ιησού ήταν ένα απαραίτητο στοιχείο για μια πολύ μεγαλύτερη νίκη. Η εκτέλεση του Ιησού δεν ήταν το τέλος –το τέλος ήταν ότι Εκείνος είχε υπερνικήσει το θάνατο για όλους μας με το να αναστηθεί από τους νεκρούς. Γιόρταζαν λοιπόν την εκτέλεσή Του, διότι ήταν πεπεισμένοι ότι Τον είχαν δει να σηκώνεται ζωντανός από τον τάφο».

«Και το Βάπτισμα;» ρώτησα.

«Η πρώτη εκκλησία προσάρμοσε στα μέτρα της το ‘βάπτισμα του προσηλυτισμού’, δηλαδή το βάπτισμα των ειδωλολατρών από τους Ιουδαίους, όταν οι πρώτοι επιθυμούσαν να έρθουν κάτω από την εξουσία του Θεού του Ισραήλ. Αλλά, στην Καινή Διαθήκη οι άνθρωποι βαπτίζονταν στο όνομα του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος –πράγμα που σήμαινε ότι είχαν υψώσει τον Ιησού στο πλήρες ανάστημα του Θεού».

«Πέρα απ’ αυτό, το Βάπτισμα ήταν ο εορτασμός του θανάτου του Ιησού, όπως ακριβώς συνέβαινε και με το Δείπνο του Κυρίου. Με τη βύθιση στο νερό ο χριστιανός γιορτάζει το θάνατο του Ιησού και με την ανάδυση από το νερό το γεγονός ότι ο Ιησούς αναστήθηκε σε μια Νέα Ζωή».

Διέκοψα για να πω: «Υποθέτετε δηλαδή ότι αυτές οι τελετουργίες δεν ήταν μια απλή προσαρμογή από τις λεγόμενες μυστηριακές θρησκείες;»

«Βεβαίως, και έχω λόγο να το πιστεύω αυτό», απάντησε αδίστακτα ο Moreland. «*Πρώτα πρώτα*, δεν υπάρχουν γερά αποδεικτικά στοιχεία για το ότι οι μυστηριακές θρησκείες πίστευαν σε θεούς οι οποίοι πέθαιναν και ανασταίνονταν μέχρι την περίοδο που ακολούθησε την εποχή της Καινής Διαθήκης. Έτσι, αν είχε κάποιος δανειστεί στοιχεία από αλλού, αυτές ήταν οι μυστηριακές θρησκείες που τα είχαν δανειστεί από το χριστιανισμό».

«*Κατά δεύτερο λόγο*, η πρακτική του Βαπτίσματος προήλθε από ιουδαϊκά έθιμα και οι Ιουδαίοι ήταν πολύ αντίθετοι στην ιδέα να αφήνουν ειδωλολατρικά ή ελληνικά στοιχεία να επηρεάζουν τη λατρεία τους. *Τρίτον*, αυτά τα δύο, το Δείπνο του Κυρίου και το Βάπτισμα, πάνε πολλά χρόνια πίσω, στην πρώτη χριστιανική κοινότητα που είναι πολύ νωρίς για να έχουν υπεισέλθει εκεί οι άλλες θρησκείες οι οποίες να έχουν καταλάβει ποιο ήταν το νόημα του θανάτου του Ιησού».

ΤΕΚΜΗΡΙΟ 5^ο: 'Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ'

Ο Moreland μπήκε στο τελευταίο αυτό αποδεικτικό του παράδειγμα με την εξής εισαγωγή: «Όταν γίνεται μια μεγάλη πολιτιστική αναδόμηση, οι ιστορικοί πάντα αναζητούν τα γεγονότα που μπορούν να την εξηγήσουν».

«Αυτό εξυπακούεται», είπα.

«ΟΚ, τότε ας κοιτάξουμε τις απαρχές της χριστιανικής εκκλησίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι άρχισε λίγο μετά το θάνατο του Ιησού και εξαπλώθηκε τόσο γρήγορα που μέσα σε είκοσι ίσως χρόνια είχε φτάσει ακόμη και στη Ρώμη, στο παλάτι του Καίσαρα. Και όχι μόνο αυτό. Το κίνημα επισκίασε θριαμβευτικά πολλές άλλες συναγωνιζόμενες ιδεολογίες και τελικά κατέκτησε ολόκληρη τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

«Αν τώρα ήσαστε από τον Άρη και κοιτάζατε κάτω στη γη τον 1^ο μ.Χ. αιώνα, τι θα νομίζατε ότι θα επικρατούσε μακροχρονίως: ο χριστιανισμός ή η ρωμαϊκή αυτοκρατορία; Μάλλον δεν θα στοιχηματίζατε στην ομάδα των ρακένδυτων ανθρώπων που το κεντρικό τους μήνυμα ήταν ότι ένας σταυρωμένος μαραγκός από ένα

ασήμαντο χωριό είχε θριαμβεύσει εναντίον του θανάτου. Ωστόσο, η ομάδα αυτή είχε τέτοια επιτυχία που σήμερα βγάζουμε τα παιδιά μας Πέτρο και Παύλο και τα σκυλιά μας Καίσαρα και Νέρωνα!»

«Μου αρέσει ο τρόπος που ο C. F. D. Moule, ο επιστήμονας της Καινής Διαθήκης του Πανεπιστημίου του Cambridge, έθεσε το θέμα, 'Αν η εμφάνιση των χριστιανών, ένα φαινόμενο το οποίο βεβαιώνεται αναμφισβήτητα από την Καινή Διαθήκη, κάνει μια τεράστια τρύπα στην ιστορία – μια τρύπα του μεγέθους και σχήματος της Ανάστασης–, με τι προτείνει να την κλείσει ο κοσμικός ιστορικός;»³

Παρόλο που αυτό δεν ήταν το ισχυρότερο επιχείρημα του Moreland, αφού και άλλα θρησκευτικά κινήματα έχουν κάνει την εμφάνισή τους και εξαπλωθεί, η έμμεση απόδειξη δεν βασίζεται μόνο στη δύναμη ενός γεγονότος. Είναι μάλλον το αθροιστικό βάρος διαφόρων γεγονότων που κάνει τη ζυγαριά να κλίνει προς το συμπέρασμα. Και για τον Moreland το συμπέρασμα αυτό είναι ξεκάθαρο.

«Κοιτάξτε», είπε, «αν κάποιος θέλει να λάβει υπόψη του τα έμμεσα αποδεικτικά στοιχεία και να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο Ιησούς δεν αναστήθηκε από τους νεκρούς, δεκτό. Αλλά θα πρέπει να προσφέρει μία πιστευτή εναλλακτική εξήγηση και για τα πέντε αυτά τεκμήρια».

«Και μην ξεχνάτε ότι δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι αυτά τα γεγονότα είναι αληθινά. Εκείνο που αμφισβητείται είναι *πώς* πρέπει να ερμηνευτούν. Εγώ δεν έχω βρει μια καλύτερη εξήγηση από την Ανάσταση».

Με το μυαλό μου ξανάκουσα την κασέτα της έμμεσης απόδειξης: την προθυμία των μαθητών να πεθάνουν για κείνο που είχαν βιώσει, την επαναστατική αλλαγή της ζωής σκεπτικιστών, όπως του Ιακώβου και του Σαούλ, τη ριζική αλλαγή κοινωνικών δομών τις οποίες οι Ιουδαίοι λάτρευαν για αιώνες, την ξαφνική εμφάνιση του Δείπνου του Κυρίου και του Βαπτίσματος, την εκπληκτική εμφάνιση της Εκκλησίας.

Δεδομένου ότι και τα πέντε αυτά στοιχεία είναι αδιαμφισβήτητα, ήμουν υποχρεωμένος να συμφωνήσω με το Moreland ότι η Ανάσταση και μόνο η Ανάσταση τα εξηγεί όλα. Καμία άλλη εξήγηση δεν είναι ικανοποιητική. Και αυτό είναι μόνο η

έμμεση απόδειξη. Όταν πρόσθεσα σ' αυτό τη δυνατή απόδειξη του άδειου τάφου και την πειστική μαρτυρία των μετά την Ανάσταση εμφανίσεων του Ιησού, το συμπέρασμα φαινόταν το μόνο δυνατό.

Ήταν επίσης και η εκτίμηση του Sir Lionel Luckhoo, του ευφυούς και καλού δικηγόρου του οποίου οι 245 αλλεπάλληλες απαλλαγές από κατηγορία για φόνο εξασφάλισαν ένα παγκόσμιο ρεκόρ και την καταχώριση του ονόματός του στο Guinness Book of World Records (*Το Βιβλίο Γκίνες των παγκόσμιων ρεκόρ*) ως τον πιο επιτυχημένο δικηγόρο⁴. Αυτός ο νομικός και τέως διπλωμάτης, τον οποίο η Βασίλισσα Ελισάβετ τίμησε δύο φορές με τον τίτλο του ιππότη, υπέβαλε τα ιστορικά γεγονότα για την Ανάσταση στο δικό του αυστηρό έλεγχο και ανάλυση για πολλά χρόνια και κατέληξε με την εξής διακήρυξη: «Μπορώ να πω χωρίς καμιά αμφιβολία ότι τα αποδεικτικά στοιχεία για την Ανάσταση του Ιησού Χριστού είναι τόσο πλούσια που επιβάλλουν να τα δεχτούμε με βάση την απόδειξη, η οποία δεν αφήνει κανένα περιθώριο για αμφιβολία»⁵.

Αλλά, περιμένετε, γιατί δεν τελειώσαμε ακόμη.

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΒΗΜΑ

Όταν τελείωσε η συνέντευξή μας, ο Moreland κι εγώ χαριεντολογήσαμε για το ποδόσφαιρο, καθώς έβγαζα το μαγνητοφονάκι μου απ' την πρίζα και μάζευα τις σημειώσεις μου. Παρόλο που βιαζόμουνα να φύγω, για να προλάβω το αεροπλάνο της επιστροφής μου στο Chicago, εκείνος είπε κάτι που μ' έκανε να σταματήσω.

«Υπάρχει και μία άλλη κατηγορία απόδειξης για την οποία δεν ρωτήσατε», παρατήρησε.

Νοερά ξανάφερα όλη τη συνέντευξη στο νου μου. «Να το πάρει το ποτάμι!», είπα. «Δεν ξέρω. Τι είναι;»

«Είναι η διαρκής συνάντηση με τον αναστημένο Ιησού που λαμβάνει χώρα σε όλο τον κόσμο, σε κάθε πολιτισμό, σε ανθρώπους από όλων των ειδών τις τάξεις και με όλων των ειδών τις προσωπικότητες –μορφωμένους και απλοϊκούς, πλούσιους και φτωχούς, ανθρώπους της διάνοησης και ανθρώπους που ενεργούν με το συναίσθημα, άντρες και γυναίκες», είπε. «Όλοι τους θα βεβαιώσουν ότι περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο πράγμα στη ζωή τους είναι ο Ιησούς Χριστός που τους έχει αλλάξει».

Ο Moreland έσκυψε το σώμα του προς τα μπρος για να δώσει έμφαση. «Για μένα αυτό αποτελεί την τελική απόδειξη –όχι τη μόνη, αλλά την τελειωτική επιβεβαιωτική απόδειξη– ότι το μήνυμα του Ιησού μπορεί ν' ανοίξει την πόρτα για μια απευθείας επικοινωνία με τον αναστημένο Χριστό».

«Υποθέτω ότι εσείς είχατε μια τέτοια συνάντηση», είπα. «Πείτε μου λίγο γι' αυτό».

«Το 1968 ήμουν ένας κυνικός φοιτητής στο τμήμα της χημείας του Πανεπιστημίου του Missouri, όταν ήρθα αντιμέτωπος με την πρόκληση ότι, αν εξέταζα τους ισχυρισμούς του Ιησού Χριστού με κριτικό αλλά ανοιχτό μυαλό, υπήρχαν άφθονα αποδεικτικά στοιχεία για να πιστέψω».

«Έτσι, έκανα το βήμα της πίστης προς την κατεύθυνση που έδειχναν τα αποδεικτικά στοιχεία με το να δεχτώ τον Ιησού ως Εκείνον που με συγχώρησε και ως τον Αρχηγό μου και άρχισα να επικοινωνώ μαζί Του –με τον αναστημένο Ιησού– κατά έναν πολύ πραγματικό και διαρκή τρόπο».

«Μέσα σε 30 χρόνια έχω δει εκατοντάδες συγκεκριμένες απαντήσεις προσευχών, μου έχουν συμβεί πράγματα τα οποία απλά δεν εξηγούνται με νατουραλιστικές εξηγήσεις και έχω βιώσει μια αλλαγή ζωής πέρα από κάθε προσδοκία και όνειρο».

«Αλλά», αντέταξα, «οι άνθρωποι γνωρίζουν αλλαγές ζωής και σε άλλες θρησκείες, οι οποίες αντιτίθενται προς το χριστιανισμό. Δεν είναι επικίνδυνο να βασίσουμε μια απόφαση σε υποκειμενικές εμπειρίες;» ρώτησα.

«Επιτρέψτε μου να ξεκαθαρίσω δύο πράγματα», είπε. «*Πρώτον*, εγώ δεν λέω, 'Απλά εμπιστέψου τις εμπειρίες σου'. Λέω, 'Χρησιμοποίησε το μυαλό σου ορθολογιστικά και ζύγισε τις αποδείξεις. Μετά, άφησε την εμπειρία να σου τις επιβεβαιώσει σε προσωπικό επίπεδο'. *Δεύτερον*, αν αυτό που δείχνουν οι αποδείξεις είναι αληθινό –δηλαδή, αν όλα τα αποδεικτικά στοιχεία δείχνουν προς την κατεύθυνση του αναστημένου Ιησού– η ίδια αυτή απόδειξη ζητάει μια προσωπική εμπειρική επιβεβαίωση».

«Τι εννοείτε μ' αυτό;» είπα.

«Το εμπειρικό τεστ είναι, 'Ζει και σήμερα και μπορώ να το ανακαλύψω αυτό επικοινωνώντας μαζί Του'. Αν ήσασταν σε μια ομάδα ενόρκων και ακούγατε αρκετές αποδείξεις που να

καταδικάζουν κάποιον ως ένοχο, δεν θα ήταν σωστό να μην κάνετε και το τελευταίο βήμα που θα τον καταδίκασε. Το ίδιο και με την Ανάσταση του Ιησού. Το να δέχονται οι άνθρωποι την αντικειμενική απόδειξη για την Ανάσταση του Ιησού, αλλά να μην κάνουν το τελευταίο βήμα να την πειραματιστούν και εμπειρικά, θα ήταν σαν να αστοχούσαν ως προς το πού τελικά οδηγεί αυτή η απόδειξη».

«Οπότε», είπα, «αυτό που λέτε είναι ότι, αν η απόδειξη οδηγεί σταθερά προς αυτή την κατεύθυνση, είναι λογικό και σωστό να την επεκτείνουμε και στον εμπειρικό τομέα».

Έγνεψε επιδοκιμαστικά. «Απόλυτα σωστό», είπε. «Αυτή είναι η τελική επιβεβαίωση της απόδειξης. Και μάλιστα θα πω και τούτο, 'Τα αντικειμενικά αποδεικτικά στοιχεία καλούν απεγνωσμένα για μία εμπειρική επιβεβαίωση'».

Σκέψεις

Ερωτήσεις για εμβάθυνση ή συμμελέτη

1. Οι μαθητές είχαν το μοναδικό προνόμιο να γνωρίζουν με βεβαιότητα αν ο Ιησούς είχε αναστηθεί από τους νεκρούς και ήταν έτοιμοι να πεθάνουν για την πεποίθησή τους ότι είχε. Ξέρετε κανένα πρόσωπο στην ιστορία που έχει ενσυνείδητα πεθάνει θεληματικά για ένα ψέμα; Τι βαθμό βεβαιότητας θα χρειαζόσασταν εσείς ο ίδιος πριν δεχτείτε να θυσιάσετε τη ζωή σας για ένα πιστεύω; Πόσο λεπτομερώς θα ερευνούσατε ένα θέμα, αν κρεμόταν η ζωή σας απ' αυτό;
2. Ποια είναι τα πιο αγαπημένα σας πιστεύω; Τι θα απαιτούνταν για να εγκαταλείψετε ή να αλλάξετε ριζικά αυτές τις λατρευτές σας πεποιθήσεις –ιδίως αν πραγματικά πιστεύατε ότι ρισκάρετε την απώλεια της ψυχής σας αιωνίως σε περίπτωση που κάνατε λάθος; Πώς σχετίζεται η απάντησή σας σ' αυτή την ερώτηση με το ιστορικό γεγονός ότι χιλιάδες Ιουδαίοι ξαφνικά εγκατέλειψαν πέντε σημαντικές κοινωνικές και θρησκευτικές δομές τους λίγο μετά τη Σταύρωση του Ιησού;
3. Εκτός από την Ανάσταση του Ιησού, μπορείτε να σκεφτείτε μία άλλη εξήγηση, η οποία θα έριχνε φως συγχρόνως και στα πέντε αποδεικτικά τεκμήρια που συζήτησε ο Moreland; Και

- πώς νομίζετε ότι κάποιος σαν τον Moreland θα απαντούσε στην όποια δική σας υπόθεση πάνω στο θέμα;
4. Ο Moreland έκλεισε τη συνέντευξη μιλώντας για την απόδειξη από τη δική του προσωπική εμπειρία. Τι θα πρέπει να γίνει για να θελήσετε να κάνετε κι εσείς αυτό το βήμα;

Για περαιτέρω αποδείξεις

Πρόσθετη βιβλιογραφία επί του θέματος

- *Green, Michael*, Christ Is Risen: So What? (*Ο Χριστός αναστήθηκε: Και τι έγινε;*), Kent, England: Sovereign World, 1995.
- *McDowell, Josh*, The Resurrection Factor (*Ο παράγοντας Ανάσταση*), σ. 105-20. San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1981.
- *Moreland, J. P.*, Scaling the Secular City (*Πολιορκώντας την επίγεια πολιτεία*), Grand Rapids: Baker, 1987.
- *Moule, C. F. D.*, The Phenomenon of the New Testament (*Το φαινόμενο της Καινής Διαθήκης*), London: SCM Press, 1967.

¹ *Black*, Black's Law Dictionary (*Το νομικό λεξικό του Black*), σελ. 221.

² Βλ. *Josh McDowell*, More than a Carpenter (*Κάτι περισσότερο από μαραγκός*), Wheaton, Ill.: Living Books, 1977, σελ. 60-71.

³ *C. F. D. Moule*, The Phenomenon of the New Testament (*Το φαινόμενο της Καινής Διαθήκης*), London: SCM Press, 1967, σελ. 3.

⁴ *Donald McFarland* (επιμέλ.), The Guinness Book of World Records (*Το Βιβλίο Γκίνες των παγκόσμιων ρεκόρ*), New York: Bantam, 1991, σελ. 547.

⁵ *Clifford*, The Case for the Empty Tomb (*Η υπόθεση του άδειου τάφου: Τα επιχειρήματα υπέρ*), σελ. 112.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Η ΕΤΥΜΗΓΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

*Τι θεμελιώνουν τα αποδεικτικά στοιχεία
—και τι σημαίνει αυτό σήμερα;*

Ήταν Κυριακή, 8 Νοεμβρίου του 1981. Κλείστηκα στο γραφείο του σπιτιού μου και πέρασα το απόγευμα αναπολώντας το πνευματικό μου οδοιπορικό των τελευταίων 21 μηνών.

Η προσωπική μου έρευνα για τον Ιησού ήταν παρόμοια με κείνη που μόλις διαβάσατε, μόνο που στη δική μου περίπτωση είχα κυρίως επιδοθεί στη μελέτη βιβλίων και άλλου ερευνητικού υλικού, αντί να παίρνω συνεντεύξεις από επιστήμονες. Έθετα ερωτήματα και ανέλνα απαντήσεις με όσο πιο ανοιχτό μυαλό διέθετα. Τώρα, είχα φτάσει στο ζενίθ των προσπάθειών μου. Το θέμα ήταν τι θα έκανα μ' αυτό το υλικό.

Βγάζοντας ένα μπλοκ σημειώσεων, άρχισα να γράφω το ένα μετά το άλλο τα ερωτήματα που είχα όταν πρωτάρχισα την έρευνα, καθώς και μερικά από τα γεγονότα-κλειδιά που είχα ανακαλύψει. Θα χρησιμοποιήσω την ίδια μέθοδο για να ανακεφαλαιώσω ό,τι μάθαμε σ' αυτό το βιβλίο από τη δική μας εξέταση των αποδείξεων.

• ΕΙΝΑΙ ΑΞΙΟΠΙΣΤΕΣ ΟΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ;

Κάποτε θεωρούσα ότι τα ευαγγέλια είναι απλά μια θρησκευτική προπαγάνδα, που τη σφραγίζει η υπερβολικά γόνιμη φαντασία και ο ευαγγελιστικός ζήλος των συγγραφέων. Ωστόσο, ο Craig Blomberg, ο οποίος είναι μία από τις αυθεντίες αυτής της χώρας στο θέμα, επιχειρηματολόγησε πειστικά ότι τα ευαγγέλια

αντιπροσωπεύουν μαρτυρία αυτοπτών μαρτύρων και συγκεντρώνουν όλα τα εχέγγυα της ακρίβειας. Οι βιογραφίες αυτές είναι τόσο παλιές που δεν μπορούν να θεωρηθούν ως μυθοπλασίες. Μάλιστα, οι θεμελιώδεις πεποιθήσεις για τα θαύματα, την Ανάσταση και τη θεότητα του Ιησού ανατρέχουν στις απαρχές του χριστιανικού κινήματος.

- **ΑΝΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΟΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥΣ;**

Ο Blomberg επιχειρηματολόγησε και πάλι πειστικά ότι οι συγγραφείς των ευαγγελίων είχαν σκοπό να καταγράψουν αντικειμενικά την ιστορία, ήταν σε θέση να το κάνουν, ήταν έντιμοι και πρόθυμοι να περιλάβουν δυσκολοερμήνευτο υλικό και δεν άφησαν τις προκαταλήψεις τους να χρωματίσουν την αφήγησή τους. Η αρμονία που υπάρχει μεταξύ των ευαγγελίων επί ουσιαστικών θεμάτων, καθώς και η διαφοροποίησή τους στις λεπτομέρειες, προσδίνει ιστορική αξιοπιστία στα κείμενα. Και το σπουδαιότερο, η χριστιανική εκκλησία δεν θα μπορούσε ποτέ να έχει στεριώσει και αυξηθεί εκεί στην Ιερουσαλήμ, αν δίδασκε πράγματα για τον Ιησού τα οποία οι σύγχρονοί Του θα αποκάλυπταν ως υπερβολικά ή αναληθή. Συμπέρασμα: τα ευαγγέλια πέρασαν και τα οκτώ τεστ της αξιοπιστίας των αποδεικτικών στοιχείων.

- **ΕΦΤΑΣΑΝ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΜΑΣ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΕΣ ΟΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥΣ;**

Ο διεθνούς φήμης επιστήμονας Bruce Metzger είπε ότι, σε σύγκριση με άλλα αρχαία κείμενα, υπάρχει ένας άνευ προηγουμένου αριθμός χειρογράφων, τα οποία τοποθετούνται χρονικά πολύ κοντά στα πρωτότυπα κείμενα. Η σύγχρονη Καινή Διαθήκη είναι 99,5% απαλλαγμένη από αντιθέσεις περιεχομένου και δεν αμφισβητείται κανένα μεγάλο χριστιανικό δόγμα. Τα κριτήρια τα οποία χρησιμοποιούσε η πρώτη εκκλησία, για να προσδιορίσει ποια βιβλία θα έπρεπε να θεωρούνται ως αυθεντικά, μάς έχουν εξασφαλίσει τα γνησιότερα κείμενα για τον Ιησού.

● **ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΠΑΛΗΘΕΥΤΙΚΕΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΙ' ΑΥΤΟΝ;**

«Έχουμε καλύτερα ιστορικά αποδεικτικά στοιχεία για τον Ιησού απ' ό,τι για τον ιδρυτή οποιασδήποτε άλλης αρχαίας θρησκείας», είπε ο Edwin Yamauchi. Πηγές, εκτός της Γραφής, επιβεβαιώνουν ότι πολλοί άνθρωποι πίστευαν ότι ο Ιησούς έκανε θεραπείες και ήταν ο Μεσσίας, ότι σταυρώθηκε και ότι, παρά τον ατιμωτικό Του θάνατο, οι οπαδοί Του πίστευαν ότι εξακολουθεί να ζει και Τον λάτρευαν ως Θεό. Ένας ειδικός απαριθμεί τριάντα εννιά αρχαίες πηγές, οι οποίες επιβεβαιώνουν πάνω από εκατό στοιχεία αναφορικά με τη ζωή, τη διδασκαλία, τη σταύρωση και την Ανάσταση του Ιησού. Επτά μη θρησκευτικές πηγές και διάφορα παλιά 'πιστεύω' αφορούν τη θεότητα του Ιησού, ένα 'πιστεύω' το οποίο αναμφισβήτητα υπήρχε στην πρώτη χριστιανική εκκλησία, σύμφωνα με τον επιστήμονα Gary Habermas.

● **Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΝΕΙ Ή ΔΙΑΨΕΥΔΕΙ ΤΙΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ;**

Ο αρχαιολόγος John McRay είπε ότι δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα αρχαιολογικά ευρήματα έχουν ενισχύσει την αξιοπιστία της Καινής Διαθήκης. Κανένα εύρημα δεν έχει ποτέ διαψεύσει μία Βιβλική αναφορά. Επίσης, η αρχαιολογία έχει θεμελιώσει ότι ο Λουκάς, ο οποίος έγραψε το ¼ της Καινής Διαθήκης, ήταν ένας εξαιρετικά προσεκτικός ιστορικός. Ένας ειδικός συμπέρανε: «Αν ο Λουκάς ήταν τόσο υπερβολικά ακριβής στις ιστορικές του αναφορές [στις παραμικρότερες λεπτομέρειες], σε ποια λογική βάση στηρίζεται η υπόθεση ότι ήταν ευκολόπιστος και ανακριβής όταν αναφερόταν σε θέματα που είναι πολύ σπουδαιότερα, όχι μόνο για τον ίδιο, αλλά και για τους άλλους;», για παράδειγμα, σε θέματα όπως η Ανάσταση του Ιησού.

● **ΕΙΝΑΙ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Ο ΙΔΙΟΣ ΜΕ ΤΟΝ ΙΗΣΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ;**

Ο Gregory Boyd είπε ότι το πολυδιαφημισμένο Jesus Seminar (*Σεμινάριο για τον Ιησού*) –το οποίο αμφισβητεί ότι ο Ιησούς είπε τα περισσότερα απ' τα όσα Του αποδίδονται– αντιπροσωπεύει

«έναν εξαιρετικά μικρό αριθμό περιθωριακών και ακραίων επιστημόνων, οι οποίοι τοποθετούνται στην άκρα αριστερά των μελετητών της Καινής Διαθήκης». Το Jesus Seminar απέκλεισε από την αρχή την πιθανότητα των θαυμάτων, χρησιμοποίησε αμφισβητήσιμα επιστημονικά κριτήρια και πρόβαλε –μέσω μερικών μελών του– κείμενα γεμάτα μύθους, των οποίων το επιστημονικό κύρος είναι εξαιρετικά αμφίβολο. Επίσης, η ιδέα ότι οι αφηγήσεις για τον Ιησού προήλθαν από μύθους για θεούς, οι οποίοι πεθαίνουν και ανασταίνονται, δεν αντέχει στην επαλήθευση. Ο Boyd είπε: «Η απόδειξη ότι ο Ιησούς είναι πράγματι αυτός που οι μαθητές είπαν ότι είναι... απέχει έτη φωτός από τους λόγους που έχω να πιστέψω ότι οι ανορθόφρονες επιστήμονες του Jesus Seminar έχουν δίκιο». Συμπέρασμα: Ο Ιησούς της πίστης είναι ο ίδιος με τον Ιησού της ιστορίας.

● **ΗΤΑΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΠΕΠΕΙΣΜΕΝΟΣ Ο ΙΗΣΟΥΣ
ΟΤΙ ΗΤΑΝ Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ;**

Επιστρέφοντας στις πολύ παλιές παραδόσεις, οι οποίες είναι αναμφισβήτητα ανόθευτες από το μεταγενέστερο μυθολογικό υλικό, ο Ben Witherington III κατάφερε να καταδείξει ότι ο Ιησούς είχε μια εξαιρετική και υπερβατική γνώση του εαυτού Του. Βασιζόμενος στην έρευνα, ο Witherington είπε τα εξής: «Πίστευε ο Ιησούς ότι Εκείνος ήταν ο Υιός του Θεού, ο Χρισμένος του Θεού; Η απάντηση είναι ‘ναι’. Θεωρούσε τον εαυτό Του ως τον ‘Υιό του Ανθρώπου’; Η απάντηση είναι ‘ναι’. Νόμιζε πως ήταν ο τελικός Μεσσίας; Ναι, έτσι έβλεπε τον εαυτό Του. Πίστευε ότι κάποιος μικρότερος από τον Ίδιο τον Θεό μπορούσε να σώσει τον κόσμο; Όχι, δεν νομίζω ότι πίστευε κάτι τέτοιο».

● **ΗΤΑΝ ΨΥΧΙΚΑ ΔΙΑΤΑΡΑΓΜΕΝΟΣ Ο ΙΗΣΟΥΣ
ΟΤΑΝ ΙΣΧΥΡΙΣΤΗΚΕ ΟΤΙ ΗΤΑΝ Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ;**

Ο γνωστός ψυχολόγος Gary Collins είπε ότι ο Ιησούς δεν έδειξε ποτέ μια συναισθηματικά ανεξήγητη αντίδραση, ήταν σε επαφή με την πραγματικότητα, ήταν ιδιοφυής, είχε τρομερές διορατικές ικανότητες στην ανθρώπινη φύση και διατηρούσε βαθιές και σταθερές σχέσεις με τους ανθρώπους. «Δεν βρίσκω ένδειξη ότι ο

Ιησούς υπέφερε από καμία από τις γνωστές ψυχικές ασθένειες», συμπέρανε. Επίσης, ο Ιησούς επιβεβαίωσε τον ισχυρισμό Του ότι είναι Θεός διαμέσου θαυματουργών θεραπειών, εντυπωσιακών επιδείξεων δύναμης επάνω στις δυνάμεις της Φύσης, απaráμιλλης διδασκαλίας, θείκης προέλευσης κατανόησης των ανθρώπων και με την Ανάστασή Του, η οποία ήταν η τελειωτική επαλήθευση της ταυτότητάς Του.

● **ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΕ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΤΙΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ;**

Παρόλο που η Ενσάρκωση –το ότι δηλαδή ο Θεός έγινε άνθρωπος και το άπειρο έγινε πεπερασμένο– ξεπερνάει τη φαντασία μας, ο διακεκριμένος θεολόγος D. A. Carson κατέδειξε ότι υπάρχουν πολλές Βιβλικές αποδείξεις για το ότι ο Ιησούς συγκέντρωνε όλα τα χαρακτηριστικά της θεότητας –σε αντιδιαστολή, δηλαδή, μ’ εκείνα ενός απλά μεγάλου αλλά ανθρώπινης προέλευσης δάσκαλου. Κατέδειξε όμως επίσης και ότι ο Ιησούς άδειασε τον εαυτό Του απ’ αυτά και έγινε άνθρωπος, προκειμένου να πάρει τη θέση του αμαρτωλού πάνω στο Σταυρό και να πληρώσει Εκείνος το τίμημα της αμαρτίας, ώστε να γλιτώσουν ελεητικά από την κρίση όσοι πιστεύουν σ’ Αυτόν. Συγκεκριμένα, ο Carson επισήμανε αφενός τα διάφορα χωρία στην Καινή Διαθήκη, τα οποία επιβεβαιώνουν ότι διέθετε όλες τις θεϊκές ιδιότητες –περιλαμβανομένης της παντογνωσίας, της πανταχού παρουσίας, της παντοδυναμίας, της αιωνιότητας και του αμετάβλητου– και αφετέρου το β’ κεφάλαιο της προς Φιλιππησίους επιστολής, το οποίο επίσης βεβαιώνει ότι, κατά την εκτέλεση του Λυτρωτικού Του Έργου της ανθρωπότητας, ο Ιησούς πραγματικά κένωσε τον εαυτό Του από την αυτόνομη χρήση των θεϊκών Του ιδιοτήτων.

● **ΗΤΑΝ Ο ΙΗΣΟΥΣ –ΚΑΙ ΜΟΝΟ Ο ΙΗΣΟΥΣ– ΠΟΥ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΝΟΤΑΝ ΣΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΕΣΣΙΑ;**

Εκατοντάδες χρόνια πριν γεννηθεί ο Ιησούς, οι προφήτες προφήτεψαν τον ερχομό του Μεσσία, του Χρισμένου του Θεού, ο οποίος θα λύτρωνε το λαό του Θεού. Μάλιστα, δεκάδες απ’ αυτές τις προφητείες διαμόρφωσαν τη μήτρα ενός ‘δακτυλικού αποτυπώματος’ που μόνο στο Μεσσία θα ταίριαζε. Αυτό έδωσε την ικανότητα στο

λαό Ισραήλ να απορρίπτει τους ψευδομεσσίες και να επαληθεύσει τα διαπιστευτήρια του αυθεντικού Μεσσία. Παρά τις αστρονομικές πιθανότητες –μία στο τρισεκατομμύριο του τρισεκατομμύριου του τρισεκατομμύριου του τρισεκατομμύριου του τρισεκατομμύριου του τρισεκατομμύριου του τρισεκατομμύριου του τρισεκατομμύριου του τρισεκατομμύριου του τρισεκατομμύριου του τρισεκατομμύριου– στον Ιησού και μόνο στον Ιησού μέσ' απ' όλη την ιστορία ταίριαξε αυτό το προφητικό δακτυλικό αποτύπωμα. Αυτό επιβεβαιώνει την ταυτότητα του Ιησού σ' έναν απίστευτο βαθμό βεβαιότητας.

● **ΗΤΑΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΟΣ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΠΑΘΗ;**

Αφού πρώτα ανέλυσε και εξέτασε τα ιατρικά δεδομένα, ο Δρ Alexander Metherell κατέληξε ότι ο Ιησούς δεν θα μπορούσε να είχε επιζήσει των ανατριχιαστικών κακουχιών της σταύρωσης και ακόμη λιγότερο της ανοιχτής πληγής που διαπέρασε τον πνεύμονα και την καρδιά Του. Η ιδέα ότι κατά κάποιον τρόπο λιποθύμησε στο Σταυρό και υποκρίθηκε ότι ήταν νεκρός δεν έχει καμία βάση η οποία να αποδεικνύεται. Οι Ρωμαίοι δήμιοι ήταν φρικτά αποτελεσματικοί, διότι γνώριζαν ότι θα αντιμετώπιζαν και οι ίδιοι την ποινή του θανάτου, αν κανένα απ' τα θύματά τους κατέβαινε ζωντανό από το σταυρό. Ακόμη και αν ο Ιησούς είχε κατά κάποιον τρόπο γλιτώσει και ήταν ζωντανός μετά τα μαρτύρια, η τρομερή κατάσταση της υγείας Του δεν θα μπορούσε να εμπνεύσει ένα παγκόσμιο κίνημα βασισμένο στο γεγονός ότι θριάμβευσε ένδοξα εναντίον του θανάτου.

● **ΕΛΕΙΠΕ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ;**

Ο William Lane Craig παρουσίασε εντυπωσιακά αποδεικτικά στοιχεία για το γεγονός ότι το διαρκές σύμβολο της Ανάστασης –ο άδειος τάφος του Ιησού– ήταν ιστορική πραγματικότητα. Ο άδειος τάφος αναφέρεται ευθέως ή εμμέσως σε εξαιρετικά πρώιμες πηγές – στο ευαγγέλιο του Μάρκου και στο ‘πιστεύω’ της χριστιανικής πίστης που βρίσκεται στο ιε' κεφάλαιο της Α' επιστολής προς Κορινθίους–, τα οποία είναι τόσο κοντά στα γεγονότα, ώστε δεν θα

μπορούσαν να είναι μυθοπλασίες. Το γεγονός ότι τα ευαγγέλια αναφέρουν ότι τον άδειο τάφο τον ανακάλυψαν γυναίκες, ενισχύει ακόμη περισσότερο την αυθεντικότητα της ιστορίας. Η τοποθεσία του τάφου του Ιησού ήταν γνωστή και στους χριστιανούς και στους εβραίους, ώστε να μπορεί να επαληθευθεί από τους σκεπτικιστές. Μάλιστα, ποτέ κανείς –ούτε οι ρωμαϊκές αρχές ούτε οι Ιουδαίοι ηγέτες– δεν ισχυρίστηκε ότι ο τάφος περιείχε ακόμη το σώμα του Ιησού. Αντί γι' αυτό, αναγκάστηκαν να εφεύρουν την ανόητη φήμη ότι οι μαθητές, παρόλο που δεν είχαν ούτε το ελατήριο ούτε την ευκαιρία, έκλεψαν το σώμα του Ιησού –μια θεωρία που δεν πιστεύουν σήμερα ούτε οι μεγαλύτεροι σκεπτικιστές και επικριτές του χριστιανισμού.

● **ΕΜΦΑΝΙΣΤΗΚΕ Ο ΙΗΣΟΥΣ ΖΩΝΤΑΝΟΣ
ΜΕΤΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟ;**

Η απόδειξη για τις μετά την Ανάσταση εμφανίσεις του Ιησού δεν δημιουργήθηκε με τον καιρό, βαθμιαία, δηλαδή καθώς η μυθολογία διαστρέβλωνε τις αναμνήσεις της ζωής Του. Ο ειδικός της Ανάστασης Gary Habermas είπε ότι μάλλον η Ανάσταση ήταν 'η κεντρική διακήρυξη της πρώτης χριστιανικής εκκλησίας από την αρχή'. Το παλιό χριστιανικό πιστεύω από το ιε' κεφάλαιο της Α' προς Κορινθίους επιστολής αναφέρει συγκεκριμένα πρόσωπα, τα οποία συνάντησαν τον αναστημένο Ιησού και μάλιστα ο Παύλος προκάλεσε τους σκεπτικιστές του 1^{ου} αιώνα να μιλήσουν οι ίδιοι με τα πρόσωπα αυτά για να εξακριβώσουν για τον εαυτό τους την αλήθεια του θέματος. Το Βιβλίο των Πράξεων των Αποστόλων είναι γεμάτο από πανάρχαιες βεβαιώσεις για την Ανάσταση του Ιησού, ενώ τα ευαγγέλια περιγράφουν λεπτομερώς ένα πλήθος απ' αυτές τις εμφανίσεις. Ο Βρετανός θεολόγος Michael Green συμπέρανε: «Οι εμφανίσεις του Ιησού είναι τόσο καλά τεκμηριωμένες όσο οτιδήποτε άλλο στην αρχαιότητα... Δεν μπορεί να υπάρξει λογική αμφιβολία ότι πραγματικά έλαβαν χώρα».

• **ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝΙΣΧΥΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ;**

Τα ντοκουμέντα των έμμεσων αποδείξεων, δηλαδή των ενδείξεων, του J. P. Moreland πρόσθεσαν τα τελικά αποδεικτικά στοιχεία για την Ανάσταση. *Πρώτον*, οι μαθητές ήταν στην προνομιούχο θέση να γνωρίζουν αν η Ανάσταση είχε λάβει χώρα και οδηγήθηκαν στο θάνατο διακηρύσσοντας ότι ήταν αληθινή. Κανείς δεν πεθαίνει θεληματικά για κάτι που γνωρίζει ότι είναι ψέμα. *Δεύτερον*, αν δεν ήταν η Ανάσταση, δεν θα υπήρχε λόγος να μεταστραφούν σκεπτικιστές όπως ο Παύλος και ο Ιάκωβος και να πεθάνουν για την πίστη τους. *Τρίτον*, εντός εβδομάδων από τη Σταύρωση, χιλιάδες εβραίοι άρχισαν να εγκαταλείπουν σημαντικές κοινωνικές πρακτικές, οι οποίες επί αιώνες έπαιζαν μεγάλο ρόλο από κοινωνιολογικής και θρησκευτικής πλευράς. Πίστευαν ότι, σε περίπτωση που είχαν κάνει λάθος, η συνέπεια θα ήταν αιώνια καταδίκη. *Τέταρτον*, οι παμπάλαιες πρακτικές του Δείπνου του Κυρίου και του Βαπτίσματος επιβεβαίωναν την Ανάσταση και τη θεότητα του Ιησού. *Πέμπτον*, η θαυμαστή εμφάνιση της Εκκλησίας στο μέσο άγριων διωγμών από τους Ρωμαίους ‘κάνει μια τεράστια τρύπα στην ιστορία – μια τρύπα του μεγέθους και σχήματος της Ανάστασης–’, όπως το έθεσε ο C. F. D. Moule.

Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΟΥ MÜLLER

Θα το παραδεχτώ: Ο αριθμός και η ποιότητα των αποδείξεων για το ότι ο Ιησούς είναι ο μοναδικός Υιός του Θεού μού είχαν στήσει ενέδρα. Καθώς καθόμουν στο γραφείο μου εκείνο το Κυριακάτικο απόγευμα, κούνησα το κεφάλι μου από κατάπληξη. Στην καριέρα μου είχα δει κατηγορούμενους να καταδικάζονται σε θάνατο με πολύ λιγότερες πειστικές αποδείξεις! Τα σωρευτικά γεγονότα και δεδομένα αναμφίβολα οδηγούσαν σ’ ένα συμπέρασμα, στο οποίο δεν ένιωθα άνετα να καταλήξω.

Πραγματικά ήθελα να πιστεύω ότι η θεοποίηση του Ιησού ήταν το αποτέλεσμα μιας μεταγενέστερης μυθοπλασίας κατά την οποία καλοπροαίρετοι, αλλά πλανημένοι, άνθρωποι βαθμιαία μετέτρεψαν ένα σοφό άνθρωπο σε μυθολογικό Υιό του Θεού. Αυτό ακουγόταν ασφαλές και καθησυχαστικό. Στο κάτω κάτω κανείς

περιπλανώμενος κήρυκας του 1^{ου} αιώνα δεν θα μπορούσε πια να μου ζητήσει τα ρέστα. Αλλά, ενώ ξεκίνησα την έρευνά μου με την ενστικτώδη υπόθεση ότι η εξήγηση της μεταγενέστερης μυθοπλασίας ήταν προφανής, κατέληξα να πειστώ ότι ήταν αθεμελίωτη.

Εκείνο που ήταν καταλυτικό για μένα ήταν η περίφημη μελέτη του A. N. Sherwin-White, μεγάλου κλασικού ιστορικού του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, στην οποία αναφέρθηκε ο William Lane Craig στη συνέντευξή μας. Ο Sherwin-White μελέτησε προσεκτικά το ρυθμό με τον οποίο οι μύθοι συλλέγονταν στον αρχαίο κόσμο. Το συμπέρασμά του ήταν το εξής: ούτε καν ο χρόνος δύο πλήρων γενιών αρκούσε για να μαζευτεί το μυθολογικό υλικό και να εξαλείψει το συμπαγή πυρήνα μιας ιστορικής αλήθειας¹.

Τώρα, συλλογιστείτε την περίπτωση του Ιησού. Από ιστορικής πλευράς, τα νέα για τον άδειο Του τάφο, οι μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων για τις μετά θάνατον εμφανίσεις Του και η πεποίθηση ότι ήταν όντως ο μονογενής Υιός του Θεού ήρθαν στην επιφάνεια σχεδόν αμέσως.

Το δέκατο πέμπτο κεφάλαιο της Α΄ προς Κορινθίους επιστολής, το οποίο επιβεβαιώνει ότι ο Ιησούς πέθανε για τις αμαρτίες μας και απαριθμεί τις μετά την Ανάσταση εμφανίσεις Του σε συγκεκριμένους αυτόπτες μάρτυρες, ήταν κάτι που απαγγέλναν οι χριστιανοί 24 μήνες μετά τη Σταύρωση. Η αφήγηση του άδειου τάφου στον Μάρκο προέρχεται από υλικό που ανάγεται σε λίγα μόλις χρόνια μετά το γεγονός.

Τα ευαγγέλια, τα οποία μαρτυρούσαν για τη διδασκαλία, τα θαύματα και την Ανάσταση του Ιησού, κυκλοφορούσαν ήδη την εποχή των συγχρόνων του Ιησού, τους οποίους πολύ θα ικανοποιούσε να βάλουν τα πράγματα στη θέση τους, εάν είχαν υπάρξει ωραιοποιήσεις ή ανακρίβειες. Οι παλιότεροι χριστιανικοί ύμνοι ήδη επιβεβαιώνουν τη θεϊκή φύση του Ιησού.

Ο Blomberg έθεσε αυτό το θέμα συνοπτικά ως εξής: «*Εντός των πρώτων δύο χρόνων μετά το θάνατό Του, ένας σημαντικός αριθμός των οπαδών του Ιησού φαίνεται να έχει ήδη διατυπώσει το πιστεύω του λυτρωτικού Του έργου, να είναι πεπεισμένος ότι έχει αναστηθεί από τους νεκρούς στη σωματική Του μορφή, να συνδέει τον Ιησού με τον Θεό και να εδραιώνει όλες αυτές τις πεποιθήσεις στην Παλαιά Διαθήκη*»².

Και ο William Lane Craig συμπέρανε τα εξής: «Το χρονικό διάστημα που απαιτείται για σημαντική συσσώρευση μυθολογικού υλικού σχετικά με τα γεγονότα των ευαγγελίων θα μας έφερνε στο δεύτερο αιώνα, ακριβώς την εποχή που γεννήθηκαν τα μυθολογικά απόκρυφα ευαγγέλια. Αυτό είναι το μυθολογικό υλικό που αναζητούν οι επικριτές των ευαγγελίων»³.

Απλά λοιπόν επ' ουδενί λόγω υπήρχε αρκετό χρονικό διάστημα, ώστε το μυθολογικό υλικό να αλλοιώσει την ιστορική αφήγηση του Ιησού, ιδίως μεταξύ αυτοπτών μαρτύρων, οι οποίοι είχαν ακόμη προσωπική γνώση του προσώπου Του. Όταν το 1844 ο Γερμανός θεολόγος Julius Müller προκάλεσε οποιονδήποτε να βρει έστω και ένα παράδειγμα μύθου, ο οποίος να δημιουργείται τόσο γρήγορα οπουδήποτε στην ιστορία, η απάντηση των επιστημόνων της εποχής του, αλλά και των σημερινών, ήταν μια εκκωφαντική σιωπή⁴.

Στις 8 Νοεμβρίου του 1981 συνειδητοποίησα ότι η μεγαλύτερη αντίρρησή μου για τον Ιησού είχε γίνει συντρίμια κάτω από το βάρος της ιστορικής απόδειξης. Ανακάλυψα επιπλέον ότι έβρισκα διασκεδαστικό το πώς είχαν αναποδογυριστεί τα πάντα.

Ενόψει των πειστικών γεγονότων τα οποία είχα μάθει κατά την έρευνά μου, ενόψει του όγκου της χιονοστιβάδας των αποδεικτικών στοιχείων στην υπόθεση Ιησούς Χριστός, η μεγάλη ειρωνεία ήταν η εξής: Θα απαιτούνταν πολύ περισσότερη πίστη εκ μέρους μου για να διατηρήσω την αθεΐα μου, παρά για να εμπιστευτώ τον Ιησού τον Ναζωραίο!

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΔΕΙΞΗΣ

Θυμάστε την ιστορία του James Dixon στην Εισαγωγή αυτού του βιβλίου; Η απόδειξη οδηγούσε δυναμικά προς την κατεύθυνση της ευθύνης του για τον πυροβολισμό ενός ενωματάρχη της αστυνομίας του Chicago. Μάλιστα ο ίδιος ομολόγησε κιόλας ότι τον πυροβόλησε!

Ωστόσο, όταν έγινε μια πολύ πιο προσεκτική έρευνα, ξαφνικά άλλαξαν τα πράγματα: το σενάριο το οποίο ταίριαζε καλύτερα στα γεγονότα ήταν ότι ο ενωματάρχης είχε σκηνοθετήσει την ενοχοποίηση του Dixon, ο οποίος όμως ήταν αθώος. Ο Dixon αφέθηκε ελεύθερος και τελικά ήταν ο αστυνομικός ο οποίος καταδικάστηκε. Καθώς κλείνουμε την έρευνά μας για την υπόθεση

Ιησούς Χριστός, αξίζει να επαναλάβουμε τα δύο μεγάλα μαθήματα που μάθαμε απ' αυτή την ιστορία.

● **Πρώτον, ήταν πραγματικά εξαντλητική η συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων;**

Ναι, ήταν. Επέλεξα ειδικούς οι οποίοι μπορούσαν όχι μόνο να καταθέσουν τη θέση τους αλλά και να την υποστηρίξουν με ιστορικά αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία στη συνέχεια εγώ μπορούσα να εξετάσω κατ' αντιπαράσταση. Δεν μ' ενδιέφεραν απλά και μόνο οι απόψεις τους. Τους αντέκρουσα με επιχειρήματα σύγχρονων θεωριών αθεϊστών και φιλελεύθερων ακαδημαϊκών. Ενόψει της κατάρτισης, των διαπιστευτηρίων, της εμπειρίας και του χαρακτήρα τους, αυτοί οι επιστήμονες ήταν και με το παραπάνω οι κατάλληλοι για να παρουσιάσουν αξιόπιστα ιστορικά δεδομένα αναφορικά με τον Ιησού.

● **Δεύτερον, ποια εξήγηση ταιριάζει καλύτερα στο σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων;**

Το Νοέμβριο του 1981 η άποψή μου περί μυθοπλασίας, στην οποία είχα μείνει πεισματικά προσκολλημένος τόσα χρόνια, είχε τελείως εξαρθρωθεί. Και κάτι ακόμη. Ο δημοσιογραφικός σκεπτικισμός μου για το μεταφυσικό είχε λιώσει κάτω από το φως της συναρπαστικής ιστορικής απόδειξης ότι η Ανάσταση του Ιησού ήταν ένα πραγματικό ιστορικό γεγονός. Μάλιστα, το μυαλό μου δεν μπορούσε να βρει καμία άλλη εξήγηση, η οποία να ταιριάζει τόσο καλά στην ιστορική απόδειξη, όσο το συμπέρασμα ότι ο Ιησούς ήταν Εκείνος ακριβώς που ισχυρίστηκε ότι είναι: ο μοναδικός Υιός του Θεού.

Η αθεΐα, την οποία ασπαζόμουν για χρόνια, είχε υποχωρήσει κάτω από το βάρος της ιστορικής αλήθειας. Το αποτέλεσμα ήταν εκπληκτικό και ριζοσπαστικό, σίγουρα όχι εκείνο το οποίο περίμενα, όταν μπήκα σ' αυτή τη διαδικασία της έρευνας. Αλλά, κατά τη γνώμη μου, ήταν μια απόφαση που τα γεγονότα επέβαλαν να πάρω.

Όλα αυτά με οδήγησαν στην εύλογη ερώτηση: «Και λοιπόν τι;» Αν δηλαδή αυτό είναι αληθινό, τι συνέπειες θα έχει; Υπήρχαν διάφορες προφανείς συνέπειες.

- Αν ο Ιησούς είναι ο Υιός του Θεού, οι διδασκαλίες Του είναι κάτι περισσότερο από απλά καλές ιδέες προερχόμενες από ένα σοφό δάσκαλο. Είναι θεϊκή διορατικότητα πάνω στην οποία μπορώ να χτίσω τη ζωή μου με εμπιστοσύνη.
- Αν ο Ιησούς δίνει τα στάνταρ για την ηθική, μπορώ να έχω τώρα έναν αμετάθετο οδηγό για τις επιλογές και αποφάσεις μου, αντί να τις βασίζω σε μια διαρκώς μετακινούμενη άμμο συμφερόντων και εγωκεντρισμού.
- Αν ο Ιησούς αναστήθηκε από τους νεκρούς, ζει ακόμη και σήμερα κι εμένα μου προσφέρεται η ευκαιρία να Τον συναντήσω προσωπικά.
- Αν ο Ιησούς νίκησε το θάνατο, μπορεί ν' ανοίξει την πόρτα της Αιώνιας Ζωής και για μένα.
- Αν ο Ιησούς έχει θεϊκή δύναμη, έχει την υπερφυσική ικανότητα να με οδηγεί και να με βοηθά και να με αλλάζει καθώς Τον ακολουθώ.
- Αν ο Ιησούς γνωρίζει προσωπικά τον πόνο της απώλειας και των παθημάτων, μπορεί να με παρηγορεί και να με ενθαρρύνει στο μέσο της φουρτούνας, η οποία, όπως μας προειδοποίησε και ο Ίδιος, είναι αναπόφευκτη σ' ένα διεφθαρμένο απ' την αμαρτία κόσμο.
- Αν ο Ιησούς με αγαπά, όπως λέει, ενδιαφέρεται για κείνο που είναι το καλύτερο για μένα. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχω τίποτα να χάσω και τα πάντα να κερδίσω με το να αφιερωθώ σ' Εκείνον και τους σκοπούς Του.
- Αν ο Ιησούς είναι Εκείνος που ισχυρίζεται ότι είναι (και μην ξεχνάτε ότι κανένας ηγέτης μεγάλου θρησκευτικού κινήματος δεν ισχυρίστηκε ποτέ πως είναι Θεός), έχει το δικαίωμα, ως Δημιουργός μου, να απαιτεί την υποταγή, την υπακοή και τη λατρεία μου.

· Βλ., για παράδειγμα, την επιστολή προς Κολοσσαείς (α' 16): «[Ε]πειδή δι' αυτού [του Χριστού] εκτίσθησαν τα πάντα, τα εν τοις ουρανοίς και τα επί της γης,

Θυμάμαι πως κατέγραψα αυτές τις συνέπειες στο μπλοκ μου κι έπειτα ξάπλωσα πίσω στην καρέκλα μου. Είχα φτάσει στο ζενίθ του σχεδόν διετούς οδοιπορικού μου. Τελικά είχε φτάσει ο καιρός ν' αντιμετωπίσω την πιο δύσκολη απ' όλες τις ερωτήσεις: «*Και, τώρα, τι κάνουμε;*»

Η 'ΦΟΡΜΟΥΛΑ' ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ

Μετά από την προσωπική μου έρευνα, η οποία πήρε πάνω από 600 μέρες και αμέτρητες ώρες, η δική μου ετυμηγορία για την υπόθεση Ιησούς Χριστός ήταν ξεκάθαρη. Ωστόσο, καθώς καθόμουν στο γραφείο μου, συνειδητοποίησα ότι χρειαζόταν κάτι περισσότερο από μία διανοητική απόφαση. Ήθελα να κάνω το βήμα της προσωπικής εμπειρίας που ο J. P. Moreland είχε περιγράψει στην τελευταία συνέντευξη.

Αναζητώντας έναν τρόπο για να το πραγματοποιήσω αυτό, άπλωσα το χέρι μου στην Αγία Γραφή και την άνοιξα στο ευαγγέλιο του Ιωάννη (α' 12), ένα χωρίο που είχα συναντήσει κατά τη διάρκεια της έρευνάς μου. «Όσοι [δε] εδέχθησαν αυτόν, εις αυτούς έδωκεν εξουσίαν να γείνωσι τέκνα Θεού, εις τους πιστεύοντας εις το όνομα αυτού».

Τα κύρια ρήματα σ' αυτή τη φράση μάς λένε με μαθηματική ακρίβεια τι χρειάζεται για να πάμε πιο πέρα από την απλά διανοητική ανάταση στη θεότητα του Ιησού και να ξεκινήσουμε μια προσωπική σχέση μαζί Του υιοθετούμενοι στην οικογένεια του Θεού: πιστεύω + αποδέχομαι = γίνομαι.

1. Πιστεύω

Έχοντας σπουδάσει νομικά και δημοσιογραφία, ήμουν εκπαιδευμένος να ανταποκρίνομαι στα γεγονότα, όπου κι αν οδηγούσαν. Για μένα τα δεδομένα κατέδειχναν πειστικά ότι ο Ιησούς είναι ο Υιός του Θεού, ο οποίος πέθανε στη δική μου θέση για να πληρώσει το τίμημα που βάρυνε εμένα για την αμαρτία μου.

Και υπήρχε πλήθος αμαρτίας. Δεν θα βάλω τον εαυτό μου στη δύσκολη θέση της απαρίθμησης λεπτομερειών, αλλά η αλήθεια

τα ορατά και τα αόρατα, είτε θρόνοι, είτε κυριότητες, είτε αρχαί, είτε εξουσίαι, τα πάντα δι' αυτού και δι' αυτόν εκτίσθησαν» (Σ.τ.μ.).

είναι ότι είχα ζήσει μια ανόσια, μέθυση και αυτοαπορροφημένη ζωή. Στην καριέρα μου, προκειμένου να κερδίσω προσωπικό όφελος, δεν είχα διστάσει να χτυπήσω πίσώπλατα τους συναδέλφους μου και είχα κατ' επανάληψη παραβιάσει νομικούς και ηθικούς κανόνες για χάρη της επιτυχίας των ρεπορτάζ μου. Στην προσωπική μου ζωή θυσιάσα τη γυναίκα και τα παιδιά μου στο βωμό της επιτυχίας μου. Ήμουν ένας ψεύτης, πλάνος και απατεώνας.

Η καρδιά μου είχε συρρικνωθεί σε τέτοιο σημείο που ήταν σκληρή σαν πέτρα προς οποιονδήποτε άλλον. Το κύριο ελατήριό μου ήταν η προσωπική μου ευχαρίστηση –και τι ειρωνεία! όσο περισσότερο την αναζητούσα, τόσο περισσότερο μού ξέφευγε και γινόταν η καταστροφή μου.

Όταν διάβασα στην Αγία Γραφή ότι αυτές οι αμαρτίες με απομακρύνουν από τον Θεό, ο οποίος είναι Πανάγιος και Πάναγνος, αυτό ακούστηκε μέσα μου σαν απόλυτα αληθινό στην περίπτωση μου. Σίγουρα ο Θεός, τον οποίο είχα αρνηθεί επί χρόνια, φαινόταν να είναι εξαιρετικά μακριά μου κι έγινε ολοφάνερο σ' εμένα ότι χρειαζόμουν το Σταυρό του Ιησού για να γεφυρώσω το χάσμα. Ο απόστολος Πέτρος είπε στην Α' επιστολή του, «[Ο] Χριστός άπαξ έπαθε διά τας αμαρτίας, ο δίκαιος υπέρ των αδίκων, διά να φέρη ημάς προς τον Θεόν» (γ' 18).

Τώρα τα πίστευα όλα αυτά. Η απόδειξη της ιστορίας και της δικής μου εμπειρίας ήταν στοιχεία πολύ δυνατά για να τ' αγνοήσω.

2. Δέχομαι

Όλα τα άλλα θρησκευτικά συστήματα, τα οποία είχα μελετήσει κατά την έρευνά μου, βασίζονταν σ' ένα σχέδιο βασισμένο στην *προστακτική* του ρήματος 'πράττω'. Με άλλα λόγια ήταν απαραίτητο για τους ανθρώπους να 'κάνουν κάτι' –για παράδειγμα, να χρησιμοποιήσουν ένα Θιβητιανό τροχό προσευχής, να κάνουν ελεημοσύνες, να περάσουν από μετεμψυχώσεις, να καθαρίσουν το 'κάρμα' τους από παλιές αμαρτίες, να αναμορφώσουν το χαρακτήρα τους– δηλαδή, να προσπαθήσουν να κερδίσουν με τον α ή β τρόπο την επιστροφή τους στον Θεό. Παρόλες τις εξαιρετικές τους προσπάθειες, πολλοί ειλικρινείς άνθρωποι απλά δεν τα κατάφερναν.

Ο χριστιανισμός είναι μοναδικός. Είναι οικοδομημένος πάνω σ' ένα σχέδιο βασισμένο στον *παρακείμενο*: «έχει γίνει» –ο Ιησούς,

δηλαδή, έχει ήδη κάνει για μας επάνω στο Σταυρό αυτό που εμείς δεν μπορούμε να κάνουμε για τον εαυτό μας. Έχει πληρώσει το τίμημα της θανατικής ποινής, η οποία έπρεπε να πέσει πάνω σ' εμάς για την επανάσταση και την αμαρτία μας, προκειμένου να μπορέσουμε να συμφιλιωθούμε με τον Θεό.

Δεν χρειαζόταν ν' αγωνίζομαι και να προσπαθώ να κάνω το αδύνατο, δηλαδή να κάνω τον εαυτό μου άξιο. Η Αγία Γραφή το λέει και το ξαναλέει ότι ο Ιησούς προσφέρει συγχώρηση και Αιώνια Ζωή δωρεάν, δηλαδή ως κάτι το οποίο δεν μπορεί να 'κερδηθεί'. (Βλέπε, για παράδειγμα, την επιστολή προς Ρωμαίους, στ' 23, την επιστολή προς Εφεσίους, β' 8-9 και τη επιστολή προς Τίτον, γ' 15). Λέγεται *χάρη* –η θαυμαστή χάρη της αγάπης του Θεού, την οποία δεν αξίζουμε. Δίνεται στον καθέναν ο οποίος τη δέχεται με ειλικρινή προσευχή και μετάνοια. Ακόμη και σε κάποιον σαν κι εμένα.

Ναι, έπρεπε να κάνω ένα βήμα πίστης, όπως κάνουμε και σε κάθε απόφαση που παίρνουμε στη ζωή. Αλλά, η καίρια διαφορά βρισκόταν στο εξής: Δεν προσπαθούσα πια να κολυπήσω κόντρα στο ρεύμα, να πάω ενάντια στην ισχυρή ροή των αποδείξεων. Αντίθετα, προσπαθούσα να πάω προς την ίδια κατεύθυνση που έτρεχε ο χείμαρρος των γεγονότων. Αυτό ήταν λογικό. Ήταν ρασιοναλιστικό. Ήταν ορθολογιστικό. Και το σπουδαιότερο, ήταν εκείνο που κατά έναν εσωτερικό και ανεξήγητο τρόπο ένιωθα ότι το Πνεύμα του Θεού μ' έσπρωχνε να κάνω.

Έτσι, στις 8 Νοεμβρίου του 1981, μίλησα με τον Θεό διαμέσου μιας από καρδιάς προσευχής. Πρόχειρης προσευχής. Ομολόγησα τις αμαρτίες μου, τις καταδίκασα και έλαβα το δώρο της συγχώρησης και της Αιώνιας Ζωής διαμέσου του Ιησού. Του είπα ότι, με τη βοήθειά Του, θέλω ν' ακολουθήσω Εκείνον και την οδό Του από τώρα και στο εξής. Μέχρι τέλους.

· Ρωμ. στ' 23: «[B]λέπω όμως εν τοις μέλεσί μου άλλον νόμον αντιμαχόμενον εις τον νόμον του νοός μου, και αιχμαλωτίζοντά με εις τον νόμον της αμαρτίας τον όντα εν τοις μέλεσί μου». Εφεσ. β' 8-9: «[K]ατά χάριν είσθε σεσωσμένοι διά της πίστεως· και τούτο δεν είναι από σας· Θεού το δώρον· ουχί εξ έργων, διά να μη καυχηθή τις». Τίτ. γ' 5: «[O]υχί εξ έργων δικαιοσύνης, τα οποία επράξαμεν ημείς, αλλά κατά το έλεος αυτού έσωσεν ημάς» (Σ.τ.μ.).

Δεν υπήρξαν κεραυνοί, απαντήσεις που μπορούσαν ν' ακουστούν ή η αίσθηση κάποιου μουδιάσματος στο σώμα μου. Ξέρω ότι μερικοί άνθρωποι νιώθουν ένα κύμα συγκίνησης αυτή τη στιγμή. Για μένα εκείνο που ένιωσα, και το οποίο ήταν εξίσου ζωογόνο, ήταν ένα κύμα ορθολογισμού.

3. Γίνομαι

Μετά που έκανα το πρώτο βήμα, ήξερα από το ευαγγέλιο του Ιωάννη (κεφ. α' εδ. 12) ότι είχα διασχίσει το κατώφλι μιας καινούργιας εμπειρίας. Είχα γίνει κάτι το διαφορετικό: ένα παιδί του Θεού υιοθετημένο για πάντα στην οικογένειά Του διαμέσου του ιστορικού αναστημένου Ιησού. Ο απόστολος Παύλος είπε: «Όθεν, εάν τις ήναι εν τω Χριστώ, είναι νέον κτίσμα' τα αρχαία παρήλθον, ιδού τα πάντα έγιναν νέα» (Β' Κοριν. ε' 17).

Σίγουρα, με την πάροδο του χρόνου, καθώς ποθούσα να ακολουθήσω τη διδασκαλία του Ιησού και ν' ανοίξω την καρδιά μου στη δύναμή Του, η οποία μεταμορφώνει, οι προτεραιότητες, οι αξίες και ο χαρακτήρας μου βαθμιαία άλλαξαν (και συνεχίζουν ν' αλλάζουν). Όλο και περισσότερο επιθυμούσα να είναι και δικά μου τα ελατήρια και η οπτική του Ιησού. Για να παραφράσω το Martin Luther King Jr., μπορεί να μην είμαι ακόμη ο άνθρωπος που θα έπρεπε να είμαι ή ο άνθρωπος που, με τη βοήθεια του Ιησού, ίσως γίνω κάποια μέρα –αλλά, δόξα στο Θεό, δεν είμαι ο άνθρωπος που ήμουν κάποτε!

Ίσως αυτό ηχεί σαν κάτι το μυστηριώδες στ' αυτιά σας. Δεν ξέρω. Λίγο καιρό πριν, έτσι θα μου φαινόταν κι εμένα. Αλλά είναι κάτι το απόλυτα πραγματικό για μένα και τους ανθρώπους του περιβάλλοντός μου. Μάλιστα, η αλλαγή στη ζωή μου ήταν τόσο ριζική που λίγους μήνες μετά που έγινα οπαδός του Ιησού, η πεντάχρονη κόρη μας Άλισον πήγε στη γυναίκα μου και της είπε: «Μαμά, θέλω ο Θεός να κάνει μ' εμένα το ίδιο που έκανε και με τον μπαμπά».

Να, λοιπόν, ένα μικρό κοριτσάκι που γνώριζε τον μπαμπά του μόνο όπως ήταν πριν: ανόσιος, οργίλος, σκληρός με τα λόγια του και τον περισσότερο καιρό απών. Και παρόλο που η μικρή δεν είχε ποτέ της πάρει συνέντευξη από επιστήμονα, δεν είχε ποτέ της αναλύσει δεδομένα και δεν είχε ερευνήσει ιστορικά αποδεικτικά

στοιχεία, μπορούσε όμως να δει από κοντά την επίδραση που μπορεί να έχει ο Ιησούς στη ζωή ενός ανθρώπου. Στην πραγματικότητα αυτό που έλεγε ήταν το εξής: «Αν αυτό είναι εκείνο που κάνει ο Θεός στους ανθρώπους, αυτό θέλω και για μένα».

Καθώς κοιτάζω πίσω –σχεδόν δύο δεκαετίες πίσω– βλέπω ξεκάθαρα πως η μέρα που εγώ προσωπικά ψήφισα μέσα μου ‘υπέρ’ στην υπόθεση Ιησούς Χριστός ήταν η πιο σημαντική μέρα ολόκληρης της ζωής μου.

Η ΔΙΚΗ ΣΑΣ ΕΤΥΜΗΓΟΡΙΑ

Και, τώρα, η σειρά σας. Στην αρχή σας ενθάρρυνα να προσεγγίσετε την έρευνα σ’ αυτό το βιβλίο ως δίκαιος και χωρίς προκαταλήψεις ένορκος –όσο μπορεί να γίνει αυτό ανθρωπίνως–, βγάζοντας τα δικά σας συμπεράσματα με βάση τη βαρύτητα της απόδειξης. Στο τέλος η ετυμηγορία είναι δική σας υπόθεση, αποκλειστικά δική σας. Κανένας άλλος δεν μπορεί να ψηφίσει για λογαριασμό σας.

Ίσως, αφού διαβάσατε τον έναν ειδικό μετά τον άλλο, ακούσατε τα επιχειρήματα με τη σειρά, είδατε τις απαντήσεις στις ερωτήσεις και επαληθεύσατε τα αποδεικτικά στοιχεία με τη λογική σας και τον κοινό νου, να βρείτε, όπως βρήκα κι εγώ, ότι η υπόθεση Ιησούς Χριστός είναι ξεκάθαρη.

Το κομμάτι ‘πιστεύω’ του ευαγγελίου του Ιωάννη (α’ 12) είναι θεμελιωμένο. Το μόνο που υπολείπεται είναι να δεχτείτε τη χάρη του Ιησού και τότε θα γίνετε γιοι και θυγατέρες Του, μπαίνοντας σε μια πνευματική περιπέτεια, η οποία μπορεί να ανθεί σε όλη τη διάρκεια της ζωής σας και μέχρι την αιωνιότητα. Για σας έχει πια φτάσει η ώρα να κάνετε το εμπειρικό βήμα και δεν βρίσκω λόγια να σας πω πόσο ένθερμα σας συνιστώ να το κάνετε με ενθουσιασμό.

Από την άλλη πλευρά όμως, ίσως έχετε ακόμη αναπάντητα ερωτήματα. Μπορεί εγώ να μην ανέφερα την αντίρρηση που είναι η πιο σημαντική για σας. Σωστά. Κανένα έργο δεν μπορεί ν’ ασχοληθεί με την κάθε απόχρωση ενός θέματος. Ωστόσο, έχω την πεποίθηση ότι η ποσότητα των πληροφοριών που δίνονται σ’ αυτές τις σελίδες θα σας έχουν τουλάχιστον πείσει ότι είναι λογικό –μάλιστα επιτακτικό– να συνεχίσετε την έρευνά σας.

Σημειώστε πού νομίζετε ότι τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να ενισχυθούν κι έπειτα αναζητήστε πρόσθετες απαντήσεις από αξιόλογους ειδικούς. Αν νομίζετε ότι έχετε βρει εσείς ένα σενάριο το οποίο εξηγεί καλύτερα τα δεδομένα, προθυμοποιηθείτε να το υποβάλετε σε αυστηρό έλεγχο. Χρησιμοποιήστε τις πηγές που υποδεικνύονται σ' αυτό το βιβλίο για να προχωρήσετε σε βάθος. Μελετήστε την Αγία Γραφή μόνος σας (μία υπόδειξη: 'Το ταξίδι' (*The Journey*) είναι μία ειδική έκδοση της Αγίας Γραφής η οποία απευθύνεται στους ανθρώπους οι οποίοι δεν πιστεύουν ακόμη ότι πρόκειται για το Λόγο του Θεού)⁵.

Δεσμευτείτε ότι θα πάρετε την απόφασή σας όταν έχετε συγκεντρώσει αρκετές πληροφορίες, γνωρίζοντας βέβαια ότι δεν θα έχετε ποτέ πλήρη στοιχεία για κάθε συγκεκριμένο ζήτημα. Μπορεί μάλιστα να θέλετε να ψιθυρίσετε μια προσευχή στον Θεό, που δεν είστε ακόμη σίγουρος ότι υπάρχει, ζητώντας Του να σας κατευθύνει στην αλήθεια για το Πρόσωπό Του. Και μέσ' απ' όλες αυτές τις φάσεις θα έχετε την ειλικρινή μου υποστήριξη, καθώς συνεχίζετε την πνευματική σας αναζήτηση.

Συγχρόνως, όμως, νιώθω και τη μεγάλη υποχρέωση να σας συστήσω να δώσετε στη ζωή σας προτεραιότητα σ' αυτό το ζήτημα. Μην το προσεγγίζετε αδιάφορα και επιπόλαια γιατί, τελικά, πολλά εξαρτώνται από τα συμπεράσματά σας. Όπως πολύ σωστά το έθεσε ο Michael Murphy, «Σ' αυτή την έρευνα είμαστε εμείς οι ίδιοι σε κίνδυνο και όχι μόνον οι ισχυρισμοί που εξετάζονται αν είναι αληθινοί»⁶. Με άλλα λόγια, αν τα συμπεράσματά μου στην υπόθεση Ιησούς Χριστός είναι σωστά, ολόκληρο το μέλλον σας και η αιωνιότητα εξαρτώνται απ' το τι απάντηση θα δώσετε εσείς στον Ιησού Χριστό. Όπως είπε και ο Ίδιος ο Ιησούς, «[Ε]άν δεν πιστεύσητε ότι εγώ είμαι, θέλετε αποθάνει εν ταις αμαρτίαις υμών» (Ιωάν. η' 24).

Αυτά τα λόγια είναι πολύ σοβαρά και μας προσφέρονται από ειλικρινή αγάπη και φροντίδα. Τα παραθέτω για να υπογραμμίσω το μέγεθος του θέματος και ελπίζω ότι θα σας κεντρίσουν το ενδιαφέρον να εξετάσετε την υπόθεση Ιησούς Χριστός ενεργά και με πληρότητα.

Στο τέλος, όμως, μη λησμονείτε ότι μερικές επιλογές απλά δεν είναι δυνατές. Τα συσσωρευμένα αποδεικτικά στοιχεία τις έχουν ήδη αποκλείσει. Ο C. S. Lewis, ο ευφυής και κάποτε σκεπτικιστής

καθηγητής του Πανεπιστημίου του Cambridge –τον οποίο στο τέλος κέρδισε η απόδειξη για τον Ιησού– παρατήρησε:

Προσπαθώ εδώ να εμποδίσω οποιονδήποτε λέει το ανόητο πράγμα που λένε συχνά οι άνθρωποι γι' Αυτόν, 'Είμαι έτοιμος να δεχτώ τον Ιησού ως μεγάλο δάσκαλο της ηθικής, αλλά δεν δέχομαι τον ισχυρισμό Του ότι είναι Θεός'. Αυτό είναι κάτι που δεν πρέπει να το λέμε. Ένας άνθρωπος που ήταν μόνο άνθρωπος και έλεγε τα πράγματα που έλεγε ο Ιησούς δεν θα ήταν μεγάλος δάσκαλος της ηθικής. Ή θα ήταν τρελός... ή ο διάβολος απ' την Κόλαση. Πρέπει να κάνετε την επιλογή σας. Ή αυτός ο άνθρωπος ήταν, και είναι, ο Υιός του Θεού ή ήταν ένας παράφρονος ή κάτι χειρότερο. Μπορείτε να Τον κάνετε να σιωπήσει ως τρελό· μπορείτε να Τον φτύσετε και να Τον φονεύσετε ως δαίμονα· ή μπορείτε να πέσετε στα πόδια Του και να Τον αποκαλέσετε Κύριο και Θεό. Αλλά, ας μην αρχίζουμε με τις προστατευτικές ανοησίες ότι είναι ένας κοινός άνθρωπος, ο οποίος ήταν μεγάλος δάσκαλος. Αυτή την επιλογή Εκείνος δεν μας την άφησε. Δεν είχε την πρόθεση να μας την αφήσει»⁷.

¹ A. N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament (Ρωμαϊκή κοινωνία και ρωμαϊκό δίκαιο στην Καινή Διαθήκη)*, Oxford: Clarendon Press, 1963, σελ. 188-191.

² Blomberg, *Where Do We Start Studying Jesus? (Από πού αρχίζουμε να μελετάμε τον Ιησού;)*, στο έργο των Wilkins και Moreland, *Jesus under Fire (Ο Ιησούς στο εδώλιο)*, σελ. 43 (η έμφαση έχει προστεθεί).

³ Craig, *The Son Rises (Ο Υιός ανασταίνεται)*, σελ. 102 (η έμφαση έχει προστεθεί).

⁴ Julius Müller, *The Theory of Myths in Its Application to the Gospel History: Examined and Confuted (Η θεωρία των μύθων στην εφαρμογή της στην ιστορία των ευαγγελίων: Εξέταση και αντίκρουση)*, σελ. 26, όπως αναφέρεται στο έργο του Craig, *The Son Rises*.

⁵ *The Journey (Το ταξίδι)*, Grand Rapids: Zondervan, 1996.

⁶ *Michael Murphy*, *The Two-Sided Game of the Christian Faith (Το παιχνίδι με τις δύο όψεις στη χριστιανική πίστη)*, στο έργο του *John Warwick Montgomery (επιμέλ.)*, *Christianity for the Tough-Minded (Χριστιανισμός για τους ισχυρογνώμονες)*, Minneapolis: Bethany House, 1973, σελ. 125, όπως παρατίθεται στο έργο των *Ankerberg και Weldon*, *Knowing the Truth about the Resurrection (Η γνώση της αλήθειας για την Ανάσταση)*, σελ. 44.

⁷ *C. S. Lewis*, *Mere Christianity (Απλός χριστιανισμός)*, New York: Macmillan-Collier, 1960, σελ. 55-56.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Archer**—*Gleason L., Archer*, The Encyclopedia of Bible Difficulties (*Η εγκυκλοπαίδεια των δυσκολιών της Βίβλου*), Grand Rapids: Zondervan, 1982.
- Anderson**—*J. N. D. Anderson*, The Evidence for the Resurrection (*Η αλήθεια για την Ανάσταση*), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1966.
- Ankerberg**—*John Ankerberg και John Weldon*, Knowing the Truth about the Resurrection (*Η γνώση της αλήθειας για την Ανάσταση*), Eugene, Ore.: Harvest House, 1996.
- Ankerberg**—*John Ankerberg και John Weldon*, Ready with an Answer (*Με την απάντηση έτοιμη*), Eugene, Ore.: Harvest House, 1997.
- Armstrong**—*Karen Armstrong*, A History of God (*Μία ιστορία του Θεού*), New York: Ballantine/Epiphanay, 1993.
- Baigent**—*Michael Baigent, Richard Lee και Henry Lincoln*, Holy Blood, Holy Grail (*Άγιο Αίμα, Άγιο Ποτήριο*), New York: Delacorte, 1982.
- Barnett**—*Paul Barnett*, Is the New Testament History? (*Αποτελεί η Καινή Διαθήκη ιστορία;*), Ann Arbor, Mich.: Vine, 1986.
- Barnett**—*Paul Barnett*, Jesus and the Logic of History (*Ο Ιησούς και η λογική της ιστορίας*), Grand Rapids: Eerdmans, 1997.
- Black**—*Henry Campbell Black*, Black's Law Dictionary (*Το νομικό λεξικό του Black*), 5^η έκδ., St. Paul, Minn.: West, 1979.
- Blomberg**—*Craig Blomberg*, The Historical Reliability of the Gospels (*Η ιστορική αξιοπιστία των ευαγγελίων*), Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1987.
- Boyd**—*Gregory A. Boyd*, Cynic Sage or Son of God? Recovering the Real Jesus in an Age of Revisionist Replies (*Κυνικός φιλόσοφος ή*

Υιός Θεού; Αποκαθιστώντας τον πραγματικό Ιησού σε μια εποχή ρεβιζιονιστικών απαντήσεων), Wheaton, Ill.: Bridge Point, 1995.

Boyd—*Gregory A. Boyd*, *Jesus under Siege (Ο Ιησούς πολιορκείται)*, Wheaton, Ill.: Victor, 1995.

Boyd—*Robert Boyd*, *Tells, Tombs, and Treasure (Ιστορίες, τάφοι και θησαυρός)*, Grand Rapids: Baker, 1969.

Braaten—*Carl Braaten*, *History and Hermeneutics (Ιστορία και ερμηνευτική)*, Τομ. 2 του *New Directions in Theology Today (Νέες κατευθύνσεις στη θεολογία σήμερα)*, *William Hordern* (επιμέλ.), Philadelphia, Westminster Press, 1966.

British Medical Journal—A Case of Congenital Ichthyosiform Erythrodermia of Brocq Treated by Hypnosis (*Μία περίπτωση αντιμετώπισης εκ γενετής ερυθματώδους ιχθυομορφίας Brocq με θεραπευτική αγωγή ύπνωσης*), *British Medical Journal*, 2 (1952).

Brown—*R. E. Brown*, *Did Jesus Know He Was God? (Γνώριζε ο Ιησούς ότι ήταν Θεός?)*, *Biblical Theology Bulletin* 15 (1985).

Bruce—*F. F. Bruce*, *The New Testament Documents: Are They Reliable? (Τα κείμενα της Καινής Διαθήκης: Είναι άραγε αξιόπιστα?)*, Grand Rapids: Eerdmans, 1960. {*Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από την Γωγώ Καρκανίδου και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ, 1^η έκδ. 1987, 3^η έκδ. 2000*}.

Bruce—*F. F. Bruce*, *The Books and the Parchments (Τα Βιβλία και οι περιγραμνές)*, Old Tappan, N. J.: Revell, 1963.

Bruce—*F. F. Bruce*, *Jesus and Christian Origins Outside the New Testament (Ο Ιησούς και οι απαρχές του χριστιανισμού εκτός της Καινής Διαθήκης)*, Grand Rapids: Eerdmans, 1974.

Bruce—*F. F. Bruce*, *The Canon of Scripture (Ο Κανόνας της Αγίας Γραφής)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1988.

Chicago Tribune—*Bomb Victim's Body Not in Grave (Το πτώμα θύματος βομβισμού δεν είναι στον τάφο)*, *Chicago Tribune*, 14 Ιαν. 1998.

Clifford—*Ross Clifford*, *The Case for the Empty Tomb (Η υπόθεση του άδειου τάφου: Τα επιχειρήματα υπέρ)*, Claremont, Calif.: Albatross, 1991.

Collins—Gary R. Collins, *Can You Trust Psychology? (Μπορείτε να εμπιστευτείτε την ψυχολογία;)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1988.

Collins—Gary R. Collins, *Christian Counseling: A Comprehensive Guide (Χριστιανική συμβουλευτική: Ένας περιεκτικός οδηγός)*, Dallas: Word, 1988.

Collins—Gary R. Collins, *The Soul Search (Ερευνώντας την ψυχή)*, Nashville: Nelson, 1998.

Craig—William Lane Craig, *Knowing the Truth about the Resurrection (Η γνώση της αλήθειας για την Ανάσταση)*, Ann Arbor, Mich.: Servant, 1988.

Craig—William Lane Craig, *Reasonable Faith (Λογική πίστη)*, Westchester, Ill.: Crossway, 1994.

Craig—William Lane Craig, *The Son Rises: Historical Evidence for the Resurrection of Jesus (Ο Υιός ανασταίνεται: Ιστορική απόδειξη για την Ανάσταση του Ιησού)*, Chicago: Moody Press, 1981.

Craig—William Lane Craig και Frank Zindler, *Atheism vs. Christianity: Where Does the Evidence Point? (Αθεΐα και Χριστιανισμός: Πού οδηγούν οι αποδείξεις;)*, Grand Rapids: Zondervan, 1993, βιντεοκασέτα.

Crossan—John Dominic Crossan, *The Historical Jesus (Ο ιστορικός Ιησούς)*, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1991.

Donato—Marla Donato, *That Guilty Look (Αυτό το ένοχο βλέμμα)*, Chicago Tribune, 1 Απρ. 1994.

Drane—John Drane, *Introducing the New Testament (Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη)*, San Francisco: Harper & Row, 1986.

Dunn—James D. G. Dunn, *Jesus and the Spirit (Ο Ιησούς και το Άγιο Πνεύμα)*, London: SCM Press, 1975.

Dunn—James Dunn, *The Living Word (Ο Ζωντανός Λόγος)*, Philadelphia: Fortress, 1988.

Edwards—William D. Edwards et al., *On the Physical Death of Jesus Christ (Ο σωματικός θάνατος του Ιησού Χριστού)*, Journal of the American Medical Association, 21 Μαρτ. 1986, σελ. 1455-63.

Evans—Colin Evans, *The Casebook of Forensic Detection (Ιστορικά ιατροδικαστικών ανακαλύψεων)*, New York: John Wiley & Sons, 1996.

Finegan—*Jack Finegan*, *The Archeology of the New Testament (Η αρχαιολογία της Καινής Διαθήκης)*, Princeton: Princeton Univ. Press, 1992.

Foreman—*Dale Foreman*, *Crucify Him (Σταυρώστε Τον!)*, Grand Rapids: Zondervan, 1990.

France—*R. T. France*, *The Evidence for Jesus (Η απόδειξη για τον Ιησού)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1986.

Fruchtenbaum—*Arnold Fruchtenbaum*, *Jesus Was a Jew (Ο Ιησούς ήταν εβραίος)*, Tustin, Calif.: Ariel Ministries, 1981.

Frydland—*Rachmiel Frydland*, *What the Rabbis Know about the Messiah (Τι γνωρίζουν οι ραβίνοι για τον Μεσσία)*, Cincinnati: Messianic, 1993.

Geisler—*Norman Geisler και Thomas Howe*, *When Critics Ask (Όταν οι επικριτές ρωτούν)*, Wheaton, Ill.: Victor, 1992.

Geisler—*Norman Geisler και William E. Nix*, *A General Introduction to the Bible (Γενική Εισαγωγή στην Αγία Γραφή)*, 1968, ανατύπ., Chicago: Moody Press, 1980.

Geivett—*R. Douglas Geivett και Gary R. Habermas (επιμέλ.)*, *In Defense of Miracles (Υπερασπίζοντας τα θαύματα)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1997.

Grant—*Michael Grant*, *Jesus: An Historians's Review of the Gospels (Ιησούς: Μια επισκόπηση των ευαγγελίων από ιστορικής πλευράς)*, New York: Charles Scribner's Sons, 1977.

Green—*Michael Green*, *Christ Is Risen: So What? (Ο Χριστός αναστήθηκε: Και τι έγινε;)*, Kent, England: Sovereign World, 1995.

Green—*Michael Green*, *The Empty Cross of Jesus (Ο άδειος Σταυρός του Ιησού)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1984.

Greenleaf—*Simon Greenleaf*, *The Testimony of the Evangelists (Η μαρτυρία των ευαγγελιστών)*, Grand Rapids: Baker, 1984.

Gregory—*Leland H. Gregory III*, *Top Ten Government Bloopers (Οι δέκα μεγαλύτερες κυβερνητικές γκάφες)*, George, Νοέμβρ. 1997.

Gruenler—*Royce Gordon Gruenler*, *New Approaches to Jesus and the Gospels (Νέες προσεγγίσεις στο θέμα Ιησούς και στα ευαγγέλια)*, Grand Rapids: Baker, 1982.

Habermas—*Gary Habermas*, *The Historical Jesus (Ο ιστορικός Ιησούς)*, Joplin, Mo.: College Press, 1996.

Habermas—Gary Habermas, *The Verdict of History (Η ευμνηγορία της ιστορίας)*, Nashville: Nelson, 1988.

Habermas—Gary Habermas και Antony Flew, *Did Jesus Rise from the Dead? The Resurrection Debate (Αναστήθηκε ο Ιησούς από τους νεκρούς; Το debate για την Ανάσταση)*, San Francisco: Harper & Row, 1987, xiv.

Habermas—Gary Habermas και J. P. Moreland, *Immortality: The Others Side of Death (Αθανασία: Η άλλη πλευρά του θανάτου)*, Nashville: Nelson, 1992.

Harris—Murray J. Harris, *Jesus as God (Ο Ιησούς ως Θεός)*, Grand Rapids: Baker, 1993.

Harris—Murray J. Harris, *Three Crucial Questions about Jesus (Τρία καίρια ερωτηματικά για τον Ιησού)*, Grand Rapids: Baker, 1994.

Hengel—M. Hengel, *Crucifixion in the Ancient World (Η σταύρωση στον αρχαίο κόσμο)*, Philadelphia: Fortress, 1977.

Ignatius—Ignatius (Ιγνάτιος), *Trallians (Προς Τραλλιανούς)*, IX.

Irenaeus—Irenaeus (Ειρηναίος), *Adversus haereses (Έλεγχος και ανατροπή της ψευδωνύμου γνώσεως)*, Γ', I, 1.

Johnson—Denny Johnson, *Police Add Electronic 'Sketch Artist' to their Bag of Tricks (Η αστυνομία προσθέτει το ηλεκτρονικό 'καλλιτεχνικό σκίτσο' στο οπλοστάσιο των μεθόδων της)*, Chicago Tribune, 22 Ιουν. 1997.

Johnson—Luke Timothy Johnson, *The Real Jesus (Ο πραγματικός Ιησούς)*, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1996.

Josephus—Josephus, *The Antiquities (Αρχαιότητες)*, 20.200.

Kaiser—Walter C. Kaiser Jr., *The Messiah in the Old Testament (Ο Μεσσίας στην Παλαιά Διαθήκη)*, Grand Rapids: Zondervan, 1995.

Kenyon—Frederic Kenyon, *Handbook to the Textual Criticism of the New Testament (Εγχειρίδιο κριτικής του κειμένου της Καινής Διαθήκης)*, New York: MacMillan, 1912.

Kenyon—Frederic Kenyon, *The Bible and Archeology (Η Αγία Γραφή και η αρχαιολογία)*, New York: Harper, 1940.

Lake—Kirsopp Lake, *The Historical Evidence for the Resurrection of Jesus Christ (Η ιστορική απόδειξη για την Ανάσταση του Ιησού Χριστού)*, London: William & Norgate, 1907.

- Lawrence**—*D. H. Lawrence*, *Love among the Haystacks and Other Stories* (*Αγάπη στις θημωνιές και άλλες ιστορίες*), New York: Penguin, 1960.
- Lewis**—*C. S. Lewis*, *Mere Christianity* (*Απλός χριστιανισμός*), New York: MacMillan-Collier, 1960.
- Lewis**—*C. S. Lewis*, *The Screwtape Letters* (*Οι μεθοδείες του διαβόλου*), London: Collins-Fontana, 1942.
- Maier**—*Paul L. Maier*, *Pontius Pilate* (*Ο Πόντιος Πιλάτος*), Wheaton, Ill.: Tyndale House, 1968.
- Marshall**—*I. Howard Marshall*, *I Believe in the Historical Jesus* (*Πιστεύω στον ιστορικό Ιησού*), Grand Rapids: Eerdmans, 1977.
- Martin**—*Michael Martin*, *The Case Against Christianity* (*Τα επιχειρήματα εναντίον του χριστιανισμού*), Philadelphia: Temple Univ. Press, 1991.
- Martin**—*W. J. Martin*, *The Deity of Christ* (*Η θεότητα του Χριστού*), Chicago: Moody Press, 1964.
- McDowell**—*Josh McDowell*, *Evidence that Demands a Verdict* (*Αποδεικτικά στοιχεία που ζητούν την ετυμηγορία μας*), 1972, ανατύπ., San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1981.
- McDowell**—*Josh McDowell*, *More than a Carpenter* (*Κάτι περισσότερο από μαραγκός*), Wheaton, Ill.: Living Books, 1977.
- McDowell**—*Josh McDowell*, *The Resurrection Factor* (*Ο παράγοντας Ανάσταση*), San Bernardino, Calif.: Here's Life, 1981.
- McDowell**—*Josh McDowell* και *Bart Larson*, *Jesus: A Biblical Defense of His Deity* (*Ιησούς: Μία Βιβλική υπεράσπιση της θεότητάς Του*), San Bernardino: Calif.: Here's Life, 1983.
- McDowell**—*Josh McDowell* και *Bill Wilson*, *He Walked among Us* (*Περπάτησε ανάμεσά μας*), Nashville: Nelson, 1994.
- McFarlan**—*Donald McFarlan* (επιμέλ.), *The Guinness Book of World Records* (*Το Βιβλίο Γκίνες των παγκόσμιων ρεκόρ*), New York: Bantam, 1991.
- McGinnis**—*Joe McGinnis*, *Fatal Vision* (*Το μοιραίο όραμα*), New York: New American Library, 1989.
- McRay**—*John McRay*, *Archeology and the New Testament* (*Η αρχαιολογία και η Καινή Διαθήκη*), Grand Rapids: Baker, 1991.

Metzger—Bruce M. Metzger, *The Canon of the New Testament (Ο Κανόνας της Καινής Διαθήκης)*, Oxford: Clarendon Press, 1988.

Metzger—Bruce M. Metzger, *The Text of the New Testament (Το κείμενο της Καινής Διαθήκης)*, Oxford: Oxford Univ. Press, 1992.

Miller—Kevin D. Miller, *The War of the Scrolls (Ο πόλεμος των παπύρων)*, *Christianity Today*, 6 Οκτ. 1997.

Montgomery—John Warwick Montgomery (επιμέλ.), *Christianity for the Tough-Minded (Χριστιανισμός για τους ισχυρογνώμονες)*, Minneapolis: Bethany House, 1973.

Moreland—J. P. Moreland, *Scaling the Secular City (Πολιορκώντας την επίγεια πολιτεία)*, Grand Rapids: Zondervan, 1987.

Morison—Frank Morison, *Who Moved the Stone? (Ποιος μετακίνησε την πέτρα;)*, Grand Rapids: Zondervan, 1987. {Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Αντρέα Φούρναρη και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 2002}.

Moule—C. F. D. Moule, *The Phenomenon of the New Testament (Το φαινόμενο της Καινής Διαθήκης)*, London: SCM Press, 1967.

Müller—Julius Müller, *The Theory of Myths in Its Application to the Gospel History: Examined and Confuted (Η θεωρία των μύθων στην εφαρμογή της στην ιστορία των ευαγγελίων: Εξέταση και αντίκρουση)*, London: John Chapman, 1844.

Neill—Stephen Neill, *The Interpretation of the New Testament 1861-1961 (Η ερμηνεία της Καινής Διαθήκης 1861-1961)*, London: O.U.P., 1964.

O'Collins—Gerald O'Collins, *The Easter Jesus (Ο Ιησούς της Ανάστασης)*, London: Darton, Longman & Todd, 1973.

Patzia—Arthur G. Patzia, *The Making of the New Testament (Πώς σχηματίστηκε η Καινή Διαθήκη)*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1995. {Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Γιώργο Λυχνό και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 1999}.

Peck—M. Scott Peck, *People of the Lie (Οι άνθρωποι του ψεύδους)*, New York: Touchstone, 1997.

Pelikan—Jaroslav Pelikan, *The Christian Tradition: A History of the Development of the Doctrine (Η χριστιανική παράδοση: Μία ιστορική*

ανασκόπηση της διαμόρφωσης του δόγματος), τομ. 1, *The Emergence of the Catholic Tradition [100-600]* (*Η εμφάνιση της καθολικής παράδοσης [100-600]*), Chicago: Univ. of Chicago Press, 1971.

Phlegon—*Phlegon* (Φλέγων), *Olympiades kai Chronika* 13 (*Ολυμπιάδες και Χρονικά*), *Otto Keller* (επιμέλ.), *Rerum Naturalium Scriptores Graeci Minores*, I, Leipzig: Teurber, 1877.

Possley—*Maurice Possley*, *Mob Hit Man Aleman Gets One Hundred to Three Hundred Years* (*Ο πληρωμένος δολοφόνος του υποκόσμου Aleman καταδικάζεται σε εκατό με τριακόσια χρόνια*), *Chicago Tribune*, Νοέμβρ. 26 1997.

Proctor—*William Proctor*, *The Resurrection Report* (*Η αναφορά για την Ανάσταση*), Nashville: Broadman & Holman, 1998.

Rosen—*Marjorie Rosen*, *Getting Inside the Mind of a Serial Killer* (*Διεισδύοντας στο μυαλό ενός μανιακού δολοφόνου*), *Biography*, Οκτ. 1997.

Rosen—*Moishe Rosen*, *Y'shua: The Jewish Way to Say Jesus* (*Γιησούα: Το όνομα του Ιησού στα εβραϊκά*), Chicago: Moody Press, 1982.

Schaff—*Philip Schaff*, *The Person of Christ* (*Το πρόσωπο του Χριστού*), New York: American Tract Society, 1918.

Schonfield—*Hugh Schonfield*, *The Passover Plot* (*Η συνωμοσία του Πάσχα*), New York: Bantam, 1965.

Sherwin-White—*A. N. Sherwin-White*, *Roman Society and Roman Law in the New Testament* (*Η ρωμαϊκή κοινωνία και το ρωμαϊκό δίκαιο στην Καινή Διαθήκη*), Oxford: Clarendon Press, 1963.

Smith—*Morton Smith*, *Biblical Arguments for Slavery* (*Τα Βιβλικά επιχειρήματα υπέρ της δουλείας*), *Free Inquiry*, Άνοιξη 1987, σελ. 30.

Sowell—*Thomas Sowell*, *Race and Culture* (*Φυλή και κουλτούρα*), New York: Basic, 1995.

Stoner—*Peter W. Stoner*, *Science Speaks* (*Μιλάει η επιστήμη*), Chicago: Moody Press, 1969. {*Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Δρα Παύλο Μίχα και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 1990*}.

Stott—*John Stott*, *Basic Christianity* (*Βασικός χριστιανισμός*), Grand Rapids: Eerdmans, 1986.

Strobel—*Lee Strobel*, His ‘I Shot Him’ Stuns Courtroom (*Η φράση του ‘τον πυροβόλησα’ καταπλήσσει το δικαστήριο*), Chicago Tribune, 20 Ιουν. 1975.

Strobel—*Lee Strobel*, Pal’s Confession Fails; Defendant Ruled Guilty (*Η ομολογία του φίλου αποτυγχάνει: Ο κατηγορούμενος κρίνεται ένοχος*), Chicago Tribune, 21 Ιουν. 1975.

Strobel—*Lee Strobel*, Jury in Makeshift Courtroom Hears Dying Boy Tell of Attack (*Ένορκτοι σε αυτοσχέδια δικαστική αίθουσα ακούν ετοιμοθάνατο αγόρι να λέει για την επίθεση*), Chicago Tribune, 24 Φεβρ. 1976.

Strobel—*Lee Strobel*, ‘Textbook’ Thumbprint Aids Conviction in Coed’s Killing (*Κλασική περίπτωση δακτυλικού αποτυπώματος αντίχειρα βοηθά να καταδικαστεί ο δολοφόνος φοιτητή σε μικτή φοιτητική εστία*), Chicago Tribune, 29 Ιουν. 1976.

Strobel—*Lee Strobel*, Four Years in Jail—and Innocent (*Τέσσερα χρόνια φυλακή και όμως αθώος*), Chicago Tribune, 22 Αυγ. 1976.

Strobel—*Lee Strobel*, Youth’s Testimony Convicts Killers, but Death Stays Near (*Η μαρτυρία νέου καταδικάζει τους δολοφόνους, αλλά ο θάνατος δεν απομακρύνεται*), Chicago Tribune, 25 Οκτ. 1976.

Strobel—*Lee Strobel*, Did Justice Close Her Eyes? (*Έκλεισε τα μάτια της η δικαιοσύνη;*), Chicago Tribune, 21 Αυγ. 1977.

Strobel—*Lee Patrick Strobel*, Reckless Homicide: Ford’s Pinto Trial (*Ανθρωποκτονία εξ αμελείας: Η δίκη της εταιρείας Ford για το αυτοκίνητο ‘Pinto’*), South Bend, Ind.: And Books, 1980.

Strobel—*Lee Strobel*, God’s Outrageous Claims (*Οι παράλογοι ισχυρισμοί του Θεού*), Grand Rapids: Zondervan, 1997.

Telchin—*Stan Telchin*, Betrayed! (*Προδομένος!*), Grand Rapids: Chosen, 1982 {*Ας σημειωθεί ότι το βιβλίο αυτό έχει μεταφραστεί και στα ελληνικά με τον ίδιο τίτλο από τον Θανάση Μπακατσά και εκδοθεί στην Αθήνα από τις εκδόσεις ΠΕΡΓΑΜΟΣ το 1988*}.

Templeton—*Charles Templeton*, Acts of God (*Πράξεις του Θεού*), New York: Bantam, 1979.

Templeton—*Charles Templeton*, Farewell to God (*Αποχαιρετισμός στον Θεό*), Toronto: McClelland & Stewart, 1996.

Thompson—*J. A. Thompson*, The Bible and Archeology (*Η Βίβλος και η αρχαιολογία*), Grand Rapids: Eerdmans, 1975.

Warfield—*Benjamin B. Warfield*, Introduction to Textual Criticism of the New Testament (*Εισαγωγή στην κριτική του κειμένου της Καινής Διαθήκης*), London: Hodder & Stoughton, 1907.

Webster's—*Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language* (*Πλήρες εγκυκλοπαιδικό λεξικό της αγγλικής γλώσσας του Webster*), New York: Gramercy, 1989.

Wilcox—*M. Wilcox*, Jesus in the Light of His Jewish Environment (*Ο Ιησούς στο φως του εβραϊκού του περιβάλλοντος*), *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* 2, Αριθ. 25.1 (1982).

Wilkins—*Michael J. Wilkins* και *J. P. Moreland* (επιμέλ.), Jesus under Fire (*Ο Ιησούς στο εδώλιο*), Grand Rapids, Zondervan, 1995.

Wilson—*Ian Wilson*, Jesus: The Evidence (*Ιησούς: Η απόδειξη*), 1984, ανατύπ., San Francisco: HarperSanFrancisco, 1988.

Witherington—*Ben Witherington III*, The Christology of Jesus (*Η Χριστολογία του Ιησού*), Minneapolis: Fortress, 1990.

Yamauchi—*Edwin Yamauchi*, Josephus and the Scriptures (*Ο Ιώσηπος και οι Γραφές*), *Fides et Historia* 13 (1980).

Yamauchi—*Edwin Yamauchi*, The Stones and the Scriptures (*Οι πέτρες και οι Γραφές*), New York: J. B. Lippencott, 1972.

Zindler—*Frank Zindler*, Where Jesus Never Walked (*Εκεί που ο Ιησούς δεν περπάτησε ποτέ*), *American Atheist*, Winter 1996-1997.

Zodhiates—*Spiros Zodhiates*, Was Christ God? (*Ήταν Θεός ο Χριστός;*), Grand Rapids: Eedermans, 1966.

Zondervan—The Journey (*Το ταξίδι*), Grand Rapids: Zondervan, 1996.

ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Lee Strobel, ο οποίος έχει Master από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Yale, ήταν επί 13 χρόνια δημοσιογράφος στην εφημερίδα Chicago Tribune και άλλες και είχε τιμηθεί με βραβεία για το έργο του. Από πνευματικής πλευράς ήταν σκεπτικιστής μέχρι το 1981. Σήμερα διατελεί διδάσκων-ποιμένας στην εκκλησία Willow Creek Community Church στα προάστια του Σικάγου. Είναι συγγραφέας των μπεστσέλερ Inside the Mind of Unchurched Harry and Mary (*Μέσα στο μυαλό του Harry και της Mary οι οποίοι δεν πηγαίνουν στην εκκλησία*), What Jesus Would Say (*Τι θα έλεγε ο Ιησούς*) και God's Outrageous Claims (*Οι παράλογοι ισχυρισμοί του Θεού*). Ο Lee και η γυναίκα του Leslie έχουν δύο παιδιά τα οποία είναι φοιτητές. Ζουν στο West Dundee του Ιλινόι.

ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑ

Η Γιούλικα Κ. Masry είναι νομικός (του Πανεπιστημίου Αθηνών) και διδάκτωρ κοινωνικής και πολιτικής ψυχολογίας (του Πανεπιστημίου του Chapel Hill, North Carolina των ΗΠΑ). Έχει επίσης δημοσιεύσει ποίηση τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Αμερική. Το μεταφραστικό της έργο περιλαμβάνει από νομικά κείμενα (Basic Concepts of Greek Civil Law), μέχρι ποίηση (Neruda) και χριστιανική φιλολογία (Chambers, C. S. Lewis, Price, Spurgeon, κ.ά.). Από πνευματικής πλευράς έκανε το προσωπικό βήμα της πίστης το 1986.

Στ' αγνάρια της μεγαλύτερης ιστορίας του κόσμου με την πένα ενός πεπειραμένου νομικού συντάκτη

Υπάρχουν αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία ότι ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ ήταν πραγματικά ο Υιός του Θεού;

Ξαναγυρίζοντας στ' αγνάρια του προσωπικού του πνευματικού οδοιπορικού από την αθεΐα στην πίστη, ο Lee Strobel, πρώην νομικός συντάκτης της εφημερίδας *Chicago Tribune*, υποβάλλει σε εξονυχιστικές ερωτήσεις μια δωδεκάδα ειδικούς με διδακτορικά πτυχία από Πανεπιστήμια όπως το Cambridge, Princeton και Brandeis, οι οποίοι είναι κορυφαίοι επιστήμονες στον τομέα τους.

Ο Strobel τους αιφνιδιάζει με ερωτήσεις όπως: «Πόσο αξιόπιστη είναι η Αγία Γραφή;», «Υπάρχει απόδειξη για τον Ιησού Χριστό εκτός της Αγίας Γραφής;» και «Υπάρχει λόγος να πιστεύουμε ότι η Ανάσταση ήταν πραγματικό γεγονός;»

Οι δύσκολες και καίριες ερωτήσεις που υποβάλλει ο Strobel κάνουν το αξιόλογο αυτό βιβλίο να διαβάζεται σαν συναρπαστικό μυθιστόρημα, απνευστί. Αλλά δεν είναι μυθιστόρημα. Είναι μια έρευνα που αιχμαλωτίζει: η έρευνα για την αλήθεια αναφορικά με το πιο σημαντικό πρόσωπο της ιστορίας, τον Ιησού Χριστό.

Τι θέση θα πάρετε εσείς στο θέμα «Η υπόθεση Ιησούς Χριστός»;

«Ο Lee Strobel ερευνά την αλήθεια για το Βιβλικό Χριστιανισμό με την επιμονή εκπαιδευμένων στην ανίχνευση σκύλων».

Bruce M. Metzger, Ph.D., επίτιμος καθηγητής της Καινής Διαθήκης στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Princeton

«Ο Lee Strobel θέτει τα ερωτήματα που θα έθετε ένας σκληροπυρηνικός σκεπτικιστής. Το βιβλίο του είναι τόσο καλό που το διάβαζα δυνατά στη γυναίκα μου τα βράδια μετά το δείπνο. Πρέπει να το διαβάσει ο κάθε αναζητητής».

Philip E. Johnson, Καθηγητής Νομικής στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας στο Berkeley

«Μοναδικά συναρπαστικό. Το συνιστώ ανεπιφύλακτα».

Ravi Zacharias, της διακονίας Ravi Zacharias

LEE STROBEL: Κάτοχος Master από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Yale και βραβευμένος δημοσιογράφος του *Chicago Tribune*. Σήμερα αυτός ο τέως σκεπτικιστής είναι ποιμένας και δάσκαλος της Βίβλου στην εκκλησία Willow Creek Community Church που βρίσκεται κοντά στο Chicago.

